Mimari Mirasın İzinde:

TARİHİ SAMSUN EVLERİ

ŞUAYİP ÇELEMOĞLU

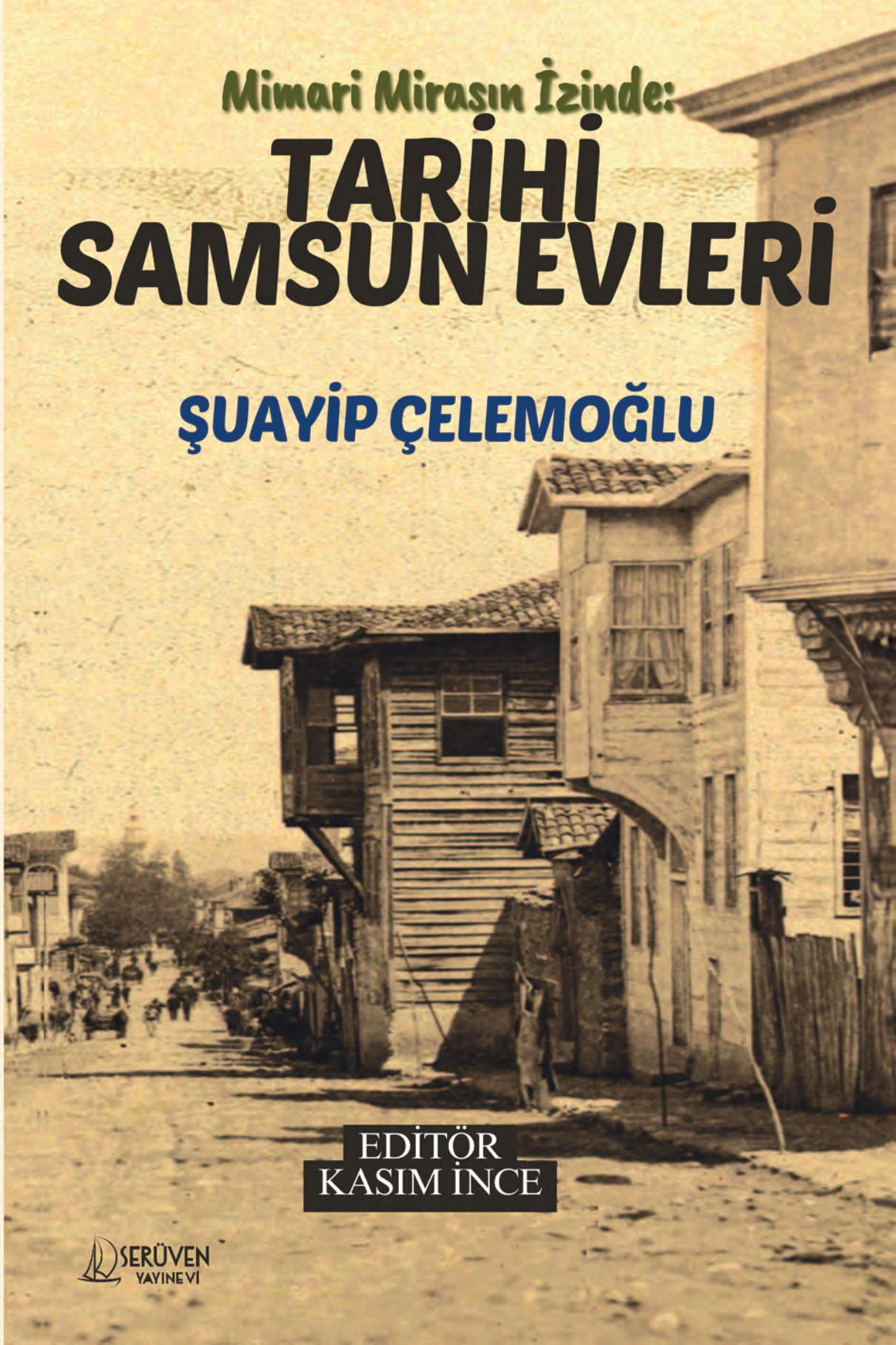

EDİTÖR
KASIM İNCE

SERÜVEN
YAYINEVİ

Genel Yayın Yönetmeni • C. Cansın Selin Temana
Editör • Kasım İnce
Kapak Görseli • Samsun Bağdat (Subaşı) Caddesi-1890 (Filiz Kavalcı arşivi).
Kapak & İç Tasarım / Cover & Interior Design • Serüven Yayınevi
Birinci Basım / First Edition • © Eylül 2024
ISBN • 978-625-6319-94-3

© copyright
Bu kitabın yayın hakkı Serüven Yayınevi'ne aittir.
Kaynak gösterilmeden alıntı yapılamaz, izin almadan hiçbir yolla çoğaltılamaz.
The right to publish this book belongs to Serüven Publishing.
Citation can not be shown without the source, reproduced in any way
without permission.

Serüven Yayınevi / Serüven Publishing
Türkiye Adres / Turkey Address: Kızılay Mah. Fevzi Çakmak 1. Sokak Ümit
Apt No: 22/A Çankaya/ANKARA
Telefon / Phone: 05437675765
web: www.seruvenyayinevi.com
e-mail: seruvenyayinevi@gmail.com

Baskı & Cilt / Printing & Volume
Sertifika / Certificate No: 47083

Oğlum Baybars'a…

TEŞEKKÜR

Eski bir yerleşim yeri olan Samsun, kültürel mirası ile dikkat çeken bir Orta Karadeniz kentidir. Bu zengin kültürel miras içinde önemli bir yer edinen tarihi yapılar, Samsun'un sokaklarında karşımıza çıkmaktadır. Tarihi yapılar arasında, şehrin kültürel kimliğini yansıtan evlerle ilgili detaylı bir çalışma yapılmadığı görülmüştür. Sanat Tarihi literatüründeki bu boşluğu doldurma amacıyla yapılan bu çalışma esnasında bana yardımcı olan, eleştiri ve yönlendirmeleriyle yol gösteren, değerli hocam Prof. Dr. Kasım İnce'ye şükranlarımı sunarım. Çalışma sürecinde verdikleri fikirler ve yaptıkları yapıcı eleştirileriyle katkıda bulunan Doç. Dr. Kemal Özkurt ve Doç. Dr. Halil Özyiğit'e teşekkürü borç bilirim.

Çalışmanın en zor ve zahmetli kısmı olan alan çalışmalarındaki yardımlarından dolayı mesai arkadaşım Arş. Gör. Dr. Alper Atıcı'ya, öğrencilerimiz Fevzi Karakaş ile Haticenur Diker'e ve evlerin incelenmesi esnasında gösterdikleri misafirperverlikten dolayı konut sahiplerine özellikle teşekkür ederim. Evler hakkında bilgi, belge ve tecrübelerini benimle paylaşan Samsun Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu Müdürü Menderes Alan, kurul personeli Şahin Konuş ve Erkan Tunç ile proje müelliflerine şükranlarımı sunarım.

Çalışma boyunca fikir alışverişinde bulunduğum ve bazı kaynaklara ulaşmamı sağlayan Prof. Dr. Mustafa Beyazıt, Doç. Dr. M. Sami Bayraktar, Arş. Gör. Dr. Başaran Doğu Göktürk, Arş. Gör. Dr. Mustafa Ekmekçi, Yunus Aydın ile kitaba en ufak bir katkıda bulunup adını burada zikredemediğim herkese teşekkürlerimi sunarım.

Hayatımın her anında olduğu gibi bu çalışmam boyunca da maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen annem Emine Çelemoğlu, babam Halil İbrahim Çelemoğlu, abim Tuncay Çelemoğlu, ablam Nuray Çelik ve kıymetli eşim Çağla Çelemoğlu'na ayrı ayrı teşekkürü bir borç bilirim.

Şuayip ÇELEMOĞLU

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR ..... **iv**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

KISALTMALAR DİZİNİ ..... **xii**

GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM

TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRK EVİ'NİN GELİŞİMİ VE ÖZELLİKLERİ

1.1. Ev/Konut 8

1.2. Geleneksel Türk Evi 10

1.3. Türk Evi'nin Kökeni 11

1.4. Türk Ev Mimarisinin Gelişimi 14

1.4.1. Anadolu Öncesi Türklerde Ev 14

1.4.2. Anadolu'da Ev 18

1.5. Türk Evinin Oluşumunu Etkileyen Etmenler 22

1.6. Türk Evi Plan Elemanları ve Plan Tipleri 25

1.6.1. Türk Evi Plan Elemanları 25

1.6.2. Türk Evi Plan Tipleri 27

1.7. Samsun Şehrinin Türk Dönemi Yerleşimi 30

1.8. Samsun'da Levantenler ve Levantenlerin Samsun Mimarisine Etkileri 42

II. BÖLÜM

TARİHİ SAMSUN EVLERİ

2.1. Selahiye Mahallesi 47

2.1.1. Alemdarzadeler Evi 49

2.1.2. Mürüvvet Çakır Evi 57

2.1.3. Samsun Büyükşehir Belediyesi (TÜGVA) 64

2.1.4. Samsun Büyükşehir Belediyesi (Türk İslam Sanatları Merkezi)..73
2.1.5. Yusuf Sar Evi....80
2.1.6. Ahmet Özder-1 Evi....83
2.1.7. Ahmet Özder-2 Evi....89
2.1.8. Sandıkçızade Evi (Samsun Araştırma Kültür ve Eğitim Vakfı)...96
2.1.9. Müftü Hamam Sokak 28 Numaralı Ev....104
2.1.10. Birkan-Esin Sevinç Evi....108
2.1.11. Ali Haydar Aktaş- 1 Evi....113
2.1.12. Mustafa Sandıkçı Evi....119
2.1.13. Samsun Büyükşehir Belediyesi (Şehit-Gazi ve Anı Evi)....125
2.1.14. Havvanur Güçlü Çakır Evi....131
2.1.15. Cemalettin Edinsel Evi....134
2.1.16. Aslan Geviz Evi....139
2.1.17. Kalkavanlar Evi....146
2.1.18. Çayır Sokak 36 Numaralı Ev....152
2.1.19. Ahmet Şevki Özturan Evi....158
2.1.20. Sezgin Kaya Evi....163
2.1.21. Ali Haydar Aktaş-2 Evi....169
2.2. Kadıköy Mahallesi....176
2.2.1. Necip Özüdoğru Evi....178
2.2.2. Gündoğdu Evi....190
2.2.3. Uğur Pehlivan Evi....195
2.2.4. Paşa Konağı (Kadın ve Demokrasi Derneği)....200
2.2.5. Hüseyin Yavuz Evi....210
2.2.6. İkiz Ev (Samsun Büyükşehir Belediyesi)....213
2.2.7. Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi (Samsun Büyükşehir Bel.ediyesi)....223
2.2.8. İbrahim Fevzi Evi....229

2.2.9. Abdül Demirci Evi 231
2.2.10. Lazzade Kaşif Bey Evi (Sosyal Yar. ve Dayanışma Vakfı) 239
2.3. Kale Mahallesi 248
2.3.1. Boroğlu Evi (Samsun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü) 251
2.3.2. Fahriye Hanım Konağı 263
2.3.3. Cengiz Günaydın Evi 272
2.3.4. Ayşe Kardel Evi 278
2.3.5. Samsun Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu 285
2.3.6. Yeşilırmak Restaurant 291
2.3.7. Çarşambalılar Derneği 297
2.3.8. Hilmi Belli Evi 302
2.3.9. Ahmet Tos Evi 309
2.3.10. Cemil Demirel Evi 314
2.4. Ondokuz Mayıs Mahallesi 319
2.4.1. Hakkı Tomaç Evi 320
2.4.2. Asuman Reyhan Evi 324
2.4.3. Ali Yücel Evi 333
2.4.4. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi 341
2.4.6. İrfan Tamtürk Evi 347
2.4.7. Hamide Ulaş Evi 352
2.4.8. Cemile Tülay Kefeli Evi 358
2.5. Ulugazi Mahallesi 362
2.5.1. Fuat Susuz Evi 364
2.5.2. İlkadım Müftülüğü 377
2.5.3. Yol-İş Sendikası 384
2.5.4. OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi 392
2.5.5. Musa Arslan Evi 400
2.6. Hançerli Mahallesi 406

2.6.1. Fethi Akyüz Evi....407
2.6.2. Nesime Tuncay Evi....412
2.6.3. Fatma Akyüz Evi....415
2.7. Karadeniz Mahallesi....421
2.7.1. Şahinzade Remzi Bey Evi (A Blok)....422
2.7.2. Şahinzade Remzi Bey Evi (B Blok)....427
2.7.3. Şahinzade Remzi Bey Evi (C Blok)....430
2.8. Zafer Mahallesi....439
2.8.1. Kent Müzesi (A-B Blok)....440
2.8.2. Samsun Üniversitesi Rektörlük Ofisi....453
2.9. Hürriyet Mahallesi....462
2.9.1. Elmas Hanım Konağı....463
2.9.2. Fatma Eldemir Evi....471

III. BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA VE DEĞERLENDİRME

3.1. Evlerin Çevresiyle İlişkisi....482
3.1.1. Ev, Arsa-Sokak Durumu....483
3.1.2. Ev, Ada-Parsel Düzeni....484
3.1.3. Ev, Avlu İlişkisi....485
3.2. Kat durumu....487
3.3. Cephe Özellikleri....492
3.3.1. Cephe Elemanları....493
3.3.1.1. Kapılar....493
3.3.1.2. Pencereler....495
3.3.1.3. Cumbalar/Çıkmalar....498
3.3.1.3.1. Yapıdaki Durumlarına Göre Çıkmalar....499
3.3.1.3.2. Formlarına Göre Çıkmalar....505
3.3.1.3.3. Yönlerine Göre Çıkmalar....505

3.3.1.3.4. Taşıyıcılarına Göre Çıkmalar.....506
3.3.1.4. Balkonlar.....509
3.3.1.4.1. Yapıdaki Durumlarına Göre Balkonlar.....510
3.3.1.4.2. Taşıyıcılarına Göre Balkonlar.....512
3.3.2. Diğer Cephe Elemanları.....514
3.3.2.1. Söveler.....514
3.3.2.2. Silmeler.....516
3.3.2.3. Cephe Kaplamaları.....517
3.3.2.4. Korkuluklar.....519
3.3.2.5. Havalandırma Açıklıkları.....521
3.3.2.6. Alınlıklar.....523
3.3.2.7. Saçaklar.....525
3.3.3. Cephe Düzenlemesi.....526
3.3.3.1. Cumbalı/Çıkmalı Cepheler.....527
3.3.3.2. Balkonlu Cepheler.....528
3.3.3.3. Çıkmalı ve Balkonlu Cepheler.....530
3.3.3.4. Çıkmasız ve Balkonsuz Cepheler.....531
3.4. Eve Giriş Düzenlemeleri.....532
3.5. Plan Özellikleri.....537
3.5.1. Plan Tipleri.....538
3.5.1.1. İç Sofalı Evler.....538
4.5.1.2. Dış Sofalı Evler.....543
3.6. İç Mekân Öğeleri.....547
3.6.1. Sofalar.....547
3.6.2. Odalar.....548
3.6.2.1. Oda Kapıları.....551
3.6.2.2. Tabanlar.....551
3.6.2.3. Tavanlar.....553

3.6.2.4. Yüklük-Dolaplar 556
3.6.2.5. Sedirler 558
3.6.2.6. Ocaklar 559
3.6.3. Hizmet Birimleri 561
3.6.3.1. Merdivenler 561
3.6.3.2. Islak Hacimler 564
3.6.3.3. Mutfak ve Kiler 565
3.6.3.4. Sarnıçlar 566
3.6.3.5. Hamamlar 568
3.6.3.6. Çeşmeler 569
3.7. Koruma ve Onarım 570
3.8. Süsleme 571
3.8.1. Taş Süsleme 572
3.8.2. Ahşap Süsleme 582
3.8.3. Metal Süsleme 585
3.8.4. Karo Mozaik (Karosiman) Süsleme 588
3.8.5. Alçı Süsleme 591
3.8.6. Yağlı Boya Süsleme 592
3.9. Yapı Malzemesi ve Yapım Tekniği 593
3.9.1. Yapı Malzemesi 593
3.9.1.1. Ahşap 594
3.9.1.2. Taş 594
3.9.1.3. Tuğla-Kiremit 595
3.9.1.4. Metal 596
3.9.1.5. Alçı 597
3.9.2. Yapım Tekniği 597
3.9.2.1. Bağdadi Duvar 598
3.9.2.2. Kâgir Duvar 599

3.9.2.3. Ahşap Çatkı (Karkas) Duvar.....601
SONUÇ..... 603
KAYNAKÇA..... 609
TABLOLAR..... 627

KISALTMALAR DİZİNİ

age.	Adı geçen eser
agm.	Adı geçen makale
agt.	Adı geçen tez
bkz.	Bakınız
C.	Cilt
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
Foto.	Fotoğraf
İ DFE.	İrade-i Defterhane-i Amire
Haz.	Hazırlayan
Kat.	Katalog
m	Metre
MEB.	Milli Eğitim Bakanlığı
MÖ.	Milattan Önce
No.	Numara
OMÜ	Ondokuz Mayıs Üniversitesi
s.	Sayfa
S.	Sayı
Samsun B. B.	Samsun Büyükşehir Belediyesi
SKVKBK.	Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu
TDVİA	Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri

GİRİŞ

Orta Karadeniz Bölgesi'nde, coğrafi konumu itibariyle Batı Karadeniz, Doğu Karadeniz ve İç Anadolu Bölgesi'nin bağlantı noktasında yer alan Samsun, birçok uygarlığa ev sahipliği yapmıştır[1]. Samsun, tarihi dokusunu kısmen korumuş yerlerden biridir. Kentsel dokunun önemli bir kısmını, Samsun'un kültürel belleğini yansıtan evler oluşturmaktadır. Bu evler, içinde yaşayanların kültür, yaşayış ve sosyal anlayışını yansıtan, geçmişle gelecek arasındaki sürekliliği sağlayan önemli değerlerdir.

Yangınlar, çeşitli felaketler, halkın ilgisizliği, onarım için yeterli maddi kaynağın sağlanamaması, kaderine terk edilmeleri, gelişen teknolojiye ve çağın gereklerine ayak uyduramamaları gibi sebeplerden dolayı evler yıkılmakta ve günümüze gelebilen evlerin sayıları günden güne azalmaktadır. Korunması gerekli kültür varlığı olan evlerin sayıları azaldığından, bu evlerin önemi artmaktadır. 1970'li yılların başlarından itibaren Batıdaki gelişmelerin de etkisiyle, kültür varlıklarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması düşüncesi çerçevesinde yapıların tescili gerçekleştirilmiştir. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 08.06.1979 tarih ve A-1676 ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararları ile Samsun'daki evlerin büyük çoğunluğu kültür varlığı olarak tescillenerek koruma altına alınmıştır. Bu nedenle, gün geçtikçe niteliklerini yitiren bu yapıların, yıpranmasını önleyerek gelecek kuşaklara intikalini sağlamak için bugünkü halihazır durumlarının tespit edilmesi ve Sanat Tarihi açısından incelenmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Yapılan ön çalışmalardan ve literatür taramasından edinilen bilgilere göre; özgün durumunu korumuş evlerin varlığı ve Sanat Tarihi literatüründe Samsun evleri ile ilgili bütüncül bir araştırmanın bulunmaması, "Tarihi Samsun Evleri" başlıklı bu çalışmanın yapılmasını gerekli kılmıştır.

[1] Bu çalışma, 2021 yılında Prof. Dr. Kasım İnce danışmanlığında tamamlanan "Samsun Evleri" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

Çalışmanın konusu, Samsun'un eski ev mimarisinin, kültür tarihimizdeki yerinin ve öneminin ortaya çıkarılmasıdır. Bu çalışmada, Samsun merkezdeki altmış dört ev incelenerek Samsun ev mimarisinin özellikleri belirlenmeye çalışılmıştır. Samsun şehir merkezindeki evlerin tamamı, İlkadım ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. Altmış dört evin, yirmi biri Selahiye Mahallesi'nde, onu Kadıköy Mahallesi'nde, onu Kale Mahallesi'nde, yedisi Ondokuz Mayıs Mahallesi'nde, beşi Ulugazi Mahallesi'nde, üçü Hançerli Mahallesi'nde, üçü Karadeniz Mahallesi'nde, üçü Zafer Mahallesi'nde, ikisi ise Hürriyet Mahallesi'ndedir.

Çalışmanın başlıca amacı; yaşayış, kültür, iklim ve malzeme faktörünün yönlendirmesiyle meydana gelen Samsun ev mimarisinin tespit edilmesi ve mimari analizlerinin yapılmasıdır. Bu doğrultuda, Samsun'un topografik yapısına uygun olan sokaklar üzerinde, yerel malzeme ve üslupla inşa edilmiş Samsun ev mimarisini etkileyen kültürel, sosyal ve coğrafi etmenler araştırılarak sonuçlar çıkarılmıştır. Evlerin plan, cephe düzeni, mimari elemanları, malzemesi ve süslemeleri ile ilgili geniş bilgiler verilmiştir. Batılılaşma Dönemi Osmanlı Mimarisi 'ne hâkim olan (Barok, Rokoko, Neo-klasik, Eklektik) üslupların evlerde bulunan bezemeler ile bağlantısı hakkında değerlendirme yapılmıştır. Eski Samsun Evleri'nin kataloğu oluşturularak, bu evlerin Sanat Tarihi literatürüne kazandırılması amaçlanmıştır. Ayrıca, bu çalışmanın, Samsun çevresinde konut mimarisi ile ilgili yapılacak sonraki araştırmalara da kaynak teşkil edeceği düşünülmektedir.

Çalışma literatür taraması, alan çalışması, tasnif ve yazım aşaması şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Literatür çalışmaları sırasında Başkanlık Osmanlı Arşivi, çeşitli üniversite kütüphaneleri, Samsun Büyükşehir Belediyesi, İlkadım Belediyesi gibi kurumların arşivleri taranmış, konu ile ilgili Osmanlı arşiv belgeleri, makaleler, kitaplar, tezler ve yapılara ait eski fotoğraflar elde edilmiştir. Elde edilen bu yayınlar, ayrıntılı olarak incelendikten sonra çalışma konusu ile doğrudan ya da dolaylı olarak ilgili olanların listesi çıkarılmıştır.

Ev mimarisi, evlerin içlerine girilmesi gerekliliğinden dolayı çalışılması en zor alanlardan biridir. Türk evleri ile ilgili son yıllarda artan çalışmalar, Anadolu'daki Türk evinin tanıtılması ve sınıflandırılması bakımından önem taşımaktadır. Türk evleri ile ilgili araştırmalara Celal Esat Arseven[2] ve Sedat Hakkı Eldem öncülük etmiş[3], bu araştırmacıları Önder Küçükerman[4], Doğan Kuban[5], Erdem Aksoy[6], Ayda Arel[7], Metin Sözen[8] ve Cengiz Eruzun[9] gibi araştırmacılar izlemiştir. Daha sonra birçok araştırmacı tarafından farklı bölgelerdeki evler hakkında çalışmalar yapılmıştır.

Anadolu'da pek çok kentin sivil mimari örnekleri açısından araştırılmasına ve konut mimarisinin ortaya çıkarılmasına karşılık, eski Samsun evleri ile ilgili bugüne kadar bilimsel olarak yeterli ve bütüncül bir çalışmanın yapılmadığı görülmüştür. Buradaki evler, yalnızca birkaç yapı örneği incelenerek değerlendirilmiş, Türk konut mimarisi çerçevesinde derinlemesine incelenmemiştir.

---

[2] Celal Esad Arseven, "Türk Sanatı Tarihi (Menşeinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar", VII. *Fasikül*, Maarif Basımevi, İstanbul 1943; Celal Esat Arseven, "Konut", *Sanat Ansiklopedisi*, MEB Basımevi, C. III, İstanbul 1983, s. 1115; Celal Esat Arseven, "Ev", *Sanat Ansiklopedisi*, MEB Basımevi, C. I, İstanbul 1983; Celal Esat Arseven, "Ev", *Sanat Ansiklopedisi*, MEB Basımevi, C. I, İstanbul 1983; Celal Esat Arseven, *Türk Sanatı,* Cem Yayınları, İstanbul 1988.

[3] Sedad Hakkı Eldem, *Türk Evi Plan Tipleri*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul 1968; Sedat Hakkı Eldem, *Türk Evi Osmanlı Dönemi Turkhish Houses Ottoman Period I, II, III*, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul 1987.

[4] Önder Küçükerman ve Şemsi Güner, *Anadolu Mirasında Türk Evleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1995.

[5] Doğan Kuban, "Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler", *Sanat Tarihimizin Sorunları*, İstanbul 1975, s.197-200; Doğan Kuban, "Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler", *Arkeoloji ve Sanat Yayınları,* İstanbul 1982, s. 196-197; Doğan Kuban, *Türk Hayatlı Evi,* Mısırlı Matbaacılık, İstanbul 1985.

[6] Erdem Aksoy," Orta Mekân, Türk Sivil Mimari'sinde Temel Kuruluş Prensibi", *Mimarlık ve Sanat*, İstanbul 1963, s. 39-92.

[7] Ayda Arel, "Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar", *Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi*, İzmir, 8/27, 1982, s. 34-45.

[8] Metin Sözen, *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 1975; Metin Sözen ve Cengiz Eruzun, *Anadolu'da Ev ve İnsan*, Emlak Bankası, İstanbul 1992; Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, Doğan Kitap, İstanbul 2001.

[9] Cengiz Eruzun, Kültürel Süreklilik İçinde Türk Evi, *Mimarlık*, Yıl: 27, S. 4, 1989, s. 68-72.

Serap Badakol'un hazırladığı "*Tarihi Samsun Evlerinin Yapısal Özellikleri"* çalışmasında ev ismi verilmeden genel hatlarıyla evlerin yapısal özellikleri hakkında bilgi verilmiştir[10]. 2012 yılında Samsun İl Özel İdaresi tarafından "*Samsun Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*" adlı kitap basılmıştır. Bu envanter kitabında, sivil mimari örneği olarak koruma altına alınan il merkezindeki ve ilçelerdeki evler de yer almaktadır. Ancak evlerden sadece birkaç cümle ile bahsedilmiştir[11]. Mehmet Sami Bayraktar'ın *"Samsun'da Türk Devri Mimarisi"* çalışmasında Samsun konut mimarisi kısaca değerlendirilmiştir[12]. Nadire Tuba Yiğitpaşa ve Funda Uz tarafından hazırlanan *"XIX. Yüzyıl Samsun'da Bir Grup Konut Mimarisi"* başlıklı makalede, bazı evler üzerinden Samsun evleri hakkında değerlendirme yapılmıştır[13]. Ali Yılmaz ve Seyfullah Gül'ün *"Samsun Şehrinde Tarihi Yapı Mirası ve Şehirsel Koruma"* adlı çalışmasında, kentteki tarihi yapı mirasının korunması ve koruma sorunları ele alınmıştır[14]. Merve Gerçek ve Derya Elmalı Şen tarafından hazırlanan *"Bir Konak, İki Kültür: Özüdoğru Konağı"*, adlı çalışmada, Necip Özüdoğru Evi'nin mimari özellikleri ve mekân kurgusundaki değişimlere değinilmiştir[15].

Bu çalışmanın en zahmetli aşamalarından biri de alan çalışmasıdır. Alan çalışmalarında zorluk yaşamamak adına, çalışma kapsamına giren tarihi evlerin yerinde incelenmesi, gerekli olan fotoğraf çekimi ve çizim çalışmalarının yapılabilmesi için adımlar atılmıştır. Kültür ve Turizm Bakanlığı, Samsun Valiliği, Samsun Büyükşehir Belediyesi, Samsun, Kültür

[10] Serap Badakol, *Tarihi Samsun Evlerinin Yapısal Özellikleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2003.

[11] Samsun Valiliği İl Özel İdaresi, *Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, Samsun 2012.

[12] Mehmet Sami Bayraktar, *Samsun'da Türk Devri Mimarisi,* Canik Belediyesi Kültür Yayınları, No: 10, Samsun 2016.

[13] Nadire Tuba Yiğitpaşa ve Funda Uz, "XIX. Yüzyıl Samsun'da Bir Grup Konut Mimarisi", *Amisos,* 1/1, 2016, s. 22-43.

[14] Ali Yılmaz ve Seyfullah Gül, "Samsun Şehrinde Tarihi Yapı Mirası ve Şehirsel Koruma", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD),* 5/13, 2018, s. 49-62.

[15] Merve Gerçek ve Derya Elmalı Şen, "Bir Konak, İki Kültür: Özüdoğru Konağı", *Uluslararası 19 Mayıs Multidisipliner Çalışmalar Kongresi 17-19 Mayıs 2019 Tam Metin Kitabı*, İksad Yayınevi, Samsun 2019, s. 977.

Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü, Samsun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü ve İlkadım Belediyesi gibi kurumlarla gerekli izinlerin sağlanması, arşivlerindeki bilgi ve belgelerin paylaşılması hususunda yazışmalar yapılmıştır.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu ve Samsun Müzesi'nden tescilli yapıların listesi alınmış, bu yapılar arasından sivil mimari örnekleri tespit edilerek ayrı bir listesi oluşturulmuştur. Kurul arşivinde, her yapı için ayrı ayrı arşiv çalışması yapılmış, bu yapıların daha önce geçirdiği onarımlar hakkında dokümanlara ve yapıların eski fotoğraflarına ulaşılmıştır. Bunun yanında evlerin ayakta olup olmadığı, günümüzde kullanılıp kullanılmadığı ya da hangi amaç ile kullanıldığına yönelik çalışmalar da yapılmıştır.

Kurumlardan gerekli izinlerin alınmasının ardından, alan çalışmalarına başlanmıştır. Alan çalışması, daha önceden hazırlanan çalışma planı doğrultusunda gerçekleştirilmiştir. Yapılar yerinde incelenerek değerlendirilmiş, planları olan evlerin doğruluğu teyit edilmiş, plan yok ise ölçü alınarak çizimleri yapılmıştır. Planı olmayan evler için yerinde yapılan kroki çizimler üzerine işlemek suretiyle tüm mekanların lazermetre ile ölçümü yapılmıştır. Lazermetre ile ölçüm yapılamayan yerlerde ise çelikmetre ile ölçüm gerçekleştirilmiştir. Ayrıca yapılar kapsamlı ve ayrıntılı olarak fotoğraflanmıştır[16]. Evler ile ilgili önceden hazırlanmış envanter fişleri (hane sahibinin ismi, tarih, adres, plân biçimi, kat sayısı, yapım tekniği, cephe düzeni, malzeme vs.) doldurulmuştur. Bunların yanında alan çalışmalarının diğer bir boyutunu ise sözlü tarih çalışmaları oluşturmuştur. Sözlü tarih çalışmalarında muhatap bulabildiğimiz hanelerin sahiplerinden, evin tarihi ve geçirdiği onarımlar hakkında bilgi alınmıştır.

Kullanılmayan ev sayısının fazla olması ve ev sahiplerinin farklı şehirlerde ya da yurt dışında ikamet etmesi sebebiyle alan çalışması üç yıl sürmüştür. Bu sebeplerin yanı sıra, bazı hane sahiplerinin tutucu tavrı ve

[16] Alan içerisinde çekilen fotoğraflarda Canon Eos 650D, 750D gövdelerle birlikte, Canon EF-S 10-18 mm, Canon EF-S 18-55 mm lensleri kullanılmıştır.

evlerinin yerine çok katlı betonarme bina yaptırma istekleri, evlerin incelenmesini zorlaştırmıştır. 2020 yılı mart ayından itibaren devam eden Covid-19 salgını da evlerde yapılacak incelemeleri olumsuz etkilemiştir. Girilemeyen evler ile ilgili Samsun Büyükşehir Belediye'si Koruma Uygulama ve Denetim Bürosu'ndan ve mahalle muhtarlıklarından yardım istenmiştir. Bu çaba sonucunda birkaç evde daha inceleme yapma şansı bulunsa da altmış dört evden on dördüne girilememiştir. Bu on dört evden yedisinin daha önce geçirdiği onarımlardan dolayı planları ve iç mekân fotoğrafları bulunmaktadır. Bir ev ise karşısında bulunan ev ile simetrik olarak inşa edildiği için plan özellikleri bilinmektedir. Kalan altı evin ise mekân düzenlemesi ve plan şeması hakkında herhangi bir bilgi yoktur.

Alan çalışması biten evlerin fotoğrafları dosyalanmış ve planları olmayanların çizimleri yapılmıştır. Kroki üzerine işlenen ölçülü noktalar, Autocad programına aktarılarak kat planları ortaya çıkarılmıştır. Plan çizimlerinde odalara numara verilmesi ile katalog yazımında mekanların tanımlanması kolaylaştırılmıştır. Çizimlerde bodrum kat (B), zemin kat (Z), birinci kat (1K), ikinci kat ise (2K) olarak kısaltılmıştır. Oda numaraları ise 01, 02, 03, 04, … şeklinde verilmiş ve planlara işlenmiştir. Mekânlarda yapılan değişiklikler, çizimlere lejant eklenerek belirtilmiştir. Daha önce rölövesi olan evlerin çizimleri ise paint ve photoshop programlarıyla temizlenerek daha anlaşılır ve kullanılabilir hale getirilmiştir. 1/50 ve 1/100 olarak ölçeklendirilen bu çizimlerin, Autocad programı yardımıyla gerçek ölçeklendirmeleri yapılmıştır. Proje çizimlerinde mekân/oda numarası olanlar yukarıda belirtilen yönteme göre düzenlenmiş, olmayanlara ise oda numarası (B01, Z01, 1K01, 2K01) verilmiştir. Bunların yanı sıra İlkadım Belediyesi'nden alınan mahalle planları üzerine, Autocad programı kullanılarak evlerin konumları yerleştirilmiş ve katalog numaraları belirtilmiştir. Haritalar, tablolar, rölöveler, mevcut durum planları, şekiller ve fotoğraflar evlerin anlaşılmasına katkı sağlayan materyaller olarak kullanılmıştır.

Literatür taraması ve alan çalışmalarında elde edilen veriler doğrultusunda yazım aşaması gerçekleştirilmiştir. Samsun ev mimarisinin

tüm yönleriyle ortaya konulmaya çalışıldığı bu çalışma, üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde, ev/konut kavramı, geleneksel evin tanımı, kökeni, gelişimi ve özellikleri gibi konular, farklı araştırmacıların görüşleri üzerinden tartışılmıştır. Sonrasında, Samsun'da ev mimarisinin gelişimini anlayabilmek için Samsun'daki Türk devrinden önce hüküm süren uygarlıklar belirtilmiş ve Samsun'daki Türklerin egemenliğinin kesin olarak başladığı Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan zamanından (1155–1192) günümüze kadar olan tarihsel gelişime kısaca değinilmiştir. Ayrıca Samsun'daki mahalle isimleri, nüfus dağılımı, nüfus hareketleri ve Türk mimarisinin gelişimi hakkında bilgi verilmiştir.

İkinci bölümde, incelenen altmış dört eve yer verilmiştir. İlk olarak evlerin tasnifinin yapılması, sıralanması ve değerlendirme bölümünde kullanılması için katalog numaralandırılması yapılmıştır. Kataloğa evlerin yoğun olduğu mahallelerden başlanmış ve bu sıralamaya göre devam edilmiş olup mahallelerdeki evler, kendi içerisinde kronolojik olarak sıralanmıştır. Katalogda yer alan atmış dört ev, mimari özellikleri, süslemeleri, malzeme ve teknikleri bakımından tanıtılmıştır. Tanıtılan evlerin fotoğraf ve çizimlerine yer verilerek daha anlaşılır olması sağlanmıştır.

Çalışmanın son bölümünü karşılaştırma ve değerlendirme oluşturmaktadır. Bu bölümde Samsun evleri çevresiyle ilişkileri, kat durumları, cephe elemanları, cephe düzenlemeleri, giriş düzenlemeleri, plan özellikleri, iç mekân öğeleri, süslemeleri, malzeme ve teknikleri bakımından değerlendirilmiştir. Tüm yönleriyle ele alınan evlerin birbirleriyle benzerlikleri ve farklılıkları vurgulanarak, bölgesel karşılaştırılmaya gidilmiştir.

I. BÖLÜM
TARİHSEL SÜREÇ İÇERİSİNDE TÜRK EVİ'NİN GELİŞİMİ VE ÖZELLİKLERİ

1.1. Ev/Konut

Günümüzdeki anlamı ile "ev" kelimesine, ilk olarak 20 Eylül 735 tarihli Orhun yazıtlarında rastlanmaktadır[17]. Bilge Kağan Anıtı, doğu yüzeyinin 32. satırında, "*Sıngar süsi ebiğ barkığ yulgalı bardı*"[18], yani "*yarı ordusu evimizi barkımızı yağmalamak için gitti*"[19] olarak geçmektedir. Göktürkler ve Uygurların "ev" kelimesi ile "bark" kelimesini, bugünkü Türkçemiz ile aynı anlamda kullandığı bilinmektedir[20]. Türklerde ilk zamanlarda "ev" denilince çadır anlaşılırken[21], Selçuklu Çağı'nda "ev" kelimesi hem çadır hem de duvarlı ev anlamına gelmiştir[22].

Ev kelimesinin farklı Türk lehçelerinde, "*iv, yiv*"[23], "*üw*", "*öy*", "*üy*", "*eb*", "*ep*" ve "*öm*"[24] gibi şekillerde kullanıldığı görülmektedir. Kelimenin anlamı "barınak", "çadır" veya bazı lehçelerde "kadın ve aile" anlamında kullanılmıştır[25].

Ev ile ilgili, bilimsel çalışmalar yapan araştırmacılar tarafından, farklı zaman ve bağlamlarda farklı anlamlar ifade edebileceği için birçok tanım yapılmıştır. Ev, insanlığın toprağa yerleşmesi ile ortaya çıkan barınacak

[17] Gazanfer İltar, *Giresun Evleri*, Giresun Valiliği Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, İstanbul 2016, s. 15.
[18] Talat Tekin, *Orhon Yazıtları*, Simurg Yayınları, İstanbul 1998, s. 74.
[19] T. Tekin, *age*., s. 75.
[20] Haşim Karpuz, *Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara 1984, s. 9; Funda Naldan, *Akçakoca'dan Bir Grup Ev Mimarisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum 2012, s. 19.
[21] Nebi Bozkurt, "Ev", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s. 502.
[22] Bahattin Ögel, *Türk Kültür Tarihine Giriş*, C. III, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1978, s. 3.
[23] C. E. Arseven, "Ev", s. 546.
[24] Sir Gerard Clauson, *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*, Oxford at the Clarendon Press, 1972, s. 3-4; N. Bozkurt, "Ev", s. 502.
[25] N, Bozkurt, "Ev", s. 502.

yer[26], kulübe ve damdan daha büyük ve itinalı yapılmış olan bir veya birkaç katlı kâgir veya ahşap mesken[27], insanın sosyolojik, estetik ve ekonomik ihtiyaçlarının karşılandığı yapı[28], insanların oturması için yapılmış mesken[29], bir kişinin ya da ailenin iş zamanları dışında yaşadığı yapı[30], yalnızca bir ailenin oturabileceği şekilde büyükçe yapılmış konut[31], dört duvarlı, üzeri kapalı ve dış tesirler ile tehlikelerden koruyan bir mesken[32], insanın fiziksel, psikolojik ve toplumsal varlığını etkileyen mekân[33] ve içinde tek ailenin barındığı bağımsız yapı[34] olarak tanımlanmıştır.

Evler genellikle bulunduğu yere, büyüklüklerine, yapıldığı malzemeye, ait olduğu şahıslara, sosyal statüye ve tasarım biçimine göre adlandırılmıştır. Evlerin büyüklerine "konak"[35]; kırlarda, bahçelerde, yazı geçirmek için yapılanlarına "köşk" (Farsça); su kıyılarında bulunanlara "yalı (sahilhâne)" (Rumca), korunma açısından geliştirilmiş olanlara "kasır" (Arapça); hükümdarların oturduklarına da "saray" (Farsça)[36] adı verilmektedir[37]. Şehir dışında bahçe içerisinde olan evlere "bağ evi",

[26] Adnan Turani, *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Toplum Yayınevi, Ankara 1975, s. 38.
[27] C. E. Arseven, "Türk Sanatı Tarihi…", s. 535.
[28] H. Karpuz, *Türk İslam Mesken …*, s. 9.
[29] Anonim, "Ev", *Meydan Larousse,* Sabah Gazetesi Armağanı, C. 6, 1992, s. 455.
[30] Nur Akın, "Ev", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,* C. 1, İstanbul 1997, s. 568.
[31] Doğan Hasol, *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1998, s. 165; Ruşen Keleş, *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü,* Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1998, s. 47.
[32] B. Ögel, *Türk Kültür Tarihine...*, s. 1.
[33] Haşim Karpuz, "Türk Evi", *Türk Yurdu,* C. 31, Ankara 2011, s. 55.
[34] Metin Sözen ve Uğur Tanyeli, *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul 2015. s. 104.
[35] Büyük ve çok sayıda odayı içeren konut olarak da tanımlanmıştır (M. Sözen ve U. Tanyeli, *age.,* s. 174). Büyük ve mükellef ev, ricalin ve zenginlerin oturduğu büyük ev, sarayın küçüğü olarak da tanımlanmıştır. Bunun yanında, devlet büyüklerine ait ve resmi yapılara da (Belediye Konağı, Hükümet Konağı, Paşa Konağı, Şehir Konağı, Vali Konağı) konak denmektedir (Celal Esat Arseven, "Konut", *Sanat Ansiklopedisi*, MEB Basımevi, C. III, İstanbul 1983, s. 1115).
[36] Deniz kenarında olanlarına "Sebil Saray" denmektedir (C. E. Arseven, "Türk Sanatı Tarihi…", s. 535).
[37] Önder Küçükerman, *Turkish House In Search of Spetial Identity-Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi*, İstanbul 1985, s. 99; Doğan Kuban, "Konaklar", *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, C. 5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul 1994, s. 50-51; N. Akın, "Ev",

dağlarda ve yüksek yerlere yapılan evlere "dağ evi", göl, akarsu ve denize yüzen evlere "deniz evi", bir kentin önde gelenlerinin oturduğu evlere "eşraf evi", kış aylarında kullanılan evlere "kış evi-kışlık", yaz aylarında kullanılan evlere "yaz evi-yazlık" denilmektedir[38]. Tasarım şekline göre ise aynı plan özelliklerini gösteren yan yana iki ev olarak inşa edilen yapılara "ikiz ev", aynı ya da benzer planlı evlerin yan yana dizilerek oluşturduğu küme "sıra evler", bir tek ailenin oturması için yapılmış ev ise "tek ev" olarak isimlendirilmiştir[39].

Konut sözcüğüne ise ilk kez, 1935 yılındaki bir Cep Kılavuzu'nda rastlanmaktadır[40]. Konut, bir ya da birkaç ev halkının yaşaması için inşa edilmiş, insan yaşamı için gerekli yemek pişirme, uyuma, sıcaktan ve soğuktan korunma, yıkanma ve ayakyolu gibi temel gereksinimlerin karşılandığı barınak[41], içinde aile ya da ailelerin barındığı ev, konak, saray, apartmanın genel adı[42] olarak tanımlanmıştır.

Bütün bu tanımlar ışığında, "Ev" kelimesinin, Göktürklerden beri Türk topluluklarında mesken anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır. 1935 yılından itibaren ise aynı anlama gelen "konut" kelimesi ile birlikte kullanılmıştır.

1.2. Geleneksel Türk Evi

Toplumların yaşantılarını yansıtan en önemli kültür varlıklarından biri de zamanla geleneksel kimlik kazanan evlerdir. Anadolu kültürünün mimariye yansıması olarak karşımıza çıkan evler ile ilgili yapılan bilimsel çalışmalara bakıldığında Geleneksel Türk evi[43], Osmanlı Devleti'nin

s. 569; Mükerrem Kürüm, *Tire Evleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1992, s. 4.

[38] N. Akın, "Ev", s. 569; Doğan Demirci, *Isparta Evleri*, Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları: 7, Isparta 2010, s. 1-2.

[39] N. Akın, "Ev", s. 569.

[40] G. İltar, *age.*, s. 16.

[41] R. Keleş, *age.,* s. 79.

[42] M. Sözen ve U. Tanyeli, *age.,* s. 175.

[43] "Türk Evi", "Osmanlı Evi", "Anadolu Evi" gibi kavramlarla geleneksel evin zaman, kültür veya biçimsel özellikleriyle, bütünsel bir anlamla kullanılmaktadır. "Türk Evi'nin" idealleştirilmiş unsurları ise "Osmanlı", "Anadolu" gibi kavramlarını da kapsayan üst

kapsadığı sınırlar içinde, eski anlatımla Anadolu ve Rumeli bölgelerinde yerleşmiş, gelişmiş ve 500 sene kadar tutunmuş, kendi özellikleriyle oluşmuş bir ev tipi[44], Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde Anadolu ve Rumeli'de gelişen ev tipi[45], tarih boyunca Türklerin içinde oturdukları ev tipi[46], Türklerin yaşadığı farklı coğrafyaların mimari özelliklerinin, yaşama kültürünün yüzyıllar içinde yoğrularak kendine has özellikler oluşturarak mekâna yansıması[47], esas itibariyle tek katlı fakat topraktan yükseltilerek zeminden ayrılmış bağımsız yapı[48] olarak tanımlanmıştır.

1.3. Türk Evi'nin Kökeni

Türk ev mimarisinin kökeni ve gelişimini anlayabilmek için, Türklerin tarih boyunca ortaya koydukları mekân özelliklerinin tüm yönleriyle incelenmesi gerekmektedir. Türk evi, yüzlerce yıllık kültür birikimi ile meydana gelmiştir. Bu birikimler ise Türk evinin kökeni hakkında farklı görüşler ortaya çıkarmıştır.

Türk evinin kökeninin kültür ve yaşama biçiminin mimariye yansıyan özelliklerine dayanarak, Anadolu öncesi Türk kültür çevrelerinden kaynaklandığını savunanların yanı sıra[49], Anadolu'nun Türk öncesi konut

tanımın içerisinde yerini almıştır (Uğur Tuztaşı, *İdealleş[-tiril-]miş "Türk Evi'nin Arkeolojisi: Osmanlı Evinin Fragmanları ve Tipolojik Elemanları,* (Basılmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 183). Bunun yanında Türk Evi'ni belirtmek için "Türk dilini konuşan halkların evi" de denmiştir (Serpil Başlılar Altun, *Geleneksel Türk Evleri, Kullanılan Yapı Malzemeleri, Yapı Elemanları ve Yapım Sistemleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon 2008, s. 36). Bu bağlamda tezde, literatürde daha yaygın olarak kullanılması ve algı olarak diğer kavramları kapsadığı için genellikle "Türk evi" kavramı kullanılmıştır.

[44] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 11.

[45] Aynı zamanda Türk evinin etkilerinin Kırım (Bahçesaray), Irak (Bağdat), Mısır (Kahire) ve Sudan'a (Suakin) kadar yayıldığı belirtilmiştir (N. Akın, "Ev", 1997, s. 570).

[46] Reha Günay, *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri,* YEM Yayınları, İstanbul 1998, s. 16.

[47] H. Karpuz, "Türk Evi", s. 56.

[48] Turgut Cansever, "Türk Evi'nin Mimarisi", *Türkler Ansiklopedisi,* C. XII, Ankara 2002, s. 201.

[49] H. Karpuz, "Türk Evi", *Türk Yurdu*, s. 56.

mimarlığından[50] (megaron, hilani ev) beslendiğini[51] ve Anadolu öncesi kültür öğeleri ile bir sentez[52] oluşturduğunu düşünenler de vardır[53].

Anadolu'da Türkleşme ve Müslümanlaşma, Türkler tarafından gerçekleştirildiğinden araştırmacılar, Türk evinin kökeni konusunda ilk olarak atalara, sonra coğrafi kökene bağlamış, bu nedenle, Türk çadırı ve Türk ev mimarisine benzeyen Orta Asya yapı biçimleri Türk evinin kökeni olarak görülmüştür[54]. E. Esin[55], A. Arel[56] ve Cengiz Eruzun'da[57] bu düşünce ile Türk evinin kökeninin Orta Asya olduğunu savunmaktadır[58]. Önder

[50] Anadolu'nun tarihsel katmanlarındaki konutlar incelendiğinde Sedat Hakkı Eldem'in "Türk Evi Plan Tipleri" adlı çalışmasında yaptığı tipolojilerden biri olan tek ve ayrı girişli dış sofalı plan tipine Neolitik Çağ'dan beri rastlanmaktadır. Bu plan tipine, Antalya-Döşemealtı Bademağacı (Erken Neolitik), İzmir Ulucak Höyük (M.Ö. 6000-5700), Hacılar, Kültepe-Kaneş, Hitit ve Urartu gibi medeniyetlerinde kullanılmıştır (Arzu Eraslan, "2 Odalı Dış Sofalı Türk Evinin Anadolu Kökeni Üzerine Frigya Vadisinden Bir Kesit", *Yapı 407*, İstanbul 2015, s. 95).

[51] Albert Gabriel, "Türk Evi", *Artitekt,* S. 5-6, 1938, s. 150.

[52] Anadolu'da MÖ. 5400 yıllarına tarihlenen ve en eski yerleşimlerden biri sayılan tek mekânlı Hacılar evlerinin, kullanılan malzeme, gerek mekân anlayışı bakımından 20. yüzyıl sonu Orta Anadolu evlerine benzemesi kültürel sürekliliğin göstergesidir (Metin Sözen, *Türklerde Ev Kültürü*, Doğan Kitap, İstanbul 2001, s. 21).

[53] H. Karpuz, "Türk Evi", s. 56; A. Eraslan, agm., s. 95.

[54] D. Kuban, *Türk Hayatlı...*, s. 38. Çadır ile Türk Evi arasındaki bağlantı hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Kubilay Akçay, *Türk Çadırının Evrim Süreci ve Mimari ile Etkileşimleri (İşlevler ve Bezemeler Açısından),* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993.

[55] E. Esin, eski Çin kök geleneğinin Orta Asya Uygur topraklarındaki sürekliliğine, bunun Orta-çağ Türk mimarisine ve son olarak da Türk evinin tasarımına dikkat çeker (Emel Esin, "M. IX-XII Yüzyıl Uygur Köşklerinden Safranbolu Ev Mimarisine Gelişme", *MTRE Bülteni,* 5/6, 1976, s. 15-18).

[56] A. Arel, taş duvarlı bir zemin katın üzerinde yükselen birinci katı ile evi, göçer Türkler aracılığı ile taşınan Orta Asya geleneğinin uzantısı olarak görmektedir. Asma ev (fevkani ya da yükseltilmiş ev) geleneğinin yine Türk ev kavramı ile ilişkili olduğunu düşünmektedir (A. Arel, agm., s. 34).

[57] C. Eruzun başlangıçtan bugüne Türk evinin mekânlarının gelişimi ve temel ilkelerin hemen hemen hiç değişmediğini gerek yurt gerekse Türk odası mekân organizasyonlarının bu temel ilkelere göre biçimlendiğini savunur. Sofasız Türk evinin kökeninin Yörük çadırı (Karaçadır) olduğunu düşünmektedir (C. Eruzun, "Kültürel Süreklilik İçinde…", s. 68).

[58] D. Kuban, *Türk Hayatlı...*, s. 38.

Küçükerman Türk evinin kökenini göçebelik olarak görse de son halinin bir sentez sonucunda oluştuğunu ileri sürmektedir[59].

Metin Sözen, Türklerin, Büyük Selçuklu Dönemi'nde Anadolu'ya yönelmelerinden önce tümüyle göçebe bir yaşam sürdükleri varsayımının günümüzde geçerliliğini yitirdiğini belirtmektedir[60]. Temel yaşama biçimi hayvancılığa dayandığından dolayı sık sık yer değiştirmeleri, Türklerin yerleşik yaşamdan koptuğunun göstergesi olamayacağını ileri sürmektedir. Bununla birlikte Anadolu'nun çeşitli kesimlerinde rastlanan, geleneksel orta sofalı ev tiplerine, Merv ve Tirmiz'deki (Horasan bölgesinde) araştırmalarda da rastlanıldığını, orta sofalı ve eyvanlı evlerin Anadolu'da yaygınlaşmasında Türklerin büyük payı olduğunu vurgulamaktadır[61].

Doğan Kuban, Türk evinin kökenine dair görüşlerin sınırlı gözlem ve yeteri kadar eleştirel olmayan analizlerle ortaya sürüldüğünü iddia etmektedir. Anadolu-Türk mimarisinde, mimari biçim ve düzenlerin kökenine ilişkin araştırmalarda ilk olarak yerel etkilerin, sonra İslami ve Türk tanımı altındaki genel boyutların belirlenmesi gerektiğini savunmaktadır. Bu bağlamda 11. yüzyıldan, Osmanlı Devleti'nin birliğini sağlamlaştırdığı 16. yüzyıla kadar çok sayıda bileşenin Türkler tarafından sentezlendiğini ve kendi mimarilerini oluşturduklarını belirtmektedir[62].

Doğan Kuban, oda tasarımı ile çadır içi arasında kullanım benzerlikleri olduğunu kabul etmekle birlikte, Türk hayatlı evi ile bir çadır arasında biçim açısından benzeyen bir ilişki olmadığını söylemektedir[63]. Kuban, merkezi planlı evlerin Türk evi biçiminin temeli olduğu düşüncesinin yanıltıcı olduğunu, Türk evinin çekirdeği olan açık galerili evin gelişiminin tümüyle göz ardı edildiğini savunmakta, hayatlı evin

[59] Türkler İslamiyet'i kabul ettikten sonra Anadolu'ya gelmişler ve yerleşme düzenine geçmeye başlamışlardır. Bu ortam içinde, "göçebelik kavramı"; İslam dünya görüşü ve Anadolu'nun kültürüyle belli bir oran içinde birleşerek, yeni bir yaşama kavramı ve biçimini ortaya çıkarmıştır (Ö. Küçükerman, *Kendi Mekânının Arayışı...*, s. 27).

[60] M. Sözen, *Türklerde Ev...*, s. 23.

[61] M. Sözen, *Türklerde Ev …*, s. 23-29.

[62] Doğan Kuban, *Türk Ahşap Konut Mimarisi 17-19. Yüzyıllar,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2017, s, 41.

[63] D. Kuban, Türk Ev Geleneği…, s. 197-200.

tipolojik türlerinin çoğunun Anadolu'nun her kasaba ve köyünde görülebildiğini, fakat kapalı plan tipine sadece İstanbul'da rastlanabildiğini belirtmektedir[64]. Kuban, Türk evinde Uzakdoğu geleneklerinin (Çin, Budist, İslam gelenekleri) yok sayılamayacağını, fakat hayatlı evin en önemli plan tipolojisinin Yakındoğu ve Anadolu'nun eski mimari kültürü ile açıklamaktadır[65].

Geleneksel Türk evi tanımlamalarına ve kökeni[66] ile ilgili çeşitli yorumlara dayanılarak, Türklerin geçmişte yaşamış oldukları topraklarda edindikleri kültür birikimlerini, yaşadıkları coğrafyaya uygun olarak kendi geleneksel yaşam kültürü sentezlemesiyle oluşmuş bir yapı tipi olarak tarif edilebilir.

1.4. Türk Ev Mimarisinin Gelişimi

1.4.1. Anadolu Öncesi Türklerde Ev

Türklerde en eski şehir yaşamının MÖ. 3-4. yüzyıllara dayandığını, Orta Asya'da Maveraünnehir, Dehistan, Sistan, Harezm, Cürcan, Talas ve Çu ovalarındaki ortaya çıkarılan kalıntılardan anlaşılmasıyla[67], Türklerin, Anadolu'ya gelmeden önce tümüyle göçebe[68] bir yaşam sürdükleri varsayımı geçerliliğini yitirmiştir[69]. Türkler, temel yaşama biçimleri

[64] D. Kuban, *Türk Hayatlı…*, s. 21-39.

[65] D. Kuban, *Türk Ahşap Konut* ..., s, 46; G. İltar, *age.,* s. 20.

[66] Bazı yabancı araştırmacılar tarafından Türk evinin kökeni Bizans evlerinde görülmüş olsa da Türk yerleşmelerinde Bizans evlerinden hiçbir iz kalmamış olması Bizans evi ile Türk evini karşılaştırma olanağı ortadan kaldırdığı için Bizans geleneğinin Türk evinde yaşamış ve devam etmiş olduğunu iddia etmek dayanaksız kalmaktadır (S. H. Eldem, *Türk Evi…I*, s. 23-25).

[67] Mustafa Cezar, *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık,* İş Bankası Yayınları, İstanbul 1977, s. 2; M. Sözen-C. Eruzun, *age.,* s. 20; M. Sözen, *Türklerde Ev* … s. 23.

[68] Rana Ece Karahan "göçebe" kavramının yerine konar-göçer kelimesinin kullanılması gerektiğini belirtmektedir. Konar-Göçer tabiri ile kastedilen belirtildiği gibi bugün dahi var olan yazın bir yerde, kışın başka bir yerde yaşama şeklidir. Bu; rastgele göç şeklinde gerçekleşmeyip, ekonomik sebeplerden dolayı yılın belirli aylarında belirli şekilde ve belirli yerlere gitme/yer değiştirme olarak vurgulamıştır (Rana Ece Karahan, "*Eski Türklerde Şehircilik", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 48, 2012, s. 427-428).

[69] Metin Sözen ve Cengiz Eruzun, *Anadolu'da Ev ve İnsan*, Emlak Bankası, İstanbul 1992, s. 20; M. Sözen, *Türklerde Ev…*, s. 23.

hayvancılığa dayandığından sık sık yer değiştirmişler, yaz aylarında bol otlaklı yaylalara (yazlıklara), kış aylarında ise kışlıklara dönmüşlerdir[70].

Kırgızistan'da ilk evler zamanımızdan iki bin yıl önce yapılmıştır[71]. İlk konutların bir kısmı toprağa gömülü olarak inşa edilen ve ahşap ile örtülü yapılardır. Çu Ovası'nda, Karabaltı suyu yöresinde 1964 yılında yapılan kazılarda ortaya çıkarılan bazı konutların Wsun (Usun) devri konutları olduğu anlaşılmıştır[72]. Bu evler, bölgedeki en eski konutlar olarak kabul edilmektedir.

Orta Asya'daki Türklerin yayla ve kışlık evleri incelendiğinde, yapı malzemesinin belirlediği taşıyıcı sistemi ve iç mekân açısından farklılıklar ve benzerlikler olduğu anlaşılmaktadır. Taşınabilir evler yurt, alaçık ya da topak ev olarak adlandırılan çadırlardır. Bu çadırların taşınabilir olması ve kolay kurulup sökülebilmesi en önemli özellikleridir[73].

Hunlar, konar-göçer bir kavim olarak tarihe geçen ilk Türkler olmasına rağmen Hun kurganlarından çıkan eşyalar da onların ev yapabilecek seviyede olduğunu göstermektedir[74]. Hunlar yazın çadırları[75], kışın ise kerpiç ve tuğladan yapılmış evleri kullanmışlardır[76].

6. yüzyılda Çu, Talas, Tiyan-Şan ve Fergana bölgelerinde en eski yerleşim yerleri ve şehirler, Soğdak ve Türkler tarafından ortak kurulmuştur. Göktürklerde halkın konutları, prenslerin oturdukları yerin

[70] Kışlak olarak kullanılan yerler, köy ya da kent yerleşmesini tanımlamaktan öte, kışın kalabilecekleri soğuk olmayan, korumalı yerleri kapsamaktadır. Kışlaklarda çevre ve iklim koşullarına göre korunmuş evlerin, yaylalarda ise hafif ve taşınabilir barınakların kullanılmasını zorunlu kılmıştır (M. Sözen, *Türklerde Ev* …, s. 23).

[71] M. Cezar, *age.,* s. 22; M. Sözen, *Türklerde Ev.*…, s. 23.

[72] M. Cezar, *age.,* s. 22; M. Sözen, *Türklerde Ev.*…, s. 23.

[73] Kırgızistan'da kullanılan çadırlar kubbeli ve daireseldir. Kubbeli külahlı olanlar biçimlerini Moğol çadırlarından almışlardır. Eski minyatürlerden Türk çadırlarının dört köşeli, direkli ya da direksiz olanları da vardır. Strzygowski, bu dört direkli çadırların yine dört ayaklı olan Ateşgede'lerle ilişkili olduğunu ve onlara temel oluşturduğunu belirtmektedir (M. Sözen, *Türklerde Ev*…, s. 25).

[74] M. Cezar, *age.,* s. 2.

[75] Hunların, Pazırık Kurganları'ndan çıkan malzemelerden birkaç çeşit çadır kullandığı anlaşılmaktadır (Nejat Diyarbekirli, *Hun Sanatı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul 1972, s. 43).

[76] M. Cezar, *age.,* s. 216.

çevresine kurulmuştur[77]. Göktürkler çoğunlukla konar-göçer hayat yaşamasına rağmen yerleşik yaşam sürenlerin olduğu da düşünülmektedir[78]. 6. ve 7. yüzyılda Yedi-Su bölgesinde tarım alanlarında çevreye hâkim bir tepe üzerine bir, iki veya üç katlı çiftlik evi ve şato görünümlü evler inşa edilmiştir. Halkın evi ise bu evlerden farklı mahallelerde iki veya üç odalı olup birbirine bitişik olarak yapılmıştır[79].

8. yüzyılda ele geçirilen Çu Ovası'nda, Ak-Tepe yerleşimindeki iki evden zanaatkâra ait olan, kilden yapılmış, duvarlarla çevrili, 18x17 m boyutlarındaki kareye yakın dikdörtgen bir avlu içerisindedir. Bina iki kısım halinde, altı odadan oluşmaktadır. Mekânların üçü yaşamaya, diğer üçü üretim ve depolamaya ayrılmıştır. Çatı örtüsü, kerpiç malzeme ile yapılmış tonozdur[80].

Uygurların ev mimarisi hakkındaki bilgiler, Uygur duvar resimlerine dayanmaktadır[81]. Uygur köşkleri ve evleri, genel olarak benzer özellikler göstermektedir[82]. Uygurlar, Güneydoğu Anadolu evleriyle benzer konutlar inşa etmişlerdir[83]. Avlu etrafına sıralanan odalar ve bu odaların arasında eyvanlar bulunmaktadır[84]. Hoço'da tespit edilen etrafı yüksek duvarlarla çevrili avlu içeresinde yer alan evler dikdörtgen planlıdır[85]. Evler yarım metre yüksek bir tuğla duvar üzerinde yükselmekte ve uzun kenarın ortasından bir merdiven ile çıkılmaktadır[86]. Uygur evleri[87] genellikle tek katlı, duvarlar masif örgülü, pencereler ilk zamanlarda yuvarlak

[77] M. Cezar, *age.,* s. 23.
[78] M. Cezar, *age.,* s. 8-9.
[79] M. Sözen, *Türklerde Ev…*, s. 26.
[80] M. Sözen ve C. Eruzun, *age.,* s. 22; M. Sözen, *Türklerde Ev…*, s. 26.
[81] Emel Esin*, Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2006, s. 71. Uygur fresklerine göre etrafı duvarla çevrili ve avlulu Uygur evi örneği için bkz. S. B. Altun, *agt.,* s. 69, Şekil 12.
[82] Yaşar Çoruhlu, *Erken Devir Türk Sanatı,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul 2007, s. 98.
[83] Uygur evlerinde Güneydoğu evlerinde olduğu gibi pencereler dışa açılmak yerine avluya bakmaktadır (B. Ögel, *age.,* s. 67).
[84] H. Altuner, *agt.,* s. 4.
[85] H. Karpuz, *Türk İslam Mesken...,* s. 3; Volkan Şenel, *Gümüşhane Evleri,* Gümüşhane İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon 2002, s. 28.
[86] Oktay Aslanapa, *Türk Sanatı,* Remzi Kitabevi, İstanbul 2011, s. 13.
[87] B. Ögel, *age.*, s. 63-93.

kemerlidir[88]. Yerleşik yaşamın eski Türklerdeki gelişmiş örneğinin Uygurlar olduğu, ancak Uygurların en yüksek düzeye ulaştığı 10. yüzyılda, batıda, birçok kentin kurulduğu bilinmektedir[89].

Karahanlı Dönemi'nden kalan en önemi konut yapısı bugünkü Tirmiz şehrinin eski kısmında, yaklaşık yedi bin metre karelik alanı kaplayan saray külliyesidir[90]. Merv ve Tirmiz'deki kazılarda, 9-13. yüzyıllara tarihlenen Karahanlı konutları, merkezde kubbeyle örtülü bir mekân ve mekânı dört yönde genişleten eyvanlarla, köşelerdeki odalardan meydana gelmektedir[91]. Anadolu'nun çeşitli kesimlerinde rastlanan orta sofalı plan tipine, daha önce Merv ve Tirmiz'de rastlanması, bu plan tipinin Anadolu'da yaygınlaşmasında Türklerin payı olduğunu göstermektedir[92].

Gazneliler Dönemi'nden günümüze sivil mimari örneği gelmemiştir. Bu dönemden günümüze gelen Leşker-i Bazar (Leşkergah) Sarayı ve Sultan III. Mesud'un sarayı, Gazne evleri hakkında ipucu vermesi bakımından önem taşımaktadır[93].

Selçuklu ev mimarisi hakkında günümüzde yeterli bilgiye[94] sahip değiliz. Bu nedenle Gazne saraylarında olduğu gibi Selçuklu sarayları[95] da Selçuklu sivil mimarisi hakkında önemli ipuçları vermektedir. Galina Pugacenkova'nın Merv ve Tirmiz çevresinde yaptığı araştırmalarda 12.-13. yüzyıllara ait konut izlerine rastlanmıştır[96]. Büyük Selçuklu ve Anadolu Selçuklu evleri, derin temeller kazılarak ahşap, kerpiç ve tuğla malzeme kullanılarak yapılmıştır. Evlerin önünde genellikle avlu ve çitle çevrilmiş

[88] O. Aslanapa, *age.,* s. 13.

[89] M. Sözen, *Türklerde Ev…,* s. 25.

[90] S. B. Altun, *agt.,* s. 76.

[91] S. B. Altun, *agt.,* s. 78.

[92] M. Sözen ve C. Eruzun, *age.,* s. 22-24; M. Sözen, *Türklerde Ev…,* s. 26.

[93] S. B. Altun, *agt.,* s. 72-76.

[94] Selçuklu evleri ile ilgili en önemli bilgiler, Kaşgarlı Mahmut'un Divan-ı Lügat-it Türk adlı eserinde geçmektedir.

[95] Merv'de bir Selçuklu sarayı bulunmaktadır. 11-12. yüzyıllara ait bu saray yapısının ilginç yönü, plan şemasıdır. Bu bina sofalı ve dört eyvanlı bir yapıdır. Bu çevrede eskiden beri konut yapılarında uygulanmakta olan dört eyvan şeması, bir saray yapısı ölçülerine göre büyüyerek Merv sarayında tekrarlanmış, sarayın oda ve daireleri de avlu ve eyvanlar etrafına yerleştirilmiştir (M. Cezar, *age.*, s. 231).

[96] H. Karpuz, *Türk İslam Mesken...,* s. 11.

bir bahçeleri vardır. Evlerde sofa (begküm), mutfak (aşlık, aş ocağı, aş damı) gibi mekânlar bulunmaktadır[97].

1.4.2. Anadolu'da Ev

Anadolu'nun coğrafi şartları, iklim ve bitki örtüsü, Anadolu'ya yüzyıllar boyu yerleşmiş olan medeniyetleri etkilemiştir. Türk evinin Orta Asya kültür çevreleri ile olan bağının yanı sıra, Türklerin Anadolu'ya yerleşmeden önceki medeniyetlerin konutları hakkında da bilgi sahibi olmak gerekmektedir[98].

Anadolu, MÖ. 10000'lerden beri farklı uygarlıklara yurt olmuş, doğal çevresi zengin, köklü kültür birikimine sahip, özellikli yerleşmeler bütünüdür[99]. Anadolu'da yaşayan ilk insanlar koruma içgüdüsüne dayanarak önceleri doğanın kendilerine sağladığı ağaç kovukları ya da mağaralarda yaşamış, daha sonra bilinçli yerleşim yerleri inşa etmişlerdir[100].

Anadolu'da konut biçimlerinin tarihçesi Neolitik Dönem'e kadar uzanmaktadır[101]. Bu dönemde evler, yuvarlak ve köşeli olarak iki farklı tipte görülmektedir[102]. Dönemin en planlı gelişen iskanlarından biri olan Aşıklı Höyük'te evler, gruplar halinde bir, iki veya üç gözlü olarak inşa edilmiş olup, aralarında sokaklara rastlanmıştır[103]. Çatalhöyük (MÖ. 7000) ve Hacılar'daki (MÖ. 6500-5700) evler moloz taş temeller üzerine, çamur harçlı kerpiç duvarlar[104], dikdörtgen oda ve düz çatılı olarak inşa edilmiştir. Hacılar'daki bazı evlerde ikinci katın varlığı düşünülmektedir[105]. MÖ.

---

[97] B. Ögel, *Türk Kültür Tarihine...*, s. 37.

[98] H. Karpuz, *Türk İslam Mesken...*, s. 11.

[99] E. Malkoç Yiğit ve H. Sönmez Türel, "İlkçağlardan Günümüze Anadolu'da Açık Mekânın Evrimi", *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi,* S. 3 (2), 2006, s. 187.

[100] N. Akın, "Ev", s. 507.

[101] E. M. Yiğit ve H, S. Türel, agm., s. 188; Hodder ve Cesford, bitki ve hayvanların evcilleştirilmesiyle evin ortaya çıkması ilişkilendirilmiş, buna bağlı olarak Neolitik Dönemin başlangıcıyla ev ortaya çıkmıştır (Ian Hodder-Craig Cesford, Daily Practice and Social Memory at Çatalhöyük, *American Antiquity, Vol.* 69, No 1, 2004, s. 20).

[102] N. Akın, "Ev", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,* C. 1, s. 569.

[103] E. M. Yiğit ve H. S. Türel, agm., s. 188.

[104]. Cengiz Bektaş, *Türk Evi,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 1996, s. 15.

[105] D. Kuban, *Türk Ahşap Konut...*, s. 19.

3000'de Beycesultan'da "megaron" plan tipinin ilk örneklerine rastlanmıştır. Bu plan tipi, önde dikdörtgen bir giriş ve dikdörtgen planlı bir odadan meydana gelmekte olup odanın ortasında ocak ve tepede de bir delik bulunmaktadır. Kültepe'de Tunç Çağı'nda (MÖ. 3000-2000), Troya'da (I. ve IV. yerleşmelerde) "megaron" örnekleri görülmektedir[106].

Anadolu'da ilk imparatorluğu kurmuş olan Hititlerin (MÖ. 2000-1000) evlerinde, ana odaların arkasına küçük odalar yerleştirilmiş ve Çayönü'nde kullanılan taş temel ve kerpiç üst yapı tekniği devam ettirilmiştir[107]. Geç Hitit Dönemi'nde uzun ana ekseni birbirine paralel iki dikdörtgen oda ve önündeki portikli girişiyle "bit-hilani" olarak adlandırılan yapı tipi ortaya çıkmıştır[108].

Urartu ve Frig Uygarlıkları'nda (MÖ. 900-600) ahşap hatıllı, kerpiç duvarlı megaron tipi ev yapımına devam edilmiştir. Likyalılarda kent planlaması açısından ızgara plan kullanılmış, evler ise dışa kapalı iç avlulu olarak yapılmıştır[109]. Helenistik Dönem'de ise evler, etrafı sütunlarla çevrilmiş revaklı bir avluya açılmıştır. Evler genellikle iki katlıdır ve sokak üstüne çıkma şeklindedir. Üst kata, dışarıdan, mermer bir merdiven ile ulaşılmaktadır[110].

Roma Dönemi'nde, Anadolu'da görülen en eski ev tipi "prostaslı ev" tipidir. Prostaslı ev tipinde inşa edilmiş evler, MÖ. 4. yüzyılda Batı Anadolu Bölgesi'ne özgü hale gelmiştir. Helenistik Dönem'den beri yaygın olarak kullanılan "peristilli avlulu" tip, Roma Dönemi'nde de görülmektedir. Bu ev tipinde avlu, sütunlarla çevrili olup, avlunun gerisinde revaklara açılan oda dizileri vardır[111].

---

[106] C. Bektaş, *Türk Evi,* s. 15-16. Anadolu'daki tarih öncesi yerleşimler hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Rudolf Naumann, *Eski Anadolu Mimarlığı,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1991, s. 348-384.

[107] C. Bektaş, *Türk Evi,* s. 16.

[108] N. Akın, "Ev", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. 1, s. 569.

[109] C. Bektaş, *Türk Evi,* s. 16.

[110] C. Esat Arseven, "Ev", s. 550; Zeynep Özden, *Eskişehir Odunpazarı Geleneksel Konut Mimarisi Örnekleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 13.

[111] Binnur Gürler, *Anadolu'da Roma Dönemi Evleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 1987, s. 86-92; M. Kürüm, *agt.,* s. 5.

Bizans'ta, Roma Dönemi ev geleneği devam etmiştir[112]. Evler iki ya da üç katlıdır. Bu evlerin geniş revaklı avluları vardır. Zemin kat erkeklere ait kabul salonu, üst kat ise kadın ve çocuklara aittir. İstanbul'da Bizans konut mimarisi hakkında bilgi veren ve günümüze gelen tek yapı, 12. yüzyıla ait olduğu düşünülen Tekfur Sarayı'dır[113]. Bizans Dönemi'nde[114] Anadolu'daki evle ilgili mimarlık ortamı malzemeye göre değişkenlik göstermiştir[115].

Türkler Anadolu'ya geldiklerinde yeni bir kültür ile karşılaşmışlar, fethettikleri yerlerde, başta Bizans evleri olmak üzere mevcut konutları kullanmışlardır[116]. Anadolu Selçuklu ve Beylikler devrinden ev kalıntısı günümüze ulaşmadığı için ev mimarisi hakkında ayrıntılı bilgi şimdilik bulunmamaktadır. Beylikler Dönemi'nden günümüze çok sayıda değişik işlevli yapı[117] gelebilmesine karşılık, ev örneklerinin ulaşmaması, ikinci derecede önem taşıyan yapılar[118] olduklarını göstermektedir[119].

Anadolu mimarlığı, Helenistik ve Roma Dönemi kent ve ev anlayışından çok fazla etkilenmeyerek Bizans'a, Anadolu Selçukluları'na ve

[112] Bu dönemde uzun yıllar eski evlerin kullanımı devam etmiştir. Yeni evler yapıldıysa da yapılan kazı çalışmalarında evlerin yalnızca temellerine ulaşılabildiğinden yapılar yeterince anlaşılamamaktadır. Bergama'da bulunan Bizans evlerinde üst katlara dıştan merdivenle bağlantı sağlandığına dair izlere rastlanmaktadır. Side de bulunan Bizans evi olduğu düşünülen bir ev küçük odaları, hizmet bölümleri olan iç avlulu yapısıyla dikkat çekmektedir (M. Sözen, *Türklerde Ev …*, s. 16).

[113] C. Esat Arseven, "Ev", s. 555; M. Sözen, *Türklerde Ev …*, s. 16.

[114] Bizans evleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. D. Kuban, *Türk Ahşap Konut…*, s. 24-26.

[115] M. Sözen, *Türklerde Ev …*, s. 16.

[116] V. Şenel, *age.*, s. 31.

[117] Anadolu Selçuklu Dönemi'nden Diyarbakır Artuklu Sarayı, Beyşehir'deki Kubadabad Sarayı, Konya Köşkü gibi bazı Selçuklu saray ve köşkleri Türklerin Anadolu'daki en eski konutları hakkında ipucu vermektedir (Mehmet Ali Esmer, *Avanos'un Eski Türk Evleri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1992, s. 2; V. Şenel, *age.,* s. 60).

[118] Metin Sözen, evlerin ikinci plana itilmesini Selçuklu sultanlarının sürekli hareket halinde olmalarından dolayı tek konut seçeneğinin çadır olmasına bağlamakta, Osmanlı'daki merkezi yönetim anlayışı ile bu durumun değiştiğini belirtmektedir (M. Sözen, *Türklerde Ev…*, s. 37).

[119] M. Sözen ve C. Eruzun, *Anadolu'da Ev…*, s. 36-37, Z. Özden, *agt.*, s. 15.

belli ölçülerde de Osmanlılara ulaşarak Türklerin mimarlık ve şehircilik anlayışı ile bütünleşmiştir[120].

Osmanlının beylik ve imparatorluk sürecinde ev ve saray mimarisinde belirgin bir gelişme çizgisi vardır[121]. Erken dönem Osmanlı ev mimarisinden örnek kalmadığı için saraylar bu dönemin evleri hakkında ipucu vermektedir[122]. Bursa, Edirne ve İstanbul'da yapılan saraylarda zaman içinde oluşan birimler, Anadolu'da gelişen ev mimarisin temel özelliklerini yansıtmaktadır[123].

Türk evi, 15. ve 16. yüzyıldan itibaren Anadolu'da diğer evlerin yerini almış, asıl gelişme ve yayılmayı 17. ve 18. yüzyıllarda göstermiş, Osmanlı'nın her anlamda gerilediği dönem olan 19. yüzyılda bile bu ilerleme ve yayılma sona ermemiştir[124]. 17. yüzyıla kadar, Osmanlıların ev mimarisi ile ilgili veriler oldukça sınırlıdır. Halkın oturduğu yalın evler bir yana, geniş sofalı eyvanlı paşa konakları ve yalılardan da iz kalmamıştır[125]. Evliya Çelebi'den alınan bilgilere göre evler, ikişer üçer katlı, şahnişinli, kiremitli, içinde suları akan şadırvanlı, fıskiyeli ve bahçe içindedir[126].

Türk evi, ilk olarak Anadolu'da kendisine has karakterini zamanla dış tesirlerle Osmanlı'nın fetihlerine paralel olarak, Avrupa'nın muhtelif yerlerinde kökleşmiştir[127]. İstanbul ve Edirne başta olmak üzere bugünkü Türkiye sınırları içinde Marmara, Trakya, Anadolu'nun geniş bir kıyı şeridi, Türk evi görülen yerlerdir. Bulgaristan, Romanya'da Dobruca, Yunan ve Kuzey Makedonya, Teselya, Bosna-Hersek, Arnavutluk gibi yerlerde Türk evinin yayıldığı görülmektedir[128]. Türk evinin gelişmesi ve yayılması eş zamanlı olmamış, zaman içerisinde de sınırları değişiklik

[120] M. Sözen, *Türklerde Ev …*, s. 21.
[121] M. Sözen, *Gelenekten Geleceğe...,* s. 28.
[122] M. Sözen, *Gelenekten Geleceğe...,* s. 28.
[123] [123] M. Sözen, *Türklerde Ev…*, s. 29.
[124] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 11.
[125] M. Sözen, *Türk Mimarisinin Gelişimi…*, s. 282.
[126] M. Sözen, *Türk Mimarisinin Gelişimi...,* s. 282.
[127] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 11.
[128] R. Günay, *Türk Ev Geleneği…*, s. 19-20. Doğu ve güneyde bir taraftan Kafkasya ve Irak'a kadar uzanan İran tesiri, diğer taraftan Suriye'yi de içine alan Arap evinden dolayı Türk evi Anadolu dışına çıkamamıştır (S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 11).

göstermiştir[129]. Fakat Eldem, Türk evinin klasik benliğini Marmara Bölgesi ve Rumeli ile bu bölgelerin en fazla etki alanı içinde kalan yerlerde bulduğunu belirtmiştir[130].

Osmanlı'da evler kent dokusu içerisinde dar sokaklarda yer almaktadır. İslam dininde yer alan aile hayatının mahremiyeti, Osmanlı ev mimarisinde, evin yüksek duvarlarla çevrili bir avlu ve iç bahçeye açılan düzenlemeye sahip olmasına[131] sebep olmuştur. Önceleri tek katlı olan evler zamanla iki katlı olmuş ve çoğunlukla iki katlı plan kullanılmıştır. Geleneksel Osmanlı evinde genellikle taştan inşa edilen zemin katlar ya tamamen sağır ya da çok az açıklığa sahiptir. Zemin katta, depo, ahır, kiler gibi hizmet mekânları vardır. Merdiven ile asıl yaşama katına çıkılmaktadır[132]. Esas yaşama katında sofa ve sofaya açılan odalar bulunmaktadır. Odaların ve sofanın yer aldığı asıl yaşama katları, zemin katın aksine pencereler, çıkmalar ve cumbalarla dış dünyaya açılmaktadır[133].

1.5. Türk Evinin Oluşumunu Etkileyen Etmenler

Anadolu'da ev kimliğinin oluşması için belirli etkenlerin olması, Türk evinin idrak edilebilmesi içinde bu etkenlerin anlaşılması gerekmektedir. Bu etkenlerin başında Anadolu'nun tarihi[134], ekonomik[135], sosyal[136], kültür ortamı[137], aile yapısı ve diğer uygarlıkların etkisi[138] gelmektedir. Evlerin

[129] M. Sözen, *Türklerde Ev…*, s. 29.
[130] S. H. Eldem, *Türk Evi …I,* s. 28.
[131] Erdem Aksoy Türk evindeki dışa kapalılığı çadırların bir arada kurulması sonucunda ortaya çıkan etrafı çevrili ortak meydan veya avlu ile bağdaştırmaktadır (E. Aksoy, agm., s. 67).
[132] C. E. Arseven, "Türk Sanatı Tarihi" *VII. Fasikül,* s. 538; V. Şenel, *age.,* s. 31.
[133] Türk evinin genel cephe görünüşü için bkz. C. E. Arseven, "Ev", *Sanat Ansiklopedisi*, C. I, s. 572**.**
[134]. H. Karpuz, "Türk Evi", s. 57.
[135] H. Karpuz, "Türk Evi", s. 57.
[136] R. Günay, *Türk Ev Geleneği...*, s. 30-34.
[137] H. Karpuz, "Türk Evi", s. 57; M. Sözen ve C. Eruzun, *age.,* s. 55-62; S. B. Altun, *agt.,* s. 36.
[138] S. B. Altun, *agt.,* s. 47-50.

biçimlenmesinde iklim[139], deprem[140], yapı malzemesi gibi coğrafi etmenler de etkili olmuştur. İslamiyet'te aile kavramı, mahremiyet[141], temizlik gibi değerler de Türk evinin oluşumunu etkileyen diğer etmenlerdendir[142].

Türk evinin en bariz özelliklerinden birisi de evlerin gösterişten uzak, yalın ve fonksiyonel olmasıdır[143]. Bu evler yaşama, doğaya, çevre koşullarına uygun olarak tasarlanmış olup evlerde akılcı, esnek ve pratik çözümler uygulanmıştır. Tasarım içten dışa doğru gelişmekte olup, her ayrıntı insan boyutlarına göre düzenlenmiştir[144].

Türk evleri plan veya karakter bakımından yaşanılan yörenin iklim özellikleri ve malzeme verilerinden etkilenmiş, bunun sonucunda bölgesel farklılıklar oluşmuştur. Ev tipleri araştırmacılar tarafından malzeme (taş, tuğla, ahşap, kerpiç) ve kullanılan tekniklere (ahşap çatkı, taş ve tuğla yığma, ahşap ev) göre gruplandırmıştır[145]. Bölgesel farklılıkları ortaya koymak için Sedat Hakkı Eldem ayrıntılı bir sınıflama yapılacağında sayının artabileceğini belirtmekle birlikte ev tiplerini yedi bölge[146], Doğan

[139] S. H. Eldem, *Türk Evi...I,* s. 28; B. Ögel, *age*., s. 65-67; R. Günay, *Türk Ev Geleneği...,* s. 30; M. Sözen ve C. Eruzun, *age.,* s. 4548; Nilay Hacıoğlu Apak, *Geleneksel Türk Evi Planlamasında İklim Faktörü: Edirne Evleri ve Mardin Evleri ile İlgili Bir Karşılaştırma,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Gebze 2004; S. B. Altun, *agt.,* s. 37-41.

[140] Türk evlerinin olduğu bölgeler deprem bölgeleridir. Bu nedenle "Ahşap Çatkı" sisteminin gelişmiş ve yaygınlaşmış olduğu söylenmektedir (R. Günay, *Türk Ev Geleneği...*, s. 30).

[141] Osmanlı'da mahremiyet kavramına oldukça önem verilmiştir. 1763 numaralı Şer'iye sicil defterinde geçen bir kayıtta, Samsun Pazar Mahallesi'nde yeni inşa edilen bir evin odasının penceresi, başka bir evin kadınların ve çocukların kaldığı bölüme bakmasından dolayı yıkılmasına karar verilmesi, mahremiyet kavramına önem verildiği anlaşılmaktadır (Osman Keskiner, *Kadı Sicillerinde Samsun,* Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, C. 1, Samsun 2013, s. 66).

[142] M. Kürüm, *agt*., s. 6.

[143] C. Bektaş, *Türk Evi*, s. 24-30; Cengiz Bektaş, "Halk Yapı Sanatı", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, C. 2, İstanbul 1997, s. 748.

[144] Cengiz Bektaş, Çağdaş Türk Evini Oluşturan Yaşama Kültürü, *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu 5-7 Mart 1990*, Ankara 1991, s. 46; C. Bektaş, *Türk Evi,* s. 25-30.

[145] R. Günay, *Türk Ev Geleneği...*, s. 20.

[146] 1- Karadeniz Sahil ve Hinterlandı, 2- İstanbul ve Marmara Bölgesi, 3- Ege ve Hinterlandı, 4- Akdeniz Bölgesi, 5- İç Anadolu Bölgesi, 6- Doğu Anadolu Bölgesi, 7- Güneydoğu Anadolu Bölgesi. S. H. Eldem, *Türk Evi...I,* s. 29.

Kuban yedi bölge[147], Metin Sözen yedi bölge[148] ve Celal Esat Arseven bir yayınında üç[149], diğer yayınında sekiz bölge[150], Reha Günay ise on beş bölge[151] halinde incelemiştir.

Türk evinin bölgesel geleneklerden kaynaklı farklılıkları olsa da genel kullanım şeması birbirine benzemektedir[152].

---

[147] 1- Güney Doğu Anadolu'nun Kuzey Suriye ile ortak kültürünün ifadesi taş konut mimarisi, 2- Erzurum'dan öteye Kuzey Doğu Anadolu'nun Güney Kafkasya ve Dağıstan ile akraba ahşap hatıllı taş mimarisi, 3- Doğu Karadeniz Bölgesi'nde görülen karakteristik ahşap iskeletli ev mimarisi, 4- Ege ve Akdeniz Bölgesi'nin düz damlı kübik taş mimarisi, 5- Orta. Anadolu'nun özellikle Niğde ve Kayseri (eski Kapadokya) bölgesinin, kaynakta yine Kuzey Suriye ile buluşan taş mimarisi, 6- Orta Anadolu'nun daha çok köy ve küçük kent ortasında kalan ve kökü Yeni Taş Çağı'na kadar uzanan kerpiç mimarisi, 7- Esas yayılma alanı Anadolu'nun kıyıları ile orta yayla arasında bir ikinci çember gibi dolanan ve Sivas dolaylarından batıya ve İç Ege'den Torosların kuzey yamaçlarına kadar uzanan ve yer yer diğer bölgelerde ve Balkanlarda görülen hımış yapı tekniğinde, yani taşıyıcı sistemi ağaç, kerpiç dolgulu, zemin katı çokluk taş olan bir yapı tekniği ile inşa edilmiş olan konut mimarisidir. Yine, aynı araştırmacıya göre esas Türk Evi'nin temsilcisi son gruptur (D. Kuban, "Türk Ev Geleneği Üzerine…", s. 194; D. Kuban, "Türk ve İslam…", s. 196-197).

[148] 1- Marmara, 2- Balkanlar, 3- Kuzey Anadolu, 4- Batı Anadolu, 5- Orta Anadolu, 6- Doğu Anadolu, 7- Güneydoğu Anadolu (Metin Sözen, *Gelenekten Geleceğe Anadolu Yaşam Kültürü*, ÇEKÜL Vakfı, İstanbul 2006, s. 128-289).

[149] 1- Anadolu evleri, 2- Edirne evleri, 3-İstanbul evleri (C. E. Arseven, *Türk Sanatı*, s. 104).

[150] Celal Esat Arseven, 1- Orta Anadolu evleri (Niğde, Kayseri, Kırşehir, Konya, Malatya vs.), 2- Şimalî Anadolu evleri (Karadeniz sahili, Vezirköprü, Çorum, Ankara, Bolu vs.) 3- Şarkî Anadolu evleri (Erzurum ve civarı), 4- Cenubî Anadolu Evleri (Antalya, Muğla vs.), 5- Cenubî Şarkî evleri (Mardin, Gaziantep, Urfa, Hatay, Diyarbakır vs.), 6- Garbî Anadolu evleri (Kütahya, Bursa, İzmir, İsmettpaşa, Aydın vs.) 7- Rumeli evleri (Edirne, Tekirdağ, Makedonya, Sırbistan, Bulgaristan, Balkanlardaki evler), 8- İstanbul ve havalisi evleri (İstanbul, İzmit, Gebze vs.) sekiz grupta incelemiştir (C. E. Arseven, "Türk Sanatı Tarihi", *VII. Fasikül*, s. 536).

[151] Reha Günay 1- Marmara Bölgesi (Bursa-Edirne-İstanbul), 2- Karadeniz Kıyısı (Amasra-Trabzon), 3- Doğu Karadeniz (Trabzon-Çoruh-Gümüşhane-Ardahan), 4- Batı Anadolu (Çanakkale-Balıkesir-Uşak-Eğirdir Antalya arasında kalan bölge), 5- Ege sahili ve adaları (Ayvalık-İzmir), 6- Bodrum (Marmaris-Datça), 7- Toros Yaylaları (Akseki-Pozantı), 8- Akdeniz kıyısı (Antalya-Adana), 9-Kuzey Anadolu (Göynük-Mudurnu-Safranbolu, Kastamonu-Çankırı-Çorum-Yozgat-Merzifon-Amasya-Tokat), 10- Ankara (Yaş-Beypazarı), 11- İç Anadolu (Konya-Akşehir- Karaman-Ereğli-Aksaray-Kırşehir), 12- Kayseri (Niğde-Erzurum), 13- Kayseri'nin doğusu (Van), 14- Güneydoğu Anadolu (Mardin-Diyarbakır-Urfa-Gaziantep-Antakya), 15- Doğu Anadolu (Erzurum-Van) olarak on beş gruba ayırmaktadır (R. Günay, *Türk Ev Geleneği...*, s. 20-21).

[152] D. Kuban, "Türk ve İslam Sanatı ...", s. 197.

1.6. Türk Evi Plan Elemanları ve Plan Tipleri

1.6.1. Türk Evi Plan Elemanları

Türk evlerinde planı oluşturan unsurlar odalar, sofalar, merdiven ve geçitlerdir. Mutfak, fırın, çamaşırlık, kiler, hamam, helâ gibi unsurlar plan tipi üzerinde çok az etki etmekte ya da hiç etki etmemektedir[153].

Türk Evi'nde Oda: Türk evinde en önemli birimler odalardır[154]. Oda ile çadırın işlev olarak birbirine çok benzediği görülmektedir. Çadır ile oda arasındaki temel benzerlikler[155], Türk odasını biçimlendiren ilkelerin çadır yaşamından kaynaklandığını açıkça göstermektedir[156].

Odalar sekialtı (dolap giriş ve hizmet bölümü) ve sekiüstü (sabit ve alçak sedirlerle çevrili bölüm) olarak düzenlenmiştir[157]. Geleneksel evlerde odalar arasında kullanım açısından farklılıklar hemen hemen yoktur. Başka bir deyişle çadırlarda olduğu gibi[158] her oda oturmak, yatmak, yemek yemek gibi işlevlerin tümüne cevap verebildiğinden planların en ufak birimini oluşturmaktadır[159]. Her oda, evli bir çifti barındırabilecek niteliklere sahiptir[160].

Geleneksel yaşama biçimi uzun yıllar değişmediği için odaların tasarımı aynı kalmıştır[161]. Odaların sayıları, şekilleri ve yönleri uygulanacak

[153] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 14.

[154] Bazen odalara "göz" de denmektedir. Mimari açıdan oda ile göz arasında fark bulunmamaktadır (S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 15).

[155] Türk evini oluşturan ve bir özel yoğunlaştırılmış çevre olan odanın genel düzeninin ve kullanma biçiminin çadır düzeniyle kıyaslanması hakkındaki çizim için bkz. Ö. Küçükerman, *Kendi Mekanının Arayışı* …, 1985, s. 62.

[156] D. Kuban, *Türk Hayatlı...,* s. 45. Türk evinin temel mimari birimi olan oda hem kelime kökeni olarak hem de nitelikleriyle göçebe çadırı olan otağın bir devamıdır (T. Cansever, agm., C. 12, s. 200-2003).

[157] D. Kuban, *Türk Hayatlı...,* s. 106.

[158] Ö. Küçükerman, *Kendi Mekanının…,* s. 69.

[159] D. Kuban, "Türk Ev Geleneği Üzerine…", s. 197.

[160] R. Günay, *Türk Ev Geleneği...,* s. 46.

[161] R. Günay, *Türk Ev Geleneği...* s. 46.

plan tipinin oluşmasında oldukça etkilidir[162]. Odalar bulundukları yere göre yan oda, köşe oda, orta oda gibi isimlendirilmiştir[163].

Sofa: Sofa Türk evinin bağımsız birer yaşama birimi olan odalar arasındaki çok yönlü ilişkiyi sağlayan mekândır[164]. Türk evini, Batı evlerinden ayıran en önemli özelliklerden biri de odaların açıldığı sofanın hareket görevi üstlenmesidir. Bu fark, kullanış bakımından da önemli bir üstünlük meydana getirmektedir[165]. Bir ya da iki tarafı kapalı ya da ortada olabilen sofa, işgal ettiği alan, bulunduğu konum ve oynadığı rolden dolayı planı oluşturan en önemli etkendir[166]. Sofa bir geçit olmakla birlikte tüm ailenin toplandığı ve beraber vakit geçirdikleri yer olmuştur. Sofanın uygun yerlerinde köşk, eyvan, sekilik, taht gibi dinlenme, sohbet ve seyir olanakları sağlayan, döşemeden hafifçe yükselmiş özel köşeler oluşturulmuştur. Eyvanlar dış etkilere karşı daha korunaklı yerlerdir. Bazen birden fazla olmak suretiyle sofaya eklenmişlerdir. Sekilik ya da tahtlar iki veya üç yanı açık, zeminden birkaç basamak yükseltilmiş, manzara tarafına yapılmış eklentilerdir. Köşkler daha serin ve havadar olarak yapılmış, ortalarında fıskiye ve havuz bulunmaktadır[167]. Anadolu'da sofa[168], "sayvan", "çardak", "hayat" ve "divanhane" olarak da adlandırılmıştır[169].

Geçit ve Merdivenler: Geçitler, iki odayı birbirine bağlayan kısımlardır. Bunlar yüklük kısımlarının içinde ve kapı genişliğindedir.

---

[162] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 15.

[163] C. E. Arseven, "Türk Sanatı Tarihi" *VII. Fasikül,* s. 540-546; B. Ögel, *Türk Kültür Tarihine…,* s. 23-25; D. Kuban, *Türk Hayatlı,,* s. 106-114; Ö. Küçükerman, *Kendi Mekanının Arayışı …*, s. 69; S. H. Eldem, *Türk Evi…III,* s. 15-16; M. Sözen-C. Eruzun, *age.,* s. 67-72; Ö. Küçükerman ve Ş. Güner, *Anadolu Mirasında…*, s-73-194; R. Günay, *Türk Ev Geleneği…*, s. 46-58; Müge Göker, "Türklerde Oturma Elemanlarının Tarihsel Gelişim Süreci" *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks,* C. 1, S. 1, 2009, s. 163-169; H. Karpuz, "Türk Evi", s. 59-60; D. Kuban, *Türk Ahşap Konut...*, s. 107-133.

[164] H. Karpuz, *Türk İslam Mesken...,* s. 13.

[165] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 16.

[166] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 16; H. Karpuz, *Türk İslam Mesken...,* s. 13.

[167] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 16.

[168] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 16-20; H. Karpuz, *Türk İslam Mesken...,* s. 13; M. Sözen ve C. Eruzun, *age.,* s. 72-74; D. Kuban, *Türk Ahşap Konut...*, s. 134-138.

[169] H. Karpuz, "Türk Evi", s. 59.

Zamanla bu geçitler için planda yer ayrılmış ve koridorlar ortaya çıkmıştır. Koridorlar sofaları birbirine bağlamış ve planda önemli bir yer edinmişlerdir[170].

Merdivenler, sofa içerisinde yer aldığında plana etki etmemiş, ancak sofa dışında yer aldıklarında plana etki etmiştir[171]. Merdivenler, sofanın yerine göre dışarıda ya da kat içinde uygun bir yere yerleştirilmiştir. 18. yüzyıla kadar genellikle tek kollu yapılmış, ancak 18. yüzyıldan sonra merdiven sahanlıkları genişlemiş ve planda daha büyük yer tutmuştur. İki, üç kollu ve döner merdivenler nadir olarak 19. yüzyılda bazı köşk ve konaklarda görülmektedir[172].

1.6.2. Türk Evi Plan Tipleri

Türk evlerinin esas olarak Türk kültür ve yaşayışına uygun planda olmasına rağmen, Türk evini oluşturan etmenlerin farklılığından dolayı çeşitli plan tipleri ortaya çıkmıştır. Türk evinin kökeni hakkında olduğu gibi Türk evi plan tiplerinin kökeni hakkında da araştırmacılar tarafından farklı görüşler ortaya atılmıştır. Bu konuda her ne kadar farklı yaklaşımlar olsa da Türk evi plan tipleri üzerine yapılan çalışmalarda oda ve sofa, iki ana unsur olarak kabul edilmiştir.

Doğan Kuban, Türk evinin plan şemasını tanımlarken, geleneksel Türk evinin tasarımında, odalar arasında kullanım açısından farklılaşma olmadığından, planın en küçük birimini, oda ve ona bitişik servis alanları olarak kabul etmiştir. Kuban, odalar ve ona bitişik servis alanlarının, birbirini dik kesen iki aksın ayırdığı bölümlere yerleştirildiğinde, en çok kullanılan ev plan tipinin elde edildiğini dile getirmektedir[173].

---

[170] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 20.

[171] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 21.

[172] Doğan Koşan, *Sakarya İli Geyve İlçesi Geleneksel Konut Mimarisi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya 2011, s. 39.

[173] En ilkel plan tipi olan iki oda ile aralarındaki bir açık hacimden oluşan planlamanın kökenini de İslam mimarisinin oluşma çağlarında Suriye ve Irak saraylarında, Mavera-ün Nehir'de Orta-çağ sitelerinde 'beyt' ve 'talar' adı verilen yapı tiplerine indirgemektedir (D. Kuban, "Türk ve İslam Sanatı...", s. 198-200).

Önder Küçükerman da geleneksel Türk evinin mekân geleneğinin kimliğini, temel öğesini oda-sofa ikilisi olarak kabul etmektedir[174].

Turgut Cansever ise Türk evinin temel biriminin oda olduğunu ve "oda" kelimesini hem kelime kökeni olarak hem de nitelikleriyle göçebe çadırı olan otağın bir devamı olduğunu söylemektedir. Türk evi plan tipinin ilk hali iki odanın yan yana getirilmesidir. Oda ile otağın işlevsel benzerliği, her ikisinin de özellikle çok amaçlı kullanış için tasarlanmış ve biçimlendirilmiş olmalarından kaynaklandığını belirtmektedir[175].

Türk evleri ile ilgili plan tipleri konusunda farklı araştırmacılar tarafından çalışma yapılmış olsa da en kapsamlı çalışma Sedat Hakkı Eldem tarafından yapılmıştır. Sedat Hakkı Eldem, sofanın Türk evinin içerisindeki konumuna göre sınıflandırma yapmıştır. Bu sınıflandırmaya göre de evleri sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı olarak dört ana gruba ayırmıştır[176].

Sofasız Plan Tipi: Plan tiplerinin en ilkel halini temsil eden bu tip, oda veya odaların yan yana gelmesiyle oluşmaktadır. Geçit vazifesini alt katta avlu ya da kaldırım, üst katta ise balkonlar sağlamaktadır. Daha çok sıcak iklimlerde karşılaşılan bu tip Anadolu'nun güneyinde yaygın olarak görülür[177].

Dış Sofalı Plan Tipi: Dış sofalı plan tipi, sofasız plan tipini izleyen plan tipidir. Dış sofalı plan tipi, yerine göre ön, köşe sofalı, açık sofalı, hayatlı ve sayvanlı ev olarak da isimlendirilmiştir[178]. Bu plan tipinde odalar birbirine sofa ile bağlanmaktadır. Sofa ilk aşamada açık ve direkli iken sadece üzeri kapalı tutulmuştur[179]. Kırsal kesimlerde sofa genellikle açıkken, oturma ve

[174] Ö. Küçükerman, *Anadolu Mirasında…*, s. 179.
[175] T. Cansever, "Türk Evinin Mimarisi", s. 200.
[176] Tipolojide sofasız plandan orta sofalı plana doğru kronolojik gelişme dikkate alınmıştır (S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 24).
[177] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...*, s. 25.
[178] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...*, s. 31.
[179] Reha Günay sofanın etrafının açık olmasını Türkün doğa içindeki yaşamının ya da başka bir deyişle göçebe yaşamın yerleşik yaşama yansıması olarak yorumlamıştır (R. Günay, *Türk Ev Geleneği...*, s. 59).

yaşama seviyesinin yükselmesiyle sofa kapatılmıştır[180]. Bu tipte simetriye önem verilmemiş, serbest bir düzende gelişmiştir[181]. Türkler Anadolu'ya yerleşmeden önce Hatti[182], Hitit ve Helenistik evlerinde bu plan tipi uygulanmıştır[183].

Bu tipin ilk şekli, sofanın etrafına odaların dizilmesi ile meydan gelmiştir. Daha sonra sofanın bir ucuna köşk eklenmiş, köşkün oda şeklini alması ve bu ilavelerin sofanın bir veya iki tarafına eklenmesiyle plan tipinde çeşitlilik oluşmuştur. Sedat Hakkı Eldem bu plan tipini; dış sofalı tek odalı, dış sofalı iki odalı, dış sofalı eyvanlı, dış sofalı köşklü ve eyvanlı, dış sofalı iki odalı ve köşklü, dış sofalı bir ucu odalı, dış ve köşe sofalı, bir veya iki kollu oda sırasıyla çevrilmiş dış sofalı plan tipleri olmak üzere sekiz alt başlıkta değerlendirmiştir[184].

İç Sofalı Plan Tipi: Bu plan tipinde, sofanın iki tarafına da odalar dizilmektedir. İç sofaya ihtiyaca göre yan sofa, köşk sofası, merdiven sofası da ilave edilerek mekân genişletilmiştir[185]. Daha çok şehirlerde karşılaşılan iç sofalı plan "karnıyarık" plan tipi olarak da adlandırılmaktadır. Sedat Hakkı Eldem iç sofalı plan tipini[186] iki yüzlü iç sofalı iki odalı, iki yüzlü ikiden fazla odalı iç sofalı, bir yüzlü iç sofalı, eyvanlı ve yan sofalı plan tipleri olmak üzere dört alt başlık altında değerlendirilmiştir[187].

Orta Sofalı Plan Tipi: Türk ev planlarının en gelişmiş safhasını temsil etmektedir. Orta sofa eyvanlı olarak dört yandan sofalar ile kuşatılmıştır[188]. Sofanın hava ve güneş alması için etrafına eyvanlar[189] eklenmiştir. Sofaya

[180] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...*, s. 31.
[181] R. Günay, *Türk Ev Geleneği...* s. 59.
[182] . C. E. Arseven, "Türk Sanatı Tarihi" *VII. Fasikül*, s. 537.
[183] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...*, s. 25; A. Eraslan, agm, s. 94.
[184] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...*, s. 30-89
[185] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...*, s. 25.
[186] İç sofalı plan tipi hakkında daha fazla bilgi için bkz. S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...*, s. 90-126; M. Sözen ve C. Eruzun, *age.*, s. 85; R. Günay, *Türk Ev Geleneği...* s. 62.
[187] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...*, s. 90-126.
[188] H. Karpuz. "Türk Evi", s. 60.
[189] Abdullah Kuran, Anadolu'daki dört eyvanlı medreseleri ve kapalı avlulu medreseleri 9. ve 10. yüzyıldaki avlusu kubbe ile örtülü dört eyvanlı Orta Asya evleri ile bağdaştırmaktadır (Abdullah Kuran, *Anadolu Medreseleri*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, C. 1, Ankara 1969, s. 9).

açılan eyvan sayısının artması, çeşitliliğin artmasına imkân vermiştir. Bu şekilde hem sofaya daha fazla hava ve ışık, hem de manzaranın olduğu bölüme yönelme söz konusu olmuştur. Sofa önceleri dört köşeliyken, zamanla köşeler pahlanmış, sekizgen, çokgen, oval veya eliptik şekiller oluşmuştur[190].

Sofanın dış etkilerden en az şekilde etkilenmesi, planın daha derli toplu olması ve odalar arasındaki mesafenin azalması, bu planın ekonomik seviyesi yüksek kesimlerde ve şehirlerde yaygın olarak kullanılmasına sebep olmuştur[191]. Bu plan tipi 18. ve 19. yüzyıllarda İstanbul'da[192] saray, kasır, köşk gibi yapılarda kullanılmıştır.

Sedat Hakkı Eldem, orta sofalı plan tipini, dört köşeli orta sofalı plan tipi, pahlı köşeli orta sofalı plan tipi ve yuvarlak ya da beyzi orta sofalı plan tipleri olarak üç gruba ayırmaktadır[193].

1.7. Samsun Şehrinin Türk Dönemi Yerleşimi

Samsun, Karadeniz Bölgesi'nin İç Anadolu ile ulaşım bağlantılarının kesiştiği ana arter üzerinde yer almasından dolayı, stratejik önem taşımaktadır[194]. İlkçağlardan günümüze kadar önemli bir kıyı şehri olma özelliğini taşıyan Samsun, Aminsos, Amisos, Amisus, Enete, Sampson, Simisso, Sinusso, Peiraeus, Pire ve Pompeiopolis gibi birçok adla

[190] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...* s. 25.

[191] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...* s. 25.

[192] Reha Günay bu plan tipinin İstanbul'da yaygın olarak kullanılmasını şehirlerin kalabalıklaşması ve arsanın küçülmesi ve değer kazanması ile daha sıkışık ve içe dönük planları zorunlu kılmasına bağlamaktadır (R. Günay, *Türk Ev Geleneği…*, s. 62).

[193] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 127-143.

[194] Türkiye'nin Karadeniz kıyısındaki en büyük şehri olan Samsun, Orta Karadeniz Bölgesi'nde doğuda Ordu, batıda Sinop, güneyde Tokat ve Amasya, güneybatıda Çorum ile komşudur. Samsun'un coğrafyası hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Hasan Yiğit, *Samsun,* Bafra 2002; Baki Sarısakal, *Bir Kentin Tarihi,* Samsun Araştırmaları- I, Samsun 2002; Cevdet Yılmaz, "Samsun İl Nüfusunun Sosyo-Ekonomik Yapısı Demografik Nitelikleri ve Coğrafi Dağılış Özellikleri", *Geçmişten Geleceğe Samsun 2007, İkinci Kitap* (Yayına Hazırlayan, C. Yılmaz), Samsun 2007, s. 286-287; Ali Uzun, "Samsun İlinin Başlıca Coğrafya Özellikleri", *Geçmişten Geleceğe Samsun 2007, İkinci Kitap* (Yayına Hazırlayan, C. Yılmaz), Samsun, 2007; Cevdet Yılmaz, Halil İbrahim Zeybek, *Samsun Coğrafyası*, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2016.

anılmıştır[195]. Bugünkü "Samsun" adının 17. ve 18. yüzyıllardaki Türk hâkimiyeti dönemine dayandığı[196] ve Yunanca "Amisos" kelimesinden geldiği düşünülmektedir[197].

Samsun bölgesinin Prehistorik dönemlerden beri önemli bir yerleşim bölgesi (Tekkeköy-Dündar Tepe, Kaledoruğu Höyüğü, İkiztepe Höyüğü) olduğu anlaşılmaktadır[198]. Samsun'da, Danişmentlilerin teşebbüsüyle başlayan Türk devrinden önce Gaşkalılar (MÖ. 4000), Hititler (MÖ. 1650-1200), Kimmerler (MÖ. 700), İskitler[199] , Persler (MÖ. 550), Pontus Krallığı (MÖ. 302-75), Roma (MÖ. 71-MS. 395) ve Bizans (395-1086) hüküm sürmüştür[200].

1150 veya 1155'te Danişmendlilerin Emiri Yağıbasan, Samsun'a yönelik akınlarda bulunmuştur[201]. Anadolu Selçuklu Sultanı II. Kılıç Arslan'ın zamanında (1155–1192) Amisos'un doğusuna "Müslüman Samsun" adıyla yeni bir yerleşim yeri kurulmuş ve bölge kesin olarak

---

[195] Pars Tuğlacı, *Osmanlı Şehirleri,* Milliyet Yayınları, İstanbul 1985, s. 262. Samsun adının dönemlere göre yazılışları ve telaffuzları hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Ali Sarcan, *Samsun Tarihi*, Ankara 1966, s. 82-85; B. Sarısakal, *Bir Kentin…*, s. 12-14.

[196] Behçet Al-Tevarih Müsameret Al-Ahbâr ve bazı eski paralarda Samsun şeklinde okunmaktadır. Alim Altaylı, *Samsun Tarihi,* Samsun 1967, s. 5.

[197] Besim Darkot, "Samsun", *İslam Ansiklopedisi,* C. 10, MEB Yayınları, İstanbul 1993, s. 173; Mehmet Öz, "Samsun", *TDVİA*, C. 36, 2009, s. 83.

[198] Sümer Atasoy, *Amisos, Karadeniz Kıyısında Antik Bir Kent*, Samsun 1997, s. 16-19. Samsun'daki Prehistorik dönem yerleşmeleriyle ilgili yayınlardan bazıları için bkz. Uluğ Bahadır Alkım-Handan Alkım-Önder Bilgi, *İkiztepe I* (Birinci ve İkinci Dönem Kazıları 1974-75), Ankara 1988, Önder Bilgi "Bafra İkiztepe Kazılarının Işığında Samsun Bölgesinin Protohistoryası", *II. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri* (Uluslararası I), Samsun 1990, s. 1-2; Şevket Dönmez, "Orta Karadeniz Bölgesi Yüzey Araştırması", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi* (Editör O. Belli), Ankara 2000, s. 330-34.

[199] İbrahim Tellioğlu, Samsun'a yerleşen Kimmer ve İskitler'in ana vatanının Türkistan olduğunu, bu nedenle Türklerin Samsun ve çevresini 2800 yıldır yurt tuttuğunu savunarak, Samsun'un uygarlık tarihinin ve yerleşimin temelinin kolonilere veya Yunanlılara bağlayan görüşlerin gerçeklikten uzak olduğunu belirtmektedir (İbrahim Tellioğlu, *İlk Çağdan Osmanlılara Samsun*, Samsun 2012, s. 190).

[200] Anonim, "Samsun", *Yurt Ansiklopedisi,* C. IX, İstanbul 1982-1983, s. 6579; Baki Sarısakal, *Bir Kentin Tarihi,* Samsun Araştırmaları-II, Samsun 2003, s. 60; Mehmet Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla Samsun Yöresi" *Geçmişten Geleceğe Samsun* 2006, Birinci Kitap (Yayına Haz. Cevdet Yılmaz), Samsun 2006, s. 4.

[201] M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, 2009, s. 83.

Selçuklu hâkimiyetine girmiştir[202]. Samsun Kösedağ Savaşı'ndan (1243) sonra sırasıyla İlhanlılar, Pervaneoğulları (1297) ve Candaroğullarının (1322) eline geçmiştir[203]. Selçuklu zamanında, özellikle 13. yüzyılda, Çepniler, Sinop'tan Trabzon'a uzanan bölgede yerleşmiş, bu dönemde Kırım ile yapılan ticaretten dolayı şehir, önemli bir liman haline gelmiştir. 1318 yılında Anadolu Selçuklularının yıkılmasından sonra[204], Samsun bölgesinde kurulan Eretna Beyliği Müslüman Samsun'u[205] denetimine almıştır.

16. yüzyılda şehir, birbirine bir ok atım uzaklıkta olan Müslüman Samsun ve Cenevizlilere ait Simisso[206] olarak bilinen iki ayrı kısımdan oluşmaktadır[207]. Kaynaklarda Müslüman Samsun ve Kâfir (Kara) Samsun olarak iki ayrı kısımdan söz edilmektedir.

Osmanlılar, Akkoyunluların, 1398'de Kadı Burhâneddin'i öldürmesinden sonra, I. Bayezid'in bölgeye düzenlediği sefer esnasında şehri ilk defa ele geçirmiş, o dönem Samsun emiri olan Kubadoğlu Cüneyd, Yıldırım Bayezid ile hiç karşılaşmaksızın Samsun'dan kaçmıştır[208]. Yıldırım Bayezid Bulgar Kralı'nın oğlu Alexandır Şişman'ı Samsun'a vali yapmıştır[209].

---

[202] B. Darkot, "Samsun", *İA*, s. 174; M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, 2009, s. 83-84. Samsun'un Selçuklu Dönemi hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Osman Turan, *Selçuklular zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984; Ali Sevim, *Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi*, Ankara 1993; Ergin Ayan, "*Dânişmendnâme'de Samsun*", Geçmişten Geleceğe Samsun 2006, Samsun 2006.

[203] M. S. Bayraktar, *Samsun'da Türk Devri…*, s. 19.

[204] Canik Bölgesi, Anadolu Selçuklularının dağılmasından sonra farklı beylikler tarafından yönetilmiştir. Kubadoğulları Emirliği, Samsun ve Kavak çevresini yönetmiştir (M. Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla…", s. 4).

[205] Eski Samsun bu yıllarda Cenevizlilerin elinde olup Karadeniz'in en önemli limanlarından biri durumundadır (Anonim, "Samsun", *Yurt Ansiklopedisi*, 1982-83, s. 6579).

[206] Bölgenin Türk kontrolüne girmesiyle 13. yüzyılda ticari amaçlarla kurulan Simisso kenti, Osmanlıların, Samsun'u kesin olarak topraklarına katana kadar özerkliğini sürdürmüştür (M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, 2009, s. 84).

[207] M. Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla…", s. 4; M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, 2009, s. 84.

[208] İbrahim Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, Ankara 1998, s. 298; M. Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla…", s. 4; M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, 2009, s. 84; İ. Tellioğlu, *İlk Çağdan Osmanlılara…*, s. 181.

[209] B. Sarısakal, *Bir Kentin Tarihi*, 2002, s. 22.

1402'de, Timur'un Yıldırım Bayezid'ı Ankara Savaşı'nda yenmesinden sonra, diğer beylikler gibi, Kubadoğulları Beyliği'nin yeniden canlandığı ve Cüneyd Bey'in Samsun'a döndüğü bilinmektedir[210]. Cüneyd Bey'in ardından şehir, Candaroğulları'nın eline geçmiş ve İsfendiyar Bey'in oğlu Hızır Bey, Samsun Valiliği'ne getirilmiştir[211].

Ardından, o sırada Amasya'da sancak beyi olarak bulunan Şehzade Murad'ın (II. Murad) lalası Biçeroğlu Hamza Bey, Kâfir (Kara) Samsun'un yandığını ve burada yaşayanların gemilere binerek şehri terk ettiklerini duyunca burayı ele geçirmiş, Müslüman Samsun ise Hızır Bey'den savaşsız teslim alınmıştır[212]. 1417 veya 1418 yıllarındaki Canik Seferi'nde, Osmanlıların, Samsun'un Kavak ve Havza gibi güney kısımlarını ele geçirdikleri, Samsun'un ise iki yıl sonra 1420'de ele geçirildiği bilinmektedir[213].

Sultan II. Murad devrinden itibaren kalıcı olarak Osmanlı toprağı olan Samsun ve çevresi, "Canik Sancağı" adı altında, Sivas Eyaleti'ne tabii bir sancak olarak Osmanlı idarî teşkilatında yerini almıştır[214]. I. Abdülhamid zamanında şöhret kazanmış olan Canikli Hacı Ali Paşa ve oğulları, devam eden yıllarda Samsun'la birlikte Sivas'ta vali olarak görev yapmıştır[215]. 1847'de Trabzon Vilayeti'ne bağlanıncaya kadar Canik, Rum Eyaleti'ne (daha sonra adı Sivas olarak değiştirilmiş) bağlı kalmıştır[216]. 1867

[210] İbrahim. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi,* C. I, s. 298; İbrahim Tellioğlu, *Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*, Trabzon 2004, s. 164; M. Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla…", s. 5; M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, 2009, s. 84.

[211] M. Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla…", s. 5; M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, 2009, s. 84.

[212] İbrahim. H. Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, C. I, s. 358; M. Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla…", s. 4; M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, 2009, s. 84.

[213] M. Öz, "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla… Yöresi", s. 5; M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, 2009, s. 84. Samsun (Müslüman Samsun) savaş yapılmadan anlaşma ile Kâfir Samsun (Amisos) savaş ile alınmıştır. Cenevizliler şehri ateşe vererek kaçmışlardır. Amisos günlerce süren bu yangında tamamen yok olmuştur (A. Sarcan, *age.*, s. 77).

[214] Samsun'un ağırlık merkezi kıyıdaki Müslüman şehrine geçmiş Kara Samsun'un Amisos harabeleri taş ocağı olarak kullanılmıştır (P. Tuğlacı, *age*., s. 264).

[215] Ömer Orhun, *Samsun (Tarih, Coğrafya, Ekonomi)*, Samsun Matbaası, Samsun 1949, s. 15.

[216] 19. yüzyılda Trabzon Vilayeti'ne bağlanan Samsun altı kazaya ayrılmıştır. Bu altı kaza Samsun sancak merkezi, Fatsa, Ünye, Terme, Çarşamba ve Bafra'dır (P. Tuğlacı, *age*., s. 264).

yılında Trabzon Eyaleti'ne bağlı bir sancak olarak görülen Canik, 1876-1877 yılı Devlet Salnâmesi'nde Trabzon Vilayeti'nden ayrı, müstakil mutasarrıflık olarak geçmektedir[217]. II. Meşrutiyet'ten (1908) sonra Canik Sancağı, bağımsız sancak durumuna getirilmiştir[218]. Samsun 1915 ve 1916 da Ruslar ve Yunanlılar tarafından iki kez topa tutulmuştur[219]. 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal tarafından Kurtuluş Savaşı'nın başlatıldığı Samsun şehri, bu özelliği nedeniyle Kurtuluş Savaşı'nın bir simgesi durumuna gelmiştir. Cumhuriyet sonrası Samsun olarak isimlendirilen şehir, il haline gelmiştir[220].

Samsun Osmanlı egemenliğinde 15., 16. ve 17. yüzyıllarda önemsiz bir iskele şehri olarak kalmıştır[221]. 19. yüzyılda Samsun'un liman ticaretinin, iç kesimle olan yol bağlantısının sağlanması konusunda ana arter durumunda olması, kentin ekonomik olarak kalkınmasında ve kentsel gelişiminde önemli bir yere sahip olmuştur[222]. Karadeniz'in buharlı gemilere açılması, şehrin ekonomik açıdan canlanmasına, nitelikli tütün ekiminin Bafra tarafından başlayarak Samsun çevresine yayılmasına ve şehrin nüfusunun artmasını sağlamıştır[223]. Bu vaziyet, Trabzon ve Ege kıyıları ile İç Anadolu'dan gelen ve Türkçe konuşan Ermenilerin, Rumların ve Avrupalı tacirlerin Samsun'a yerleşmesine sebep olmuştur. Kente yeni yerleşen bu insanlar ve burada yaşayan Gayrimüslim vatandaşlar tarafından yeni mahalleler kurulmuştur[224].

---

[217] Orhan Kılıç, "Osmanlı Dönemi İdari Uygulamalar Bağlamında Canik'in Yönetimi ve Yöneticileri" *Geçmişten Geleceğe Samsun* 2006, Birinci Kitap (Yayına Haz. Cevdet Yılmaz), Samsun 2006, s. 36-37.

[218] M. Aydın, "Samsun", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,* C. III, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1997, s.1606.

[219] Osman Köse, Rusların Samsun'u Bombardımanı (1915), *Geçmişten Geleceğe Samsun 2007, İkinci Kitap* (Yayına Hazırlayan, C. Yılmaz), Samsun, 2007, s. 95-112.

[220] Besim Darkot, "Canik", *İslam Ansiklopedisi,* MEB Yayınları, C. 3, İstanbul 1986, s. 25.

[221] B. Sarısakal, *Bir Kentin Tarihi II,* 2003, s. 27.

[222] A. Şevki Duymaz, "On Dokuzuncu Yüzyılda Samsun'un Kentsel Gelişimine Dair Birkaç Mimari Örnek", *Samsun Araştırmaları*, (ed. Cevdet Yılmaz) III. Kitap, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, Samsun 2013, s. 121.

[223] M. Çadırcı, "Tanzimat'ın Karadeniz Bölgesinde Uygulanması", *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, Samsun 1988, s. 197; P. Tuğlacı, *age.*, s. 264.

[224] P. Tuğlacı, *age.*, s. 264.

Türk şehirlerinin gelişmesi, mahallelerin gelişmesi ile doğru orantılı olarak ilerlemiştir. Samsun'un mahalleleri ile ilgili en eski kaynağa 1485 yılına ait tahrir defterinden ulaşılmakta olup, bu kaynakta on mahalle[225] olduğu yazmaktadır[226]. Bu mahallelerden dokuzu Müslümanlara ait olup biri Rumlara aittir. Dokuz Müslüman mahallesinden yedisi, çevresinde kuruldukları cami ve mescitlerin ismiyle anılmaktadır[227]. Kalan iki mahalleden biri muhtemelen kurucusunun ismini (Şeyh Hamza), diğeri ise mahalle sakinlerinin mesleğine izafeten "Debbağân/Dericiler adını taşımıştır[228].

1520 yılında yapılan tahrirde, 1485 tahririnde yer alan dokuz Türk mahallesinden Mescid-i Der Bab-ı Bazar Mahallesi kaybolmuş, dört yeni Türk mahallesi[229] kurulmuştur[230]. Böylece Türk mahallelerinin sayısı on bire ulaşmıştır.

1755 numaralı Samsun şer'iye siciline göre (1785-1839) Samsun'da sekiz mahalle[231] bulunmaktadır[232]. 1763 numaralı defterde (1857-1861) ise on mahallenin[233] ismi geçmektedir[234]. Bu mahallelerden Pazar, Kaleiçi ve Mekte

[225] Mahalleler şu şekildedir: 1- Cami-i Hızır Paşa Mahallesi, 2- Mescid Der Bab-ı Pazar Mahallesi, 3- Cami-i Köhne Mahallesi, 4- Mescid Der Bab-ı Megde Mahallesi, 5- Mescid-i Cami-i Nev Mahallesi, 6- Mescid-i Hamza Mahallesi, 7- Mescid-i Hasbey Mahallesi, 8- Yenice Mescid-i Kirişçi Mahallesi, 9- Debbeğan Mahallesi, 10, Rumiyan Mahallesi (Muhammet Okudan, *Osmanlı Dönemi Samsun Vakıfları*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2017, s. 67; M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, s. 84).

[226] Bahaeddin Yediyıldız, "1485-1576 Yılları Arasında Samsun Şehri", *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, Samsun 1988, s. 298; M. Okudan, *age.*, s. 67

[227] Ali Yılmaz, *Samsun Kazasının İdari İktisadi ve Sosyal Durumu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1990, s. 19; B. Sarısakal, *Bir Kentin Tarihi II,* 2003, s. 116-117.

[228] A. Yılmaz, *agt.,* s. 23.

[229] Hoca Hayrettin, Girdeciyân (Yufkacı-Ekmekçi), Mescid-i Aslıhan ve Hacılar mahalleleri. M. Okudan, *age.,* s. 68; B. Sarısakal, *Bir Kentin Tarihi II,* 2003, s. 117.

[230] B. Yediyıldız, agm., s. 298; A. Yılmaz, *agt.,* s. 23.

[231] Said Bey (Sadi Beğ), Hançerli (Gayrimüslim), Pazar, Cami-i Kebir, Mekde (Meğde), İçkale, Hacı Hatun ve Samsun mahalleleri.

[232] Mehmet Beşirli, *XIX. Yüzyılın Başlarında Samsun Şehri (1755 Numaralı Samsun Şer'iye Siciline Göre (H. 1200-1255; M. 1785-1839),* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 1993, s. 44.

[233] Cami-i Kebir, Enderiye Mahallesi, Ermeni Mahallesi (Selâhiye), Hacê Hatun, Hançerli, İçkale (Kale), Mekte (Megre), Pazar, Sâdi Bey ve Yeni mahalleleri.

[234] O. Keskiner, *age.,* s. 28.

mahallesinde Müslüman aileler oturmaktadır. 1914 yılında kaynaklarda, Samsun'da dokuz mahallenin[235] ismi geçmektedir[236]. 1923 yılı imar planında ise yine dokuz mahalle bulunmaktadır. Bunlar Pazar, Cedit, Hançerli, Saitbey, Kale, Kökçüoğlu, Kılınçdede, Kadıköy ve Çiftlik mahalleleridir[237]. Mahalleler günümüzde aynı isimle varlığını devam ettirmektedir.

Samsun'da Müslüman halk ile Gayrimüslim tebaanın birlikte yaşadığı[238] bilinmektedir[239]. Bazı mahallelerde (Hançerli, Selahiye,) birlikte yaşayıp komşuluk etmişlerdir[240]. 1893 yılı yaz aylarında Samsun'dan geçen V. Flotwell, şehirde Türk, Frenk ve Rumların olduğunu, Frenklerin sahil kıyısında, Rumların tepede (Kadıköy), Türklerin ise bu iki azınlığın kaldığı yerlerin arasında kaldığını belirtmektedir[241]. Sicil defterlerinden elde edilen bilgilere göre Müslüman halk ile Gayrimüslim tebaa arasında iyi ilişkilere dayalı bir toplum hayatının olduğu görülmektedir[242]. Hatta 1914 yılında, Samsun'da sokak ve caddelerinin bazıları Rum ve Ermeni isimleri[243] taşımaktadır.

---

[235] Hançerli, Pazar, Kale, Kökçüoğlu, Saidbey, Kılınçdede, Rum, Kırbaç, Ermeni mahalleleri.

[236] B. Sarısakal, *Samsun Belediye...*, s. 158.

[237] B. Sarısakal, *Samsun Belediye...*, s. 160.

[238] Pazar, Kaleiçi, Çayıriçi, Meğde mahallelerinde Müslüman ailelerin oturduğunu Kırbaç, Yeni Kırbaş ve Reşadiye mahallelerinde Rumların oturduğunu belirtmektedir (Ali Sarcan, *age.*, s. 108).

[239] Bilgehan Şahin, *Samsun Şer'iye Sicilleri (1878-1881 Tarihli),* Samsun Büyük Şehir Belediyesi, Samsun Kent Müzesi Araştırma Merkezi Yayını, Samsun 2017, s. 160-166. Devlet Arşivleri Başkanlığı'ndan elde edilen belgelerde aynı mahallede Müslüman ve Gayrimüslim halkın birlikte yaşadığını destekler nitelikte bilgiler bulunmaktadır. Samsun'da Saidbey Mahallesi'nde Kırbah adındaki yerde Şeyh Hamza Vakfı dahilinde Kalaycı oğlu Haralombus'un kendisine ait tarla üzerine ev yapmasına izin verilmesi talebi (*1323Ra-03) Yer: DAB İ. DFE/16-34-0, Tarih H. 19.03.1323*), Köçek Süleyman oğlu İbrahim'in Samsun'un Saidbey Mahallesi'nde kendisine ait arazi üzerine ev yapmasına izin verilmesi talebi. *(1323L-04 Yer: DAB İ. DFE/17-12-0, Tarih 18.10.1323).* Belgelerden anlaşılacağı üzere aynı tarihlerde ev yapımı için aynı mahallede farklı etnik grupların ev yapımı için izin istediği ve yaptırıldığı anlaşılmaktadır.

[240] O. Keskiner, *age.*, C. 1, s. 17.

[241] B. Darkot, "Samsun", *İA*, s. 174; A. Şevki Duymaz, agm., s. 116.

[242] O. Keskiner, *age.*, C. 1, s. 17.

[243] Örneğin Kadıköy Mahallesi'nde; Boyacıoğlu, Andavallıoğlu, Çiğdemoğlu, Palazoğlu, Piyaloğlu, Divi, Ayrancıoğlu, Çorbacuoğlu, Dulluoğlu, Kilise, Andonyadi, Kaplanoğlu (günümüzde aynı isimle), Sarrafoğlu Cemaat, Kayıkçıoğlu Arabacıoğlu, Ayrıcıoğlu, Hamiş ve Harifoğlu sokakaları, Saidbey Mahallesi'nde; Çobanoğlu Sokağı, Kırbaç Mahallesi'nde; Kiryaki, Petraki Portakaloğlu (bu sokak Ulugazi Mahallesi sınırları içerisinde günümüzde

Samsun'da Müslüman ve Gayrimüslim halkın birlikte yaşadığı nüfus kayıtlarından da ortaya çıkmaktadır. 1485 yılında, Samsun'da 81 neferden (yetişkin erkek nüfus) oluşan Rum ve 84 neferden oluşan Ermeni cemaatleriyle Cenevizliler'in kalıntısı olan altı kişilik bir grup belirlenmiş, bunlardan hariç vergiden muaf Seyyid Kutbüddin Zâviyesi cemaatiyle, kalede görev yapan müstahfızlar, pâsbân ve zemberekçiler kayıtlanmıştır. Kentin nüfusu 492 neferden (1.500 kişi) ibaretken, 1520'de bu sayı 408'e düşmüş, 1576'da 542 (tahminen 1.800 kişi) olmuştur[244]. 16. yüzyılda Gayrimüslim nüfus kademeli olarak azalmış (1576'da 22 nefer Rum, 31 nefer Ermeni), 17. yüzyılda, 1642 yılı avarız haneleri sayımına göre kasaba yakınındaki Kadıköy'de oldukça kalabalık bir Gayrimüslim nüfus (94 nefer) varlığını devam ettirirken, artık bir köy durumuna düşen Samsun'da Gayrimüslim cemaat kalmamış, sadece bir Müslüman mahallesinde iki nefer Gayrimüslim yazılmıştır[245].

1813-1814 yılları arasında Anadolu'ya gelen İngiliz seyyahı[246] J. Macdonald Kinneir, Samsun'un nüfusunu 2.000 olarak belirtmektedir[247]. J. Brant, 1836'ya doğru Samsun'un nüfusunu 10.000, 1838 yılında Samsun'u

mevcuttur) ve Metropolit hane sokakları, Ermeni Mahallesi'nde; Mihail, Arapyan, Bağosyan ve Tataryan sokakları Rum ve Ermeni isimleri taşımaktadır (B. Sarısakal, *Samsun Belediye*..., s. 158).

[244] M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, s. 84.

[245] M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, s. 84.

[246] Farklı tarihlerde Samsun'a gelen seyyahlar Samsun hakkında önemli bilgiler vermişlerdir. Samsun'u 17. yüzyılda ziyaret eden Kâtip Çelebi, Samsun'u dağlar içinde, havası kötü, evlerinin bir bölümü bataklık arazide kurulu bir kasaba, Evliya Çelebi ise limanının açık olduğunu, demir atılabilecek bir durumda bulunduğunu, halkının tamamının gemici ve kendirci olduğunu belirtmiştir. 18. yüzyıl başlarında Samsun'u gören Tournefort, buradan bir köy olarak bahsetmiştir. 1813-1814'te Anadolu'yu gezen J. Mac Donald Kinneir, Samsun'da beş adet minareli cami, bir hamam ve tüccarlar için bir han olduğundan bahsetmiştir. 1817-1818'de Bıjışkyan, Samsun'da kale, binalar ve emniyetli bir sığınağı bulunmayan geniş bir limanının olduğunu belirtmiştir (M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, s. 84). 1850'de Samsun'a gelen A. D. Mordtmannn, kentin havasının fena olduğunu, Türklerin merkezde, Rum ve Ermenilerin ise yarım saatlik mesafedeki yüksekçe bir yer olan Kadıköy civarında iskân ettiklerini belirtmiş, kentin etrafında iki cins tütün yetiştirilip, çoğunun İstanbul'a gönderildiğini ve bu tütünlerin Rumeli tütünlerine benzemediğini ifade etmiştir (B. Darkot, "Samsun", *İA*, s. 176).

[247] O. Keskiner, *age.*, C. 1, s. 28; A. Şevki Duymaz, agm., s. 116; M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, s. 85.

ziyaret eden Henry Suter kasabada 450 Türk, 150 Rum aile olduğundan bahsetmektedir[248]. Şemsettin Sami ise Kâmû'sü'l-A'lâm'ında Samsun nüfusunu 19. asrın sonunda 11.000 olarak gösterirken[249], V. Cuinet 16.000 olarak vermiştir[250].

Samsun Limanı, 19. yüzyılın ikinci yarısında, Kafkaslardan göç edenler için oldukça önem kazanmış, 1.880 senesinde Samsun'da 34.877 kişi karaya çıkmıştır. Bunların 1.375'i ölmüş, 6.538'i Canik sancağına yerleşirken, kalanlar Ankara ve Sivas tarafına yollanmıştır[251]. 1881/82-1893'deki genel nüfus sayımına bakıldığında Canik sancak merkezinde 33.419 Müslüman, 32.925 Rum, 1.163 Ermeni yaşamaktadır[252]. 1914 yılında 320.710 kişilik toplam nüfusun %71 'i (227.424) Müslüman, %22,7'si (72.653) Rum, %6,2'sı (20.002) Ermeni'dir[253].

19. yüzyılın ikinci yarısında, Kafkaslardan, I. Dünya Savaşı, Millî Mücadele sürecinde ve sonrasında Balkanlar ile Doğu Karadeniz'den gelen göçler nüfusun artmasında etkili olmuştur. Yöreden ayrılan Ermeni ve özellikle Rum[254] nüfusa karşılık, Canik Vilayeti'ne mübadele döneminde toplam 22.000 göçmen getirilmiş olup bunlar şehir nüfusunun %11 artmasını sağlamıştır[255].

---

[248] M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, s. 85.

[249] Yavuz Bayram, "Kâmû'sü'l-a'lâm'a Göre 19. Yüzyılın Sonunda Samsun", *Samsun Araştırmaları*, Cevdet Yılmaz (ed.) III. Kitap, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, Samsun 2013, s. 255.

[250] M. Beşirli, *agt.,* s. 37;

[251] M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, s. 85.

[252] Mehmet Okur ve Veysel Usta, "Karadeniz Bölgesi'nin Demografik Yapısına Dair Bir İnceleme", *History Studies,* S. 1/1, 2009, s. 54.

[253] M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, s. 86. 1500'lü yılların basında Gayrimüslim nüfus oranı toplam nüfusun %13'nü oluştururken, 19. yüzyılın başında bu oran %26,57'ye çıkmıştır. M. Okur ve V. Usta, agm., s. 54.

[254] Dahiliye Vekili 10 Haziran 1992 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde yapılan gizli oturumda yaptığı konuşmada, Samsun livasında Rum sayısını 85.000 olarak belirtmiştir. Aynı oturumda Canik Milletvekili Emin Bey ise, Samsun nüfusunun 229.857'sinin Türk, 93.176'sının ise Rum olduğunu söylemiştir (Hanife Gümüş, *Millî Mücadele'de Samsun*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun 2007, s. 4).

[255] M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, s. 86.

Samsun'da Türk dönemine ait ayakta kalan tarihi yapılara bakıldığında bunların çoğunlukla Osmanlı[256], Osmanlı'nın ise son dönemlerinde inşa edilen yapılar olduğu görülmektedir. Karadeniz'de ticaretin gelişmesi ve Samsun'un önemli bir liman kenti haline gelmesi, şehrin büyümesine katkıda bulunmuş ve farklı amaçlar ile birçok bina inşa edilmiştir[257]. Böylece kentte, dini[258], eğitim[259], sağlık[260], bayındırlık, kamu yapıları[261] ve sivil mimari örneklerinin yanında[262] özellikle tütün ticareti, işlenmesi ve ihracatı şehre canlılık kazandırdığı için buna uygun depo ve antrepolar inşa edilmiş, liman kapasitesi arttırılmış, buna bağlı olarak yabancı konsolosluklar ve bankalar açılmıştır[263]. Şehirdeki imar faaliyetlerinin tarihçelerine ve günümüzde var olan yapılara bakıldığında, 19. yüzyılın ve özellikle de II. Abdülhamid Dönemi'nin ağırlığı hissedilmektedir[264].

---

[256] "Kale Camii", "İç Kale Camii", "Kaleiçi Camii", "Kuyumcular Camii" ve "Kale Kapısı Mescidi" gibi isimlerle anılan yapı, 1323 tarihli olup İlhanlı Dönemi yapısıdır. Cami, günümüzde, orijinalliğini büyük ölçüde yitirmiştir (M. Sami Bayraktar, "Samsun'da Anadolu Selçuklu ve İlhanlı Dönemi'nden Kalan Tarihi Yapılar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, S. 2/7, 2009, s. 102; M. S. Bayraktar, *Samsun'da Türk Devri…*, s. 49-51).

[257] Nedim İpek, Cevdet Yılmaz ve Ali Seyhan, *Fotoğraflarla Samsun (1840-1918*), Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, Samsun 2016, s. 17.

[258] 19. yüzyıl öncesinden günümüze, Kılıç Dede Cami ve Türbesi (12. yy), Kale Cami (M.1313), Seyh Seyyid Kutbeddin Cami ve Türbesi (M.1322-23 ve 1863-64/95 Onarım?), Kurşunlu Cami (M.1340 ve 1884 onarım?), Yalı Cami (Hoca Hayreddin, M.1485), Pazar Cami (16. yy. yüzyıl başı yeniden inşa?), İsa (Ese) Baba Cami ve Türbesi (15. yy?), Hacı Hatun Cami (17. yüzyıl- 19. yüzyılın ilk yarısı) gibi yapılar gelmiştir. Abdullah Paşa Camii (1850) ve Valide (Büyük) Camii (1884-1886 Onarım) ise 19. yüzyıldan günümüze gelen yapılardır (M. S Bayraktar, *Samsun'da Türk Devri…*, s. 32-214).

[259] Medreselerin sayısının, sancak merkezi dışında kazalarla birlikte toplam 23 olduğu sanılmaktadır. Sancak merkezinde, Hançerli Medresesi, Sadibeg Medresesi, Pazar Medresesi ve Süleyman Paşa Medresesi (1813) gibi yapıların olduğu bilinmektedir. Bunların yanı sıra II. Abdülhamid Dönemi'nde Samsun (Canik) İdadisi gibi modern eğitim kurumları bulunmaktadır (A. Şevki Duymaz, agm., s. 119-120).

[260] II. Abdülhamid Dönemi'nde Ruh Sağlığı ve Hastalıkları/Büyük Guraba Hastanesi (1895-1902) inşa edilmiştir (M. S Bayraktar, *Samsun'da Türk Devri…*, s. 364).

[261] Osmanlı Bankası ve Eski Hükümet Konağı bu dönemde inşa edilen kamu yapılarıdır (M. S Bayraktar, *Samsun'da Türk Devri…*, s. 360-372).

[262] A. Şevki Duymaz, agm., s. 125.

[263] N. İpek, C. Yılmaz ve A. Seyhan, *age.* (*1840-1918),* s. 17.

[264] A. Şevki Duymaz, agm., s. 125.

1869 yılında çıkan yangınla şehrin tamamına yakını yanmıştır[265]. Bu yangında 415 ev yanmıştır. Kale duvarlarının 6-8 metreyi bulmasından dolayı İç Kale'de 173 ev bu yangından kurtulmuştur[266]. Zamanın Trabzon valisi Es'ad Muhlis Paşa'nın teşebbüsleri ile Fransız mühendisler[267] tarafından şehrin planlaması yapılmıştır[268]. Mimar Briyo şehri birbirini dik kesen cadde ve sokaklardan oluşacak şekilde planlamış, bu düzen bugünkü modern Samsun'un fiziki yapısı üzerinde kalıcı bir etki bırakmıştır[269]. Bu plana göre şehirde birbirini dik kesen cadde ve sokak sistemi içerisinde çoğunluğu iki katlı kâgir binalardan oluşan evler ve diğer kamu binaları inşa edilmiştir. Özellikle II. Abdülhamit Dönemi'nde kentte cami, çeşme, hastane, kışla, vilayet binası gibi önemli yapılar inşa edilmiştir[270].

Samsun'daki Türk mimarisinin önemli bir kısmını oluşturan sivil mimari örnekleri, Orta Karadeniz Bölgesi'ne konuşlanmış şehirlerin tipik özelliklerini taşımaktadır[271]. Denize paralel caddeler ve bu caddeleri dik kesen yapısıyla Samsun tepelerden denize doğru alçalmaktadır. Denizi dik kesen sokaklar sayesinde şehrin birçok yerinden denizi görmek mümkündür. 19. yüzyılda Samsun'u ziyaret eden Helmut Von Moltke, Samsun'un görünüşünün hoş olduğunu ve güzel yapılı birçok Türk Konağı'nın bulunduğunu yazar[272]. 19. yüzyılın sonlarında Samsun'da ev

[265] A. Yılmaz, *age.*, s. 19. Kentte yangınlara karşı yeterli su kaynağı için musluk vs. olmaması, tulumbacıların personel ve araç-gereç açısından yetersizliği ahşap ağırlıklı yapıların olması zararın büyük boyutlara ulaşmasına sebep olmuş ve çok sayıda konut ve işyerinin yanmasına sebep olmuştur (B. Sarısakal, *Bir Kentin Tarihi II,* s. 121).

[266] Baki Sarısakal, *Samsun Belediye Tarihi*, Samsun Araştırmaları-6, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun 2007, s. 87.

[267] Bu mühendisler Briyo ve Hırsan Efendi'dir (B. Sarısakal, *Samsun Belediye...,* s. 88; Mehmet Öz, "Samsun", *TDVİA*, C. 36, 2009, s. 85).

[268] A. Yılmaz, *agt.,* s. 19; Yeni yapılan planlamaya göre dörtte biri kalmış olan kale duvarları yıkılmıştır (B. Sarısakal, *Bir Kentin Tarihi II,* 2003, s. 121).

[269] P. Tuğlacı, *age.*, s. 264.

[270] N. İpek, C. Yılmaz ve A. Seyhan, *age.*, s. 17.

[271] Doğu Karadeniz'deki dağınık yerleşmelere karşın, Samsun'da düz alanların varlığı toplu yerleşimlere imkân sağlamış ve kent bu bağlamda gelişim göstermiştir (Yurt Ansiklopedisi, "Samsun" mad., C. 9, s. 6638).

[272] Helmuth Von Moltke, *Türkiye Mektupları*, İstanbul 1969, 142-143; A. Yılmaz, *agt.*, s. 19.

sayısı 2.624 iken 20. yüzyılın başlarında ise 3.600 olduğu ifade edilmektedir[273].

Samsun halkı, sosyal ve ekonomik durumlarına göre, farklı büyüklük ve şekillerde evler inşa etmişlerdir. Şer'iye sicillerinden (1878-1881) bu evlerinin bir kısmının ahşap[274], bir kısmının ise kâgir olduğu anlaşılmaktadır. Evlerin büyük bir kısmı fevkani iken, çok azı tahtanidir[275]. Kullanım şekli, inşa malzemesi, çağa ayak uydurma çabası ve hevesi gibi birçok faktör nedeniyle sivil mimarlık örnekleri ne yazık ki çok fazla korunamamış, az sayıda örnek günümüze gelmiştir.

[273] A. Şevki Duymaz, agm., s. 117.

[274] 1869 yangınından önce daha çok ahşap evler tercih edilirken 1869 depreminden sonra kâgir evler tercih edilmiştir (B. Şahin, *age.,* s. 185).

[275] B. Şahin, *age.,* s. 185.

1.8. Samsun'da Levantenler ve Levantenlerin Samsun Mimarisine Etkileri

Samsun, 19. yüzyılda konumu ve etnik yapısı itibariyle, Osmanlının içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik ortamdan en fazla etkilenen Anadolu kentlerinden biridir. Samsun'un içerisinde bulunduğu bu durum, mimaride bazı değişimlere sebep olmuştur. Mimari alanda görülen değişimde batıya karşı duyulan ilgi, yabancı mimarlar ve Levantenlerin etkisi vardır[276].

Levanten[277] denilince akla Osmanlı'da, özellikle Tanzimat sonrasında bu topraklara yerleşmiş Avrupalılar (Frenkler) gelmektedir. Tanzimat Fermanı ile birlikte çeşitli imtiyazlar kazanarak İstanbul, İzmir, Samsun ve Mersin gibi liman kentleri ile ticaret merkezlerine yerleşen Levantenler, kısa zamanda Batı ile Osmanlı arasında ticaretin gelişmesinde ve kültür etkileşiminde büyük rol oynamışlardır[278].

Ekonomik güce sahip olan Levantenlerin Samsun'a gelişi, 19. yüzyılın ikinci yarısına rastlamaktadır[279]. 19. yüzyılın ortalarından itibaren tütün ticaretinin yapılması[280] ve buharlı gemilerin ticaret yollarında yeni alternatifler oluşturmak için başladıkları Karadeniz seferleri ile Samsun hem iç hem de dış pazar için önemli bir liman kentine dönüşmüş ve şehirde yabancı büyükelçilikler açılmaya başlamıştır[281]. Bu yıllarda kentin ticari ve ekonomik gücünün artması, birçok yerli (çoğu Rum ve Ermeni) ve

[276] Serpil Seyfi, Ahmet Ali Bayhan, "Samsun'da Bir Batılılaşma Örneği: Eski Belediye Sarayı", *Gaziosmanopaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,* 12/2, 2017, s. 43.

[277] Levanten kelimesi; Fransızca Güneş'in doğması anlamında da kullanılan "Lever" kelimesinden türemiştir. Kelime olarak ise, doğulu, doğuya ilişkin veya doğuda yaşayan manalarına gelmektedir (Bülent Şenocak, *Levant'ın Yıldızı İzmir,* Şenocak Kültür Yayınları, İzmir 2008, s.12. İtalyanca levante Fransızca ve İngilizce'ye levant şeklinde girmiştir (Şerafettin Turan, "Levant", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,* C. 27, Ankara 2003, s. 145-147).

[278] Mehmet Sami Bayraktar, "Kentin Unutulan Çehresi Levanten Samsun", *Kent Kültürü,* 1/8, 2008, s. 22-25.

[279] M. S. Bayraktar, "Kentin Unutulan Çehresi…", s. 25.

[280] M. S. Bayraktar, "Kentin Unutulan Çehresi…", s. 25.

[281] S. Seyfi ve A. A. Bayhan, agm., s. 35.

Avrupalı tüccarın buraya yerleşmesine sebep olmuştur. Osmanlı tebaasını oluşturan Müslüman, Rum ve Ermeni toplulukların yanına, Levantenlerin de eklenmesiyle Samsun'un kozmopolit yapısı çeşitlenmiştir[282]. 1893 yılında, şehirde Türk, Frenk ve Rumların olduğunu, Frenklerin sahil kıyısında, Rumların tepede (Kadıköy), Türklerin ise bu iki azınlığın kaldığı yerlerin arasında kaldığı belirtilmektedir[283]. Burada bahsedilen Frenkler, 19. yüzyılın ikinci yarısında Samsun'a gelen Levantenler olmalıdır. Samsun'un çok uluslu nüfus yapısı göz önüne alındığında her geçen gün büyümesi, doğal bir sürece dönüşmüştür[284].

Daha çok liman kentlerine yerleşen Levantenler, gittikleri şehirlerin gelişimlerine önemli katkı sunmuşlardır. Levantenler tarafından inşa ettirildiği düşünülen yapılar, kentin kültürel çeşitliliğini yansıtan eserler olarak karşımıza çıkmaktadır[285]. 19.yüzyılda Osmanlı'nın Gayrimüslim ve Levantenler ile etkileşimleri, ağırlıklı olarak yaşadıkları yerleşimlerdeki evlere de yansımıştır. Batılılaşma Dönemi sanat hareketleri içinde 19.yüzyılın ikinci yarısında kendini hissettiren, Avrupa'da başlayan ve moda haline gelen eklektik veya seçmeci anlayış, Osmanlı konutlarını da etkilemiş ve bu üslubu yansıtan deneysel eserler yapılmaya başlamıştır[286].

Levanten konutları Türk ve Rum evlerinden farklı bir anlayışla meydana getirilmiştir[287]. Varlıklı Levanten ailelerine ait malikaneler, geleneksel dokuya tamamen yabancı bir görünümde, sokağın sosyal karakterinden farklı bir üslup ile inşa edilmiş olup, toplumdan izole

[282] 1863 yılında Samsun'un her tarafının genişletilip 100 kadar hane, 200 kadar dükkân, mağaza ve birtakım dükkanlar yaptırılacağı belirtilmiştir. Bahsi geçen yapı türlerinin inşasının kente yeni gelen Levantenlerle ilgili olduğu düşünülmektedir (M. S. Bayraktar, "Kentin Unutulan Çehresi…", s. 25).

[283] B. Darkot, "Samsun", *İA*, s. 174; A. Şevki Duymaz, agm., s. 116.

[284] S. Seyfi ve A. A. Bayhan, agm., s. 35.

[285] Hümeyra Akkurt, "Batılı Kültürün 19. Yüzyıl İzmir'inde Mekânsal Temsili Bornova ve Buca Levanten Konutları", *Ege Mimarlık,* 3, 2004, 4-5.

[286] N. T. Yiğitpaşa ve F. Uz, agm., s. 22.

[287] Feyyaz Erpi, "Sosyo-Kültürel Yapının Yerel Konut Mimarisi Üzerindeki Yansıması Üzerine Kıyaslamalı Üç Örnek: Anadolu'daki Türk, Rum ve Levanten Konut Mimarileri", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri,* Ankara, 1991, s. 73-84.

edilmiş, duvarlarla çevrili, büyük bahçeler içerisine yapılmışlardır[288]. Levantenlere ait yapılar parçacı, derlemeci bir ifade yansıtmakta olup bu konutlarda, mimari olarak ortak bir üsluptan söz etmek mümkün değildir[289]. Hane sahibinin ekonomik durumuna, sosyal statüsüne ve evi yapan mimarın yorumuna göre şekillenen yapılar, çoğunlukla eklektik üslupta inşa edilmişlerdir[290]. Bu evlerin asıl örneklerini İzmir'in Buca ve Bornova gibi ilçelerinde görmek mümkündür[291]. Anadolu'nun Mersin, Çanakkale gibi bazı liman kentlerinde de Levantenlere ait olan evler inşa edilmiş olsa da bu yapılar İzmir örnekleri kadar gösterişli değildir[292].

Samsun'da Levantenlerin yaptırdığı düşünülen dini yapılar, ticari yapılar ve konutlar bulunmaktadır[293]. Fakat Samsun'da yaşamış olan Levanten aileleri hakkında kayıtlı belge tespit edilemediği için çoğunlukla bu yapıların kimler tarafından yaptırıldığı bilinmemektedir. Sadece Mater Dolorosa (İtalyan) Katolik Kilisesi (1846), Eski Sigara Tekel Fabrikası (1887) ve Eski Osmanlı (Garanti) Bankası'nın (1891) kesin olarak bu azınlık grup tarafından inşa edilen yapılar olduğu bilinmektedir[294]. Levantenler tarafından inşa edilen eserler ile benzer yapı malzemesi, inşa

[288] Feyyaz Erpi, *Buca'da Konut Mimarisi (1838-1934)*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara 1987, s. 50.

[289] F. Erpi, agm., s. 75.

[290] F. Erpi, *age.,* s. 49-51.

[291] F. Erpi, *age.;* H. Akkurt, agm., s. 4-9; Hümeyra Birol Akkurt, *19. Yüzyıl Batılılaşma Kesitinde, Bornova ve Buca Levanten Köşkleri Mekansal Kimliğin İrdelenmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir 2004; Şeniz Çıkış, "Modern Konut' Olarak XIX. Yüzyıl İzmir Konutu: Biçimsel ve Kavramsal Ortaklıklar", *Metujfa,* 26/2, 2009, s. 211-233; Salih Narin, *İzmir Levantenleri ve Kültürel Etkileri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Diyarbakır 2012; İnci Kuyulu Ersoy, "İzmir Bornova'da Levantenlerin İki Mirası Davy Evi ve De Cramer Evi*", Sanat Tarihi Dergisi*, XXII/1, 2013, s. 165-188.

[292] Gülizar Açık Güneş, *Mersin Levanten Yapıları Üzerine* Bir İnceleme, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana 2010; Mesut Dündar, "Çanakkale'de İki Levanten Evi: Vitalis Konağı ve Whittall Konağı", *Çanakkale Araştırmaları Türk* Yıllığı, 17 (26), 2019, s. 303-329.

[293] Mehmet Sami Bayraktar, "Kentin Levanten Yapıları", *Kent Kültürü,* 1/9, 2008, s. 22-25.

[294] M. S. Bayraktar, "Kentin Levanten…", s. 22.

tekniği, cephe düzeni ve mimari özelliklerde inşa edilen bazı yapıların[295], bu azınlık çevre ile ilişkili olduğu düşünülse de bu düşünceyi doğrulayacak kitabe ya da belge tespit edilememiştir.

Çeşitli nedenlerle Samsun'a yerleşen Levantenler, buraya kalıcı olarak yerleştiklerinden, kendileri için ev yaptırmış olmalıdırlar. 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olan bazı evlerin, Levantenlere ait olabileceği düşünülmektedir[296]. Latin alfabesiyle yazılı tarih kitabesi olan bazı evler, mimari özelliklerinin de geleneksel konutlardan farklı olmasından dolayı Levanten evi olarak değerlendirilmiştir. Mimari özellikleri bakımından bu yapılar ile benzerlik gösteren bazı yapıları da Levanten evi olarak değerlendirmek mümkün olsa da konutların kitabesi olmadığı için kesin olarak Levanten evi olduğunu söylemek doğru olmayacaktır[297].

[295] Astsubay Gazinosu (1895), Askerlik Şubesi (1902), Gazi Müzesi (Eski Mıntıka Palas Oteli-1902), Atatürk Anadolu Lisesi (Eski Askerler Ticaret İdadisi-1913), Eski Polihron Oteli (Eski Askeri Hastane-19. yüzyılın ikinci yarısı-20. yüzyılın başları), İbrahim Tanrıverdi Sosyal Bilimler Lisesi (Eski Cumhuriyet İlköğretim Okulu-19. yüzyılın ikinci yarısı-20. yüzyılın başları), Ziraat Bankası (Eski Emniyet Sandığı-1988 civarı) Eski Avusturya Macaristan Konsolosluğu (Tekel Baş Müdürlüğü-19. yüzyılın ikinci yarısı), Eski Fransa Konsolosluğu (Yol-İş Sendikası-19. yüzyılın üçüncü çeyreği), Eski Almanya Konsolosluğu (19. yüzyılın ikinci yarısı), Eski Saray Oteli (Eski İmar Bankası-19. yüzyılın ikinci yarısı-20. yüzyılın başları), (M. S. Bayraktar, "Kentin Levanten…", s. 25).

[296] Fakat bu evlerin kitabesinin olmaması

[297] Aynı yüzyılda, batı etkisinde yapılmış binalar ile yabancı mimarlar tarafından inşa edilmiş yapılar bulunmaktadır. Samsun Eski Belediye Sarayı Binası'nın mimarının Mösyö Mimar Riçi olması, yabancı mimarların bu dönemdeki etkisine işaret etmektedir (S. Seyfi ve A. A. Bayhan, agm., s. 35).

II. BÖLÜM

SAMSUN EVLERİ

Şehir merkezindeki Samsun sivil mimari örneklerinin tümü, İlkadım ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. Evler Selahiye, Kadıköy, Kale, Ondokuz Mayıs ve Ulugazi mahallelerinde yoğunlaşmaktadır. Diğer yandan Hançerli, Karadeniz, Zafer ve Hürriyet mahallelerinde de tarihi evler bulunmaktadır. Kale Mahallesi ve Ulugazi Mahallesi'nin şehrin merkezi konumunda olmasından dolayı, yapılar yeni yapılaşma arasında kaybolmaktadır. Hançerli, Karadeniz ve Hürriyet mahallelerinde bulunan birkaç eski ev, betonarme yapıların arasında tek başına ayakta kalmaya çalışmaktadır. Samsun'un genelinde dağınık olarak görülen tarihi konut mimarisi Selahiye (Ebus Suud Efendi Caddesi) ve Kale Mahallesi'nde (Münir Kemal Akay Sokak), bir nebze de olsa cephe özellikleriyle sokak dokusunu korumaktadır.

Samsun merkezdeki Selahiye Mahallesi'nde yirmi bir, Kadıköy Mahallesi'nde on, Kale Mahallesi'nde on, Ondokuz Mayıs Mahallesi'nde yedi, Ulugazi Mahallesi'nde beş, Hançerli Mahallesi'nde üç, Karadeniz Mahallesi'nde üç, Zafer Mahallesi'nde üç ve Hürriyet Mahallesi'nde iki ev olmak üzere toplam günümüze gelebilen altmış dört ev kataloğa dâhil edilmiştir. Koruma altında olan bu evler, Samsun ev mimarisine ışık tutmaktadır.

2.1. Selahiye Mahallesi

Şehrin kuzeybatısında yer alan mahalle, Osmanlı Dönemi'nde, Ermenilerin bu bölgede yoğun olarak yaşamasından dolayı "Ermeni Mahallesi" olarak da bilinmektedir[298].

Selahiye Mahallesi'nde 100. Yıl Bulvarı boyunca Seyyid Kutbeddin Mezarlığı ile 30 Ağustos İlköğretim Okulu arasında kalan ada, 3 No'lu sit alanı olarak belirlenmiştir (Şekil 1). Sit alanında Acem Tekkesi, tarihi okul binaları ve sivil mimari örnekleri bulunmaktadır. 1985 yılı sonrası geçiş dönemi yapılaşması çerçevesinde 30 m genişliğinde açılan 100. Yıl Bulvarı'na 8-9 katlı, bitişik nizam bloklar tarzı yapılaşma sonucunda, sit alanının bulvara olan cephesi tamamen kapanmıştır[299].

Selahiye Mahallesi'nde; Ebus Suud Efendi Caddesi, Halim Kadı, Uzun, Çayır, Müftü Hamam, Abbasağa, Azizefendi ve Lonca Geçidi Sokağı ev örneklerinin olduğu yerlerdir. Topografik açıdan eğimli olan alanda konumlanan yirmi bir adet ev kataloğa dahil edilmiştir (Şekil 2).

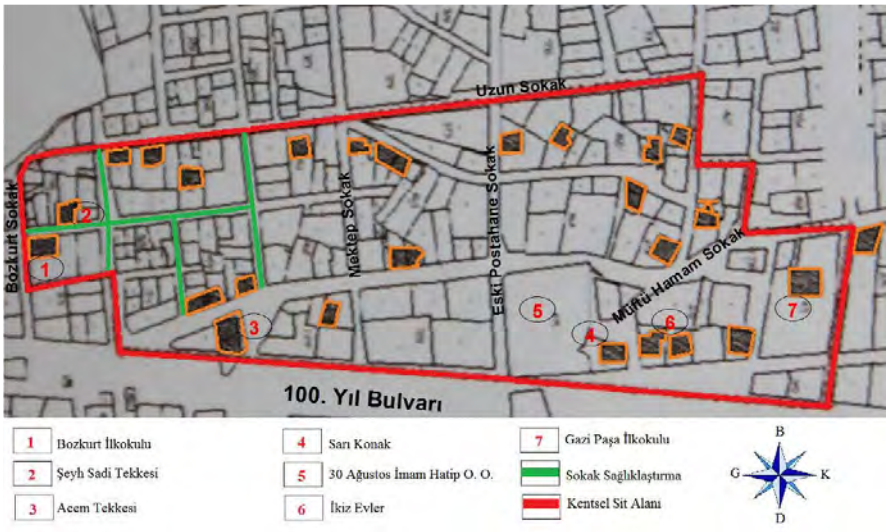

Şekil 1: Selahiye Mahallesi'ndeki 3 No'lu Kentsel Sit Alanı (A. Yılmaz, S. Gül)

[298] B. Sarısakal, *Samsun Belediye...*, s. 148-149.

[299] Samsun Valiliği İl Özel İdaresi, *Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, Samsun 2012, s. 71.

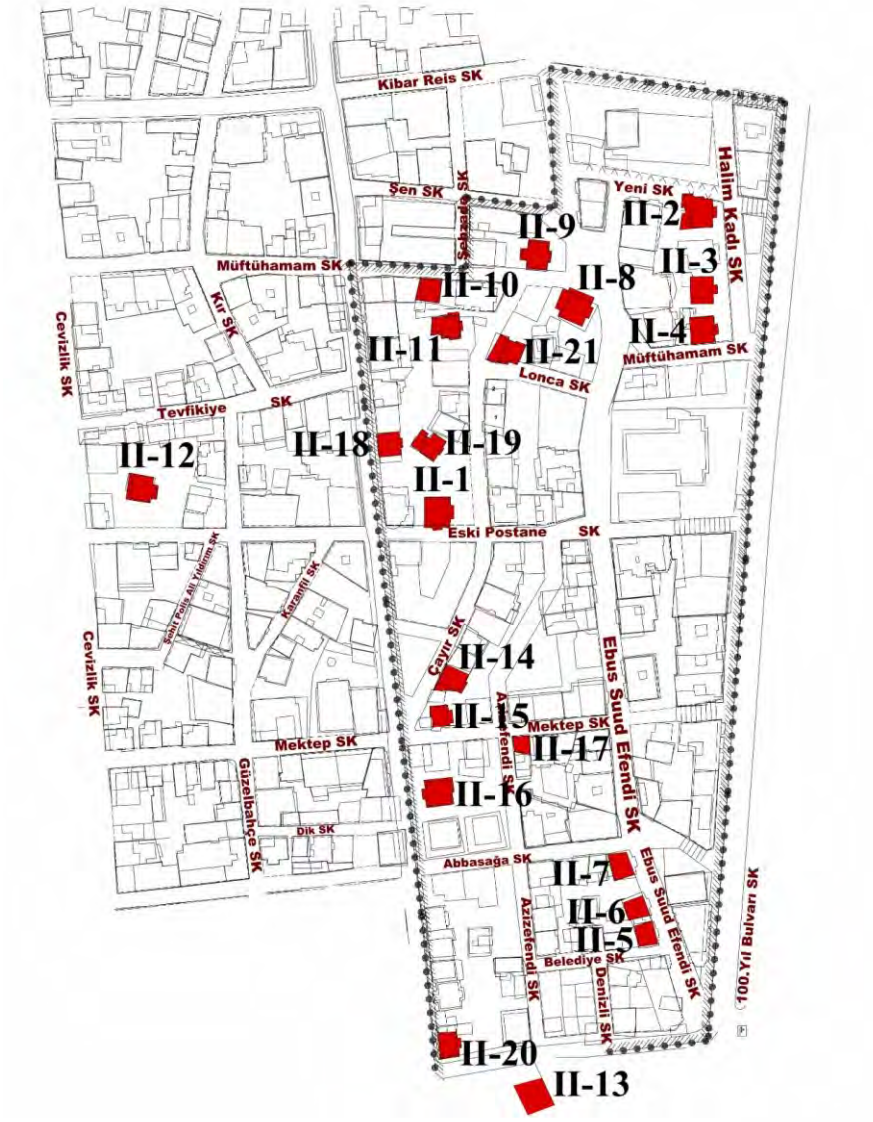

Şekil 2: Selahiye Mahallesi'ndeki evlerin konumları (İlkadım Belediyesi'nden işlenerek)

2.1.1. Alemdarzadeler Evi

Katalog No: 1

Foto. 1: Alemdarzadeler Evi doğu cephe görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Çayır Sokak (No: 5), 29 pafta, 465 ada, 1 parselde yer almaktadır. Eser, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Evin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir belge ya da kitabe tespit edilememiştir. Yapıda sahanlığın altında kullanılan volta tonoz uygulaması, Samsun evlerinde 19. yüzyılın sonlarından itibaren görülmeye başlandığı için, ev 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır. 1890 yılında inşa edilmiş olan Boroğlu ve Necip

Özüdoğru evlerinde karşılaşılan volta tonoz uygulaması, bu bilgiyi doğrular niteliktedir.

2007 yılında, yapının avlusunun güneybatı köşesinde, yol tarafındaki avlu duvarı ve müştemilat binasının tehlike arz ettiği için yıkılmasına karar verilmiştir[300] (Foto. 2). 2012 yılında, yapının koruma grubu II olarak belirlenmiştir[301]. Ev günümüzde harap durumda ve kullanılmamaktadır.

Konumu: Yapı geniş bir avlu içerisine inşa edilmiştir. Doğu, batı ve kuzey yönlerinde avlunun etrafı üzerine demir parmaklıkların yerleştirildiği bir duvar ile çevrilidir. Güney cephesi ise sokağa bitişiktir. Çayır Sokağa bakan, evin doğusunda yer alan dekoratif demir kapıdan avluya geçilmektedir (Foto. 5). Yapının avlusunun güney tarafında, iki katlı müştemilat yapısı bulunmaktadır.

Mimari Özellikleri: Bodrum kat üzerine iki kat olarak inşa edilmiş yapı, iç sofalı plan düzenindedir.

Batı cepheden tek kanatlı kapıyla bodrum kata geçiş sağlanmaktadır. Kapıdan geçildikten sonra, sağ tarafta, hamam mekanı (B03) bulunmaktadır. Hamamın kuzey duvarında ise kurnası mevcuttur (Foto. 7). Bodrum katın güneydoğusunda bir oda (B02), kuzeybatısında dikdörtgen bir sarnıç (B05) vardır (Foto. 8). Sarnıcın kapağı zemin katta olup bodrum katta herhangi bir açıklık yoktur. Bodrum katın muhtelif yerlerinde üç adet özgün ahşap taşıyıcı bulunmaktadır (Foto. 6, Şekil 3).

Zemin kata, doğu (Z07) ve kuzey cepheden geçiş sağlanmaktadır. Bu geçişlere merdivenle ulaşılmaktadır. İç sofalı olan zemin katta, kapıdan geçildikten sonra, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplayan sofanın (Z01) iki yanında, ikişer oda görülür (Foto. 9). Kuzeybatıdaki oda mutfak (Z05) olarak kullanılmıştır (Foto. 10). Mutfağın batı duvarında, üçgen alınlıklı ocak vardır. Sofanın batısındaki kapıdan, bodrum kata inen

[300] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 27.05.2007 gün ve 1260 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-432 Numaralı Dosya.

[301] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 21.03.2012 gün ve 274 sayılı kararı.

merdivenin olduğu bölüme geçilmektedir. Bu alanın kuzeyinde tuvalet mekanı (Z04) bulunmaktadır. Tuvalette orijinal olduğu düşünülen mermer tuvalet taşı ve mermer lavabo taşı vardır (Foto. 14). Alanın solundaki ahşap merdivenden, bodrum kata inilmektedir. Sofanın batısında üst kata çıkış merdiveni mevcuttur (Şekil 4).

Yirmi bir ahşap basamakla ulaşılan birinci kat, zemin katta olduğu gibi iç sofalıdır (Foto. 11). Birinci katta merdivenden çıkılan alan (1K04) sofa bölündüğü için, merdiven sofası şeklindedir (Foto. 12). Merdiven sofasının kuzeybatı köşesinde ıslak hacim mekanı (1K05, 1K06), güneyinde (1K03) ve kuzeyinde (1K07) ise birer oda vardır. Bu alanın doğusundaki çift kanatlı kapıdan asıl sofaya (1K01) geçilmektedir (Foto. 13). Sofanın iki yanına birer oda yerleştirilmiş olup güneydeki odanın (1K02), güney duvarındaki kapıdan balkona (1K09) ulaşılmaktadır. Sofanın iki yanındaki odalardan birbirine geçiş sağlamak için kapı açılmıştır. Sofanın doğu ucu cepheden taşıntı yapmaktadır. Odaların kapıları çift kanatlı olup tavanı ve tabanı ahşaptandır (Şekil 5).

Dış cephe simetrik bir düzenleme göstermektedir. Ev, çıkmalı ve balkonlu cephe düzenlemesine sahiptir. Doğu cephe, Çayır Sokağa bakmaktadır. Cephede bodrum katta, yatay dikdörtgen şekilli üç pencere vardır. Bodrum kat hizasında, zemin kat sahanlığını taşıyan iki taş destek bulunmaktadır. Sahanlığın altı volta döşemedir. Zemin kata, cephenin kuzey tarafından başlayıp güneye doğru yükselen taş merdivenle çıkılmaktadır. Zemin kat sahanlığı, balkon şeklinde olup demir korkulukludur. Zemin katta, çift kanatlı ahşap kapının sağında ve solunda, demir şebekeli, dikdörtgen şekilli üçer pencere bulunmaktadır. Kapının iki yanında yer alan ve kapıya bitişik olan pencereler "kim geldi" olarak tanımlanır. Birinci katta, silindirik gövdeli iki sütunla taşınan çıkma bulunmaktadır (Foto. 15). Sütunların kaideleri ve başlıkları silme şeklindedir. Üçgen alınlıklı çıkmanın ön cephesinde iki, yan yüzlerinde birer dikdörtgen şekilli giyotin pencere mevcuttur. Çıkmanın sağında ve solunda da birer pencere bulunmaktadır (Foto. 1, Şekil 6).

Kuzey cephede, kot farkından dolayı bir kısmı cepheye yansımayan bodrum katta, iki küçük pencere yer almaktadır. Zemin katta, cephe

aksının ortasına yakın bölgede, merdivenle ulaşılan demir korkuluklu sahanlık ve zemin kata açılan kapı bulunmaktadır. Kapının sağında ve solunda bulunan pencerelerden sağdaki pencere, kapıya daha yakındır. Birinci katta da, sağdaki ıslak hacime açılan küçük pencereyle birlikte üç pencere vardır (Foto. 4).

Batı cephede bodrum kata geçiş sağlayan kapı açıkığı mevcuttur. Zemin kat ile bodrum kat arasındaki merdiven sofasını aydınlatan bir, zemin katta üç pencere açıklığı görülmektedir. Birinci katta, cephe aksının ortasında, yuvarlak kemer formlu ikiz pencere merdiven sofasına açılmaktadır. Cephenin iki yanında birer dikdörtgen pencere daha vardır.

Eski Postane Sokağa bakan güney cephede, bodrum katta, iki küçük kare pencere, zemin katta, üç dikdörtgen pencere, birinci katta ise iki dikdörtgen pencere, demir korkuluklu, eliböğründeli balkon ve balkona açılan çift kanatlı kapı açıklığı vardır (Foto. 17). Çatı, balkonun üzerini kapatmakta ve çatı hizasında cepheden taşan üçgen alınlık yer almaktadır (Foto. 3).

Cephelerde yer alan pencereler, demir korkulukludur. Tüm cephelerde, zemin ve birinci katın üstlerinde, pişmiş topraktan çarkıfelek motifi şeklinde havalandırma delikleri bulunmaktadır. Katlar arası, taş silme ile ayrılmıştır. Dar saçaklı yapıda, saçak, silmelerle kademelendirilmiştir. Kırma çatı kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Yapının iç mekânı bezeme bakımından sadedir. Dış cephede çıkma, balkon, farklı formlarda karşılaşılan pencereler, sütunlar, alınlıklar ve dekoratif demir korkuluklar cephelere hareketlilik kazandıran unsurlardır. Avluya geçişi sağlayan doğu yöndeki demir kapıda, bitkisel ve geometrik süslemeler vardır. Kapının iki yanındaki, söve işlevini gören kesme taş babaların başlıklarında, diş sırası ve taş süslemeler dikkat çekmektedir (Foto. 5). Doğu cephede, birinci kat çıkmasını taşıyan sütun başlıklarının altında, iç içe geçmiş dairesel formların birleştirilmesiyle oluşturulmuş bezeme görülmektedir (Foto. 16).

Malzeme ve Teknik: Yapının bodrum ve zemin kat dış beden duvarları yığma taş ve tuğla, iç beden duvarları bağdadidir. Birinci kat ise

tamamen bağdadi olarak inşa edilmiştir. İç mekânda ise tavan, taban, kapılar ve üst kata çıkan merdivende ahşap malzeme kullanılmıştır. Avlu giriş kapısı, balkon ve pencerelerde kullanılan korkuluklar demirdendir.

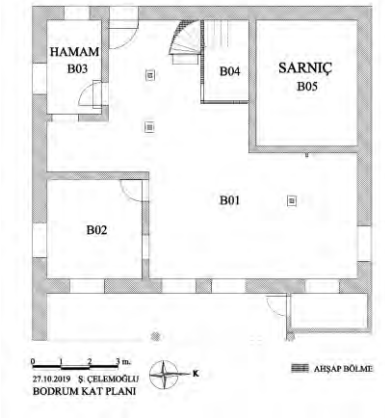

Şekil 3: Alemdarzadeler Evi bodrum kat planı

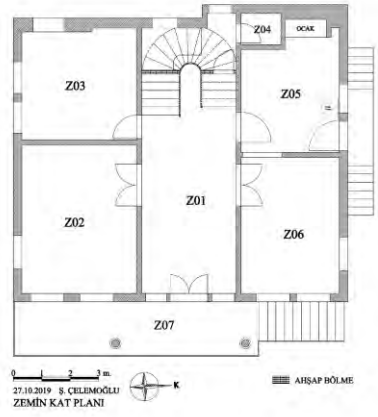

Şekil 4: Alemdarzadeler Evi zemin kat planı

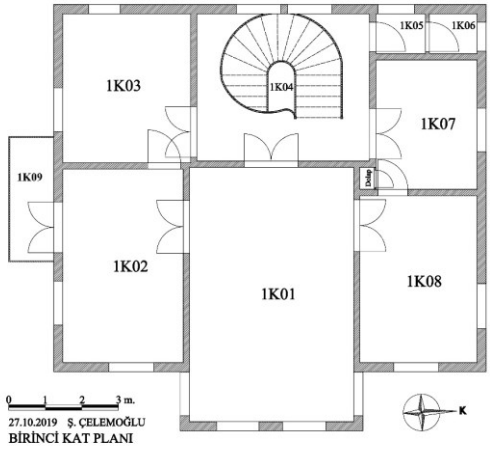

Şekil 5: Alemdarzadeler Evi birinci kat planı

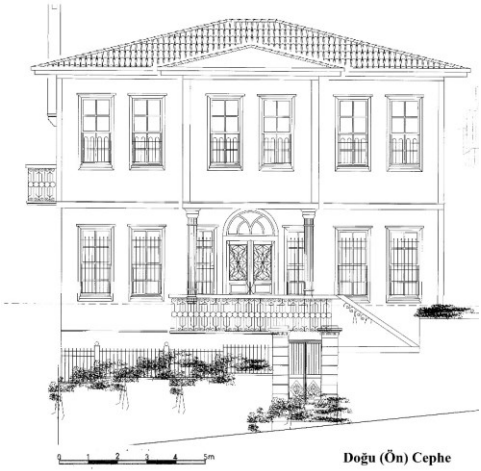

Şekil 6: Alemdarzadeler Evi doğu cephesi (SKVKBK-GNR Mimarlık)

Foto. 2: Alemdarzadeler Evi doğu ve güney cephe görünümü (SKVKBK 2007)

Foto. 3: Alemdarzadeler Evi güney cephesi

Foto. 4: Alemdarzadeler Evi kuzey cephesi

Foto. 5: Alemdarzadeler Evi avlu kapısı

Foto. 6: Alemdarzadeler Evi bodrum kat görünümü

Foto. 7: Alemdarzadeler Evi hamam kurnası

Foto. 8: Alemdarzadeler Evi bodrum kattaki sarnıç

Foto. 9: Zemin kat sofası

Foto. 10: Zemin Kat Mutfağı

Foto. 11: Alemdarzadeler Evi birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 12: Alemdarzadeler Evi'nin merdiven sofası ve pencereleri

Foto. 13: Alemdarzadeler Evi'nin birinci kat sofası

Foto. 14: Alemdarzadeler Evi birinci kat lavabo mermeri

Foto. 15: Alemdarzadeler Evi'nin doğu cephe çıkma ayrıntısı

Foto. 16: Alemdarzadeler Evi'nde çıkmayı taşıyan sütun başlığı

Foto. 17: Alemdarzadeler Evi güney cephe balkon ayrıntısı

2.1.2. Mürüvvet Çakır Evi

Katalog No: 2

Foto. 18: Mürüvvet Çakır Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Halim Kadı Caddesi (No: 7), 27 pafta, 472 ada, 12 parseldedir. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 gün ve A-1363 sayılı kararıyla korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiştir[302].

Yapıda herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Yapının inşasında kullanılan volta tonoz uygulamasından hareketle Osmanlı'nın son döneminde, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır. Onarımı ile ilgili herhangi bir bilgi yoktur. Fakat duvar izlerinden ve yapıdaki ufak çaplı değişikliklerden evin zaman içinde onarım geçirdiği anlaşılmaktadır. Günümüzde mesken olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Ev, etrafında benzer cephe özellikleri ve kütleye sahip yapılar olması ve bu yapılarla bütünlük oluşturması bakımından önem taşımaktadır (Foto. 18). Kuzey-güney doğrultusunda inşa edilen ev, eğimli bir arazi üzerindedir. Yapının kuzey cephesi Halim Kadı Caddesi'ne, batı cephesi ise Yeni Sokağa bitişiktir. Avlu, demir parmaklık ile yükseltilmiş duvarla çevrelenmektedir. Yapının avlusuna ön cephede yer alan dekoratif demir kapıyla geçilmektedir (Foto. 22).

Mimari Özellikleri: Bodrum kat üzerine iki katlı olan ev, eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir.

[302] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-89 Numaralı Dosya.

Depo ve müştemilat olarak kullanılan bodrum kata girilemediğinden incelenememiştir. Buraya kuzey cephedeki zemin kat balkonunun altında yer alan demir kapıyla geçilmektedir. Zemin kat balkonunun altı volta döşemedir.

Evin zemin katına giriş, kuzey cephe aksının sağ tarafındaki merdivenle (Z11) ulaşılan, çift kanatlı kapıyla sağlanmaktadır. Girişte üzeri kapalı bir sahanlık (Z10) bulunmaktadır. Bir taş sütunla taşınan bu kısım üst kat odalarından birini oluşturmaktadır. Çift kanatlı ahşap kapıdan geçildikten sonraki mekânın güneybatı köşesinde, sonradan çevrilen duvarla oluşturulmuş (Z08), tuvalet mekânı vardır. Tuvaletin yanından (Z07) tek kanatlı kapıyla, sonradan eklenen ve mutfak olarak kullanılan mekâna (Z06) geçilmektedir. Mutfağın güneydoğu köşesinde ocak nişi bulunmaktadır. Giriş bölümünün doğusunda yer alan çift kanatlı ahşap kapıyla, kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen sofaya (Z02) geçilmektedir (Foto. 25). Sofanın doğusunda, çift kanatlı ahşap kapıyla geçilen, birer pencereyle dışa açılan iki (Z03, Z04) oda bulunmaktadır. Sofanın kuzey cephesinde ise sürgülü ahşap kapıyla geçilen balkon (Z01) vardır. Balkonda üst kat çıkmasını taşıyan iki ahşap destek mevcuttur. Sofanın güney ucuna açılmış olan iki dikdörtgen pencere, daha sonradan tuğlayla örülerek kapatılmıştır. Zemin kat giriş kapısının karşısına, üst kata çıkışı sağlayan ahşap merdiven yerleştirilmiştir (Foto. 26, Şekil 7).

İç sofalı olan asıl yaşama katına, zemin kattan çıkılan merdiven (1K09) ve yapının güney cephesinde yer alan kapıyla (1K06) geçilmektedir. Birinci kata, güney cepheden, herhangi bir merdiven kullanılmaksızın geçilmesi kot farkından kaynaklanmaktadır. Zemin kattaki merdivenden çıktıktan sonra ulaşılan odanın batı bölümü, bölünerek, tuvalet (1K11) ve lavabo (1K12) olarak düzenlenmiştir. Üst kata çıkış merdiveninin (1K09) üzeri birinci katta ahşap kapakla açılıp kapatılabilmektedir (Foto. 27). Merdiven odasının kuzeyindeki, zemin kat giriş sahanlığının üzerinde bulunan odaya (1K13), çift kanatlı ahşap kapıyla geçilmektedir. Merdivenin güneyinde ise sonradan eklenen mutfak bölümü (1K07) vardır. Evin birinci katının güney cephesindeki girişinden de (1K06) bu mutfağa ulaşılmaktadır. Mutfağın güney duvarında basık kemer formlu ocak nişi görülmektedir (Foto. 30). Merdiven

sofasının doğusundaki çift kanatlı kapıyla asıl sofaya (1K05) geçilmektedir (Foto. 28). İkiye ayrılmış olan sofanın (1K01) kuzey ucu, cepheden taşıntı yapmaktadır. Sofanın doğu ucunda iki oda daha (1K02, 1K03) bulunmaktadır. Güneydoğuda yer alan odada (1K03), kapının solunda, ahşap dolap vardır (Foto. 29). Odanın güneyinde yer alan kapıyla, sonradan eklenen betonarme malzemeli yıkanma yerine (1K04) geçilmektedir. Birinci katta yer alan ahşap kapılar çift kanatlıdır. Taban ve düz tavan ahşaptandır (Şekil 8).

Evde, çıkmalı cephe düzenlemesi görülmektedir (Foto. 19, 20). Yapının asıl cephesi kuzey cephedir. Kuzey cephenin bodrum katında, buraya geçişi sağlayan demir kapı ve dört adet, küçük boyutlu, demir parmaklıklı pencere bulunmaktadır. Zemin katın ortasında balkon uygulamasına yer verilmiştir. Balkona açılan sürgülü kapının doğusunda üç, batısında bir, dikdörtgen şekilli demir parmaklıklı pencereye yer verilmiştir. Kuzey cephe aksının batı tarafında ise zemin kata girişin olduğu sahanlık mevcuttur. Sahanlıkta ahşap bir kapı ve dikdörtgen şekilli bir pencere vardır. Kuzey cephenin birinci katına, kaidesi mermer olan, iki ahşap destekle taşınan cumba yerleştirilmiştir. Cumbanın ön yüzünde iki, yan yüzeylerinde birer, basık kemer formlu dikdörtgen giyotin pencere açıklığı bulunur. Çıkmanın iki yanında yer alan ikişer pencere ve diğer cephelerde yer alan pencereler de dikdörtgen şekilli ve giyotindir (Foto. 19, Şekil 9).

Evin batı cephesi ise zemin katla birinci katın yerleştirilişindeki eksen farklılığından dolayı oluşan, gönyeli çıkmalarıyla dikkat çekmektedir. Eğimden dolayı bodrum kat, bu cephede görülmemektedir (Foto. 20).

Yapının arka (güney) cephesinde, kot farkından dolayı sadece birinci kat görülmektedir. Bu cephede, birinci kata geçişi sağlayan kapı ve sofaya açılan dikdörtgen şekilli iki pencere vardır. Zemin katın güney duvarında eklenti olarak günümüzde harap durumda olan tuğla malzemeli bir hamam olduğu anlaşılmaktadır. Hamamın içerisinde, günümüze bir kısmı gelmiş, tuğla ocak ve taş malzemeli çeşme bulunmaktadır (Foto. 23, 24).

Doğu cephede ise bodrum katta, kareye yakın dikdörtgen şekilli üç, zemin ve birinci katta ikişer dikdörtgen giyotin pencere bulunmaktadır

(Foto. 21). Kırma çatıda, Marsilya tipi kiremit kullanılmış olup saçaklar dardır.

Süsleme: Ev, genel olarak süsleme bakımından mütevazıdır. Çıkmalar, balkon ve pencereler, cephelere hareketlilik kazandıran unsurlardır (Foto. 19, 20). Avlu giriş kapısı, balkon ve pencerelerinde kullanılan demir korkuluklarda süslemeler bulunmaktadır (Foto. 22).

Malzeme ve Teknik: Yapının bodrum ve zemin kat dış beden duvarları yığma tuğla olup zemin kat, iç bölme duvarları ve birinci kat bağdadi üzeri sıvalıdır. İç mekânda ise tavan, taban, kapılar, dolap ve üst kata çıkan merdivende ahşap malzeme kullanılmıştır. Avlu giriş kapısı, balkon ve pencerelerde kullanılan korkuluklar demirdendir.

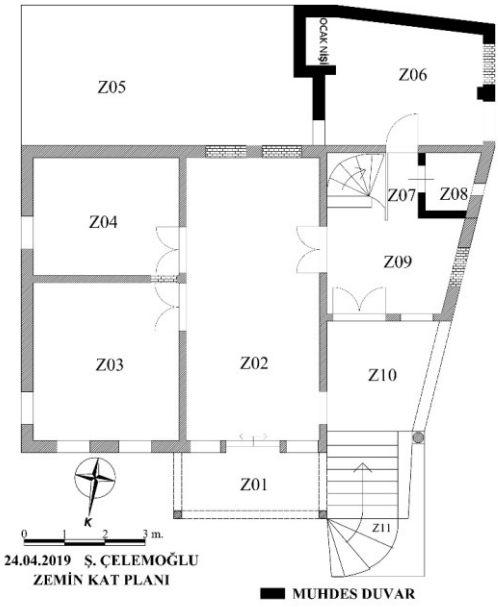

Şekil 7: Mürüvvet Çakır Evi zemin kat planı

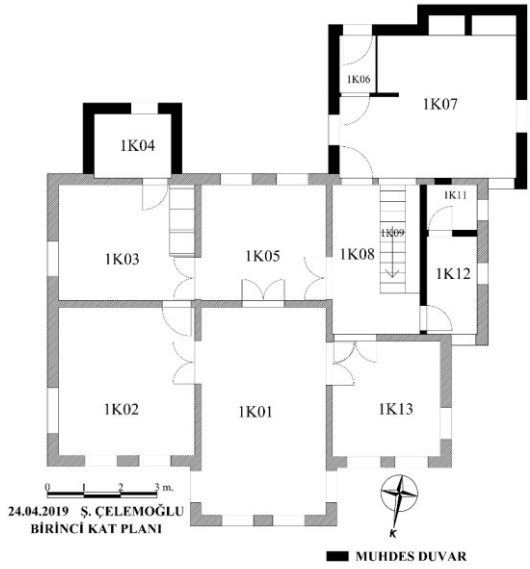

Şekil 8: Mürüvvet Çakır evi birinci kat planı

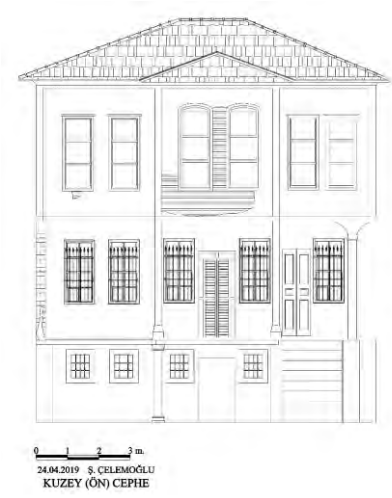

Şekil 9: Mürüvvet Çakır Evi kuzey cephesi

Foto. 19: Mürüvvet Çakır Evi kuzey cephesi

Foto. 20: Mürüvvet Çakır Evi batı cephesi

Foto. 21: Mürüvvet Çakır Evi doğu cephesi

Foto. 22: Mürüvvet Çakır Evi'nin kuzey yöndeki avluya geçiş kapısı

Foto. 23: Mürüvvet Çakır Evi'nin yıkılan hamam bölümündeki ocak

Foto. 24: Mürüvvet Çakır Evi'nin yıkılan çamaşırlık bölümündeki çeşme

Foto. 25: Mürüvvet Çakır Evi'nin zemin kat sofası

Foto. 26: Mürüvvet Çakır Evi'nin birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 27: Mürüvvet Çakır Evi'nin birinci kat ahşap merdiven kapağı

Foto. 28: Mürüvvet Çakır Evi'nin birinci kat sofası

Foto. 29: Mürüvvet Çakır Evi birinci kat ahşap dolabı

Foto. 30: Mürüvvet Çakır Evi'nin birinci kat mutfağındaki ocak

2.1.3. Samsun Büyükşehir Belediyesi (TÜGVA)

Katalog No: 3

Foto. 31: Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne ait yapının çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Halim Kadı Sokak (No: 1), 27 pafta, 472 ada, 9 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla tescil edilmiş olup III numaralı kentsel sit alanı içerisindedir. 1996 yılında, Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından yapının koruma grubu II olarak belirlenmiştir[303].

Evin inşa ya da onarım kitabesi bulunmamaktadır. Evin inşasında kullanılan volta tonoz uygulamasından hareketle 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olduğu varsayılabilir.

2013 yılında, daha önceden büyük bir bölümü yıkılmış ve zarar görmüş olan tescilli evin rekonstrüksiyon projesinin uygun olduğuna karar

[303] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 09.04.1996 gün ve 2483 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-223 Numaralı Dosya.

verilmiş[304] ve yanında bulunan 1 parseldeki evle birlikte aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır (Foto. 32). Yapıların aslına uygun olarak yeniden inşa edilmesi sırasında 1 ve 9 parseldeki iki yapıyı birbirine bağlayan dört katlı, modern mimari olarak betonarme merdiven birimi eklenmiştir.

Konumu: Avlu içerisinde yer alan yapının avlusuna, kuzey yöndeki demir kapıdan geçilmektedir (Foto. 36). Avlu, ihata duvarı ve duvar üzerinde yer alan demir korkuluklarla çevrelenmiştir. Aynı avlu içerisinde bodrum üzerine iki katlı bir ev daha (1 parseldeki ev) bulunmaktadır (Foto. 31, Şekil 10). Eser, etrafındaki evlerle birlikte bütünlük sağlaması bakımından önem taşımaktadır. Yapı günümüzde Türkiye Gençlik Vakfı (TÜGVA) olarak işlev görmektedir.

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum üzerine iki kattan müteşekkil olup iç sofalıdır.

Bodrum kat, müştemilat ve depo olarak kullanılmaktadır. Bodrum kata, zemin kat sofasının doğusundaki merdivenden inilmektedir. Bunun yanında, yapının doğusundaki, sonradan eklenen betonarme merdiven birimine açılan, çift kanatlı kapı açıklığı mevcuttur. Bodrum katta, zemin kat sahanlığının altı sarnıç (B01) olarak kullanılmıştır (Foto. 38, Şekil 11).

Yapıda zemin kata geçişin olduğu sahanlığa, kuzey cephedeki demir korkuluklu on iki taş basamakla (Z01) çıkılmaktadır. Zemin kata, sahanlıktaki, içe alınmış çift kanatlı ahşap bir kapıyla geçiş sağlanmaktadır. Kapının iki yanında, birer tane, uzunlamasına dikdörtgen şekilli "kim geldi" penceresi vardır. Çift kanatlı kapıdan sonra kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı sofaya (Z03) geçilmekte olup, zemin kat, iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir (Foto. 39). Yapının işlev değişikliğine yönelik geçirdiği onarımlarda özgün plan şemasına göre bir takım değişikliklere uğradığı görülmektedir. Sofa ve sofanın batısındaki iki oda arasındaki duvar kaldırılarak odalar (Z05) birleştirilmiştir. Sofanın güneybatısındaki, mutfak olarak kullanılan odadaki ocak onarımlarda

[304] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 23.05.2013 gün ve 1052 sayılı kararı.

kaldırılmıştır (Foto. 40). Sofanın doğu tarafında bir oda (Z04), üst kata çıkışı sağlayan merdiven sofası ve daha önceden tuvalet olarak kullanılmış olan mekan (Z06) vardır (Şekil 12).

Merdiven sofasındaki on dokuz ahşap basamakla (1K03) birinci kata çıkılmaktadır. Birinci kat, zemin katta olduğu gibi iç sofalıdır. Rekonstriksiyon onarımı sonrasında mekan düzenlemesi değişikliğe uğramıştır. Bu onarımda, kuzey-güney doğrultusunda uzanan sofanın (1K01) batısındaki iki oda (1K05) ve sofayı ayıran duvarlar kaldırılmıştır. (Foto. 41). Sofanın kuzeydoğusundaki odada, zemin katta olduğu gibi, sonradan 1 parseldeki yapıyla arasına eklenen betonarme merdiven bölümüne açılan kapı eklenmiştir. Sofanın kuzey ucu cepheden taşırılarak çıkma yapılmıştır. Odalara açılan kapılar çift kanatlı ve ahşaptandır. Pencereler dikdörtgen planlı ve giyotindir. Odaların ve sofanın tavanları ve tabanları ahşaptandır (Şekil 13).

Ev, çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Evin iç mekanında, özgün planına göre bazı değişiklikler olsa da, cephe, şema olarak özgünlüğünü korumaktadır. Kuzey cephe zemin katında, altı adet, dikdörtgen formlu, demir parmaklıklı pencere bulunmaktadır. Birinci katta, sahanlığın üzerinde üçgen alınlıklı cumba yerleştirilmiştir (Foto. 37). Cumba, iki tarafındaki birer taş sütunla taşınmaktadır. Kare kaideli silindirik gövdeli sütunun başlığı silmeyle son bulmaktadır. Birinci katın kuzey cephesinde, dördü cumbada olmak üzere sekiz adet dikdörtgen pencere bulunmaktadır (Foto. 33, 34, 35, Şekil 14).

Ev, eğimli bir araziye inşa edildiğinden, güney cephe zemin üzeri bir kat olarak görülmektedir. Yapının güneybatı köşesine sonradan eklenen ve yapıya bitişik olan "L" biçimli müştemilat yapısı, son onarımda yıkılmıştır.

Batı cephe aksının kuzey tarafında, küçük boyutlu, demir parmaklıklı iki adet bodrum kat penceresi mevcuttur. Fakat cephe aksının güney tarafı eğimden kaynaklı toprak altında kaldığından, bu cephede, güney cepheye doğru çıkmak için beton merdiven eklenmiştir. Zemin ve birinci katta, birbirine simetrik olarak konumlandırılmış, dikdörtgen şekilli üçer pencere görülmektedir. Doğu cephe yapının doğu cephesindeki 1

parseldeki ev ile yapı arasına eklenen modern mimari eklentisinden dolayı kapanmıştır (Şekil 15).

Bodrum ve zemin katta yer alan dikdörtgen şekilli pencerelerin tamamı dekoratif korkuluklara sahipken, birinci kat pencerelerinin yarısına kadar demir korkuluk vardır. Bodrum ve zemin kat arasında herhangi bir kat silmesi olmasa da, zemin ve birinci kat silmeyle ayrılmıştır. Dar saçaklı yapı, kırma çatıyla örtülüdür. Üçgen alınlığın olduğu bölümde saçak ahşap malzemeli, diğer bölümlerde taştandır.

Süsleme: Cephedeki pencereler, cumba ve üçgen alınlık dışında ev, süsleme bakımından oldukça sadedir. Üçgen alınlığın saçak kısmı ahşap silmelerle profillendirilmiştir (Foto. 34, 37).

Malzeme ve Teknik: Yıkılan evin yerine yeniden inşa edilen yapının bodrum katı, yığma tuğla, diğer katları bağdadidir. Yapının ana inşa malzemesi ahşaptır. Kapılarda, pencerelerde, çıkmanın etrafında, köşe dikmelerinde, kat silmesinde, üst kata çıkış merdiveninde ve pencere sövelerinde ahşap malzeme kullanılmıştır.

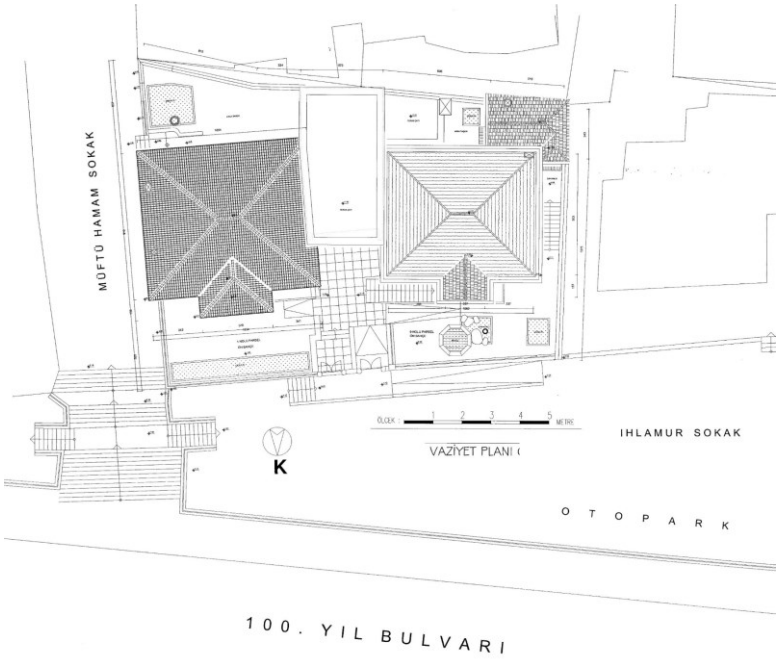

Şekil 10: Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne ait yapıların vaziyet planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

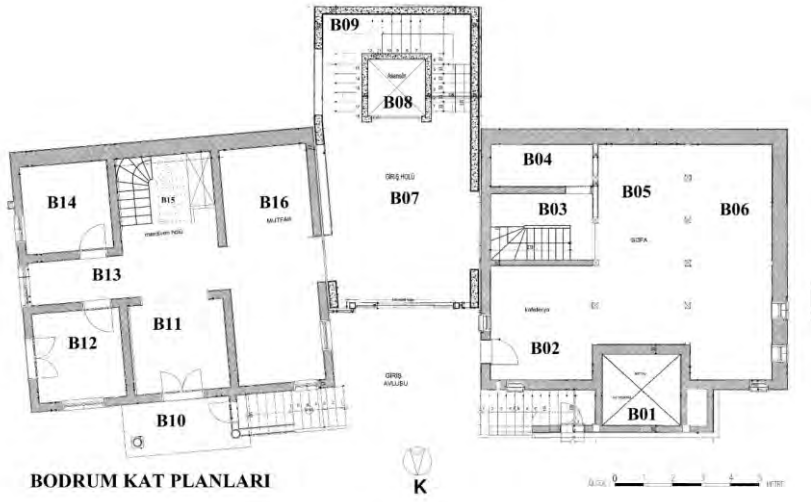

Şekil 11: Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne ait yapıların bodrum kat planları (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

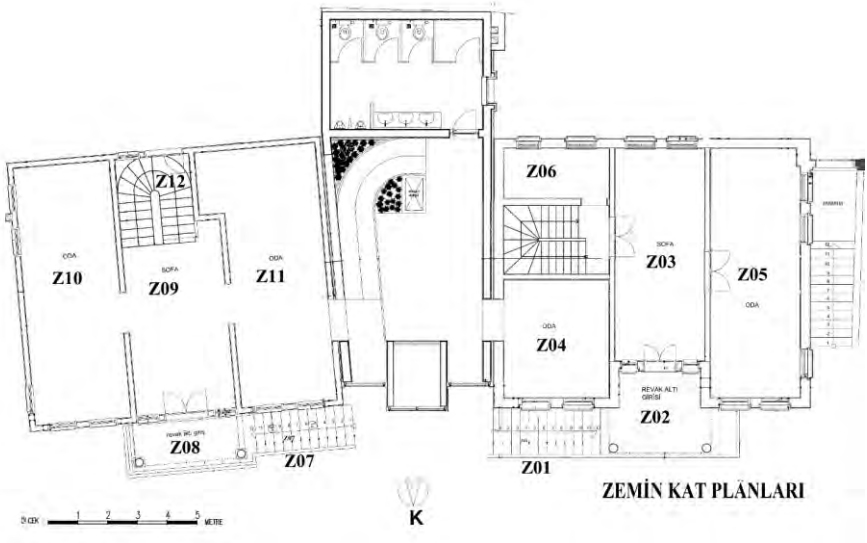

Şekil 12: Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne ait yapıların zemin kat planları (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

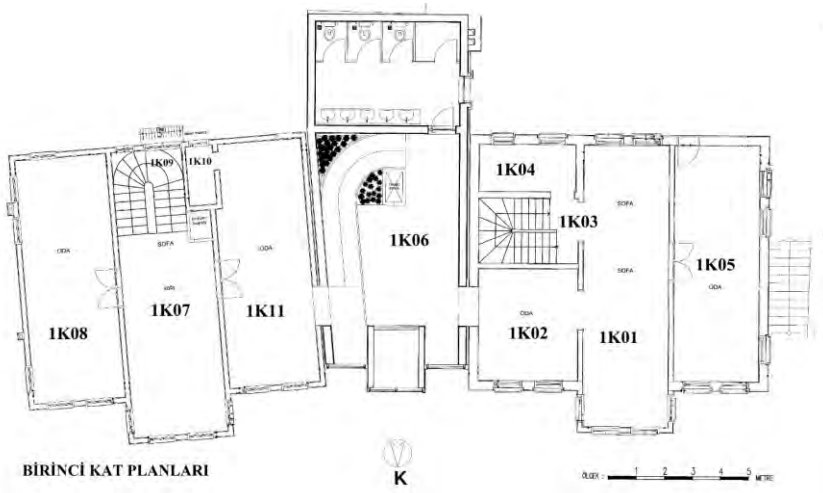

Şekil 13: Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne ait yapıların birinci kat planları (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

Şekil 14: Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne ait yapıların kuzey cepheleri (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

Şekil 15: Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne ait yapıların doğu cepheleri (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

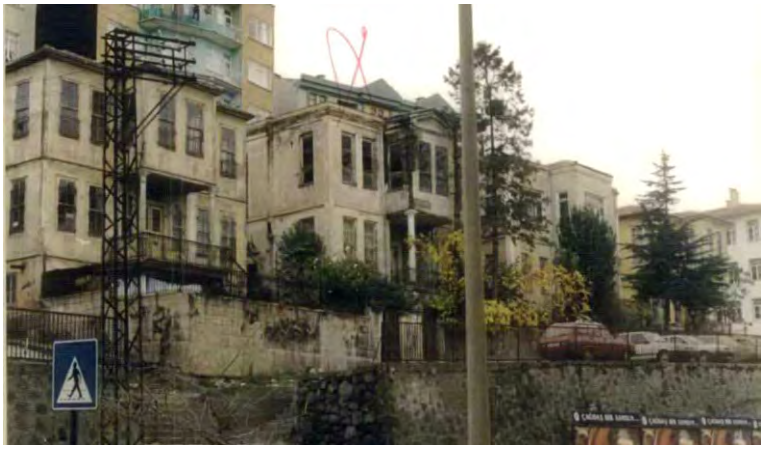

Foto. 32: Samsun B. B. ait evin çevresiyle birlikte görünümü (SKVKBK 1985)

Foto. 33: Samsun B.B. ait evin özgün kuzey cephesi (SKVKBK 1985)

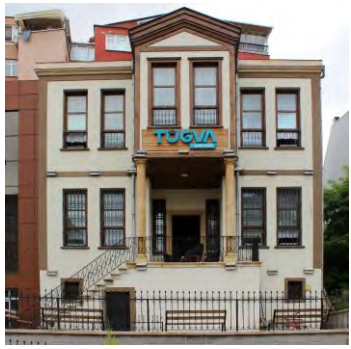

Foto. 34: Samsun B.B. ait evin kuzey cephesi onarım sonrası

Foto. 35: Samsun B.B. ait evin özgün kuzey cephesi çıkma ayrıntısı ve sütun başlığı (SKVKBK 1985)

Foto. 36: Samsun B.B. ait evin avluya geçiş kapısı (SKVKBK 1985)

Foto. 37: Samsun B.B. ait evin çıkma detayı

Foto. 38: Samsun B.B. ait evin bodrum kat görünümü

Foto. 39: Samsun B.B. ait evin zemin kat sofası

Foto. 40: Samsun B.B. ait evin dilimli kemerli ocağı (SKVKBK 1985)

Foto. 41: Samsun B.B. ait evin birinci kat sofası

2.1.4. Samsun Büyükşehir Belediyesi (Türk İslam Sanatları Merkezi)

Katalog No: 4

Foto. 42: Türk İslam Sanatları Merkezi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Ev, Selahiye Mahallesi, Halim Kadı Sokak (No:1), 27 pafta, 472 ada, 1 parseldedir. Yapı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararı ile tescil edilmiş olup 3 No'lu kentsel sit alanı içerisindedir.

Evin inşa kitabesi bulunmamaktadır. Evin inşasında kullanılan volta tonoz uygulamasının, Samsun'da tarihi bilinen Necip Özüdoğru Evi'nde 1890 yılında uygulanmış olmasından ve yığma tuğla ile yapılmış olmasından hareketle, bu ev 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir.

Yapının koruma grubu 1999 yılında Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından II olarak belirlenmiştir[305]. 2005 yılında yanındaki yapıyla (9 parsel) birlikte Kent Müzesi olarak kullanılması düşünülmüş ve buna göre fonksiyon değişikliği proje

[305] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 05.10.1999 gün ve 3454 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-223 Numaralı Dosya.

hazırlanmıştır[306]. Fakat bu proje uygulanmamıştır. 2013 yılında daha önceden büyük bir bölümü yıkılmış ve zarar görmüş olan tescilli yapının rekonstrüksiyon projesinin uygun olduğuna karar verilmiş[307] ve 9 parseldeki yapıyla birlikte aslına uygun olarak yeniden yapılmıştır. Dış cephe özellikleri yeni yapıda aynen uygulanmasına rağmen iç mekânda odaların yerleştirilişi değişmiş, özgün yapıda bulunan bazı geleneksel unsurlara yer verilmemiştir. Yapı günümüzde İlkadım Belediyesi Türk İslam Sanatları Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Kuzey-güney doğrultusunda inşa edilen ev, eğimli bir arazi üzerine konumlandırılmıştır. Yapının kuzey cephesi Halim Kadı Sokağa bakmakta olup kuzey cephesi Müftü Hamam Sokağa bitişiktir (Foto. 42, Şekil 10). Evin avlusunu, demir parmaklıkla yükseltilmiş avlu duvarı çevrelemektedir. Yapının avlusunu kuzey cephede yer alan, özgün olmayan dekoratif demir kapıyla geçilmektedir.

Mimari Özellikleri: Bodrum kat üzerine iki katlı olarak inşa edilen ev, iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir.

Bodrum katta mutfak, mescit, kütüphane ve depo gibi mekanlar olup iç sofalıdır (Foto. 51). Bodrum kata, kuzey cephe aksının ortasında, zemin kat sahanlığının altında (B10) bulunan çift kanatlı ahşap kapıyla, kuzey-güney doğrultusunda uzanan sofaya (B11) geçilmektedir (Foto. 51). Sofanın kuzey bölümü kütüphane (B11), güneydoğusundaki oda mescit (B14), kuzeydoğusundaki oda (B12) ise müdür odası olarak değerlendirilmiştir. Bodrum katın batı tarafındaki odalar birleştirilerek mutfak (B16) işlevi verilmiştir. Sofanın güneyinde yer alan ahşap merdivenle zemin kata çıkılmaktadır (Şekil 11).

Zemin kata geçişi sağlayan çift kanatlı yuvarlak kemer formlu ahşap kapıya, on iki basamakla (Z07) ulaşılmaktadır. Merdivende dekoratif demir korkuluk görülmektedir. Giriş sahanlığı revak şeklinde

[306] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 08.04.2005 gün ve 203 sayılı kararı.
[307] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 23.05.2013 gün ve 1052 sayılı kararı.

düzenlenmiştir. Zemin kat iç sofalıdır (Foto. 52). Kuzey-güney doğrultusunda, dikdörtgen şekilli sofanın (Z09) iki tarafında odalar vardır. Özgün plan şemasında, sofanın iki tarafında ikişer oda bulunurken son onarımda odalar arasındaki duvarlar kaldırılarak, tek bir mekân haline getirilmiştir. Böylelikle sofanın iki tarafındaki odalar sofa ile birbirine yakın ölçülerde olmuştur. Günümüzde sofanın doğusundaki oda (Z10) "Hüsn-ü Hat", batısındaki oda (Z11) "Ebru" atölyesi olarak kullanılmaktadır. İşlev değişikliğine yönelik yapılan onarımlarda ocak, ahşap dolap gibi geleneksel öğeler kaldırılmıştır. Sofanın güney duvarında, avluya açılan çift kanatlı ahşap kapı açıklığı vardır. Sofanın güney ucunda ise üst kata çıkışı sağlayan ahşap dönel merdiven vardır (Foto. 53, Şekil 12).

Birinci kata yirmi ahşap basamakla (1K09) çıkılmaktadır (Foto. 53). Bu kat da iç sofalı olup asıl sofayla, merdiven sofası arasındaki duvar, yapılan onarımlarda kaldırılmıştır. Kuzey- güney doğrultusundaki dikdörtgen planlı sofanın (1K07) iki tarafındaki odalar, zemin katta olduğu gibi birleştirilerek birer oda (1K08, 1K11) oluşturulmuştur (Foto. 55). Sofanın doğusundaki oda "Ney", batısındaki odaysa "Tezhip" atölyesi olarak işlev görmektedir. Sofanın kuzey kısmı cepheden taşırılmıştır (Foto. 54, Şekil 13).

Yapının cephelerinde simetri hakimdir ve çıkmalı cephe düzenlemesi görülmektedir. Evin kuzey cephesine, diğer cephelerden daha çok önem verilmiştir. Bodrum kat kuzey cephe aksının ortasında, çift kanatlı bir kapı vardır. Cephenin batı tarafında ise zemin kata çıkan demir korkuluklu merdiven bulunmaktadır. Merdivenin altı depo olarak kullanılmaktadır. Bodrum katta, ayrıca zemin kat giriş sahanlığını taşıyan, kare kaideli silindirik gövdeli taş sütunlar görülmektedir (Foto. 45, 47). Bu sahanlığın altında volta tonoz uygulaması dikkat çekicidir. Zemin katta, cephe aksının ortasında, yuvarlak kemer formlu kapı, kapının iki yanında ahşap söveli, dikdörtgen şekilli üçer pencere vardır. Kapının iki yanında ve buna bitişik olan pencereler, diğer pencerelerden daha dardır (Foto. 46). Birinci katta cephe aksının ortasına, 150 cm kadar cepheden taşan cumba yerleştirilmiştir. Cumbayı postament kaideli, silindirik gövdeli iki taş sütun taşımaktadır (Foto. 48). Cumbanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer

pencere açıklığı vardır. Cumbanın iki tarafında da ikişer pencere mevcuttur (Foto. 43, 44, Şekil 14).

Batı cephe, 9 parseldeki yapı ile 1 parseldeki ev arasına eklenen geçitten dolayı kapanmıştır. Güney cephe, eğimden dolayı zemin üzeri bir kat gibi görünmekte olup, bodrum kat kot farkından dolayı toprak altında kalmıştır. Zemin katta, cephe aksının ortasında, çift kanatlı ahşap bir kapı, kapının iki yanında ise ikişer pencere açıklığı vardır. Birinci katta ise zemin kattaki kapının üzerinde, büyük boyutlu yuvarlak kemer formlu bir pencere, bu pencerenin iki tarafında ikişer dikdörtgen şekilli giyotin pencere mevcuttur. Büyük boyutlu, yuvarlak kemer formlu pencere, birinci kat sofasını aydınlatmaktadır.

Doğu cephe aksında, kuzeyden güneye doğru eğim artmakta olup bodrum katın görünürlüğü azalmaktadır. Bodrum katta iki pencere açıklığı ve bir kapı açıklığı, zemin ve birinci katta ise birbirine simetrik olarak yerleştirilmiş üçer pencere açıklığı vardır (Foto. 49, 50, Şekil 15).

Pencereler dikdörtgen şekilli, ahşap söveli ve giyotindir. Bodrum kat pencereleri demir kapaklıdır. Zemin kat pencereleri, pencere yüksekliğinde, birinci kat pencereleri ise yarısına kadar demir korkulukludur. Geniş saçaklı yapı, kırma çatıyla örtülüdür. Saçak ve cumbanın altı ahşap kaplamadır.

Süsleme: Yapı, süsleme bakımından oldukça sadedir. Ön cephedeki çıkma, çıkmayı ve giriş sahanlığını taşıyan sütunlar, pencereler cepheye hareket kazandırmıştır.

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat yığma taş, zemin ve birinci kat beden duvarları yığma tuğla olarak inşa edilmiştir. İç beden duvarları bağdadi üzeri sıvalıdır. Kapılarda, pencerelerde, çıkmanın etrafında, köşe dikmelerinde, kat silmesinde, üst kata çıkış merdiveninde ve pencere sövelerinde ahşap malzeme kullanılmıştır. Korkuluklarda ve avlu giriş kapısında demir malzeme kullanılmıştır.

Foto. 43: Türk İslam Sanatları Merkezi'nin kuzey cephe görünümü

Foto. 44: Türk İslam Sanatları Merkezi'nin özgün kuzey cephesi (SKVKBK-1995)

Foto. 45: Türk İslam Sanatları Merkezi'nin bodrum kat ve zemin kat sahanlık görünümü

Foto. 46: Türk İslam Sanatları Merkezi'nde çıkmayı taşıyan sütunların özgün görünümü (SKVKBK-1995)

Foto. 47: Türk İslam Sanatları Merkezi zemin kat sahanlığını taşıyan sütun

Foto. 48: Türk İslam Sanatları Merkezi birinci kat çıkmasını taşıyan sütun

Foto. 49: Türk İslam Sanatları Merkezi'nin kuzeydoğu yönden görünümü (SKVKBK-1995)

Foto. 50: Türk İslam Sanatları Merkezi'nin güneydoğu yönden görünümü

Foto. 51: Türk İslam Sanatları Merkezi'nin bodrum kat sofası

Foto. 52: Türk İslam Sanatları Merkezi'nin zemin kat sofası

Foto. 53: Türk İslam Sanatları Merkezi'nin birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 54: Türk İslam Sanatları Merkezi'nin birinci kat sofası kuzey ucu

Foto. 55: Türk İslam Sanatları Merkezi'nin birinci kat sofası güney ucu

2.1.5. Yusuf Sar Evi

Katalog No:5

Foto. 57: Yusuf Sar Evi'nin güneydoğu yönden görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Ebus Suud Efendi Caddesi, (No: 13), 28 pafta, 459 ada, 1 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak kabul edilmiştir[308].

Evin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir belge ya da kitabe yoktur. Fakat Samsun'da harman tuğlası ile inşa edilmiş evlerin, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında yaygınlaşmasından dolayı bu tarihlerde yapıldığı varsayılabilir. Yapıldığı tarihten günümüze kadar olan süreçte geçirdiği onarımlarla ilgili kayıt bulunamamıştır.

Konumu: Eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiş olan yapının ön cephesi sokağa bitişiktir. Evin kuzeyinde aynı sokak üzerinde bulunan

[308] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-55 Numaralı Dosya.

* Hane sahiplerinin izin vermemesinden dolayı eve girilememiştir. Bu nedenle plan özellikleri hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Ev cephe özellikleri üzerinden tanıtılmıştır.

evlerle birlikte kültürel bütünlük oluşturması bakımından önem taşımaktadır.

Mimari Özellikleri: Ev, zemin üzerine iki kat olarak inşa edilmiştir. Sokağa bitişik olan doğu cephe aksının ortasındaki çift kanatlı, ahşap kapıyla eve geçilmektedir.

Ev çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiş olan yapının doğu cephesi Ebus Suud Efendi Caddesi'ne bitişiktir. Doğu cephe aksının ortasında kanatlı bir kapı, kapının sağında iki, solunda bir tane kare planlı pencere açıklığı vardır. Birinci katta, caddeye açılan dört tane basık kemer formlu, ahşap çerçeveli giyotin pencere mevcuttur. İkinci katta, cephe aksının ortasında bulunan üçgen alınlıklı çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer tane giyotin, ahşap pencere yerleştirilmiştir. Çıkmanın sağında ve solunda ikişer pencere daha bulunmaktadır (Foto. 56, Şekil 16).

Sonradan yapıldığı düşünülen ve ıslak hacim olarak kullanılan eklentilerden dolayı kuzey cephenin büyük bir bölümü kapanmıştır. Islak hacim yüksekliği ikinci katın ortasında son bulmaktadır. Cephede ıslak hacim dışında kalan bölümler sağırdır.

Batı cephede, zemin kat, kot farkından dolayı toprak altında kalmıştır. Birinci katta cephe aksının ortasında altı basamaklı merdivenle çıkılan özgün olmayan bir kapı bulunmaktadır. Cephe aksının güneyindeki pencere, diğer cephelerin zemin katlarında olduğu gibi basık kemer formludur. İkinci katta ahşap söveli, dikdörtgen şekilli üç pencere açıklığına yer verilmiştir (Foto. 58).

Belediye Sokağa bitişik olan güney cephede, doğudan batıya doğru artan eğimden dolayı zemin katın görünürlüğü azalmaktadır. Bu cephede zemin katta iki küçük pencere, birinci katta dört basık kemer formlu pencere, ikinci katta ise düşey dikdörtgen şekilli dört pencere açıklığı vardır. Kuzey cephe ikinci katındaki iki oda, gönyeli olarak çıkma yapmaktadır (Foto. 57).

Zemin kat pencereleri demir korkulukludur. Kareye yakın dikdörtgen planlı, taş söveli pencereler küçük boyutludur. Birinci ve ikinci kat pencereleri ise dikdörtgen şekilli ve ahşap sövelidir.

Zemin ve birinci kat arasındaki kat silmesi taştan, birinci ve ikinci kat arasında kat silmesi ise ahşaptandır. Kat silmeleri batı ve kuzey cephelerde görülmemektedir. Geniş saçakla son bulan kırma çatı, Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Ev, süsleme bakımından sade bir görünüme sahiptir.

Malzeme ve Teknik: Zemin ve üst kat duvarları harman tuğla, birinci ve ikinci kat iç duvarları bağdadidir. Kapı kanatlarında, pencerelerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Kapı, pencere sövelerinde, köşe pilastrlarında ve kat silmesinde taş malzeme kullanılmıştır.

Şekil 16: Yusuf Sar Evi doğu cephesi

Foto. 56: Yusuf Sar Evi'nin doğu cephe görünümü

Foto. 57: Yusuf Sar Evi'nin güneydoğu yönden görünümü

Foto. 58: Yusuf Sar Evi'nin güneybatı yönden görünümü

2.1.6. Ahmet Özder-1 Evi

Katalog No: 6

Foto. 59: Ahmet Özder-1 Evi'nin kuzeydoğu cephesi

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Ebus Suud Efendi Caddesi (No: 15), 28 pafta, 459 ada, 12 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Evin ne zaman yapıldığına dair herhangi bir kitabe ya da belge tespit edilememiştir. Fakat 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilen Alemdarzadeler Evi ile cephe özellikleri ve inşa teknikleri bakımından benzerlik göstermesinden hareketle, bu tarihlerde inşa edilmiş olmalıdır.

Tarihi tam olarak bilinmeyen bazı dönemlerde onarım geçirmiş olan yapı, oldukça değişime uğramıştır[309]. Bir dönem yapının içinde bulunan

[309] Yapıdaki değişimler eski fotoğraf ve çizimlerden tespit edilmiştir. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-78 Numaralı Dosya.

merdiven kaldırılarak güneydoğu dış cepheye alınmış, içte yer alan merdiven iptal edilmiş ve iç mekân onarım görmüştür[310]. Kuzeydoğu cephedeki pencereler günümüz evlerinin pencere boyutlarındaki pencerelerle değiştirilmiştir. Son onarımda pencereler özgün boyutlarına getirilmiştir. 2009 yılında, yapının koruma grubu II olarak belirlenmiş, yapının işlev değişikliğine gidilerek butik lokanta olarak kullanılması için hazırlanan projeler onaylanmıştır[311]. Günümüzde onarımı tamamlanan yapı kullanılmamaktadır.

Konumu: Yapı, kuzeydoğu-güneybatı ekseninde inşa edilmiştir. Kuzeybatısındaki ev ile ortak avlu içerisinde yer alan yapının iki tarafında, tarihi ev bulunmaktadır. Kuzeydoğusu caddeye bitişik olan evin diğer yönleri, avlu duvarıyla sınırlandırılmıştır. Avluya kuzeydoğu yönünde yer alan demir kapıyla geçilmektedir.

Mimari Özellikleri: Yapı, zemin kat üzeri iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Eve geçiş, zemin katın Ebus Suud Caddesi'ne bakan cephesinde özgün olmayan bir demir kapı ile sağlanmıştır. Zemin kat iç sofalı plan düzenindedir. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusundaki dikdörtgen sofanın (Z01) sağında ve solunda ikişer oda bulunmaktadır. Zemin katın güneyindeki odanın girişi avludan sağlanmıştır. Sofanın güneybatı ucunda, üst kata çıkış merdiveni ve avlunun arkasına açılan tek kanatlı bir kapı bulunmaktadır (Şekil 17).

Yirmi bir ahşap basamakla ulaşılan birinci kat, özgün planında iç sofalıdır. Merdivenden çıktıktan sonra ulaşılan merdiven sofasının sağında bir oda (1K03), solunda ise bir oda (1K05) ve tuvalet mekânı (1K02) vardır. Zemin katın güneyinde yer alan oda (1K05) ve tuvalet mekânı (1K02) simetriyi bozmasından ve malzemesinin farklılığından dolayı değişime uğradığı anlaşılmaktadır. Merdiven sofasının kuzeydoğusundan bir

[310] Samsun Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, s. 199.

[311] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 03.09.2009 tarih ve 2209 sayılı kararı.

*Hane sahipleri evin içerisine girmeye izin vermediği için elde olan fotoğraflar ve çizimlerden mimari özellikleri tanıtılmıştır.

kapıyla asıl sofaya geçilmektedir. Sofanın güneydoğusundaki odayla (1K01) arasındaki duvar kaldırılarak birleştirilmiştir. Sofanın kuzeybatısında bir oda (1K06) daha bulunmaktadır (Foto. 62, 63, Şekil 18).

Birinci kat merdiveninde olduğu gibi yirmi ahşap basamakla ikinci kata çıkılmaktadır. Birinci kat zemin katla benzer şekilde düzenlenmiştir. Birinci kattan farklı olarak, kuzeydoğuda, sofa (2K01) çıkma yapmaktadır (Foto. 64, 65, Şekil 19). Birinci ve ikinci katlarda taban ve tavan ahşaptır (Foto. 62).

Ev, cumbalı cephe düzenlemesine sahiptir. Kuzeydoğu cephede, zemin katta ortada bir kapı, kapının iki yanında birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Zemin kat pencereleri demir parmaklıklıdır. Bu cephede birinci kat, altı dikdörtgen şekilli pencereyle aydınlatılmıştır. Birinci ve ikinci kat pencere düzenlemesi benzerlik göstermektedir. İkinci katta cephe aksının ortasında demir konsolla taşınan cumba bulunmaktadır (Foto. 59, Şekil 20).

Evin kuzeybatı cephesi, zemin katta bir, birinci ve ikinci kat ikişer pencereyle aydınlatılmıştır. Cephe aksına göre sol tarafta, cepheyi dikine kesen baca bulunmaktadır (Foto. 60, 61, Şekil 21).

Evin güneybatı cephesinde, ıslak hacim olarak kullanılan eklenti yapısı, bodrum katta cephe aksının sağına yerleştirilmiştir. Bodrum katta cephe aksının solunda ise bir pencere vardır. Birinci katta cephe aksının sağında eklenti yapısına açılan bir kapı, kapının solunda üç pencere açıklığı mevcuttur. İkinci kat ise dört pencereyle aydınlatılmıştır (Şekil 22).

Binanın güneydoğu cephesinde ise birinci ve ikinci katlarda birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Evin ön cephesinde kat silmesi ahşaptan olup, diğer cephelerde kat silmesi yoktur. Yapının geniş saçaklı, kırma çatısı, Marsilya kiremit ile örtülüdür.

Süsleme: Ev sade bir görünüme sahiptir. Pencereler ve çıkma cepheye hareket kazandırmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Evin inşasında ahşap, taş, demir ve kiremit kullanılmıştır. Yapının zemin katı moloz yığma taş duvar, üst katlar ise bağdadi olarak inşa edilmiştir. Döşemelerde, kapılarda, pencere

sövelerinde, dolaplarda ahşap malzeme kullanılmıştır. Avlu kapısı ve pencere korkulukları demir malzemelidir.

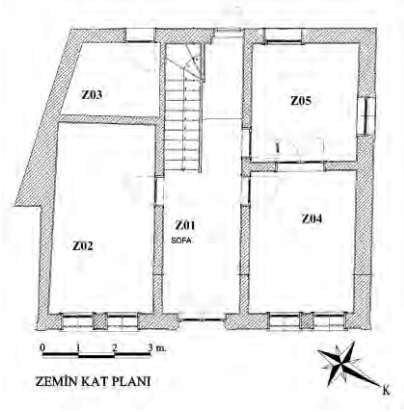

Şekil 17: Ahmet Özder-1 Evi zemin kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

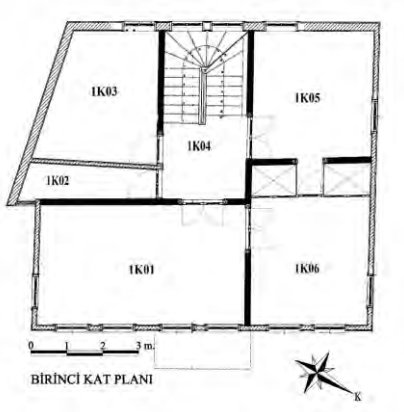

Şekil 18: Ahmet Özder-1 Evi birinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

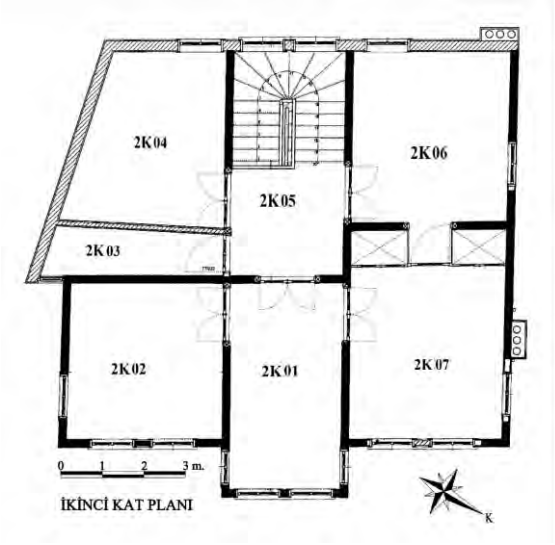

Şekil 19: Ahmet Özder-1 Evi ikinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

Şekil 20: Ahmet Özder-1 Evi kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 21: Ahmet Özder-1 Evi kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 22: Ahmet Özder-1 Evi güneybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 60: Ahmet Özder-1 Evi'nin kuzey yönden onarım öncesi görünümü (SKVKBK 2009)

Foto. 61: Ahmet Özder-1 Evi'nin kuzey yönden onarım sonrası görünümü

Foto. 62: Ahmet Özder-1 Evi'nin birinci kat oda tavanı (SKVKBK 2009)

Foto. 63: Ahmet Özder-1 Evi'nin birinci kat yüklüğü (SKVKBK 2009)

Foto. 64: Ahmet Özder-1 Evi'nin ikinci kat yüklüğü (SKVKBK 2009)

Foto. 65: Ahmet Özder-1 Evi'nin ikinci kat mutfağındaki ocak (SKVKBK 2009)

2.1.7. Ahmet Özder-2 Evi

Katalog No: 7

Foto. 66: Ahmet Özder-2 Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Eser, Selahiye Mahallesi, Ebus Suud Efendi Caddesi (No: 17), 28 pafta, 459 ada, 11 parselde kentsel sit alanı içerisinde yer almaktadır. Yapı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Evin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kitabe ve belge bulunmamaktadır. Fakat evde kullanılan karo döşemenin Anadolu'da 19. yüzyılın sonlarından itibaren görülmesi ve Samsun'da tarihi bilinen Boroğlu Evi (1890) ve Fuat Susuz Evi'nde (1908) uygulanmış olmasından dolayı, ev 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır. Eski Ermeni Mahallesi'nde olan ev, mübadele sonrası Ohen

Arşıyan'dan, Kafadaroğlu Hüseyin zevcesi Ayşe Hanım'a kalmıştır (Foto. 69)[312].

1990 yılında yapının tescilinin kaldırılmasına yönelik olan başvuru reddedilerek koruma grubu IV olarak belirlenmiştir[313]. 2009 yılında yapının koruma grubu II olarak belirlenmiş ve yapının işlev değişikliğine yönelik onarım projesi kabul edilmiştir[314]. 2009 yılındaki bu projenin gerçekleştirilip gerçekleştirilmediği bilinmemektedir. Yapının onarımı günümüzde tamamlanmış olup kullanıma açılmamıştır.

Konumu: Ev, yanında bulunan ev ile (12 parsel) ortak avluyu kullanmaktadır. Avluya evin güneydoğusunda bulunan demir kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Ev, etrafında bulunan evlerle birlikte kültürel dokunun bir parçası olması bakımından önem taşımaktadır (Foto. 66, 67).

Mimari Özellikleri: Bina, zemin kat üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Zemin kata geçiş, Ebus Suud Caddesi üzerinden, çift kanatlı kapıyla sağlanmaktadır. Zemin kat iç sofalı olarak düzenlenmiştir. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan sofanın (Z01) sağında ve solunda ikişer oda bulunmaktadır. Sofanın güneybatısında üst kata çıkışı sağlayan merdiven vardır (Şekil 23).

Birinci kata on beş basamaklı ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Merdivenden çıkıldıktan sonra merdivenin sağında (1K03) ve solunda (1K07) birer oda vardır. Mutfak olarak kullanılan güneydoğu odada, ocak nişi görülmektedir. Ocak nişinin solunda dolap, sağında gusülhane vardır (Foto. 76). Merdivenin güneybatı duvarından, sonradan eklenen tuvalete (1K05) geçilmektedir. Kuzeydoğu duvarından ise çift kanatlı kapıyla sofaya

[312] B. Sarısakal. *Belge ve Tanıklarıyla…*, s. 726.

[313] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 22.03.1990 tarih ve 629 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-78 Numaralı Dosya.

[314] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 03.09.2009 tarih ve 2209 sayılı kararı.

*Hane sahipleri evin içerisine girmeye izin vermediği için elde olan fotoğraflar ve çizimlerden plan özellikleri tanıtılmıştır.

(1K01) ulaşılmaktadır (Foto. 72). Sofanın kuzeybatı duvarı kaldırılarak odayla (1K08) sofa birleştirilmiştir (Şekil 24).

İkinci kata, on sekiz basamaklı ahşap merdivenle çıkılmaktadır (Foto. 73). Birinci kat ve ikinci kat, mekân düzenlemesi bakımından benzerlik göstermektedir. Zemin ve birinci katta mutfak olarak işlev gören bölüm, bu katta da mutfak olarak kullanılmıştır. Bu odada da ocak nişi bulunmaktadır (Foto. 74, 75, 76). Sofa (2K01) kuzeydoğu ucundan cepheden taşırılarak çıkma yapmaktadır (Şekil 25).

Ev, cumbalı cephe düzenlemesiyle tertip edilmiştir. Cephelerdeki pencereler simetrik bir düzenleme göstermektedir. Kuzeydoğu cephede, zemin katta, kapının sağında iki, solunda üç dikdörtgen şekilli demir parmaklıklı pencere vardır. Birinci katın caddeye bakan ön yüzüne, altı giyotin pencere yerleştirilmiştir. İkinci katta, cephenin ortasında ahşap konsol destekli, üçgen alınlıklı cumba mevcuttur. Çıkmanın ön yüzünde iki, yanlarında birer, çıkmanın iki yanında ise dikdörtgen, giyotin pencereler vardır (Foto. 68, Şekil 26).

Kuzeybatı cephenin bodrum katında, dört pencere açıklığı vardır. Birinci ve ikinci kata ise birbirine simetrik olarak üçer pencere yerleştirilmiştir (Şekil 27). Güneybatı cephesinde ıslak hacim olarak kullanılan eklenti, yapıya bitişiktir (Foto. 66).

Güneydoğu cephede zemin katta bir kapı, iki pencere, birinci ve ikinci katta, kuzeybatı cephede olduğu gibi birbirine simetrik dikdörtgen şekilli, giyotin ahşap pencere bulunmaktadır (Foto. 70, 71, Şekil 27).

Ahşap olan kat arası silme tüm cepheleri dolanmaktadır. Dar saçaklı yapı, kırma çatılı olup Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Ev, genel olarak, süsleme bakımından mütevazıdır. Çıkmalar ve pencereler cephelere hareketlilik kazandıran unsurlardır. İç mekânda, zemin kat pabuçluk bölümünde, geometrik desenli karo mermer döşeme bulunmaktadır (Foto. 77).

Malzeme ve Teknik: Evin zemin katı tuğla malzemeyle yığma tekniğinde, birinci ve ikinci katları bağdadi olarak inşa edilmiştir. Dış cephede; pencerelerde, pencere sövelerinde, köşe dikmelerinde, çıkmanın

dikey ve yatay profillerinde, iç mekânda; tavanlarda, döşemede, kapılarda, yüklük ve üst kata çıkan merdivende ahşap malzeme kullanılmıştır. Avlu giriş kapısı, balkon ve pencere korkulukları demirdendir.

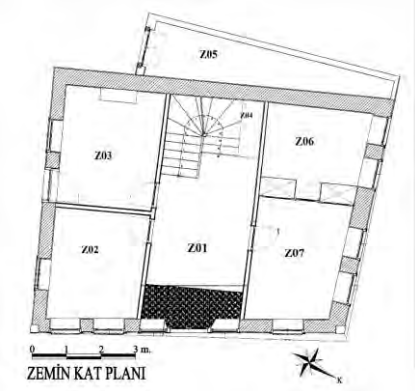

Şekil 23: Ahmet Özder-2 Evi zemin kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

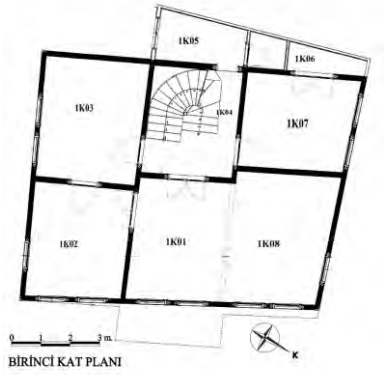

Şekil 24: Ahmet Özder-2 Evi birinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

Şekil 25: Ahmet Özder-2 Evi ikinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

Şekil 26: Ahmet Özder-2 Evi kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 27: Ahmet Özder-2 Evi kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 28: Ahmet Özder-2 Evi güneydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 67: Ahmet Özder-2 Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü (SKVKBK 2009)

Foto. 68: Ahmet Özder-2 Evi'nin kuzeydoğu cephe görünümü

Foto. 69: Ahmet Özder-2 Evi'nin doğudan görünümü (Baki Sarısakal)

Foto. 70: Ahmet Özder-2 Evi'nin doğudan görünümü

Foto. 71: Ahmet Özder-2 Evi'nin güneydoğu cephesi (SKVKBK 2009)

Foto. 72: Ahmet Özder-2 Evi'nin birinci kat sofası (SKVKBK 2009)

Foto. 73: Ahmet Özder-2 Evi'nin ikinci kata çıkışı sağlayan ahşap merdiveni (SKVKBK 2009)

Foto. 74: Ahmet Özder-2 Evi'nin zemin kat mutfağındaki ocak (SKVKBK 2009)

Foto. 75: Ahmet Özder-2 Evi'nin ikinci kat mutfağındaki ocak (SKVKBK 2009)

Foto. 76: Ahmet Özder-2 Evi'nin birinci kat mutfağındaki ocak (SKVKBK 2009)

Foto. 77: Ahmet Özder-2 Evi'nde pabuçluk karosiman döşemesi (SKVKBK 2009)

2.1.8. Sandıkçızade Evi (Samsun Araştırma Kültür ve Eğitim Vakfı)

Katalog No: 8

Foto. 78: Sandıkçızade Evi kuzeydoğu cephesi

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Müftü Hamam Sokak (No 27), 27 pafta, 474 ada, 5 (yeni 9) parselde yer almaktadır. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 08.06.1979 tarih ve A-1676 sayılı kararıyla eski eser olarak tescil edilmiştir. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak kabul edilmiştir. Trabzon Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 10.11.1988 gün ve 218 sayılı kararında taşınmazın koruma grubu III, Samsun Kültür Varlıklarını

Koruma Kurulu 22.03.2007 gün ve 1137 sayılı kararıyla ise koruma grubu II olarak belirlenmiştir.

Evin inşa tarihi hakkında herhangi bir kitabe ya da belge bulunmamaktadır. Fakat bu evin cephe özelliklerinin, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilen Ahmet Özder evleri ile benzer olmasından dolayı, bu yıllarda yapılmış olmalıdır. Yapının ilk sahibinin Ermeni olduğu söylenmektedir. Daha sonra yapı, Sandıkçızade ailesi tarafından satın alınarak uzun bir müddet kullanılmıştır[315]. Ev, günümüzde Samsun Araştırma Kültür ve Eğitim Vakfı (SAKEV) olarak işlev görmektedir.

Ev, zaman içerisinde geçirdiği onarımlarla günümüze gelmiştir. Tescil edildikten sonraki süreçte bazı onarımlar belgelere yansımıştır. 1988 yılında cephe özelliklerine sadık kalınarak, düzenlemeler ve taşıyıcı sisteminde değişiklik yapılmıştır[316]. Samsun Kültür Varlıkları Koruma Kurulu belgelerinden yapıda, son restorasyonun, 2007 yılında yapıldığı anlaşılmaktadır[317]. Zaman içerisinde geçirdiği onarımlarda birinci katta yer alan özgün pencereler sökülerek yerine açılır kanatlı ve özgünlük değeri olmayan pencereler yerleştirilmiştir (Foto. 79). Fakat 2007 yılında gerçekleştirilen son restorasyonda, giyotin pencerelerle değiştirilmiştir (Foto. 78).

Konumu: Kuzeydoğu-güneybatı ekseninde dikdörtgen bir olanı kaplayan ev, eğimli arazide geniş bir avlunun içerisindedir. Avluya kuzeydoğu ve kuzeybatı yönde yer alan demir avlu kapılarından geçilmektedir. 100 cm yüksekliğindeki avlu duvarının üzerinde yine aynı yükseklikte demir parmaklıklı korkuluk bulunmaktadır.

Mimari Özellikleri: Yapı, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir. Zemin kat ve birinci kat iç sofalı plandadır.

[315] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-30 Numaralı Dosya.
[316] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 10.11.1988 tarihli 218 sayılı kararı.
[317] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 22.03.2007 gün ve 1137 sayılı kararı.

Bodrum katta, özgün planında depo olarak kullanılmış, uzunlamasına dikdörtgen planlı üç mekan yer almaktadır. Bu mekanların bölmeleri günümüzde kaldırılmıştır. Bodrum kattan üst kata çıkışı sağlayan merdiven iptal edilmiştir (Şekil 29).

Bodrum katın kuzeydoğu cephesinde yer alan kesme taş malzemeli basamaklarla, zemin kat sahanlığına, her iki yönden bağlantı sağlanmaktadır. Sahanlığın alt kısmı sarnıç olarak kullanılmıştır (Foto. 83).

Zemin kata üç yönden geçiş yapılmaktadır. Kuzeydoğu cephesindeki sahanlıkta (Z09) bulunan çift kanatlı ahşap kapıya, sağlı sollu yedişer basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Merdiven korkulukları demir parmaklıklıdır. Kuzeybatıdaki giriş (Z02) yapının güneybatı cephesinde, cepheden taşıntı yapan bölümün kuzeybatı duvarındadır. Bu kapıdan üst kata çıkış merdivenine ve zemin kata geçiş bulunmaktadır. Eklenti bölümünde olan merdiven bölümüne, güneybatı (arka) cepheden de tek kanatlı kapı açılmıştır. Aynı yere (Z02) açılan kapılardan, kuzeybatı duvarda olan sokağa, güneybatı duvarda olan avluya açılmaktadır. Diğer geçiş ise güneydoğu cephede olup mutfak mekanına açılan tek kanatlı kapıdır. Günümüzde, güneybatıdaki giriş daha çok kullanılmaktadır.

Zemin kat, iç sofalı plan düzenlemesine sahiptir. Sofa (Z03, Z08), kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzunlamasına dikdörtgen planlıdır. Sofanın ucunda bulunan ve üst kata çıkışı sağlayan merdiven iptal edilmiş olup birinci kata çıkış, eklenti bölümünde yer alan merdivenle sağlanmaktadır (Foto. 84). Sofanın iki tarafında yer alan odalar, simetri oluşturmaktadır. Güneybatıdaki girişten sonra, sofanın güneyindeki ilk mekan (Z13), mutfak olarak kullanılmaktadır. Bu mekanın güneydoğu duvarındaki kapı avluya açılmaktadır. Ayrıca, mekanın güneydoğu duvarında pencere açıklığı bulunmaktadır. Mutfaktan sonra lavabo (Z11) ve tuvalet (Z12) vardır. Zemin katın doğusunda yer alan odanın (Z10) kuzeydoğu duvarında iki, güneydoğu duvarında bir pencere açıklığı mevcuttur. Sofanın kuzeydoğusunda, giriş sahanlığına açılan, çift kanatlı ahşap kapı bulunmaktadır. Zemin katta, sofanın güneydoğusundaki oda düzenlemeleri, kuzeybatı bölümde yer alan odalarda tekrar edilmiştir.

Yalnızca ıslak hacim olarak kullanılan mekan, bu bölümde, malzeme odası olarak kullanılmaktadır. Ahşap tabanlı zemin katta, tavanlar klasik tarzda çıtalı, pasalı ahşap tavandır (Foto. 84, Şekil 30) .

İç sofalı plan tipine sahip birinci kata, güneybatıda yer alan on sekiz basamaklı, ahşap korkuluklu merdivenle (1K01) çıkılmaktadır (Foto. 85). Merdiven, üst katta sofaya (1K03) açılmaktadır. Birinci kat, plan şeması zemin katla bazı farklılıklar dışında aynıdır. Sofa iki bölüme (1K03, 1K08) ayrılmış olup, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır (Foto. 86). Birinci kat, giriş sofasından beş basamakla ulaşılan "L şeklinde" kiler odası (1K02) ve sofanın kuzeydoğusındaki çıkmalarıyla zemin kattan farklılık göstermektedir. Diğer mekan düzenlemeleri, zemin katla aynı olup zamanla geçirdiği onarımlarda ocak, yüklük gibi geleneksel unsurlar kaldırılmıştır (Foto. 87, Şekil 31).

Plan düzenlemesinde olduğu gibi cephe düzenlemesinde de simetri hakimdir. Katlarda yataylık hakim olup zemin ve birinci kat pencerelerinde simetri vardır (Foto. 78). Kuzeydoğu cephede, bodrum kat hizasında, cephenin ortasında, zemin kata çıkan merdiven bulunmaktadır. Zemin katta, çift kanatlı giriş kapısının her iki yanında, üçer dikdörtgen pencere mevcuttur. Pencerelerin dekoratif demir korkulukları vardır. Birinci katın ortasında, cepheden yaklaşık 150 cm kadar taşıntı yapan üçgen alınlıklı çıkma bulunmaktadır. Eski fotoğraflarda çıkmayı iki ahşap desteğin taşıdığı görülürken, günümüzde iki ahşap konsolla desteklenmektedir (Foto. 79). Çıkmanın ön cephesinde üç, yan yüzeylerinde ise birer pencere vardır. Çıkmanın iki yanında, ikişer pencere daha bulunmaktadır (Foto. 78, 80, Şekil 32).

Diğer cepheler ön cepheye göre daha özensiz olup, pencere açıklıkları dışında herhangi bir özellik göstermemektedir (Foto. 81, 82, Şekil 33, 34, 35).

Pencereler ahşap kornişli, dikdörtgen planlı giyotindir. Bodrum ve zemin kat pencerelerinde demir parmaklıklar vardır. Kat ayrımları ince profilli ahşap silmelerle yapılmıştır. Yapı geniş saçaklı, kırma çatılıdır. Kırma çatı Marsilya kiremitle kaplanmıştır.

Süsleme: Dış cephe düzenlemesindeki bazı öğeler cepheye hareketlilik kazandırmış olsa da, yapı, süsleme bakımından sade bir görünüme sahiptir.

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat yığma moloz taş, zemin kat ve birinci kat ise bağdadi olarak yapılmıştır. Giriş kapısının önünde yer alan merdiven, kesme taş malzemelidir. Köşe dikmelerinde, kornişlerde, kat silmelerinde, iç mekan merdiveninde, kapılarda, pencerelerde, tavan ve tabanda ahşap malzeme kullanılmıştır.

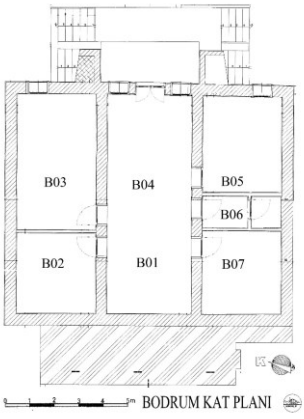

Şekil 29: Sandıkçızade Evi bodrum kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

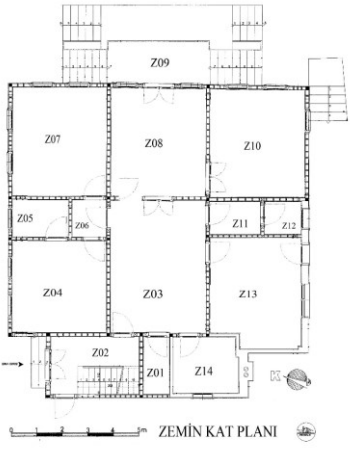

Şekil 30: Sandıkçızade Evi zemin kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

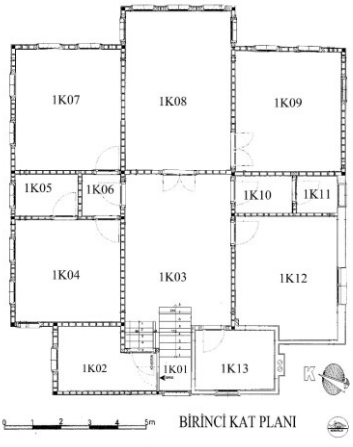

Şekil 31: Sandıkçızade Evi birinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık 'tan işlenerek)

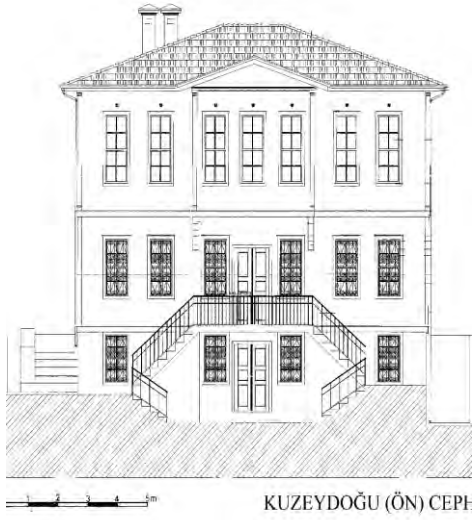

Şekil 32: Sandıkçızade Evi kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

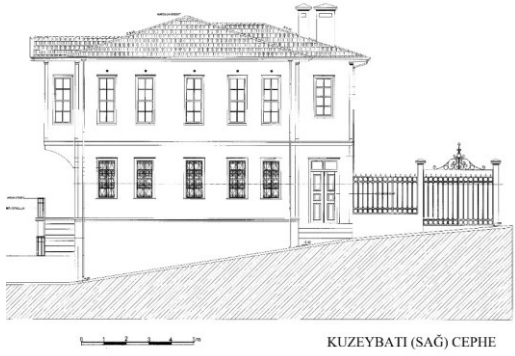

Şekil 33: Sandıkçızade Evi kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

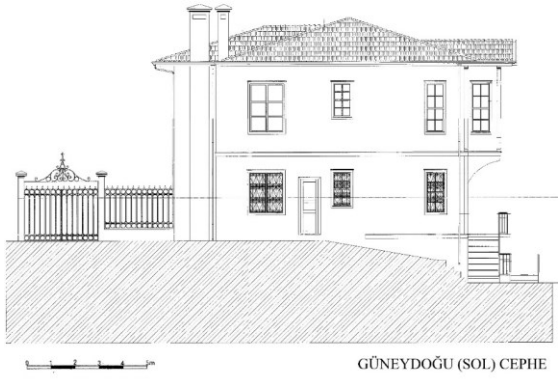

Şekil 34: Sandıkçızade Evi güneydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 35: Sandıkçızade Evi güneybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 79: Sandıkçızade Evi'nin kuzeydoğu cephesi onarım öncesi görünümü (SKVKBK 2007)

Foto. 80: Sandıkçızade Evi'nin kuzeyden görünümü

Foto. 81: Sandıkçızade Evi'nin batıdan görünümü

Foto. 82: Sandıkçızade Evi'nin batı yönden onarım öncesi görünümü (SKVKBK 2007)

Foto. 83: Sandıkçızade Evi zemin kata çıkış merdiveni

Foto. 84: Sandıkçızade Evi'nin iptal edilen birinci kata çıkış merdiveni

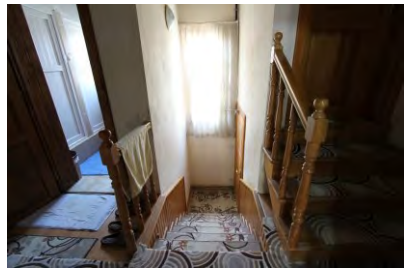

Foto. 85: Sandıkçızade Evi'ne sonradan eklenen birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 86: Sandıkçızade Evi'nin birinci kat sofası

Foto. 87: Sandıkçızade Evi'nin birinci kat mutfağındaki ocak (SKVKBK 2007)

2.1.9. Müftü Hamam Sokak 28 Numaralı Ev

Katalog No: 9

Foto. 88: Müftü Hamam Sokak 28 numaralı evin güneyden görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Müftü Hamam Sokak (No 28), 30 pafta, 461 ada, 1 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararı ile taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir[318].

Kitabesi olmayan yapının süsleme özellikleri ve harman tuğla malzemesinden kullanımından hareketle 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarına tarihlemek mümkündür. Evin onarım geçirdiğine dair herhangi bir belge tespit edilememiştir. Fakat pencerelerin geleneksel

[318] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi.

* Evin sadece birinci katına girilebildiği için birinci katın mekân düzenlemesi tanıtılmıştır. Günümüzde evde yaşam yoktur. Komşulardan, ev sahiplerinin zaman zaman avlunun ve avluda bulunan hayvanların bakımı için geldiği bilgisi alınmıştır. Ev sahipleri ile görüştüğümüzde, sadece birinci katın anahtarının olduğunu ve çizim yapmak için izin veremeyeceğini belirtmiştir. Birinci kata çıkılarak sadece incelemelerde bulunulmuş ve fotoğraf çekilmiştir.

evlerde kullanılan pencerelerden farklılık gösterdiği anlaşılmakta olup zaman içerisinde değiştirildiği düşünülmektedir. Yapı, günümüzde onarıma ihtiyaç duymakta olup kullanılmamaktadır.

Konumu: Geniş bir avlu içerisinde yer alan yapı, doğu-batı ekseninde inşa edilmiştir. Evin batı ve güney tarafında avlu, güneyinde sokak, kuzeyinde avlu duvarı bulunmaktadır. Yapının avlusuna, Müftü Hamam Sokağa bakan güney yönden, bitkisel süslemeli demir kapıdan geçilmektedir. Kapının iki yanındaki babalarda, silindirik gövdeli ikişer gömme sütunçe bulunmaktadır. Sütunçenin başlıkları dikey olarak yivlendirilerek hareketlendirilmiştir. Sütunçeler işlevsel özelliği olmayıp dekoratif amaçlı yapılmıştır. Doğudaki kapıya ise yine güney yönden, taş lentolu tek kanatlı ahşap kapıdan geçilmektedir (Foto. 91, 92).

Mimari Özellikleri: Eser, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Birinci kata, batı cephedeki sahanlıktan geçilmektedir. Sahanlıktaki iki kapıdan biriyle zemin kata, diğeriyle birinci kata ulaşılmaktadır. Birinci kata, ahşap dönel merdivenle çıkılmaktadır (Foto. 93). Birinci kat iç sofalı[319], iki yüzlü plan grubuna girmektedir. Bu katta merdiven sofasının bir bölümü, tuvalet olarak düzenlenmiştir. Merdiven bölümünden geçilen sofa, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır (Foto. 94). Sofanın güneybatı köşesinde iki kapaklı ahşap dolap vardır (Foto. 95). Sofanın iki yanında odalar sıralanmaktadır. Kuzeybatı köşedeki odada geleneksel ocak ve terek bulunduğundan dolayı, buranın mutfak olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Foto. 96). Diğer odalarda herhangi mimari öğe olmadığından dolayı hangi işlevle kullanıldığı bilinmemektedir. Sofanın iki yanındaki odalardan, ortadakilerin kapıları çift kanatlı, diğerleri tek kanatlıdır. Birinci kat ahşap döşeme ve düz tavanlıdır.

Ev, çıkmalı cephe grubuna girmektedir. Girişin olduğu batı cephede, birinci kat çıkmasının altı, sahanlık olarak düzenlenmiştir. Sahanlığın etrafı camekanlı bölme ile kapatılmıştır. Cephe aksının ortasında, birinci

[319] Hane sahibi zemin kat planı ile birinci kat planı aynı olduğunu belirtmiştir. Bu bilgiler ışığında zemin katın da iç sofalı olarak yapıldığı düşünülmektedir.

katta, iki sütunun taşıdığı çıkma bulunmaktadır. Kare kaideli, silindirik gövdeli sütunların başlığı, düz silmeyle sonlanmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer pencere bulunmaktadır. Çıkmanın iki yanında birer pencere daha vardır. Bu pencerelerin yanındaki boşluklarda çimento sıvaların bulunması, buradaki pencere açıklıklarının sonradan kapatıldığını göstermektedir (Foto. 88).

Müftü Hamam Sokağı'na bitişik olan güney cephenin zemin katında bir büyük, bir küçük, birinci katta bir büyük, iki küçük pencere açıklığı vardır. Pencere boyutlarının farklılık göstermesi özgün pencere düzenlemesinin değiştirildiğini göstermektedir (Foto. 89).

Doğu cephe aksının ortasında bulunan ve cepheden taşırılmış çıkma, üç kat boyunca devam ederek üçgen alınlıkla son bulmaktadır. Çıkmanın bu cepheye de yapılmış olması, evin manzaraya açılmasını sağlamak olmalıdır. Zemin ve birinci katta, çıkmanın ön ve yan yüzlerinde birer pencere mevcuttur. Çıkmanın iki yanında da birer pencere vardır (Foto. 90).

Batı ve doğu cephede, kat arası, ahşap silmelerle vurgulanmıştır. Diğer cepheler düzdür. Saçakları dar tutulan yapının çatısı, Marsilya kiremitle kaplıdır.

Süsleme: Evin iç mekânında süsleme unsuruna rastlanmamıştır. Dış cephede, çıkmalar ve pencereler cepheye hareketlilik kazandırmaktadır. Avlu giriş kapısında süsleme unsurları bulunmaktadır. Demir malzemeli avlu giriş kapısının alt tablalarının ortasında ve köşelerinde, kabartma olarak stilize bitkisel süslemeler işlenmiştir. Demir kapı, ortasında yıldızın bulunduğu "C" formlu kıvrımların olduğu tepelikle sonlanmaktadır. Kapının iki yanındaki babalarda, silindirik gövdeli ikişer gömme sütunçenin başlıkları, dikey olarak yivlendirilerek hareketlendirilmiştir (Foto. 91, 92).

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat yığma taş, birinci ve ikinci katların dış duvarları ahşap karkas arası tuğla dolgu, iç duvarları bağdadi tekniklidir (Foto. 97). Dış cephenin bazı bölümlerinin beton harcı ile sıvandığı görülmektedir. Avlu duvarı, taş ve tuğla karışımı almaşık duvar tekniğinde

inşa edilmiştir. Merdivende, dolaplarda, mutfak dolaplarında, tavanlarda, döşemelerde, köşe kolonlarında, pencerelerde, saçak altı kaplamalarda ahşap malzeme kullanılmıştır. Avlu giriş kapısında ve pencere korkuluklarında demir malzeme, sütunlarda ve sahanlığa çıkan merdivende taş malzeme kullanılmıştır.

Foto. 89: Evin doğudan görünümü

Foto. 90: Doğu cephe görünümü

Foto. 91: Avlu kapısı

Foto. 92: Avlu kapısı söve ayrıntısı

Foto. 93: Birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 94: Birinci kat sofası

Foto. 95: Birinci kat sofasındaki dolap

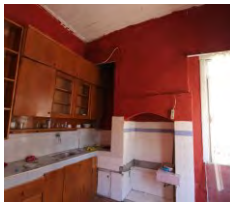

Foto. 96: Birinci kat mutfağı ve ocak

Foto. 97: Evdeki ahşap karkas arası tuğla dolgu tekniği ayrıntısı

2.1.10. Birkan-Esin Sevinç Evi

Katalog No: 10

Foto. 98: Esin-Birkan Sevinç Evi'nin güney ve doğu cephesi

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Müftü Hamam Sokak (No 31), 29 pafta, 465 ada, 8 parselde yer almaktadır. Yapı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Evin tarihi ile ilgili bilgi ya da belge yoktur. Binanın inşasında kullanılan malzeme ve cephe özelliklerinden hareketle, ev 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır. Evin onarım geçirdiğine dair herhangi bir belge tespit edilememiştir

Konumu: Yapı, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır. Evin kuzey cephesi sokağa bitişiktir. Güney ve doğu cepheleri avluya bakar, batı cephesi ise yeni yapılan betonarme binayla bitişik nizamdadır. Avlu, duvarla çevriliyken, günümüzde, avlu duvarı kaldırılmış olup demir korkulukla çevrelenmiştir.

Mimari Özellikleri: Eser, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiş olup dış sofalı plan grubundadır.

Bodrum kata, kuzey cephe aksının ortasından tek kanatlı kapıyla geçilmektedir. Bodrum kata girilemediği için plan düzenlemesi bilinmemektedir.

Zemin kata geçiş güney cephededir. Zemin kat sahanlığına (Z06), altı, taş basamakla çıkılmaktadır. Demir korkuluklu sahanlık oldukça geniş tutulmuştur. Zemin kata yenilenmiş tek kanatlı kapıdan geçilmektedir. Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan sofanın (Z01) kuzeyinde iki oda (Z03, 04), batısında bir oda (Z02), doğusunda ise üst kata çıkışı sağlayan merdiven bulunmaktadır (Foto. 100). Merdivenin altı (Z05), depo olarak düzenlenmiştir. Sofanın kuzeyindeki iki odaya, tek kanatlı kapıyla geçiş sağlanmıştır. Sofanın batısında yer alan odadaki ocak nişi, günümüzde kapalı durumdadır. Odalara geçişi sağlayan kapılar ve odaların tavanları ahşaptır (Foto. 104, Şekil 36).

Birinci kata ahşap tırabzanlı merdivenle çıkılmaktadır (Foto. 101). Birinci kat plan düzenlemesi, zemin kat ile benzerlik göstermektedir. Birinci katın kuzeybatısında yer alan odada (1K03) bulunan ahşap dolaplardan ortadakinin kapakları, günümüz dolap kapaklarıyla değiştirilmiştir (Foto. 103). Sofanın batısında yer alan oda (1K02), mutfak olarak işlev görmekte olup sofayla arasındaki duvarın bir kısmı kaldırılmıştır. Mutfağın batı duvarının ortasında, basık kemer formlu ocak vardır (Foto. 102, Şekil 37).

Evin güney cephesinde kat çıkması uygulaması vardır. Müftü Hamam Sokağa bakan kuzey cephe aksının ortasında bir kapı, kapının iki yanında birer dikdörtgen pencere vardır. Zemin ve birinci katta ise simetrik düzende dörder dikdörtgen pencere açıklığı mevcuttur (Foto. 99).

Batı cephe, yakın zamanlarda yapılmış, tarihi olmayan dört katlı yapıyla bitişik nizamda olduğunda sağır durumdadır.

Girişin olduğu cephede bodrum kat cepheye yansımamıştır. Zemin kata geçiş için iki kapı açıklığı bulunmakta, bunlardan sonradan açılanı günümüzde kullanılmaktadır. Birinci katta farklı ebatlarda üç pencere

açıklığı vardır. Bu cephe aksının solunda iki katlı müştemilat yapısı bulunmaktadır. Birinci katın, kat olarak yaptığı çıkma iki köşede konsollarla desteklenmiştir (Foto. 98).

Doğu cephede bodrum katta iki, zemin ve birinci katta, farklı ebatlarda üçer pencere açıklığı mevcuttur. Bu cephede, üçgen alınlık oluşturan çatı arasında, iki pencere açıklığı görülmektedir (Foto. 99).

Bodrum kat pencereleri demir korkuluklu olup, üst kat pencereleri pvc pencerelerle değiştirilmiştir. Pencere boyutlarındaki çeşitliliğin fazla olmasından dolayı, bazı pencerelerin değiştirildiği anlaşılmaktadır. Tüm cephelerde zemin ve birinci katlar teneke levha ile kaplanmıştır. Beşik çatılı yapı, kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Ev, süsleme bakımından oldukça mütevazıdır. Dış cephede saçak altında ve tavan eteğindeki diş sırası ahşap süslemeler birbiriyle benzerlik göstermektedir.

Malzeme ve Teknik: Yapının bodrum katı moloz taş yığma, zemin ve birinci katlar bağdadi üzeri sıvalıdır. Evin kapılarında , pencerelerinde, merdiveninde ahşap malzeme kullanılmıştır. Birinci kat pencerelerinde ise pvc pencere kullanımı görülmektedir.

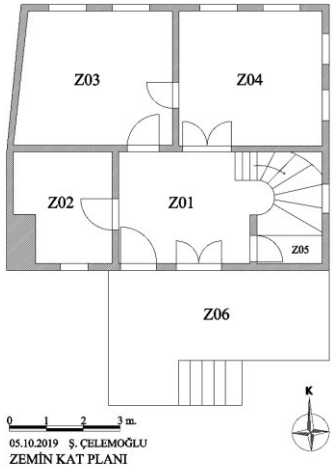

Şekil 36: Esin-Birkan Sevinç Evi zemin kat planı

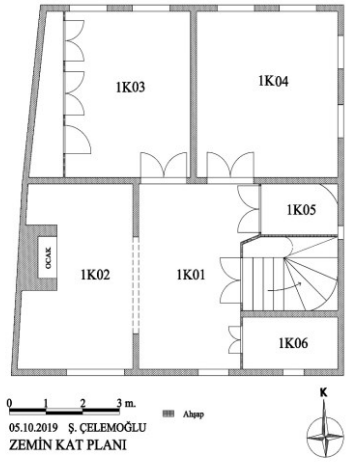

Şekil 37: Esin-Birkan Sevinç Evi birinci kat planı

Foto. 99: Esin-Birkan Sevinç Evi'nin doğu ve kuzey cephesi

Foto. 100: Esin-Birkan Sevinç Evi'nin zemin kat sofasından odalara bakış

Foto. 101: Esin-Birkan Sevinç Evi'nin birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 102: Esin-Birkan Sevinç Evi'nin birinci kat mutfağındaki ocak

Foto. 103: Esin-Birkan Sevinç Evi birinci kat yüklük görünümü

Foto. 104: Esin-Birkan Sevinç Evi'nin tavan görünümü

2.1.11. Ali Haydar Aktaş- 1 Evi

Katalog No: 11

Foto.: 105 Ali Haydar Aktaş-1 Evi'nin doğu cephe görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Çayır Sokak (No: 23), 29 pafta, 465 ada, 20 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak kabul edilmiştir.

Evin inşa tarihiyle ilgili herhangi bir kitabe ya da belge bulunmamaktadır. Fakat Kurul dosyasında evin 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olduğu belirtilmiştir[320]. Aynı mahallede bulunan benzer cephe, plan ve inşa tekniklerinden hareketle, evin bu tarihlerde yapılmış olduğu varsayılabilir.

Yapının 2006 yılında esaslı bir onarım geçirmesine ve koruma grubunun II olarak belirlenmesine karar verilmiştir[321]. Bu yılda geçirdiği

[320] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-395 Numaralı Dosya.

[321] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 31.03.2006 gün ve 618 sayılı kararı.

onarım hakkında ayrıntılı bilgi edinilememiştir. Bina günümüzde mesken olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Ev, doğu-batı doğrultusunda eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Avlu içerisinde yer alan evin avlusuna, doğu cephedeki kapıdan geçilmektedir.

Mimari Özellikleri: Bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiş yapı geniş saçaklarıyla dikkat çekmektedir.

Bodrum kat depo olarak kullanılmakta olup buraya güney cephe aksının sol tarafından, ahşap bir kapıyla geçilmektedir. Bodrum katta orijinalde dört ayrı mekânın bulunduğu, fakat daha sonra bu mekânların arasındaki duvarların kaldırılarak tek bir mekân haline (B01) getirildiği anlaşılmaktadır. Bodrum katın doğu duvarında iki, kuzey ve güney duvarlarında ise birer tane, kareye yakın pencere bulunmaktadır. Bodrum katın zemini seramik, tavanı ise ahşap döşemedir. Bodrum kat ile zemin katın, içeriden, merdiven ile bağlantısı bulunmamaktadır (Foto. 109, Şekil 39).

Zemin kata giriş güney cephede dokuz basamakla ulaşılan sahanlık bölümündeki çift kanatlı ahşap kapıyla sağlanmaktadır. Üst kata çıkış merdiveninin de bulunduğu giriş, sofa görevi görmektedir. Mevcut düzenlemesinde, zemin kat dış sofalıdır. Sofanın doğusunda yer alan çift kanatlı ahşap kapıyla odaya (Z01) geçilmektedir. Bu odanın doğu duvarında üç, güney duvarında bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Giriş sofasının kuzeyinde ise mutfak olarak kullanılan oda (Z02, Z03) vardır. Mutfak, günümüz ihtiyaçlarına cevap verecek şekilde onarılmıştır. Zemin katta sonradan ilave edilen bölümün girişi, sofanın batısındadır. Eklentiye güney cepheden de kapı açılmıştır. Bu bölümde bir koridor (Z06) ve düzgün olmayan dikdörtgen planlı iki mekân (Z07, Z08) bulunmaktadır (Şekil 39).

Zemin kat sofasının solunda yer alan ahşap merdivenle, birinci kata çıkılmaktadır. Birinci kat iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir (Foto. 110). Giriş sofasının doğusundaki asıl sofa (1K02), cepheden doğu yönde çıkma yapmaktadır. Çıkmanın ön tarafında iki, yanlarında birer pencere

bulunmaktadır. Sofanın kuzey ve güneyinde yer alan odalara, çift kanatlı kapılarla geçilmektedir. Her iki odada da üçer pencere bulunmaktadır. Odalar cepheden çıkma yapmaktadır. Yapının batısında yer alan eklenti, zemin kat mekân düzenlemesiyle benzerlik göstermektedir. Gerçekleştirilen onarımlarda iç mekânda geleneksel unsurlar kaldırılmış, odalar özgünlüğünü yitirmiştir (Şekil 40).

Yapının cephelerinde simetri hâkimdir. Ev, üç cephesinde yer alan çıkmalarıyla dikkat çekmektedir. Doğu cephede, zemin katta dikdörtgen planlı, demir parmaklıklı dört pencere bulunmaktadır. Birinci katta, yapının ortasında, üçgen alınlıklı cumba mevcuttur (Foto. 108). Cumbanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer dikdörtgen pencere vardır. Çıkmanın iki yanında, ikişer dikdörtgen şekilli pencere daha görülmektedir (Foto. 105, Şekil 41).

Kuzey cephede, ana yapıda, zemin ve birinci katta ikişer pencere vardır. Bu cephede, eklenti yapısında da zemin ve birinci katta daha küçük ikişer pencere bulunmaktadır. Birinci katta cephe aksının solunda oda çıkması bulunmaktadır (Şekil 43).

Güney cephede ise zemin katta bir kapı, bir pencere, birinci katta ise iki dikdörtgen pencere açıklığı görülmektedir. Birinci katta, güney cephe aksının sağında kuzey cephede olduğu gibi oda çıkması mevcuttur (Foto. 106, Şekil 42).

Eklenti yapısının bulunduğu batı cephede herhangi bir açıklığa yer verilmemiştir (Foto. 107). Geniş saçaklı evin kırmasında, sonradan ilave edilen kısım çarpıklık teşkil etmektedir.

Süsleme: Ev, süsleme bakımında oldukça sade tutulmuştur. Üç cephede yer alan çıkmalar ve pencereler yapıya hareketlilik kazandırmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat yığma taş, üst katlar bağdadi olarak inşa edilmiştir. Kat silmelerinde, pencerelerde, kapılarda, çıkmanın etrafındaki yatay ve dikey hatıllarda ahşap malzeme kullanılmıştır. Yapı, günümüzde sıva üzerine mavi boyalıdır.

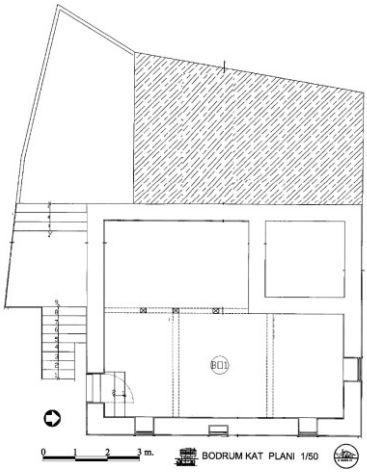

Şekil 38: Ali Haydar Aktaş-1 Evi bodrum kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

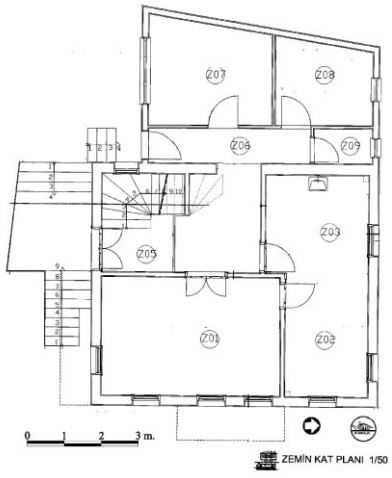

Şekil 39: Ali Haydar Aktaş-1 Evi zemin kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

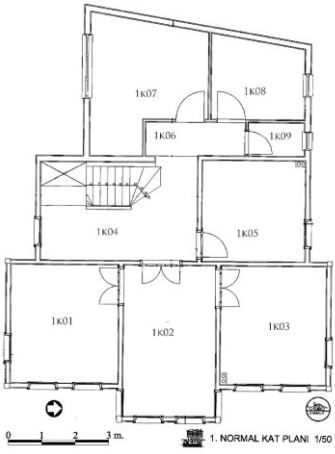

Şekil 40: Ali Haydar Aktaş-1 Evi birinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 41: Ali Haydar Aktaş-1 Evi doğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

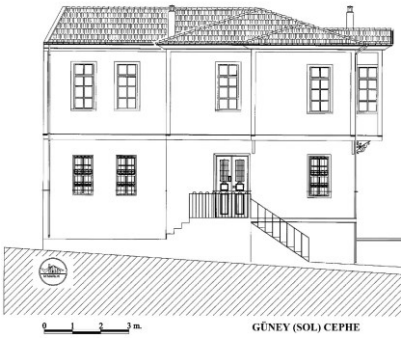

Şekil 42: Ali Haydar Aktaş-1 Evi güney cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

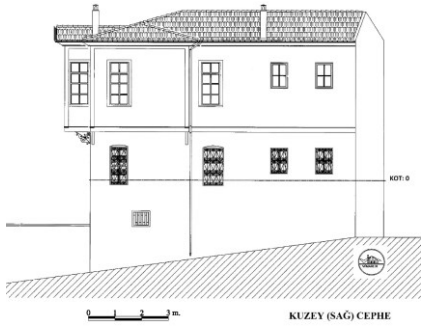

Şekil 43: Ali Haydar Aktaş-1 Evi kuzey cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 106: Ali Haydar Aktaş-1 Evi'nin doğu ve güney cepheleri

Foto. 107: Ali Haydar Aktaş-1 Evi'nin kuzey ve batı cephesi

Foto. 108: Ali Haydar Aktaş-1 Evi'nin çıkma ayrıntısı

Foto. 109: Ali Haydar Aktaş-1 Evi'nin bodrum kat görünümü (SKVKBK)

Foto. 110: Ali Haydar Aktaş-1 Evi'nin birinci kat sofası (SKVKBK)

2.1.12. Mustafa Sandıkçı Evi

Katalog No: 12

Foto. 112: Mustafa Sandıkçı Evi'nin yanmadan önceki görünümü (SKVKBK)

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Ev, Selahiye Mahallesi, Eski Postane Sokak (No 50), 29 pafta, 133 ada, 2 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak kabul edilmiştir.

Yapının inşa kitabesi bulunmamaktadır. Kesin olarak inşa tarihi bilinmeyen yapının cephesinde bulunan sütun başlıklarındaki süsleme unsurları ve pabuçluk kısmındaki karosiman döşeme kullanımından dolayı 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır.

1996 yılında, yapının koruma grubu II olarak belirlenmiştir[322]. Ev 2006 yılında yangın geçirmiştir. Bu yangında beden duvarları ve ön cephesi kısmen kalmış olsa da yapı büyük oranda zarar görmüştür (Foto. 114). 2006 yılında, yanmış olan yapının tescilinin kaldırılmasına yönelik başvuru yapılmış, fakat tescilin devamına, yapının yanmasına neden olanlar hakkında yasal işlem başlatılmasına, mevcut olan dış cephe taş ve tuğla duvarlarının belgelenip korunmasına, tehlike arz eden yangın artıklarının belgelenmesinden sonra kaldırılmasına, yapının etrafında gerekli önlemlerin alınmasına, restitüsyon ve rekonstrüksiyon çalışmalarının yapılmasına karar verilmiştir[323].

Konumu: Evin içinde bulunduğu avlu, 100 cm kadar yükseklikteki duvarla çevrelenmektedir. Avluya, Eski Postane Sokak üzerinde yer alan ahşap kapıdan geçilmektedir.

Mimari Özellikleri: Ev, özgün plan şemasında, bodrum üzeri iki katlıdır.

Bina, günümüzde harap durumda olduğu için, plan şeması tam olarak anlaşılmamaktadır. Fakat evin varisi olan Mustafa Sandıkçı'dan alınan bilgilere göre[324], zemin kat ve birinci katın ortasında bir sofa ve onun iki tarafındaki odalardan meydana gelmektedir. Zemin katın günümüze gelen duvar izlerinden ve alınan bilgilerden, iç sofalı plan düzenlemesine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Yapının zemin katına geçiş doğu cephedendir. Birkaç basamakla ulaşılan sahanlıktaki çift kanatlı bir kapıyla eve geçilmektedir. Sahanlığın altında sarnıç bulunmaktadır. Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan sofanın (Z09) kuzeyinde iki (Z07, Z08), güneyinde bir oda ve üst kata çıkışı

[322] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 01.11.1996 gün ve 2644 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-225 Numaralı Dosya.

[323] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 24.02.2006 gün ve 571 sayılı kararı.

* Ev günümüze harap bir şekilde geldiği için evin mimarisinin tanımlanmasında Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'ndan alınan fotoğraflardan ve günümüze kalan kalıntılardan yararlanılmıştır.

[324] Mustafa Sandıkçı'dan (39 yaşında) alınan şifahi bilgiler (27.04.2019)

sağlayan merdivenin olduğu düşünülen bölüm (Z01) vardır. Günümüzde, zemin kat oda bölmeleri yıkılmıştır (Foto. 115, 116). Evin batı bölümünde, ıslak hacim (Z04, Z06) ve çamaşırhane (Z02) olarak kullanılan mekanların, inşa tarihinden sonra eklendiği düşünülmektedir. Girişi güney cephede çamaşırhanede ocak nişi bulunmaktadır (Foto. 117). Eklenti bölüm birinci kat boyunca da devam etmektedir (Foto. 111, Şekil 44).

Ev, çıkmalı ve balkonlu cephe düzenlemesine sahiptir. Özgün cephe şemasında, doğu cephede bir kapı, kapının iki tarafında dikdörtgen şekilli, demir korkuluklu ikişer pencere vardır. Girişin üzerinde, demir eliböğründelerle desteklenen üçgen alınlıklı bir çıkma bulunmaktadır. Üçgen alınlıkta ahşap süslemeler dikkat çekmektedir. Çıkmanın ön yüzünde iki, yanlarında birer, sağında ve solunda ise ikişer dikdörtgen şekilli giyotin pencere mevcuttur (Foto. 112, 113).

Güney cephede, zemin katta, ikinci bir giriş vardır. Kapı açıklığı kesme taş çerçevelidir. Kapı, iki yanında bulunan kesme taş sövelerle vurgulanmıştır. Paye görünümündeki sövelerin başlıkları silmelerle hareketlendirilmiştir. Kapının üzerinde yer alan demir korkuluklu balkonu, iyon başlıklı, yivli, iki taş sütun taşımaktadır (Foto. 118). Kare postament üzerine yerleştirilen sütün kaidesinde, taş süslemeler görülmektedir.

Süsleme: Cephede yer alan çıkma, balkon ve simetrik pencere düzenlemesi, yapıya hareketlilik kazandırmıştır. Saçak altında cepheleri boydan boya dolaşan ahşap işçilik görülmektedir. Çıkmanın altında kalemişi duvar resimlerinin olduğu kaynaklarda geçse de[325], günümüze gelemediği için kesin bilinememektedir. Üçgen alınlıkta, sembol görünümünde işleme ve yazı, cumba eteğinde topaç benzeri ahşap süslemeler olduğu belirtilse de günümüzde harap durumda olduğu için tespiti mümkün olmamıştır[326].

Güney cephedeki balkonu taşıyan iyon başlıklı yivli sütunlar dikkat çekmektedir (Foto. 118). Kapının iki yanında bulunan kesme taş söveler,

[325] Samsun Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, s. 192.
[326] Samsun Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, s. 192.

silmelerle hareketlendirilmiştir. Kapı lentosunun ortasına ise kabartma olarak çiçek motifi işlenmiştir (Foto. 119). Pabuçluk bölümünde geometrik desenli karo mermer döşeme vardır (Foto. 120).

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat taş, zemin kat yığma tuğla, birinci kat ise bağdadi üzeri sıvalıdır. Taban, tavan ve üst kata çıkış merdiven ve korkulukları ahşap malzemelidir. Dış cephe merdiveninde, güney cephe kapı lento ve sövesinde, balkonu taşıyan sütunlarda taş malzeme kullanılmıştır.

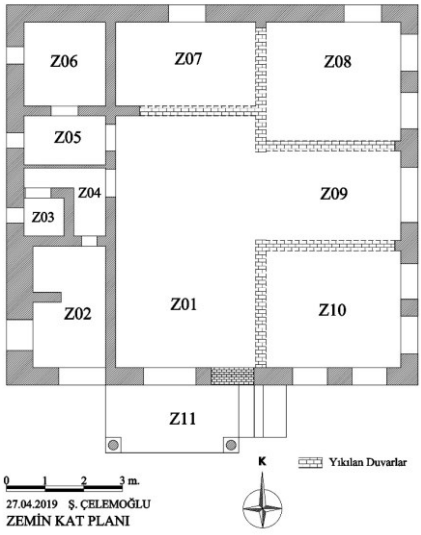

Şekil 44: Mustafa Sandıkçı Evi zemin kat planı

Foto. 111: Mustafa Sandıkçı Evi'nin güneybatıdan görünümü

Foto. 113: Mustafa Sandıkçı Evi'nin doğu cephe çıkma ayrıntısı (SKVKBK 1996)

Foto. 114: Mustafa Sandıkçı Evi'nin yangın sonrası görünümü (SKVKBK 2007)

Foto. 115: Mustafa Sandıkçı Evi'nde zemin katın günümüzdeki durumu

Foto. 116: Mustafa Sandıkçı Evi zemin kat duvar izleri

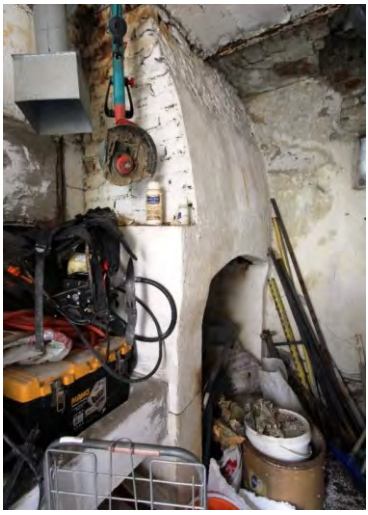

Foto. 117: Mustafa Sandıkçı Evi'nin zemin katındaki ocak

Foto. 118: Mustafa Sandıkçı Evi sütun ve sütun başlığı

Foto. 120: Mustafa Sandıkçı Evi'nin pabuçluk bölümündeki karo döşeme

Foto. 119: Mustafa Sandıkçı Evi kapı üzerindeki taş süsleme

2.1.13. Samsun Büyükşehir Belediyesi (Şehit-Gazi ve Anı Evi)

Katalog No: 13

Foto. 121: Şehit-Gazi ve Anı Evi'nin genel görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Aziz Efendi Sokak ile Çifte Hamam Sokak'ın kesiştiği köşede, (No: 5), 46 pafta, 798 ada, 20 (24 eski) parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak kabul edilmiştir.

Binanın inşa kitabesi bulunmamaktadır. Özgün plan şeması, cephe özellikleri yapı malzemesi ve yapım tekniğinden hareketle ev, 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır.

1997 yılında Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından, yapının koruma grubu II olarak belirlenmiştir[327]. Yapıyla aynı

[327] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 17.07.1997 tarih ve 2919 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-222 Numaralı Dosya.

ada üzerinde (798 ada) bulunana niteliksiz yapılar son onarım sırasında kaldırılmış, bu alanda sadece Sadi Tekkesi ve bu bina kalmıştır. Ev geçirdiği onarımlarla özgünlüğünü büyük ölçüde kaybetmiştir. Özellikle batı yönüne bakan bölümdeki eklentiler cephe düzenini oldukça değiştirmiştir. Eski fotoğraflara ve rölöve projelerine göre Aziziye Sokağa bakan doğu cephenin özgün şemasını koruduğu anlaşılmaktadır (Foto. 124, 125).

Konumu: Ev, eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Yapıyla aynı avlu içerisindeki Sadi Tekkesi'nden geriye kalan iki katlı bina bulunmaktadır. Evin karşısında kendisi ile aynı tarihte tescillenen, Bozkurt İlköğretim Okulu vardır. Yapının çevresinde 2 ila 4 arasında değişen katlarda yeni binalar mevcuttur.

Mimari Özellikleri: Yapı, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Bodrum katta sadece yapıyı taşıyıcı destekler bulunmaktadır. Bu katın yüksekliği yaklaşık 100-120 cm kadardır (Şekil 45).

Zemin kata, doğu cephe aksının güneyindeki basık kemer formlu, taş söveli, tek kanatlı kapıdan geçilmektedir. Kapıdan girildikten sonra dikdörtgen giriş holünden (Z01), sofaya (Z03) geçilmektedir (Foto. 127). Sofadan, daha önce mutfak olarak kullanılmış olan mekâna (Z04) ve köşedeki odaya (Z05) geçilmektedir. Bu iki oda arasında geçiş, çift kanatlı kapıyla sağlanmaktadır. Yapının, arazinin eğiminden dolayı toprak altında kalan batı bölümünde, sonradan eklenen tuvalet mekânı ve üst kata çıkış merdiveni vardır (Foto. 128, Şekil 46).

Birinci kata geçiş, arka cepheye sonradan ilave edilen bölümdeki kapıyla sağlanmaktadır. Batıya bakan cephe ve mekanlar, sonradan yapılmış eklentilerden oluşmaktadır. Birinci katta, doğu-batı doğrultusunda uzanan sofa (1K02) ve iki yanındaki odalar (1K04, 1K05) özgünlüğünü korumuştur. Sofanın güneyindeki odanın batı duvarındaki ahşap yüklük korunmuştur (Foto. 130). Odaların sokağa bakan duvarına iki, yan cephelere birer pencere açılmıştır. Sofa, doğu cepheden çıkma yapmaktadır (Foto. 129, Şekil 47).

Ev, çıkmalı cephe düzenlemesi göstermektedir. Evin doğu cephesi, yapının ana cephesidir. Sokağa bitişik olan bu cephe aksının solunda, yapıya geçiş kapısı, kapının sağında, yuvarlak kemer formlu, dikdörtgen dört pencere vardır. Pencere üstlerinde havalandırma delikleri mevcuttur. Birinci katta, ortada, demir eliböğründe destekli bir çıkma bulunmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer, iki yanında ise ikişer dikdörtgen planlı, giyotin pencere mevcuttur (Foto. 122, Şekil 48).

Kuzey cephede, eğimden dolayı, zemin katın görünürlüğü doğudan batıya gittikçe azalmaktadır. Cephede eğimi aşmak ve arka cepheye ulaşmak için yapıya paralel olarak yerleştirilmiş merdiven bulunmaktadır. Bu cephede, zemin katta iki, birinci katta üç pencere görülmektedir (Foto. 123, Şekil 50).

Binanın batı cephesi, sonradan eklenen kapı ve merdiven özgünlüğünü kaybetmiştir. Batı cephede sadece birinci kat cepheye yansımakta, cephe aksının ortasında bir kapı, solunda ise bir pencere açıklığı bulunmaktadır (Foto. 126, Şekil 49). Güney cephede ise birinci kata, iki pencere açılmıştır (Foto. 121, Şekil 51).

Kat arası ahşap silmeyle ayrılmıştır. Ahşapla kaplanmış olan saçak oldukça geniştir. Kırma çatı, Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Ev süsleme bakımından oldukça mütevazı görünüme sahiptir.

Malzeme ve Teknik: Bodrum ve zemin kat taş ve tuğla karışımı malzemeyle yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Birinci kat ise bağdadi tekniğindedir. Kat aralarındaki yatay ve cumba köşelerindeki dikey hatıllarda, pencerelerde, merdivende ahşap malzeme kullanılmıştır. Doğu cephedeki yapıya geçiş kapısı ve holdeki merdiven taş malzemelidir.

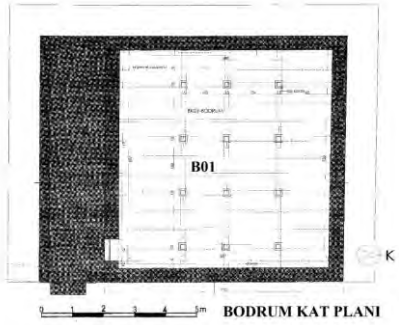

Şekil 45: Şehit-Gazi ve Anı Evi bodrum kat planı (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

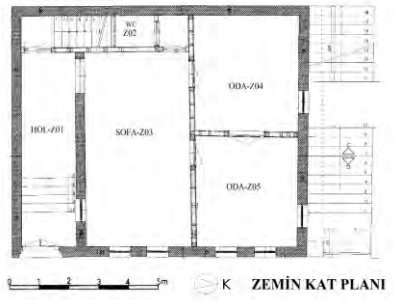

Şekil 46: Şehit-Gazi ve Anı Evi zemin kat planı (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

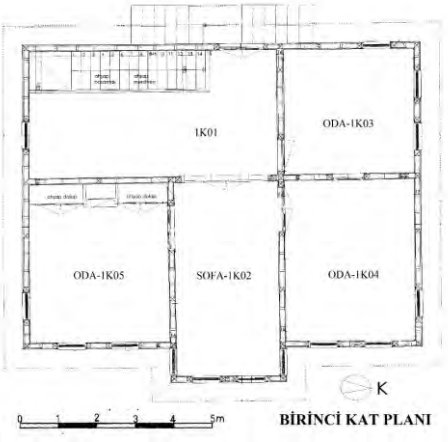

Şekil 47: Şehit-Gazi ve Anı Evi birinci kat planı (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Şekil 48: Şehit-Gazi ve Anı Evi doğu cephesi (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Şekil 49: Şehit-Gazi ve Anı Evi batı cephesi (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Şekil 50: Şehit-Gazi ve Anı Evi kuzey cephesi (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

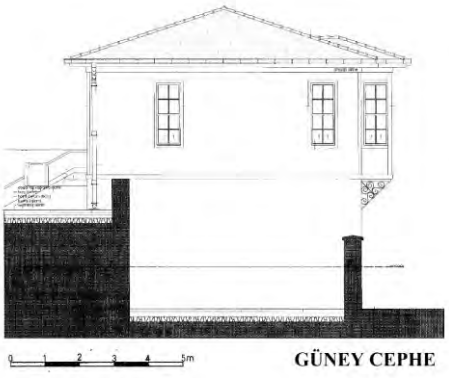

Şekil 51: Şehit-Gazi ve Anı Evi güney cephesi (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Foto. 122: Şehit-Gazi ve Anı Evi'nin doğu cephesi

Foto. 123: Şehit-Gazi ve Anı Evi'nin doğu ve kuzey cephesi

Foto. 124: Şehit-Gazi ve Anı Evi'nin doğu cephe onarım öncesi görünümü (SKVKBK 1995)

Foto. 125: Şehit-Gazi ve Anı Evi'nin güneydoğudan onarım öncesi görünümü (SKVKBK 1995)

Foto. 126: Şehit-Gazi ve Anı Evi'nin batı cephesi

Foto. 127: Şehit-Gazi ve Anı Evi'nin zemin kat sofası

Foto. 128: Şehit-Gazi ve Anı Evi'nin birinci kata çıkış merdiveni

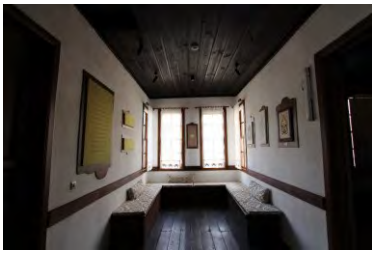

Foto. 129: Şehit-Gazi ve Anı Evi'nin birinci kat sofası

Foto. 130: Şehit-Gazi ve Anı Evi'nin birinci kat yüklüğü

2.1.14. Havvanur Güçlü Çakır Evi

Katalog No: 14

Foto. 131: Havva Nur Güçlü Çakır Evi'nin güneydoğu yönden görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Çayır Sokak (No: 6), 28 pafta, 463 ada, 5 parselde kentsel sit alanı içerisinde yer almaktadır. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve A-1363 sayılı kararıyla korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiş olan evin, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla da tescilin devamına karar verilmiştir.

Yapının ne zaman inşa edildiğine dair herhangi bir belge ya da kitabe tespit edilememiştir. Evin cephe görünümü ve inşa tekniğinden hareketle 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında inşa edildiği tahmin edilmektedir.

Evle ilgili, Koruma Kurulu'nda olan dosya incelendiğinde, 1985 yılında tescil edildikten sonra kapsamlı bir onarım geçirmediği anlaşılmaktadır. 2018 yılında çatı, saçak altları ve kiremitlere yönelik basit

onarım yapılmasına yönelik talepte bulunulmuş ve basit onarımı gerçekleştirilmiştir[328].

Konumu: Geniş bir avlu içerisinde yer alan yapı, eğimli arazi üzerine inşa edilmiştir. Avluya doğu cephedeki kesme taş babalar arasında yer alan, baklava dilimi şeklinde geometrik motifli, demir kapıdan geçilmektedir. Doğu ve güney cephe avluya açılmaktadır. Batı cephe sokağa, kuzey cephe ise müstakil bir yapıya bitişiktir. Bina günümüzde mesken olarak kullanılmaktadır.

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Ev, çıkmalı ve balkonlu cephe düzenlemesine sahiptir. Doğu cephede altta iki adet bodrum kat penceresi ve zemin kata çıkış merdiveni vardır. Zemin katta bir kapı, kapının solunda bir, sağında iki dikdörtgen giyotin pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci kat cephe aksının sol tarafı, cepheden çıkmalıdır. Çıkmanın ön yüzünde basık kemer formlu iki pencere vardır. Çıkmanın solunda bir, sağında ise diğerinin yarı genişliğinde, basık kemer formlu pencere mevcuttur. Çıkmanın sağında, aynı formda bir pencere açıklığı daha görülmektedir (Foto. 131). Kuzey cephede, birinci kat seviyesine kadar eklenti bölüm vardır. Birinci kat seviyesinde herhangi bir açıklık olmayıp cephe sağır tutulmuştur

Yapı eğimli araziye inşa edildiği için batı cephesi, zemin üzeri bir kat gibi görülmektedir. Batı cephede, zemin katta, cephe aksının güneyinde ahşap kapı, kuzeyinde dikdörtgen şekilli giyotin pencere bulunmaktadır. Birinci katta cephe aksının güneyinde ikiz basık kemer formu olmasına rağmen, içerisinde yatay dikdörtgen pencere açıklığı bulunmaktadır. Bu basık kemer formlarının yüksekliğinin, güney cephede yer alan balkon kapısının basık kemer formuyla aynı seviyede olmasından dolayı, balkon kapısı olarak açıldığı, fakat sonradan kapatılarak pencereye

[328] Samsun Büyükşehir Belediyesi 18.04.2018 tarihli raporu. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-774 Numaralı Dosya.

* Hane sahipleri eve girilmesine izin vermediği için plan şeması hakkında herhangi bir bilgi edinilememiştir. Ev, dış cepheden çekilen fotoğraflar üzerinden tanıtılmıştır.

dönüştürüldüğü düşünülmektedir. Cephe aksının güneyinde, basık kemer formlu bir pencere daha görülür (Foto. 133).

Avluya bakan güney cephede, zemin katta, cephe aksının sağında bir pencere vardır. Cephe aksının solunda ise eklenti bölüm bulunmaktadır. Birinci katta, cephe aksının soluna demir korkuluklu balkon yerleştirilmiştir. Balkon kapısı, basık kemer formunda ahşap söveli olup dikdörtgen şekillidir (Foto. 132).

Bodrum ve zemin kat pencereleri boydan boya, birinci kat pencereleri ise yarıya kadar demir korkulukludur. Kat arası silmeler ahşaptandır. Geniş saçaklı yapının saçak altı ahşap kaplamadır. Yapının üzeri kırma çatılı olup Marsilya tipi kiremitle kaplıdır.

Süsleme: Evin iç mekanına girilemediği için süsleme unsuru olup olmadığı bilinmemektedir. Dış cephe sade bir görünüme sahiptir. Çıkmalar ve pencereler cephelere hareketlilik kazandırmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Ev, üç katında da dış beden duvarları yığma tuğla üzeri sıvalıdır. Samsun evlerinde oda bölme duvarları genellikle bağdadi olduğu için bu evde de zemin ve birinci katta iç beden duvarlarının bağdadi olduğu düşünülmektedir.

Foto. 132: Havva Nur Güçlü Çakır Evi'nin uzun sokaktan görünümü

Foto. 133: Havva Nur Güçlü Çakır Evi'nin batı cephesi

2.1.15. Cemalettin Edinsel Evi

Katalog No: 15

Foto. 134: Cemalettin Edinsel Evi'nin doğu cephe görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Mektep Sokak (No:42), 28 pafta, 463 ada, 11 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Evin kim tarafından ve ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Evde volta döşeme tekniğinin kullanılmış olmasından dolayı, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olduğu varsayılabilir.

Kurul dosyasında, yapının geçirdiği onarımlara dair, 2015 yılında, yapının avlu duvarında gerçekleştirilmesi planlanan onarımdan başka

kayıt bulunmamaktadır[329]. Fakat yapının iç mekanlarındaki değişiklikler ve dış cephedeki doku farklılıklarından dolayı zaman içerisinde değişikliğe uğradığı anlaşılmaktadır.

Konumu: Eğimli bir arazi üzerine inşa edilen yapı, geniş bir avlu içerisine inşa edilmiştir. Avlu duvarının yüksekliği, eğimden dolayı farklılık göstermektedir. Avlunun güney yönündeki duvar, 180 cm yüksekliğindedir. Avluya batı ve güney cephedeki geometrik süslemeli demir kapılardan geçilmektedir (Foto. 137).

Mimari Özellikleri: Bina, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir. Bodrum kata girilememiş, ancak doğu cephede yer alan giriş kapısının üzerindeki boşluktan görüldüğü kadarıyla bodrum katın iç sofalı olduğu anlaşılmıştır. Doğu-batı doğrultusunda uzanan sofanın iki yanında odalar sıralanmıştır (Foto. 139).

Zemin kat sahanlığına (Z09), doğu cephe aksının solunda bulunan on üç basamakla çıkılmaktadır. Sahanlıkta bulunan, yuvarlak kemerli çift kanatlı kapıdan zemin kat sofasına (Z01) geçilmektedir (Foto. 135). Doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı olan sofanın batı bölümü (Z06), evin zaman içerisinde geçirdiği onarımlardan dolayı, güneydeki odaya (Z02) katıldığı için daraltılmıştır. Sofanın iki yanında birer oda bulunmaktadır. Sofa, batı bölümünde uzatılarak bu tarafına iki oda (Z03, Z04) eklenmiştir. Bu bölüm, plan şemasıyla uyuşmadığı için özgün olmadığı düşünülmektedir. Günümüzde mutfak olarak kullanılan, sofanın kuzeyindeki odanın (Z07) batı duvarında ocak nişi olmasından dolayı, buranın, özgün plan şemasında da mutfak olarak işlev gördüğü anlaşılmaktadır. Zemin kat odalarına geçiş, tek kanatlı kapılardan sağlanmaktadır (Foto. 140, Şekil 52)[330].

Ev, çıkmalı ve balkonlu cephe düzenlemesine sahiptir. Yapının ön cephesi olan doğu cephede, bodrum katta, cephe aksının ortasında dikdörtgen bir kapı, kapının iki yanında birer küçük pencere açıklığı

[329] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 13.11.2015 tarih ve 3027 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu 55-00-717 Numaralı Dosya.

[330] Birinci kata da hane sahiplerinin Samsun'da olmamasından dolayı girilememiştir. Fakat zemin katla benzer planda iç sofalı olması muhtemeldir.

vardır. Zemin katta, ortada, yuvarlak kemer formlu bir kapı, kapının iki yanında ikişer pencere açıklığı mevcuttur. Birinci kat cephe düzenlemesi zemin kat ile aynıdır. Sahanlığın üzeri bu katta balkon olarak düzenlenmiştir. Birinci katta balkona açılan, yuvarlak basık kemerli ahşap bir kapı, kapının iki yanında, ikişer dikdörtgen şekilli giyotin pencere bulunmaktadır. Birinci katın balkonunu taşıyan iki adet sekizgen gövdeli taş sütun, zemin katın girişine kadar inmektedir. Balkon ve sahanlığın altı volta döşemedir (Foto. 134).

Sokağa bitişik olan güney cephede, özgün planın cephesinde, bodrum katta üç küçük pencere, zemin katta iki dikdörtgen pencere vardır. Evin sokağa açılması için bu cephede, birinci katta demir destekli bir çıkma bulunmaktadır. Çıkmanın iki yanına birer, ön yüzüne ve sağına birer dikdörtgen pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Eklenti bölümünde ise zemin katta farklı boyutlarda iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Cephe aksının solundaki pencerelerin diğerlerinde form ve boyut olarak farklılık göstermesi bu alanın özgün olmadığını doğrular niteliktedir (Foto. 136).

Batı cephe eklenti bölümün olduğu cephedir. Güney ve batı cephenin birleştiği köşe pahlanmıştır. Cephe aksının kuzeyi eklentiden dolayı özgün değildir. Güneyi ise cepheyi dikey olarak kesen baca cepheden taşırılmıştır.

Kuzey cephede, bodrum katta, küçük bir pencere ve zemin kata ulaşan taş merdiven vardır. Zemin katın cephe aksının ortasındaki pencerenin, diğer pencerelerden farklı boyutta olması ve bu alana çıkışı sağlayan merdivenin olması, pencerenin özgün olmadığını, burada kapı açıklığının olduğunu göstermektedir. Cephedeki merdiven bu kapıya ulaşmak için yapılmıştır (Foto. 135).

Bodrum ve zemin katı ayıran taş silme, tüm cepheleri dolanmaktadır. Zemin ve birinci kat arasında ise sadece ön cephede silme bulunmaktadır. Pencere aralarında, pişmiş toprak malzemeli havalandırma delikleri bulunmaktadır. Yapının dar saçaklı kırma çatısı, kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Ev, genel olarak sade bir görünüme sahiptir. Avluya geçişi sağlayan güney yöndeki demir kapının dış yüzünde, baklava dilimi

şeklinde geometrik süslemeler vardır. Cephedeki balkon, çıkma ve çıkmayı taşıyan demir destekler cepheye hareket katan öğelerdir.

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat ve zemin kat dış beden duvarları, yığma taş olarak inşa edilmiştir. Zemin kat iç duvarları ile birinci kat ise bağdadidir. Zemin kata çıkış merdiveni ve sahanlığı ile balkonu taşıyan destekler taştandır.

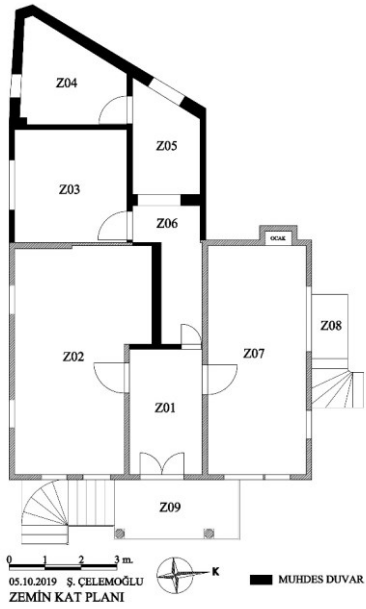

Şekil 52: Cemalettin Edinsel Evi zemin kat planı

Foto. 135: Cemalettin Edinsel Evi'nin doğu ve kuzey cephesi

Foto. 136: Cemalettin Edinsel Evi'nin güney ve doğu cephesi

Foto. 137: Cemalettin Edinsel Evi avluya geçiş kapısı

Foto. 138: Cemalettin Edinsel Evi yapıya geçiş kapısı

Foto. 139: Cemalettin Edinsel Evi'nin bodrum kat sofası

Foto. 140: Cemalettin Edinsel Evi'nin zemin kat sofası

2.1.16. Aslan Geviz Evi

Katalog No: 16

Foto. 141: Aslan Geviz Evi'nin güney ve doğu cephesi

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Ev, Selahiye Mahallesi, Uzun Sokak (No:20), 28 pafta, 461 ada, 2 parseldeki yapı kentsel sit alanı içerisinde yer almaktadır. Bina, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Evin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kayıt bulunamamıştır. Fakat karosiman döşeme kullanımı ve volta tonoz uygulamasından hareketle ev, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir. Ev günümüzde mesken olarak kullanılmaktadır.

Hane sahibinden alınan bilgilere göre bu evin yanında aynı cephe özellikleri ve plana sahip bir evin olduğu fakat bu evin yıkıldığı

belirtilmiştir. Sahibi, olduğu evin kendisinden önce "Vali Konağı" olarak kullanıldığını belirtmiştir[331].

Konumu: Yapı, kuzey-güney ekseninde inşa edilmiştir. Diğer evlerden farklı olarak bu evin ön cephesi deniz manzarasına değil yola bakmaktadır. Fakat arkadaki balkonlar manzaraya açılmaktadır. Evin avlusuna, Uzun Sokağa bakan güney cephedeki süslemeli demir kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Avlunun etrafını çevreleyen 100 cm yüksekliğindeki duvarın üzerinde, aynı yüksekliklerde demir korkuluk bulunmaktadır. Yapının etrafında üç ve dört katlı betonarme yapılar vardır. Sıvalı ev beyaza, boyanmış, sıvaları yer yer dökülmüştür (Foto. 141).

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum üzeri iki kat olarak inşa edilmiştir. Bodrum katı iç sofalı, zemin ve birinci katları dış sofalı plan tipindedir.

Bodrum kata, kuzey cephe aksının ortasında, zemin kat balkonunun altında (B06) bulunan kapıdan geçilmektedir. Depo ve müştemilat olarak kullanılan bodrum kat, iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir (Foto. 144). Sofa (B01), kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplamakta olup iki tarafına odalar yerleştirilmiştir. Kapıdan geçtikten sonra batıdaki ilk oda (B05), mutfak olarak kullanılmaktadır. Mutfağın batı duvarında 65 cm derinliğinde, 131 cm genişliğinde, dilimli kemerli ocak bulunmaktadır (Foto. 145). Mutfağın güneybatı köşesindeki kemer izlerinden, burada bir ocağın daha olduğu anlaşılmaktadır. Bu ocağın içi doldurularak iptal edilmiştir (Foto. 148). Mutfağın kuzeydoğu köşesinde ise bu bölümün altında bulunan sarnıcın kapağı vardır (Foto. 146). Mutfağın yanında, zemin kata çıkışı sağlayan merdivenin olduğu bölüm (B04) kapatılmıştır. Sofanın batı duvarının ortasındaki tek kanatlı kapıyla, tuvalet bölümüne (B03) geçilmektedir. Sofanın doğusunda, tek kanatlı kapıyla geçilen, iki oda (B07, B08) mevcuttur. Bu odalar arasında geçiş sağlamak için tek kanatlı ahşap bir kapı vardır. Bodrum katın tabanı beton, tavanı ise ahşap kirişlidir (Şekil 53).

[331] Aslan Geviz'den (1963 doğumlu) 04.05.2019 tarihinde alınan şifahi bilgiler.

Zemin kata, Uzun Sokağa bakan güney cephe ile batı cepheden geçiş bulunmaktadır. Güney cephede, dokuz basamakla ulaşılan sahanlıktaki (B01) çift kanatlı kapıyla sofaya geçilmektedir. Batı cephede sekiz basamak ile ulaşılan, balkon şeklinde düzenlenmiş sahanlıktaki (B07) çift kanatlı kapıyla merdiven sofasına geçiş vardır. Buradaki bodrum kata inen merdiven iptal edilmiştir. Fakat beş basamaklı ahşap merdivenle zemin kata çıkılmaktadır. Güney cephede bulunan kapıdan geçildikten sonra, sekialtı olarak düzenlenmiş geometrik süslemeli, karo mermer döşemeli pabuçluk vardır. Zemin kat, üç tarafı odalı, dış sofalı plan düzenlemesine sahiptir (Foto. 144). Sofanın doğu (Z11) ve batısında (Z03) birbirine simetrik olarak yerleştirilmiş, çift kanatlı kapıyla geçilen birer oda bulunmaktadır. Batıdaki odanın kuzey bölümü, daha sonradan tuvalet olarak düzenlenmiş ve girişi sofadan verilmiştir. Sofanın kuzeyinde tek kanatlı iki kapı bulunmaktadır. Doğudaki kapıdan dikdörtgen planlı odaya (Z10) geçiş sağlanır. Bu odayla sofanın doğusundaki oda, ortasında çift kanatlı, pencereli kapının yer aldığı ahşap bölümle ayrılmaktadır. Çift kanatlı ahşap kapıyla da balkona (Z09) geçiş sağlanmıştır. Sofanın kuzey ucunda yer alan soldaki kapıdan, merdiven sofasına (Z05) geçilmektedir (Foto. 148). Merdiven sofasının doğusundaki kapı odaya (Z10), kuzeyindeki tek kanatlı kapı ise mutfağa (Z08) açılmaktadır. Mutfağın içinde dolap, ocak, terek, raf gibi geleneksel öğelere yer verilmiştir. Mutfağın batı duvarına 71 cm derinliğinde, 114 cm genişliğinde, dilimli kemerli ocak yerleştirilmiştir. Ocağın güneyinde, ahşap kapaklı dolap görülmektedir (Foto. 149). Mutfağın doğu duvarından demir korkuluklu balkona geçiş bulunmaktadır. Balkonda birinci kat balkonunu taşıyan, kare kaideli, sekizgen gövdeli ahşap sütunlar mevcuttur. Balkon döşemesi, pabuçlukta olduğu gibi karo siman döşemelidir (Foto. 150, Şekil 54).

Merdiven sofasından, ahşap tırabzanlı, on dokuz ahşap basamakla birinci kata çıkılmaktadır. Birinci kat, günümüzde üç tarafı odalı, dış sofalı plan düzenlemesi göstermektedir. Merdivenden çıkıldıktan sonra güneydeki kapıdan, sonradan ıslak mekanlar olarak düzenlenmiş bölüme (1K02, 1K03, 1K04) geçilmektedir. Sofanın güney duvarındaki çift kanatlı kapıyla geçilen mekân, günümüzde mutfak (1K01) olarak

kullanılmaktadır. Fakat bu odanın güney duvarının cepheden çıkıntı yapması ve diğer evlerde olduğu gibi ön yüzlerinde iki, yan yüzlerinde birer dikdörtgen şekilli pencerenin olması, buranın sofa çıkması olabileceğini akla getirir. Sofanın doğu duvarındaki, tek kanatlı iki kapıdan, ayrı iki odaya geçilmektedir. Birinci katın doğusundaki iki oda, birbirine çift kanatlı ahşap kapıyla açılmaktadır. Kuzeydeki kapıdan geçilen odanın (1K09) batı duvarında, ahşap kapaklı yüklük vardır (Foto. 151). Bu odanın kuzey duvarındaki çift kanatlı kapıyla balkona (1K08) geçilmektedir. Sofanın kuzey duvarındaki tek kanatlı kapıyla da oda olarak kullanılan mekâna (1K07) geçilmekte olup odanın doğu duvarında ahşap yüklük ve balkona açılan kapı açıklığı bulunmaktadır. Odalarda, yalın çıtalarla düz tavan uygulaması görülmekte olup taban ahşaptandır (Şekil 55).

Ev çıkmalı ve balkonlu cephe düzenlemesine sahiptir. Evin güney cephesinde, bodrum katta, zemin kata çıkan merdivenin iki yanında, basık kemerli iki pencere açıklığı vardır. Zemin katta, giriş kapısının iki yanında, birer pencere bulunmaktadır. Birinci katta ortada bir çıkma, çıkmanın ön yüzünde birbirine bitişik düşey dikdörtgen şekilli iki, yan yüzlerinde basık kemer formlu birer pencere bulunmaktadır. Birinci kattaki çıkmayı taşıyan kare kaideli, sekizgen gövdeli ahşap sütunların başlıkları, silmeyle sonlandırılmıştır (Foto. 142).

Doğu cephede, bodrum, zemin ve birinci kata basık kemer formlu ikişer pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Cephe aksının ortasındaki, dışa taşırılmış baca, cepheyi dikey olarak kesmektedir.

Kuzey cephe balkonlarıyla dikkat çekmektedir. Bu cephede, bodrum kat iki kademeli gibidir. Bodrum kata geçiş kapısının da olduğu doğu bölümü, balkonun altına den geldiğinden cepheden içeriye girintilidir. Zemin ve birinci kat balkonlarının altı volta döşemedir. Bodrum ve zemin katta cephe aksının ortasında bir kapı, kapının doğusunda bir, batısında iki pencere açıklığı vardır. Bodrum kat pencereleri basık kemer formlu, zemin ve birinci kat pencereleri dikdörtgen şekilli olup giyotindir. Zemin ve birinci katta cephenin doğu bölümünü, özgün metal korkuluklu balkonlar kaplamaktadır (Foto. 143).

Bodrum katın batı cephesinde basık kemer formlu bir pencere, bir de dikdörtgen havalandırma açıklığı bulunmaktadır. Cephe aksının ortasında, bodrum ve zemin kat arasında kalan bölüme, önünde sahanlığı bulunan kapı açıklığı yerleştirilmiştir. Sahanlığa çıkışı sağlayan merdiven taştandır. Kullanılan malzemeden dolayı sonradan eklendiği düşünülen girişin üzeri bir saçakla kapatılmıştır. Girişin üzerinde bir büyük, bir küçük pencere vardır. Cephe aksının güneyinde, basık kemer formlu bir pencere açıklığı daha bulunmaktadır. Birinci katta da bir büyük, bir küçük pencere açıklığı mevcuttur. Cephede, zemin katta başlayıp çatıya çıkan bir, birinci katta başlayıp çatıya kadar çıkan iki baca görülmektedir.

Bodrum kat ve zemin kat pencereleri demir korkulukludur. Zemin ve birinci katı ayıran taş silme, yapıyı çevrelemektedir. Pencerelerin yukarısında havalandırma delikleri vardır. Evin köşe kolonlarında bosajlı kesme taş uygulaması görülmektedir. Geniş ahşap saçaklı yapının çatısı, Marsilya tipi kiremitle örtülmüştür.

Süsleme: Çıkma, balkonlar, pencereler ve yapının köşelerinde kullanılan bosajlı kesme taş, cephelere hareketlilik katan unsurlar olsa da genel olarak sade bir görünüme sahiptir. Giyotin pencerelerin metal kulplarındaki bitkisel süslemeler dikkat çekicidir (Foto. 152).

Malzeme ve Teknik: Evin iç duvarları bağdadi, dış duvarları ise yığma tuğla olarak inşa edilmiştir. Pencerelerde, merdivende, kapılarda ve dolaplarda ahşap malzeme kullanılmıştır. Avlu kapısı, pencere ve balkon korkuluklarında metal malzeme kullanılmıştır. Cephelerin köşe pilastrlarında ve dış merdivende taş malzeme kullanılmıştır.

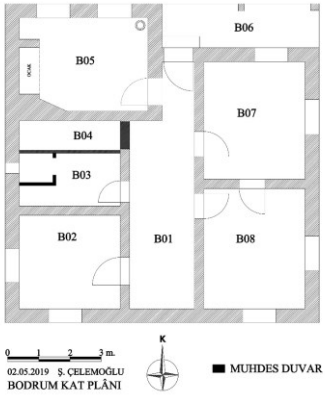

Şekil 53: Aslan Geviz Evi bodrum kat planı

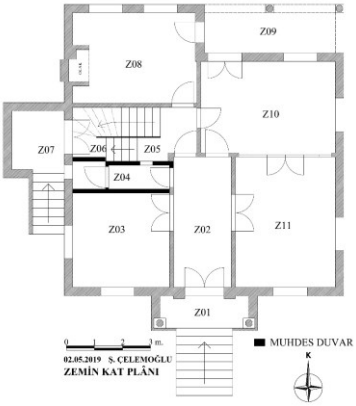

Şekil 54: Aslan Geviz Evi zemin kat planı

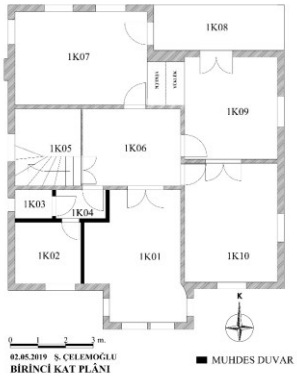

Şekil 55: Aslan Geviz Evi birinci kat planı

Foto. 142: Aslan Geviz Evi'nin güney cephesi

Foto. 143: Aslan Geviz Evi'nin kuzey cephesi

Foto. 144: Aslan Geviz Evi'nin bodrum kat sofası

Foto. 145: Aslan Geviz Evi'nin bodrum kat mutfak ocağı

Foto. 146: Aslan Geviz Evi bodrum katındaki sarnıç

Foto. 147: Aslan Geviz Evi'nin zemin kat sofası

Foto. 148: Aslan Geviz Evi zemin kat merdiven sofası

Foto. 149: Aslan Geviz Evi'nin zemin kat mutfağı

Foto. 150: Zemin kat balkon döşemesi

Foto. 151: Aslan Geviz Evi'nin Birinci Kat Kuzeybatı Odası ve Yüklük

Foto. 152: Aslan Geviz Evi giyotin pencerelerin metal kulpları

2.1.17. Kalkavanlar Evi

Katalog No: 17

Foto. 153: Kalkavanlar Evi kuzey ve batı cephesi

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, 28 pafta, 459 ada, 8 parselde, Abbas Ağa Sokak ile Aziz Efendi Sokağı'nın kesiştiği köşede yer almaktadır. Ev, 2010 yılında kentsel sit alanı içerisindeki diğer yapılar ile benzerlik göstermesi ve tarihi kentsel dokuya katkı sağlaması amacıyla Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından tescil edilmiştir[332].

Evin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kitabe ya da yazılı belge bulunamamıştır. Yapıda görülen demir korkuluklu balkon uygulaması ve metal elibelinde kullanımının 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında yaygınlaşmasından dolayı bu tarihlerde inşa edilmiş olması mümkündür.

Evin, günümüze kadar, onarım geçirip geçirmediği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat günümüzde harap durumda olan ve kullanılmayan ev, Samsun Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü Samsun

[332] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 21.10.2010 gün ve 2805 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-486 Numaralı Dosya.

ili, Selahiye–Pazar Mahallesi Sokak Sağlıklaştırma Kentsel Tasarım ve Altyapı Projesi kapsamında onarılması düşünülmektedir.

Konumu: Avlu içerisinde eğimli bir arazi üzerine inşa edilen yapı, Abbas Ağa Sokak ile Aziz Efendi Sokağı'nın kesiştiği köşede yer almakta olup, bu sokaklara cephedir (Foto. 153).

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Bodrum kata, güney cepheden, tek kanatlı ahşap bir kapıyla geçiş sağlanmaktadır. Kapıdan sonra, doğu-batı doğrultusunda uzanan sofaya (B01) ulaşılır. Sofanın kuzeydoğu (B05) ve kuzeybatısında (B02), ahşap bölmeler ile ayrılmış, birer oda bulunmaktadır. Bodrum katın güneybatısında ise hem içeriden hem de dışarıdan geçiş sağlanan mutfak bölümü (B07) vardır. Mutfakta çeşme, ocak ve tezgâh birimleri mevcuttur. Sofada, mutfağa giriş kapısının hemen yanında kapısı bulunan, üst kata çıkışı sağlayan on bir basamaklı dönel merdiven görülmektedir. Bodrum katın tavan ve tabanı ahşaptandır (Şekil 56).

Yapıya geçiş, Abbasağa Sokağı'na bakan kuzey cephe aksının ortasından, yedi basamakla çıkılan, yuvarlak kemerli ve çift kanatlı, üzerinde aydınlatma penceresi olan ahşap kapı ile sağlanmaktadır (Foto. 156). Ahşap kapıdan geçildikten sonra ulaşılan giriş bölümünden sofaya (Z01), dört basamaklı merdiven ile çıkılmaktadır. Zemin kat giriş sofası, asıl sofa ve merdiven sofası bir bütün olarak ele alındığında iç sofalı olarak düşünülebilir. Asıl sofanın doğu (Z04, Z06) ve batısında (Z02, Z03) ikişer oda vardır. Fakat bu odaların arasındaki duvar kaldırılmış ve "L" biçimli tek oda haline getirilmiştir. Odaların birleştirilmesinden kaynaklı olarak her oda, tek kanatlı ahşap kapılı ikişer girişlidir. Sofanın doğusundaki odadan, doğu cepheden taşıntı yapan balkona (Z05), iki kanatlı ahşap kapıyla ulaşılır. Zemin katın güneybatı köşesindeki bodrum kat ile aynı yerde bulunan mutfağa (Z07), sofanın batısındaki odanın güney duvarındaki tek kanatlı kapıyla geçilmektedir. Mutfağın güney duvarının ortasında ocak mevcuttur. Zemin katın taban ve tavanları ahşaptandır (Şekil 57).

Evin birinci katına, on yedi basamaklı ahşap dönel merdivenle ulaşılmaktadır. Merdivenden çıkıldıktan sonra ulaşılan sofanın (1K01) kuzeyine iki (1K03, 1K04), doğu (1K06) ve batısına (1K02) birer oda yerleştirilmiştir. Birinci katın kuzeydoğusunda yer alan oda (1K04), diğerlerine göre daha büyük boyutlu olup doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. Bu oda "başoda" olarak düşünülmüş olmalıdır. Odanın kuzey duvarından, çift kanatlı ahşap kapı ile cepheden taşıntı yapan balkona (1K05) geçilmektedir. Yapının güneybatısındaki bodrum ve zemin katta, mutfak olarak kullanılan mekân, bu katta oda (1K07) olarak kullanılmaktadır. Odalar, dışa açılan giyotin pencereler ile aydınlatılmıştır. Birinci katta, odalara geçişi sağlayan kapılar tek kanatlı olup ahşaptandır. Düz tavan ve taban ahşaptandır (Şekil 58).

Ev balkonlu cephe düzenlemesine sahiptir. Pencereler ve balkonlar yapının cephelerine hareketlilik kazandırmakta ise de genel olarak cepheler sade bir görünüme sahiptir. Girişin olduğu kuzey cephe, simetrik bir düzenlemeye sahiptir. Bodrum katın kuzey cephe aksında, batı bölümün bir kısmı görülürken, doğusu tamamen görülmektedir. Cephenin doğusunda ise balkon altındaki kapıyla avluya geçiş sağlanmaktadır. Kuzey cephede, bodrum katta, küçük boyutlu iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Zemin kat ve birinci katta, cephe aksının ortasında, yuvarlak kemer formlu birer kapı, kapıların iki tarafına ise düşey dikdörtgen formlu ikişer giyotin pencere yerleştirilmiştir. Eve geçişi sağlayan, zemin kattaki kapı, cepheden niş şeklinde içeriye alınmış olup iki yanında dikdörtgen şekilli "kim geldi" penceresi vardır. Birinci kattaki yuvarlak kemerli kapı açıklığı, cephenin ortasında yer alan demir elibelinde ile desteklenen demir korkuluklu balkona açılmaktadır. Kuzey cephe pencerelerinin bodrum ve zemin kattakiler demir parmaklıklı tam, birinci kattaki korkuluklar ise yarımdır (Foto. 154, Şekil 59).

Aziz Efendi Sokağı'na bakan batı cephede, bodrum katın bir kısmı görülmektedir. Zemin ve birinci katta simetrik olarak yerleştirilmiş dikdörtgen şekilli ikişer pencere vardır. Cephede simetriyi bozan mutfağın

zemin ve birinci katında küçük boyutlu birer pencere bulunmaktadır. Dikdörtgen şekilli ahşap pencereler demir korkulukludur (Foto. 155).

Doğu cephede, bodrum kat yüksekliği tamamen görülmektedir. Bodrum katta kareye yakın iki pencere açıklığı görülmektedir. Zemin katta, cephede boydan boya uzanan demir korkuluklu balkonu üç kolon taşımaktadır. Ayrıca balkona açılan çift kanatlı bir kapı ve bir dikdörtgen şekilli pencere açıklığı vardır. Birinci katta ise yarım demir korkuluklu iki pencere mevcuttur. Bodrum katın üst tarafından başlayıp cephe boyunca yükselen baca, doğu cepheyi düşeyde ikiye bölmektedir.

Avlunun arkasına bakan güney cephede, mutfak bölümü, cephedeki simetriyi bozmaktadır. Zemin kat sofasına açılan bir pencere ile merdivenin yanında bulunan tuvalet-lavaboya açılan iki küçük pencere ve odaya açılan bir adet pencere mevcuttur. Birinci katta ise iki dikdörtgen pencere vardır. Yapı, kırma çatılı olup Marsilya kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Cephelerdeki balkonlar ve pencereler cepheye hareketlilik kazandıran öğeler olup bunların dışında genel olarak sade bir görünüme sahiptir.

Malzeme ve Teknik: Yapının bodrum katı yığma taş, zemin ve birinci katı bağdadi olarak inşa edilmiştir. Ev, malzeme kullanımı açısından çeşitlilik göstermektedir. Kapı, pencere, taban, tavan, merdiven, kat silmeleri ve saçakta ahşap malzeme kullanılmıştır. Pencere ve balkon korkuluğu metaldendir. Zemin katın köşe pilastrlarında ise tuğla malzeme görülmektedir.

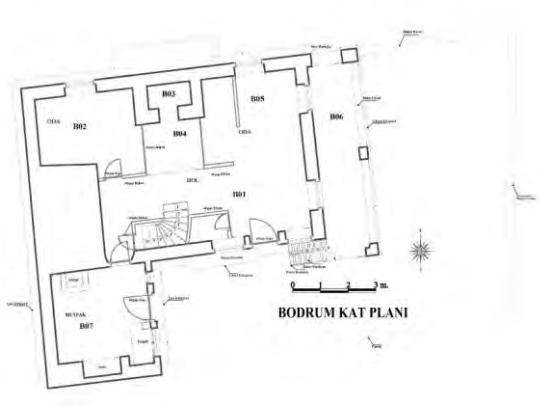

Şekil 56: Kalkavanlar Evi bodrum kat planı (Akrapol Mimarlık-Mühendislik)

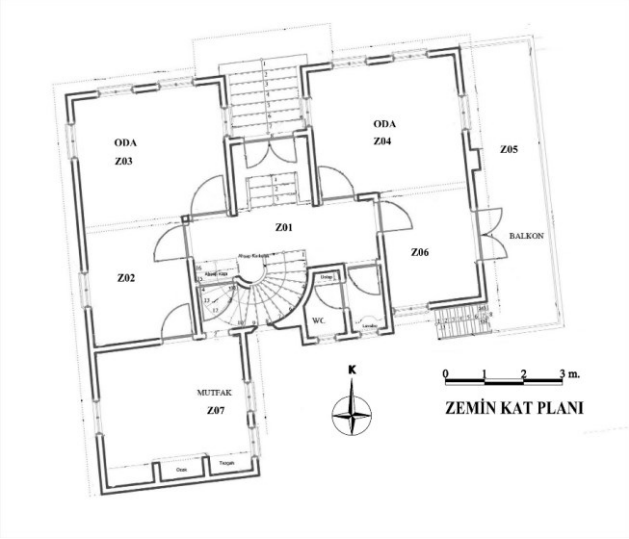

Şekil 57: Kalkavanlar Evi zemin kat planı (Akrapol Mimarlık-Mühendislik)

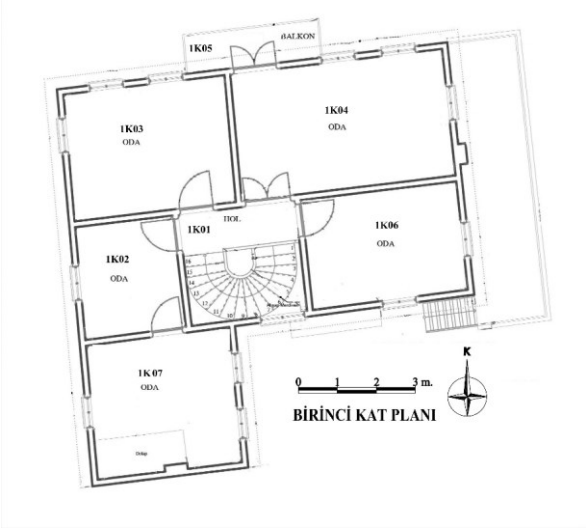

Şekil 58: Kalkavanlar Evi birinci kat planı (Akrapol Mimarlık-Mühendislik)

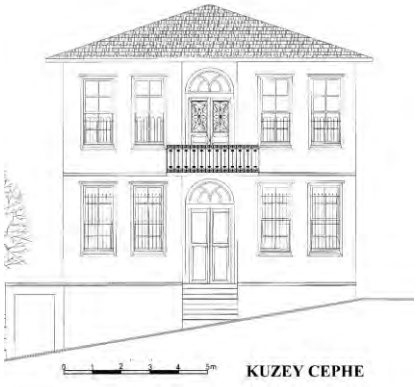

Şekil 59: Kalkavanlar Evi güneybatı cephe görünümü

Foto. 154: Kalkavanlar Evi kuzey cephe görünümü

Foto. 155: Kalkavanlar Evi batı cephe görünümü

Foto. 156: Kalkavanlar Evi giriş düzenlemesi

2.1.18. Çayır Sokak 36 Numaralı Ev

Katalog No: 18

Foto. 157: Çayır Sokak 36 Numaralı Ev'in doğu cephe görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Uzun Sokak (No:36), 465 ada, 3 parselde yer almaktadır. Kentsel sit alanı içerisinde yer alan yapı, Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 22.02.2018 gün ve 5079 sayılı kararıyla korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiş, koruma grubu II olarak belirlenmiştir[333].

Evin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir belge ya da kitabe tespit edilememiştir. Kâgir evlerin 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren yagınlaştığı bilinmektedir. Samsun'da yığma tuğla ile inşa edilen Necip Özüdoğru (1890) ve Asuman Reyhan (1905) evlerinin 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olduğu anlaşılmaktadır. Bu nedenle bu ev de bu tarih aralığında inşa edilmiş olmalıdır.

[333] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-823 Numaralı Dosya.

Konumu: Doğu ve güney cephesi avluya açılmakta, binanın batı cephesi sokağa bitişiktir. Kuzey cephede ise iki katlı bir ev bulunmaktadır. Ev, etrafındaki yapılarla birlikte kültürel doku oluşturması bakımından önem taşımaktadır. Avlunun etrafını çeviren ihata duvarı yıkılmıştır.

Mimari Özellikleri: Bina, bodrum üzerine iki kattan müteşekkildir. Batı cepheden tek kanatlı bir kapıyla bodrum kata geçilmektedir. Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan dikdörtgen sofanın iki tarafında odalar bulunmaktadır. Bodrum katın güneydoğusundaki odada (B06) yer alan ocak ve dolaplardan, burasının mutfak olarak kullanılmış olduğu anlaşılmaktadır (Foto. 161, 163). Güneybatı odada, alttaki sarnıcın kapağı vardır (Foto. 162, Şekil 60).

Batı cephede iki kapı bulunmaktadır. Bu kapılar doğu ve batı cephe arasındaki kot farkından dolayı bodrum ve zemin katın arasına yerleştirilmiştir. Cephenin kuzeyinde bulunan çift kanatlı kapıdan, bodrum kat geçişi ile birinci kata çıkış merdivenine, güneyindeki çift kanatlı kapıdan ise zemin kata ulaşılır.

Batı cephedeki çift kanatlı kapıdan geçtikten sonra, altı basamaklı merdivenle, zemin kata çıkılmaktadır (Foto. 166). Zemin kat, iç sofalı plan düzenlemesine sahip olup sofa, merdiven sofası (Z09) ve asıl sofa (Z06) olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir (Foto. 167). Bodrum katta mutfak olarak kullanılan oda, bu katta da (Z07) mutfak olarak kullanılmıştır (Foto. 164, 168). Odanın güney duvarında, dilimli kemerli yaşmağı olan ocağın iki tarafında, alçı malzemeli el motifi işlenmiştir (Foto. 169). Ocağın batısına ahşap kapaklı gusülhane, doğusuna ise terek yerleştirilmiştir. Sofanın kuzeyinde (Z05), aynı büyüklükte başka bir oda bulunmaktadır. Güneybatıdaki oda (Z08), zemin katın en büyük odası olup, sokağa iki pencereyle açılmaktadır. Merdiven sofasında bulunan pahlı koridordan (Z04), tuvalet (Z03) bölümüne geçilmektedir (Şekil 61).

Yirmi üç ahşap dönel merdivenle birinci kata çıkılmaktadır (Foto. 170, 171). Birinci katın oda ve mekan yerleşimi, zemin katla benzerlik göstermektedir. Sofa, çift kanatlı kapıyla ikiye (1K02, 1K07) ayrılmaktadır (Foto. 172). Doğu uçta cumba, batı uçta balkon, cepheden taşıntı

yapmaktadır. Güneydoğudaki oda, üç katta da mutfak olarak kullanılmış olup bu odada da (1K08) ocak ve dolaplar bulunmaktadır (Foto. 165, 173). Ocağın bir bölümü yıkılmış olup dolaplar harap durumdadır.Tuvalet ve diğer odaların yerleştirilişi de aynıdır (Şekil 62).

Ev, balkonlu ve çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Yapıda bodrum katında, küçük dikdörtgen pencereler vardır. Zemin katta basık kemerli pencere uygulaması görülürken, birinci katta dikdörtgen formlu pencere uygulaması bulunur. Bazı pencereler sonradan kapatılmış veya orjinalinden uzaklaşarak değiştirilmiştir. Sokağa bakan batı cephenin birinci katında, demir korkuluklu bir balkonu vardır (Foto. 159, 160). Yapının manzaraya bakan arka cephesinde cumba bulunmaktadır (Foto. 157, Şekil 63). Cumbanın olduğu arka cephe, ön cepheye göre özgün dokusunu daha fazla muhafaza etmiştir (Foto. 158).

Evin geniş saçaklı kırma çatısı, Marsilya kiremitle kaplanmıştır.

Süsleme: Dış cephede, evin ön cephesinde balkon, arka cephesinde cumba, zemin katta basık kemer, birinci katta dikdörtgen pencere uygulaması cephelere hareket kazandırmaktadır. İç mekânda ise zemin kat ocağının iki tarafından bulunan kabartma el motifi dikkat çekicidir.

Malzeme ve Teknik: Evin bodrum katı ile, üst katların dış duvarları yığma tuğla, iç duvarları bağdadi olarak inşa edilmiştir. Pencerelerde, merdivende, kapılarda ve dolaplarda ahşap malzeme kullanılmıştır.

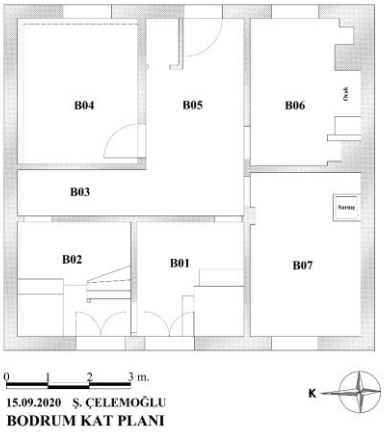

Şekil 60: Bodrum kat planı

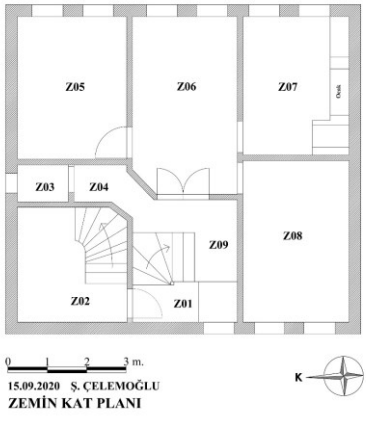

Şekil 61: Zemin kat planı

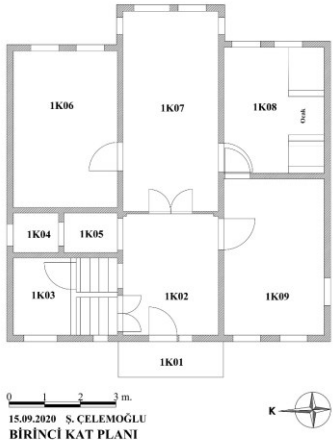

Şekil 62: Birinci kat planı

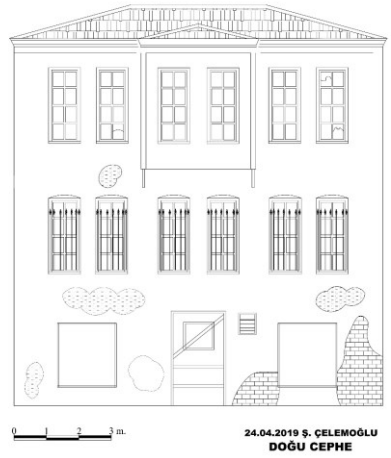

Şekil 63: Doğu cephe

Foto. 157: Doğu cephe görünümü

Foto. 158: Doğu cephe görünümü (SKVKBK 2014)

Foto. 159: Evin güneybatı yönden görünümü

Foto. 160: Batı cephe görünümü

Foto. 161: Bodrum kat ocak ve tereği

Foto. 162: Bodrum kattaki sarnıç

Foto. 163, 164, 165: Bodrum, zemin ve birinci kat ocakları

Foto. 166: Zemin kat giriş sofası

Foto. 167: Zemin kat sofası

Foto. 168: Zemin kat terek, ocak ve gusülhanesi

Foto. 169: Ocak süsleme ayrıntısı

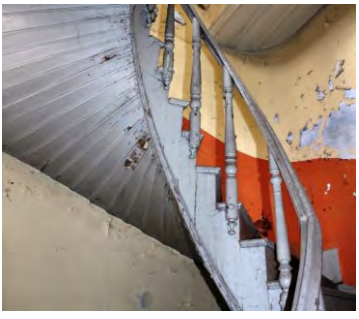

Foto. 171: Birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 170: Evin tahrip olan birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 172: Birinci kat sofası

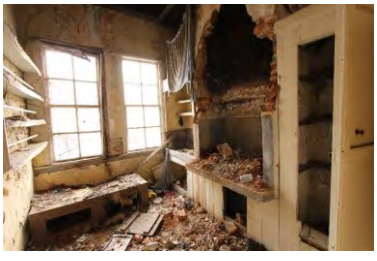

Foto. 173: Birinci kat mutfağı

2.1.19. Ahmet Şevki Özturan Evi

Katalog No: 19

Foto. 174: Ahmet Şevki Özturan Evi'nin güneydoğu cephe görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Çayır Sokak, (No: 7), 29 pafta, 465 ada, 20 parselde yer almaktadır. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 gün ve 1363 sayılı kararıyla tescil edilmiş, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla tescil kaydı devam etmiştir.

Evin inşa tarihiyle ilgili herhangi bir kitabe ya da belge bulunmamaktadır. Kurul dosyasında evin Ermeni bir aile tarafından 20. yüzyılda inşa edilmiş olduğu belirtilmiştir[334]. Mimari özellikleri göz

[334] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-553 Numaralı Dosya. Evin eski ismiyle Ermeni Mahallesi'nde yer aldığı düşünülürse Ermeni kökenli biri tarafından inşa edilmiş olması muhtemeldir.

önünde bulundurulduğunda evin 20. yüzyılın başlarında yapılmış olması muhtemeledir.

Evin kapsamlı bir onarımı için 2014 yılında projesi hazırlanmış, onarım günümüze kadar sürmüştür[335]. Yapı, eski fotoğrafları ile karşılaştırdığında, avluda yapılan dolgu toprak kazısı ile toprak altında kalmış olan bodrum katın ortaya çıkarıldığı görülmektedir (Foto. 175). Günümüzde ise yapının onarımı yeni bitmiş olup mesken olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Yapının 150 cm yüksekliğinde duvarla çevrelenen avlusuna, Çayır sokak üzerindeki ahşap kapıdan geçilmektedir. Yapının dışında kalan alanlar, ön ve yan avlu olarak değerlendirilmiştir. Kuzeybatı-güneydoğu istikametinde inşa edilmiş olan binanın kuzeybatısında sokak, güneyinde ve batısında tarihi evler vardır. Kuzeyinde ise eve neredeyse bitişik nizamda inşa edilmiş beş katlı betonarme bir apartman mevcuttur.

Mimari Özellikleri: Ev, simetrik bir plana sahip olup bodrum kat üzeri iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Kuzeydoğu yönündeki kapıyla geçilen bodrum kat, iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir. Güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda uzanan dikdörtgen sofanın iki yanında, ikişer oda bulunmaktadır. Sofa, her iki yönde cepheden çıkma yapmaktadır.

Zemin kata güneydoğu cephenin ortasındaki on taş basamakla ulaşılan sahanlıktaki (Z01), çift kanatlı ahşap kapıyla geçilmektedir. Zemin kat iç sofalı (Z03) olarak düzenlenmiştir (Foto. 179, 181). Sofanın sağında iki oda (Z07, Z08), solunda ise bir oda (Z04) ve bir tuvalet mekânı (Z05) bulunmaktadır. Tuvalet mekanının, sonraki yapının arka cephesine eklenen yapıyla (Z09) aynı zamanda, eklendiği düşünülmektedir. Sofanın kuzeybatı duvarından, mutfak olarak kullanılan eklentiye (Z09) geçiş

[335] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 27.08.2014 gün ve 2042 sayılı kararı.

* Hane sahipleri tarafından evde inceleme yapmamıza izin verilmediği için Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan elde edilen çizim, fotoğraf, belgeler ve dış cephede yapılan incelemelere göre ev tanımlanmıştır.

sağlanmaktadır. Sofanın kuzeybatı ucunda, asıl yaşama katına çıkan ahşap merdiven bulunmaktadır (Foto. 179, 180, Şekil 64).

Birinci kat plan düzenlemesi, zemin kat ile benzerlik göstermekte olup iç sofalıdır. Sofanın (1K01) kuzeydoğusunda iki oda (1K04, 1K05), güneybatısında ise bir oda (1K02) bulunmaktadır. Sofanın güneybatısındaki oda, birinci kattaki en büyük oda olup başoda olmalıdır. Sofa, ön ve arka cephelerden taşıntı yapmaktadır (Şekil 65).

Cumbalı cephe düzenlemesine sahip evin güneydoğu cephesinde simetri hâkimdir (Foto. 174, Şekil 66). Zemin katta, cephe aksının ortasında, çift kanatlı bir kapı, kapının iki yanında dikdörtgen şekilli giyotin pencereler vardır. Bu pencerelerin iki yanında, ikişer pencere açıklığı daha görülmektedir. Birinci katın ortasında, üçgen alınlıkla sonlanan çıkma olup ön yüzünde iki, yan yüzeylerinde birer, çıkmanın iki yanında ise ikişer, dikdörtgen şekilli giyotin pencereler mevcuttur (Foto. 177, 178).

Kuzeydoğu cephesinde herhangi bir açıklık yoktur. Kuzeybatı cephesi olan arka cephede yapıya sonradan ilave edilmiş, iki katlı, tuğla duvarlı mutfak bulunmaktadır. Burası ilk eklendiğinde bir katlı olarak inşa edilmiş olup son onarımda iki kat daha eklenmiştir. Cepheyi aşan eklenti bölümü, arka cephenin özgün durumunu tamamen kaybetmesine neden olmuştur (Foto. 179). Güneybatı cephesinde de kuzeydoğu cephesinde olduğu gibi herhangi bir açıklık bulunmamaktadır.

Zemin ve birinci kat tüm cephelerde ahşap silmeyle ayrılmaktadır. Marsilya kiremitle örtülü yapı, kırma çatılıdır.

Süsleme: Yapı süsleme bakımından sade bir görünüme sahiptir. Ön cephedeki simetriyi oluşturan çıkma ve pencereler cepheye hareketlilik kazandıran unsurlardır.

Malzeme ve Teknik: Yapının bodrum katı yığma moloz taş duvar, zemin katı yığma tuğla duvar, birinci kat duvarları ise bağdadi olup üzeri sıvalıdır. Köşe kolonlarında, kat silmesinde, çıkmanın yatay ve dikey köşe kolonlarında, tavanlarda, tabanlarda, üst kata çıkış merdiveninde, pencerelerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Ahşap, gürgen ve kestane

ağacından elde edilmiştir. Bodrumun ve birinci kat pencere korkulukları ile zemin kata çıkışı sağlayan merdiven korkuluğunda metal malzeme kullanılmıştır.

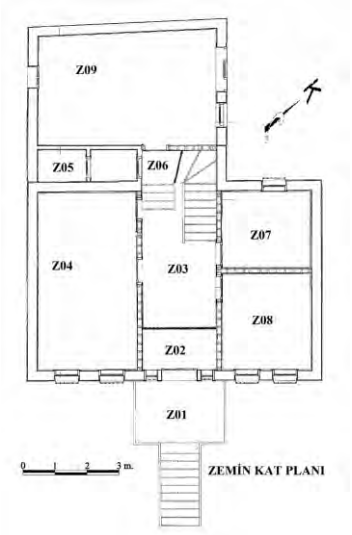

Şekil 64: Ahmet Şevki Özturan evi zemin kat Alanı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

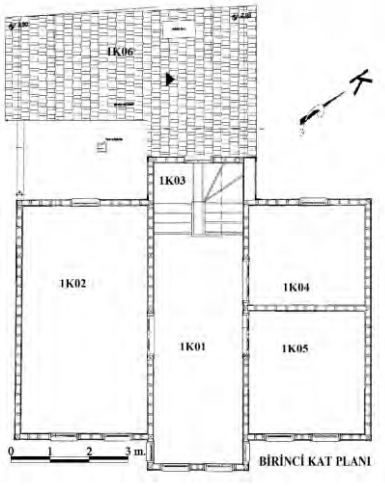

Şekil 65: Ahmet Şevki Özturan Evi birinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

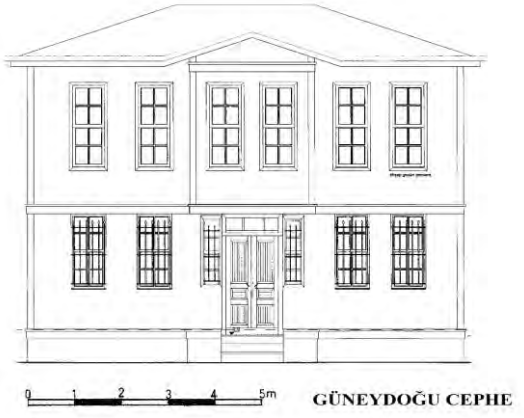

Şekil 66: Ahmet Şevki Özturan Evi güneydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 175: Ahmet Şevki Özturan Evi'nin güneydoğu cephe onarım öncesi görünümü (SKVKBK 2014)

Foto. 176: Ahmet Şevki Özturan Evi'nin batıdan görünümü

Foto. 177: Ahmet Şevki Özturan Evi'nin çıkma ayrıntısı ve üçgen alınlık

Foto. 178: Ahmet Şevki Özturan Evi'nin çatı ve sofa ayrıntısı (SKVKBK 2014)

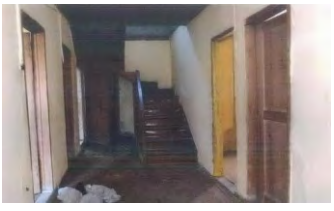

Foto. 179: Ahmet Şevki Özturan Evi'nin zemin kat sofası (SKVKBK 2014)

Foto. 180: Ahmet Şevki Özturan Evi'nin birinci kata çıkış merdiveni (SKVKBK 2014)

Foto. 181: Ahmet Şevki Özturan Evi'nin sofa eşik ayrıntısı (SKVKBK 2014)

2.1.20. Sezgin Kaya Evi

Katalog No: 20

Foto. 182: Sezgin Kaya Evi'nin doğu ve güney cephesi

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Uzun Sokak (No: 2) ile Çifte Hamam Sokağı'nın (No: 50) kesiştiği noktada, 28 pafta, 460 ada, 2 parselde yer almaktadır. Eser, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararı ile korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Yapının avluya bakan cephesinin birinci katında yer alan cumbanın alınlık kısmında 1932 senesi yazılmıştır. Evin mimari özellikleri göz önünde bulundurulduğunda bu tarihin, yapının inşa tarihi olması muhtemeldir. Evin günümüze kadar onarım geçirip geçirmediğine dair herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat günümüzde Samsun Rölöve ve Anıtlar Müdürlüğü tarafından, Samsun Selahiye–Pazar Mahallesi Sokak Sağlıklaştırma Kentsel Tasarım ve Altyapı Projesi kapsamında onarılması düşünülmektedir. Yapı, halen mesken olarak kullanılmaktadır.

Mimari Özellikleri: Geniş bir avlu içerisinde yer alan yapı, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir. Fakat eğimli bir arazi üzerine inşa edildiğinden dolayı, batı taraf zemin üzeri bir kat olarak cepheye yansımaktadır. Ev, özgün plan şemasında iç sofalı olup doğu-batı

doğrultusunda dikdörtgen bir alanda inşa edilmişken, sonradan yapılan betonarme eklentiyle, "L" şeklinde bir alanı kaplamaktadır.

Bodrum kata, doğu cephede yer alan, zemin kat sahanlığının altındaki, tek kanatlı kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Kapıdan sonra ulaşılan, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen şekilli sofanın (B08) iki tarafında, ikişer oda vardır. Odalardan doğu tarafta olanlar (B01, B07) daha büyük boyutludur. Evin kuzeydoğusunda yerleştirilmiş olan odadan (B07), sonradan eklenen kısma geçiş sağlanmaktadır. Sofaya göre güneybatıda olan oda (B04), mutfak olarak işlev görmektedir. Merdivenle mutfak arasına yerleştirilen ve tuvaletin girişi mutfakta (B03) bulunmaktadır. Sofanın batı ucunda merdiven bulunmaktadır. Sofanın güneybatısındaki odaya (B02), merdivenin altından geçilmektedir. Sofanın güneyindeki oda, kuzeyindeki odayla yakın ölçülerdedir. Bodrum katın kuzeyine eklenmiş odalar (B05, B06, B09), farklı boyutlardadır. Pencereler ile aydınlatılan odalara, tek kanatlı kapılar ile geçiş sağlanmaktadır. Bodrum katın tabanı beton, tavanı ahşaptır (Şekil 67).

Zemin kata girişin olduğu sahanlık bölümüne, doğu cephedeki on basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Sahanlıktaki çift kanatlı ahşap kapıyla, doğu-batı doğrultusunda uzanan sofaya (Z12) geçilmektedir. Sofanın kuzeyindeki oda (Z11) ve mutfağın (Z05) düzenlemesi, bodrum kat ile benzerlik göstermektedir. Zemin kat sofasının batı ucuna yerleştirilmiş olan merdiven sofasına (Z04), zemin kattan geçiş bulunmamaktadır. Sofanın güneybatısına, ıslak hacimler (Z02, Z03) yerleştirilmiştir. Bu ıslak hacimlerin sonradan eklendiği düşünülmektedir. Zemin katın güneyindeki çift kanatlı kapıyla geçilen oda ise diğer odalara göre daha büyük ölçülerdedir. Bu katta, evin kuzeyine eklenen bölüme, özgün yapıdan geçiş yoktur. Buraya (Z07, Z08, Z10) geçiş avludan sağlanmaktadır. Eklenti bölümünün batısındaki mekân (Z06) garaj olarak kullanılmakta olup, girişi batı cephedendir (Şekil 68).

Birinci kata, Uzun Sokağa bakan (batı) cephede yer alan çift kanatlı kapıdan geçildikten sonra, çıkılan on sekiz basamaklı merdivenle (1K03) ulaşılmaktadır. Zemin kat ve birinci katın girişleri ayrı tutularak, her iki

katın müstakil ev olarak kullanılması sağlanmıştır. Birinci katta, merdiven sofasının güneyinde ıslak hacimler (1K01, 1K02), kuzeyinde ise diğer katlarla aynı konuma yerleştirilmiş olan mutfak (1K04) vardır. Mutfağın kuzey duvarı kaldırılarak muhdes yapıyla birleştirilmiştir. Merdiven sofasının doğusundaki, çift kanatlı kapıyla asıl sofaya (1K08) ulaşılmaktadır. Sofanın iki tarafına, çift kanatlı ahşap kapıyla geçilen birer oda (1K07, 1K09) yerleştirilmiştir. Sofanın kuzeyindeki odanın (1K07) doğu duvarının kuzey köşesindeki tek kanatlı kapıdan eklenti yapıya (1K06) geçiş sağlanmaktadır. Güneyindeki odanın güney duvarına açılan çift kanatlı kapıyla, demir korkuluklu balkona (1K10) geçilmektedir. Sofanın doğu ucu cepheden taşıntı yapmaktadır (Şekil 69).

Ev, çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Yapının avluya bakan doğu cephesine önem verilmiştir. Bodrum üzerine iki kat olarak yansıyan cephenin bodrum katının ortasında kapı, kapının kuzeyinde üç, güneyinde iki pencere vardır. Ayrıca cephe aksının güneyinde, zemin kata çıkışı sağlayan demir korkuluklu merdiven görülmektedir. Zemin katın ortasında çift kanatlı kapı, kapının önünde ise demir korkuluklu sahanlık mevcuttur. Kapının iki yanındaki dar pencereler, "kim geldi" penceresi olarak düşünülmüş olmalıdır. Zemin kat cephesinin kuzey ve güney aksında birer pencere daha bulunmaktadır. Birinci katta zemin kat sahanlığının üzerinde üçgen alınlık ile son bulan cumba mevcuttur (Foto. 183). Üçgen alınlıkta 1932 tarihi yazılıdır (Foto. 184). Cumba, kare formlu iki taş destek üzerine oturmaktadır. Bu destekleri birbirine bağlayan "Bursa Kemeri" uygulaması dikkat çekicidir. Çıkmanın ön ve yan yüzlerinde birer pencereye yer verilmiştir. Sofayı aydınlatan bu pencerelerden ön yüzdeki, yan yüzdekilere göre geniş tutulmuştur. Çıkmanın iki tarafında odalara açılan birer pencere daha bulunmaktadır (Foto. 182, Şekil 70).

Kuzey cepheye sonradan eklenen muhdes yapıdan dolayı, özgün kuzey cephe kapanmıştır (Foto. 188).

Uzun Sokağa bitişik olan batı cephede, kot farkından dolayı, bodrum kat cepheye yansıdığından zemin üzeri bir kat olarak görülmektedir. Zemin kat cephe aksının ortasında, üst kata çıkan merdivene açılan çift kanatlı kapı vardır. Kapının kuzeyine bir dikdörtgen şekilli pencere,

güneyine ise tuvaletlerin olduğu bölüme açılan iki küçük pencere açılmıştır. Birinci katta dikdörtgen şekilli üç büyük, bir küçük pencere açıklığı mevcuttur. Bu pencerelerden kuzeyde olan muhdes yapıya aittir. Güneydeki pencere açıklığı ise lavaboya aittir (Foto. 188, Şekil 72).

Çifte Hamam Sokağa bitişik olan güney cephede, eğim doğudan batıya doğru arttığından bodrum katın görünürlüğü doğudan batıya doğru azalmaktadır. Bodrum kattaki iki pencereden batıdaki, doğudakine göre daha küçüktür. Birinci katın doğusunda, odaya açılan düşey dikdörtgen formlu iki pencere, batısında ise ıslak hacimlere açılan iki küçük pencere vardır. Birinci katta, cephenin ortasına yakın yerde, demir korkuluklu balkon, balkona açılan çift kanatlı ahşap kapı, balkonun doğusunda bir büyük, batısında ise iki küçük pencere görülmektedir (Foto.185, 186, 187, Şekil 71).

Bodrum kat pencereleri demir korkulukludur. Zemin katta ise doğu cephedeki kapının iki yanındaki pencerelerde ve batı cephedeki kapının kuzeyinde yer alan pencerede demir korkuluk vardır. Zemin ve birinci kat arasındaki taş silme, tüm cepheleri dolaşmaktadır. Kırma çatılı yapı Marsilya tipi kiremitle örtülüdür. Çıkmanın olduğu bölümde, saçak daha geniş tutulmuş olup saçak altı ahşaptandır.

Süsleme: Ev, süsleme bakımından mütevazi olsa da bazı süsleme ayrıntıları görülmektedir. Yapının avluya bakan doğu cephesine önem verilmiş olup çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Düşey dikdörtgen formlu sofa çıkmasının alınlık çevresi, profillerle hareketlendirilmiştir. Zemin ve birinci kattaki düşey dikdörtgen formlu pencerelerin söveleri, pencerelerin üst kısmında yatay olarak başlar, yanlarda düşey olarak devam eder ve dekoratif şekilde sonlanır (Foto. 187). Balkon, pencere ve sahanlıkta yer alan, özgün metal korkuluklarda dekoratif kıvrımlar bulunmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Evin beden duvarları yığma tekniğinde tuğla malzemeyle inşa edilmiştir. İç mekan duvarları ise bağdadi üzeri sıvalıdır. Evin kuzey bölümündeki muhdes bölümlerde tuğla ve betonarme malzeme kullanılmıştır. Kapı ve pencere söveleri ile köşe pilastrları taş malzemelidir. Kapı, pencere, taban ve tavanlarda, ahşap malzeme kullanılmıştır.

Şekil 67: Sezgin Kaya Evi bodrum kat planı (Akrapol Mimarlık-Mühendislik)

Şekil 68: Sezgin Kaya Evi zemin kat planı (Akrapol Mimarlık-Mühendislik)

Şekil 69: Sezgin Kaya Evi birinci kat planı (Akrapol Mimarlık-Mühendislik)

Şekil 70: Sezgin Kaya Evi doğu cephesi (Akrapol Mimarlık-Mühendislik)

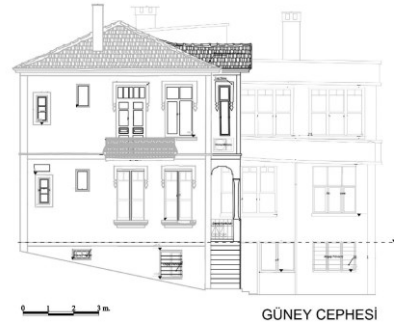

Şekil 71: Sezgin Kaya Evi Güney cephesi (Akrapol Mimarlık-Mühendislik)

Şekil 72: Sezgin Kaya Evi batı cephesi (Akrapol Mimarlık-Mühendislik)

Foto. 183: Sezgin Kaya Evi'nin doğu cephe çıkma ayrıntısı

Foto. 185: Sezgin Kaya Evi'nin güneyden görünümü

Foto. 184: Sezgin Kaya Evi'nin "1932" tarihli kitabesi

Foto. 186: Sezgin Kaya Evi'nin güneybatıdan görünümü

Foto. 187: Sezgin Kaya Evi'nin güney cephesindeki balkonu

Foto. 188: Sezgin Kaya Evi'nin kuzey ve batı cephe görünümü

2.1.21. Ali Haydar Aktaş-2 Evi

Katalog No: 21

Foto. 189: Ali Haydar Aktaş-2 Evi'nin doğudan görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Selahiye Mahallesi, Lonca Geçidi Sokağı, (No: 4), 27 pafta, 474 ada, 2-3 parselde yer almaktadır. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve A-1363 ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Bodrum üzerine iki katlı olan ev, 1952 yılında yıkılmış ve yeniden yapılmıştır. Kurul kayıtlarında yeniden inşa edilen yapıda eski plan şemasına sadık kalındığından ve eski malzemelerin kullanıldığından bahsedilmektedir. Kayıtlarda ilk yapının taş duvar üzerine ahşap bir bina

olduğu, 1952 yılında ise bodrum üzerine ahşap karkas olarak yeniden inşa edildiği yazmaktadır[336].

2 ve 3 parseller tescilli olmasına rağmen, 3 parselin sehven tescilli olarak işaretlendiği belirtildiğinden dolayı tescil, kurul kararıyla kaldırılmıştır[337]. Aynı kişinin kullanımda ve aynı yapım tekniğinde olan bu yapılardan sadece 3 parseldeki yapının tescilinin kaldırılması dikkat çekicidir. Tescilin kaldırılması sonrasında 3 parseldeki Çayır Sokağı'na bakan yapı yıktırılmıştır[338]. Yıkım esnasında 2 parselde bulunan yapının çatısı ve birinci katı yıkılmış, zemin katı ise zarar görmüştür (Foto. 194).

Tescilin kaldırılmasının yanlış olduğu anlaşıldıktan sonra 2010 yılında 3 parseldeki yapının yeniden yapımı, 2 parseldeki yapının ise onarımı için hazırlanan proje kurul tarafından onaylanmıştır[339]. Aynı zamanda yapıyı yıkanlar hakkında yasal işlem başlatılmıştır[340]. 2010 yılında, 2 parseldeki yapının tescil kaydının devamına ve koruma grubunun II olmasına[341], 3 parseldeki taşınmazın ise tescil edilmesine ve koruma grubunun II olmasına karar verilmiştir[342]. 2010 yılında başlatılan restorasyon ve restitüsyon projelerinin uygulanması sonucunda 2 ve 3 parsellerdeki iki ayrı yapı tek bir yapı haline getirilmiştir. Onarım sonucunda, yıkılan kısımlar aslına uygun olarak[343] yeniden yapılmış, ayakta kalan kısımda muhdes duvarlar kaldırılmıştır. Onarımda beton merdiven, zemin kata balkon, ıslak hacim ve birinci kata balkon eklenmiştir.

---

[336] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi 55-00-479 Numaralı Dosya.

[337] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 20.05.2010 tarih ve 2580 sayılı kararı.

[338] 2009 yılında hazırlanan rölöve çizimlerinde 3 parseldeki yapının yıkılmamış olduğu bilindiğinden 2010 yılının ilk aylarında yıkılmış olabileceği düşünülmektedir.

[339] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 22.09.2010 tarih ve 2750 sayılı kararı.

[340] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 20.05.2010 tarih ve 2580 sayılı kararı.

[341] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 25.01.2010 tarih ve 2412 sayılı kararı.

[342] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 16.07.2010 tarih ve 2701 sayılı kararı.

[343] Restitüsyon projesinde yıkılmadan önce 2009 yılında hazırlanan rölöve projesi esas alınmıştır.

Farklı dönemlerde bazı bölümlerin yeniden yapılması ve eklentilerle yapı, özgün durumunu kaybetmiştir. Eser günümüzde mesken olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Ev, güneybatı-kuzeydoğu ekseninde dikdörtgen bir alana inşa edilmiştir. Eğimli bir arazide yer alan yapının güneybatı-güneydoğu cepheleri sokağa bitişiktir. Yapının oldukça küçük olan avlusuna, Lonca Geçidi Sokağı'ndan demir kapıyla geçilmektedir.

Mimari Özellikleri: Bodrum kat üzerine iki katlı yapı, dış ve kenar sofalı planlıdır. 2 ve 3 parsellerdeki yapılar, dışarıdan tek bir kütle halinde olsa da iç mekân düzenlemesi bütünlük göstermemektedir.

2 parseldeki yapının bodrum katına, kuzeydoğu cephedeki tek kanatlı kapıdan geçilmektedir. Bodrum katta iki mekân (B03, B04) bulunmaktadır. 3 parseldeki yapının bodrum katına ise giriş kapısı olmayıp zemin kat merdiveninden (B01) inilmektedir. 3 Parselin bodrum katında, ortada merdiven bölümü ve küçük bir sofa (B06), iki yanında ise birer oda (B02, B05) bulunmaktadır (Şekil 73).

2 parseldeki yapının bodrum katındaki ve doğu cephesindeki merdivenden zemin kata çıkılmaktadır[344]. Zemin kat dış sofalıdır. Merdivenden çıkıldıktan sonra ulaşılan sofa (Z08), kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda düzgün olmayan dikdörtgen şekillidir. Sofanın güneybatısında, tek kanatlı kapıyla geçilen iki oda bulunmaktadır. Bu odalardan kuzeybatıdaki oda (Z03), özgün planında mutfak olsa da günümüzde bölünerek ıslak hacim olarak (Z06, Z07) işlevlendirilmiştir. Güneydoğu yöndeki odanın (Z09) güneydoğu duvarı açılıdır. Günümüzde bu odanın güney bölümü bölünerek bir koridor oluşturulmuş ve 3 parseldeki yapıya geçiş sağlanmıştır. 3 parseldeki yapının zemin katına, güneybatı cephenin ortasında bulunan çift kanatlı kapıyla geçilmektedir. Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan sofanın (Z02) iki tarafında birer oda

[344] 2 parsel üzerindeki yapının içindeki merdiven son onarımda kaldırılmıştır.

*Yapı, hane sahipleri evin içerisine girmeye izin vermediği için kurul dosyasındaki fotoğraf ve çizimler üzerinden tanıtılmıştır.

(Z03, Z10) bulunmaktadır. Bu parseldeki evin zemin katının iç sofalı olarak düzenlendiği görülmektedir (Şekil 74).

2 parseldeki evin birinci katına çıkan merdiven kaldırıldığı için 3 parseldeki yapıdan bağlantı sağlanmıştır. Birinci kat sofasından, sonradan eklenen "L şekilli" balkona (1K11) geçilmektedir. Bu katın plan düzenlemesi, zemin katla benzerlik göstermektedir. 2 parseldeki yapı, Lonca Geçidi'ne bakan odadan açılan koridorla 3 parseldeki yapıyla ilişkilendirilmiştir. 3 parseldeki yapının birinci katına da sofadaki merdivenle çıkılmaktadır. Bu katta da sofanın iki tarafında birer oda (1K03, 1K10) mevcuttur. Özgün plan şemasına göre düşünüldüğünde 2 parseldeki yapı, dış sofalı, 3 parseldeki yapı iç sofalıdır (Foto. 196, Şekil 75). Kuruldan elde edilen fotoğraflardan, onarım öncesinde evde, ocak, yüklük gibi geleneksel unsurların olduğu anlaşılmaktadır (Foto. 195, 197)

Yapıda çıkmalı cephe düzenlemesi görülmektedir. Çıkmaların yanında sonradan eklenen balkon bulunmaktadır. Kuzeydoğu cephede, bodrum ve zemin katta, ortada bir kapı, bunun iki yanında birer pencere vardır. Birinci katta ise cephe aksının sağında demir korkuluklu balkon, balkona açılan kapı, solunda ise dikdörtgen şekilli pencere açıklığı görülmektedir. Cephe aksının sağında bulunan bölüm ve birinci kat balkonu sonradan eklenmiştir (Foto. 189, 190, Şekil 76).

Kuzeybatı cephede, bodrum katta iki, zemin katta dört, birinci katta ise beş pencere vardır. Bodrum kat pencereleri, diğer kat pencerelerine göre daha küçüktür (Foto. 193, Şekil 77).

Güneybatı cephede, kot farkından dolayı, bodrum kat cepheye yansımamaktadır. Zemin katta cephe aksının ortasında bir kapı, kapının iki yanında ikişer dikdörtgen şekilli pencere bulunur. Birinci katta ise pencere sayısı beştir (Foto. 191, 192, Şekil 79).

Lonca Geçidi Sokağı'na bakan güneydoğu cephe, gönyeli çıkmalarıyla dikkat çekmektedir. Bu cephede, eğimden dolayı, doğudan batıya gidildikçe bodrum katın görünürlüğü azalmaktadır. Bodrum katta bir küçük pencere vardır. Zemin kattaki duvar açılıdır ve bu cephede zemin kata altı pencere açılmıştır. Birinci katta, odalar gönyeli olarak çıkma

yapmaktadır. Ahşap destekle taşınan çıkmaların altı ahşap kaplamadır. Bu katta altı pencere mevcuttur (Foto. 189, Şekil 78).

Tüm cepheleri dolanan zemin ve birinci kat arasındaki kat silmesi ahşaptandır. Marsilya kiremitle kaplı kırma çatının saçakları geniş olup, saçak altları ahşap kaplamadır.

Süsleme: Yapıda herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır. Güney cephedeki gönyeli çıkmalar ve pencereler cepheye hareketlilik kazandırmaktadır.

Malzeme ve Teknik: 2 parseldeki birinci dönem (1952) yapısının bodrum katı moloz taş, 3 parseldeki ikinci dönem (1955) yapısının bodrum katı ile 3 parseldeki yapının giriş cephesindeki eklenti (1960), harman tuğladan yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Üst katların dış duvarlarında, yığma tekniğinde harman tuğla, iç duvarlarında bağdadi tekniği uygulanmıştır. Kapılarda, pencerelerde, köşe kolonlarında, kat silmesinde, tavan ve tabanda ahşap malzeme kullanılmıştır.

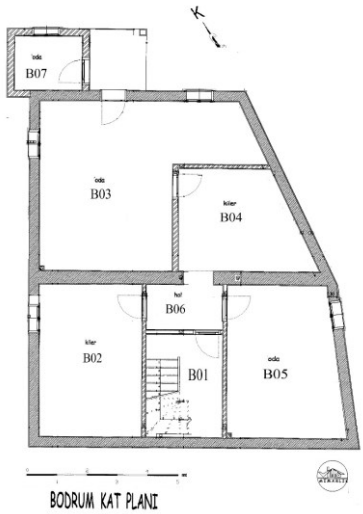

Şekil 73: Ali Haydar Aktaş-2 Evi bodrum kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

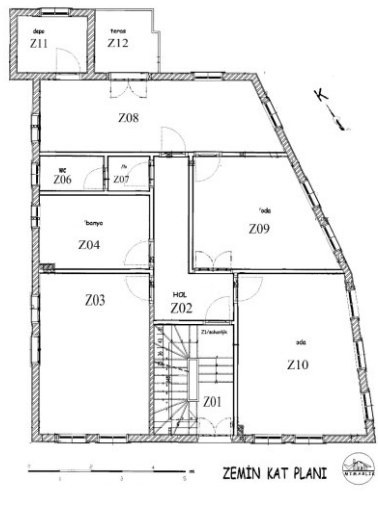

Şekil 74: Ali Haydar Aktaş-2 Evi zemin kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

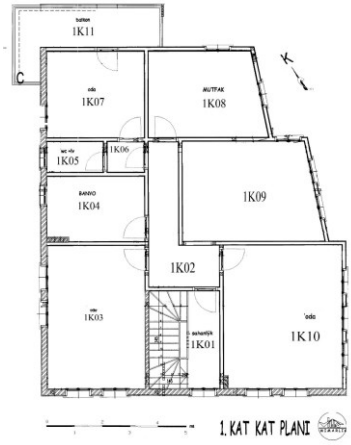

Şekil 75: Ali Haydar Aktaş-2 Evi birinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 76: Ali Haydar Aktaş Evi-2 kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 77: Ali Haydar Aktaş Evi-2 kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 78: Ali Haydar Aktaş Evi-2 güneydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 79: Ali Haydar Aktaş Evi-2 güneybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 190: Ali Haydar Aktaş-2 Evi'nin yıkılmadan önceki görünümü (SKVKBK)

Foto. 191: Ali Haydar Aktaş-2 Evi'nin güneyden görünümü

Foto. 192: Ali Haydar Aktaş-2 Evi'nin güneyden görünümü (SKVKBK 2010)

Foto. 193: Ali Haydar Aktaş-2 Evi'nin batıdan görünümü

Foto. 194: Ali Haydar Aktaş-2 Evi'nin doğudan görünümü (SKVKBK 2010)

Foto. 195: Ali Haydar Aktaş-2 Evi 3 parselin zemin kat ocağı (SKVKBK 2010)

Foto. 196: Birinci kata çıkış merdiveni (SKVKBK 2010)

Foto. 197: Ali Haydar Aktaş-2 Evi'nin birinci kat yüklüğü (SKVKBK 2010)

2.2. Kadıköy Mahallesi

Kaynaklarda Osmanlı Dönemi'nde, Kadıköy Mahallesi'nde Rumların yaşadığına dair bilgiler bulunmaktadır. 1642 tarihli avarız haneleri sayımına göre Kadıköy'de kalabalık bir gayrimüslim nüfusunun olduğu bilinmektedir[345]. 1893 senesi yazında Samsun'dan geçen V. Flotwell, Rumların tepede yaşadığını belirtmektedir[346].

Rumların bu bölgede yoğun olarak yaşadığı bilinse de mahallede bulunan evlerin Türk evi özellikleri taşıdığı görülmekte olup, diğer mahalle evleriyle benzer özellik göstermektedir.

Kadıköy Mahallesi, İlkadım ilçesinin yüzölçümü en büyük merkez mahallelerinden biridir. Saitbey, Ulugazi, Rasathane, Reşadiye, İlyasköy, Kışla, Tepecik, Kıran, Anadolu, Zeytinlik gibi birçok mahalleye sınırı olması bunu doğrular niteliktedir. Fakat günümüze ulaşan evler, mahallenin sahile yakın bölgesindedir. Kadıköy Mahallesi'nde günümüze gelebilmiş olan on sivil mimari örneği Gebi Caddesi, Şehit Uzman Jandarma Çavuş Ferhan Hasovalı (Eski Debboy), Şair Cemal Safi, İstikamet, Sami Paşa, Şükran, Fazıl Ahmet Paşa ve Sokullu sokakları üzerinde konumlanmaktadır.

[345] M. Öz, "Samsun", *TDVİA*, s. 84.
[346] B. Darkot, "Samsun", *İA*, s. 174.

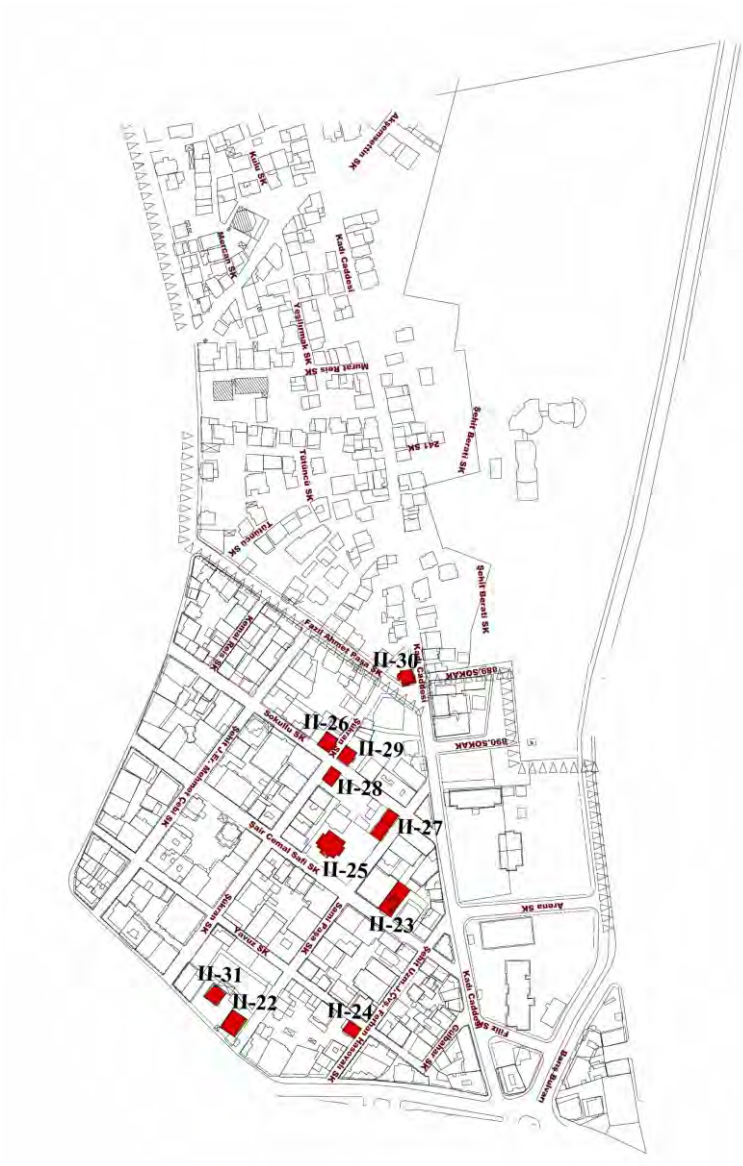
II-30
II-26
II-29
II-28
II-27
II-25
II-23
II-31
II-22
II-24
Kadı Caddesi
Şehit Berati Sk
Fazıl Ahmet Paşa Sk
Sakızlı Sk
Saat Cemal Sait Sk
Yazıcı Sk
Arena Sk
Fırıl Sk
Kadı Caddesi
Şehit Berati Sk
Kadı Caddesi
Kuş Sk
Mercan Sk
Yağlıhmak Sk
Murat Reis Sk
241 Sk
Tuzcuoğlu Sk
Tuzcuoğlu Sk
Kadı Caddesi
Kadı Caddesi
Kadı Caddesi

2.2.1. Necip Özüdoğru Evi

Katalog No: 22

Foto. 198: Necip Özüdoğru Evi'nin genel görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kadıköy Mahallesi, Gebi Caddesi, (No: 6), 23 pafta, 277 ada, 4 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Bir araştırmada, kaynak göstermeden yapının varlıklı bir şarap tüccarı olan Rum aile tarafından, 1890 yılında yaptırıldığına dair bilgi bulunmaktadır[347]. Samsun'da 1869 yangınından sonra kâgir evlerin yaygınlaşması, Batıdan Osmanlı'ya geçen ve 19. yüzyılın sonlarından itibaren Anadolu'da karşılaşılan volta tonozun, Necip Özüdoğru Evi'nde sahanlığın altında uygulanması, 1890 tarihini doğrular niteliktedir. 1932 yılında Selanik göçmeni olan Eyüp Sabri Özüdoğru tarafından satın alınan ev, günümüzde de aynı aileye aittir. Yapı Özüdoğru ailesi tarafından satın alındığı 1932 yılında onarım görmüştür. Doğu cephesinde yer alan giriş üzerinde, 1932 tarihli kitabe bu onarıma ait olmalıdır (Foto. 208,209). Birinci kattaki baş odadan, güneyindeki odaya (1K05) geçiş kapısının üzerinde, 1933 tarihi ve Nakkaş Ruşen ismi geçmektedir. Bu kitabenin ise

[347] M. Gerçek, D. Elmalı Şen, agm., s. 977.

başodada bulunan duvar süslemelerinin yapıldığı tarih ve ustasının yazılı olduğu kitabe olarak kabul etmek mümkündür (Foto. 220).

Tescilin kaldırılmasına yönelik yapılan başvuru sonucu, talep reddedilmiş olup 1988 yılında Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından koruma grubu III[348], 2008 yılında ise Samsun Kültür Varlıklarını Korum Bölge Kurulu tarafından II olarak belirlenmiştir[349]. 1991 yılında yapının çatısı onarılmış, saçak altı ahşapları değiştirilmiş, bozulmuş ve dökülmüş olan dış cephe sıvaları yenilenmiştir[350]. Tescilli yapının bodrum katı bir süre unlu mamullerinin üretimi için kiraya verilmiş, bu işlevi için özgün tipolojisi bozulmadan sofaya eklentiler yapılmış ve üst katla olan bağlantısı kesilmiştir. Zemin kat sofası, camekânlı kapıyla bölünerek, yapının giriş bölümüyle günlük kullanılan servis bölümü ikiye ayrılmıştır. Üst kat yakın zamana kadar kullanılmasına rağmen özgün mimari özelliklerini ve tipolojisini korumuştur[351]. Yapının 2008 yılına ait onaylanmış bir projesi bulunmaktadır[352]. Fakat yapının günümüzdeki durumu ile 2008 yılına ait fotoğrafları karşılaştırıldığında bu onarımın yapılmadığı anlaşılmıştır. 2017 yılına kadar kullanılmış olan ev, onarıma ihtiyaç duyması ve bakım masrafları gibi sebeplerle boşaltılmıştır[353].

Konumu: Yapı, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen planlı olup eğimli bir arazi üzerine, geniş bir avlu içerisine inşa edilmiştir (Foto. 198). Avlu, duvar ve duvarın üzerindeki demir korkuluklarla çevrelenmiştir. Avluya doğu cepheden bir, kuzey cepheden iki süslemeli demir kapıyla geçilmektedir (Foto. 203, 204 205). Kuzey cephe aksının sağındaki demir kapı daha geniş olup at arabasının geçeceği büyüklüktedir. Avlunun güneybatı köşesinde, üzeri teras

[348] Taşınamaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 04.03.1988 güne ve 14 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-85 Numaralı Dosya.

[349] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 27.11.2008 tarih ve 1876 sayılı kararı.

[350] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-85 Numaralı Dosya.

[351] Mimar Ali Kâmil Yalçın'ın 22.08.2008 tarihli raporu. SKVKBK 55-00-85 Numaralı dosya.

[352] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 28.12.2008 tarih ve 1941 sayılı kararı.

[353] 07.03.2020 tarihinde Necip Özüdoğru'dan (1950 doğumlu) alınan bilgiler.

olarak kullanılan müştemilat binası vardır (Foto. 202). Kârgir duvarlar üzerine tek katlı olan müştemilatta, ocak, çamaşırhane, depo gibi mekanları bulunmaktadır. Avlunun kuzeydoğu köşesinde, yığma tuğlalı, üstü betonla kaplı, tek katlı dükkan bulunmaktadır[354].

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir. Bodrum ve zemin katta, iç sofalı plan tipi kullanılmıştır.

Evin bodrum katına, kuzey cephe aksının ortasından tek kanatlı kapıyla geçilmektedir. Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan giriş sofasından, doğu-batı doğrultusunda, dikdörtgen bir alanı kaplayan asıl sofaya ulaşılmaktadır (Foto. 210). Sofanın sağında ve solunda ikişer oda bulunmaktadır. Giriş sofasının karşısında zemin kata çıkış merdiveni bulunmaktadır. Bu merdiven günümüzde iptal edilmiştir (Foto. 211). Doğu cephede, zemin kata giriş sahanlığının altı sarnıç olarak düzenlenmiştir. Sarnıcın kuzey duvarında, dış cepheye bakan bölümüne çeşme yerleştirilmiştir (Foto. 206, Şekil 81).

Yapının zemin katında biri doğu, biri de güney cephede olmak üzere iki kapısı bulunmaktadır. Güney cephedeki giriş sahanlığına, iki taraftan merdivenle ulaşılmakta olup sahanlıktan çift kanatlı kapıyla zemin kata geçilmektedir. Doğu cephedeki giriş sahanlığına on basamakla çıkılmaktadır. Sahanlık tavanında, ahşap süsleme olarak başak motifleri vardır (Foto. 207). Dikdörtgen sahanlıkta yer alan yukarısında tarih kitabesi olan çift kanatlı kapıdan yapıya ulaşılır (Foto. 208). Kapının üzerinde tarih kitabesi bulunmaktadır (Foto. 209). Kapıdan giriş sofasına, giriş sofasından doğu-batı doğrultusunda uzanan asıl sofaya geçilmektedir (Foto. 212). Sofanın iki yanında, köşelerde odalar mevcuttur. Kuzeybatıdaki odanın doğu duvarında yüklük dolabı bulunmaktadır. Merdivenin karşısındaki yıkanma yeri olarak kullanılan odaya, kuzeybatıdaki odanın dolabından ve kuzeydoğudaki odadan geçiş vardır. Ortada, güneyde ise birinci kata çıkışı sağlayan merdiven mevcuttur (Şekil 82).

[354] Bu dükkanlar 1950'li yıllarda yapılmıştır. SKVKBK 55-00-85 numaralı dosya.

Güney cephedeki girişten geçilen merdiven sofasından, yirmi dönel merdivenle birinci kata çıkılmaktadır. Birinci katta, zemin katta olduğu gibi sofa ve iki yanında odalar bulunmaktadır (Foto. 213). Fakat sofanın doğu ucu kuzeybatıdaki odaya katılmış ve büyük bir oda[355] haline dönüştürülmüştür. Bu oda evin en geniş, özenli ve süslü odasıdır (Foto. 218, 219). Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen planlı odanın ahşap tavanı ve duvarı süslemelidir (Foto. 221, 222). Bu odadan başka, sofanın kuzeyinde iki oda daha mevcuttur (Foto. 214). Kuzeybatıdaki odanın doğu duvarına yüklük, yüklüğün içerisine ise gusülhane yerleştirilmiştir (Foto. 215, 216). Sofanın güneyinde ise iki oda, merdiven bölümü, mutfak ve ıslak hacim olarak kullanılan alanlar vardır. Güneybatıda bulunan mutfakta ocak yer almaktadır (Foto. 217) Sofanın güneyindeki odalardan en doğudakine, sadece birinci kattaki büyük odadan geçilmektedir. Birinci kat odalarına geçişi sağlayan kapılar çift kanatlı olup ahşaptandır. Tavan ve taban döşemeleri ahşaptandır (Şekil 83).

Ev çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Yapının Gebi Cadddesi'ne bakan doğu cephesinin zemin katında, on basamakla çıkılan demir korkuluklu balkon şeklinde sahanlık vardır. Cephe aksının ortasında kapı, kapının iki yanında ikişer pencere bulunmaktadır. Kapıya yakın olan pencereler dikdörtgen şekillidir. Cephe aksının iki yanındaki pencereler ise dikdörtgen şekilli olup basık kemer formundadır. Kapının yukarısında dört ucu palmet ile sonlanan stilize bitkisel süslemeyle çevrelenmiş, oval madalyon içerisinde, 1932 tarihi yazılıdır. Evin birinci katında, 150 cm kadar dışa çıkıntı yapan kat çıkması vardır. Çıkmayı dört taş sütun taşımaktadır. Silindirik gövdeli sütunlar postament şeklindeki kaidelere oturmakta olup başlıkları silme şeklindedir. Kat çıkmasında, dikdörtgen şekilli, yarısına kadar demir korkuluklu, üç adet pencere bulunmaktadır (Foto. 199, Şekil 84, 85).

Kuzey cephede bodrum katta cephe aksının ortasında bir kapı, kapının batısında iki, doğusunda bir pencere vardır. Zemin ve birinci katta

[355] Bu odanın Rum sahipleri tarafından "Balo Salonu" olarak kullanıldığı ifade edilmektedir. M. Gerçek, D. Elmalı Şen, agm., s. 977. Bu oda Türk Evi'nde başoda olarak tanımlanan odaya uygun düzenlemededir.

üçer pencere mevcuttur. Zemin kattaki dikdörtgen şekilli pencereler, basık kemer formludur. Pencerelerden ortadakinin bir bölümü sonradan kapatılmıştır. Birinci kattakiler ise dikdörtgen şekillidir. Cephenin yaklaşık ortasında, cepheyi dikey kesen baca bulunmaktadır (Foto. 200, Şekil 86).

Batı cephede, her üç katta da dörder pencere bulunmaktadır. Bodrum kattaki dört pencere ile birinci katın en sağındaki pencere, diğerlerine göre daha küçüktür. Zemin kat pencereleri diğer cephelerde olduğu gibi basık kemer formludur (Foto. 200, 201, Şekil 87).

Güney cephede, bodrum katta da diğer katlarda olduğu gibi iki küçük pencere vardır. Zemin katta, iki taraftan merdivenle çıkılan sahanlık ve zemin kata geçişi sağlayan kapı görülmektedir. Kapının solunda iki küçük pencere, sağında normal boyutlarda bir pencere vardır. Birinci kattaki cephenin doğusunda dört pencere büyük, solundaki iki pencere küçüktür. Cephedeki küçük pencereler ıslak hacimlere açılmaktadır (Foto. 201, Şekil 88).

Bodrum ve zemin kat pencereleri boydan boya, birinci kat pencereleri ise yarısına kadar demir korkulukludur. Giyotin pencelerin lento ve söveleri ahşaptandır. Katlar taş silme ile ayrılmıştır. Dar saçaklı yapı, kırma çatılı olup kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Yapının iç mekanlarında ve dış cephesinde bazı süsleme unsurlarına rastlanmaktadır.

Avluya geçiş sağlayan demir kapılarda bitkisel süslemeler bulunmaktadır. Doğu cephedeki avlu kapısında yer alan demir kapının ortasında, yuvarlak madalyon içerisinde bitkisel süsleme vardır. Madalyonun etrafında "C" kıvrımları, dört yönünde bitkisel süslemeler, yukarı köşelerde bitkisel kabartmalar yer almaktadır (Foto. 203, 227).

Kuzey cephenin doğusundaki demir kapının alt ve orta tablalarında baklava dilimi çerçevelerin ortasında kabartma şeklinde bitkisel süslemeler vardır. Lento ve sövesi taş olan kapının üst tablasında kıvrımlı bitkisel süslemeler mevcuttur (Foto. 204, 225, 226).

Kuzey cephenin batısındaki garaj kapısı olarak düşünülen demir kapı ise diğerlerine göre daha büyüktür. Bu kapının üzerindeki süslemeler

diğeri ile aynıdır. Lento, diş sırası ile hareketlendirilmiştir. Sövelerinde ise kabartma olarak bitkisel süsleme vardır (Foto. 205, 223, 224).

Doğu cephedeki girişin iki yakındaki pencerelerin korkuluklarında, kıvrımlı süslemeler bulunmaktadır. Yapıya geçiş kapısı üzerinde, kartuş içerisindeki kitabenin etrafında uçları palmet ile sonlanan kıvrım dallı bitkisel süsleme bulunmaktadır. Kompozisyonda lacivert ve sarı renkler kullanılmıştır. Sahanlığın üzerini kapatan kat çıkmasının altında bulunan başak motifleri dikkat çekicidir (Foto. 209).

Birinci katın kuzeybatısındaki büyük odaya, diğerlerine göre, oldukça özen gösterilmiştir. Odanın tavan konsolları diş şeklinde, küçük sıralı bir biçimde dekoratif amaçlı yapılmıştır. Odanın duvarlarında dikdörtgen panolar oluşturulmuştur (Foto. 221, 222). Panoların içerisi mavi, çerçevesi ise kahverengi tonları ve açık yeşile boyanmıştır. Panonun dış köşelerine stilize bitkisel, iç köşelerinde ise ters lale motifler işlenmiştir. Bu süslemelerin 1933 yılındaki onarımda yapıldığı düşünülmektedir.

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat dış beden duvarları almaşık, zemin kat dış duvarları ise tuğla örgülü kârgirdir. Birinci kat beden duvarları ise bağdadidir. Yapının iç duvarları ve kat döşemeleri ahşap çatkıdır. Giriş revakı tabanı ve aynı anda sarnıç tavanı olan çatkı, volto döşemedir. Giriş revağının tabanı dikdörtgen plaka taşlarla kaplanmıştır.

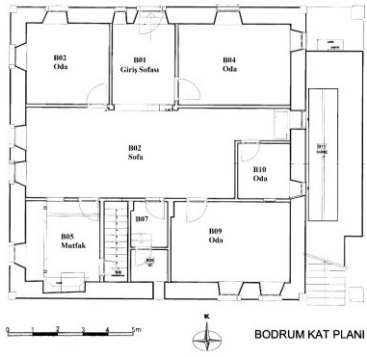

Şekil 81: Necip Özüdoğru Evi bodrum kat planı (SKVKBK-M Mimarlık'tan işlenerek)

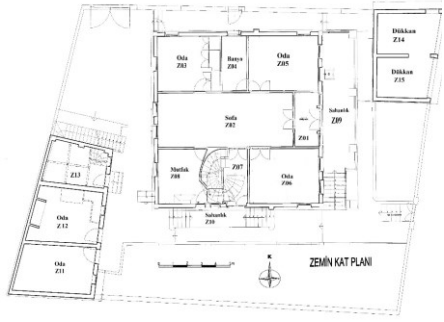

Şekil 82: Necip Özüdoğru Evi zemin kat planı (SKVKBK-M Mimarlık'tan işlenerek)

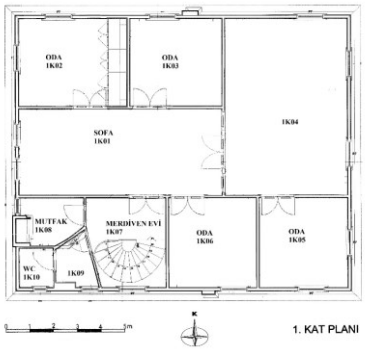

Şekil 83: Necip Özüdoğru Evi birinci kat planı (SKVKBK-M Mimarlık'tan işlenerek)

Şekil 84: Necip Özüdoğru Evi doğu cephenin sokaktan görünüşü (SKVKBK-M Mimarlık'tan işlenerek)

Şekil 85: Necip Özüdoğru Evi doğu cephesi (SKVKBK-M Mimarlık)

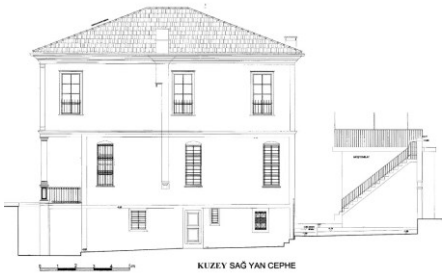

Şekil 86: Necip Özüdoğru Evi kuzey cephesi (SKVKBK-M Mimarlık)

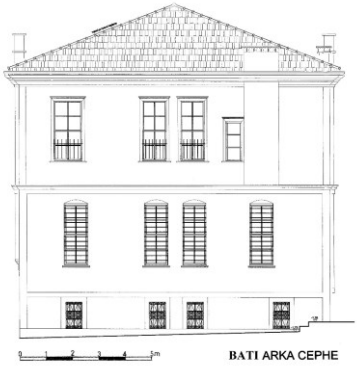

Şekil 87: Necip Özüdoğru Evi batı cephesi (SKVKBK-M Mimarlık)

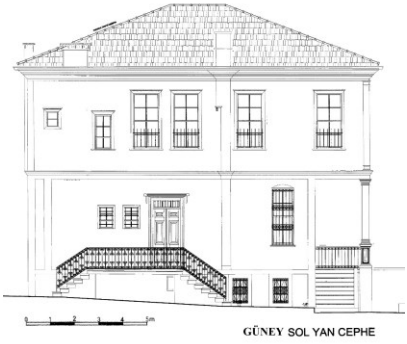

Şekil 88: Necip Özüdoğru Evi güney cephesi (SKVKBK-M Mimarlık)

Foto. 199: Necip Özüdoğru Evi'nin doğu cephesi

Foto. 200: Necip Özüdoğru Evi'nin kuzeybatıdan görünümü

Foto. 201: Necip Özüdoğru Evi'nin güneybatıdan görünümü

Foto. 202: Necip Özüdoğru Evi müştemilatının kuzeyden görünümü

Foto. 203: Necip Özüdoğru Evi'nin doğu yöndeki avluya geçiş kapısı

Foto. 204: Necip Özüdoğru Evi'nin kuzey yöndeki avluya geçiş kapısı

Foto. 205: Necip Özüdoğru Evi'nin kuzey yöndeki avluya geçiş kapısı

Foto. 206: Necip Özüdoğru Evi doğu cephe, sarnıcın kuzey duvarındaki çeşme

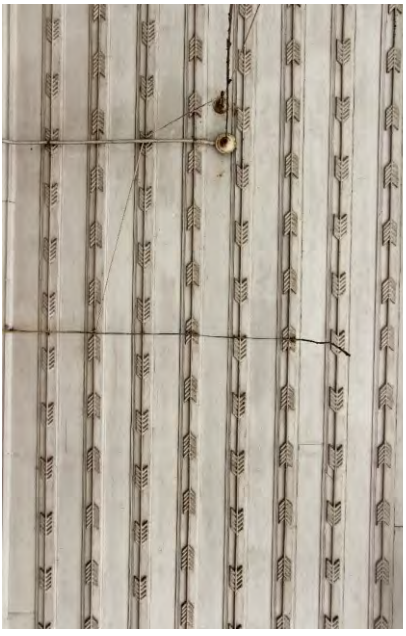

Foto. 207: Necip Özüdoğru Evi giriş sahanlığının tavanı

Foto. 208: Necip Özüdoğru Evi doğu cephedeki eve geçiş kapısı

Foto. 209: Necip Özüdoğru Evi'nin kapısı üzerindeki tarih kitabesi

Foto. 210: Necip Özüdoğru Evi'nin bodrum kat sofası

Foto. 211: İptal edilen bodrum ve zemin kat arası bağlantı sağlayan merdiveni

Foto. 212: Necip Özüdoğru Evi'nin zemin kat sofası

Foto. 213: Necip Özüdoğru Evi'nin birinci kat sofası

Foto. 214: Necip Özüdoğru Evi'nin birinci kat sofasından odalara bakış

Foto. 215: Necip Özüdoğru Evi birinci kat yüklük

Foto. 216: Necip Özüdoğru Evi'nin yüklük içerisindeki gusülhanesi

Foto. 217: Necip Özüdoğru Evi'nin birinci kat mutfağındaki ocak

Foto. 218: Necip Özüdoğru Evi'nin birinci kat başodası

Foto. 219: Necip Özüdoğru Evi başodanın genel görünümü

Foto. 220: Necip Özüdoğru Evi başodanın güney duvarındaki *"Nakkaş Ruşen 933"* yazısı

Foto. 221: Necip Özüdoğru Evi'nin tavan ve duvar süsleme detayları

Foto. 222: Necip Özüdoğru Evi'nin Tavan ve Duvar Süsleme Detayları

Foto. 223: Kuzey Yöndeki Avluya Geçiş Kapısı

Foto. 224: Kuzey yöndeki avluya geçiş kapı sövesindeki taş süsleme

Foto. 225: Necip Özüdoğru Evi'nin avluya geçiş kapı süslemesi detayı

Foto. 226: Necip Özüdoğru Evi'nin lento ve sövelerdeki taş süsleme

Foto. 227: Necip Özüdoğru Evi'nin doğu yöndeki avluya geçiş kapısı süsleme detayı

2.2.2. Gündoğdu Evi

Katalog No: 23[356]

Foto. 228: Gündoğdu Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kadıköy Mahallesi, İstikamet Sokak (No:10), 21 pafta, 123 ada, 13 parselde yer almaktadır. Eser, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Evin inşa tarihi ilgili herhangi bir belge tespit edilememiştir. Fakat ev, sade cephe düzenlemesi, kapalı çıkma uygulaması ve bağdadi tekniği ile inşa edilmesinden hareketle, 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilebilir. Hane sahibi evin iç mekânlarına girilmesine izin vermediğinden, ileride yapılacak bir inceleme sonucunda, yapının tarihi ile ilgili bir ipucuna ulaşılması ihtimal dahilindedir.

[356] Hane sahipleri eve girişe izin vermediği için plan özellikleri bilinmemektedir. Günümüzde evde yaşayan yoktur. Muhit sakinlerinden hane sahibine ulaşılmış, ancak evin içerisinde inceleme ve çizim yapılmasına izin verilmemiştir. Plan özellikleri bilinmediği için evin sadece dışarıdan izlenebilen mimari özellikleri anlatılmıştır.

İsmail Hakkı Gündoğdu, 10.02.1988'de yazdığı dilekçede yapının özgün durumunu kaybettiği için tescilden düşürülmesini istemiş, fakat kabul edilmemiştir. Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 04.03.1988 tarih ve 14 sayılı kararıyla evin koruma grubu IV olarak belirlenmiştir.

Konumu: Evin güney cephesi beş katlı yapıya, doğu cephesi ise yola bitişiktir. Kuzey cephe ve batı cephe avluya bakmaktadır. Yapının etrafında 4 ve 5 katlı betonarme binalar bulunmakta olup ev bu binalar arasında kaybolmuştur (Foto. 228). Avluya İstikamet Sokak üzerinde yer alan demir kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Evin günümüzde onarıma ihtiyacı vardır ve kullanılmamaktadır.

Mimari Özellikleri: İstikamet Sokağı üzerinde yer alan yapı, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Bodrum kata kuzey cephedeki tek kanatlı kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan sofanın üç tarafında odalar bulunmaktadır. Güneybatıdaki odada yer alan ocaktan dolayı buranın mutfak olarak kullanıldığı düşünülebilir. Bodrum kat harap durumdadır (Foto. 233, Şekil 89).

Zemin ve birinci kat mekân düzenlemeleri hakkında herhangi bir bilgi elde edilmemiştir. Kurul dosyasındaki eski fotoğraflarından iç sofalı olarak planlandığı izlenimi edinilmiştir (Şekil 90).

Evin kuzey cephesindeki çıkma, iki ahşap direkle taşınmaktadır. Bodrum katta, cephe aksının sağında bodrum kata geçiş kapısı bulunmaktadır. Kapının sağına küçük bir pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Cephe aksının ortasında, zemin kata çıkış merdiveni görülmektedir. Zemin katta, cephe aksının ortasında sahanlık mevcuttur. Ortada, yapıya geçiş kapısı bulunmaktadır. Kapının sağındaki iki, solundaki bir pencere, diğer pencerelere göre daha dar olup dikdörtgen şekillidir. Cephe aksının solunda ve sağında birer pencere daha vardır. Cephenin batı tarafı taşıntı yapmakta olup çıkmanın doğu tarafına bir ahşap kapı yerleştirilmiştir. Mimari özellikleri ve mimari öğelerin farklılığından dolayı yapının batı tarafındaki bölümün sonradan eklendiği anlaşılmaktadır. Birinci katta iki

destekle taşınan çıkma bulunmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzünde bir pencere vardır. Çıkmanın solunda ise iki pencere daha mevcuttur. En soldaki pencere, doğu cephedeki çıkmanın yan yüzündeki penceredir (Foto. 230, 231).

İstikamet Sokağı üzerinde yer alan doğu cephenin bodrum katında, küçük yatay dikdörtgen iki pencere açıklığı mevcuttur. Zemin kattaki dört giyotin pencere, dikdörtgen şekillidir. Yapının birinci katında cephe aksının sağında çıkma bulunmakta olup iki demir konsolla taşınmaktadır. Çıkmanın önünde iki, her iki yan yüzünde birer pencere bulunmaktadır. Çıkmanın solunda da aynı boyutlarda iki pencere görülmektedir (Foto. 229).

Yapının güney cephesi, birinci katın sağında bulunan bir pencere dışında, sağır tutulmuştur. Evin batı cephesi, sol tarafına sonradan yapılan eklentilerden dolayı özgünlüğünü yitirmiştir. Cephenin sağ aksında kalan ve eklenti yapıda olmayan bölümünde, zemin ve birinci katta ikişer pencere açıklığı mevcuttur. Yine bu cephede, eklenti yapıdaki birinci katın üzerine tuğladan tek odalı bir kat daha çıkılmıştır (Foto. 232).

Bodrum ve zemin kat pencereleri demir parmaklıklıdır. Zemin ve birinci katı birbirinden, ahşap silme ayırmaktadır. Yapı, kırma çatılı olup kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Dış cephesinde herhangi bir süsleme unsuru bulunmayan evin içine girilmediğinden süsleme olup olmadığı bilinmemektedir.

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat yığma tuğla, zemin ve birinci kat bağdadi tekniğiyle inşa edilmiştir. Kuzey cephede çıkmanın kaplamasında, kat silmesinde, köşe kolonlarında, kapılarda ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Pencere korkulukları ve avlu giriş kapısı demir malzemelidir.

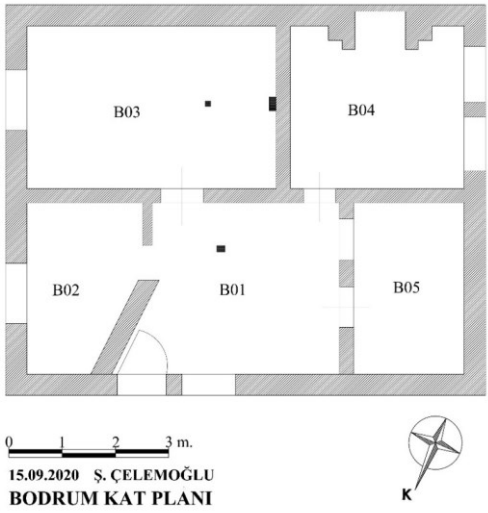

Şekil 89: Gündoğdu Evi bodrum kat planı

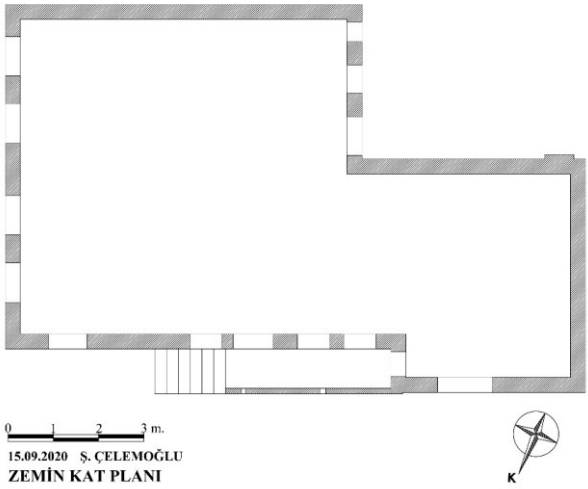

Şekil 90: Gündoğdu Evi zemin kat dış beden duvarları

Foto. 229: Gündoğdu Evi'nin doğu cephesi

Foto. 230: Gündoğdu Evi'nin kuzey cephesi

Foto. 231: Gündoğdu Evi'nin kuzey cephe çıkma ayrıntısı

Foto. 232: Gündoğdu Evi'nin güney cephesi

Foto. 233: Gündoğdu Evi'nin bodrum kat mutfağı ve ocak

2.2.3. Uğur Pehlivan Evi

Katalog No: 24

Foto. 234: Uğur Pehlivan Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Ev, Kadıköy Mahallesi, Şehit Uzman Jandarma Çavuş Ferhan Hasovalı (Eski Debboy) Sokak (No: 7), 23 pafta, 282 ada, 11 parselde yer almaktadır. Bina, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 16.01.2013 tarih ve 716 sayılı kararıyla, yapının koruma grubu II olarak belirlenmiştir.

Evin inşası ile ilgili herhangi bir kitabe ya da belge bulunmamaktadır. Yapının sahibi Uğur Pehlivan ile gerçekleştirilen sözlü tarih çalışmasında, evin yaklaşık 150 yıllık olduğunu belirtmiştir[357]. Ev sahibinden alınan bilgiler, evin ana inşa malzemesinin ahşap olması ve dış cephesinin ahşap ile kaplanmasından hareketle, yapı 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olmalıdır.

[357] Uğur Pehlivan (1963 doğumlu) 26.10.2019 tarihinde alınan bilgiler.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nda, binanın onarım geçirip geçirmediğine dair herhangi bir belge tespit edilemese de yapıdaki doku farkından dolayı zaman zaman onarım geçirdiği anlaşılmaktadır. Yapının güneyindeki bölümün doku farklılığından ve çatı seviyesinin farklı olmasından dolayı özgün olmadığı ve ıslak hacim olarak kullanılmak için sonradan eklendiği anlaşılmıştır. Günümüzde, duvarlarda çatlaklar ve sıva dökülmeleri olup onarıma ihtiyaç duymaktadır.

Konumu: Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplayan ev, avlu içerisine konumlandırılmıştır. Evin kuzey ve batı cepheleri sokağa bitişik olup doğu ve güney cepheleri avluya açılmaktadır. Dört ve beş katlı betonarme yapılar evi çevrelemektedir. Etrafı, demir parmaklıklı duvarla çevrili avluya, kuzey yöndeki süslemeli demir kapıdan geçilmektedir (Foto. 234).

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum kat üzeri iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Bodrum kata, doğu cephenin sağ tarafında bulunan tek kanatlı kapıdan geçilmektedir. Bodrum katta, herhangi bir oda bölüntüsü olmayıp dağınık olarak farklı ebatlarda altı ahşap destek bulunmaktadır. Bu desteklerin bazılarının sonradan eklenmiş olduğu anlaşılmaktadır. Güney yönde bulunan zemin kat sahanlığının altı (B01), bodrum kat seviyesinde, sarnıç olarak düzenlenmiştir (Foto. 237, Şekil 91).

Zemin kat sahanlığına (Z08) dokuz taş basamakla çıkılmaktadır. Sahanlığın güney tarafına yakın bölgesinde, kareye yakın dikdörtgen şekilli sarnıç kapağı vardır. Sahanlıkta bulunan iki kapıdan soldaki, birinci kata çıkan merdivene açılırken sağdaki, zemin kat sofasına (Z01) açılmaktadır. Zemin kat, özgün planında, dış sofalı plan tipinin köşe sofalı, iki oda sıralı grubuna girmekteyken, sofanın güneyine eklenen ıslak hacim mekanlarından sonra üç tarafı odalı, dış sofalı plan grubuna yerleştirilebilir. Eklenti bölüme, sofanın kuzeyindeki iki odanın (Z06, Z07) arasından, çift kanatlı kapıyla geçiş sağlanmaktadır. Sofanın batısındaki oda (Z05), mutfak olarak kullanılmakta olup odanın güney duvarında ocak nişi ile gömme ahşap dolaplar vardır (Foto. 238). Sofanın güneybatısındaki

çift kanatlı kapıdan geçilen holden (Z03), sonradan eklenen ıslak hacimlere (Z04, Z02) geçilmektedir. Sofanın güneydoğusundaki tek kanatlı kapıdan, birinci kata çıkış sağlayan merdiven sofasına ulaşılır (Foto. 239, Şekil 92).

Ahşap merdivenle ulaşılan birinci kat planı, zemin katla benzerlik göstermektedir. Zemin katta odalara geçişi sağlayan sofa bölümü (1K01), burada oda olarak düzenlenmiş olup doğu cepheden taşırılarak çıkma yapmıştır. Odanın batı duvarında ahşap dolaplar vardır (Foto. 240, 241, 242 Şekil 93).

Cepheler sade olup evde çıkmalı cephe düzenlemesi görülmektedir. Doğu cephede bodrum katta, cephe aksının kuzeyinde dikdörtgen bir kapı bulunmaktadır. Bodrum kat seviyesinde, cepheye paralel olarak yerleştirilmiş merdiven vardır. Zemin kata bu merdivenle çıkılmaktadır. Zemin katta dikdörtgen şekilli iki pencere ile iki kapı açıklığı mevcuttur. Birinci katta cephe aksının soluna bir çıkma, çıkmanın ön yüzüne iki, yan yüzlerine birer, sağına ise bir dikdörtgen giyotin pencere yerleştirilmiştir. Çıkmayı taşıyan üç ahşap destek zemin kata kadar inmektedir. Ahşap destekler silindirik gövdeli olup taş, kare kaidelidir. Bu cephede eklenti bölümde zemin ve birinci katta birer pencere açıklığı görülmektedir (Foto. 234).

Kuzey cephede bodrum katta iki küçük, zemin ve birinci katta ise simetrik olarak dörder dikdörtgen pencere mevcuttur. Özgün cephe şemasında, batı cephede, zemin ve birinci katta simetrik olarak ikişer dikdörtgen pencere vardır. Eklenti bölümde ise birinci katta bir pencere bulunmaktadır (Foto. 235). Güney cephede bulunan eklenti bölümde zemin ve birinci katta simetrik düzende üçer dikdörtgen pencere görülmektedir (Foto. 236).

Bodrum kat pencereleri kare şekillidir. Pencereler, bodrum ve zemin katta demir parmaklıklıdır. Özgün cepheler ahşap kaplamadır. Katlar arası ahşap silmelerle ayrılmıştır. Kuzey ve batı cephede zemin katın alt kısımları teneke levha kaplamalıdır. Dar ahşap saçaklı, kırma çatılı yapı, Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Yapı süsleme bakımında sade bir görünüme sahip olup cephedeki simetrik düzenleme, çıkma ve pencereler cephelere hareketlilik katan unsurlardır.

Malzeme ve Teknik: Özgün planın bodrum katı yığma tuğla, üst katlar ise ahşap yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Güneydeki eklenti bölüm, yığma tuğla üzeri sıvalıdır. Yapının ana inşa malzemesi ahşaptır. Bodrum kat zemin döşemesi hariç diğer katlar ahşap döşemelidir. Bunun yanında dış cephelerde, tavanlarda, merdivende, dolaplarda ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Sahanlık merdiveninde, sahanlıkta taş malzeme, avlu giriş kapısında, sahanlık ve pencere korkuluklarında ise demir malzeme kullanılmıştır.

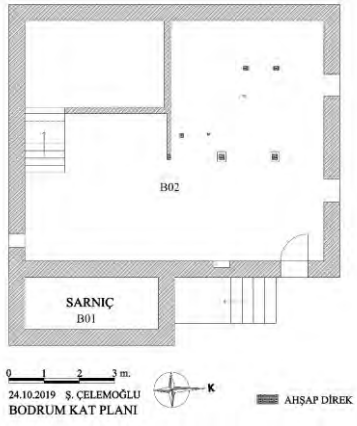

Şekil 91: Uğur Pehlivan Evi bodrum kat planı

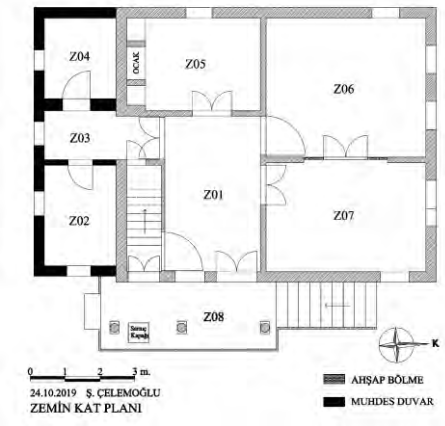

Şekil 92: Uğur Pehlivan Evi zemin kat planı

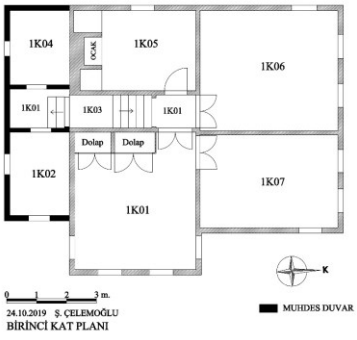

Şekil 93: Uğur Pehlivan Evi birinci kat planı

Foto. 235: Uğur Pehlivan Evi'nin doğu cephesi

Foto. 236: Uğur Pehlivan Evi'nin kuzeybatıdan görünümü

Foto. 237: Uğur Pehlivan Evi'nin güneybatıdan görünümü

Foto. 238: Uğur Pehlivan Evi'nin bodrum kat görünümü

Foto. 239: Uğur Pehlivan Evi'nin zemin kat mutfağı

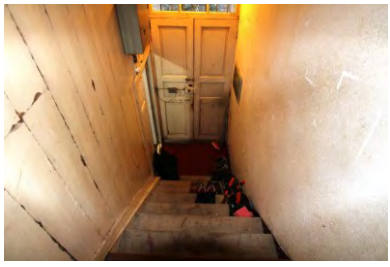

Foto. 240: Uğur Pehlivan Evi'nin birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 241: Uğur Pehlivan Evi'nin birinci kat mutfağı

Foto. 242: Uğur Pehlivan Evi'nin birinci kat ahşap dolabı

2.2.4. Paşa Konağı (Kadın ve Demokrasi Derneği)

Katalog No: 25

Foto. 243: Paşa Konağı doğu cephesi

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kadıköy Mahallesi, Şair Cemal Safi (No:16) ve Sami Paşa Sokaklarının kesiştiği 21 pafta, 279 ada, 8 (13 yeni) parselde yer almaktadır. Ev, Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 gün ve A-1363 sayılı kararıyla eski eser olarak tescil edilmiştir. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla tescilin devamına karar verilmiştir. Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 23.07.1990 gün ve 774 sayılı kararı ile ise koruma grubu III olarak belirlenmiştir.

Ev, yapıldığı dönemde, Rum bir paşaya ait olmasından dolayı yörede "Paşa Konağı" olarak bilinmektedir[358]. Evin ne zaman inşa edildiği

[358] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-130 Numaralı Dosya.

bilinmemektedir. Evin zemin katında, volto tonoz ve karosiman döşeme görülmektedir. Samsun'da tarihi bilinen volta tonoz ve karosiman döşeme uygulanan, evlerin, 19. yüzyılın sonları (Boroğlu Evi/1890) ile 20. yüzyılın başlarında (Fuat Susuz Evi/1908) inşa edilmiş olduğu bilindiğinden, Paşa Konağı da bu tarih aralığında inşa edilmiş olmalıdır.

1996 yılında Ahmet Avni Altuncu ve evin diğer varisleri tarafından evin tescilinin kaldırılmasına yönelik dava açılmış, fakat korunması gereken kültür varlığı olarak kalması gerektiğine karar verilerek reddedilmiştir[359]. Ev, çeşitli zamanlarda onarım görerek günümüze gelmiş olsa da kurul dosyasında 2013 yılındaki işlev değişikliğine yönelik gördüğü onarım dışında herhangi bir kayıt yoktur.

Ev, günümüzde Kadın ve Demokrasi Derneği (KADEM) Samsun Temsilciliği olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Duvarlarla çevrili geniş bir avlu içerisindeki yapı, 279 parsel içerisindeki alan üç yapıyla (İkiz Ev, Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi) komşudur (Şekil 94). Yakın çevresini oluşturan, Sami Paşa Sokak'ta yer alan tescilli benzer özellikler taşıyan diğer yapılar arasında köşeye hâkim konumuyla önem taşımaktadır. Havuz, kuyu gibi unsurları barındıran avluya, doğu ve kuzey yönlerdeki demir kapılardan geçiş sağlanmaktadır (Foto. 247).

Mimari Özellikleri: Zemin üzerine iki katlı olarak inşa edilen ev avlu içerisindedir.

Zemin kata, Sami Paşa Sokağı (kuzey) yönünden, cephe aksının ortasında, birinci kat balkonunun altındaki (Z13) basit bir kapıyla geçilmektedir. Depo ve hizmet alanı olarak planlanan zemin kat, günümüzde "Sanat Atölyesi" olarak işlev görmektedir. Zemin kat iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir (Foto. 248). Kuzey-güney doğrultusunda uzanan dikdörtgen sofanın (Z01) doğu (Z02, Z03, Z04) ve batısında (Z10, Z11, Z12) üçer oda bulunmaktadır. Sofanın güney ucuna sonraki dönemlerde iki tuvalet mekanı (Z07, Z08, Z09) eklenmiştir. Sofanın güney

[359] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 25.09.1996 tarih ve 915 sayılı kararı.

ucuna, tuvalet mekanı eklendiği için zemin katın güneybatısındaki odaya geçiş kapatılmış, bu odanın yanındaki odadan geçiş açılmıştır. Zemin katın güney ucunun cepheden taşıntı yapan bölümüne asansör (Z05) eklenmiştir. Odalara geçiş, basık kemerli tek kanatlı ahşap kapılarla sağlanmaktadır. Zemin katta taban renkli ve siyah-beyaz karo mermer, tavan ise volta döşemedir (Şekil 95).

Birinci kata iki ayrı geçişin olması, asıl planında mekânsal düzenlemesinin haremlik-selamlık olarak planlandığını düşündürtmektedir. Geçişlerden biri güney (1K07) cephededir. On basamakla çıkılan ve tek kanatlı ahşap kapıdan, birinci kat sofasının güney ucuna ulaşılmaktadır. Birinci kata asıl geçiş ise Cemal Safi Sokağı'na bakan doğu cephedir. Sağlı, sollu olarak, yarım daire formunda on bir basamakla sahanlığa, sahanlıktan üç basamaklı merdivenle girişin olduğu balkon bölümüne (1K15) çıkılmaktadır (Foto. 244). Demir korkuluklu balkon, yapının doğu cephesi boyunca uzanmaktadır. Cephe aksının ortasındaki ferforje korkuluklu, camlı, çift kanatlı ahşap kapıyla, giriş sofasına (1K01) geçilmektedir. Giriş sofasının dikdörtgen tabanının dört kenarında dolaşan bordür bitkisel, ortada kalan bölüm ise geometrik dekorlu karo mermer döşemelidir (Foto. 249). Giriş sofasının kuzey ve güneyinde, çift kanatlı ahşap kapıyla geçilen birer oda (1K02, 1K03) bulunmaktadır. Güneyde yer alan odanın güney duvarına zemin ve ikinci kata ulaşımı sağlamak için asansör boşluğu (1K04) eklenmiştir. Giriş sofası ile asıl sofa, camlı dört ahşap bölme ile birbirinden ayrılmaktadır. Ahşap bölmelerden ikisi kapı kanadı olarak kullanılmaktadır. Birinci katın giriş sofası, giriş sofasının karşısına sonradan eklenen tuvalet-lavabo bölümleri (1K09, 1K10, 1K11) ve kuzey-güney doğrultusunda uzanan asıl sofa (1K05) göz önünde bulundurulduğunda, orta sofalı plan düzenlemesine sahip olduğu düşünülebilir. Sofanın kuzey ucu dört ahşap bölme ile kapatılarak odaya (1K13) çevrilmiştir (Foto. 251). Bu bölümün kuzey duvarından tek kanatlı ahşap kapı ile karo mermer döşemeli, demir korkuluklu balkona (1K14) geçilmektedir. Balkonun iki köşesinde, ikinci kat çıkmasını taşıyan ikişer sütun bulunmaktadır. Birinci katın kuzeybatısındaki odayla, ortadaki

odanın arasındaki duvar kaldırılarak, odalar (1K12) birleştirilmiştir. Ortadaki odanın bir bölümü ise tuvalet mekanına katılmıştır. Sofanın güneybatısındaki oda ise günümüzde mutfak (1K08) olarak kullanılmaktadır. Sofanın güney ucunda, ikinci kata çıkışı sağlayan altı depo olarak düzenlenmiş (1K06), merdiven bulunmaktadır (Foto. 250, Şekil 96).

Yirmi bir ahşap basamak çıkıldıktan sonra iki kanatlı ahşap kapıdan ikinci kat sofasına ulaşılmaktadır. Merdiven, ahşap tablalı bir camekanla sınırlandırılmıştır. Evin ikinci katı, birinci katıyla aynı plan düzenindedir. Birinci kat planından farklı olarak doğu cephedeki sahanlığın ve kuzey cephedeki balkonun üzeri cepheden taşırılarak cumba oluşturulmuştur (Foto. 253). İç sofalı plan düzenindeki ikinci katta, kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplayan sofa, camlı dört ahşap bölmeyle (iki kanadı kapı) ikiye (2K01, 2K02) ayrılır (Foto. 252). Sofa, yapıyı boylu boyunca ikiye ayırmakta, odalar sofanın iki yanında yer almaktadır. Sofanın doğusundaki (2K03, 2K04, 2K05), simetrik düzendeki odalar, iki kanatlı kapılarla sofaya açılmaktadır. Sofanın batısında yer alan çift kanatlı üç kapıdan mutfak (2K07)), ıslak hacimler (2K08) ve diğerlerine göre daha büyük boyutlu olan kuzeybatı köşedeki odaya (2K11) geçilmektedir. İkinci kattaki ocağın yapılan onarımlarda kaldırıldığı anlaşılmaktadır (Foto. 254) İkinci katın düz tavanı ve tabanı ahşaptandır (Şekil 97).

Ev, balkonlu ve çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Evin cephelerinde simetri hâkimdir. Cemal Safi Sokak ve Sami Paşa Sokak yönüne bakan kuzey ve doğu cephelerine önem verilmiştir. Dengeli cephe düzeniyle dikkati çeken iki cephede de taş sütunlar üzerinde taşınan çıkmaların olduğu görülmektedir.

Doğu cephe, Cemal Safi Sokağı'na bakmaktadır. Ön cephede, zemin katta, dikdörtgen üç pencere bulunmaktadır. Zemin katın hemen önünde, birinci kata çıkışı sağlayan sağlı sollu olarak yarım daire formunda on bir basamaklı merdiven mevcuttur. Merdivenin altı depo olarak kullanılmaktadır. Birinci katta cephe aksının ortasında yapıya geçişi sağlayan kapı, kapının iki yanında dikdörtgen şekillli üçer pencere

görülmektedir. Cephe boyunca devam eden, demir korkuluklu giriş balkonunun köşelerinde, demir korkuluğun yüksekliği boyunca, kare şeklinde korkuluk babaları vardır. Doğu cephede girişin üstü, ikinci katın çıkmasıyla örtülü olup, çıkma iki köşede, dikdörtgen kaideli çift sütunla taşınmaktadır. İkinci katta, cephe aksının ortasında bulunan çıkmayı taşıyan dört taş sütun, birinci katın sahanlık bölümüne kadar inmektedir. Düşey dikdörtgen planlı çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer dikdörtgen pencere açıklığı vardır. Ön yüzündeki pencere açıklıklarının arasında kalan bölümde kitabelik alanı görülmektedir. Fakat kitabelik çerçevesi içinde herhangi bir şey yazılı değildir. Çıkmanın iki yanında, dikdörtgen şekilli ikişer pencere daha mevcuttur (Foto. 243, Şekil 98).

Sami Paşa Sokağı'na bakan kuzey cepheye, cephe düzenlemesi bakımından, doğu cephede olduğu gibi önem verilmiştir. Cephe aksının ortasında zemin kata geçişi sağlayan kapı, bunun iki yanında üçer pencere mevcuttur. Kapının önü karo mermer döşemelidir. Zemin kat girişinin üstü, birinci kat balkonuyla örtülüdür. Balkonun altı volta tonoz döşemelidir. Birinci kat balkonunu, iki köşede, dikdörtgen kaideye oturan ikişer taş sütun taşımaktadır. Silindirik gövdeli sütunun başlıkları iyon sütun başlıklarında olduğu gibi yumurta dizilidir. Birinci katta, ortada balkona açılan çift kanatlı kapı, kapının iki yanında dikdörtgen şekilli ikişer pencere bulunmaktadır. Demir korkuluklu balkonun döşemesinde de renkli karo mermer kullanılmıştır. Kuzey cephede, balkonun üstünde ikinci kat çıkması vardır. Çıkma, iki köşede, dikdörtgen kaideye oturan silindirik gövdeli çift sütunla taşınmaktadır. Sütun başlığında çiçek rozeti ve yumurta dizisi görülmektedir. Çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer dikdörtgen şekilli pencere açıklığı vardır (Foto. 245, Şekil 99).

Avluya bakan batı cephede, kapı ve pencere açıklıklarından başka mimari öğe bulunmamaktadır. Zemin katta bir kapı açıklığı, bir pencere, birinci katta iki, ikinci katta üç pencere açıklığı vardır (Foto. 246, Şekil 100).

Güney cephe aksının ortası, üç kat boyunca cepheden taşırılmıştır. Zemin kat hizasında, birinci kattaki tek kanatlı kapıya çıkışı sağlayan on bir basamaklı merdiven cepheye paralel olarak yerleştirilmiştir. Birinci kata

geçiş sağlayan kapı, cepheden taşırılmış alanın batı yüzündedir. Cepheden taşırılmış bölümün batısında birinci katta iki, ikinci katta bir dikdörtgen şekilli pencere mevcuttur. Cepheden taşırılmış bölümde, ikinci katta olan yuvarlak kemerli pencere, merdiven sofasına açılmaktadır. Asansör boşluğuna açılan pencerelerin daha küçük boyutlu olması, bu alanın daha önceden ıslak hacimler olarak kullanıldığını göstermektedir (Şekil 101).

Zemin ve birinci kat pencereleri demir korkulukludur. Katlar arasındaki taş silme, dört cepheyi dolanmaktadır. Köşe taş kolonları, kat aralarında kaide ve başlıklarla vurgulanmıştır. Geniş ahşap saçaklı yapının kırma çatılısı Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Evin doğu ve kuzey cephelerinde simetrik olarak yerleştirilmiş balkon, çıkma ve pencereler bu cephelere hareketlilik kazandırmaktadır. Kuzey cephedeki birinci kat balkonunu ve ikinci kat çıkmasını taşıyan sütunlarda, yumurta dizisi ve bitkisel rozetli taş süslemeler görülmektedir (Foto. 255, 256). Batı ve güney cephe, diğer cephelere göre daha sadedir. Zemin kat girişinde, kat döşemesinde, birinci kat sahanlığında, giriş sofasında ve birinci kat kuzey cephe balkonunda karo mermer döşemelerde bitkisel ve geometrik motifli süslemeler kullanılmıştır (Foto. 249). Doğu cephesindeki birinci kata çıkan merdiven korkuluğunda, birinci katın doğu ve kuzey cephelerindeki balkon korkuluklarında ve yapıya geçişi sağlayan kapı kollarındaki dövme demirden yapılmış bitkisel süslemeler dikkat çekicidir (Foto. 244).

Malzeme ve Teknik: Zemin kat yığma tuğla, birinci ve ikinci katta dış duvarlar tuğla, iç duvarlar ise bağdadi olarak inşa edilmiştir. Birinci ve ikinci kat taban ve tavanlarında, merdivende, pencerelerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Köşe taş kolonları ve birinci kata çıkış merdiveni, pencere ve kapı söveleri taştandır. Zemin ve birinci kat pencerelerinde demir korkuluklar bulunmaktadır. Zemin ve birinci kat pencerelerinde, balkonlarda ve doğu cephesinde birinci kata çıkan merdiven korkuluklarında süslemeli dövme demir kullanılmıştır. Zemin kat döşemesinde, birinci kat sahanlığında, giriş sofasında ve birinci kat kuzey cephe balkonunda karo mermer malzeme kullanılmıştır.

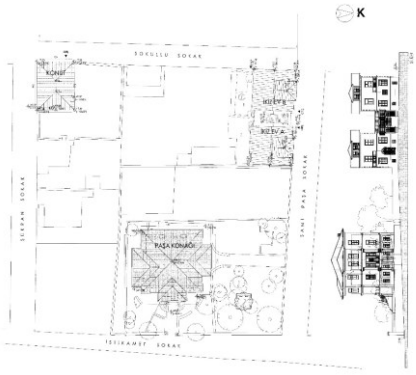

Şekil 94: Paşa Konağı vaziyet planı (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Şekil 95: Paşa Konağı zemin kat planı (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

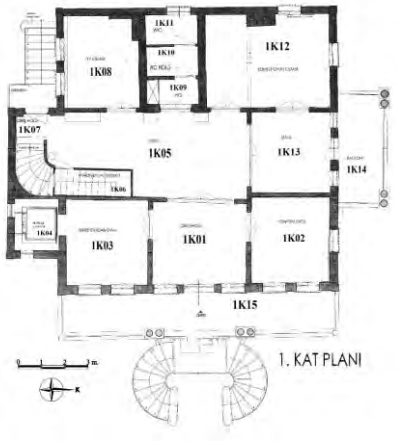

Şekil 96: Paşa Konağı birinci kat planı (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Şekil 97: Paşa Konağı ikinci kat planı (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

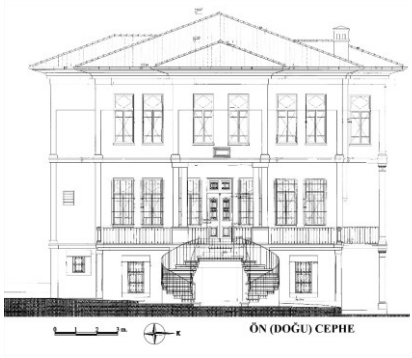

Şekil 98: Paşa Konağı doğu cephesi (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Şekil 99: Paşa Konağı kuzey cephesi (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Şekil 100: Paşa Konağı batı cephesi (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

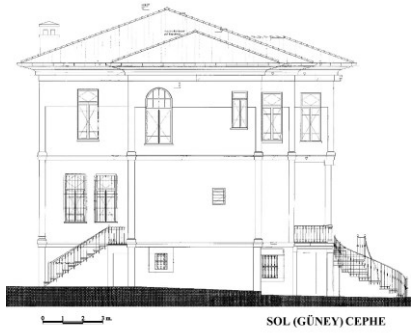

Şekil 101: Paşa Konağı güney cephesi (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Foto. 244: Paşa Konağı sahanlığa çıkan merdiven detayı

Foto. 245: Paşa Konağı Kuzey Cephesi

Foto. 246: Paşa Konağı batı cephesi

Foto. 247: Paşa Konağı'nın güney yönünde bulunan kuyu

Foto. 248: Paşa Konağı zemin kat sofası

Foto. 249: Paşa Konağı giriş sofası döşemesi

Foto. 251: Paşa Konağı birinci kat sofası

Foto. 251: Paşa Konağı birinci kat sofasının kuzey bölümü

Foto. 252: Paşa Konağı ikinci kat sofası

Foto. 253: Paşa Konağı'nda doğu cephede çıkma yapan bölüm

Foto. 254: Paşa Konağı'nda ikinci katta kaldırılan ocak (SKVKBK)

Foto. 255: Paşa Konağı'nın birinci kat balkonunu taşıyan sütun başlıkları

Foto. 256: Paşa Konağı'nın ikinci kat balkonunu taşıyan sütun başlıkları

2.2.5. Hüseyin Yavuz Evi

Katalog No: 26

Foto. 257: Hüseyin Yavuz Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kadıköy Mahallesi, Sokullu Sokak (No: 8) ile Şükran Sokağın kesiştiği köşede 21 pafta, 119 ada, 14 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararı ile tescil edilmiş, Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 05.05.1994 tarih ve 1984 sayılı kararıyla koruma grubu III olarak belirlenmiştir.

Yapının ne zaman inşa edildiğine dair herhangi bir belge ya da kitabe tespit edilememiştir. Binanın inşasında kullanılan yığma tuğla tekniği, Samsun evlerinde 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında yaygın olarak uygulandığından, bu tarih aralığında inşa edilmiş olmalıdır.

Konumu: Hafif eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiş olan evin, doğu ve kuzey cepheleri sokağa, batı ve güney cepheleri avluya bakmaktadır. Avluya, doğu cephede yer alan demir kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Evin etrafında tarihi evler ve beş katlı betonarme binalar bulunmaktadır (Foto. 257).

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir[360].

Yapı, çıkmalı ve balkonlu cephe düzenlemesine sahiptir. Ön cephe Şükran Sokağa bakan kuzey cephedir. Kuzey cephede bodrum katta iki küçük pencere vardır. Zemin katta, cephe aksının ortasındaki kapı açıklığının kapatılarak, pencereye dönüştürüldüğü anlaşılmaktadır. Pencerenin form ve boyutlarının diğerlerinden farklı olması bunu doğrular niteliktedir. Pencereye dönüştürülen kapının iki yanında, "kim geldi" penceresi olarak da bilinen dar ve uzun dikdörtgen pencere, bunların iki yanında birer dikdörtgen pencere daha vardır. Birinci katta, demir destekli bir çıkmayla ev sokağa açılmaktadır. Çıkmanın iki yanına birer, ön yüzüne bir, yan yüzlerine birer pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Foto. 259).

Doğu cephe Sokullu Sokağa bitişiktir. Bodrum kat bu cepheye yansımamıştır. Zemin ve birinci katta ise üçer pencere açıklığı mevcuttur. Birinci katta, cephe aksının ortasında demir korkuluklu balkon vardır. Cephe aksının solunda zemin ve birinci katlarda, eklenti bölümünde, küçük boyutlu pencereler görülmektedir. Bu pencerelerin ıslak hacimlere açıldığı düşünülmektedir (Foto. 258, 260).

Güney ve batı cephe avluya açılmaktadır. Kuzey cephedeki yapıya geçiş kapısı iptal edilince, güney cepheden yapıya geçiş kapısı açılmıştır.

Katlar arası taş silmeyle ayrılmıştır. Bodrum ve zemin katta yer alan dikdörtgen şekilli pencereler demir parmaklıklıdır.

Süsleme: Evin iç mekanına girilemediği için süsleme unsuru olup olmadığı bilinmemektedir. Dış cephe sade bir görünüme sahiptir. Çıkma, balkon ve pencereler cephelere hareketlilik kazandırmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Ev, üç katta da dış beden duvarları yığma tuğla üzeri sıvalıdır. Zemin ve birinci katta iç beden duvarlarının bağdadi olduğu düşünülmektedir. İç mekânda tavan, taban ve yüklüklerde ahşap malzemenin kullanıldığı görülmektedir.

* Eve girilemediği için plan özellikleri bilinmemektedir. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-192 Numaralı Dosya.

Foto. 258: Hüseyin Yavuz Evi'nin kuzeydoğudan görünümü

Foto. 259: Hüseyin Yavuz Evi'nin kuzey cephesi

Foto. 260: Hüseyin Yavuz Evi'nin güneydoğudan görünümü

2.2.6. İkiz Ev (Samsun Büyükşehir Belediyesi)

Katalog No: 27

Foto. 261: İkiz Ev'in kuzeybatıdan görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kadıköy Mahallesi, Sami Paşa Sokak ile Sokullu Sokak'ın kesiştiği köşede 21 pafta, 279 ada, yan yana 13 (6-7 eski) parselde[361] yer almaktadır. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 gün ve A-1363 sayılı kararıyla eski eser olarak tescil edilmiştir.

Evin kitabesi bulunmadığından inşa tarihi bilinmemektedir. Samsun evlerinde yığma tuğla teknikli inşa tekniği ve karo döşemenin kullanımı, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında yaygınlaştığından, ev bu tarih aralığında yapılmış olmalıdır.

[361] Samsun Kültür Varlıkları Koruma Kurulu'nun 10.10.2009 tarih ve 2285 sayılı kararı ile imar uygulamasında değişiklik yapılarak 6-7 parsel ve beraberindeki beş ayrı parsel 13 parsel olarak değiştirilmiştir.

2013 yılında, çevresindeki yapılarla birlikte Aile Yaşam Merkezi olarak kullanılmak üzere onarım projesi hazırlanmış ve kabul edilmiştir[362]. Fonksiyon değişikliğine yönelik geçirdiği onarım sonucunda, engelliler için, arka cephede iki bina arasına asansör eklenmiştir. Çelik ve cam konstrüksiyondan oluşan eklenti yapısı, bodrum kat, zemin kat ve birinci katı birbirine merdiven ve asansörle bağlamaktadır (Foto. 267). Bu eklenti, binaların arka cephesine yapılarak sokağa bakan cephelerinin korunması amaçlanmış olmalıdır. Bu onarımda mekânsal bölünme ve yapısal düzeninde bir değişiklik yapıldığına dair herhangi bir durum tespit edilememiştir.

2013 yılında gerçekleştirilen onarımda, 13 parsel üzerinde yer alan bir adet iki katlı, bir adet üç katlı ve bu yapılara ait olan iki müştemilat yapısı tarihsel dokuyu bozduğu için yıkılmıştır.

Günümüzde Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne bağlı olarak A Blok[363] Aile ve Çocuk Danışmalık Merkezi, B Blok Kadın Girişimcilik Üssü olarak işlev görmektedir.

Konumu: İkiz ev, aynı parsel üzerinde yer alan iki konutla birlikte, Samsun Büyükşehir Belediyesi tarafından Aile Yaşam Merkezi alanı içerisindedir (Şekil 103). İkiz ev, karşısında ve yanında bulunan çok katlı apartmanlarla komşudur. Yapıların ortasında kalan geniş avlu aynı parseldeki yapılarla ortak kullanılmaktadır. Demir korkuluklu, taş harpuştalı duvar avluyu çevrelemektedir. Sami Paşa Sokağı'nda, iki yapının arasında merdivene geçiş sağlayan iki demir kapı vardır (Foto. 261).

Mimari Özellikleri: İkiz ev olarak tanımlanan iki yapı, bodrum üzeri iki kat ve çatı katı olarak inşa edilmiştir. Bu yapılar kütle, plan ve cephe özellikleriyle aynıdır. Fakat güney cephe pencere açıklıklarında farklılıklar görülmektedir. Kareye yakın dikdörtgen planlı yapıları, iki yapı ortasında bulunan merdiven birbirine bağlamaktadır.

[362] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 25.09.2013 gün ve 1296 sayılı kararı.

[363] Yapıların tanımlanması kolaylaşması için A ve B Blok olarak tasnif edilmiştir.

Bodrum katlara güney cephedeki sonradan eklenen merdivenden inilmektedir. Depo olarak planlanmış olan bodrum katlar, günümüzde, atölye olarak kullanılmaktadır. Bodrum katların tabanları seramik kaplı, tavanları ahşaptır (Şekil 102).

Her iki yapının zemin katına, Sami Paşa Sokağına bakan kuzey cepheden girilmektedir[364]. Yuvarlak kemerli, çift kanatlı kapıdan geçildikten sonra ulaşılan pabuçluk (A-Z01, B-Z01), karo mermer döşemelidir (Foto. 271). Pabuçluktan altı basamakla sofaya (A-Z04, B-Z05) çıkılmaktadır. Yapıların zemin katları iç sofalı olup sofalar koridor şeklinde dar tutulmuştur (Foto. 272). Kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplayan sofanın iki yanına odalar yerleştirilmiştir. Zemin katlarda üçer oda, birer mutfak ve birer tuvalet bulunmaktadır. Zemin kata geçiş için iki yapı arasına eklenen merdiven bölümünden de kapı açıldığından odalardan biri (A-Z06, BZ03) giriş mekanına dönüştürülmüştür. Giriş bölümünün karşısındaki odalar (A-Z03, BZ06) mutfak olarak kullanılmış olup bu odalara dilimli kemerli birer ocak konulmuştur. Odalara geçiş tek kanatlı kapıyla sağlanmaktadır (Şekil 103).

Zemin ve birinci katlar, ayrı ailelerin yaşaması için müstakil yapılar olarak düzenlenmiş, girişleri farklı yerlerden verilmiştir. Birinci kata, kuzey cephede (A-1K10, B-1K09) iki yapı arasında kalan taş merdivenle (A-1K09) çıkılmaktadır (Foto. 264). Merdivenin olduğu sahanlık bölümü, desenli karo mermer döşeme kaplıdır (Foto. 265). İki binaya da karşılıklı yerleştirilmiş olan çift kanatlı, ferforjeli, camlı kapıdan geçilmektedir. Çift kanatlı kapıdan geçildikten sonra ulaşılan sofanın etrafında üç oda, bir mutfak ve çatı katına çıkan merdiven bulunmaktadır. Bu odalar günümüzde kurs odası olarak düzenlenmiştir. Mutfak olarak kullanılmış odalardaki (A-1K03, B-1K07) ocak nişi varlığını sürdürmektedir (Foto. 273, 274). Batı ve kuzey yöndeki odalar arasındaki bölme duvarları kaldırılarak tek bir mekân haline getirilmiştir (Foto. 273). İki yapının dış

[364] İki yapıdan B Blok diye adlandırılan yapıda, Sami Paşam Sokağı'na bakan yuvarlak kemerli giriş kapısı kapatılarak pencereye dönüştürülmüştür. 2013 yılında gerçekleştirilen son onarımda bu pencere kapatılmış, A Blok giriş kapısı örnek alınarak, aynı düzende, yuvarlak kemer olarak düzenlenmiştir.

köşedeki odalardan Sami Paşa Sokağı'na açılan balkonlar, oda genişliğindedir. Demir korkuluklu balkon, demir konsolla desteklenmiştir. Her iki yapıda da çatıya çıkan merdiven (A-1K05, B-1K05), girişin yanındadır (Şekil 104).

Birinci kat ve çatı katı birbiriyle bağlantılıdır. Birinci kattaki girişin yanındaki on sekiz ahşap basamakla (A-Ç04, B-Ç04) çatı katına çıkılmaktadır. Çatı katı, her iki yapıda da aynı düzendedir. Merdivenden çıkıldıktan sonra ulaşılan, doğu-batı doğrultusunda uzanan sofa (A-Ç05-A-Ç02, B-Ç03-B-Ç06) ikiye bölünmüştür (Foto. 275). Beşik tonoz şeklinde ahşap örtüye sahip sofanın her iki ucunda, ikişer pencere açıklığı vardır. Sofanın kuzeyinde üç, güneyinde bir oda bulunmaktadır. Kuzey yönün ortasındaki, çatıdan yükseltilerek yapılmış olan odalar dışa açılan dört pencereyle aydınlatılmıştır (Foto. 276). Diğer odalar depo olarak kullanılmaktadır (Şekil 105).

Yapılar balkonlu cephe düzenlemesi göstermektedir. Eğimli bir arazi üzerine inşa edilen yapılarda kuzey yöndeki bodrum kat cepheye yansırken, güney cephede bodrum kat görülmemektedir. Kuzey cephenin bodrum katlarında ikişer dikdörtgen şekilli basık kemer formlu pencere vardır. Cephe aksının ortasında bulunan, yuvarlak kemer formlu kapılar, bodrum kattan başlayıp zemin katın yarısına kadar yükselmektedir. Kapının iki yanında demir parmaklıklı birer pencere mevcuttur. Birinci katlarda, demir korkuluklu balkon, balkona açılan çift kanatlı kapı ve bir pencere açıklığı görülmektedir (Foto. 270). Çatı katında ise sokağa bakan odanın çatıdan taşırılmış bölümüne açılmış iki penceresi mevcuttur (Foto. 262, 263, 267, 269, Şekil 106).

Güney cephede, bodrum kat görülmemektedir. İki yapı arasında, sonradan eklenen, camlı asansör ve merdiven bölümü vardır. Zemin katlarda, cephe aksının ortasına birer kapı yerleştirilmiştir. A Blokta kapının iki yanında birer, B Blokta ise kapının solunda bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci katta A Blokta üç, B Blokta iki pencere açıklığı görülmektedir (Foto. 266, Şekil 107).

İki yapı arasında kalan cepheler birbiriyle aynıyken, diğer cephelerde dışa açılan pencere sayılarında farklılıklar görülmektedir. Katlar arasını belirleyen silme taştandır. Yapıların köşeleri kesme taşla kaplıdır. Geniş ahşap saçaklı yapının beşik çatısı, Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Yapılar cephe ve mimari açıdan sade bir görünüme sahiptir. İki yapı arasında kalan sahanlık bölümünde, zemin kat pabuçluklarında ve birinci katta yer alan balkon döşemelerindeki desenli karo mermerler dikkat çekmektedir. Pencereler, balkonlar ve köşelerdeki kesme taş kaplamalar cepheye hareketlilik kazandırmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat yığma tuğla, üst katlarda dış duvarlar yığma tuğla iç duvarlar bağdadi tekniklidir. Tavan ve döşemelerde, birinci kattan çatı arasına çıkan merdivende, pencerelerde ve çatı katının cephe kaplamasında ahşap malzeme kullanılmıştır.

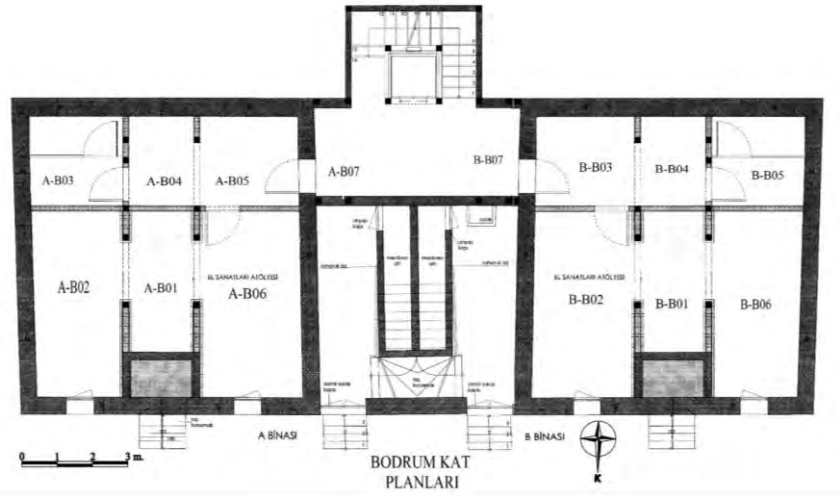

Şekil 102: İkiz Ev'in bodrum kat planları (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Şekil 103: İkiz Ev'in zemin kat planları (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

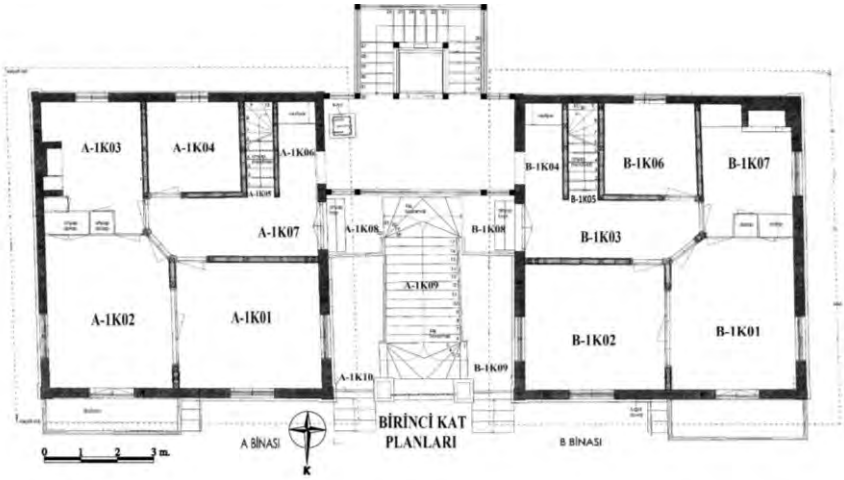

Şekil 104: İkiz Ev'in birinci kat planları (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

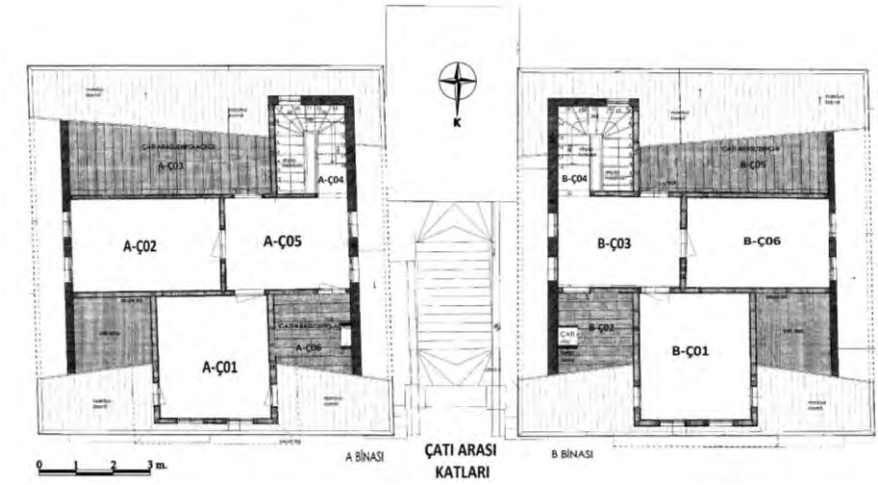

Şekil 105: İkiz Ev'in çatı arası katı planları (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

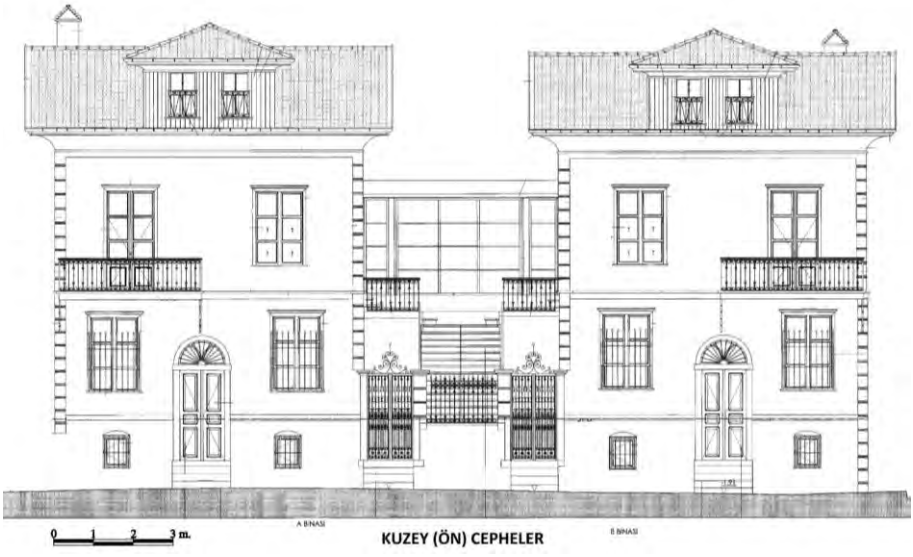

Şekil 106: İkiz Ev'in kuzey cepheleri (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

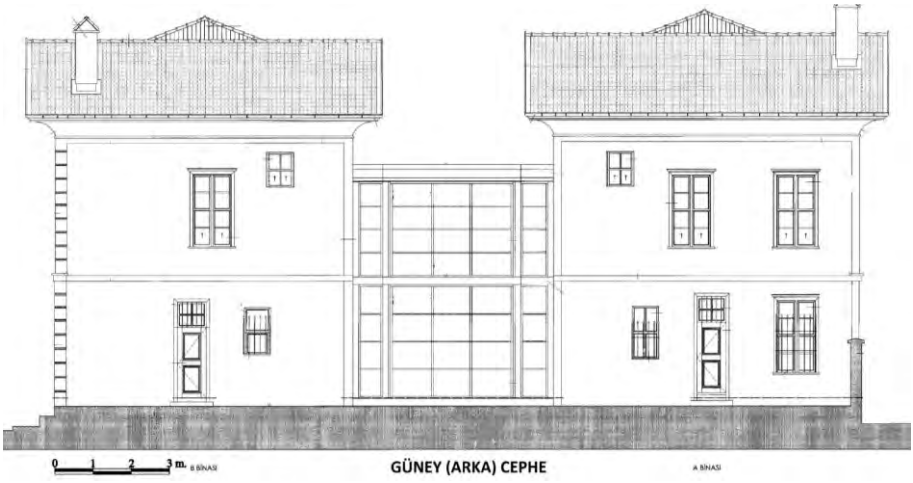

Şekil 107: İkiz Ev'in güney cephe görünümleri (Metin Keskin Mimarlık)

Foto. 262: İkiz Ev A blok kuzey cephe görünümü

Foto. 263: İkiz Ev B blok kuzey cephe görünümü

Foto. 264: İkiz Ev birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 265: İkiz Ev merdiven sahanlığı karo döşeme

Foto. 266: İkiz Ev arka cephe

Foto. 264: İkiz Ev birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 267: İkiz Ev'in güneydoğudan görünümü

Foto. 268: İkiz Ev A blok onarım öncesi (SKVKBK 2013)

Foto. 269: İkiz Ev A blok kuzeydoğudan görünümü

Foto. 270: İkiz Ev A blok balkonu ve döşemesi

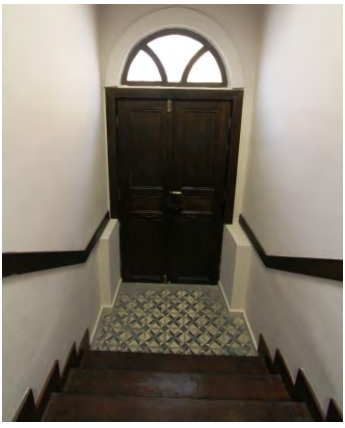

Foto. 271: İkiz Ev zemin kat pabuçluğu

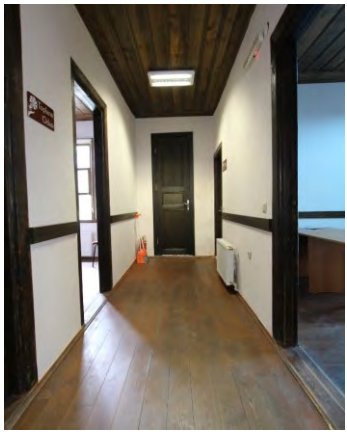

Foto. 272: İkiz Ev zemin kat sofası

Foto. 273: İkiz Ev B blok birinci kat odaları

Foto. 274: İkiz Ev A blok birinci kat odası ve ocak

Foto. 275: İkiz Ev çatı katı sofası

Foto. 276: İkiz Ev çatı katında sokağa bakan oda

2.2.7. Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi (Samsun Büyükşehir Belediyesi)

Katalog No: 28

Foto. 277: Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi ve karşısında ev

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kadıköy Mahallesi, Şükran Sokak (No:28), 21 pafta, 279 ada, 3 parselde yer almaktadır. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Kurulu'nun 14.10.1978 gün ve 1363 sayılı kararı ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 23.07.1990 tarih ve 783 sayılı kararıyla da koruma grubu III olarak belirlenmiştir[365].

Evin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir kayıt bulunmamaktadır. Fakat evin karşısında, bu ev ile aynı plan, cephe ve malzeme özelliklerinde inşa edilmiş olan İbrahim Fevzi Evi'nin demir kapısının üzerinde 1910 tarihi yazılıdır (Foto. 286). Birbirinin simetriği olan bu evlerin aynı tarihte (1910) yapıldığı kabul edilebilir.

[365] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-144 Numaralı Dosya.

Yapı, 2013 yılında etrafında bulunan yapılarla birlikte onarılmış ve işlev değişikliğine uğramıştır.

Konumu: Şükran Sokak ve Sokullu Sokak'ın kesiştiği noktada, eğimli bir arazi üzerinde yer alan ev, duvarla çevrili bir avlu içerisinde yer almaktadır. Yapının avlusuna Şükran Sokak'ta yer alan kapısından geçilmektedir. Evin de bulunduğu avluda (279 numaralı ada) "Paşa Konağı" ve "İkiz Ev" olarak adlandırılan iki sivil mimari örneği daha vardır (Şekil 94). Mesken olarak kullanılmak üzere inşa edilen bu evler, günümüzde, işlev değişikliğine gidilerek çeşitli sosyal hizmet yapıları olarak kullanılmaktadır. Evin iki cephesi sokağa, iki cephesi ise avluya bakmaktadır. Yapı, günümüzde, Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi olarak kullanılmakta olup kadınlara yönelik çeşitli kurslar verilmektedir.

Mimari Özellikleri: Bodrum üzerine iki katlı inşa edilmiş olan yapı, dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır.

Batı cepheden geçiş sağlanan bodrum katta, günümüzde depo (B01), mutfak (B02) ve tuvalet (B06, B07) olarak kullanılan mekanlar bulunmaktadır. Girişin soluna, 2013 yılında yapılan onarımda, asansör eklenmiştir (Şekil 108).

Eve geçiş Şükran Sokak'tan kapısı olan sahanlıktan (Z07) sağlanmıştır. Girişin üzeri oda şeklinde çıkma yapmakta, üst kat çıkmasını taş ve taş bir kaideye oturtulmuş metal bir direk taşımaktadır. Yola bakan sahanlık, günümüzde güvenlik amacıyla tamamen demir korkulukla kapatılmıştır. Sahanlıkta zemin kat ve birinci kata geçiş için kapıların olması, bu katların müstakil birer yapı olarak farklı kişiler tarafından kullanıldığını göstermektedir. Zemin kat ve birinci kata geçişi sağlayan geçiş kapılarının önünde karo mermer döşeme vardır (Foto. 277).

Zemin kat, dış sofalı plan düzenlemesi göstermekte olup sofa ve onun etrafına yerleştirilen odalardan oluşmaktadır. Bu katta, Şükran Sokak yönüne bakan iki oda (Z01, Z02), kuzeybatıda bir mutfak (Z04) ve asansör (Z08) boşluğu bulunmaktadır (Foto. 280). Mutfakta bir ocak nişi bulunmaktadır. 2013 yılında gerçekleştirilen onarımda mutfak

bölümündeki dolaplar kaldırılmıştır. Zemin katın tavanı, tabanı ve odalara geçişi sağlayan tek kanatlı kapılar, ahşap malzemelidir (Şekil 109).

Birinci kata, zemin kat sahanlığından, çift kanatlı ahşap bir kapıyla ulaşılan merdivenle çıkılmaktadır. Birinci kattaki küçük sofanın (1K01) etrafında üç oda, bir mutfak ve asansör boşluğu bulunmaktadır. Sofanın batı (1K05) ve güneyindeki (1K02) odalar, çift kanatlı ahşap kapıyla ilişkilendirilmiştir. Bir ocak nişi bulunan mutfak (1K04) günümüzde depo olarak kullanılmaktadır (Foto. 281, 282). Asansör boşluğunun olduğu alanda, daha önceden tuvalet olduğu restorasyon çizimlerinden anlaşılmaktadır. Birinci kat tavan ve düz tabanı ahşaptandır (Şekil 110).

Ev, çıkmalı ve balkonlu cephe düzenlemesi göstermektedir. Sokollu Sokağa bakan güney cephe, eğimden dolayı, sokağa zemin üzeri bir kat olarak yansımaktadır. Bodrum kat bu cepheden dışa yansımazken sadece kat silmesi görülmektedir. Zemin katta, zemin ve birinci kata geçişin sağlandığı demir korkuluklu sahanlık vardır. Bu katta iki kapı, iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Birinci katta sahanlığın üzeri oda şeklinde çıkma yapmaktadır. Çıkmayı, taş malzemeli gövdeye oturan ince yuvarlak bir metal ve köşede sahanlığa geçiş kapısının yanındaki babaya oturan bir sütunçe taşımaktadır. Birinci katta iki giyotin pencere mevcuttur (Foto. 278, 279, Şekil 113).

Şükran Sokağa bakan doğu cephe, sokağa zemin üzeri bir kat olarak yansımaktadır. Cephe aksının güney ucunda, sahanlığa geçişi sağlayan demir kapı görülmektedir. Zemin katta ve birinci katta, dikdörtgen şekilli üçer giyotin pencere mevcuttur. İkinci katta, cephenin aksına göre sağ tarafta, ahşap desteklerle taşınan demir korkuluklu bir balkon yer almaktadır (Foto. 278, Şekil 114).

Kuzey cephe diğer cephelere göre daha sade bir düzenlemeye sahip olup bodrum kat kısmen dışa yansımaktadır. Bodrum katta üç küçük pencere, zemin ve birinci katta ise dikdörtgen şekilli giyotin ikişer pencere vardır (Foto. 280, Şekil 112).

Batı cephe, dışa, bodrum üzerine iki kat olarak yansımıştır. Cephe aksının ortasında, cepheden taşıntı yapan, alüminyum konstrüksiyonlu,

cam kaplamalı merdiven bölümü eklenmiştir. Merdiven ile zemin kata çıkış sağlanmakta olup birinci kata çıkılamamaktadır. Cephe aksına göre sol tarafta, bodrumdan başlayarak çatıyı da aşan baca kütlesi, cepheyi dikey olarak kesmektedir. Birinci katta iki küçük, iki büyük, dikdörtgen şekilli giyotin pencere açıklığı bulunmaktadır (Şekil 111).

Evin cephelerinde yer alan bodrum ve zemin kat pencereleri tamamen, birinci kat pencereleri ise yarısına kadar demir korkulukludur. Birinci kat pencerelerinde ahşap pervaz görülmektedir. Ev, düz geniş saçaklı, kırma çatılı ve kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Yapı, süsleme bakımından sade bir görünüme sahip olup yalın bir mimari üslupta inşa edilmiştir. Sokullu Sokağa bakan çıkma ve Şükran Sokağa bakan balkon cephelere hareketlilik kazandırmaktadır. Sahanlık bölümünde karo mermer döşeme kullanılmıştır. Sokağa bakan cephedeki pencere denizliklerinin altı profillidir.

Malzeme ve Teknik: Yapının bodrum katı, zemin katın dış duvarları yığma tuğla, zemin katın iç duvarları ve birinci kat bağdadi tekniklidir. Yapının taban ve tavanlarında, kapılarında, pencerelerinde ve merdiveninde ahşap malzeme görülmektedir. Sokağa bakan cephedeki çıkmayı taşıyan destek, pencere ve balkon korkuluklarında metal malzeme kullanılmıştır.

Şekil 108: Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi bodrum kat planı (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Şekil 109: Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi zemin kat planı (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

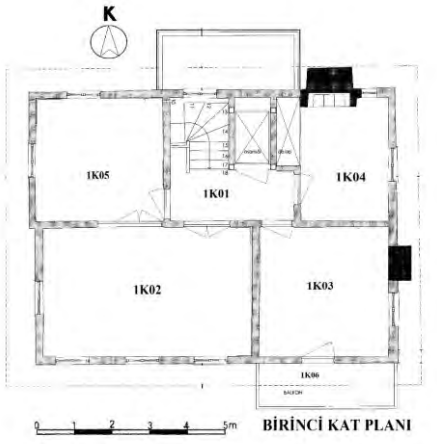

Şekil 110: Birinci kat planı (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Şekil 111: Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi batı cephesi (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

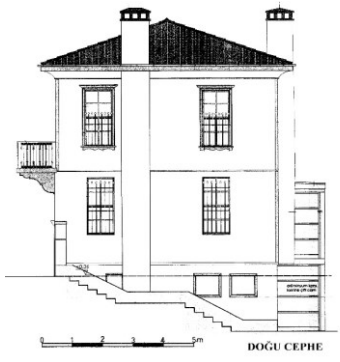

Şekil 114: Evin doğu cephesi (SKVKBK-Metin Keskin Mimarlık)

Foto. 278: Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi'nin güneybatıdan görünümü

Foto. 279: Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi'nin güney cephesi

Foto. 280: Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi'nin kuzey cephesi

Foto. 281: Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi zemin katta birleştirilen oda ve mutfağı

Foto. 282: Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi birinci kat mutfak ocağı

2.2.8. İbrahim Fevzi Evi

Katalog No: 29

Foto. 284: İbrahim Fevzi Evi'nin güneydoğudan görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Eser, Kadıköy Mahallesi, Şükran Sokak (No: 26), 21 pafta, 820 ada, 1 parselde yer almaktadır. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararı ile eski eser olarak tescillenmiştir[366].

Şükran Sokağa bakan cephe aksının sağında bulunan demir kapının alınlığı üzerinde, 1910 tarihi yazılıdır (Foto. 286). Evdeki karosiman döşeme kullanımı ve beden duvarlarının yığma tuğla ile inşa edilmiş olması göz önünde bulundurulduğunda bu tarih, yapının inşa tarihi olmalıdır. Tarihin Latin rakamlarıyla yazılmasının altında, yapının gerçekleştirildiği onarımda evin inşa tarihi bilindiği ve sonradan buraya yazıldığı ya da Ermeni-Rum evi olduğu tahmin edilmektedir. Evin Rumların yaşadığı

[366] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-310 Numaralı Dosya.

mahallede olmasından dolayı, ikinci ihtimalin daha kuvvetli olduğu varsayılabilir.

Konumu: Evin güney ve doğu cephesi sokağa bitişiktir. Batı ve güney yönlerinde avlu bulunmaktadır. Yapının avlusuna, Şükran Sokak ve Sokullu Sokak'ta yer alan kapılardan geçilmektedir.

Mimari Özellikleri: Yapı, doğusundaki binayla simetrik planda, bodrum üzeri iki katlı olarak inşa edilmiştir. Ev günümüzde kullanılmamaktadır. Bu nedenle ev sahiplerine ulaşılamamış ve eve girilememiştir. Fakat yapının doğusunda bulunan ev ile aynı cephe özelliklerini taşıdığı anlaşılmakta olup bu evle aynı planda yapılmış olduğu varsayılabilir. Cephe özellikleri, süsleme ve malzeme özellikleri bir önceki evle aynı olduğu için tekrar edilmemiştir (Foto. 283, 284, 285).

Foto. 283: İbrahim Fevzi Evi doğu cephesi

Foto. 285: İbrahim Fevzi Evi'nin batı cephesi

Foto. 286: İbrahim Fevzi Evi güney yöndeki demir kapı

2.2.9. Abdül Demirci Evi

Katalog No: 30

Foto. 287: Abdül Demirci Evi'nin güney cephe görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Ev, Kadıköy Mahallesi, Fazıl Ahmet Paşa Sokak (No: 2A-2B) ile Kadı Caddesi'nin kesiştiği alanda, 20 (21 yeni) pafta, 548 (820 yeni) ada, 8 (10 yeni) parselde yer almaktadır. Yapı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla tescillenmiştir.

Yapının ne zaman inşa edildiğine dair herhangi bir belge bulunmamaktadır. Ev sahibi Abdül Demirci ile yapılan görüşmede evin 100-110 yıllık olduğunu belirmiştir[367]. Ev sahibinden alınan bilgiler, cephe özellikleri, karosiman döşeme kullanımından hareketle, bina 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır. Ev, 1969 yılında Abdül Demirci tarafından Nazire Ircı ve Zekiye Ircı kız kardeşlerden satın alınmış olup halen aynı kişiye aittir.

[367] Abdül Demirci'den (59 yaşında) 06.07.2019 tarihinde alınan bilgi.

1994 yılında, yapının tescilinin kaldırılması için dilekçe verilmiş, fakat Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu, tescilin kaldırılma talebinin reddine ve koruma grubunun II olarak belirlenmesine karar vermiştir[368]. Yapının, 2006 yılında, onarım projesi Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanmış[369] ve evin cepheleri onarılmıştır. Günümüzde evin iç mekanlarının onarıma ihtiyacı vardır. Fakat ev sahibi, onarımı gerçekleştirecek maddi imkânı olmadığı için evi kullanmadıklarını ifade etmektedir[370].

Konumu: Kuzey-güney doğrultusunda, eğimli bir alana inşa edilen ev, avlu içerisinde yer almaktadır. Yola bakmayan arka kısım, yapının avlusu sonraki dönemlerde briketle oluşturulmuş duvarla çevrelenmiştir. Yola sıfır olan batı ve güney taraflarında, avlu duvarı yoktur. Yapının çevresinde herhangi bir tescilli yapı olmamakla birlikte günümüz mimarisinin çok katlı ve birkaç katlı örnekleri bulunmaktadır. Fazıl Ahmet Paşa Sokağı'ndan avluya, iki tarafında babalar bulunan çift kanatlı demir kapıyla geçilmektedir (Foto. 290, Şekil 118).

Mimari Özellikleri: Ev, yığma taş duvar, bodrum kat üzerine teşekkül eden iki kattan meydana gelmektedir.

Fazıl Ahmet Paşa Sokağı'na bakan avlu kapısından geçildikten sonra üç kapı bulunmaktadır. Avlu kapısının hemen sağında yer alan kapıdan bodrum kata, avlu kapısından geçildikten sonra çıkılan altı basamaklı merdivenle ulaşılan iki kapıdan sağdakinden zemin kata, soldakinden birinci kata geçilmektedir (Foto. 290). Giriş bölümünün altı sarnıç olarak düzenlenmiştir.

Bodrum kata girilememiştir. Fakat eldeki çizimlere ve kuruldan elde edilen fotoğraflara göre mimari tanımı yapılmaya çalışılmıştır. Tek kanatlı kapıdan sonra dört basamaklı merdivenle bodrum katın sofasına (B05)

[368] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 22.04.1994 tarihli 1913 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-194, 208, 303 Numaralı Dosya.

[369] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 11.11.2006 tarih ve 930 sayılı kararı.

[370] Abdül Demirci'den (59 yaşında) 06.07.2019 tarihinde alınan bilgi.

geçilmektedir. Bodrum sofasının doğusunda iki oda (B02, B04), kuzeyinde mutfak (B01) bulunmaktadır. Mutfağın girişinin karşısında sonradan kapatılarak depo olarak kullanılan taş ocak bulunmaktadır. Mutfağın yan tarafında, sofanın kuzeybatısında, sonradan eklendiği düşünülen tuvalet bölümü (B03) yer almaktadır. Tavanlarda ahşap kirişler mevcuttur (Şekil 115).

Bodrum kata geçiş kapısının yanındaki basamaklardan, zemin kata geçiş kapısına ulaşılmaktadır. Zemin kat dış sofalı plan düzenlemesi göstermektedir. Sofanın doğusunda iki (Z02, Z04), güneyinde bir oda (Z05) vardır. Kuzeyinde ise mutfak (Z01) bulunmaktadır. Mutfağın kuzey duvarında yer alan ocak, işlevi dışında depo olarak kullanılmaktadır. Kuzey duvarının sağ köşesinde, 14 cm genişliğinde 50 cm derinliğinde kapaklı dolap mevcuttur. Doğu duvarında bu dolaptan daha geniş (42 cm) ahşap kapaklı bir dolap daha görülmektedir. Mutfağın güney duvarında ise altları kapaklı dolap, üstleri mutfak eşyalarının koyulduğu terek olarak düzenlenmiştir (Foto. 291). Zemin katın kuzeybatısında yer alan ve yatak odası olarak kullanılmış olan odanın batı duvarında, ahşap kapaklı yüklüğe yer verilmiştir. Diğer odalarda herhangi bir özellik görülmemektedir. Merdivenin altında, sonradan yapıldığı düşünülen tuvalet bulunmaktadır. Zemin katta yer alan mekanlara geçişi sağlayan kapılar, tek kanatlı ve ahşaptandır. Çıtalı düz tavan ve taban döşemesi de ahşaptandır (Foto. 296, Şekil 116).

Zemin kata geçiş kapısının sağındaki kapıdan, on dokuz basamaklı ahşap merdiven ile birinci katın sofasına ulaşılmaktadır (Foto. 292). Merdiven ahşap tırabzanlıdır. Merdiven sofasının hemen bitişiğinde sonradan eklendiği anlaşılan, beş ahşap basamakla çıkılan tuvalet ve lavabo (1K06, 1K07) bulunmaktadır. Birinci kat plan düzenlemesi zemin katla birebir benzerlik göstermektedir (Foto. 293). Plan düzenlemesinin yanında odaların yerleştirilişi ve geleneksel öğelerin konumları anlamında da aynıdır. Mutfakta yer alan ocak ve ahşap dolaplar, kuzeydoğu odadaki yüklük bu katta da görülmektedir (Foto. 295, 296). Zemin kattan farklı olarak Kadı Caddesi'ne bakan oda (1K05) ve birinci katın güneydoğusunda yer alan odalar (1K04) cepheden 100 cm kadar çıkma yapmaktadır. Sofaya

göre güneydoğudaki oda, birinci katın en büyük odasıdır. Bu oda başoda olmalıdır. Birinci kat odalarına geçiş sağlayan kapılar tek kanatlı ve ahşaptır (Şekil 117).

Ev, çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Kuzey, güney ve doğu cephelerin birinci katında çıkmalar mevcuttur.

Güney cephede, bodrum katta, üç pencere ve bir soba borusu açıklığı bulunmaktadır. Zemin kat ve birinci kat arasındaki kat silmesi, yatay düzlemde boylu boyunca devam etmektedir. Cephede, zemin katta dört, birinci katta beş olmak üzere dokuz pencere daha vardır. Birinci kattaki pencerenin biri, doğu cephede yer alan (1K04' odasının çıkması) cumbanın yan penceresidir. Güney cephedeki cumba birinci katın sol tarafındaki odanın (1K05) çıkmasıdır. Çıkma, süsleme unsurları olan ahşap elibelinde ile desteklenmektedir. Ahşap desteklerde ahşap işçiliği görülmektedir. Çıkmaların etrafı yatay ve düşeyde ahşap çerçeve ile vurgulanmıştır. Cumbanın yan taraflarında birer, ön yüzeyinde iki pencere vardır. Öndeki giyotin pencereler dikdörtgen şekilli olup, kat pencereleri ile aynı boyuttadır. Çıkmanın doğu ve batısındaki yan pencereler ise öndeki pencerelerin yarısı genişliğindedir. Pencereler dikdörtgen şekilli ve giyotindir (Foto. 287, Şekil 118).

Doğu cephesi Kadı Caddesi'ne bakmaktadır. Cephenin bodrum katında iki, zemin katında dört, birinci katında ise ikisi çıkmada olmak üzere dikdörtgen şekilli dört giyotin pencere vardır. Bu cephede de birinci katın sol tarafındaki oda, oda şeklinde çıkma yapmaktadır. Çıkma ebat olarak güney cepheyle farklılık gösterse de düzenleme olarak aynıdır (Foto. 288, Şekil 119).

Kuzey cephesi avlu bölümüne bakmaktadır. Bu cephede bodrum kattan başlayıp çatı mahyasının yukarısına kadar devam eden bacası vardır. Baca bodrum, zemin ve birinci katların mutfaklarında yer alan ocakların dumanını dışarıya aktarmak için yapılmıştır. Zemin kat ve birinci katta birer tane olmak üzere iki penceresi bulunmaktadır. Bu cephede diğer cephelere göre pencere açıklığı daha azdır (Foto. 289, Şekil 120).

Batıda cepheden taşıntı yapan merdiven dikkat çekmektedir. Bu cephede diğer cephedekilerle aynı boyutlarda dikdörtgen pencerelerden dört, bu pencerelerin yarı ebatlarındaki dikdörtgen biçimli ahşap giyotin pencerelerden üç adet vardır. Bodrum kat ve zemin katta yer alan pencereler demir parmaklıdır. Birinci kattaki pencerelerin bazıları ise yarısına kadar demir korkulukludur (Foto. 289, Şekil 121).

Tamamen ahşap strüktüre oturan kırma çatı, Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Ev genel olarak sade bir görünüme sahiptir. Fakat cephelerdeki çıkmalar ve pencereler cepheye hareketlilik kazandırmaktadır. Bunların dışında bazı süsleme detayları görülmektedir. Çıkmayı destekleyen ahşap payandadaki geometrik süsleme (Foto. 298, Şekil 122) ve giyotin pencerelerin yukarı kaldırılması için tutulduğu yerdeki bitkisel süsleme dikkat çekicidir (Foto. 297).

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat, yığma tuğla duvar üzeri sıvalıdır. Üst katlarda bağdadi teknikli duvar görülmektedir (Foto. 299). Subasman üzerinde, tabanda dayanıklı malzeme olan meşe ağacı kullanılmıştır. Evin tavan, taban, üst kata çıkış merdiveni, kiriş, saçak, saçak uçlarının alt kısımları ve cumba gibi bölümleri ahşaptandır. Bunların yanında zemin ve birinci kat dış cephesi tamamen ahşap kaplamadır.

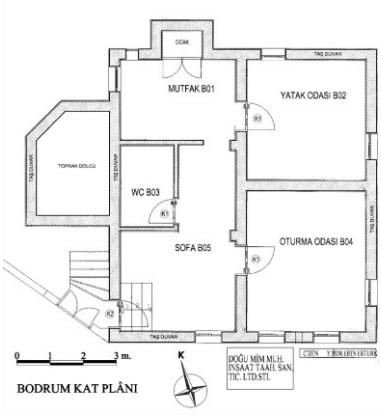

Şekil 115: Abdül Demirci Evi bodrum kat planı (SKVKBK-Doğu Mim. Müh.)

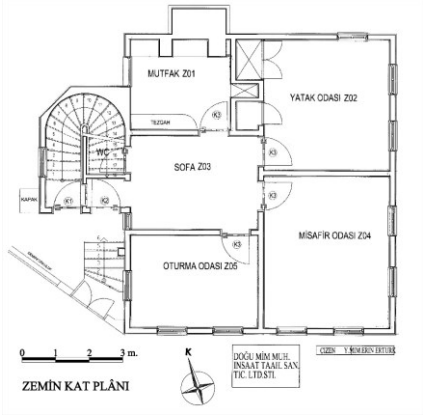

Şekil 116: Abdül Demirci Evi zemin kat planı (SKVKBK-Doğu Mim. Müh.)

Şekil 117: Abdül Demirci Evi birinci kat planı (SKVKBK-Doğu Mim. Müh.)

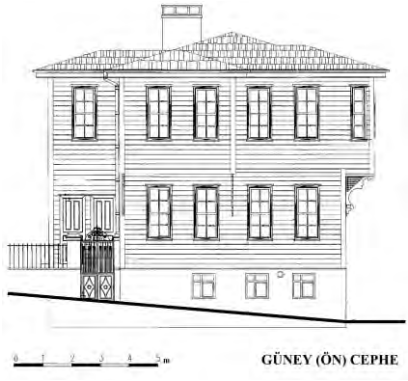

Şekil 118: Abdül Demirci Evi güney cephesi (SKVKBK-Doğu Mim. Müh.)

Şekil 119: Abdül Demirci Evi doğu cephesi (SKVKBK-Doğu Mim. Müh.)

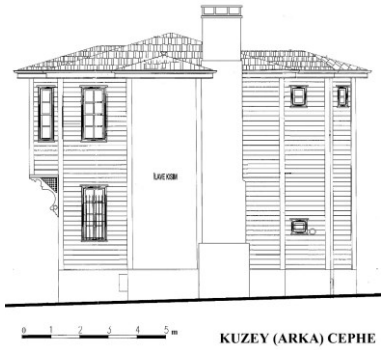

Şekil 120: Abdül Demirci Evi kuzey cephesi (SKVKBK-Doğu Mim. Müh.)

Şekil 121: Abdül Demirci Evi batı cephe cephesi (SKVKBK-Doğu Mim. Müh.)

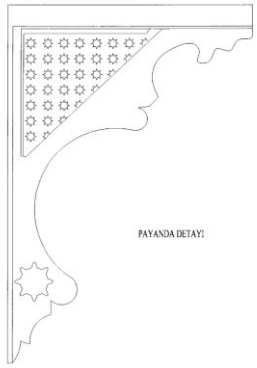

Şekil 122: Abdül Demirci Evi payanda detayı (SKVKBK-Doğu Mim. Müh.)

Foto. 288: Abdül Demirci Evi'nin kuzeydoğu köşeden görünümü

Foto. 289: Abdül Demirci Evi'nin kuzeybatı köşeden görünümü

Foto. 290: Abdül Demirci Evi avlu, zemin ve birinci kata geçiş kapıları

Foto. 291: Abdül Demirci Evi zemin kat mutfağındaki terek ve ahşap dolap

Foto. 292: Abdül Demirci Evi'nin merdiven bölümünden görünüm

Foto. 293: Abdül Demirci Evi'nin birinci kat sofası

Foto. 294: Abdül Demirci Evi yüklük

Foto. 295: Abdül Demirci Evi birinci kat mutfağındaki ocak

Foto. 296: Abdül Demirci Evi'nin birinci kat tavanı

Foto. 297: Abdül Demirci Evi'nin giyotin pencerelerdeki süsleme detayı

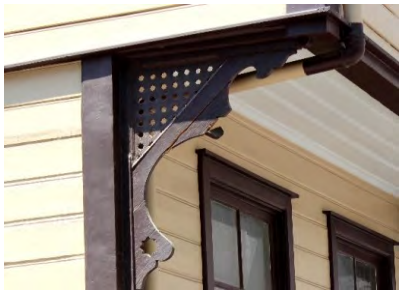

Foto. 298: Abdül Demirci Evi'nin ahşap konsol süsleme detayı

Foto. 299: Abdül Demirci Evi'nin iç duvarlardaki bağdadi tekniği detayı

2.2.10. Lazzade Kaşif Bey Evi (Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı)

Katalog No: 31

Foto. 300: Lazzade Kaşif Bey Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Ev, Kadıköy Mahallesi, Gebi (Orhan Gencebay) Caddesi (No:8), 23 pafta, 277 ada, 8 (yeni 15) parselde yer almaktadır. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 08.06.1979 tarih ve A-1676 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

Kurul kayıtlarında yapının 1931 yılında yapıldığı belirtilmiştir[371]. Evin geleneksellikten uzaklaşan cephe ve plan özellikleri 1931'de inşa edilmiş olabileceğini doğrular niteliktedir. Lazzade Kaşif Bey tarafından yaptırılan bina, Berk ailesi tarafından 1947 yılında satın alınmış olup, 1969 yılına kadar konut olarak kullanılmıştır. Yapı bu tarihten itibaren zemin katı bir süre saksı deposu olarak kullanılmış ve avlusuna yapılan sera ise çiçek üretimi için kullanılmıştır. Üst katlar ise 1969 yılından itibaren boş durmaktadır. Ev, uzun süre kullanılmaması nedeniyle çevredeki serserilerin uğrak mekânı olmuş 1988 ve 1992 yıllarında yangın geçirmiştir[372].

[371] Samsun İli Özel İdare Müdürlüğü 14.02.1984 tarihli 718 sayılı yazısı.
[372] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-36 Numaralı Dosya.

Yapının sahipleri tarafından, defalarca, tescil kararının kaldırılması ve imara izin verilmesi için çeşitli kurumlara dilekçe yazılmış ve dava açılmıştır. 13.05.1980 tarihinde düzenlenen bir raporda[373] kullanılabilir durumda olmadığı ve asıl işlevini yitirdiği için korunmasına gerek olmadığı belirtilmiştir. Binanın malikleri Ferruh Berk ve Mete Berk 1981 yılında yazdıkları dilekçede Rum evlerinin kötü bir kopyası olarak betimledikleri evin korunmasında fayda olmadığı için tescilin kaldırılmasını talep etmişlerdir. 02.02.1984 tarihinde, Mete Berk tarafından Kültür Bakanlığına yazılan dilekçede, kullanılmayan yapı için belediye tarafından yıkım kararı alındığını ve bu kararın bir an önce uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Fakat Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından bu talep reddedilerek, koruma grubu 2A-II olarak belirlenmiştir[374]. 01.05.1986 tarihinde yapının beş yıldır kullanılmadığı, oturulacak durumda olmadığı, Cumhuriyet Dönemi yapısı olduğu, tarihsel, sanatsal ve bölgesel özellikler taşımadığı için karara itiraz edilmiştir. Fakat itiraz da reddedilmiştir[375]. 1988'de koruma grubu III olarak belirlenmiştir[376]. Mete ve Ferruh Berk tarafından 1989 yılında yine aynı sebeplerle tescilin kaldırılmasına yönelik talep bulunmaktadır. 11.10.1989 tarihinde Samsun İdare Mahkemesi tarafından söz konusu taşınmazın mevcut durumu, yapısal ve mimari özellikleri bakımından, Samsun'da az sayıda kalmış, Cumhuriyet Dönemi konut tiplerinden biri olduğu için tescilin kaldırılma talebi reddedilmiştir[377].

Yapı, 8 numaralı parsel üzerinde yer alırken, 2005 yılında yapılan ifraz ile 15 numaralı parselde kalmıştır[378]. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma

[373] Rapor Ali Çolak, Münir Köymen ve Yücel Süner isimli üç inşaat mühendisi tarafından düzenlenmiştir.

[374] Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 tarihli 800 sayılı kararı.

[375] Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu'nun 20.9.1986 tarihli 2711 sayılı kararı.

[376] Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu'nun 13.07.1988 tarihli 126 sayılı kararı.

[377] Samsun İdare Mahkemesi Karar No: 1989/909.

[378] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 28.05.2005 tarihli 255 sayılı kararı.

Kurulu tarafından 2006 yılında koruma grubu tekrar II olarak belirlenmiştir[379]. 2006 yılında yapının onarımı için yapılan proje kurul tarafından kabul edilmiş[380], fakat restore edilmemiştir. Samsun Büyükşehir Belediyesi Fen İşleri Müdürlüğü tarafından 22.09.2008 tarihinde Hüseyin Cahit Berk'e yazılan belgede yapının kötü amaçlı olarak kullanıldığı ve gerekli tedbirlerin 10 gün içerisinde alınması gerektiği belirtilmiştir. 2008 yılında açık olan kapı ve pencerelerin kapatılmasına yönelik karar bulunmaktadır[381]. Taşınmaz Mete Berk ve Mehmet Berk Ferruh adına kayıtlı iken 01.10.2009 tarihinde MG Müteahhitlik Hizmetleri Yapı İnşaat ve Turizm Limited Şirketi tarafından 575.000.00 bedelle satın alınılmıştır.

Ev, 2015 yılı Kasım ayından itibaren İlkadım İlçesi Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı olarak işlev görmektedir.

Konumu: Geniş bir avlu içerisinde yer alan yapı, hafif eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Binanın doğu yönündeki tarihi ev, diğer yönlerinde çok katlı, günümüz mimari örnekleri bulunmaktadır. Evin içerisinde yer aldığı avlu, duvarla çevrelenmiştir. Avluya doğu yöndeki demir kapıdan geçilmektedir (Foto. 300).

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum kat üzerine iki kat ile çatı arası kattan oluşmaktadır.

Evin bodrum katına, doğu cephedeki zemin kata çıkış merdiveninin hemen altındaki ve kuzey cephedeki birer kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Doğu cephedeki kapıdan geçildikten sonra ulaşılan sofanın (B01) üç tarafında odalar (B02, B03, B04) bulunmaktadır. Sofanın kuzeyinde ise zemin kata çıkış merdiveni vardır. Bodrum kat özgün plan şemasını korumuş olup, günümüzde arşiv ve depo olarak işlev görmektedir (Foto. 305, Şekil 123, 124).

[379] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 24.02.2006 tarihli 576 sayılı kararı.
[380] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 22.06.2006 tarihli 1832 sayılı kararı.
[381] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 30.10.2008 tarihli 1832 sayılı kararı.

Binanın zemin kat girişi doğu cephedendir. Zemin katta, balkon görevini de gören binanın girişinde (Z01), cepheyi boydan boya kaplayan sahanlık bölümü yer almaktadır. Buraya, özgün olmayan on bir basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Ortadaki geçiş kapısı çift kanatlıdır. Zemin kat, oda bölmeleri kaldırılarak tek mekân haline getirilmiş ve özgünlüğünü kaybetmiştir. Burası günümüzde, ofis olarak kullanılmaktadır. Kuzeybatı köşede tuvalet mekânı (Z04) vardır (Foto. 306, Şekil 124).

Yapılan onarımlarda birinci kata çıkışı sağlayan özgün ahşap merdiven kaldırılmış, yirmi basamaklı taş merdiven eklenmiştir (Foto. 307, 308). Birinci kat, diğer katlara göre daha az değiştirilmiştir. Birinci kat özgün olan plan şemasında, ortada bir sofa ve sofanın üç tarafındaki odalardan müteşekkildir (Şekil 125). Onarım sonrasında, merdivenden çıkıldıktan sonra karşıya lavabo (1K06), lavabonun yanına ise mutfak (1K05) eklenmiştir. Birinci katta, kuzeydoğu taraftaki oda, müdür odası (1K02) olarak kullanılmaktadır. Bu odadan, ön cepheye bakan balkona (1K01), iki kanatlı kapıyla geçilmektedir (Foto. 309, Şekil 125).

Çatı katına, değiştirilmiş yirmi taş merdivenle çıkılmaktadır. Özgün planında merdivenden çıkıldıktan sonra ulaşılan giriş sofasının etrafında dört oda varken, günümüzde oda bölmeleri kaldırılmış, tek mekân haline getirilmiştir (Şekil 126). Çatı katı ofis olarak kullanılmaktadır (Foto. 310).

Evde balkonlu cephe düzenlemesi görülmektedir. Doğu cephe Gebi Caddesi'ne bakmaktadır. Bodrum katta, cephe aksının ortasında, zemin kata çıkış merdiveni, merdivenin iki tarafında kareye yakın birer küçük pencere bulunmaktadır. Zemin kattaki sahanlık, balkon şeklinde düzenlenmiş, cephe boyunca uzatılmıştır. Cephe aksının ortasında bir kapı, kapının iki yanında dikdörtgen şekilli birer pencere vardır. Birinci katta, cephe aksının ortasında, girişin üzerinde, çift kanatlı kapıyla geçilen demir parmaklıklı balkon bulunmaktadır. Balkonun iki yanında dikdörtgen şekilli birer pencere mevcuttur. Ön cephenin kapı ve pencereleri aynı boyutlarda ve simetriktir. Diğer cephelerde bu simetri yoktur. Çatı katında pencere görevi de gören, dilimli kemer formunda, çift kanatlı birer kapı mevcuttur. Kapının önüne yerleştirilen dış bükey formlu

demir parmaklıklar balkon görüntüsü vermektedir (Foto. 301, 302, Şekil 127).

Kuzey cephede bodrum katta, bodrum kata geçişi sağlayan kapı, kapının solunda kareye yakın küçük bir pencere görülmektedir. Zemin katta cephe aksına göre batıda bir geniş, doğuda daha küçük boyutlarda yan yana iki adet pencere yer almaktadır. Birinci kat pencere düzeni, zemin kat pencere düzeniyle benzerlik göstermektedir (Foto. 304, Şekil 128).

Batı cephede, bodrum katta, kare planlı üç pencere bulunmaktadır. Üç basamaklı merdivenle ulaşılan, cephe aksına göre sağa yanaştırılmış kapıdan zemin kata geçiş sağlanmaktadır. Kapının solunda farklı ölçülerde iki, sağında bir adet dar dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Birinci katta, cephe aksının sağına yerleştirilmiş çift kanatlı kapıyla geçilen demir korkuluklu balkon, balkonun kuzeyinde ise farklı ölçülerde üç pencere açıklığı vardır. Çatı katında ise ön cephedeki pencere düzenlemesine benzer bir pencere görülmektedir (Foto. 303, Şekil 129).

Güney cephede, bodrum katta, iki adet, kareye yakın küçük pencere, zemin ve birinci katlarda, simetrik görünümlü ikişer pencere mevcuttur (Şekil 130).

Beşik çatılı yapının dar saçaklarının altı ahşap kaplamadır. Evdeki yüksek beşik çatı ve üçgen alınlık Samsun evlerinde çok rastlanmayan bir mimari tarzdır.

Süsleme: Ev, süsleme bakımından mütevazı bir görünüme sahiptir. İç mekân özgün durumunu kaybettiğinden süsleme olup olmadığı bilinmemektedir. Dış cephede balkonlar, pencereler ve pencere korkulukları cepheye hareketlilik kazandıran öğelerdir.

Malzeme ve Teknik: Dış duvarları tamamen yığma tuğla olarak inşa edilen konutta, ara bölmeler bağdadi tekniklidir. Kapı, pencere, tavan ve taban ahşap malzemeyle yapılmıştır. Zemin kata çıkış ve iç mekân ahşap merdiveni taş merdivenle değiştirilmiştir. Balkon ve pencere korkuluklarında demir malzeme görülmektedir.

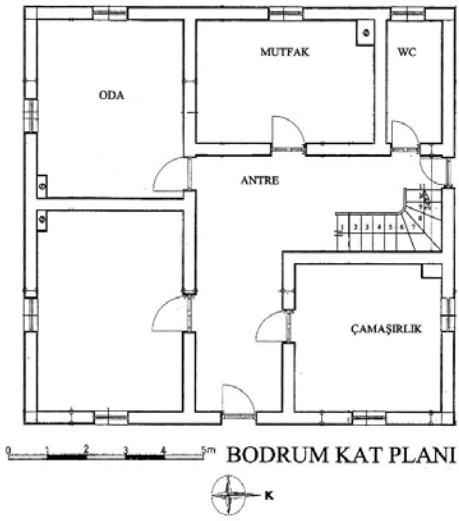

Şekil 123: Lazzade Kaşif Bey Evi bodrum kat özgün planı (SKVKBK-Berk Yapı)

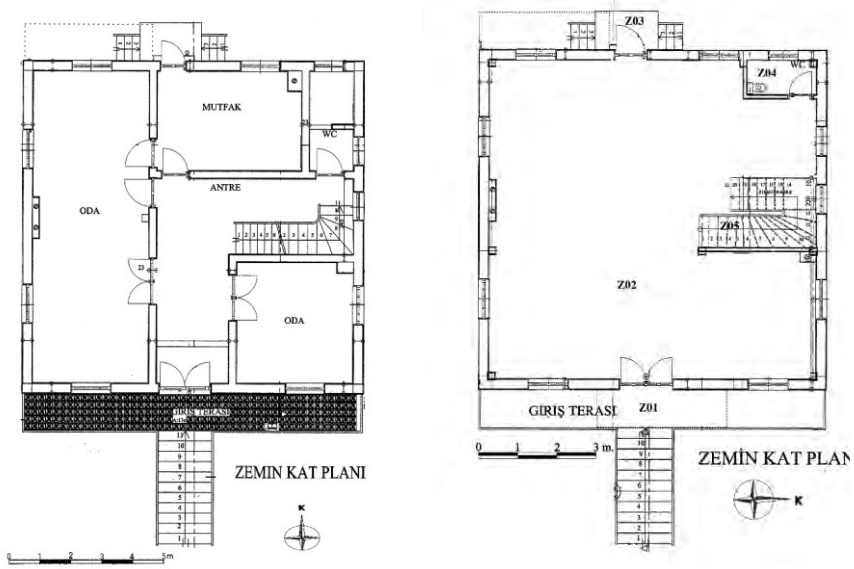

Şekil 124: Lazzade Kaşif Bey Evi zemin kat özgün planı ve günümüzdeki planı (SKVKBK-Berk Yapı)

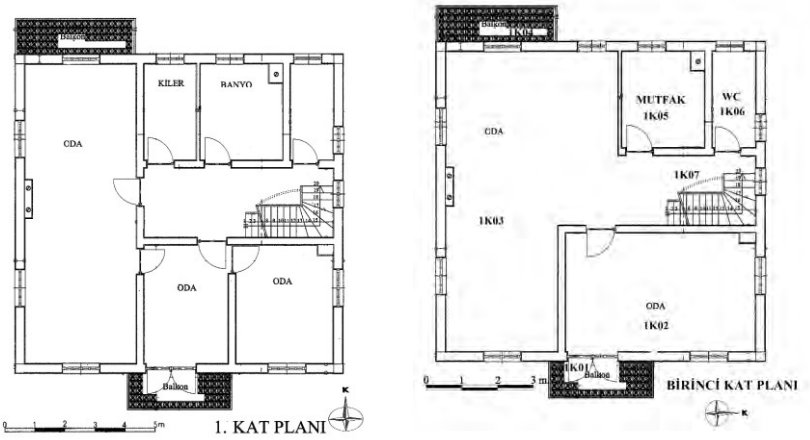

Şekil 125: Lazzade Kaşif Bey Evi birinci kat özgün planı ve günümüzdeki planı (SKVKBK-Berk Yapı)

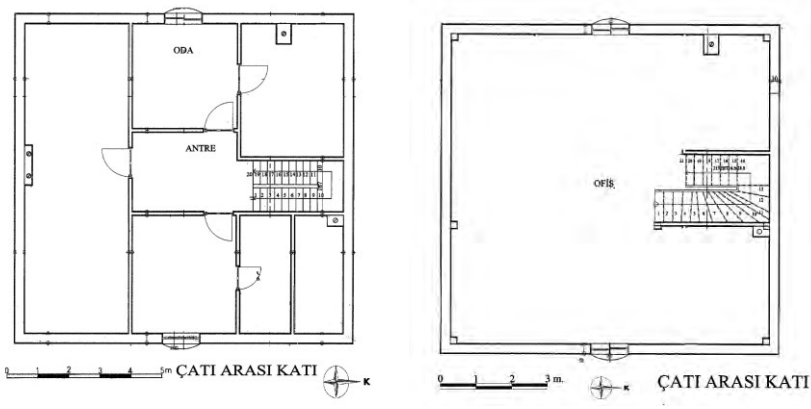

Şekil 126: Lazzade Kaşif Bey Evi çatı arası katı özgün planı ve günümüzdeki planı (SKVKBK-Berk Yapı)

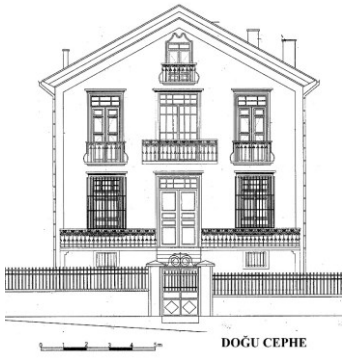

Şekil 127: Evin doğu cephesi (SKVKBK-Berk Yapı)

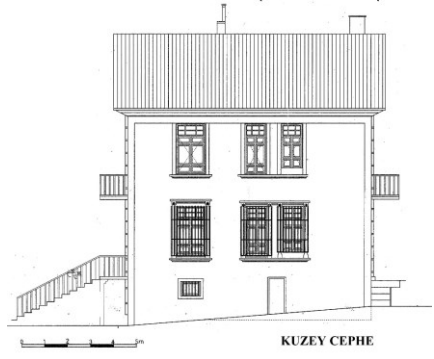

Şekil 128: Lazzade Kaşif Bey Evi kuzey cephesi (SKVKBK-Berk Yapı)

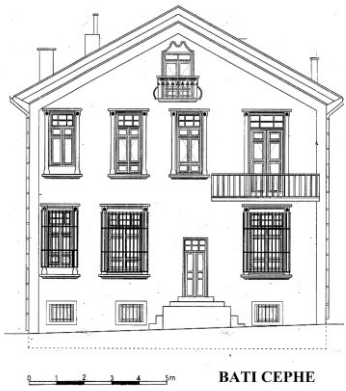

Şekil 129: Lazzade Kaşif Bey Evi batı cephesi (SKVKBK-Berk Yapı)

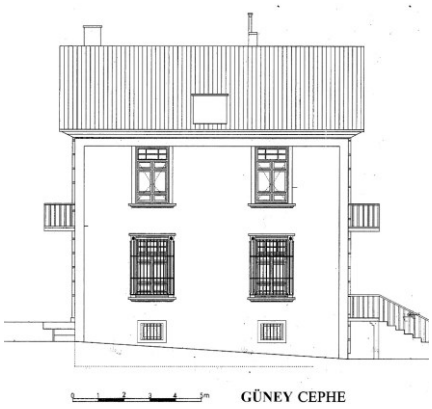

Şekil 130: Lazzade Kaşif Bey Evi güney cephesi (SKVKBK-Berk Yapı)

Foto. 301: Lazzade Kaşif Bey Evi'nin doğu cephe görünümü

Foto. 302: Lazzade Kaşif Bey Evi'nin doğu cephe görünümü (Samsun Kültür Envanteri, 2012)

Foto. 303: Lazzade Kaşif Bey Evi'nin batı cephe görünümü

Foto. 304: Lazzade Kaşif Bey Evi'nin kuzey cephesi

Foto. 305: Lazzade Kaşif Bey Evi'nin bodrum kat görünümü

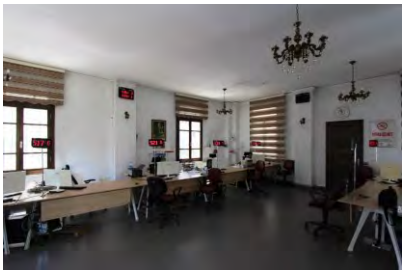

Foto. 306: Lazzade Kaşif Bey Evi zemin katının günümüzdeki hali

Foto. 307: Lazzade Kaşif Bey Evi üst kata çıkış merdiveninin özgün durumu (SKVKBK)

Foto. 308: Lazzade Kaşif Bey Evi merdivenin günümüzdeki durumu

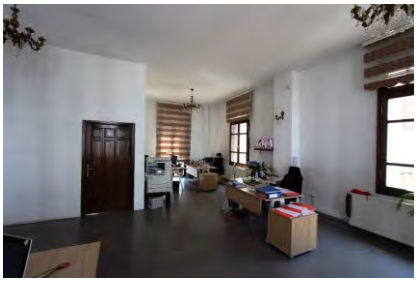

Foto. 309: Lazzade Kaşif Bey Evi birinci katın günümüzdeki hali

Foto. 310: Lazzade Kaşif Bey Evi'nin çatı katı görünümü

2.3. Kale Mahallesi

Kale Mahallesi Samsun'un en eski Müslüman yerleşimlerinden biri olup Ulugazi, Saitbey, Pazar, Hançerli, Ondokuz ve Hürriyet mahalleleri ile komşudur.

Mahalle ismini, Osmanlı Dönemi'nde İç Kale'nin bu bölgede olmasından almaktadır. Osmanlı Dönemi'ndeki ismi Mekde Mahallesi olarak da bilinmekte olup o dönemde mahallede Müslüman nüfus yoğunluktadır[382]. Samsun şehir merkezinde yer alan tarihi yapıların çoğunluğunun olduğu mahallede dini, idari, endüstriyel, ticari ve sivil mimari örnekleri bulunmaktadır.

Kale Mahallesi'nde Hacı Hatun Camisi (1694) ve Büyük Cami (1884) gibi tarihi dini yapılar, Hükümet Konağı, Tekel Tütün İşletme Müdürlüğü Binası, Askeri Hastane gibi yapılar bulunmaktadır[383]. Bunun yanı sıra şehirdeki ticari merkezlerin bir bölümü de bu mahallede olup tarihi Süleyman Paşa Arastası bu bölgededir.

Tarihi yapıların yoğunlukta olduğu mahallede 1 ve 2 No'lu sit alanları bulunmaktadır. 1 No'lu kentsel sit alanında tekel binaları ve Münir Kemal Akay Sokağı (Sanat Sokağı) üzerinde yer alan sivil mimari örnekleri bulunmaktadır (Şekil 132)[384]. Sanat Sokağı, sivil mimari örneklerinin avlu duvarları ile birlikte günümüze gelen ve sokak dokusunu koruyan tek bölgedir[385].

Kale Mahallesi sınırları içerisinde yer alan 2 No'lu kentsel sit alanı ise Kazım Paşa Caddesi, Ziya Gökalp Caddesi ve Salih Bey Sokağının olduğu bölgelerdir[386]. Kırk yedi adet tescilli yapının olduğu sit alanında, yoğun ticari alanlar da bulunmaktadır. Bölge geleneksel ticaret merkezinin ilk

[382] B. Sarısakal, *Samsun Belediye...*, s. 147.
[383] A. Yılmaz, S. Gül, agm, s. 54-56.
[384] İlkadım İlçesindeki 3 kentsel sit alanı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 gün ve 1363 sayılı kararıyla belirlenmiştir.
[385] Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, s. 69.
[386] Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, s. 70.

gelişme alanı olması bakımından önem taşımakta olup bu alanda banka, tütün depoları ve depolama mağazaları yer almaktadır (Şekil 133)[387].

Kale Mahallesi'nde Münir Kemal Akay Sokak, İnce Sokak ve İstiklal Caddesi üzerinde on ev günümüze gelebilmiştir (Şekil 131).

Şekil 131: Kale Mahallesi'ndeki evlerin konumları (İlkadım Belediyesi'nden işlenerek)

[387] Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, s. 70.

Şekil 132: Kale Mahallesi'nde yer alan 1 No'lu kentsel sit alanı (A. Yılmaz, S. Gül)

Şekil 133: Kale Mahallesi'nde yer alan 2 No'lu kentsel sit alanı (A. Yılmaz, S. Gül)

2.3.1. Boroğlu Evi (Samsun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü)

Katalog No: 32

Foto. 311: Boroğlu Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Ev, Kale Mahallesi, İstiklal Caddesi (No 51), 26 pafta, 375 ada, 15 parselde İstiklal Caddesi ile Osmaniye Caddesi'nin kesiştiği köşede yer almaktadır. Eser, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 08.03.1985 tarih ve 798 sayılı kararıyla tescil edilmiş ve aynı kararla belirlenen sit alanı içerisinde kalmıştır. Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 28.01.1999 gün ve 3367 sayılı kararıyla evin koruma grubu I olarak belirlenmiştir[388].

Evin 1890 yılında, Banker Borluoğlu (J.) tarafından yaptırıldığına dair bilgi bulunmaktadır[389]. Evin 19. yüzyıl Fransız mimarisi izlerini taşıması ve süsleme özelliklerinden hareketle 1890 yılında inşa edilmiş olmalıdır.

[388] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-258 Numaralı Dosya.
[389] Ayşe Tan, *Samsun Kenti ve Yakın Çevresinin Doğal ve Kültürel Peyzaj Özelliklerinin Turizm Potansiyeli Açısından İrdelenmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2013, s. 72.

Rumların 1924 yılında mübadele sonucunda Samsun'u terk etmesiyle Milli Emlak'a geçen yapıda, 1936 yılına kadar Nasuhi Erzurumluoğlu kiracı olarak oturmuştur. 1937-1938 ders yılında "Ticaret Ortaokulu" olarak bu binada eğitim öğretime başlanmıştır. 1965-1966 ders yılında, yeni yaptırılan binasına taşınan Ticaret Lisesi'nin boşalttığı binaya Namık Kemal Ortaokulu yerleşerek eğitim öğretimini sürdürmüştür. 1967-1968 ders yılında Namık Kemal Ortaokulu yeni yapılan binasına geçmiştir[390]. Bu tarihten itibaren daha sonra Halk Eğitim Merkezi, Samsun Öğretmenevi ve Öğretmen Sağlık Merkezi olarak kullanılmış olup 2000 yılından itibaren Kültür ve Turizm Bakanlığı Samsun İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü binası olarak işlev görmektedir.

Yapı, zaman içerisinde geçirdiği onarımlarla günümüze gelmiş olup bu onarımların bazıları hakkında kayıt bulunmaktadır. İl Kültür Müdürlüğü olarak kullanılmak üzere, işlev değişikliğine yönelik, 2001 yılında kapsamlı onarım[391] geçirmiştir. 2012 yılında ise basit onarım[392] geçirmiştir. Bu onarımda cephedeki dökülmeler giderilmiştir.

Konumu: Ev, kuzeybatı-güneydoğu ekseninde dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır. Avlu içerisinde yer alan yapıyı, 100 cm yüksekliğinde avlu duvarı ve demir korkuluklar çevrelemektedir. Avlu duvarı, bölgede, "Kara Samsun" taşı[393] olarak bilinen taşla örülüdür. Avlu girişi yonu taş arası iki baba arası çift kanat döküm demir olup süslemelidir (Foto. 311).

Yapının kuzeybatısındaki, ne zaman inşa edildiği bilinmeyen eklenti bölüm, özgün dokuya uygun olarak yapılmıştır.

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum üzeri iki kat ve çatı katından müteşekkildir.

[390] Baki Sarısakal'dan alınan bilgilere göre hazırlanan zemin kata geçiş kapısının solundaki yapı tanıtım levhasında yer alan bilgiler.
[391] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 06.04.2001 gün ve 139 sayılı kararı.
[392] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 21.03.2012 gün ve 273 sayılı kararı.
[393] Samsun'un Kara Samsun olarak bilinen bölgesinden çıkarılmış olduğu için bu ismi almış olmalıdır.

Bodrum katta, günümüzde, depo, ısıtma merkezi, sığınak gibi servis mekânları vardır. Bodrum kata, kuzeydoğu cephedeki revaklı sahanlıkta (B06) yer alan çift kanatlı kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan giriş sofasından (B07), kuzeybatı-güneydoğu ekseninde dikdörtgen planlı olan asıl sofaya (B04, B09) ulaşılır. Sofanın, cepheden taşırılmış olan güneydoğu ucunun güneydoğu duvarı ile güneybatı duvarından, avluya geçiş için kapı vardır. Özgün planında sofanın sağında (B02 B03, B10) ve solunda (B05, B07, B08) üçer oda bulunmaktadır. Sofanın güneybatı tarafında yer alan odalardan, güneydoğu ucundaki odanın (B10) aynı yöndeki duvarında ocak nişi bulunmaktadır (Foto. 317). Bu odanın kuzeybatı duvarındaki niş içerisinde çeşme bulunmaktadır (Foto. 318). Güneybatıdaki odalardan, ortadaki (B02), özgün planında sarnıç olup günümüzde işlevini yitirmiştir. Sarnıcın güneydoğusunda bulunan odanın sarnıca bitişik duvarında ve sofanın sarnıca bitişik duvarında su yalağı olması, su ihtiyacının buradaki çeşmelerden sağlandığını göstermektedir. Sofanın kuzeydoğusundaki odalardan en sağdakinde de (B08) ocak nişi vardır (Foto. 316). Bunun dışında depo (B13, B05), kalorifer odası (B03) ve ofis olarak kullanılan odalar bulunmaktadır. Bodrum katın kuzeybatısında yer alan eklenti bölümünde zemin kata çıkış merdiveni (B10) yer almaktadır. Odalara geçiş tek kanatlı kapılardan sağlanmakta olup bodrum kat tavanı volta döşemelidir (Şekil 134).

Zemin kat sahanlığına İstiklal Caddesi'ne bakan ön cephede yer alan çift kollu taş merdivenden çıkılmaktadır. Merdivenle ulaşılan revaklı sahanlığın (Z01) tabanı, geniş plaka mermer kaplıdır. Dört taş sütunlu revak altındaki, çift kanatlı kapıdan yapıya geçilmektedir (Foto. 315). Kapıdan geçildikten sonra sofaya (Z07) ulaşılır (Foto. 319). Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan sofanın avluya bakan bölümüne, iki oda (Z02, Z08) yerleştirilmiştir. Sofanın avlusuna bakan kuzeydoğu yönünde ise üç oda (Z04, Z05, Z06) vardır. Ortadaki oda cepheden dışa taşırılmıştır (Foto. 320). Zemin katın diğer geçişi, müştemilat binasından sağlanmaktadır. Güneybatı cephe aksının sol tarafında, on bir basamakla ulaşılan sahanlıktaki (Z09) kapıdan zemin kata ulaşılır. Müştemilat

yapısında, üst kata çıkışı sağlayan merdiven (Z10) ve arka cepheye bakan bir oda bulunmaktadır (Şekil 135).

Birinci kata, eklenti bölümün ortasındaki yirmi iki taş basamakla çıkılmaktadır. Merdivenin batısında iki küçük oda (1K11, 1K18), kuzeyinde ise tuvalet mekânları (1K13-1K16) vardır. Ana yapıda, birinci kat iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir. Kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan sofanın (1K04, 1K08) iki yanına odalar yerleştirilmiştir (Foto. 321). Özgün plan şemasında, sofanın iki yanındaki oda düzenlemesi aynıyken, sofanın güneybatısındaki ilk oda ve ortadaki oda arasındaki duvar değiştirilmiş, ortadaki odanın (1K02) büyütülmesi için diğer oda (1K03) küçültülmüştür. Ortadaki odalardan ön ve arka cephelere açılan demir korkuluklu balkonlara (1K01, 1K10), çift kanatlı kapılarla geçiş sağlanmaktadır. Balkonlar geometrik süslemeli karo mermer döşemelidir (Foto. 322). Sofanın güneydoğu ucu (1K08), oda olarak düzenlenmiştir (Şekil 136).

Birinci kat merdiven biriminden çatı katına, çatıda camla aydınlatılan bölümde yer alan demir korkuluklu, U biçiminde dönen ahşap merdivenle çıkılmaktadır (Foto. 323). Merdivenin iki tarafına denk gelen kuzeydoğu ve kuzeybatı bölüm (ÇK04, ÇK05), açık teras şeklindedir. Merdiven sofasından ahşap panoyla ayrılmış dikdörtgen asıl sofaya (ÇK06) geçilmektedir. Karnıyarık şeklinde olan sofanın iki tarafındaki ahşap kapılardan odalara geçilmektedir. Sofa ve çatı katı odalarının tavanı, çatının eğimine uydurulmuştur. Çatı örtüsü altındaki mekân, çatı katı olarak kullanıldığı için strüktürü ahşap bağdadi çatkıdır. Zemin ve birinci katların bazı bölümlerinde döşemenin üzeri ahşap kaplanmıştır (Şekil 137).

Ev, çıkmalı ve balkonlu cephe düzenlemesine sahiptir. Ana yapıda güneybatı cephe aksının ortasında, bodrum kat seviyesinde, çift yönlü taş merdiven bulunmaktadır. Merdivenin arasında, sahanlığın altındaki, depo olarak kullanılan alana geçiş için demir kapı bulunmaktadır. Merdivenin sağında döküm korkuluklu pencere, solunda ise bodrum kata geçiş sağlayan demir kapı vardır. Müştemilat yapısında, ortada, zemin kat

sahanlığına çıkışı sağlayan merdiven, merdivenin sağında ise demir kapı mevcuttur. Ana yapıda, zemin katta, cephe aksının ortasında, volta tavan döşemeli giriş revağı (sahanlık) görülmektedir. Sahanlığın etrafı dekoratif taş lobut korkulukludur (Foto. 324). Sahanlıkta bulunan kare kaideli, silindirik gövdeli, korint başlıklı dört sütun, birinci kat balkonunu taşımaktadır (Foto. 327, Şekil 144). Giriş cepheden içeriye alınmış olup niş şeklinde düzenlenmiştir. Nişte ortaya çift kanatlı kapı, kapının iki yanına dikdörtgen çerçeveli pencere yerleştirilmiştir. Girişin iki yanına yuvarlak kemer alınlıklı ikişer pencere açılmıştır. Müştemilat yapısında, ortada bir kapı, kapının iki yanında ise yuvarlak kemer alınlıklı, dikdörtgen planlı birer pencere vardır. Ana yapıda, birinci katta giriş sahanlığının üstü balkon olarak düzenlenmiş olup ahşap tırabzanlı, dövme demir korkulukludur. Balkon, dört adet yonu taş sütunla taşınmaktadır. Silindirik gövdeli sütunlar, postament şeklinde kaidelere oturmakta olup silme şeklinde başlıkla sonlanmaktadır. Balkona açılan çift kanatlı kapı ile iki yanındaki birer pencere basık kemer formludur. Balkonun iki yanında ikişer, müştemilat yapısında iki dikdörtgen pencere açıklığı vardır. Birinci katın üstünde cephe aksının sağında çatı katının bir kısmı cepheye yansımaktadır. Cepheye yansıyan kısımda bir kapı, bir de pencere görülmektedir (Foto. 312, Şekil 138).

Güneydoğu cephede, cephenin ortası üç kat boyunca çıkma yapmaktadır. Bodrum katta cepheden çıkma yapan bölümde bir kapı, kapının iki yanında birer küçük pencere vardır. Çıkmanın sağ yan yüzünde kapı, sol yan yüzünde pencere açıklığı bulunmaktadır. Çıkmanın sağında ve solunda ise birer dikdörtgen pencere mevcuttur. Zemin katta ve birinci katta çıkmanın ön yüzünde bir, sağ ve sol yüzünde birer, çıkmanın iki tarafında ise birer pencere açıklığı görülmektedir (Foto. 314, Şekil 140).

Kuzeydoğu (arka) cephede, cephe aksının ortasında revak olarak düzenlenmiş sahanlık vardır. Zemin kat çıkması, iki tarafta çift taş sütunlarla taşınmaktadır. Sütunlar dikdörtgen kaideli, silindirik gövdeli olup başlıklarının dört tarafında lale sarkıtları bulunmaktadır (Foto. 328). Ana yapıda cephe aksının ortasında çift kanatlı kapı, kapının iki yanında üçer dikdörtgen şekilli, dövme demir korkuluklu pencere vardır. Bodrum

kat pencereleri dört kanat açılır ahşap, dövme demir korkuluklu, iç-dış kesme taş söveli ve denizliklidir. Zemin katta cephenin ortası çıkma yapmakta olup çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer, iki yanında ise ikişer pencere açıklığı mevcuttur. Zemin kat pencerelerinin üstüne denk gelen kısımlarda havalandırma delikleri bulunmaktadır. Birinci katta zemin kat çıkmasının üzeri balkon olarak düzenlenmiştir. Balkon ve pencere düzenlemesi ön güneybatı cephedeki balkon ve pencere düzenlemesiyle aynıdır. Bu cephede müştemilat yapısında ana yapıdaki katlarla aynı formda ikişer pencere mevcuttur (Foto. 313, Şekil 139).

Kuzeybatı cephede eklenti bölüm bulunmaktadır. Buranın müştemilat yapısı olduğu da düşünülmektedir. Özgün cephe düzenlemesinde açıklık olup olmadığı bilinmemektedir. Eklenti bölümünün kuzeybatı cephesinde hiçbir açıklık bulunmamaktadır (Foto. 313, Şekil 141).

Bodrum ve zemin kat pencereleri demir korkulukludur. Birinci kat pencerelerinin ise alt kısımlarında demir korkuluk vardır. Güneş kırıcı olarak güneybatı ve güneydoğu zemin kat pencerelerinin bazılarında ve birinci kat pencerelerinin tümünde dıştan çift kanatlı ahşap kepenk bulunmaktadır. Bodrum kat silmeleri kum taşından kesme taştır. Zemin kat ve birinci katı ayıran kat arası yatay silmelerle profillendirilmiştir. Binanın saçak altındaki kurt dişi sırası tüm cepheleri dolanmaktadır. Kırma çatılı yapı Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Yapı iç mekânı süsleme bakımından sade olsa da dış cephede taş süslemeler dikkat çekmektedir. Binanın ön ve arka cepheleri oldukça hareketlidir. Ön cephede giriş revağının taş korkuluklarında ve merdiven babalarında taş süsleme detayları görülmektedir (Şekil 143). Merdiven korkuluklarının ortasında iç içe geçmiş çiçek motifleri vardır. İçteki çiçek beş yapraklı, dıştaki sekiz yapraklıdır. Merdiven babaları dışa doğru kıvrım yapan bir çiçek motifiyle sonlanmaktadır. Ön cephede girişin iki yanındaki pencerelerin altında madalyon içerisinde kabartma olarak iç içe geçmiş sekiz yapraklı iki çiçek motifi mevcuttur (Foto. 324, Şekil 142).

Ana giriş kapısının her iki yanında yer alan pencerelerin altında dikdörtgen bir pano içerisinde değerlendirilen yine taş bir süsleme detayı karşımıza çıkmaktadır. Panonun tam ortasında bir daire içerisine yerleştirilen iç içe iki papatya motifi oldukça natüralist bir etki taşımaktadır. Birinci kat balkonunu taşıyan dört korint sütun başlığı bitkisel taş süslemelidir (Foto. 327, Şekil 144). Yine birinci kat balkonuna yerleştirilen postament kaideli, silindirik gövdeli ve silme şeklinde başlıklı dört sütun cepheye hareket katan unsurlardandır (Foto. 325).

Güneybatı, kuzeydoğu ve güneydoğu cephelerde dolaşan saçak altındaki diş sırası dikkat çekicidir. Teras parapeti ve saçak burcunda taş işçiliği süsleme vardır (Foto. 326). Arka cephe bodrum giriş revağındaki sütun başlıklarında ters lale taş işçiliği bulunmaktadır. Bodrum kat giriş revağındaki çift taş sütunlar cepheyi hareketlendirmektedir (Foto. 328)

Ön ve arka balkondaki dövme demir korkuluklarda dekoratif demir işçiliği görülmektedir. Ön ve arka cephenin birinci katlarında yer alan balkon döşemelerinde meandır motifli bordürün iki yanında geometrik desenli karo mermer döşeme bulunmaktadır (Fotoğraf, Şekil 145).

Malzeme ve Teknik: Yapının bodrum katı almaşık ve çoğunlukla kesme taştır. Zemin kat ve birinci kat iç ve dış duvarları yığma tuğla örgülüdür. Çatı katı ise bağdadi üzeri sıvalıdır. Duvarların kesiştiği köşelerde, kat aralarında, pencere kenarlarında, ön cephedeki çıkmada kesme taş görülmektedir. Pencerelerde, kapılarda, merdivende ve çatı katı cephe kaplamasında ahşap malzeme kullanılmıştır. Müştemilatın pabuçluk kısmı, giriş ve birinci kat merdiven sahanlığı ile balkonlar karo mermer döşemelidir. Islak hacimler Marmara mermeriyle kaplanmış olup alaturka tuvalet ve lavabolar masif mermerdir. Avlu duvarı üzerindeki korkulukta, avlu kapısında ve pencere korkuluklarında dövme tekniğinde demir malzeme kullanılmıştır.

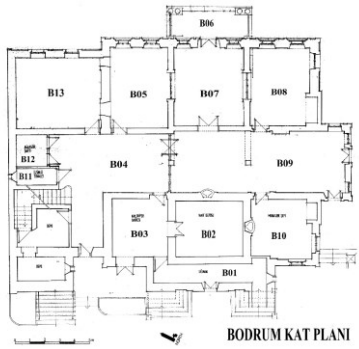

Şekil 134: Boroğlu Evi bodrum kat planı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

Şekil 135: Boroğlu Evi zemin kat planı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

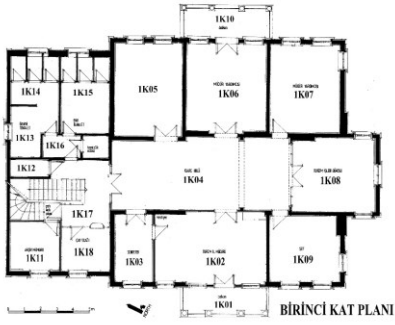

Şekil 136: Boroğlu Evi birinci kat planı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

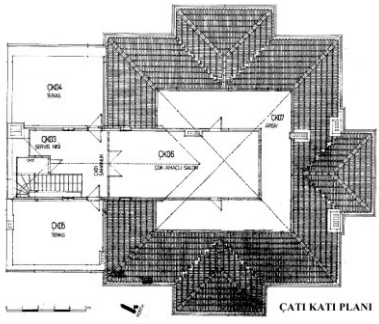

Şekil 137 Boroğlu Evi çatı katı planı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

Şekil 138: Boroğlu Evi güneybatı cephesi (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

Şekil 139: Boroğlu Evi kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

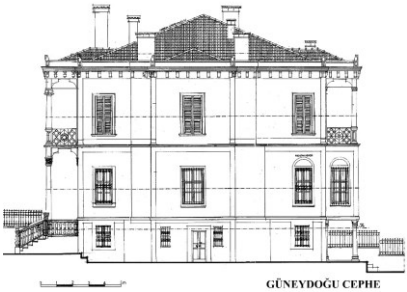

Şekil 140: Boroğlu Evi güneydoğu cephesi (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

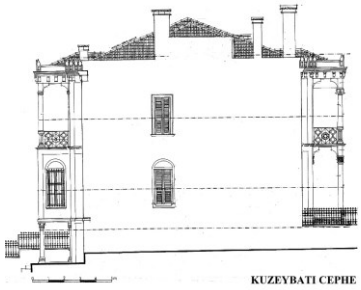

Şekil 141: Boroğlu Evi kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

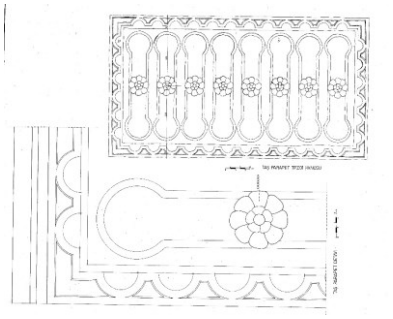

Şekil 142: Boroğlu Evi taş parapet ve detayı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

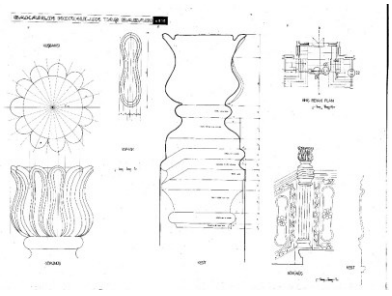

Şekil 143: Boroğlu Evi taş babalar (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

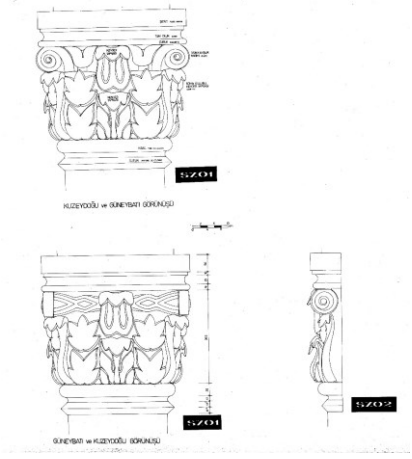

Şekil 144: Boroğlu Evi giriş revağı sütun başlıkları (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

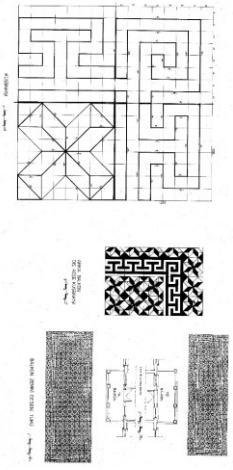

Şekil 145: Boroğlu Evi balkon zemin döşemesi (SKVKBK-Ali Ali Kamil Yalçın)

Foto. 312: Boroğlu Evi'nin güneybatı cephesi

Foto. 313: Boroğlu Evi'nin kuzeydoğu cephesi

Foto. 314: Boroğlu Evi'nin güneyden görünümü

Foto. 315: Boroğlu Evi'nin güneybatı cephe giriş düzenlemesi

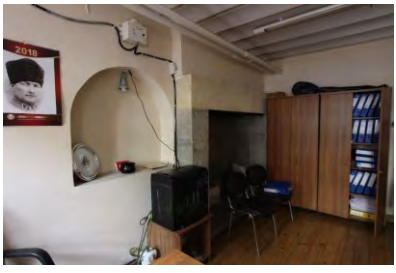

Foto. 316: Boroğlu Evi bodrum kat doğu yöndeki oda

Foto. 317: Boroğlu Evi bodrum kat güney köşesindeki odanın güneydoğu duvarı

Foto. 318: Boroğlu Evi'nin bodrum kat güney köşesindeki odanın kuzeybatı duvarı

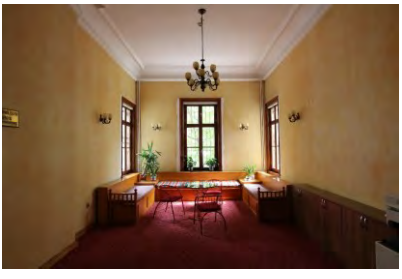

Foto. 319: Boroğlu Evi zemin kat sofası

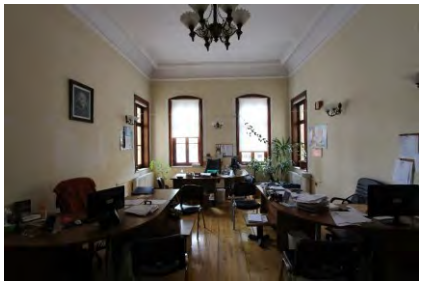

Foto. 320: Boroğlu Evi'nin arka cephede çıkma oluşturan mekân

Foto. 321: Boroğlu Evi birinci kat sofası

Foto. 322: Arka cepheye bakan birinci kat balkon döşemesi

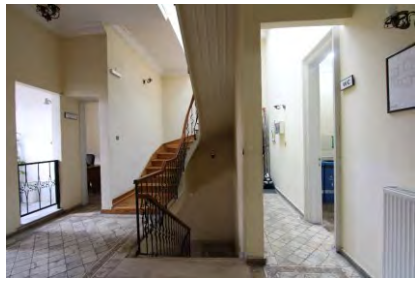

Foto. 323: Boroğlu Evi eklenti bölümündeki merdiven

Foto. 324: Boroğlu Evi giriş bölümündeki taş korkuluklar üzerindeki süslemeler

Foto. 325: Boroğlu Evi ön cephe balkon sütun başlığı

Foto. 326: Boroğlu Evi taş parapet

Foto. 327: Boroğlu Evi giriş revağı sütun başlığındaki süsleme detayları

Foto. 328: Arka cephedeki çift sütun düzenlemesi ve sütun başlıkları

2.3.2. Fahriye Hanım Konağı

Katalog No: 33

Foto. 329: Fahriye Hanım Konağı'nın çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kale Mahallesi, İstiklal Caddesi, (No: 27), 25 pafta, 372 ada, 8 parselde yer almaktadır. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve 1363 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

Evin İstiklal Caddesi'ne bakan ön cephesinde balkon kapısının üstünde ahşap çerçeveli bir levha üzerine Arap harfleriyle iki satır olarak *"Fahriye Hanım Konağı 1890"* yazmaktadır (Foto. 336). Bu kitabenin, levha üzerine yazıldığı için, orijinal olmadığı düşünülse de kitabede yazan tarihle yapının süsleme özellikleri tarihsel olarak uyuşmaktadır. Bu nedenle kitabenin orijinal olmadığı, fakat kitabe metninin yapıya ait olduğu ve sonraki onarımlarda eklenmiş olduğu düşünülebilir.

1989 yılında, tescilli yapının yerine yedi katlı yeni bina yapabilmek için yapının sahipleri tarafından tescilin kaldırılmasına yönelik başvuru yapılmış, fakat Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu

tarafından reddedilerek koruma grubu IV olarak belirlenmiştir[394]. 1990 yılında yıkılıp yeniden yedi kat olarak yapılması için sunulan proje reddedilmiş, tescilli yapının ön cephe mesafesinin aynen korunarak, aynı taban üzerinde ön cephe özellikleri aynı kalmak şartıyla zemin üzeri üç katlı olarak yapılabilmesine karar verilmiş[395], fakat uygulanmamıştır. 2009 yılında yapının koruma grubunun II olmasına, yapının yıkılmadan korunması için onarım projelerinin hazırlanmasına, tescilli yapının ön ve avlusuna kurul kararı olmadan koruma amaçlı imar planına aykırı olarak yapılan izinsiz uygulamaların kaldırılmasına, yapıyı tahrip edenler ve bu izinsiz uygulamaları yapanlar hakkında yasal kovuşturma açılmasına karar verilmiştir (Foto. 332, 333, 334)[396]. Yapı son olarak 2010 yılında onarım geçirmiş[397] olup halen kafe olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Avlu içerisinde yer alan yapının avlusuna İstiklal Caddesi'ne bakan batı cepheden geçilmektedir. Evin avlusu günümüz işlevine uygun olarak düzenlenmiş olup masa ve sandalyeler bulunmaktadır. Evin karşısında bir konut, etrafında ise çok katlı betonarme yapılar bulunmaktadır (Foto. 329).

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir.

İç sofalı düzenlemeye sahip bodrum kata, doğu cephedeki tüm katlar boyunca uzanan çıkmanın iki tarafında yer alan dikdörtgen biçimindeki basık kemerli birer kapı açıklığı ile geçilmektedir. Odaların aralarındaki duvarlar kaldırılarak birleştirilmiştir. Bodrum katta, günümüz işlevine uygun olarak mutfak (B01, B02) ve soğuk hava deposu gibi mekanlar bulunmaktadır. Güneybatı köşedeki merdivenden (B05) bodrum kata çıkış

[394] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 13.01.1989 gün ve 288 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-66 Numaralı Dosya.
[395] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 23.03.1990 gün ve 643 sayılı kararı.
[396] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 03.02.2009 gün ve 1981 sayılı kararı.
[397] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 21.10.2010 gün ve 2807 sayılı kararı.

sağlanmaktadır. Merdiven altı depo (B06) olarak düzenlenmiştir (Şekil 146).

Zemin kata, İstiklal Caddesi'ne bakan cephenin ortasından dört sütun ve üç kemerli bir açıklık gerisine alınmış kapıyla geçilmektedir. Dört sütundan ortadaki ikisi serbest durumdayken kenardaki ikisi duvar içerisinde olup gömme sütun şeklindedir. İç mekâna geçiş sağlayan çift kanatlı kapı açıklığıyla yanındaki pencereler arasındaki duvar, öndeki sütunlar ile aynı hizada bitişik üç yarım sütunun bir arada kullanılmasıyla oluşturulmuş üç yapraklı yonca formundaki gömme sütunlarla hareketlendirilmiştir. Buradaki iki pencere esas cephedeki pencerelerden daha dar ve küçük boyutlu olup "kim geldi" penceresi olarak da adlandırılmaktadır (Şekil 154, 155).

Zemin kat iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir. Zemin kat, çift kanatlı kapıdan geçildikten sonra giriş bölümüyle aynı genişlikte bir giriş sofası (Z02), arka cephedeki taşıntıyı da içine alan asıl sofa (Z03) ve onun iki tarafına yerleştirilen odalardan meydana gelmektedir (Foto. 340). Asıl sofanın kuzeyindeki odayla (Z06) arasındaki duvar kaldırılarak odalar birleştirilmiştir. Sofanın kuzeyindeki iki odanın ikişer penceresi vardır. Kuzeybatıdaki odanın içten yuvarlak kemerli pencerelerden biri giriş cephesine (batı), diğeri kuzeye açılmaktadır. Kuzeydoğudaki odanın (Z05) dikdörtgen şekilli pencerelerinden biri doğuya, biri kuzeye açılmaktadır. Sofanın güneyinde, en başta, mutfak olarak kullanılan mekân(Z08), ortada merdiven sofası (Z07) ve merdiven sofasına açılan tuvalet mekânı (Z09, Z10) ile bir oda vardır. Güneybatıdaki mutfak olarak kullanılan mekânın tabanı geometrik desenli karo mermer döşemelidir. Mutfağın kuzeybatı köşesinde 40 cm çapında ahşap kapağı olan erzak saklama alanı bulunmaktadır. Pişmiş topraktan olan bu çukur 128 cm derinliğinde olup en geniş alanı 141 cm çapındadır (Foto. 341). Sofanın güneyinde, ortadaki merdiven bölümüne, çift kanatlı kapıyla geçilmektedir. Merdivenin doğusunda tek kanatlı kapıyla geçilen tuvalet ve lavabo bölümleri mevcuttur (Şekil 147).

On sekiz basamaklı merdivenle (1K08) birinci kata çıkılmaktadır. Merdivenden çıkıldıktan sonra karşıdaki çift kanatlı kapıdan sofaya,

solundaki tek kanatlı kapıdan mutfak olarak kullanılmış odaya (1K09), sağdan ise tek kanatlı kapıyla tuvalet bölümüne (1K05, 1K06) geçilmektedir. Birinci kat, zemin katta olduğu gibi iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir. Sofa batı cephesinden doğu cephesine doğru uzunlamasına dikdörtgen olup (1K03, 1K10) doğu yönünde çıkıntı yapmaktadır (Foto. 342). Sofanın batı cephesinde ise onunla aynı genişlikte balkon (1K11) vardır. Sofa, ortadan, enine doğrultuda ikiye ayrılmıştır. İki bölüm arasında geçit veren çift kanatlı ahşap kapı açıklığı bulunur. İki bölüme ayrılan sofanın doğu bölümünden kuzey ve güneyine açılan çift kanatlı iki ahşap kapıyla odalara geçilmektedir. Kuzeydeki odada iki pencere açıklığı vardır. Girişe göre soldaki odaya tek kanatlı kapıyla geçiş sağlanmaktadır (Şekil 148).

Yapının cephelerinde balkon, silme ve pencereler cepheye hareketlilik kazandırmaktadır. Ön cephede genel olarak simetrik bir düzenleme vardır. Kot farkından dolayı ön cephe zemin üzeri bir kat olarak dışa yansımıştır. Zemin katta, cephe aksının ortasında, iki sütun ve yan duvarlara oturan üç kemerle dışa açılan giriş bölümü niş şeklinde düzenlenmiştir (Foto. 330, Şekil 149). Giriş nişinin iki yanında birer dikdörtgen zemin kat penceresi dekoratif özellikleriyle dikkat çekicidir (Foto. 337, 338, Şekil 191). Pencere açıklıklarının etrafı profilli silmelerle çevrelenmiş, üstü bitkisel bezemeli olup aralarında kurt dişi silme vardır (Foto. 337). Birinci katta, cephe aksının ortasında, demir destekli, demir parmaklıklarla sınırlandırılmış balkon çıkması, balkona açılan bir kapı ve bu kapının iki yanında birer pencere vardır (Foto. 335). Balkon bölümünün sağında ve solunda dikdörtgen çerçeveli birer pencere daha bulunmaktadır. Balkonun altı volta döşemedir (Şekil 149).

Kuzey cephede, zemin ve birinci katta üçer pencere olduğu, ancak ortadakilerin kapatıldığı görülmektedir. Bu cephede çatı saçağını aşarak biraz yükselen cepheden taşıntı yapmış iki asma baca bulunmaktadır. Bodrum kat pencereleri de üç tanedir. Sağ ve soldaki bodrum kat pencereleri üst kat ile simetrik olarak aynı hizada yapılırken ortadaki sol pencereye daha yakındır (Foto. 339, Şekil 152).

Doğu cephe aksının ortasında, bütün katlar boyunca, üçte bir oranında çıkma yapan taşıntı bulunmaktadır. Doğu cephelerdeki pencereler, zemin ve üst katta aynı sayıda avluya açılmaktadır. Orta bölümden taşan kütlenin ön yüzünde ikişer, yan yüzünde birer pencere yer almaktadır. Çıkmanın her iki yanında kalan yüzeylerde birer pencere bulunmaktadır. Bodrum katta ise bu pencerelerin hizasında birer kapı vardır (Foto. 333, Şekil 151).

Güney cephede eklentiler yüzünden, pencerelerin bir kısmı kapanmış, merdivenin ulaştığı sahanlığa açılan kapı ise muhtemelen orijinal pencere değiştirilerek elde edilmiştir. Merdiven sofası birçok yapıda olduğu gibi yuvarlak kemer formlu pencere ile aydınlatılmaktadır (Şekil 150).

Yapının pencereleri, zemin ve üst katta dikdörtgen biçiminde, bodrum kat pencereleri ise kareye yakındır. Bodrum ve zemin kata ait pencerelerin çevresi geniş birer söve görüntüsünde, yüzeyden az taşıntılı olarak çerçevelenmiştir. Zemin kat ve birinci kat arasında kat silmesi bütün cephelerde düz profilli olup yola bakan batı cephesinde birkaç kademe halinde profilli yapılarak ön cephe hareketlendirilmek istenmiştir. Bodrum ve zemin kat arasındaki üç kademeli silme kuşağı, cepheleri dolaşmaktadır. Yapının köşelerinde kesme taştan her biri çift cepheli köşe pilastrları yapılmış ve saçak altında üçüncü bir kademe oluşturan yatay düz silmeyle birbirine bağlanmıştır. Yapının dar saçaklı kırma çatısı, Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Evin iç mekanlarında herhangi bir süsleme olmayıp dış mekânda özellikle ön (batı) cephede süsleme unsurları bulunmaktadır. Ön cephede nişli giriş düzenini oluşturan unsurlardan sütun başlıkları iyonikten mülhemdir. Başlıkta, köşelerde volütler, aralarda ise sarkıt şeklinde çiçekler vardır (Foto. 331, Şekil 155). Taş sütunları birbirine bağlayan yuvarlak kemerin kilit taşı vurgulanmıştır (Şekil 154). Yapıya geçiş kapısının yanındaki yarım silindirik gömme sütunların başlıkları bitkisel süslemelidir. Ön cephede köşe pilastrları ve katları birbirinden ayıran profilli silmeler cepheye hareket katmaktadır. Kat arası silme ön cephe birkaç kademe şeklinde profillendirilmiştir. Ön cephe zemin kat

pencere söve pervazları da dikey olarak yivlerle vurgulanmıştır. Bu yivlerin üstü kabartma olarak bitkisel başlık şeklinde sonlanmıştır. Silmenin altında ise diş sırası cepheyi boydan boya uzanmaktadır. Az çıkıntılı bir saçak frizi üstte tüm yapıyı dolaştırmaktadır. Saçak çıkıntısının altında daha az çıkıntılı ikinci bir kuşak vardır (Foto. 337, 338, Şekil 153).

Malzeme ve Teknik: Dış beden duvarları kâgir olan evin iç taşıyıcı sistemi yatayda ahşap dikme olup düşeyde bağdadidir. Bodrum katın köşe dikmeleri kesme taş, ara duvarlar moloz taş örgüdür. Saçak altı boydan boya dolanan kat silmesi, kalkan duvarı ve birinci katın köşe dikmelerinde tuğla örgü üzeri sıvalıdır.

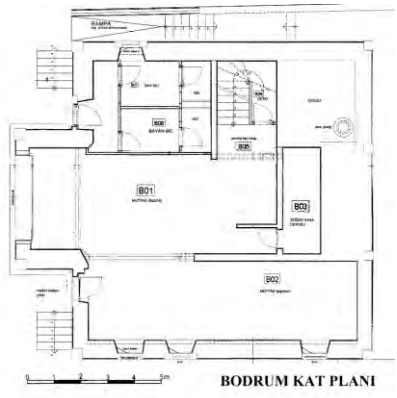

Şekil 146: Fahriye Hanım Konağı bodrum kat planı (SKVKBK-Ali Ali Kamil Yalçın

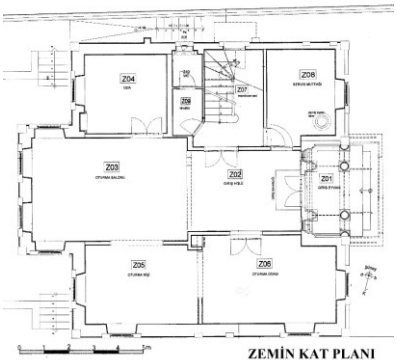

Şekil 147: Fahriye Hanım Konağı zemin kat planı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

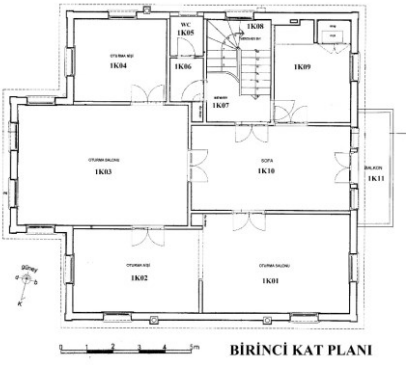

Şekil 148: Fahriye Hanım Konağı birinci kat planı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

Şekil 149: Fahriye Hanım Konağı batı cephesi (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

Şekil 150: Fahriye Hanım Konağı güney cephesi (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

Şekil 151: Fahriye Hanım Konağı doğu cephesi (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

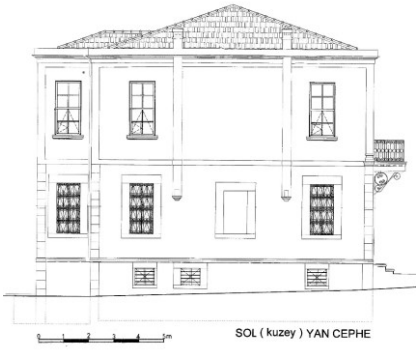

Şekil 152: Fahriye Hanım Konağı kuzey cephesi (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

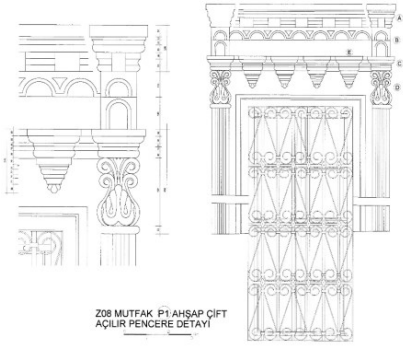

Şekil 153: Fahriye Hanım Konağı pencere süsleme detayı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

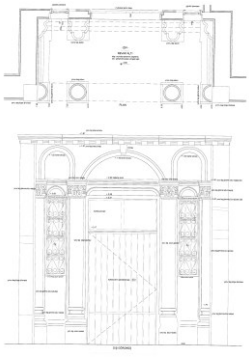

Şekil 154: Fahriye Hanım Konağı giriş düzenlemesi plan ve cephe görünüşü (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

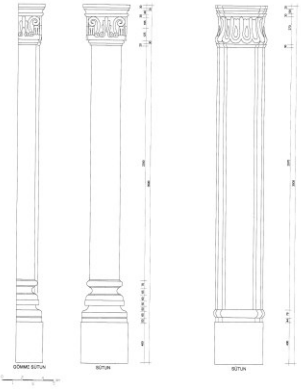

Şekil 155: Fahriye Hanım Konağı yonu taş ve gömme sütun detayları (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

Foto. 330: Fahriye Hanım Konağı'nın batı cephesi

Foto. 331: Revak sütun başlığındaki süsleme detayları

Foto. 332: Evin önüne eklenen dükkân (SKVKBK 1993)

Foto. 333: Fahriye Hanım Konağı'nın doğu cephe görünümü (SKVKBK 2002)

Foto. 334: Batı cephe onarım öncesi görünümü (SKVKBK 2009)

Foto. 335: Fahriye Hanım Konağı'nın batı cephe birinci kat balkonu

Foto. 336: Fahriye Hanım Konağı'nın balkon kapısı üzerindeki kitabesi

Foto. 337: Fahriye Hanım Konağı batı cephe pencere düzenlemesi

Foto. 338: Fahriye Hanım Konağı batı cephe pencere süsleme detayları

Foto. 339: Fahriye Hanım Konağı'nın kuzeybatıdan görünümü

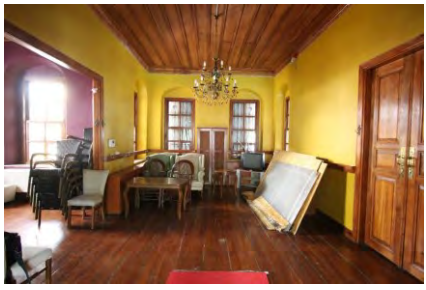

Foto. 340: Fahriye Hanım Konağı zemin kat sofası

Foto. 341: Fahriye Hanım Konağı zemin kat mutfağı erzak saklama alanı

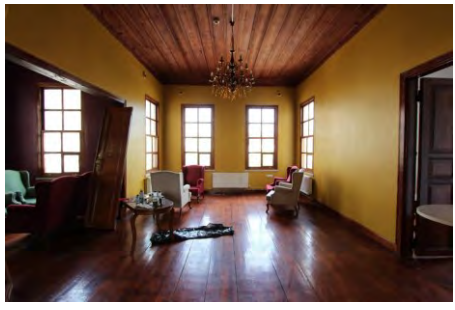

Foto. 342: Fahriye Hanım Konağı birinci kat sofası

2.3.3. Cengiz Günaydın Evi

Katalog No: 34

Foto. 343: Cengiz Günaydın Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kale Mahallesi, Münir Kemal Akay Sokak ile (No: 9) İnce Sokağın kesiştiği noktada, 26 pafta, 375 ada, 11 parselde yer almaktadır. Eser, Gayrimenkul Eski Eserler Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 08.06.1978 gün ve A-1676 sayılı kararıyla tescil edilmiş, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla da taşınmaz kültür varlığı olarak tescilin devamına karar verilmiştir. Yapı, günümüzde, kafe ve sanat kursu olarak kullanılmaktadır.

Evin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir belge tespit edilememiştir. Fakat iç sofanın tercih edilmesi, bağdadi olarak inşa edilmiş olması, geleneksel sade çıkmalı cephe uygulamasından dolayı ev, 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilebilir. Yapının ilk zamanlarına ait onarımları ile ilgili herhangi bir belge ve bilgi bulunmazken, 2003 yılında, yapıda boya-badana, çatı aktarımı ve oluk onarımı gibi basit müdahaleler gerçekleştirildiği bilinmektedir[398].

[398] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-152 Numaralı Dosya.

Konumu: Yapı, iki sokağın kesiştiği noktada hafif eğimli bir arazi üzerinde, kuzeydoğu-güneybatı ekseninde, düzgün olmayan dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır. Başlangıçta geniş bir avlunun içerisine inşa edildiği düşünülen yapının ön cephesi Münir Kemal Akay Sokağa bitişiktir. Arka cephesinde ise çok da geniş olmayan bir avlusu bulunmaktadır (Foto. 343).

Mimari Özellikleri: Bodrum kat üzerine iki katlı inşa edilmiş olan yapının zemin ve birinci katı iç sofalıdır. Ortadaki sofa duvarla ayrılmış ve yapı yan yana ikiz ev gibi düzenlenmiştir. Her iki tarafında ayrı birimler olarak kullanılması için girişleri ve merdiveni ayrı tutulmuştur. Günümüzde, güneybatı yöndeki bölüm, kafe olarak kullanılırken kuzeydoğudaki bölüm sanat kursu olarak kullanılmaktadır.

Müştemilat olarak kullanılan bodrum katın, iki ayrı taraf için farklı girişleri bulunmaktadır. Güneybatı taraftaki bölümün bodrum katına geçiş zemin kattan aşağıya inen altı basamakla sağlanmaktadır. Bodrum tek bir mekân (B02) olarak planlanmış, kuzeybatı ve güneybatı duvarına açılan ikişer pencereyle aydınlatılmıştır. Bodrum katın zemini taş, tavanı ise plastik malzemeyle kaplanmıştır (Şekil 156).

Yapının her iki bölümünün zemin katına geçiş kuzeybatı cephedeki alan çift kanatlı ahşap iki kapıyla sağlanmaktadır. Evin güneybatıdaki bölümüne kapıdan girildikten sonra ulaşılan kısımdan (Z14) dört basamaklı ahşap merdivenle sofaya (Z15) çıkılmaktadır (Foto. 346). Sofanın güneybatısında iki oda (Z12, Z13) yer almaktadır. Sofanın batısında yer alan odaya iki kanatlı ahşap kapıyla geçilmektedir. Odaya ahşap dikdörtgen iki giyotin pencere açılmıştır. Bu oda (Z13), yapının kafe olarak kullanılmaya başlanmasından sonra mutfak olarak işlev görmektedir. Sofanın güneyindeki odaya (Z12) çift kanatlı ahşap kapıyla geçilmektedir. Odanın güneybatı duvarında dikdörtgen bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Odanın kuzeybatısındaki odayla (Z13) arasındaki duvar yıkılarak birleştirilmiştir. Odanın güneydoğusuna ise yeni bir mekân (Z11) eklenerek uzatılmıştır. Uzatılan bölümün sol tarafına tuvalet-lavabo (Z08, Z09) mekanları eklenmiştir. Oda, güneydoğu tarafından kafenin

avlusuna açılmaktadır. Sofanın güneydoğu ucunda üst kata çıkan ahşap korkuluklu merdiven bulunmaktadır. Merdivenin altı ise tuvalet (Z10) olarak düzenlenmiştir (Şekil 157).

Birinci kata on sekiz basamaklı merdivenle çıkılmaktadır (Foto. 348). Merdivenin önündeki alanla (1K05) sofa (1K08), iki kanatlı ahşap kapıyla ayrılmıştır. Sofanın güneybatısında iki oda vardır. Merdivenden çıktıktan sonraki soldaki mutfak olarak kullanılan ilk odaya (1K06) çift kanatlı ahşap kapıdan geçilmektedir. Oda, güneybatı duvarına açılan bir pencereyle aydınlanmaktadır. Bu odanın yanında bulunan (1K07), sofadan çift kanatlı ahşap kapıyla geçilen odanın kuzeybatı ve güneybatı duvarlarında birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Sofanın kuzeybatı ucu sokağa doğru 75 cm kadar çıkma yapmaktadır. Çıkmanın kuzeybatı ve güneybatısına birer pencere açılmıştır (Şekil 158).

Evin kuzeydoğu bölümünün bodrum katına geçiş kuzeydoğu cepheden sağlanmaktadır. Kuzeydoğu duvarında açılmış olan iki pencereyle aydınlatılan bodrum kat (B01) tek mekândır (Şekil 156).

Kuzeydoğu bölümün zemin katına Kemal Münir Akay Sokak'tan çift kanatlı ahşap bir kapıyla geçilmektedir. Kapıdan sonra (Z01) dört basamaklı merdivenle zemin kat sofasına (Z07) ulaşılmaktadır (Foto. 347). Sofanın kuzeydoğu tarafında, çift kanatlı ahşap kapıyla geçilen iki oda (Z02, Z03) bulunmaktadır. Odaların arasındaki duvar yıkılarak odalar birleştirilmiş ve resim atölyesi olarak kullanılmak üzere içi yenilenmiştir. Sonradan yapılan müdahalelerden dolayı zemin kattaki bu odalar özgünlüğünü kaybetmiştir. Sofanın güneybatı duvarında, diğer bölümün sofasına geçiş için bir kapı bulunduğu, bu kapının sonraki zamanlarda kapatıldığı duvardaki izlerden anlaşılmaktadır. Sofanın güneydoğu ucunda, üst kata çıkan ahşap merdiven vardır. Merdivenin altı tuvalet ve depo (Z06) olarak düzenlenmiştir (Şekil 157).

Diğer bölümde olduğu gibi birinci kata, on sekiz basamaklı merdivenle çıkılmakta olup, merdivenin önündeki alanla (1K04), sofa (1K01) iki kanatlı ahşap kapıyla ayrılmaktadır (Foto. 349). Sofanın kuzeydoğu bölümünde iki oda bulunmaktadır. Merdivenden çıktıktan

sonra kuzeydoğudaki ilk oda (1K03), çocuklar için sanat kursu olarak kullanılan odalardan biridir. Oda yaklaşık 150 cm kadar gönyeli biçimde dışarıya çıkma yapmaktadır. Odanın kuzeybatı, kuzeydoğu ve güneydoğu duvarlarında dikdörtgen, ahşap birer giyotin pencere vardır. Odanın duvarlarına yakın zamanda eklendiği anlaşılan masal kahramanları ve mekân resimleri yapılmıştır (Foto. 350). Sofanın kuzeydoğusundaki oda ise (1K02) idare odası olarak kullanılmakta, dikdörtgen iki pencereyle aydınlatılmaktadır. Sofada, diğer bölümün sofasına geçişi sağlayan açıklık bu katta kapatılmamıştır. Sürgülü ahşap bir kapıyla iki sofa arasında giriş-çıkış sağlanmaktadır (Şekil 158).

Ev, çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Yapının ön ve yan cephelerinde birer çıkma bulunmaktadır. Kuzeybatı ön cephe sokağa bitişiktir. Bodrum katın çok az kısmı görülen bu cephede, zemin katta, iki bölüm için iki ayrı giriş kapısı vardır. Kapıların arasında, girişi aydınlatmak için iki pencere mevcuttur. Kapıların iki yanında odalara açılan birer pencere vardır. Birinci katta iki bölümün sofası cepheden bir bütün olarak çıkma yapmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer, iki yanında ise birer pencere görülmektedir (Foto. 344, Şekil 159). İnce Sokağa bakan cephede birinci katta tabanı üçgen olan gönyeli çıkmanın ise her yüzünde birer pencere bulunmaktadır (Foto. 345).

Bodrum ve zemin kat pencereleri demir korkulukludur. Zemin ve birinci katta yer alan pencereler dikdörtgen şekilli olup giyotindir. Yapı, dar saçaklı ve kırma çatılıdır. Kırma çatıda Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. Saçak altları ahşap çıtalarla kaplanmıştır.

Süsleme: Süsleme bakımından oldukça mütevazı bir yapıdır. Kuzeybatı ve kuzeydoğu cephelerindeki çıkmalar ve pencereler cepheye hareketlilik kazandırmıştır.

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat yığma taş, üst katlar ise bağdadi olarak inşa edilmiştir. Yapının ana inşa malzemesi ahşaptır. Kapılarda, pencerelerde, merdivende, tavanda, tabanda, köşe dikmelerinde, kat arası silmede, saçak altı kaplamasında ahşap malzeme kullanılmıştır.

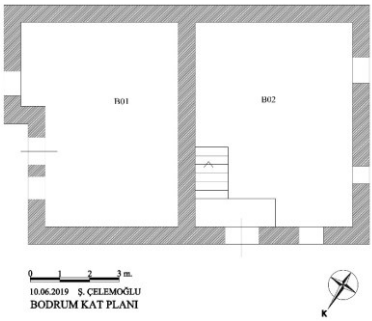

Şekil 156: Cengiz Günaydın Evi bodrum kat planı

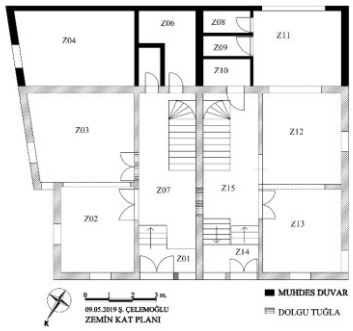

Şekil 157: Cengiz Günaydın Evi zemin kat planı

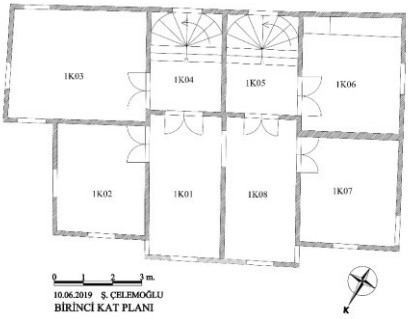

Şekil 158: Cengiz Günaydın Evi birinci kat planı

Şekil 159: Cengiz Günaydın Evi kuzeybatı cephesi

Foto. 344: Cengiz Günaydın Evi'nin kuzeybatı cephesi

Foto. 345: Cengiz Günaydın Evi'nin kuzeyden görünümü

Foto. 346: Cengiz Günaydın Evi zemin kat sofası

Foto. 347: Cengiz Günaydın Evi zemin kat sofası

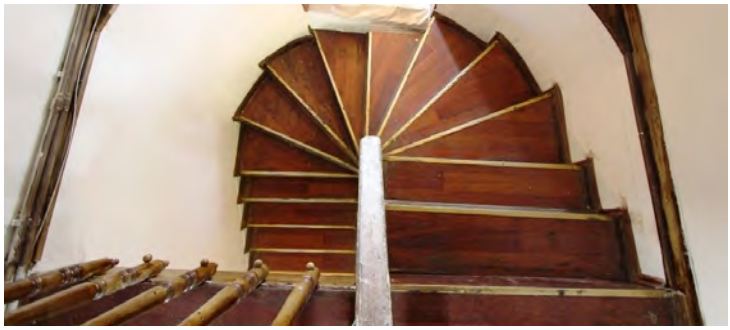

Foto. 348: Cengiz Günaydın Evi birinci kata çıkış merdiveni

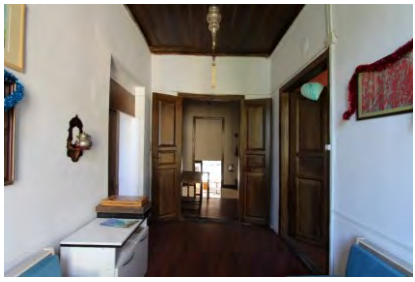

Foto. 349: Cengiz Günaydın Evi birinci kat sofası

Foto. 350: Birinci kat kuzeydoğu yönde çıkma yapan oda

2.3.4. Ayşe Kardel Evi

Katalog No: 35

Foto. 351: Ayşe Kardel Evi'nin genel görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kale Mahallesi Münir Kemal Akay Sokak, (No: 11), 26 pafta, 375 ada, 8 parselde yer almaktadır. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve A-1363 sayılı kararıyla tescil edilmiştir. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak kabul edilmiştir. 1988 yılında Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından yapının koruma grubu III olarak belirlenmiştir[399].

Yapının bani, tarih ve ustasına yönelik herhangi bir kitabe bulunmaktadır. Bu nedenle kesin bir tarihlendirme yapılamamakla birlikte, iç sofalı plan tipinin tercih edilmesi, bağdadi olarak inşa edilmiş olması ve çıkmalı cephe düzenlemesinden yola çıkılarak 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilebilir.

[399] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 13.07.1988 gün ve 130 sayılı kararı.

Ayşe Çakıroğlu tarafından, 2005 yılında, Samsun Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'na, tescilli evin dış cephe boya-badana yenilenmesi, çatı tamiri ve olukların onarımı için başvuruda bulunulmuştur. Kurul, koruma amaçlı imar planına uyulduğu takdirde bu onarımların gerçekleştirilebileceğini belirtmiştir[400]. Basit onarım yapılmış, bahsedilen uygulamalar gerçekleşmiştir.

Konumu: Yapı, kuzeybatı-güneydoğu ekseninde, geniş bir avlunun içerisinde inşa edilen yapının avlusuna kuzeydoğuda yer alan avlu kapısından geçilmektedir. Konum olarak yapının yakın çevresinde boyut, kütlesel biçimleniş ve cephe düzeni açısından benzerlik gösteren başka evler bulunmaktadır. Kuzeybatı yönünde 40 cm mesafede tescilli başka bir yapı vardır. Geniş bir avlu içerisinde yer alan yapıyı yaklaşık 100 cm yüksekliğindeki avlu duvarı kuşatmaktadır. Avlu duvarının üzerinde yine yaklaşık 100 cm yüksekliğinde demir parmaklıklı korkuluk bulunmaktadır (Foto. 351).

Mimari Özellikleri: Sade dış cephelere sahip, taş bodrum üzerine iki katlı inşa edilen yapının zemin ve birinci katı iç sofalı olup sofanın iki tarafına odalar sıralanmıştır.

Müştemilat ve odun deposu olarak kullanılan bodrum kata, kuzeydoğu cepheden, basık dikdörtgen bir kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Kapıdan geçildikten sonra dikdörtgen bir koridorla sofaya (B07) ulaşılmaktadır (Foto. 356). İç sofanın etrafını ters "U" şeklinde mekanlar sarmaktadır. Sofanın batısındaki odaya (B06) tek kanatlı ahşap bir kapıdan geçilmektedir. Oda, kuzeybatı ve kuzeye açılan dikdörtgen iki pencereyle aydınlatılmıştır. Güneybatı cephedeki pencere diğerine göre daha küçük boyutludur. Sofanın güneyindeki odaya (B05) giriş bulunmadığından. Bu oda sarnıç olarak kullanılmış olmalıdır. Sofanın güneydoğu ucunda dikdörtgen planlı iki mekân (B03, B04) mevcuttur. Sofanın doğusunda kömür deposu olarak kullanıldığı anlaşılan odada (B02) tezgâh ve terek öğelerinin olmasından dolayı geçmişte mutfak olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır. Oda, kuzeydoğu duvarında yer alan çift kanatlı ahşap

[400] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Arşivi 55-00-67 Numaralı Dosya.

pencereyle aydınlanmaktadır. Sofanın kuzeyinde yer alan oda ise (B01) kuzeybatı duvarından pencereyle dışa aç, kuzeybatı duvarından girişin olduğu hole açılmaktadır. Bodrum kat tavan ve kapıları oldukça sadedir. Kapılar ve düz tavan ahşap malzemelidir. Bodrum katın yüksekliği 180 cm ölçülerinde olup diğer katlara göre daha basık yapılmıştır (Şekil 160).

Kuzeybatı cephede yer alan altı basamaklı merdivenle sahanlığa ulaşılmaktadır. Sahanlıktan iki kanatlı ahşap kapıyla zemin kata geçilmektedir. Kapının kilit bölümünde Kiril Alfabesiyle *"Lütfen Döndürünüz"* ibaresi yer almaktadır (Foto. 355). Zemin kat planı, ortada bir sofa ile iki yanındaki sofaya açılan odalardan ibarettir. Sofa (Z01), kuzeybatı-güneydoğu ekseninde uzunlamasına dikdörtgen şekillidir (Foto. 357). Sofanın batısındaki, yatak odası olarak kullanılan odaya (Z07) tek kanatlı ahşap bir kapıdan geçilmektedir. Oda, kuzeybatı duvarında yer alan iki dikdörtgen pencereyle aydınlatılmıştır. Sofanın güneyindeki tek kanatlı ahşap kapıyla geçilen oda (Z06), mutfak olarak kullanılmaktadır. Odanın güney ucunda, yuvarlak kemerli, 070 cm derinliğinde bir ocak bulunmaktadır. Ocak günümüzde işlevini yitirmiş, aynı yere modern ocak yerleştirilmiştir. Aynı duvara lavabo ile mutfak tezgâhı yerleştirilmiştir (Foto. 358). Kapının sol tarafındaki duvarda ise mutfak malzemelerinin konulduğu terek vardır. Odanın kuzeybatı duvarının köşesinde, yatak odasına açılan tek kanatlı ahşap bir kapı daha bulunmaktadır. Oda, güneybatı duvarındaki ahşap dikdörtgen giyotin pencereyle aydınlatılmıştır. Sofanın kuzeyinde yer alan çift kanatlı ahşap kapıyla geçilen dikdörtgen oda (Z02), zemin kattaki en geniş odadır. Burası kuzeybatı duvarına açılan iki, kuzeydoğu duvarına açılan bir dikdörtgen ahşap pencereyle aydınlatılmıştır. Odanın güneydoğu duvarından tek kanatlı ahşap kapıyla daha küçük boyutlardaki, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusundaki dikdörtgen odaya (Z03) geçilmektedir. Odanın kuzeydoğu duvarında bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Sofanın güneydoğu ucunda bulunan, üst kata çıkış merdiveni kaldırılmıştır. Bu bölüm depo ve malzeme dolabı işlevi görmektedir. Zemin katta iptal edilen

merdivenin olduğu yer tuvalet, karşısı ise yıkanma alanı olarak düzenlenmiştir (Şekil 161).

Yapının birinci katına, zemin kattaki merdivenle çıkılmaktayken daha sonradan yapılan onarımlarda bu merdiven iptal edilmiş, üst kata çıkmak için kuzeydoğu cepheye kapı açılmıştır. Kapıdan geçildikten sonra üst kata on yedi basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Her katı müstakil birimlere dönüştürmek için iç mekândaki merdivenin kaldırılıp, bu merdivenin kullanıldığı düşünülmektedir.

Birinci kat planı zemin kat ile benzerlik göstermekte olup, ortada bir sofa (1K04, 1K01) ve sofanın iki yanındaki odalardan oluşmaktadır (Foto. 359). Sofanın batısındaki oda (1K06), zemin katta olduğu gibi yatak odası olarak kullanılmakta olup buraya çift kanatlı ahşap bir kapıdan geçilmektedir. Oda kuzeybatı duvarında yer alan dikdörtgen iki pencereyle aydınlatılmıştır. Sofanın güneyindeki mutfağa çift kanatlı ahşap kapıyla (1K05) geçilmektedir. Mutfağın içinde dolap, ocak, raf, terek gibi elemanlara yer verilmiştir. Oda, sekialtı ve sekiüstü olarak iki farklı yüksekliğe sahiptir. Odanın sekiüstü, zeminden 30 cm yükseltilmiş olup üç basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Odanın güneyindeki ocak işlevini yitirmiş olup ahşap kapakla kapatılan dolap olarak kullanılmaktadır. Odanın kuzeybatı duvarının köşesinde, yatak odasına açılan tek kanatlı ahşap bir kapı daha bulunmaktadır. Güneybatı ve güneydoğu duvarlarında birer dikdörtgen ahşap giyotin pencere açıklığı bulunmaktadır. Mutfağın iç düzeni büyük oranda yenilenmiştir. Sofanın kuzeyinde yer alan çift kanatlı ahşap kapıyla geçilen dikdörtgen oda (1K02), zemin katta olduğu gibi birinci katın en geniş odasıdır. Oda, kuzeybatı ve kuzeydoğu duvarına açılan ikişer dikdörtgen ahşap pencereyle aydınlatılmıştır. Odanın güneydoğu duvarının ortasında, tek kanatlı ahşap kapıyla daha küçük boyutlarda kuzeydoğu-güneybatı doğrultusundaki dikdörtgen odaya (1K03) geçiş bulunmaktadır. Fakat bu kapı günümüzde kullanılmamaktadır. Sofanın doğusunda yer alan bu odaya, sofadan, çift kanatlı ahşap kapıyla geçilmekte olup odanın kuzeydoğu ve güneydoğu duvarında birer pencere açıklığı bulunmaktadır (Şekil 162).

Ev, çıkmalı cephe düzenlemesine sahip olup asıl cephesi kuzeybatı cephedir. Zemin katta cephe aksının ortasında merdiven vardır. Zemin katta ortada bir kapı, kapının iki yanında birer tane basık kemer formlu, dar dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerin iki yanında, kapının iki yanındaki pencerelere göre daha geniş ikişer pencere mevcuttur. Birinci katta, ortada, iki taş sütunun taşıdığı çıkma bulunmaktadır. Çıkmayı dikdörtgen kaide üzerine oturtulmuş yuvarlak iki taş sütun taşımaktadır. Çıkmanın ön yüzünde iki, yanlarında birer dikdörtgen pencere vardır. Çıkmanın iki yanında aynı formda ikişer pencere daha görülmektedir (Foto. 352).

Yan cephelerde, düzenlenişi birbirine benzeyen zemin katta iki, birinci katta üç pencere bulunmaktadır (Foto. 353). Güneybatı cephede, zemin katta üç küçük bir normal boyutlu pencere vardır. Birinci katta ise ortada, yuvarlak kemer formlu iki, bu pencerelerin iki yanında ise dikdörtgen şekilli, basık kemer formlu birer pencere bulunmaktadır (Foto. 359).

Bodrum ve zemin kat pencerelerinde yatay demir çubuklardan yapılmış korkuluklar vardır. Evin tüm cephelerinde saçaklar dar tutulurken sadece çıkmanın üzerinde geniş tutulmuştur. Kırma çatıyla örtülü yapıda Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır.

Süsleme: Ön cephesindeki bazı detaylar dışında yapı süsleme bakımından oldukça sade bir görünüme sahiptir. Birinci kat çıkması, çıkmayı taşıyan sütunlar ve pencereler cepheye hareket katmaktadır. Yekpare taş malzeme olan bu sütunlar oldukça sade bir kaideye oturtulmuş, sütun başlıkları birkaç silmeyle sonlandırılmıştır. Birinci katta bulunan çeşmenin tepelik bölümündeki kıvrım dallı taş süsleme dikkat çekicidir (Foto. 360).

Malzeme ve Teknik: Ayşe Çakıroğlu Evi'nde taş, tuğla ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Bodrum kat, yığma moloz taşla inşa edilmiş olup üzeri sıvanmıştır. Zemin ve birinci kat duvarları ise bağdadi üzeri sıvalıdır. Köşe dikmelerinde, kornişlerde, kat silmelerinde, saçak altı kaplamasında, kapılarda, pencerelerde ve merdivende ahşap malzeme kullanılmıştır.

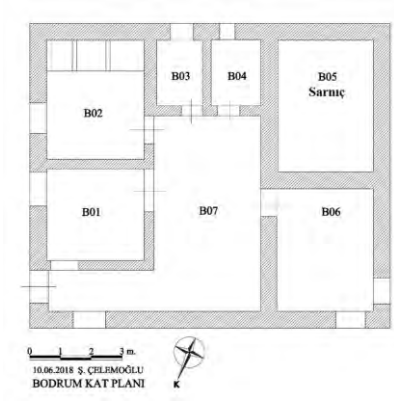

Şekil 160: Ayşe Kardel Evi bodrum kat planı

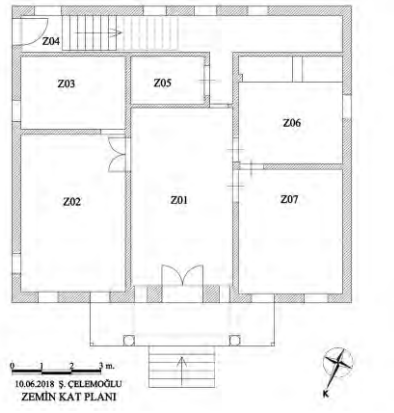

Şekil 161: Ayşe Kardel Evi zemin kat planı

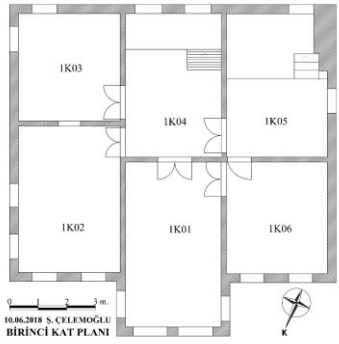

Şekil 162: Ayşe Kardel Evi birinci kat planı

Foto. 352: Ayşe Kardel Evi kuzeydoğu cephesi

Foto. 353: Ayşe Kardel Evi'nin kuzeyden görünümü

Foto. 354: Ayşe Kardel Evi'nin güneybatı cephesi

Foto. 355: Ayşe Kardel Evi'ne geçiş kapısı üzerindeki kilit

Foto. 356: Ayşe Kardel Evi bodrum kat sofası

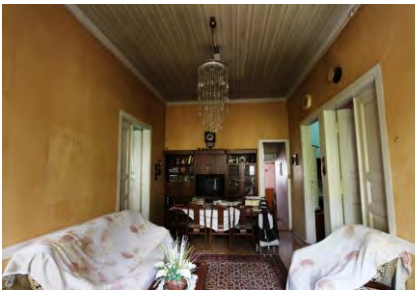

Foto. 357: Ayşe Kardel Evi zemin kat sofası

Foto. 358: Ayşe Kardel Evi zemin kat mutfağı

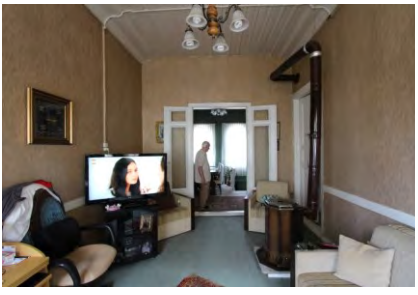

Foto. 359: Ayşe Kardel Evi birinci kat sofası

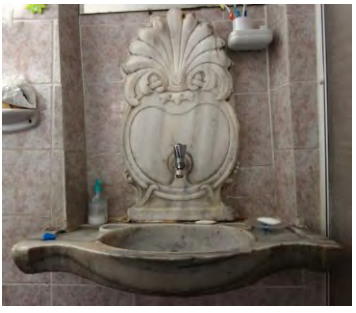

Foto. 360: Ayşe Kardel Evi birinci kattaki çeşme

2.3.5. Samsun Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu

Katalog No: 36

Foto. 361: Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun Sanat Sokağı'ndan görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kale Mahallesi, Münir Kemal Akay (Sanat) Sokak, (No: 6), 25 pafta, 374 ada, 31 (24 eski) parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararı ile taşınmaz kültür varlığı olarak kabul edilmiştir. Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 30.04.1993 tarih ve 1585 sayılı kararıyla yapının koruma grubu II olarak belirlenmiştir.

Yapının yapım tarihini belirten herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Ancak günümüzde Koruma Kurulu olarak kullanılan bina, zamanında Eski Askeri Hastane'nin klinik binası olarak kullanılmıştır. Yapıda kullanılan malzeme, süsleme özellikleri ve Eski Askeri Hastane ile aynı dönemde kullanılmış olmasından dolayı 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir. Askeri klinik binası, Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın 04.02.1993 tarih ve 5314 sayılı kararıyla Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'na

tahsis edilmiştir. Ev, 2000 yılından beri Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu olarak kullanılmaktadır[401].

Yapı, zaman içerisinde geçirdiği onarımlarla günümüze gelebilmiştir. 1993 yılında ve 2007 yılında dış cephelerde, tavanda, baca kenarlarında, saçak kenarlarında, çatıda, dış boyalarda ve taban döşemelerinde basit onarımlar gerçekleştirilmiştir[402]. 2013 yılında yapıda basit onarım kapsamında ahşap tabanların onarım görmesi gerektiği belirtilmiştir[403]. Yapı günümüzde onarım görmektedir.

Konumu: Münir Kemal Akay (Sanat) Sokak'ta yer alan bu yapının dışında, aynı sokakta, çok sayıda ev bulunmaktadır. Yapı, evlerin oluşturduğu kültür dokusunun bir parçası olması bakımından önem taşımaktadır. Evin bulunduğu avlunun etrafı taş duvarla çevrilidir. Duvarın üzerinde demir parmaklıklı korkuluk bulunmaktadır (Foto. 361, 362).

Mimari Özellikleri: Eğimli bir arazi üzerine inşa edilen yapı bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Bodrum kata güneybatı cepheden, zemin kat seviyesindeki kapıdan geçildikten sonraki merdivenden inilerek ulaşılmaktadır. Planı düzgün olmayan bodrum kattaki altı odaya ortada bulunan iki bölümden (B03, B04) geçiş sağlanmaktadır. Bodrum kat günümüzde Koruma Kurulu'nun kazan dairesi ve arşivi olarak kullanılmaktadır (Şekil 163).

Zemin kata, Sanat Sokak'a bakan yapının ön yüzünde üç basamaklı merdivenle ulaşılan yuvarlak kemerli, iki kanatlı ahşap bir kapıyla geçilmektedir. Kapıdan geçildikten sonra (Z02) altı merdivenle sofaya çıkılmaktadır. Zemin kat ortada bir sofa (Z08) ve onun etrafına konumlandırılmış odalardan müteşekkildir. Sofanın kuzeydoğusunda iki

[401] Askeri klinik binası, Maliye ve Gümrük Bakanlığı'nın 04.02.1993 tarih ve 5314 sayılı kararı ile Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Genel Müdürlüğü'ne tahsis edilmiştir.
[402] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-184 Numaralı Dosya.
[403] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 26.06.2013 tarih ve 1076 sayılı kararı.

(Z09), güneydoğusunda bir (Z03), güneybatısında iki oda (Z07) ve merdiven sofası (Z04) bulunmaktadır (Foto. 366, Şekil 164).

Birinci kata sofanın güneybatısındaki, yirmi üç ahşap dönel basamaklı merdivenle çıkılmaktadır (Foto. 367). Zemin ve birinci kat plan düzenlemesi ile mekân kurgusu birbirine benzemektedir. Sofanın kuzeydoğusunda bulunan iki odadan (1K08, 1K09) doğudaki daha büyük tutulmuştur. Odanın kuzeydoğu duvarından balkona (1K10) geçilmektedir. Sofanın güneydoğusundaki iki odadan (1K02, 1K03) kuzeydoğuda yer alan odaya açılan balkon (1K01) bulunmaktadır. Güneybatısında merdiven sofası (1K04) ve ıslak hacimler (1K05) vardır. Buradaki holden yapının kuzeybatı cephesindeki terasa (1K06) geçilmektedir (Foto. 368, Şekil 165).

Ev, balkonlu ve çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Güneydoğu cephede, kapının solunda, basık kemerli, dikdörtgen planlı bir pencere, sağında da bodrumdan itibaren başlayan bir çıkma görülmektedir. Kuzey cephede bir giriş açıklığı daha görülür. Zemin katta, dikdörtgen şekilli, taş çerçeveli, basık kemerli üç pencere vardır. Pencerelerin kilit taşlarında dikdörtgen kartuşlar bulunmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde basık kemerli bir pencere, yan yüzünde de aynı şekilde basık kemerli daha dar, dikdörtgen planlı bir pencere bulunmaktadır. Birinci katta, girişin hemen üstünde, volüt şeklinde dört konsolla taşınan demir korkuluklu bir balkon vardır. Balkona çift kanatlı bir kapı açılmaktadır. Bu katta alt kattakine benzer bir pencere düzenlemesi görülmektedir (Foto. 364, Şekil 166).

Kuzeydoğu cephede bodrum katta ve zemin katta üçer pencere vardır. Bodrum kattaki küçük pencereler ve zemin kattaki dikdörtgen pencereler basık kemer formludur: Birinci kat cephe aksının ortasında volüt şeklindeki konsollarla taşınan bir balkon bulunmaktadır. Balkona çift kanatlı ahşap kapı açılmaktadır. Balkonun sağında ve solunda da birer pencere vardır. Balkonun üzerindeki saçak daha geniş yapılmış, konsollarla desteklenmiştir (Foto. 363, Şekil 169).

Kuzeybatı cephede, bodrum katta herhangi bir açıklık yoktur. Zemin katta üç, birinci kattaki iki pencere diğer cephelerdeki kat pencere

formlarıyla aynıdır. Birinci katta cephe aksının sağında teras uygulaması vardır. Terasa çift kanatlı kapı açılmaktadır (Şekil 168).

Güneybatı cephede, cephe aksının solu cepheden çıkıntı yapmaktadır. Zemin katta cepheden taşırılmış bölümün sağında, basık kemer formlu taş çerçeveli kapı açıklığı mevcuttur. Kapının sağında ve solunda ise basık kemerli, çift kanatlı birer ahşap pencere görülmektedir. Birinci kattaki iki dikdörtgen şekilli pencere ise giyotindir (Foto. 365, Şekil 167).

Cepheler taş kaplamalıdır. Yapı kat araları, düz silmelerle ayrılmaktadır. Yapının üstü kırma çatılı olup Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Yapıda iç mimari süsleme bakımından sadedir. Dış cephede, pencereler, pencerelerin etrafındaki pilastrlar, pencere ve kapı kemerlerinin kilit taşlarındaki kartuşlar, balkonlar, konsollar, çıkmalar ve saçaklar cephelere hareketlilik kazandırmaktadır. Birinci kat balkonlarındaki karo mozaik süslemeler dikkat çekicidir.

Malzeme ve Teknik: Bodrum ve zemin kat kâgir olarak, birinci kat bağdadi olarak inşa edilmiştir. Kapılarda, pencerelerde, merdivende, tavan ve taban döşemesinde ahşap malzeme kullanılmıştır.

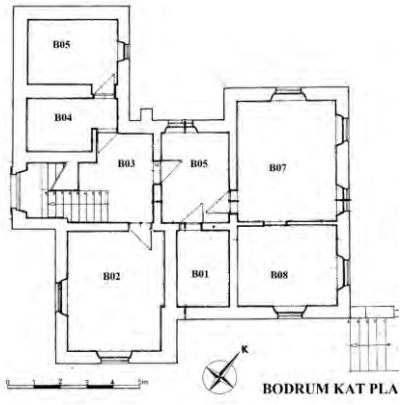

Şekil 163: SKVKBK bodrum kat planı (SKVKBK-Mimar Oktay Bayar)

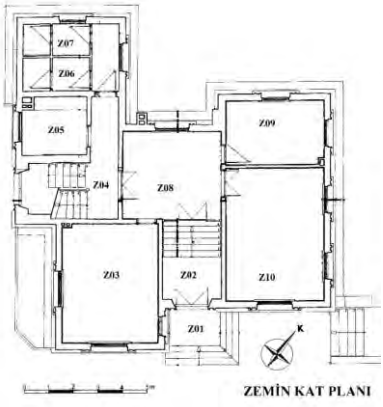

Şekil 164: SKVKBK zemin kat planı (SKVKBK-Mimar Oktay Bayar)

Şekil 165: SKVKBK birinci kat planı (SKVKBK-Mimar Oktay Bayar)

Şekil 166: SKVKBK güneydoğu cephesi (SKVKBK-Mimar Oktay Bayar)

Şekil 167: SKVKBK güneybatı cephesi (SKVKBK-Mimar Oktay Bayar)

Şekil 168: SKVKBK kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Mimar Oktay Bayar)

Şekil 169: SKVKBK kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Mimar Oktay Bayar)

Foto. 362: Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun sokaktan görünümü

Foto. 363: Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu birinci kat görünümü (SKVKBK 1993)

Foto. 364: Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun güneydoğu cephesi

Foto. 365: Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun güneybatı cephesi

Foto. 366: Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu zemin kat kuzeydoğu odası

Foto. 367: Koruma Kurulu birinci kata çıkış merdiveni

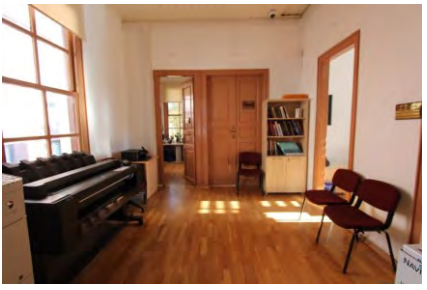

Foto. 368: Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu birinci kat sofası

2.3.6. Yeşilırmak Restaurant

Katalog No: 37

Foto. 369: Yeşilırmak Restaurant'ın genel görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kale Mahallesi, Münir Kemal Akay Sokak, (No: 8), 25 pafta, 374 ada, 3 parselde yer almaktadır. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Yapının ne zaman yapıldığına dair herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Fakat evin yığma tuğla ile inşa edilmiş olması ve cephesinde görülen karosiman süslemeden dolayı 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olması mümkündür.

Ev, günümüze kadar geçen sürede farklı zamanlarda geçirdiği onarımlar ve eklentilerle özgün görünümünü kaybetmiştir. Yapının fonksiyon değişikliği ile ilgili onarımı 2000 yılında onaylanmış[404], 2002

[404] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 24.11.2000 gün ve 50 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-194 Numaralı Dosya.

yılında pencere doğramalarının ahşap görünümlü pvc ile yapılması uygun görülmüştür[405]. 2004 yılında dernek binası olarak kullanılan yapının avlusunun düzenlenmesine karar verilmiştir[406]. 2005 yılında balkonun katlanabilir cam ile kapatılmasına yönelik başvuru, Kurul tarafından, cephe görünümünü olumsuz yönde etkileyeceği gerekçesiyle reddedilmiş, fakat 2011 yılında onaylanmış ve kapatılmıştır[407]. Gerçekleştirilen onarımlarda, odalar arasındaki bölme duvarlar kaldırılmış, evin içerisindeki geleneksel öğeler yok edilmiştir. Yapı günümüzde Yeşilırmak Restaurant olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Yapı geniş bir avlu içerisine inşa edilmiştir. Evin güneydoğusunda Sanat Sokağı, güneybatısında Çarşambalılar Derneği, kuzeydoğusunda ise Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu olarak kullanılan tescilli sivil mimari örnekleri bulunmaktadır. Avluya yapının güneydoğu yönünde yer alan dekoratif demir kapıyla geçilmektedir (Foto. 369).

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Bodrum kata geçiş zemin katta yer alan mermer merdiven ve bodrum katın kuzeydoğu cephesinde yer alan kapıyla sağlanmaktadır. Bodrum kat günümüzde depo (B08), kiler ve mutfak (B05, B06) olarak kullanılmaktadır. Onarımlarda zemini ve duvarları seramikle kaplanmıştır (Şekil 170).

Avlu kapısıyla aynı aksta olan eve geçiş kapısına, beş basamaklı merdivenle ulaşılmaktadır. Zemin kat dış sofalı plan düzenlemesi göstermektedir. Bu kat, dikdörtgen bir sofa (Z02) ve sofaya açılan odalardan oluşmaktadır. Sofanın olduğu bölüm vestiyer olarak kullanılmaktadır (Foto. 376). Vestiyerin arkasındaki küçük boyutlu

[405] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 27.12.2002 gün ve 571 sayılı kararı.
[406] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 06.05.2004 gün ve 50 sayılı kararı.
[407] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17.12.2011 gün ve 178 sayılı kararı.

dikdörtgen oda müdür odası (Z03) olarak işlevlendirilmiştir. Bu oda güneydoğu duvarına açılan dikdörtgen bir pencereyle aydınlatılmıştır. Sofanın sonunda, kuzeydoğu duvarında yuvarlak kemer formlu ahşap kapıyla, günümüzde restaurant olarak kullanılan bölüme (Z05, Z06, Z07) geçilmektedir. Sofanın kuzeybatı bölümündeki odayla bu oda arasındaki duvar kaldırılarak "L" şeklinde mekân elde edilmiştir (Foto. 377). Merdivenin sağındaki koridorun (Z04) sonunda, bodrum kata inen mermer merdiven vardır. Yapının güneybatı cephesinde zemin ve birinci katta, kâgir eklenti yapısı bulunmaktadır. Avluya açılan kapısı bulunan eklenti yapısı (Z08-Z12) zemin katta tuvalet olarak kullanılmaktadır. Birinci katın ise güneydoğu tarafı teras, diğer bölümler ise tuvalet ve çay ocağı olarak kullanılmaktadır (Şekil 171).

Zemin kat sofasının güneybatısında yer alan "U" biçimindeki merdivenle (1K04) birinci kata çıkılmaktadır. Birinci kat planı zemin katla benzerlik göstermektedir. Sofanın güneyinde yer alan dikdörtgen planlı oda (1K03) toplantı odası olarak kullanılmaktadır. Zemin katta odalar arasındaki duvarlar kaldırılarak restaurant olarak kullanılmak üzere oluşturulan "L şekilli" mekân bu katta da oluşturulmuştur (Foto. 378). Bu odanın önünde yer alan bölümden ön cephedeki balkona (1K01) çift kanatlı bir kapı açılmaktadır. Eklenti bölümde teras (1K08), çay ocağı (1K09) ve tuvalet (1K10) mekânları bulunmaktadır (Foto. 379). Bu kat odalarının pencereleri çift renkli pvc pencerelerle değiştirilmiştir. Pencereler dış cepheden ahşap görünümlüdür (Şekil 172).

Balkonlu cephe düzenlemesine sahip evin cephelerinde simetri dikkat çekmektedir. Güneybatı yönündeki eklenti bu simetriyi bozmaktadır. Güneydoğudaki ön cephenin zemin ve birinci katlarında ortada çift kanatlı birer kapı ve bu kapıların iki yanında dikdörtgen şekilli birer pencere bulunmaktadır (Foto. 370, Şekil 173).

Kuzeydoğu cephesinde, bodrum katta bir kapı açıklığı, iki yanında ise basık kemerli birer pencere vardır. Kot farkından dolayı ön cephede görülmeyen bodrum kat bu cephede görülmektedir. Zemin ve birinci katta ise birbirine simetri oluşturacak şekilde üçer dikdörtgen şekilli pencere mevcuttur (Foto. 371, 372, Şekil 174).

Kuzeybatı cephede bodrum kata, kare planlı iki, zemin ve birinci katlara ise dikdörtgen şekilli üçer pencere açılmıştır (Foto. 373, Şekil 175). Güneybatı cephede eklenti bölüm olduğu için özgün cephe özelliklerini kaybetmiştir.

Kapıların, pencerelerin etrafı ve köşe kolanları bosajlı geçmeli taşlarla hareketlendirilmiştir. Zemin kat pencereleri demir korkulukludur. Geniş saçaklı yapı kırma çatıyla örtülüdür.

Süsleme: Yapı süsleme bakımından sade bir görünüme sahiptir. Dış cephedeki yatay kat silmeleri, düşey köşe silmeleri, söveler ve pencereler cephelere hareketlilik kazandırmaktadır. Pencerelerin altında ve saçak altındaki silmede bitkisel motifli mavi, sarı, kırmızı ve yeşil rengin kullanıldığı karosiman süslemeler vardır (Foto. 374, 375).

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat moloz taş, üst kat beden duvarları yığma tuğla, iç duvarları bağdadi tekniğinde inşa edilmiştir. Evin kapı, pencere etrafında ve köşe kolanlarında bosajlı geçmeli taşlar kullanılmıştır. Yapının bodrum kat döşemesi seramikle, pencereleri ise pvc kaplamalı pencereler ile değiştirilmiştir.

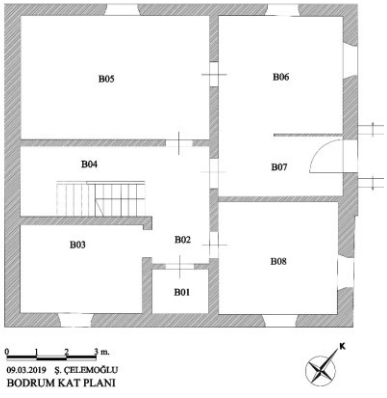

Şekil 170: Yeşilırmak Restaurant bodrum kat planı

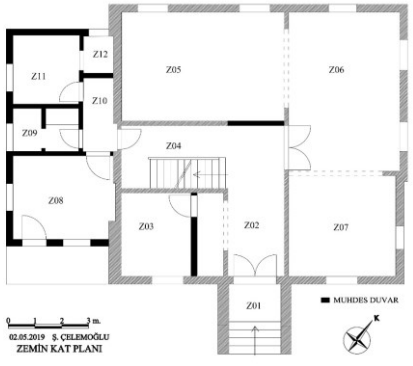

Şekil 171: Yeşilırmak Restaurant zemin kat planı

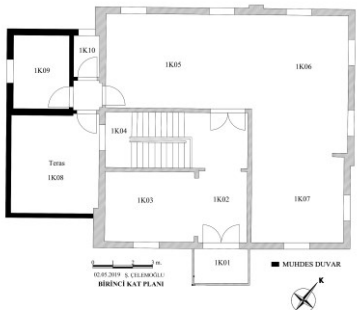

Şekil 172: Yeşilırmak Restaurant birinci kat planı

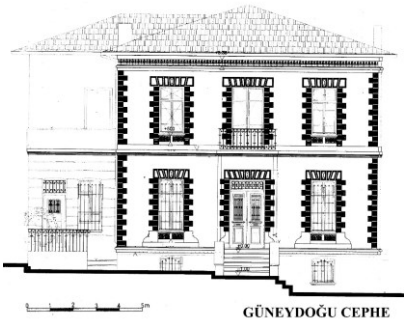

Şekil 173: Yeşilırmak Restaurant güneydoğu cephesi (SKVKBK-Soyaltın Mimarlık)

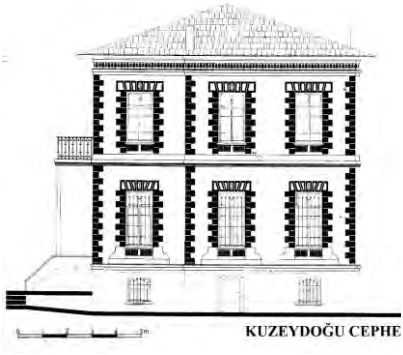

Şekil 174: Yeşilırmak Restaurant kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Soyaltın Mimarlık)

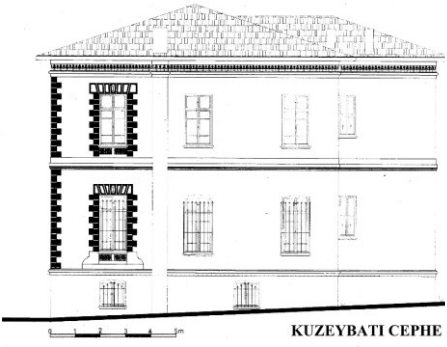

Şekil 175: Yeşilırmak Restaurant kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Soyaltın Mimarlık)

Foto. 370: Yeşilırmak Restaurant ön cephe görünümü

Foto. 371: Yeşilırmak Restaurant'ın kuzeyden görünümü

Foto. 372: Yeşilırmak Restaurant'ın kuzeydoğu cephe ayrıntısı

Foto. 373: Yeşilırmak Restaurant'ın kuzeybatı cephesi (SKVKBK 2000)

Foto. 374: Yeşilırmak Restaurant saçak altı süsleme ayrıntısı

Foto. 375: Yeşilırmak Restaurant pencere altı süsleme ayrıntısı

Foto. 376: Yeşilırmak Restaurant zemin kat sofası

Foto. 377: Yeşilırmak Restaurant zemin kat mekanları

Foto. 378: Yeşilırmak Restaurant birinci kat mekanları

Foto. 379: Yeşilırmak Restaurant birinci kat teras

2.3.7. Çarşambalılar Derneği

Katalog No: 38

Foto. 380: Çarşambalılar Derneği güneydoğu cephesi

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kale Mahallesi, Münir Kemal Akay Sokak, (No: 10), 25 pafta, 374 ada, 21 parselde yer almaktadır. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve 1363 sayılı kararıyla tescil edilmiştir. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak tescilinin devamına karar verilmiştir[408]. Bina, günümüzde Çarşambalılar Derneği olarak kullanılmaktadır.

[408] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-163 Numaralı Dosya.

Yapının bani, tarih ve ustasına yönelik herhangi bir kitabesi bulunmamaktadır. Bu nedenle yapım tarihi tam olarak bilinmeyen yapının kâgir olarak inşa edilmiş olması, dar saçak uygulaması, çıkmalı cephe yerine balkonlu cephenin tercih edilmesinden dolayı 19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır. 1869 yangınından önce daha çok ahşap evler tercih edilirken, yangın sonrası kâgir evler tercih edilmiştir[409].

Konumu: Yapı kuzeybatı-güneydoğu ekseninde inşa edilmiştir. Geniş bir avlunun içerisinde olan yapının avlusuna güneydoğuda yer alan demir ferforje avlu kapısından geçilmektedir. Avlu kapısının iki yanında, kareye yakın babaların üzerindeki küpeştede, iç-dış bükey saçaklar vardır. Avluyu yaklaşık 100 cm yüksekliğindeki avlu duvarı kuşatmaktadır. Avlu duvarının üzerinde yine yaklaşık 100 cm yüksekliğinde demir parmaklıklı korkuluk bulunmaktadır.

Mimari Özellikleri: Taş bodrum üzerine iki katlı, dar saçaklı kâgir bir yapıdır. Zemin kat ve birinci kat iç sofalı tipinde olup sofanın etrafında odalar sıralanmıştır. Bina geçirdiği onarımlarla özgünlüğünü büyük oranda kaybetmiştir.

İşlev değişikliği kapsamında yapılan onarımdan sonra bodrum katta mescit, fırın ve depo gibi mekânlar oluşturulmuştur. Bodrum kata zemin kattan inen merdiven ve kuzeydoğu cephedeki kapı açıklığından geçiş sağlanmaktadır. Kuzeydoğu cephedeki demir kapıdan geçildikten sonra dar bir koridorla (B09) karşılaşılmaktadır. Zemin katta sofa olarak düzenlenen alan bodrum katta ahşap paravanla ikiye ayrılmış olup (B01, B11) depo olarak kullanılmaktadır. Kuzeydeki oda (B08) fırın olarak düzenlenmiştir. Geçirdiği onarımlarla oda büyük oranda yenilenmiştir. Odanın kuzeydoğu duvarında iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Bodrum katın batısındaki dikdörtgen oda (B03), depo olarak kullanılmakta olup güneybatısına açılan basık kemerli dikdörtgen pencere açıklığı ile aydınlatılmıştır. Güneyde yer alan oda ise (B02) mescit olarak düzenlenmiştir. Mescidin kuzeydoğu, güneydoğu ve güneybatı duvarlarında pencere açıklığı bulunmaktadır. Sofanın doğusundaki mekân

[409] B. Şahin, *age.,* s. 185.

ise (B10) depo olarak kullanılmakta olup bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Odanın duvarları ve zemini seramik kaplıdır (Şekil 176).

Ön cephede, altı basamaklı, iki tarafında demir korkuluklar olan merdivenle sahanlığa (Z01) ulaşılmaktadır. Sahanlıktan özgün olmayan iki kanatlı ahşap kapıyla zemin kata geçilmektedir. Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan sofa (Z02), kuzeybatı-güneydoğu ekseninde dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır (Foto. 383). Sofanın kuzeydoğusunda, çift kanatlı ahşap bir kapıyla geçilen, iki pencere açıklığı olan bir oda (Z10) bulunmaktadır. Sofanın güneybatı duvarından çift kanatlı kapıyla diğer odaya (Z03) geçilmektedir. Odanın güneybatı ve güneydoğu duvarında dikdörtgen iki pencere daha bulunmaktadır. Bu odanın kuzeybatı tarafındaki iki oda arasındaki duvar kaldırılarak odalar birleştirilmiştir (Z04). Sofanın kuzeybatı duvarının ortasından merdivenin olduğu bölüme geçilmektedir. Bu bölümde tuvalet (Z07) ve mutfak (Z08) mekanları bulunmaktadır (Şekil 177).

Sofanın kuzeybatı bölümündeki yirmi bir ahşap tırabzanlı, ahşap merdivenle (1K06) birinci kata çıkılmaktadır. Birinci katın kuzeybatı (1K04) ve güneyinde (1K03) yer alan odalarla, güneydoğusundaki sofanın (1K02) arasındaki duvarlar kaldırılarak birleştirilmiştir (Foto. 384). Sofanın güneydoğu duvarına açılan bir kapıyla balkona (1K01) geçilmektedir. Birinci katın doğusundaki odaya (1K09) ise sofadan çift kanatlı kapıyla geçilmekte olup burası güneydoğu ve kuzeydoğu duvarındaki pencere açıklıklarıyla aydınlatılmaktadır. Kuzeybatı duvarında ise kuzeyindeki odaya (1K08) açılan tek kanatlı ahşap bir kapı bulunmaktadır. Derneğin yönetim odası olarak kullanılan odaya, merdivenin olduğu bölümden de tek kanatlı ahşap bir kapıyla geçilmektedir. Odanın güneybatı duvarında ahşap bir dolap vardır. Merdivenin solunda ise kuzeybatı-güneydoğu ekseninde dikdörtgen bir alanı kaplayan ve bir pencere açıklığı bulunan tuvalet (1K07) bulunmaktadır (Şekil 178).

Ev, balkonlu cephe düzenlemesine sahiptir. Güneydoğu cephede, birinci katta, taş konsollarla desteklenen balkon demir korkulukludur. Yapının her cephesinde pencere açıklıklarına yer verilmiştir. Bodrum

katında yer alan pencereler basık kemer formlu, zemin ve birinci kat pencereleri ise dikdörtgen şekillidir (Foto. 380, 381, 382).

Ev, dar saçaklı ve kırma çatılıdır. Kırma çatıda Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. Saçak altları ahşap çıtalarla kaplanmıştır.

Süsleme: Yapının iç mekânlarında herhangi bir süsleme öğesi bulunmamaktadır. Dış cephede pencereler, pencerelerin etrafında kullanılan pilastrlar ve konsollar tarafından desteklenen balkon cepheye hareketlilik kazandıran unsurlardır.

Malzeme ve Teknik: Yapıda taş, tuğla ve ahşap malzeme kullanılmıştır. Yapı kâgir olarak inşa edilmiş olup odaların taban ve tavanlarında, iç merdivende ve dolaplarda ahşap malzeme kullanılmıştır.

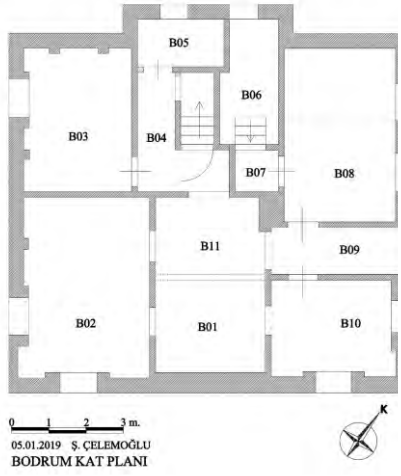

Şekil 176: Çarşambalılar Derneği bodrum kat planı

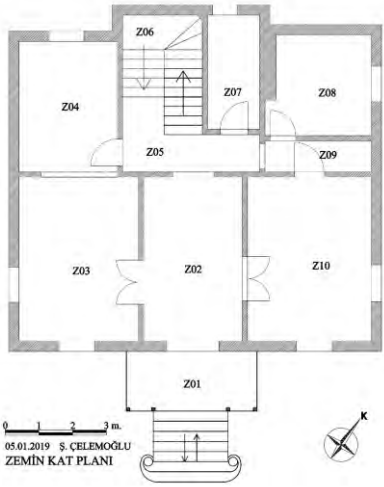

Şekil 177: Çarşambalılar Derneği zemin kat plan

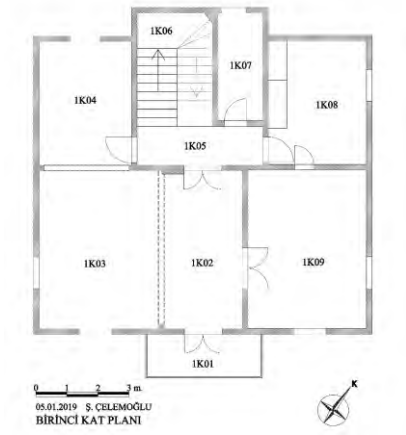

Şekil 178: Çarşambalılar Derneği birinci kat planı

Foto. 381: Çarşambalılar Derneği doğudan görünümü

Foto. 382: Çarşambalılar Derneği güneyden görünümü

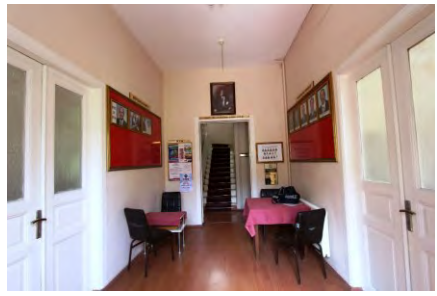

Foto. 383: Çarşambalılar Derneği Zemin Kat Sofası

Foto. 384: Çarşambalılar Derneği birinci katta birleştirilen odalar

2.3.8. Hilmi Belli Evi

Katalog No: 39

Foto. 385: Hilmi Belli Evi güneybatı cephe görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kale Mahallesi, İnce Sokak ve Osmaniye Caddesi'nin kesiştiği noktada (No:15), 15 pafta, 377 ada, 2 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.05.1987 gün ve 1390 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir[410].

Evin inşa tarihi ile ilgili kitabe ya da belge bulunmamakla birlikte, evin saçağının oldukça dar ve profilli olması, saçak altı bordüründe diş sırası süslemesi ve dış beden duvarlarının kâgir olarak inşa edilmesinden dolayı 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir.

[410] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-95 Numaralı Dosya.

Yapının 2014 yılında sahibi değişmiş, işlev değişikliğine yönelik onarımı için proje hazırlanmış ve uygulanmıştır. Mesken olarak inşa edilen ve bir süre Çarşambalılar Dernek binası olarak kullanılmış olan ev, 2015 yılından beri Yükselim Okulları olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Geniş bir avlu içerisinde yer alan yapı, eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Avlu, üzerinde demir korkuluklar olan duvarla çevrelenmiştir. Avluya iki geçiş bulunmaktadır. Bunlardan biri, İnce Sokağa bakan yönden, kesme taş babaların arasına yerleştirilmiş özgün demir kapıdır (Şekil 186). Diğeri ise Osmaniye Caddesi'ne bakan demir kapıdır. Avlu içerisinde evin güneybatı yönünde çeşme vardır (Foto. 389, Şekil 187).

Mimari Özellikleri: Bina bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiş olup kareye yakın bir alanı kaplamaktadır.

Bodrum kata, kuzeydoğu cephe aksının ortasında bulunan sahanlıktaki (B05) çift kanatlı, taş söveli ahşap kapıyla geçilmektedir. Bu kata, zemin kattan inen on dört basamakla da ulaşılmaktadır. İç sofalı olan bodrum katta odalara geçişi sağlayan kapılar, tek kanatlı ve ahşaptır. Sofanın (B06) kuzeybatısında üç (B02, B03 B04), güneydoğusunda bir oda (B07) ve merdiven (B08) vardır. Sofanın güneybatı ucu (B01) sarnıç olarak düzenlenmiştir. Sarnıçla sofayı ayıran duvarın sofaya bakan bölümünde figürlü bir çeşmenin olduğu belirtilmektedir[411]. Bu çeşmenin yapılan onarımlarda ortadan kaldırıldığı anlaşılmıştır (Şekil 179).

Zemin kata İnce Sokağa bakan cepheden, yedi taş basamakla ulaşılan sahanlıktaki (Z01) çift kanatlı ahşap kapıdan geçilmektedir. Cepheden içeriye çekilen giriş eyvan şeklindedir (Foto. 386). Zemin kat özgün planında iç sofalıdır (Foto. 390). Fakat zaman içerisinde geçirdiği onarımlarda bu katın kuzey (Z05) ve doğusunda (Z08) bulunan odaların sofayla (Z06) bağlantısını sağlayan duvarları kaldırılmıştır. Okul olarak kullanılmaya başlandığı dönemde söz konusu duvarlar ahşap panelvanla kapatılmıştır. Derslik olarak kullanılan her iki oda sofaya doğru genişletilmiştir. Girişin kuzeybatısında bir oda (Z03) ve tuvalet (Z04)

[411] Samsun KVKBK 55-00-95 numaralı dosya

olarak kullanılan mekân vardır. Güneydoğusunda ise merdiven (Z10) ve ıslak hacimler (Z11) görülmektedir. Zemin kattaki tüm kapılar çift kanatlı ve ahşap olup ön cepheye açılan kapı pencerelidir (Şekil 180).

Zemin kattan on dokuz dönel basamakla birinci kata çıkılmaktadır (Foto. 391). Merdivenden çıkıldıktan sonra güneybatıdaki mekân (1K09) tuvalet olarak düzenlenmiştir. Merdiven sofasından kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı asıl sofaya (1K02, 1K06) geçilmektedir (Foto. 392). Sofanın kuzeydoğu ucu (1K06) ahşap kapılarla bölünerek derslik olarak tertip edilmiştir (Foto. 393). Birinci katın batı yönündeki oda öğretmen odası (1K03), yanındaki mekân tuvalet (1K04), diğer odalar ise derslik (1K05, 1K07) olarak kullanılmaktadır (Şekil 181).

Yapı, balkonlu ve çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. İnce sokağa bakan güneybatı cephede, kot farkından dolayı, bodrum katın bir kısmı görülmektedir. Bodrum katta cephe aksının sağında üç, solunda bir, kareye yakın şekilli, taş söveli ve demir parmaklıklı pencere bulunur. Zemin katta cephe aksının ortasında, iki sütunun taşıdığı, üç yuvarlak kemerle dışa açılan sahanlık bölümü vardır. Sahanlığın arkasında, ortada, taş söveli, çift kanatlı bir kapı, kapının iki yanında dikdörtgen şekilli birer giyotin pencere mevcuttur. Cephe aksının sağında ve solunda da birer dikdörtgen şekilli pencere vardır. Birinci katta, cephe aksının ortasında çift kanatlı camlı kapısı olan demir korkuluklu balkon bulunur. Kapının sağında ve solunda ikişer pencere daha görülmektedir (Foto. 385, Şekil 182).

Osmaniye Caddesi'ne bakan güneydoğu cephenin bodrum katında, taş söveli, demir korkuluklu ahşap bir pencere vardır. Zemin katta cephe aksının solunda, küçük boyutlu kareye yakın, sağında dikdörtgen şekilli birer pencere bulunmaktadır. Zemin kattan birinci kata çıkışı sağlayan merdiven bölümüne açılan ve iki kat arasında bulunan basık kemerli pencerenin denizliği taş, söveleri ahşaptır. Birinci katta ise iki pencere açıklığı vardır (Şekil 185).

Avlunun arkasına bakan kuzeydoğu cephede bodrum katta bir kapı, kapının sağında ve solunda ikişer pencere açıklığı vardır. Zemin katta cephe boyunca balkon bulunmaktadır. Bu balkonu, bodrum zeminine

oturan dört çift sütun taşımaktadır. Zemin kat balkonunun altı, yapılan onarımlarda çelik konstrüksiyon ile desteklenmiştir. Zemin kat kapı ve pencere düzenlemesi bodrum katla benzerlik göstermektedir. Birinci katta, dikdörtgen şekilli dört pencere açıklığı mevcuttur. Bu cephede birinci kat, kat olarak çıkma yapmaktadır. Zemin kat balkonunda bulunan dört çift sütun birinci kat çıkmasını taşımaktadır. Yuvarlak gövdeli sütunların kaideleri dikdörtgen şekillidir. Başlıkları ise silme şeklinde sonlanmaktadır (Foto. 388, Şekil 184).

Kuzeybatı cephenin bodrum katında bulunan iki pencere diğer cephelerin bodrum kat pencereleriyle aynı özelliklidir. Bu cephenin zemin ve birinci katında üçer pencere görülmektedir (Foto. 387, Şekil 183).

Yapının kuzeybatı ile Osmaniye Caddesi'ne bakan cephe yüzeylerinde dışa taşan bacalar bulunmaktadır. Bütün katlarda kat döşemesi hizasında kat silmesi vardır. Yapı dört tarafı eğimli kırma çatıyla örtülüdür. Çatıda Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. Yapının tüm cephelerinde saçak dardır ve saçağın altındaki diş sırası yapıyı çevrelemektedir.

Süsleme: Evin iç mekanları bezeme bakımından oldukça sadedir. Dış cephedeki balkonlar, çıkmalar, pencereler, kemerler, sütunlar ve saçak altında, tüm cepheleri dolaşan diş sırası, yapıya hareketlilik kazandıran unsurlardır.

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat harman tuğlası ve yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Zemin ve birinci katta ise dış duvarlar yığma tuğla, iç duvarlar bağdadi tekniklidir. Tüm duvarlar sıvalı ve boyalıdır. Zemin ve birinci kat taban ve tavanlarında, pencereler, merdiven ve kapılarda ahşap malzeme kullanılmıştır. Avlu kapıları, avlu duvarı korkulukları, bodrum ve zemin kat pencere korkulukları ile balkon korkulukları demir malzemelidir.

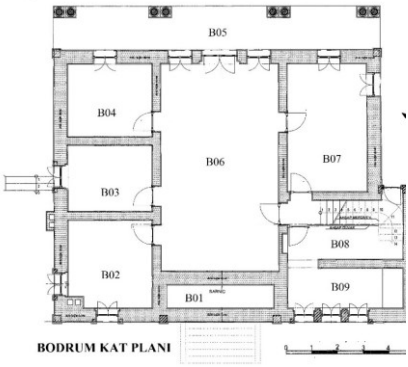

Şekil 179: Hilmi Belli Evi bodrum kat planı (SKVKBK-Özer Mimarlık)

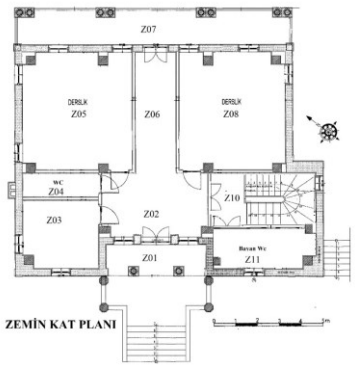

Şekil 180: Hilmi Belli Evi zemin kat planı (SKVKBK-Özer Mimarlık'tan işlenerek)

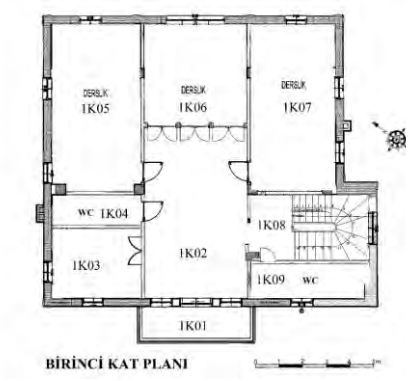

Şekil 181: Hilmi Belli Evi birinci kat planı (SKVKBK-Özer Mimarlık'tan işlenerek)

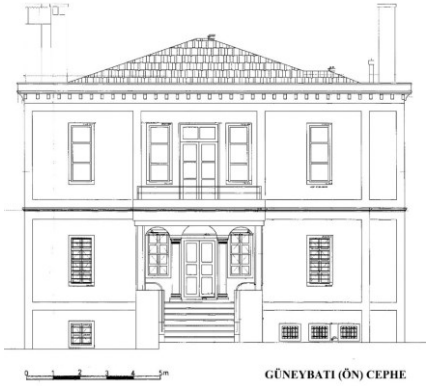

Şekil 182: Hilmi Belli Evi güneybatı cephesi (SKVKBK-Özer Mimarlık)

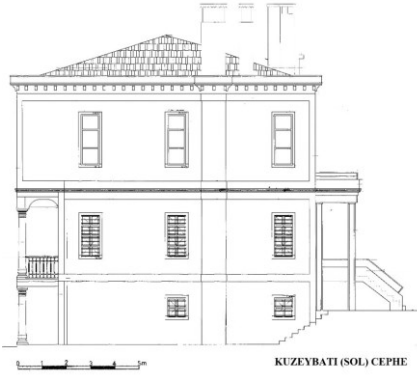

Şekil 183: Hilmi Belli Evi kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Özer Mimarlık)

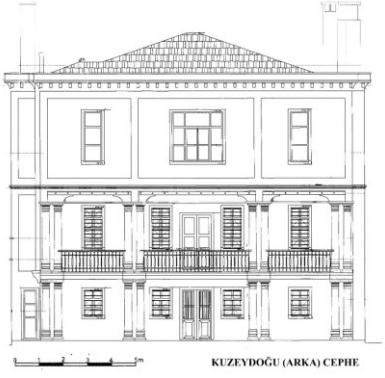

Şekil 184: Evin kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Özer Mimarlık)

Şekil 185: Hilmi Belli Evi güneydoğu cephesi (SKVKBK-Özer Mimarlık)

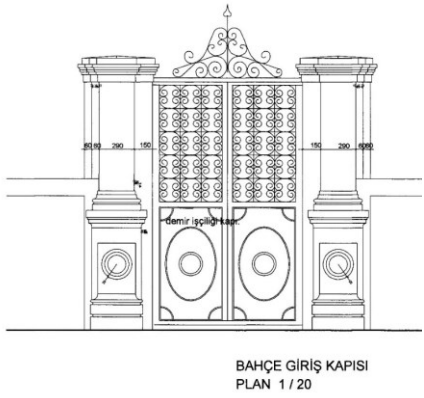

Şekil 186: Hilmi Belli Evi bahçeye geçiş kapısı (SKVKBK-Özer Mimarlık)

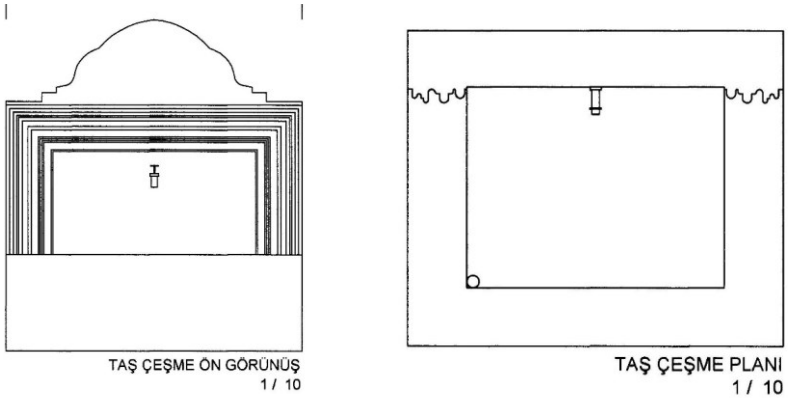

Şekil 187: Hilmi Belli Evi'nin bahçesindeki çeşmenin cephesi ve planı (SKVKBK-Özer Mimarlık)

Foto. 386: Hilmi Belli Evi giriş düzenlemesi

Foto. 387: Hilmi Belli Evi'nin batıdan görünümü

Foto. 388: Hilmi Belli Evi kuzeydoğu cephe görünümü

Foto. 389: Hilmi Belli Evi avludaki çeşmenin görünümü

Foto. 390: Hilmi Belli Evi zemin kat sofası

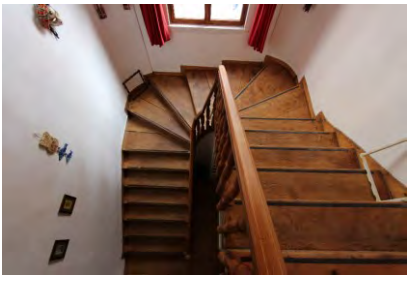

Foto. 391: Hilmi Belli Evi birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 392: Hilmi Belli Evi birinci kat sofası

Foto. 393: Hilmi Belli Evi birinci kat sofasının kuzeydoğu bölümü

2.3.9. Ahmet Tos Evi

Katalog No: 40

Foto. 394: Ahmet Tos Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kale Mahallesi, Münir Kemal Akay Sokak, (No: 7), 26 pafta, 376 ada, 11 parselde yer almaktadır. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak tescillenmiştir.

Evin inşasıyla ilgili herhangi bir kitabe ya da belge bulunmadığı için yapım tarihi bilinmemektedir. Fakat yapıda sahanlığın altında kullanılan volta tonoz uygulaması, Samsun'da 1890 yılında inşa edilmiş olan Boroğlu ve Necip Özüdoğru evlerindeuygulanmış olması ve saçak altındaki diş sırası uygulamasından dolayın ev, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir.

2003 yılında, basit onarım kapsamında pencerelerinin, ahşap görünümlü pvc doğramalı pencerelerle değiştirilebileceğine, çatısının onarılmasına ve dış cephenin boyanmasına karar verilmiş olup bu uygulamaların Samsun Koruma Müdürlüğü denetiminde yapılabileceği

belirtilmiştir[412]. Yapıdaki pvc doğramalı pencerelerden, bu onarımın gerçekleştiği anlaşılmaktadır.

Konumu: Güneydoğu-kuzeybatı doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplayan ev, eğimli bir arazi üzerine inşa edilmiştir. Yapının kuzeybatı cephesi Münir Kemal Akay Sokağa, güneybatısı İnce Sokağa bakmaktadır. Yapının kuzeydoğu ve güneydoğusunda, 4 ve 5 katlı yapılar bulunmaktadır (Foto. 394). Ev, ikiz ev olarak planlanmış olup katlarda iki ev düzenlemesi mevcuttur ve simetrik plan düzenlemesine sahiptir[413].

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum kat üzeri iki katlı dar saçaklı kâgir bir yapıdır.

Bodrum katlar günümüzde depo olarak kullanılmakta olup kuzeydoğu (ön) cepheden geçiş sağlanmaktadır. İki bölümün de geçişi ayrıdır[414]. Zemin kat balkonunu taşıyan sütunların oluşturduğu sahanlığın altından, tek kanatlı kapıyla sofaya (B01) geçilmektedir. İç sofalı olan bodrum katta, sofa, kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplamakta olup güneydoğusunda (B02, B03, B04) ve kuzeybatısında (B06, B07) odalar bulunmaktadır (Foto. 399). Sofanın batısındaki odanın (B06) kuzeydoğu duvarında ocak nişi vardır. Diğer odaların herhangi bir özelliği bulunmamaktadır (Şekil 188).

Zemin kata İnce Sokağa bakan yüzden merdivenle çıkılan, çift kanatlı ve ahşap iki ayrı kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Giriş kapıları çift kanatlı ve ahşaptır[415].

Birinci katlara[416] evin dar cepheleri olan güneydoğu ve kuzeybatı cephedeki kapılarından ulaşılan (1K03) merdivenle çıkılmaktadır (Foto.

[412] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 10.10.2003 tarihli 745 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-321 Numaralı Dosya.

[413] Evin iki tarafta da her katı farklı kişiler tarafından kullanıldığı için bazı bölümlerine girilememiştir.

[414] Bodrum kat güneydoğu bölüme göre anlatılmış olup kuzeybatı bölümle simetrik plandadır.

[415] Zemin kata girilemediği için plan düzenlemesi bilinmemektedir.

[416] Evin güneydoğu bölümündeki birinci kata girilmiş olup tanımlama buna göre yapılmıştır. İkiz evin diğer birinci katına hane sahibi izin vermediği için girilememiştir.

400). Merdiven sofasının güneybatısındaki mekân, ıslak hacim (1K04) olarak kullanılmaktadır. Birinci kat dış sofalı, üç tarafı odalı plan grubuna girmektedir (Foto. 401). Sofanın kuzeydoğusundaki oda (1K01), bu katın en geniş odası olup başoda olmalıdır. Sofanın kuzeybatısındaki mekân (1K06), mutfak olarak işlev görmektedir (Foto. 402). Buradaki ocak kapatılmış ve işlevini yitirmiştir (Şekil 189).

Ev çıkma ve balkonlu cephe düzenlemesine sahiptir. Kuzeydoğu ön cephede manzaraya bakmakta olup çıkma ve balkona yer verilmiştir. Bodrum katta kuzeydoğu cephede birer kapı ve dörder pencere açıklığı bulunmaktadır. Binanın kuzeydoğu cephesinde, zemin katta, sütunlarla taşınan balkon, birinci katta sütunlarla taşınan kapalı çıkma vardır. Köşelerde çift sütunlar, ortada ise dörder sütun zemin kat balkonu ve birinci kat çıkmasını taşımaktadır. Balkon ve çıkmayı taşıyan sütunlar aynı düzendedir. Sütunlar kare kaideli, silindirik gövdeli, silme şeklinde başlıklarla sonlanmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde altı, iki yanında ikişer basık kemerli dikdörtgen pencere bulunmaktadır (Foto. 395, 396).

Güneybatı cephede, bodrum katta, iki merdiven arasında dört pencere vardır. Zemin katta iki kapı açıklığı ve altı pencere, birinci katta sekiz pencere vardır. Pencereler basık kemerli ve taş pervazlıdır (Foto. 398).

Kuzeybatı cephe sokağa bitişiktir. Bodrum katta giriş kapısı ve taş çerçeveli iki küçük kare pencere yerleştirilmiştir. Üst katlarda basık kemerli, çeşitli boyutlarda pencereler vardır (Foto. 395, 397).

Yapının tüm köşe kolonları kesme taştır. Katlar arası sade taş silmelerle ayrılmıştır. Saçak altlarındaki kurt dişi silme, tüm cepheleri dolanmaktadır. Marsilya kiremitli yapı kırma çatılıdır.

Süsleme: Evin iç mekanları bezeme bakımından oldukça sadedir. Ön cephedeki balkon, çıkma, sütunlar ve saçak altında tüm cepheleri dolaşan diş sırası yapıya hareketlilik kazandırmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat harman tuğlası ve yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Zemin ve birinci katta ise dış duvarlar yığma tuğla, iç duvarlar bağdadi tekniklidir. Tüm duvarlar sıvalı ve boyalıdır. Zemin ve

birinci kat taban ve tavanlarında, pencerelerde ve merdivende ve kapılarda ahşap malzeme kullanılmıştır.

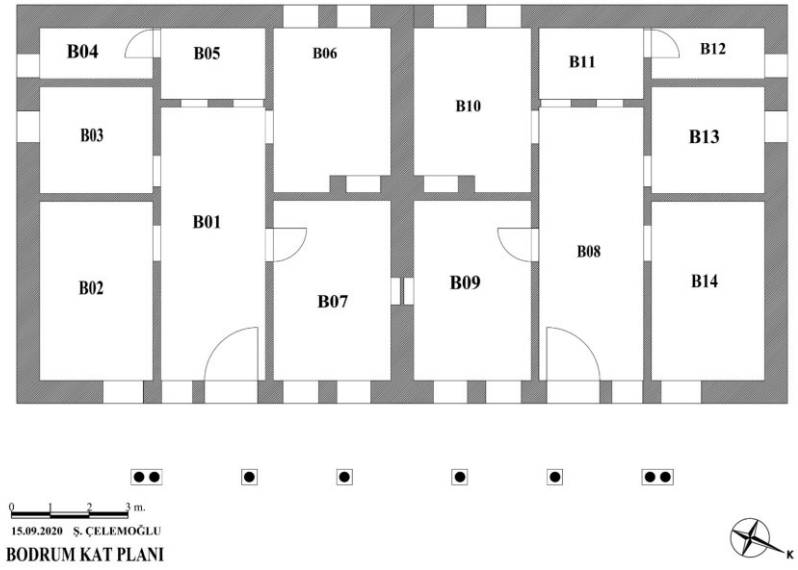

Şekil 188: Ahmet Tos Evi bodrum kat planı

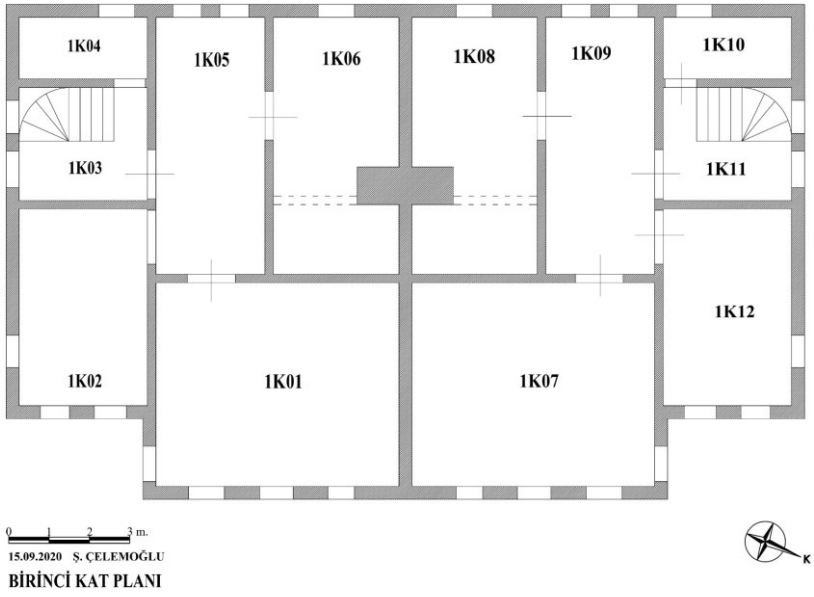

Şekil 189: Ahmet Tos Evi birinci kat planı

Foto. 395: Ahmet Tos Evi'nin kuzeyden görünümü

Foto. 396: Ahmet Tos Evi'nin kuzeydoğu cephesi

Foto. 397: Ahmet Tos Evi'nin batı yönden görünümü

Foto. 398: Ahmet Tos Evi'nin güneybatı cephesi

Foto. 399: Ahmet Tos Evi bodrum kat sofası

Foto. 400: Ahmet Tos Evi birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 401: Ahmet Tos Evi zemin kat sofası

Foto. 402: Ahmet Tos Evi birinci kat mutfağı

2.3.10. Cemil Demirel Evi

Katalog No: 41

Foto. 403: Cemil Demirel Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Kale Mahallesi, Münir Kemal Akay Sokak, (No: 15), 26 pafta, 375 ada, 7 parselde yer almaktadır. Eser, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Yapıya ait herhangi bir kitabe tespit edilemediği için ne zaman yapıldığı kesin olarak bilinememektedir. Evin dış beden duvarlarının yığma tuğla, bölme duvarlarının bağdadi olarak yapılmış olması Samsun evlerinde 19. yüzyılın sonlarından itibaren görülen bir uygulamadır. Bu nedenle ev, 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır.

Yapının zemin katı günümüzde kafe olarak kullanılırken birinci ve ikinci katı kullanılmamaktadır.

Konumu: Kuzeybatı-güneydoğu ekseninde inşa edilen evin etrafında plan ve cephe düzeni açısından benzerlik gösteren yapılar bulunmaktadır. Yapının avlusuna kuzeydoğuda yer alan demir kapıdan geçilmektedir.

Binanın güneydoğu yanında 40 cm mesafede tescilli başka bir yapı bulunmaktadır (Foto. 403). Kuzeybatı yanında ise beş katlı betonarme bir bina vardır. Geniş bir avlu içerisinde yer alan yapıyı üzerinde yaklaşıl bir metre yüksekliğinde demir korkuluk bulunan 80 cm yüksekliğindeki avlu duvarı çevrelemektedir.

Mimari Özellikleri: Ev, zemin üzerine iki katlı olarak inşa edilmiş olup iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir.

Zemin kata, kuzeydoğu yönde yer alan zemin kat sahanlığının altındaki (Z01) tek kanatlı kapıyla geçiş sağlanmaktadır. Zemin katın girişinde, birinci kat sahanlığını taşıyan sütunlar vardır. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusundaki sofanın (Z02) iki yanında odalar sıralanmıştır. Kafe olarak kullanılan bu katın iç düzenlemesi işlevine uygun olarak değiştirilmiştir (Foto. 406, Şekil 190).

Birinci kata, yapının kuzeydoğu yönünde yer alan avlu kapısından geçildikten sonra merdivenle çıkılmaktadır. Merdivenin iki tarafında dekoratif demir korkuluk bulunmaktadır. Merdivenden sahanlık bölümüne (1K08) ulaşılmakta olup sahanlıktan çift kanatlı ahşap kapıyla eve geçilmektedir. Kapıdan da geçildikten sonra ahşap bölümle ayrılmış giriş sofasına (1K01), giriş sofasından asıl sofaya (1K05) ulaşılmaktadır (Foto. 407). Birinci kat iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir. Sofanın kuzeybatısında yer alan odaya (1K07) 236 cm yüksekliğinde çift kanatlı ahşap kapıyla girilmektedir. Odanın kuzeybatı duvarında, dikdörtgen planlı giyotin iki pencere bulunmaktadır. Bu odadan sofanın güneyinde bulunan mutfağa (1K06) geçilmektedir. Mutfağa, sofadan da tek kanatlı ahşap kapı açılmaktadır. Mutfağın güneydoğu duvarında dikdörtgen iki pencere bulunmaktadır. Güneybatı duvarında pencere yüksekliğinde yuvarlak kemerli niş mevcuttur. Bu nişlerin arasına ahşap kapaklı gömme dolap yerleştirilmiş olup bu alanın ocak olduğu düşünülmektedir. Sofanın doğusundaki yer alan odayla (1K04) sofa arasındaki duvar kaldırılarak ikisi birleştirilmiştir. Sofanın kuzeydoğu duvarının ortasında yer alan tek kanatlı bir kapıyla geçilen dar bir koridordan (1K03), yapının kuzeydoğu cephesine eklenmiş olan ve yapıdan çıkıntı yapan ıslak hacim bölümlerine

(1K09, 1K10, 1K11) geçilmektedir. Sofanın kuzeyindeki tek kanatlı kapıyla geçilen odanın (1K02) iç bölümünde ise ahşap merdivenle çıkılan asma kat uygulaması görülmektedir (Foto. 408, 409, Şekil 191).

Evin ikinci katına, kuzeybatı cephesine sonradan eklenen on yedi basamaklı taş merdivenle ulaşılmaktadır. Merdivenin doğu tarafında demir korkuluk bulunmaktadır. Merdivenden çıkıldıktan sonra tek kanatlı ahşap kapıyla ikinci kata geçilmektedir. Giriş holünden (2K08), kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan dikdörtgen planlı sofaya (2K01) ulaşılmaktadır. Sofanın kuzeydoğu tarafı, cepheden 150 cm kadar çıkma yapmaktadır. İkinci katın plan düzenlemesi birinci kat ile benzerlik göstermekte olup iç sofalıdır. İkinci katta yer alan odaların düzenlemesi birinci katla aynıdır. Bu katta kapılar sökülmüş, pencerelerin malzemesi pvc pencerelerle değiştirilmiştir. Odaların düz tavanı ve taban döşemeleri ahşaptandır (Şekil 192).

Ev, çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Kuzeydoğu cephede zemin katta birinci kat sahanlığını taşıyan sütunlar mevcuttur. Birinci kattaki sahanlığa taş merdivenle çıkılmaktadır. Birinci katta cephe aksının ortasında çift kanatlı kapı, kapının iki yanında üçer pencere görülmektedir. Dikdörtgen giyotin pencereler basık kemer formludur. Yapının ikinci katında, ortada, dört yuvarlak gövdeli başlıkları silme şeklinde olan taş sütunla taşınan çıkma vardır. Çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer, sağında ve solunda dikdörtgen ikişer pencere daha görülmektedir (Foto. 404).

Hiçbir açıklığın bulunmadığı güneydoğu duvarına bitişik, dört katlı betonarme bir bina inşa edilmiştir. Güneybatı duvarında ise birinci katta beş, ikinci katta dört dikdörtgen pencere açıklığı vardır. Her iki katta daha sonradan eklenen ıslak bölümlerindeki pencereler daha küçük boyutludur (Foto. 405).

Zemin ve birinci kat pencereleri yatay parmaklıklarla oluşturulmuş demir korkulukludur. Birinci kat pencereleri giyotin, ikinci kat pencereleri çift kanatlıdır. Katlar arası taş silmeyle ayrılmaktadır. Geniş saçaklı yapı, kırma çatılı ve kiremit örtülüdür.

Süsleme: Evin iç ve dış cepheleri süsleme bakımından oldukça sadedir. Pencereler ve ikinci katta bulunan çıkma cepheye hareketlilik kazandırmıştır.

Malzeme ve Teknik: Zemin kat yığma taş, birinci ve ikinci kat dış duvarları yığma tuğla, iç duvarları ise bağdadi tekniklidir. Kat silmelerinde, saçak altında, taban ve tavanlarda ahşap malzeme kullanılmıştır.

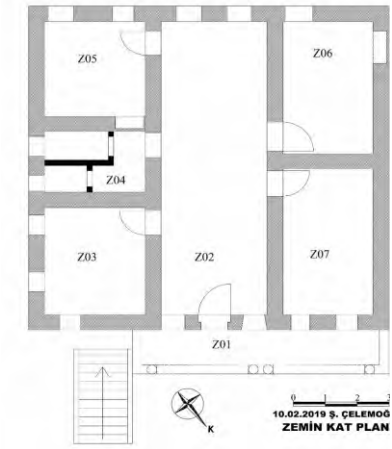

Şekil 190: Cemil Demirel Evi zemin kat planı

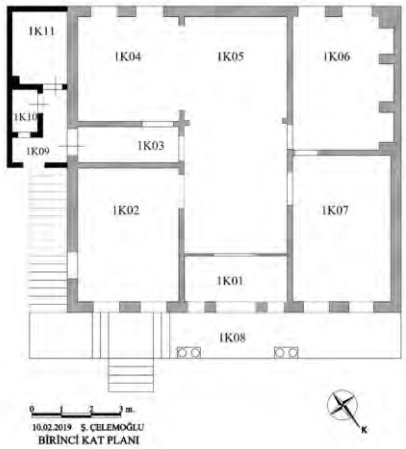

Şekil 191: Cemil Demirel Evi birinci kat planı

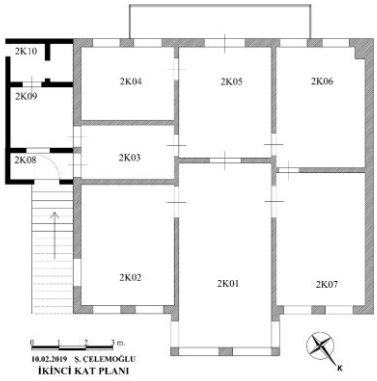

Şekil 192: Cemil Demirel Evi ikinci kat planı

Foto. 404: Cemil Demirel Evi'nin kuzeydoğu cephesi

Foto. 405: Cemil Demirel Evi'nin güneybatı cephesi

Foto. 406: Cemil Demirel Evi'nin bodrum kat sofası

Foto. 407: Cemil Demirel Evi birinci kat sofası

Foto. 408: Cemil Demirel Evi birinci kat kuzey köşe odadaki asma kat uygulaması

Foto. 409: Cemil Demirel Evi birinci kat ocak ve dolap nişleri

Foto. 410: Cemil Demirel Evi ikinci kat sofası

2.4. Ondokuz Mayıs Mahallesi

Osmanlı Dönemi'nde, ismi Kırbaç olan mahallede daha çok Rumlar yaşamıştır[417]. Günümüzde sıkışık olan mahallede ticarethaneler yoğunluktadır. Mahallede Samsun Bölge İdare Mahkemesi dışında tarihi yapı bulunmamakla birlikte günümüze yedi sivil mimari örneği gelebilmiştir.

Zafer, Hürriyet, Ulugazi ve Kale mahalleleri ile komşu olan Ondokuz Mayıs Mahallesi sahile yakın olduğu içim eğim oldukça azdır. Evler Ağabali Caddesi, Saadet Caddesi, Hürriyet Sokak ve İnce Sokağı üzerinde konumlanmaktadır.

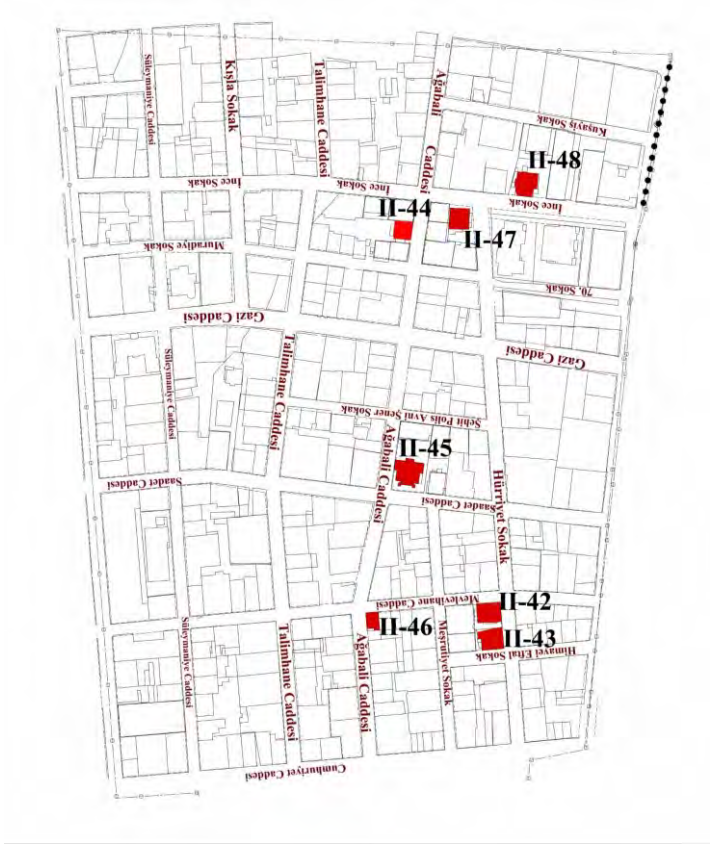

Şekil 193: Ondokuz Mahallesi'ndeki evlerin konumları (İlkadım Belediyesi'nden işlenerek)

[417] B. Sarısakal, *Samsun Belediye...*, s. 149.

2.4.1. Hakkı Tomaç Evi

Katalog No: 42

Foto. 411: Hakkı Tomaç Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Ondokuz Mayıs Mahallesi, Hürriyet Sokak (No: 9), 14 pafta, 57 ada, 3-4 parselde yer almaktadır. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararı ile tescil edilmiştir[418].

Evin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir belge tespit edilememiştir. Fakat iç sofanın tercih edilmesi, bağdadi olarak inşa edilmiş olması, sade çıkmalı cephe uygulamasından dolayı ev, 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilebilir. Yapı, çeşitli zamanlarda gördüğü onarımlarla günümüze kadar gelmiştir. Onarımlar hakkında herhangi bilgi ve belgeye rastlanılmamıştır. Ev, mübadele öncesi Abeşli Semercioğlu Kostanti Veledi Kiryaku'ya aitken mübadeleden sonra Kavala mübadili Alioğlu Mustafa Efendi ve ailesine verilmiştir[419].

Konumu: 3 ve 4 parselde yer alan yapılar, tek bir yapı görümünde ve iki katlıdır. Bitişiğinde 5 parselde, Gazi İl Halk Kütüphanesi olarak

[418] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-64 Numaralı Dosya.
[419] B. Sarısakal, *Belge ve Tanıklarla…*, s. 546.

kullanılan tescilli bir yapı ve çevresinde 4-5 katlı betonarme yapılaşmalar bulunmaktadır. Ev, yüksek katlı günümüz mimarisi arasında kaybolmuştur (Foto. 411). Mesken olarak inşa edilen yapı, günümüzde, 19 Mayıslılar Derneği olarak kullanılmaktadır.

Mimari Özellikleri: Ev, Hürriyet Sokak üzerinde zemin üzerine bir katlı olarak inşa edilmiştir. İç sofalı olan ev, iç sofalı plan tiplerinin iki yüzlü iç sofalı olan evler grubundadır.

Yapıya geçiş sokağa bitişiktir. Hürriyet Sokağa bakan ön cephesinden zemin kata geçiş, sonradan eklenmiş olan dikdörtgen ahşap bir kapıyla sağlanmaktadır. Kapının her iki yanında, birbirine yakın ikişer dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Zemin kat iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir (Foto. 412). Sofanın (Z03) güneybatı yönünde iki, kuzeydoğu yönünde bir oda ve bir merdiven sofası bulunmaktadır. Sofaya göre batıda yer alan odaya, tek kanatlı ahşap kapı ile geçilmektedir. Sofanın güneyindeki odayla bu oda arasındaki duvar kaldırılarak ofis olarak düzenlenmiştir (Z04, Z05). Sofanın güneyinde yer alan odanın sofaya açılan kapısı da iptal edilmiştir. Bu odanın kuzeybatı duvarında iki, güneybatı duvarında ise üç, dikdörtgen planlı ahşap pencere vardır. Sofanın kuzeyindeki tek kanatlı ahşap kapı ile geçilen oda (Z01), mutfak olarak kullanılmaktadır. Mutfağın kuzeydoğu duvarında, basık kemer formlu, 62 cm derinliğinde ocak bulunmaktadır. Sofanın doğusunda, üst kata çıkışı sağlayan merdivenin yer aldığı merdiven sofasına (Z02), çift kanatlı ahşap kapıyla geçilmektedir. Mutfağın tabanı yapılan onarımlarda seramikle kaplanmış tavanı ise ahşaptır (Şekil 194).

On altı merdiven ile ulaşılan birinci katta, ilk olarak giriş sofasına (1K02), oradan çift kanatlı ahşap kapıyla kuzeybatı-güneydoğu yönünde uzanan birinci kat sofasına (1K03) ulaşılmaktadır (Foto. 414). Sofanın güneybatısındaki odaların arasındaki duvara basık kemer formlu kapı açılarak odalar (1K04, 1K05) birbirine bağlanmıştır. Sofanın batısında yer alan oda da (1K01) sofaya yine basık kemer ile açılmaktadır (Foto. 415). Bu odanın karşısındaki oda ise 178x121 cm ölçülerinde dikdörtgen ile sofaya açılmaktadır. Sofanın kuzeybatı ucu cepheden 100 cm kadar çıkma

yapmaktadır. Odaların düz tavan ve taban kısmı ahşaptır. Bu katta merdiven bölümünden sofaya geçişi sağlayan kapı hariç diğer kapılar kaldırılmıştır. Merdiven sofasının kuzey köşesinde ise dışarıya bir pencere açıklığı bulunan tuvalet bulunmaktadır (Şekil 195).

Ev, çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Ön cephede zemin katta kapının iki yanında dikdörtgen şekilli ikişer pencere mevcuttur. Birinci katın ortasında, ahşap konsol ile desteklenen, üçgen alınlıklı bir çıkma bulunmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer adet yuvarlak kemerli pencere mevcuttur. Çıkmanın sağında ve solunda ise dikdörtgen formlu ikişer giyotin pencere vardır. Bu cephe yatay olarak üst üste bindirilmiş ahşap ile kaplanmıştır (Foto. 412, Şekil 196).

Binanın Gazi İl Halk Kütüphanesi'ne bakan kuzeydoğu cephesi reklam panoları ile kapatılmıştır. Güneydoğu cephesi ise yapıyla bitişiktir. Güneybatı cephesinde ise zemin katta üç, birinci katta iki dikdörtgen pencere vardır. Yapının kırma çatısı alaturka kiremit ile örtülüdür.

Süsleme: Ev süsleme bakımından oldukça sade bir görünüm arz etmektedir.

Malzeme ve Teknik: Bina ahşap ve kâgir karışımı malzemeyle inşa edilmiştir. Birinci kat duvarları bağdadidir. Ön cephe kaplamasında, kapılarda, tavanlarda, tabanlarda, pencerelerde ve saçak altında ahşap malzeme kullanılmıştır.

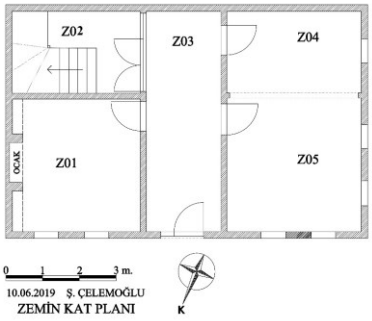

Şekil 194: Hakkı Tomaç Evi zemin kat planı

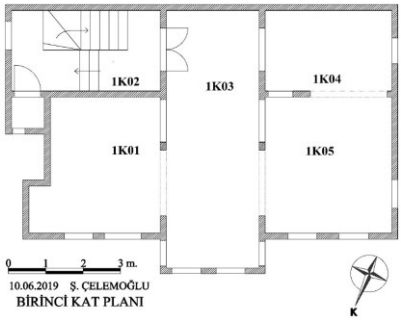

Şekil 195: Hakkı Tomaç Evi birinci kat planı

Şekil 196: Hakkı Tomaç Evi kuzeybatı cephesi

Foto. 412: Hakkı Tomaç Evi'nin kuzeybatı cephesi

Foto. 413: Hakkı Tomaç Evi zemin kat sofası

Foto. 414: Hakkı Tomaç Evi birinci kat sofası

Foto. 415: Hakkı Tomaç Evi sofadan odalara bakış

2.4.2. Asuman Reyhan Evi

Katalog No: 43

Foto. 416: Asuman Reyhan Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Ondokuz Mayıs Mahallesi, Hürriyet Sokak ile Himaye-i Eftal Sokağın kesiştiği köşede, 14 pafta, 57 ada, 5. parselde yer almaktadır. Söz konusu eser Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararı ile tescil edilmiştir.

Himaye-i Eftal Sokak yönünde olan dekoratif demir kapının tepelik kısmında, 1905 tarihi yazılıdır (Foto. 424). Evin yığma tuğla ile inşa edilmiş olması ve cephe düzenlemesinden hareketle 1905, evin inşa tarihi olmalıdır. Bu tarihin Miladi rakamla yazılmış olması ya demir kapının sonradan eklenerek evin inşa tarihinin sonradan eklenen kapıya yazıldığını ya da evin Samsun'da bu bölgede yaşamış olan Rum ya da Levanten bir aileye ait olduğunu göstermektedir.

1988 yılında, yapının tarihi eser niteliği taşımadığı gerekçesiyle, 1985 yılında alınan tescil kararının kaldırılması için dava açılmış, fakat bu talep reddedilmiştir. Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun

22.05.1996 gün ve 2476 sayılı kararıyla koruma grubu II olarak belirlenmiştir.

Eser çeşitli zamanlarda geçirdiği onarımlarla günümüze gelmiştir. 1996 yılında yapının duvarlarında çatlamalar, ahşap malzemelerde çürümeler, özellikle ikinci katın kullanılamaz durumda olduğu belirtilmiştir[420]. Ev, 2006 yılında kapsamlı bir onarım geçirmiştir[421] gerçekleştirilen onarımda iç mekanlardaki geleneksel unsurlar kaldırılmıştır (Foto. 418, 427). 2006 yılındaki onarımından önce ev uzun süre kullanılmamış ve oldukça harap durumdadır. Daha önce özel mülkiyette mesken ve işyeri olarak kullanılan yapı, 2006 yılı onarımı sonrası Gençlik Merkezi olarak kullanılmıştır. Günümüzde ise Kültür Bakanlığı Gazi İl Halk Kütüphanesi olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Dikdörtgen bir parselin köşesine yerleştirilen ev, kuzeybatı ve kuzeydoğu yönden sokakla, güneydoğu ve güneybatı yönden de bir avlu ile sınırlandırılmıştır (Foto. 416). Yapının avlusuna Hürriyet ve Himaye-i Eftal Sokağı'na bakan iki kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Himaye-i Eftal Sokak yönünde olan dekoratif demir kapı vardır (Foto. 423, 424). Bu kapıdan avluya ulaşılarak on basamaklı merdivenle ikinci kata geçişi sağlayan merdiven sofasına açılan yuvarlak kemerli kapıya erişilmektedir.

Mimari Özellikleri: Zemin üstü iki katlı olarak inşa edilen yapı, kareye yakın dikdörtgen planlı olup iç sofalı evler grubundadır.

Dikdörtgen planlı zemin katta, üç oda bulunmaktadır. İki odanın (Z01, Z02) genişlikleri ve uzunlukları aynı olup güneybatı-kuzeybatı doğrultusunda dikdörtgen plandadırlar (Foto. 425). Güneydoğuda yer alan üçüncü oda (Z03), iki odadan biraz daha dar ve uzun tutulmuştur. Bu üç odaya farklı kapılardan geçilmektedir. Zemin katın kuzeybatısındaki odaya, kuzeybatı cephesinde, üst kata çıkış merdivenine geçiş sağlayan demir kapının solunda bulunan tek kanatlı kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Kuzeybatı cephede yer alan iki farklı kapıyla diğer iki odaya geçilmektedir.

[420] Menderes Alan ve Necati Kodalak tarafından 20.03.1996 tarih ve 25 numaralı rapor. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-48 Numaralı Dosya.

[421] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 11.11.2006 tarih ve 928 sayılı kararı.

Diğerlerine göre daha dar ve uzun olan güneydoğudaki odadan, tek kanatlı ahşap bir kapıyla güneybatı cepheden çıkıntı yapan tuvalet bölümüne (Z04) geçilmektedir. Zemin katın güneybatısında ise birinci kat sahanlığının altında kalan uzunlamasına dikdörtgen iki mekân (Z05, Z07) depo olarak kullanılmaktadır. Odalara geçişi sağlayan ahşap kapılar, düz lentolu ve dikdörtgen formludur. Buradaki odalar kütüphanenin bölümleri olarak kullanılmaktadır. Zemin kattaki mekânların özgün düzenlemesinde, zemininin taş, tavanlarının ahşap olduğu tahmin edilmekte olup günümüzde tavanı ve taban betonarmedir (Şekil 197).

Hürriyet Sokak yönüne yerleştirilen demir şebekeli avlu kapısından geçildikten sonra on altı basamaklı merdivenle birinci kat sahanlığına (1K11) ulaşılmaktadır. Birinci kata, sahanlığın bulunduğu güneybatı cephe aksının ortasında bulunan çift kanatlı, dikdörtgen formlu ahşap kapıyla geçilmektedir. Bir balkon gibi tasarlanan bu girişten ilk olarak küçük bir giriş sofasına (1K10) ulaşılır. Girişte dikdörtgen planlı giriş sofasının doğusundaki ilk mekân mutfak (1K09) olarak kullanılmaktadır. Mutfağın yanında doğu-batı doğrultusunda uzanan koridor yer almaktadır. Koridorun güney ucunda tuvalet, koridorun güneybatı duvarında yer alan bir kapıyla lavabo ve tuvalet (1K08) olarak kullanılan mekâna geçilmektedir. Bu ıslak mekânlar, gerçekleştirilen onarımlarda yenilenmiştir. Giriş sofasının kuzeydoğu duvarından açılır-kapanır masif ahşap kapıyla güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda uzanan asıl sofaya (1K03) girilir (Foto. 426). Sofanın güneydoğu duvarının ortasından bir kapıyla üst kata çıkışın sağlandığı merdiven sofasına (1K05) geçilmektedir. Merdiven sofasına, yapının güneydoğu cephesindeki sahanlıktan (1K06) yuvarlak kemer formlu çift kanatlı bir kapıyla geçiş sağlanmaktadır. Sofanın güneyinde yer alan odanın (1K04) dikdörtgen iki penceresi bulunmaktadır. Sofaya göre doğuda kalan oda (1K02) aradaki duvar kaldırılarak sofayla birleştirilmiştir. Sofanın kuzeybatısında, güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda uzanan dikdörtgen planlı odanın (1K01) kuzeybatı duvarında iki, güneybatı duvarında dikdörtgen formlu bir pencere açıklığı vardır. Birinci kat odalarının zemini ve tavanı ahşap

kaplamalıdır. Bu katta yer alan odaların kapıları günümüz işlevine uygun olmadığı için kaldırılmıştır (Şekil 198).

İkinci kata, güneydoğu cephesindeki yuvarlak kemerle ve birinci kattan ulaşılan merdiven sofasındaki (2K04) dönel merdiven aracılığıyla çıkılmaktadır. Merdiven sofasından çift kanatlı olarak düzenlenen bir kapıyla dikdörtgen planlı sofaya geçilmektedir. Çift kanatlı ahşap kapıdan sofaya (2K02) geçiş sağlanır. İkinci kat, birinci kat gibi iç sofalı olarak düzenlenmiştir. Güney-kuzey doğrultusunda dikdörtgen planlı olan sofa, sokağa dikdörtgen bir formda taşıntı yapmaktadır. Cumbanın kuzeyinde iki, doğu ve batı cephelerinde birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Sofaya göre konumu doğu, kuzey, batı ve güneybatısında yer alan odalara sofadan geçiş sağlanmaktadır. Sofanın doğu (2K03) ve kuzey (2K01) köşelerindeki odaların boyutları aynıdır. Sofanın giriş kapısının aksında yer alan, çift kanatlı ahşap bir kapıyla sofa ile aynı boyutlarda olan dikdörtgen odaya (2K09) geçilmektedir. Bu oda özgün planında başoda olmalıdır. Odanın kuzeybatı duvarında iki, güneybatı duvarında bir pencere açıklığı bulunmaktadır. Odanın giriş kapısı ile aynı aksa yerleştirilen çift kanatlı ahşap bir kapı aracılığı ile dikdörtgen planda düzenlenen balkona (2K10) geçilmektedir. Balkon, cepheden dışarıya ve içeriye doğru taşırılmıştır. Sofanın güneybatısındaki kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda uzanan oda (2K08) günümüzde mutfak olarak kullanılmaktadır. Birinci kata giriş kapısının olduğu avluya bakan iki pencere açıklığı bulunmaktadır. Sofanın güneyinde, merdivenin güneybatısında ise yıkanma yeri (2K07) ve tuvalet (2K06) bölümleri bulunmaktadır. Odaların zemini ve tavanı ahşap kaplamalıdır (Şekil 199).

Yapı hem balkonlu hem de cumbalı cephe düzenlemesine sahiptir. Binanın dört cephesinde yer alan pencereler cephelere hareketlilik kazandırmıştır.

Zemin katın Himaye-i Eftal sokağa bakan (kuzeydoğu) cephe aksının ortasında düz lentolu bir kapı olup kapının iki yanında birer tane demir korkuluklu, sade, dikdörtgen formlu pencere yer almaktadır. Cephe aksının sol ucunda avluya girişi sağlayan demir kapı vardır. Birinci katta dikdörtgen formunda dört giyotin pencere bulunmaktadır. Yarım demir

şebekelerle sınırlandırılmış olan pencerelerin pervazlarında taş çıkıntılar ve oymalı süslemeler görülmektedir. İkinci katta dekoratif demir konsollarla taşınan sofa çıkması bulunmaktadır (Foto. 419). Cumbanın ön yüzünde iki, yan yüzeylerinde birer dikdörtgen pencere açıklığına yer verilmiştir. Bunun iki yanında dikdörtgen birer pencere daha mevcuttur. İkinci kat pencereleri ahşap sövelidir (Foto. 417, Şekil 202).

Evin kuzeybatı cephesinin zemin, birinci ve ikinci kat pencere düzenlemeleri kuzeydoğu cephe düzenlemesiyle benzerlik göstermektedir. Diğer cepheden farklı olarak ikinci katta cumba yerine taş konsollarla taşınan demir korkuluklu balkon yerleştirilmiştir (Foto. 420, Şekil 201).

Güneybatı cephede girişin üzerindeki ikinci katta yer alan oda dışarıya çıkma yapmaktadır. Bu çıkma kare kaideli silindirik gövdeli üç taş sütunla taşınmaktadır. Çıkma ahşap kat silmesiyle sınırlandırılmıştır. Bu cephede birinci ve ikinci katta üçer pencere açıklığına yer verilmiştir (Foto. 421, Şekil 200).

Güneydoğu cephede, zemin katta bir, birinci katta yuvarlak kemer formlu bir kapı, iki pencere, ikinci katta ise üç pencere açıklığı vardır. İkinci kattaki üç pencere açıklığından ortada yer alan ve merdiven sofasına açılan pencere diğerlerinden farklı olarak yuvarlak kemer formludur (Şekil 203).

Geniş saçaklı yapının kırma çatısı, Marsilya kiremidiyle kaplıdır.

Süsleme: Ön cephe ve giriş cephesi bazı detaylar kullanılarak hareketlendirilmiştir. Sokağa bakan iki yönden birinci kat pencere sövelerinin kenarlarında düşey olarak Barok karakter taşıyan volütlere yer verilmiştir (Foto. 422). Yapıda yataylık hâkim olup katlar birbirinden ince profilli kat silmelerle ayrılmıştır. Giriş kapısının bulunduğu kısımdaki sütunlar oldukça sade tutulmuştur (Foto. 421). Güneybatı cephede, ikinci katta çıkma yapan odayı taşıyan sütunlar birbirlerine Bursa kemeri ile bağlanmıştır. Himaye-i Eftal Sokağa ve Hürriyet Sokağa açılan avlu giriş kapısı dekoratif demir parmaklıklıdır. İkinci katta yer alan cumbanın altındaki konsollar da demir malzemeden olup süslemelidir. Dış mekândaki bu detaylar dışında iç mekânda herhangi bir süsleme söz konusu değildir.

Malzeme ve Teknik: Zemin ve birinci katın beden duvarları yığma tuğla, ikinci kat ise bağdadi olarak yapılmıştır. Birinci kata ulaşılmasını sağlayan merdivenin basamaklarında, birinci kat pencere sövelerinde taş malzeme kullanılmıştır. Kapı, pencere, ikinci kat pencere söveleri ve bütün katların tavan döşemesi ahşaptandır. Avluya giriş kapılarında, pencere ve balkon korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır.

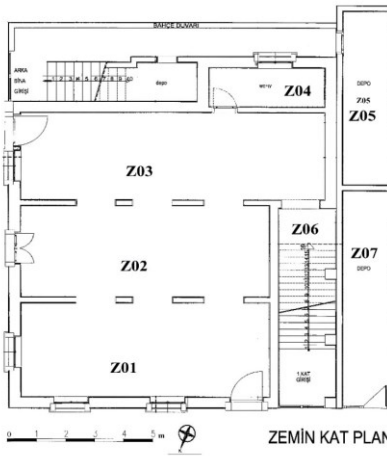

Şekil 197: Asuman Reyhan Evi zemin kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

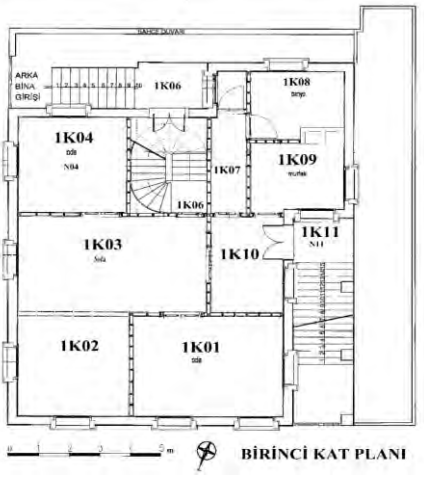

Şekil 198: Asuman Reyhan Evi birinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

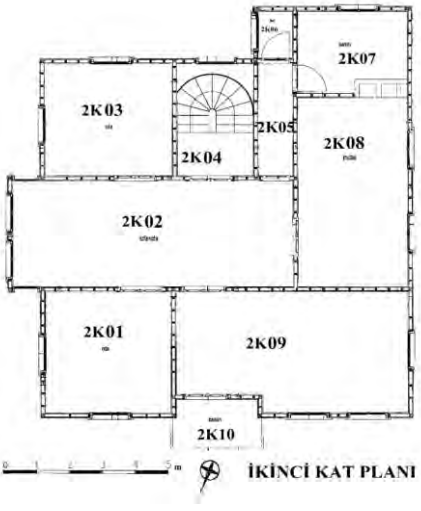

Şekil 199: Asuman Reyhan Evi ikinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

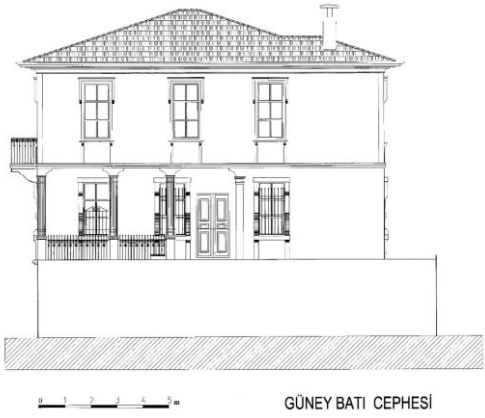

Şekil 200: Asuman Reyhan Evi güneybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

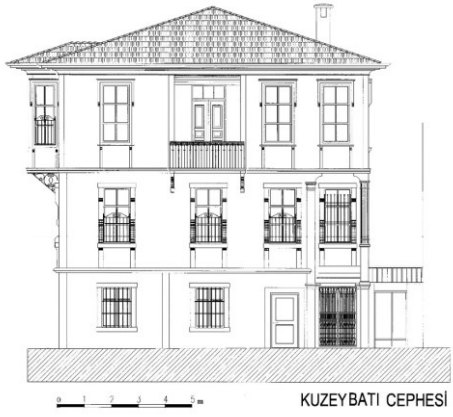

Şekil 201: Asuman Reyhan Evi kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

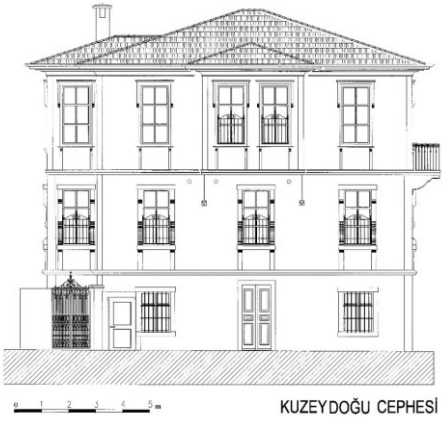

Şekil 202: Asuman Reyhan Evi kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 203: Evin güneydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 417: Asuman Reyhan Evi'nin kuzeyden görünümü

Foto. 418: Asuman Reyhan Evi'nin onarım öncesi kuzeyden görünümü (SKVKBK 2006)

Foto. 419: Asuman Reyhan Evi kuzeydoğu cephe birinci kat sofa çıkması

Foto. 420: Asuman Reyhan Evi'nin batıdan görünümü

Foto. 421: Asuman Reyhan Evi güneybatı cephe sütun düzenlemesi

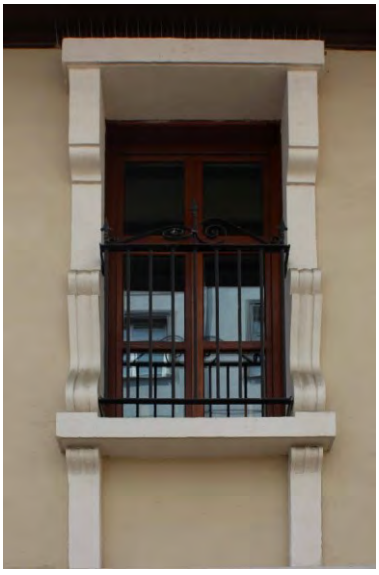

Foto. 422: Asuman Reyhan Evi pencere söveleri

Foto. 423: Asuman Reyhan Evi avluya geçiş kapısı

Foto. 424: Asuman Reyhan Evi avluya geçiş kapısı üzerindeki tarih

Foto. 425: Asuman Reyhan Evi zemin kat sofası

Foto. 426: Asuman Reyhan Evi birinci kat sofası

Foto. 427: Birinci katta kaldırılan ocak (SKVKBK)

2.4.3. Ali Yücel Evi

Katalog No: 44

Foto. 428: Ali Yücel Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Eser, Ondokuz Mayıs Mahallesi, Ağabali Caddesi, (No: 31), 13 pafta, 382 ada, 6 parselde yer almaktadır. Yapı, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla tescil edilmiştir. Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 22.03.1990 gün ve 618 sayılı kararıyla koruma grubu IV olarak belirlenmiş, Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 31.05.2011 gün ve 389 sayılı kararıyla koruma grubu II olarak değiştirilmiştir. Çeşitli zamanlarda yapının tescilinin kaldırılmasına yönelik başvurular olsa da yapı korunması gereken kültür varlığı olarak varlığını sürdürmektedir.

Yapının hangi tarihte ve kim tarafından yapıldığı bilinmemektedir. Fakat yığma tuğla yapının inşasında tercih edilmesi, bu tekniğin Samsun'da tarihi bilinen evlerde 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarından rastlanılması, bu tarih aralığında inşa edilmiş olabileceğini göstermektedir. Demircioğlu İspir ve zevcesi Despina'ya ait olan ev,

mübadele sonrası Kavala mübadili Saim zevcesi Havva ve kızları Müstahsene ve Müzeyyen Hanımlara verilmiştir[422].

Yapı çeşitli zamanlarda onarım görmüştür. 2014 yılında Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından onaylanmış onarım projesi[423] olan evin restorasyonu yapılmıştır. Arka cephede eklenti betonarme balkon ve sol yanda ıslak hacim mekânları sonraki zamanlarda eklenmiştir.

Konumu: Yapının ön cephesi caddeye bakmakta olup etrafında bitişik nizamlı çok katlı iki bina bulunmaktadır. Ev orijinal halinden oldukça değişikliğe uğramış bir düzen içerisinde adeta etrafındaki apartmanlar arasında boğulmuş gibidir (Foto. 428, Şekil 204). Kuzey ve güneyindeki yapılarla bütünleşik olan bu yapı, dikdörtgen bir avlu içerisinde yer almaktadır. Avluya evin kuzeyinde bulunan demir kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Yapı mavi renkliyken 2014 yılında yapılan restorasyonda beyaza boyanmıştır.

Mimari Özellikleri: Yapı bodrum kat üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir. Arazinin meyilli olmasından ötürü bina, sokağa bakan doğu yönünden iki katlı, avluya bakan batı tarafında ise üç katlı olarak görülmektedir. Ev iç sofalı düzenlemeye sahiptir.

Depo olarak kullanılan bodrum kata, zemin kattaki ahşap merdiven vasıtası ile inilmektedir. Bodrum katın doğusu, giriş sahanlığının altı, yağmur sularının depolandığı bir sarnıç olarak (B01) düzenlenmiştir. "L" biçiminde sofa (B02) etrafında sıralanan büyüklü küçüklü dört oda yer almaktadır. Bodrum katın doğu cephesinde beş adet pencere yer almaktadır. Ayrıca avlunun arka bölümüne geçişi sağlayan kapı da bu bölümdedir. Zemin kattaki merdiven ile girilen L formlu sofanın giriş aksında çift geçişli bir oda bulunmaktadır. Sofanın güney batısında, doğu cepheye doğru sıralanmış iç içe iki oda (B03, B04) yer almaktadır. Bodrum

[422] Baki Sarısakal, *Belge ve Tanıklarla Samsun'da Mübadele*, Samsun Büyükşehir Belediyesi, Kültür Yayınları-4, Samsun 2007, s. 722.

[423] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 16.04.2014 tarih ve 1711 sayılı kararı.

katın zemini son yapılan restorasyonda ahşap ile kaplanmıştır. Tavanlar sade olup düz ahşap düzenlemededir (Şekil 205).

Evin doğu cephesinde çıkma yapan birinci katın altı, giriş sahanlığı (B07) olarak düzenlenmiştir. Sahanlıkta çift kanatlı ve tek kanatlı olmak üzere iki kapı açıklığı bulunmaktadır. Doğu cephe aksının ortasındaki (sağdaki) çift kanatlı kapı zemin kat sofasına (Z01) açılmaktadır. Soldaki tek kanatlı kapıdan ise birinci kata çıkan ve bodrum kata inen merdiven sofasına (Z02) geçilmektedir. Soldaki kapı, evin zemin ve birinci katının ayrı meskenler olarak kullanılması için daha sonradan açılmıştır. Bu nedenle zeminde iki ayrı giriş bulunmaktadır

Zemin kata, özgün planda yer alan, sokak yönündeki cephenin tam ortasındaki çift kanatlı ahşap kapı açıklığı ile ulaşılmaktadır. Özgün planda bulunan kapı orijinal hali ile günümüze gelmiştir. Zemin kat karnıyarık olarak tabir edilen iç sofalı plan tipindedir (Foto. 431). Sofa (Z01) doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplamakta, sofanın etrafında odalar sıralanmaktadır. Sofaya girildiğinde, güney tarafta peş peşe eş büyüklükte iki oda (Z05, Z06) yer almaktadır. Girişin sağındaki odaya (Z06) çift kanatlı büyük bir kapıdan girilmektedir. Bu odanın hemen devamındaki odaya ise (Z05) duvarın ortasına yerleştirilen tek kanatlı bir kapı ile geçiş sağlanmaktadır. Oda kare planlıdır ve batı duvarındaki bir pencereyle dışa açılmaktadır. Odanın köşesinde güney duvarın sadece küçük bir kısmını kapsayan dikdörtgen formlu bir bölme yer almaktadır (Şekil 206).

Girişin solunda tek kanatlı bir kapıyla merdiven sofasına (Z02) geçiş sağlanmaktadır. Merdivenin devamında dikdörtgen planlı oldukça dar tutulan tuvalet mekânı (Z03) iptal edilerek, yapının kuzey cephesine eklenen ıslak hacimlerin olduğu eklentiye (Z08, Z09) geçiş sağlanmıştır. Sofanın devamındaki mutfak (Z04), kare planlı olup bir pencere ile dışa açılmaktadır. Mutfağın kuzey cephesinde boylu boyunca bir ahşap sergen ve dolap yerleştirilmiştir. Sofanın batı ucundaki balkon (Z10) sonradan eklenmiştir. Odaların zemini ve tavanı sade olup ahşaptır (Şekil 206).

Merdiven sofasının köşesindeki ahşap merdivenle asıl yaşama katına çıkılmaktadır. Yine bir kapı aracılığı ile sofaya (1K01) geçiş sağlanmaktadır. İç sofalı olarak tasarlanan bu katta, dört oda ile eklenti bölüme geçişi sağlayan bir hol bulunmaktadır. Merdiven biriminden hole (1K04) bir kapı açılmıştır. Bu oda eklenti bölümü yapılmadan önce ıslak hacim olmalıdır. Sofanın sağında başoda olduğu düşünülen katın en büyük odası (1K07) ve bir oda (1K06) bulunmaktadır. Cephenin ortasından açılan çift kanatlı bir kapı ile başodaya ulaşılmaktadır. Başodanın sokağa bakan duvarında simetrik olarak yerleştirilmiş çift kanatlı iki dikdörtgen pencere yer almaktadır. Sofanın yine sağında yer alan ve cephenin ortasından verilen tek kanatlı bir kapıyla diğer odaya (1K06) ulaşılmaktadır. Odanın avluya bakan (batı) cephesinde duvara simetrik olarak yerleştirilmiş olan dikdörtgen formlu giyotin pencereler bulunur. Odanın başodaya bakan doğu duvarında, ahşap bir yüklük ve ocak bulunmaktadır (Foto. 432, 433). Sofanın solundaki, iki oda (1K02, 1K05) zemin kattaki odaları tekrar eder niteliktedir. Sofanın solundaki ortada bulunan holden ıslak hacimlerin bulunduğu eklenti bölümüne (1K08, 1K09) geçilmektedir. Sofada sokağa bakan cephede simetrik olarak yerleştirilmiş iki adet dikdörtgen formlu pencere ile avluya bakan cephesindeki balkonla mekânsal bütünlük sağlanmıştır. Odaların zemini ve tavanı sade süslemesiz ve ahşap malzemelidir (Şekil 207).

Ev, kat çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Evin batı (ön) cephesi sokağa bitişik olup ev bu cepheye zemin üzeri bir kat olarak yansımıştır. Yapının üst katı dışa çıkmalıdır ve bu kat çıkmasını zemin kat sahanlığına oturan dört taş sütun taşımaktadır. Sütunlar kare kaideli, silindirik gövdeli olup başlıkları silme şeklindedir (Foto. 430). Zemin kat sahanlığı 120 cm yüksekliğinde demir korkulukludur. Cephe aksının ortasındaki çift kanatlı kapının iki yanında kim geldi pencereleri vardır. Cepheden 170 cm taşırılmış olan çıkmada dikdörtgen altı giyotin pencere mevcuttur (Foto. 429, Şekil 208).

Evin güney cephesi yanında bulunan beş katlı yapıyla bitişiktir. Doğu cephede bodrum üzeri üç kat olan yapının zemin ve birinci katındaki

balkonlar sonradan eklenmiştir (Şekil 210). Kuzey cephede ise ıslak hacimler cepheden taşıntı yaparak cephenin büyük bir bölümünü kapatmıştır (Şekil 209).

Pencereler dikdörtgen planlı olup bodrum ve zemin kat pencereleri demir korkulukludur. Cephelerin birinci katı tüm cephelerde ahşap kaplamadır. Dar saçaklı yapı kırma çatılı olup Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Süsleme bakımından oldukça mütevazı bir yapıdır. Sadece ön cephede bazı ufak süsleme detaylarına rastlanmaktadır. Birinci katı taşıyan sütunlar cepheye hareket katmaktadır. Yekpare taş malzeme olan bu sütunlar oldukça sade bir kaideye oturmuştur. Sütun başlıkları ise yine oldukça sade tutulmuş ve birkaç silme ile sonlandırılmıştır (Foto. 430). Bir çıkma şeklinde tasarlanan birinci katın pencereleri ve bu pencerelerin denizliklerindeki ahşap dalgalanmalar cepheye hareketlilik kazandırmıştır.

Malzeme ve Teknik: Yapıda inşa malzemesi olarak ahşap, taş, tuğla, demir ve Marsilya tipi kiremit kullanılmıştır. Evin bodrum katı yığma tuğla malzeme üzerine ahşaptan yapılmıştır. Bodrum kat yığma tekniğinde tuğla ile örülmüş ve duvarlar ortalama 50 cm kalınlığındadır. Zemin kat dış duvarları yığma tuğla iç duvarları bağdadidir. Asıl yaşama katı ise bağdadidir. Döşemeler ahşap kirişleme üzeri tahta kaplamadır. Zemin kattaki pencerelerin döşemeleri ahşap kirişleme üzerine ahşap kaplamalıdır. Döşemeler, kapılar, pencere söveleri, yüklük cepheleri, dolaplar ve tavanlar ahşaptır. Sofa tavanlarında yüklük cephesinde dolaplarda, tavanlarda çam ağacı kullanılmıştır. Alt kattaki pencereleri demir parmaklıdır.

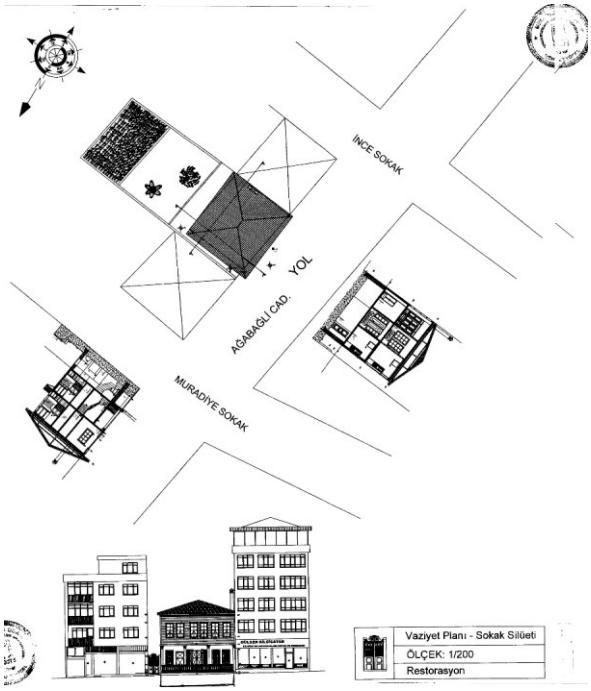

Şekil 204: Ali Yücel Evi vaziyet planı (SKVKBK-Fen-Sa Proje)

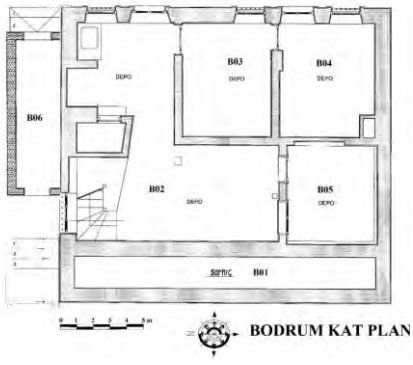

Şekil 205: Ali Yücel Evi bodrum kat planı (SKVKBK-Fen-Sa Proje)

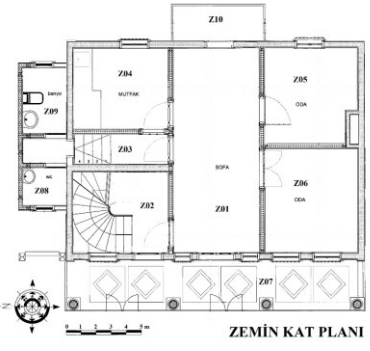

Şekil 206: Ali Yücel Evi zemin kat planı (SKVKBK-Fen-Sa Proje)

Şekil 207: Ali Yücel Evi birinci kat planı (SKVKBK-Fen-Sa Proje)

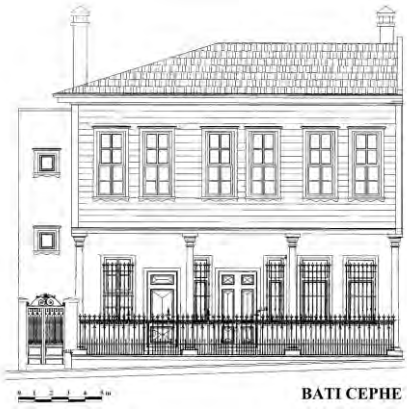

Şekil 208: Ali Yücel Evi batı (ön) cephesi (SKVKBK-Fen-Sa Proje)

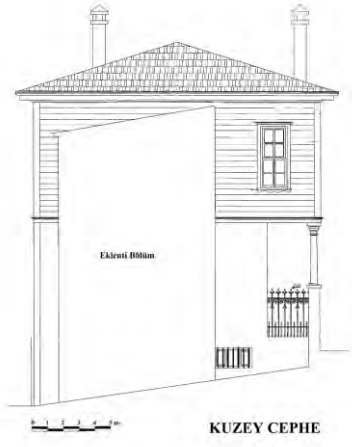

Şekil 209: Ali Yücel Evi kuzey cephesi (SKVKBK-Fen-Sa Proje)

Şekil 210: Ali Yücel Evi batı cephesi (SKVKBK-Fen-Sa Proje)

Foto. 429: Ali Yücel Evi batı cephesi

Foto. 430: Ali Yücel Evi'nin kat çıkmasını taşıyan sütun başlığı

Foto. 431: Ali Yücel Evi zemin kat sofası (SKVKBK 1988)

Foto. 432: Ali Yücel Evi birinci kat ocağı (SKVKBK 2012)

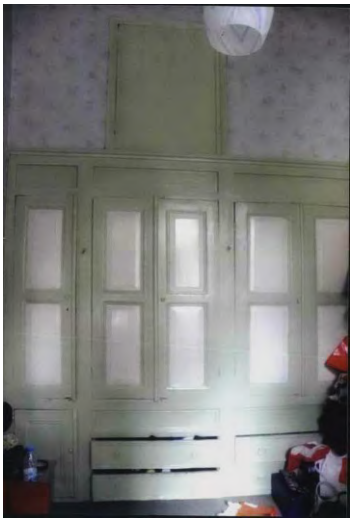

Foto. 433: Ali Yücel Evi birinci kat yüklüğü (SKVKBK 2012)

2.4.4. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi

Katalog No: 45

Foto. 434: Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Ondokuz Mayıs Mahallesi, Saadet Caddesi (No: 14), 14 pafta, 212 ada, 7 parselde yer almaktadır. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 08.06.1979 tarih ve A-1676 sayılı kararıyla tescillenmiştir. Yine aynı kurulun 09.05.1981 tarih ve A-2877 sayılı kararıyla II. derece eski eser olarak kabul edilmiştir.

Evin inşasını belirten herhangi kitabe ya da belge tespit edilememiştir. Fakat birinci kat çıkmasını taşıyan postament kaideli sütün kullanımı, avlu kapısındaki süsleme detayları ve harman tuğla tercih edilmesinden hareketle 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir.

Samsun Çocuk Esirgeme Kurumu tarafından, Kültür Bakanlığı'na, 10.02.1983 tarihinde yazılan bir dilekçede yapının harap ve kullanılamaz halde olduğu, fonksiyonlarını yitirdiği için yapının yıkılıp yerine daha işlevsel bir binanın inşa edilmesi gerektiği yazılmıştır. Fakat ev korunması gereken kültür varlığı olarak tescil edildiği için yıkılamamıştır. 1983 yılında

yapılan keşifte onarım için 14.663.039 tl bütçe ihale edilmiştir[424]. Bodrum dâhil üç katlı yapının iç kısmının betonarmeye çevrilmesine yönelik proje, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Ankara Bölge Kurulu'nun 05.04.1984 tarihli 88 sayılı kararı ile onaylanmıştır. 1999 yılında çatı, boya badana ve çürüyen yerlerin yenilenmesi ve onarılması gibi basit onarımların yapılmasına yönelik karar alınmıştır[425]. 2004 yılında da basit onarım kararı bulunmaktadır[426]. 2006 yılında yapının avlu duvarının, korkulukların, cephenin, ön demir kapının, arka avlu demir kapının, binadaki kapı ve pencerelerin onarımına dair karar vardır[427]. 2014 yılında dış cephe ve çatının onarıma ihtiyaç duyduğuna dair dilekçe bulunmaktadır[428]. Fakat bu onarımların yapılıp yapılmadığına dair bilgi bulunmamaktadır. Yapının 2019 yılında dış cephesine yönelik projesi hazırlanmış ve 2020 yılında cephe tamamen yenilenmiştir (Foto. 434, 435).

Konumu: Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi olarak kullanılan yapı, avlu içerisinde yer almaktadır. Avlu, üzerinde demir parmaklıklı korkuluk olan tuğla malzemeli duvar ile çevrilidir. Bina avlusuna biri ön biri arka cepheden olmak üzere iki demir kapı ile geçilmektedir. Kuzey'de bulunan avlu kapısı dekoratif iken arka tarafta güneydeki kapı sadedir (Foto. 437).

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum kat üzeri iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Bodrum kata, batı cephede, zemin kata çıkış merdiveninin altında yer alan kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Depo, müştemilat, arşiv ve mutfak olarak kullanılan bodrum kat, aslında iç sofalı plan düzenlemesi gösterirken, günümüzde özgün durumunu kaybetmiştir. Girişin solundaki

[424] Samsun Müze Müdürlüğü'nün 01.12.1983 tarihli 66 sayılı raporu. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-02 Numaralı Dosya.
[425] Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 05.11.1999 tarihli 661 sayılı kararı.
[426] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 15.07.2004 tarihli 957 sayılı kararı.
[427] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 11.11.2006 tarihli 936 sayılı kararı.
[428] Samsun Valiliği Aile ve Sosyal Politikalar İl Müdürlüğü 26.07.2014 tarihli, 2923 sayılı yazısı.

mekân (B13), merdiven altı depo olarak kullanılmaktadır. Tek kanatlı, özgün olmayan kapıdan geçildikten sonra bir giriş bölümü (B04) oluşturulmuştur. Kapıdan geçtikten sonra kuzey tarafta, alçıpan duvarla oda haline getirilen hemşire odası (B05) vardır. Giriş bölümünün doğu duvarında yer alan iki kapıdan sol taraftakinden sofaya (B06) geçilmektedir. Sofa, kuzey yönde cepheden taşırılmıştır. Taşırılmış bölümde basık kemerli iki pencere açıklığı mevcuttur. Doğu duvarının sağındaki kapı açıklığından geçilen koridordan ise (B08) arşiv (B07) ve mutfak olarak kullanılan odaların olduğu bölüme geçilmektedir. Bodrum katın güneybatı köşesindeki, mutfak olarak kullanılan oda (B01), doğu tarafından 125 cm kadar genişletilerek avlu duvarı, mutfağın doğu duvarı olarak kullanılmıştır. Batı taraftaki girişin sağından (B12) ise depo olarak kullanılan bölüme (B02, B03) geçilmektedir. Bodrum katın batı duvarının güney köşesinde ise tuvalet ile lavabo (B11) vardır (Şekil 211).

Zemin kata, kuzey ve batı cephede yer alan kapılardan geçiş sağlanmaktadır. Batıda cepheden taşıntı yapan bölümün kuzey duvarına açılmış olan kapıya on beş basamaklı merdiven ile ulaşılmaktadır.

Evin asıl girişi kuzey cephededir. Zemin kata iki taraflı dönel merdivenle ulaşılan sahanlıktaki çift kanatlı kapıyla geçiş sağlanmaktadır. Kapının her iki yanında "kim geldi" penceresi bulunmaktadır. Asıl planında iç sofalı (iki yüzlü) plan düzenlemesi gösteren zemin kat sofası, duvar ile bölünmüştür (Foto. 438). Çift kanatlı kapıdan geçildikten sonra ulaşılan giriş sofasının (Z05) doğu ve batısında tek kanatlı kapı ile ulaşılan aynı büyüklükte birer oda (Z06, Z07) bulunmaktadır. Odalar ikişer pencereyle dışa açılmaktadır. Sofanın güney duvarının sağından bir kapı ile sofanın orta bölümüne (Z08) geçilmektedir. Bu alanın doğusunda bir oda (Z01), batısında zemin kata geçişi sağlayan diğer kapı, üst kata çıkış merdiveni (Z,04) ve ıslak hacimler (Z03) bulunmaktadır. Sofanın güney ucu ise (Z02) kapatılarak oda haline getirilmiştir. Güneyi de cepheden taşıntı yapan bu oda, diğer pencerelerin iki katı büyüklüğünde pencereyle aydınlatılmaktadır (Şekil 212).

Birinci kata, zemin katın güneybatı köşesindeki (1K04) yirmi basamaklı mermer merdiven ile çıkılmaktadır. Özgün plan şemasında sofa

(1K02, 1K08, 1K06) kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kapsamakta olup iç sofalı (iki yüzlü) planlıdır. Fakat günümüzde merdiven sofasından, birinci katın doğusundaki odanın kapısına kadar dikdörtgen bir koridor oluşturulmuş (1K08), sofa enlemesine kesilerek özgün plan şemasını kaybetmiştir (Foto. 439). Sofa kuzey ve güneyde cepheden taşırılmıştır. Birinci katta odaların yerleştirilişi zemin kat ile benzerlik göstermektedir (Şekil 213).

Evin cephelerinde dışa taşıntı yapan çıkmalar ve pencereler dikkat çekmektedir. Doğu, batı ve güney cephelerde üç kat boyunca devam eden çıkmalar bulunmaktadır. Güney cephe aksının ortasında yer alan çıkma sofanın devamıdır. Bu çıkmada yer alan pencereler diğer pencerelerin iki katı büyüklüktedir (Foto. 436).

Ön cephenin birinci katında çıkma bulunmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde iki, yanlarında birer adet, dar ve dikdörtgen şekilli giyotin pencere yer almaktadır. Çıkmayı, iki yanda, çift sütunlu dört taş sütun taşımaktadır. Yapının her iki yan cephesinde altları sonradan oda haline getirilmiş çıkmalar bulunmaktadır. Yapının bodrum kat pencereleri basık kemer formludur. Zemin katta demir parmaklı dikdörtgen pencereler yer alırken birinci kattaki dikdörtgen pencerelerde demir parmaklık bulunmamaktadır (Foto. 435, Şekil 214).

Evin cepheleri ahşap kaplama olduğu için kat silmesi bulunmamaktadır. Yapı geniş ahşap saçaklı olup kırma çatıyla örtülüdür.

Süsleme: Evin içinde herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmamıştır. Dış cephede ise avlu giriş kapısında ve ön cephede süsleme öğelerine rastlanmaktadır. Süslemeli demir kapının alt kısmında, dikdörtgen panoların köşelerinde kabartma olarak stilize bitkisel süslemeler, ortasında ise pano içerisine yine kabartma olarak madalyon işlenmiştir. Demir kapının alınlık kısmına ise altı kollu yıldız yerleştirilmiştir. Alınlıkta yer alan "S" şeklindeki kıvrımların ucuna da altı kollu yıldız yerleştirilmiştir. Demir kapının iki yanında dikdörtgen taş sövelerin kaidesinde baklava dilimi şeklinde taş süsleme görülmektedir (Foto. 437). Birinci kat çıkmasını taşıyan sütunların kare kaideleri postament, başlıkları silme şeklindedir.

Malzeme ve Teknik: Kâgir ve ahşap olarak inşa edilen yapının cephesi ahşap ile kaplanmıştır. Avlu duvarlarında ateş tuğlası kullanılmıştır. Demir parmaklıklarla çevrili avlu kapısının girişi, bodrum katı, bodrum katı döşemesi ve sütunlar taş malzemelidir. Cephe kaplamasında, kapılarda pencerelerde, yapının köşelerinde dikey dikmeler ahşaptır. İç mekânda yapılan onarımlarda betonarme malzeme kullanılmıştır.

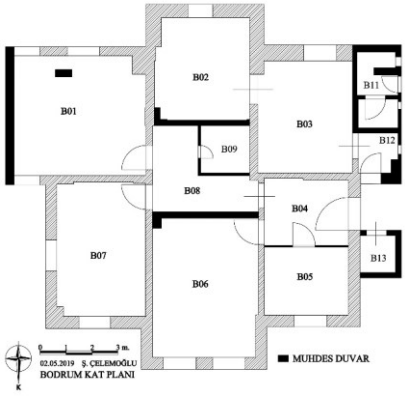

Şekil 211: Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi bodrum kat planı

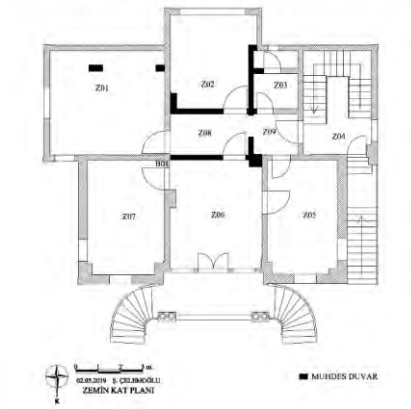

Şekil 212: Evin zemin kat planı

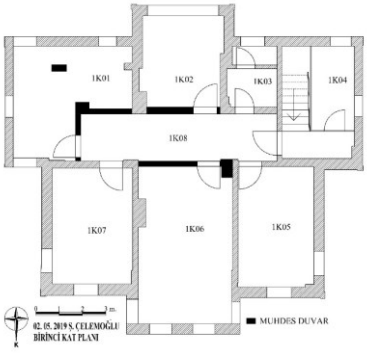

Şekil 213: Evin birinci kat planı

Şekil 214: Evin kuzey cephesi (SKVKBK)

Foto. 435: Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi'nin onarım öncesi kuzeydoğudan görünümü (2019)

Foto. 436: Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi'nin güneydoğudan görünümü

Foto. 437: Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi kuzey yönde avluya geçiş kapısı

Foto. 438: Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi zemin kat giriş sofası

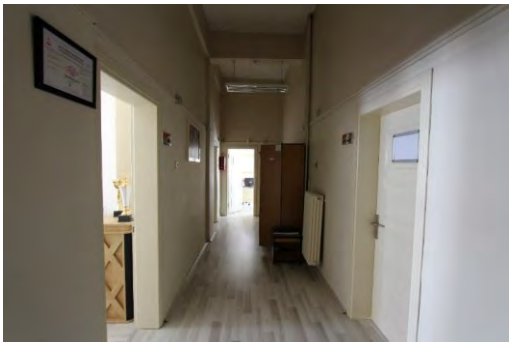

Foto. 439: Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi birinci kat sofası

2.4.6. İrfan Tamtürk Evi

Katalog No: 46

Foto. 440: İrfan Tamtürk Evi'nin genel görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Ondokuz Mayıs Mahallesi, Ağabali Caddesi ile Mevlevihane Caddesi'nin kesiştiği köşede, 7850 ada, 11 parselde yer almaktadır. Söz konusu eser, tescilli değildir.

Evin inşa kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi bilinmemekle birlikte kullanılan malzeme, inşa tekniği ve cephe özelliklerinden hareketle 19 yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir.

Yapının onarımı ile ilgili herhangi bir belge olmamasına rağmen günümüzdeki varisi Hilmi Tamtürk, evin 1940 yılında babası İrfan Tamtürk tarafından satın alındığını ve günümüze gelene kadar birkaç kez onarım geçirdiğini belirtmiştir. 1970 yılında sofa içinde yer alan merdiven kaldırılmış, kuzeydoğu cepheye alınmıştır. Güneydoğu bölümün dış

cephesi yakın zamanda basit onarım geçirmiş olup kuzeybatı bölümde sıva dökülmeleri ve boyada çatlamalar görülmektedir.

Konumu: Yapı, kuzeybatı-güneydoğu ekseninde dikdörtgen bir alana inşa edilmiştir. Evin güneydoğu cephesi Ağabali Caddesi'ne, güneybatı cephesi Mevlevihane Caddesi'ne bitişik olup etrafında çok katlı günümüz mimari yapıları bulunmaktadır (Foto. 440).

Mimari Özellikleri: Zemin kat üzerine bir kattan müteşekkil olan yapı yan yana ikiz ev gibi düşünülmüştür. Ortada bir duvarın ayırdığı yapılar, simetrik olarak planlanmıştır. Evin kuzeybatı ve güneydoğusu ayrı birimler olarak kullanılması için girişleri ayrı tutulmuştur[429].

Ağabali Caddesi üzerinde yer alan kapıdan geçilen zemin kat iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan sofanın (Z08) iki tarafında odalar yer alır. Sofanın kuzeydoğusunda mutfak (Z11) ve ıslak hacimler (Z09, Z10) bulunmaktadır (Foto. 445). Sofanın güneybatısında ise aynı boyutlarda iki oda (Z07, Z12) mevcuttur (Şekil 415).

Birinci kata, kuzeydoğu cepheye sonradan eklenen betonarme merdivenle çıkılmaktadır. Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan sofanın güneydoğusunda iki (1K09, 1K10), güneybatısında bir oda (1K06) bulunmaktadır. Güneydoğu'daki ilk oda mutfak olarak kullanılmış olup kuzeydoğu duvarına ocak nişi ve dolaplar yapılmıştır (Foto. 446, Şekil 216).

Ev, çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Mevlevihane Caddesi'ne bakan birinci katta her iki evin sofasının dışa taşırılmasıyla çıkma oluşturulmuştur (Foto. 443). Çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer pencere açıklığına yer verilmiştir (Foto. 444). Cumbanın iki yanında ikişer pencere daha bulunmaktadır.

Güneydoğu cephede, cephe aksının ortasına zemin kata geçişi sağlayan demir kapı, kapının iki yanına birer pencere açıklığı yerleştirilmiştir. Birinci katta ise dikdörtgen şekilli üç giyotin pencere

[429] Evin güneydoğu bölümüne girilmiş, kuzeybatı bölümüne girilememiştir. Kuzeybatı bölümün güneydoğu bölümle aynı planda inşa edildiği bilindiği için çizimler bütün olarak yapılmış, fakat tanıtım girilebilen güneydoğu bölüm üzerinden yapılmıştır.

vardır (Foto. 441). Kuzeydoğu cephede sonradan eklenen birinci kata çıkış merdiveni ile cepheden taşıntı yapan ıslak hacimler mevcuttur (Foto. 442. Kuzeybatı cephe ise başka bir yapıyla bitişiktir.

Zemin kat pencereleri demir parmaklıklıdır. Köşe kolonları ve kat silmesindeki ahşap dikmeler, yapıyı yatay ve dikey olarak sınırlandırmaktadır.

Süsleme: Yapı süsleme bakımından mütevazı bir görünüme sahiptir.

Malzeme ve Teknik: Evin zemin katı yığma tuğla, birinci katı bağdadi olarak inşa edilmiştir. Kapılarda, pencerelerde, dolaplarda, kat silmelerinde ve köşe dikmelerinde ahşap malzeme kullanılmıştır.

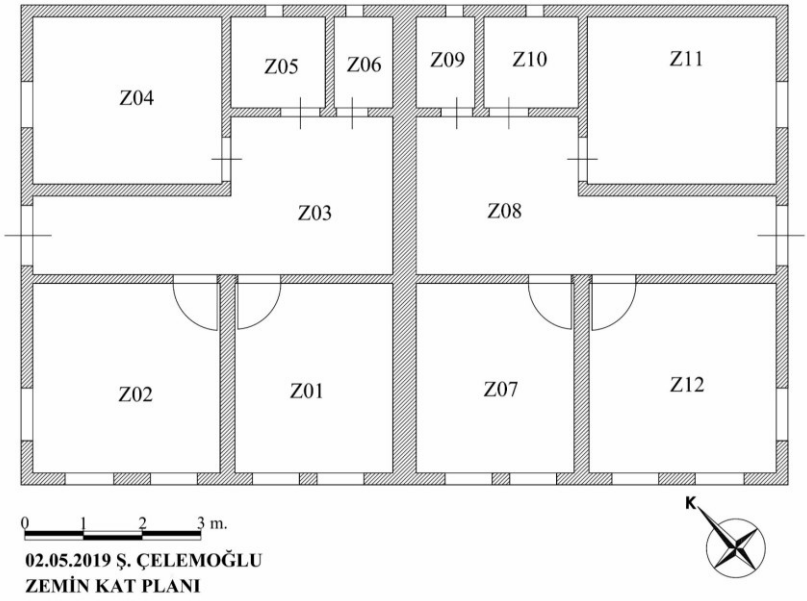

Şekil 215: İrfan Tamtürk Evi zemin kat planı

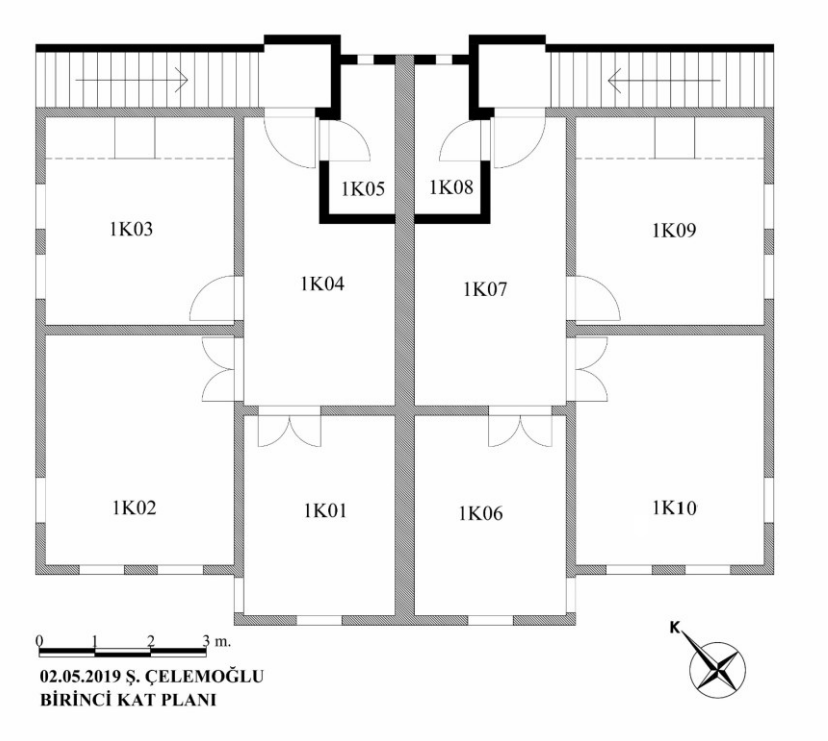

Şekil 216: İrfan Tamtürk Evi birinci kat planı

Foto. 441: İrfan Tamtürk Evi'nin güneydoğu cephesi

Foto. 442: İrfan Tamtürk Evi'nin doğudan görünümü

Foto. 443: İrfan Tamtürk Evi'nin güneybatı cephesi

Foto. 444: İrfan Tamtürk Evi'nin güneybatı çıkma ayrıntısı

Foto. 445: İrfan Tamtürk Evi zemin kat mutfağı

Foto. 446: İrfan Tamtürk Evi birinci kat mutfağı

2.4.7. Hamide Ulaş Evi

Katalog No: 47

Foto. 447: Hamide Ulaş Evi'nin kuzey yönden görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Ondokuz Mayıs Mahallesi, Hürriyet Sokak (No:25), 15 pafta, 379 ada, 4 parselde yer almaktadır. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 08.06.1979 gün ve A-1676 sayılı kararı ile taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

29.02.1988 tarihinde Sabiha Sürel tarafından Samsun İl Kültür Turizm Müdürlüğü'ne yazılan dilekçede, babalarından miras kalan evin 60-70 yıllık olduğu, bakımsız durumda olduğu ve evin onarımı için maddi imkânlarının bulunmadığı belirtilmiştir. Sabiha Sürel'in yazdığı dilekçe, 1988 yılında yazılmış olduğuna göre evin inşa tarihi 1918-1928 olmalıdır. Evin inşasında kullanılan harman tuğlası ve kâgir olarak inşa edilmiş olması 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olabileceğini gösterdiğinden bu tarihlerin doğru olması muhtemeldir.

Kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin bilinmemekle birlikte, mimari özelliklerinden hareketle 20. yüzyılın başlarına

tarihlendirilebilir. Sabiha Sürel'in 1988'de yazdığı dilekçede 60-70 yıllık ibaresi kullanılarak 1918-1928 yılları işaret edilmiştir.

Konumu: İnce Sokak ile Hürriyet Sokağı'nın kesiştiği noktada yer alan yapı, avlu içerisinde yer almaktadır. Evin güneydoğu cephesi dört katlı betonarme binaya bitişik olup diğer cephelerinin önü açıktır. Avlu duvarları betonarme olup 80 cm yüksekliğinde, duvarın üzerinde 100 cm yüksekliğinde demir korkuluk vardır. Avluya kuzeybatıda yer alan demir kapıdan geçilmektedir (Foto. 447). Yapının onarıma ihtiyacı olup günümüzde kullanılmamaktadır[430].

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum kat üzeri iki kat olarak inşa edilmiştir.

Bodrum kat depo, mutfak gibi servis mekânlarının yanı sıra yaşam mekânı olarak da kullanılmıştır. İç sofalı plan düzenlemesi gösteren bodrum kata, İnce Sokağa bakan güneybatı cephesinin ortasındaki kapı ile geçilmektedir. Kuzeydoğu-güneybatı ekseninde dikdörtgen planlı sofanın (B08) iki tarafına üçer mekân yerleştirilmiştir. Girişin sağında, mutfak olarak kullanılan odada (B07) ocak nişi vardır. Sofanın cepheden çıkıntı yapan kuzeydoğu ucu kapatılarak oda (B04) haline getirilmiştir (Şekil 217).

Evin zemin katına, Hürriyet Sokağa bakan cepheden on basamaklı merdivenle ulaşılan sahanlıktaki (Z11) iki kapıdan geçiş sağlanmaktadır. Bu kapılar cephe aksının sağına yerleştirilmiştir. Kapılardan sol tarafta olan merdiven bölümüne (Z01), sağdaki ise dar bir koridordan (Z10) sonra zemin kat sofasına açılmaktadır (Foto. 450). Merdiven bölümü tek kanatlı kapıyla sofaya (Z08) açılmaktadır. Zemin kat iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir. Sofa ikiye ayrılmış (Z08, Z09) ve çift kanatlı ahşap kapıyla, bağlantı sağlanmıştır. Sofanın kuzeydoğusundan çift kanatlı kapıyla demir korkuluklu dikdörtgen balkona (Z03) geçilmektedir. Sofanın kuzeybatısında iki oda (Z02, Z09), giriş koridoru (Z10), merdiven (Z01), güneydoğusunda ise bir oda (Z05), mutfak (Z07) ve tuvalet (Z06) yerleştirilmiştir (Şekil 218).

[430] Evin iç mekânlarına giriş için izin verilmediğinden dış cephelerin fotoğrafları çekilmiş, iç mekânın tanımlamasında Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'ndan elde edilen çizim ve fotoğraflardan faydalanılmıştır.

On sekiz basamaklı ahşap dönel merdivenle (1K01) çıkılan birinci kat, diğer katlarda olduğu gibi iç sofalıdır (Foto. 451). Merdiven sofasında ahşap dolap bulunmaktadır. Odaların yerleştirişi bakımından zemin katla aynıdır. Zemin kattan farklı olarak sofanın doğusundaki (1K05) odaya tek kanatlı kapıyla açılan, sonradan eklendiği düşünülen teras (1K04) vardır. Sofa, kuzeydoğu yönde cepheden taşıntı yapmaktadır (Şekil 219).

Zemin ve birinci katların mutfak bölümünde üçgen alınlıklı süslemesiz dikdörtgen ocak nişi bulunmaktadır (Foto. 452). Odaların çıtalı düz ahşap tavanlarında ve tabanlarında ahşap malzeme kullanılmıştır (Foto. 453).

Yapının Hürriyet Sokağı'na bakan cephesinin zemin katında yapıya geçişi sağlayan iki kapı ve basık kemer formlu, iki pencere açıklığı vardır. Birinci katında ise ortada birbirine bitişik yuvarlak kemer formlu demir korkuluklu, iki pencere, yanlarında daha küçük boyutlu dikdörtgen şekilli giyotin pencereler vardır (Foto. 448, Şekil 221).

Kuzeydoğu cephede bulunan birinci kat çıkması, "iki silindirik gövdeli sütun ile taşınmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzeylerinde birer, iki yanında ikişer dikdörtgen şekilli giyotin pencere uygulaması görülmektedir. Çıkmanın altında birinci katla balkon bağlantısını sağlayan kapı bulunmaktadır. Birinci katta çıkmanın güneydoğusuna sonradan eklendiği anlaşılan teras, kare formlu betonarme malzemeli direkler ile taşınmaktadır. Bu cephede zemin kat pencereleri basık kemerli, üst kat pencereleri dikdörtgen şekillidir (Foto. 447, Şekil 220).

İnce Sokağa bakan cephede bodrum kata geçişi sağlayan kapının sağında iki solunda bir pencere vardır. Zemin katta dört basık kemer formlu, birinci katta ise dört dikdörtgen şekilli pencere mevcuttur (Foto. 447). Yapı kırma çatılı olup kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Pencereler, çıkmalar ve teras cepheye hareketlilik katan unsurlar olsa da genel olarak sade bir görünüme sahiptir. İç mekânda süsleme görülmemektedir.

Malzeme ve Teknik: Evin iç duvarları bağdadi, dış duvarları ise tuğla malzemeyle yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Pencerelerde, merdivende, kapılarda, cumbanın yatay ve dikey köşe dikmelerinde ahşap malzeme kullanılmıştır. Birinci kata sonradan eklenmiş olan teras, kâgir malzemelidir.

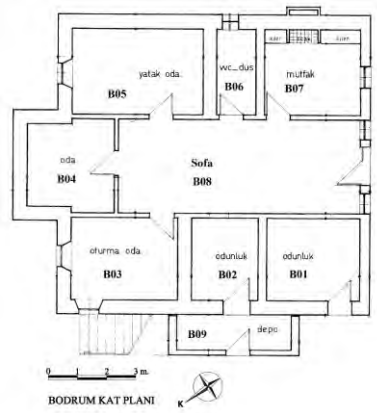

Şekil 217: Hamide Ulaş Evi bodrum kat planı (SKVKBK-Mimar Uğur Ülkü)

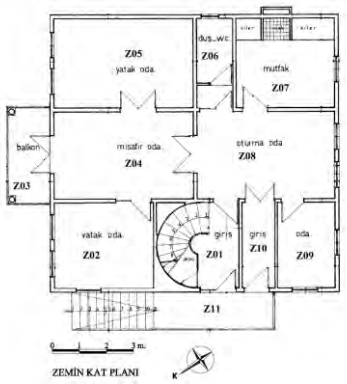

Şekil 218: Hamide Ulaş Evi zemin kat planı (SKVKBK-Mimar Uğur Ülkü)

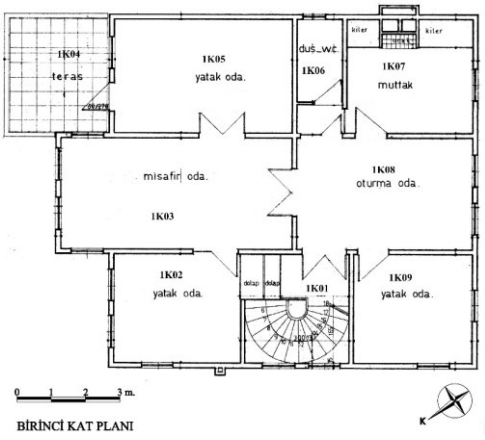

Şekil 219: Hamide Ulaş Evi birinci kat planı (SKVKBK-Mimar Uğur Ülkü)

Şekil 220: Hamide Ulaş Evi kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Mimar Uğur Ülkü)

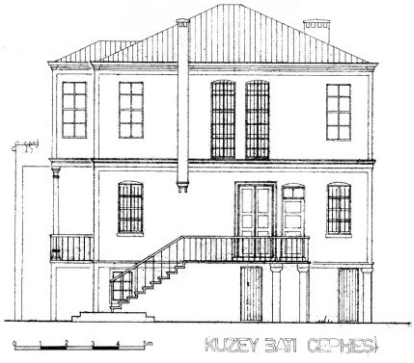

Şekil 221: Hamide Ulaş Evi kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Mimar Uğur Ülkü)

Foto. 448: Hamide Ulaş Evi'nin kuzeybatı cephesi

Foto. 449: Hamide Ulaş Evi'nin batı yönden görünümü

Foto. 450: Zemin kat sofası (SKVKBK 1988)

Foto. 451: Birinci kata çıkış merdiveni (SKVKBK 1988)

Foto. 452: Hamide Ulaş Evi birinci kat ocağı (SKVKBK 1988)

Foto. 453: Birinci kat sofası işlemeli tavan (SKVKBK 1988)

2.4.8. Cemile Tülay Kefeli Evi

Katalog No: 48

Foto. 454: Cemile Tülay Kefeli Evi genel görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Ondokuz Mayıs Mahallesi, İnce Sokak (No:14), 22 pafta, 266 ada, 11 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.05.1987 gün ve 1390 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir.

Evin hangi tarihte inşa edildiğine dair herhangi bir kitabe ya da belge bulunmamaktadır. Fakat binanın kâgir olarak inşa edilmiş olması ve demir korkuluklu balkon uygulamasından hareketle 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olmalıdır.

Ev, zaman içerisinde geçirmiş olduğu onarımlarla günümüze gelebilmiştir. Bu onarımlardan bazıları kayıtlara geçmiştir. 2016 yılında sıva tadilatı, iç ve dış boya, kiremitlerin değişimi ve olukların yenilenmesine yönelik yapılan başvuru kabul edilmiş, 2017 yılında bu

onarım tamamlanmıştır[431]. Eser günümüzde mesken olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Evin çatısında bulunan sekizgen planlı konik külahlı cihannüma katından dolayı "Kuleli Ev" olarak bilinmektedir. Yapı, kuzey-güney ekseninde, kareye yakın dikdörtgen bir alana inşa edilmiştir. Kuzey cephesi sokağa bitişik olan yapının diğer üç yönünde avlunun bölümleri bulunmaktadır. Avluya sokağa bakan yönde yapının iki tarafında bulunan demir kapılardan geçilmektedir. Kapılardan güney yöndeki bitkisel süslemeli, kuzeydeki ise geometrik desenlidir.

Mimari Özellikleri: Bodrum üzeri iki katlı olarak inşa edilen yapının çatısında sekizgen planlı, konik çatılı bir kule (cihannüma) katı bulunmaktadır (Şekil 222).

Evin bodrum katına geçiş, İnce Sokağa bakan kuzey cephe aksının ortasındaki, basık kemerli bir kapıdan sağlanmaktadır. Kapının iki yanında birer pencere vardır. Zemin katta simetrik olarak yerleştirilmiş üç dikdörtgen pencere yer almaktadır. Birinci katta taş konsollarla desteklenen bir balkon mevcuttur. Balkona çift kanatlı kapı açılmakta olup iki yanında birer pencere açıklığı görülmektedir (Foto. 454).

Doğu cephe aksının sol tarafında kalan çift kanatlı kapıyla birinci kata çıkışı sağlayan merdiven sofasına geçilmektedir. Kapıya tek kollu merdivenle ulaşılmaktadır. Bu cephede zemin katta iki, birinci katta farklı boyutlarda üçer pencere mevcuttur. Pencere boyutlarının farklılık göstermesi zaman içerisinde değiştirildiğini göstermektedir (Foto. 455).

Batı cephe aksının sağ tarafı cepheden taşırılmış olup çıkma yapan bölümün kuzey duvarına açılan çift kanatlı kapıyla zemin kata geçilmektedir. Kapıya taş korkuluklu, taş merdivenle çıkılmaktadır. Üç kat boyunca çıkma yapan bölümün ön yüzünde ikişer, yan yüzlerinde ise birer

[431] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-815 Numaralı Dosya.

* Hane sahiplerinin Samsun'da yaşamamasından dolayı evde incelemede bulunulamamıştır. Bu nedenle evin plan düzenlemesi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

pencere bulunmaktadır. Cephe aksının solunda ise her katta birer pencere mevcuttur (Foto. 456).

Sekizgen gövdeli kule katının her köşesinde dikdörtgen şekilli pencerelere yer verilmiştir. Konik çatı, kule çevresinde dar bir saçak yapmıştır (Foto. 457).

Bodrum ve zemin kat pencereleri demir korkulukludur. Bodrum kat pencereleri basık kemer formlu, zemin ve birinci kat pencereleri dikdörtgen şekilli ve giyotindir. Evin köşe kolonları kesme taşla vurgulanmıştır. Kat arası silmelerle profillendirilmiştir. Kırma çatıyla örtülü yapı Marsilya tipi kiremitle kaplıdır.

Süsleme: Yapı süsleme bakımından mütevazı görünüme sahiptir. Evde kule görünümünde cihannüma katı cephede dikkat çekmektedir. Kuzey yöndeki avluya geçişi sağlayan demir kapılarda, bitkisel ve geometrik süslemeler görülmektedir.

Malzeme ve Teknik: Yapı kâgir olarak inşa edilmiştir. Cihannüma katı ise ahşap yığma tekniğinde inşa edilmiştir. Evin girişlerine ulaşımı sağlayan merdiven, köşe kolonları, kat silmesi, kapı ve pencere sövelerinde taş malzeme kullanılmıştır.

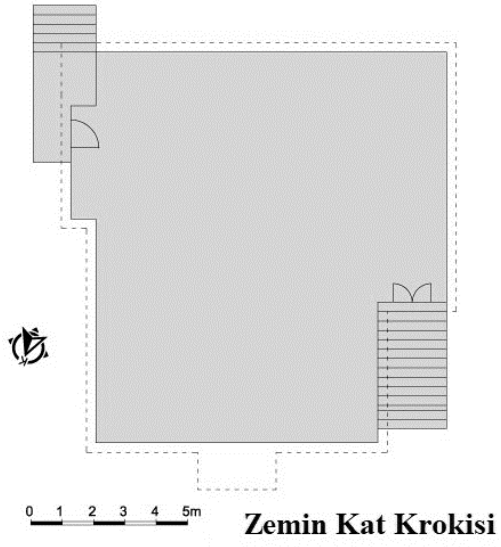

Şekil 222: Cemile Tülay Kefeli Evi zemin kat krokisi (karadeniz.gov.tr)

Foto. 455: Cemile Tülay Kefeli Evi'nin kuzeydoğudan görünümü

Foto. 456: Cemile Tülay Kefeli Evi'nin kuzeybatıdan görünümü

Foto. 457: Cemile Tülay Kefeli Evi'nin kuzeydoğudan görünümü

2.5. Ulugazi Mahallesi

Şehrin merkezi konumunda yer alan mahalle ismini, Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 16 Eylül 1928 yılında Şifayurdu Sokağı'ndan yürüyerek geçmesi ve şimdiki Gazi Müzesi'ne gitmesine istinaden almıştır[432]. Ulugazi Mahallesi'nin, Osmanlı Dönemi'nde ise Kırbaç Mahallesi sınırları içerisinde yer aldığı Reşadiye Mahallesi'nden ayrıldığı bilinmektedir.

Koruma kararı alınan tarihî ve kültürel varlıkların bir bölümü de Ulugazi, Mahallesi'nde yer almaktadır. Burada 100. Yıl Bulvarı üzerinde bulunan Mater Dolorosa Katolik Kilisesi (1846) ve Karakol binası tarihi yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunların yanı sıra, günümüze, beş sivil mimari örnek gelebilmiştir. Ulugazi Mahallesi'ndeki evler İstiklal Caddesi, Kaplanoğlu Sokak, Bora Sokak, Hakkıbey Sokak ve 61. Sokak'ta konumlanmaktadır.

[432] Mustafa Altan, *Ulugazi,* Güvendi Matbaası, Ankara 1972, s. 54.

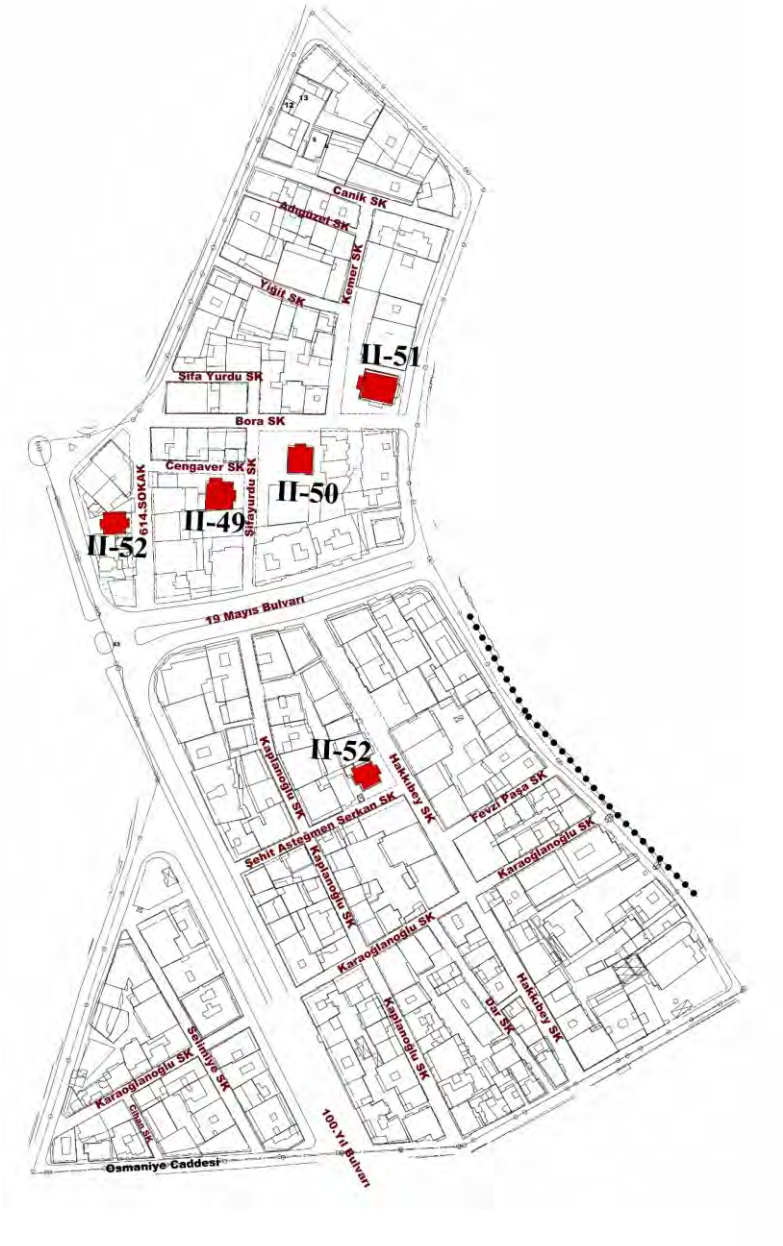

Şekil 223: Ulugazi Mahallesi'ndeki evlerin konumları (İlkadım Belediyesi'nden işlenerek)

2.5.1. Fuat Susuz Evi

Katalog No: 49

Foto. 458: Fuat Susuz Evi genel görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Ulugazi Mahallesi, Kaplanoğlu Sokak (No: 10), 23 pafta, 442 ada, 10 parselde yer almaktadır. Yapı, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve A-1363 sayılı kararıyla eski eser olarak tescil edilmiştir. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla ise tescilin devamına karar verilmiştir.

Doğu yönde olan avlu giriş kapısı üzerinde Latin rakamlarıyla 1908 tarihi geçmektedir (Foto. 465, 466). Evde görülen eklektik etkili süsleme kompozisyonları ve kâgir yapıların Samsun'da 19. yüzyılın sonlarından itibaren yaygınlaştığı göz önüne alındığında 1908 tarihi evin inşa tarihi olmalıdır.

Yapının Rumlardan kalma bir konak olduğu söylenmektedir. Mübadelede Balkanlardan (özellikle Yunanistan'dan) gelen Türk ailelere

mübadele komisyonu tarafından oradaki evlerine eş değer evler verildiği için yakın değerde evler seçilmiş ve mübadeleyle Samsun'a gelen ailelerden biri buraya yerleştirilmiş olmalıdır[433]. Günümüzde Samsun Valiliği Şiddet Önleme ve İzleme Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Söz konusu ev, geçirdiği çeşitli onarımlarla günümüze gelebilmiştir. Bina 28.09.1978 tarihinde Türkiye Mimarlar Mühendisler Odası Birliği Samsun Şubesi'ne kiraya verilmiş, fakat amacı dışında kullanılmıştır. Mustafa Kemal Sezen, Kültür Bakanlığı'na 30.07.1980'de yazdığı dilekçede, 1978 yılında Amerika'da doktora yapan oğlunun yanına gittiğini, burada bir yıla yakın kaldığını, döndüğünde ise evin tescil edilmiş olduğunu ve çeşitli dernekler tarafından işgal edildiğini belirtmiştir. Evden ayrıldıktan sonra evin altı defa bombalandığını, yandığını bu yüzden oturulamaz ve kullanılamaz durumda olduğunu vurgulamıştır. Mustafa Kemal Sezen aynı dilekçede evin 1912 yılında inşa edildiğini ve altı kez aslını tamamen yitiren tadilatlar yapıldığını ve 1979 yılında ise tam manasıyla enkaz haline geldiğini yazmıştır. Amerika'dan döndükten sonra bir yıldır derneklerin işgalinin devam ettiğini ve herhangi bir kira vermediklerini belirtmiştir. Ve tüm bu nedenlerden dolayı evin tescilinin kaldırılmasını talep etmiştir[434]. 12 Eylül 1980 tarihinde sıkıyönetim komutanlığı kararıyla mühürlenen yapı, uzun süre bakımsız kalmıştır[435].

1984 yılında da yapının harap ve oturulamaz durumda olduğu belirtilmiştir (Foto. 459)[436]. 1984'de evin II. grup korunması gerekli kültür varlığı olduğuna ve dış mimarisi aynen tekrarlanarak içinde istenilen değişiklerin yapılmasının mümkün olduğuna karar verilmiştir[437]. Yapı, 1995 yılında, bankalar arası takas odası olarak kullanılmıştır. 1995 yılında kapı pencere ve iç bölümlerin boyanması iç ve dış cephede bozulan

[433] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-34 Numaralı Dosya.
[434] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-34 numaralı dosya.
[435] Emel Akant'ın 15.06.1983 tarihli Kültür Bakanlığı'na gönderdiği evin tescilin kaldırılmasına yönelik dilekçesi.
[436] Emel Akant'ın Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Anıtlar Yüksel Kurulu Başkanlığı'na gönderdiği evin tescilin kaldırılmasına yönelik dilekçesi.
[437] Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 16.05.1984 tarihli 285 sayılı kararı.

sıvaların yenilenmesi, eskiyen su oluklarının değiştirilmesi, çatıdaki kırık kiremitlerin ve teras üzerindeki kırılan karoların değiştirilmesi gibi isteklerin uygulanması uygun görülmüştür[438]. 2007 yılında kapılarda, pencerelerde, merdivende, kat döşemelerinde, kat tavanlarında bozulan ve çürüyen yerlerin onarımı yapılmıştır[439].

Konumu: Avlu içerisinde yer alan dikdörtgen planlı yapı, 100 cm yükseklikte avlu duvarıyla çevrili olup avlu duvarının üzerinde 140 cm yüksekliğinde demir korkuluk bulunmaktadır. Üç yönünde avlu olan evin güney cephesine 40 cm mesafe betonarme üç katlı bir yapı bulunmaktadır (Foto. 458). Avluya, Şifayurdu Sokağı'na bakan ön cephe ve Cengâver Sokağa bakan kuzey cephedeki dekoratif iki demir kapıyla geçilmektedir. Doğu yönündeki ön cepheye açılan kapının her iki tarafında yer alan dikdörtgen formlu taş babalarda, daire içine alınmış rozet ve bitkisel süslemeler yer almaktadır (Foto. 465). Cengâver Sokağa bakan taraftaki avlu kapısının üst lentosunda diş sırası süslemeler görülmektedir. Ayrıca avlu giriş kapısı dikdörtgen formunda olup taç kısmında süslemeler bulunmaktadır.

Mimari Özellikleri: Bodrum kat üzerine iki kat ve cihannüma katından müteşekkil yapı, dikdörtgen planda olup iç sofalıdır.

Bodrum kata, doğu cephe aksının ortasındaki zemin kat merdiveninin altındaki kapıdan ve zemin kat sofasının batı ucundaki bodrum kata inen mermer merdivenle (B06) geçilmektedir. Bodrum kat, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen bir sofa (B02, B11) ile bunun etrafındaki odalardan meydana gelmektedir (Foto. 470). Sofanın batı bölümü ve girişin olduğu doğu bölümü, ortasında ahşap kapının olduğu bir duvarla birbirinden ayrılmıştır. Bu duvar ve kapı sonradan eklenmiştir. Müştemilat ve depo olarak kullanıldığı düşünülen bodrum kat, günümüzde, yapının işlevine uygun olarak farklı amaçlar için kullanılmaktadır. Merdivenden

[438] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu'nun 08.08.1995 tarihli 2198 sayılı kararı.

[439] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 26.04.2007 tarihli 1206 sayılı kararı.

inince sağdaki oda günümüzde tuvalet ve lavabo (B04, B05) olarak kullanılmakta olup tamamen yenilenmiştir. Merdivenin altı (B12), alçıpan duvarla kapatılarak depo olarak tanzim edilmiştir. Sofanın kuzeybatısındaki odaya açılan kapı kapatılarak bu odaya geçiş kuzeydoğudaki odadan (B10) sağlanmıştır. Bodrum katın zemini taştır. Sofa ve güneydoğudaki (B03) odanın düz ahşap tavanı orijinal olup diğer odaların tavanı değiştirilmiştir (Şekil 224).

Evin batı bölümünde, bodrum kat seviyesinde, girişleri dışarıdan olan yakıt deposu ve müştemilat olarak kullanılan mekânlar (B13) bulunmaktadır.

Zemin kata doğu cephedeki dokuz basamaklı merdivenle çıkılmakta olup çift kanatlı ahşap kapıyla etrafı camekanla kapatılmış sahanlığa (Z01) geçilmektedir. Sahanlıktan eve geçiş sağlayan çift kanatlı ahşap kapı zengin süslemelidir. Kapı kanatlarındaki pencerelerin üst kısmı yarım daire formunda sonlanmaktadır. Yuvarlak kemer formunun kilit taşında kenger yaprağı motifi cepheden taşırılmıştır. Kapıdaki pencerelerin üzerindeki demir şebekeli korkuluklar dekoratiftir. Kapı kanatlarının kenarlarında dört adet sütunçe yer almaktadır. Sütun başlıklarında birer rozet ve içlerinde bitkisel süslemeler bulunmaktadır. Ayrıca sütun başlıkları ince silmelerle hareketlendirilmiştir. Kapı lentosunda ahşap üzerine işlenmiş diş sırası süsleme vardır (Foto. 467, 468, 469).

Zemin kata, binanın batı tarafındaki diğer bir kapıyla da geçilmektedir. Tek kanatlı ahşap kapıdan geçildikten sonra ulaşılan giriş bölümünün kuzeyinde yer alan dikdörtgen mekân tuvalet (Z09, Z10) olarak kullanılmaktadır. Tuvalette ve lavaboda orijinal olduğu düşünülen mermer tuvalet ve lavabo taşı vardır. Giriş sofasının doğusundaki tek kanatlı kapıyla zemin katın asıl sofasına (Z07) ulaşılırken, güneyinde bodrum kata inen merdiven bulunmaktadır.

Zemin kat iç sofalı plan düzenlemesine sahiptir. Sofa, ortasında çift kanatlı kapının olduğu ahşap bölmeyle ikiye ayrılmıştır. Bu bölmede ahşap üzerine geometrik şekiller işlenmiştir (Foto. 471). Sofanın iki tarafında odalar bulunmaktadır. Sofanın kuzeyinde yer alan odalardan (Z11, Z12)

birbirine çift kanatlı ahşap kapıyla geçiş sağlanmaktadır. Bu kapılar ve iki tarafındaki sabit kanatlar, hazırlanan mekanizmayla yukarıya doğru kaldırılabilmektedir (Foto. 474). Samsun evlerinde bu uygulamanın başka bir örneğine rastlanmamıştır. Bu bölmeler üzerindeki ve tavandaki ahşap süslemeler dikkat çekmektedir (Foto. 474 475, 476). Sofanın güneybatı köşesindeki odanın girişinden itibaren 117x618 cm ebatlarında alçıpan duvarla ile dikdörtgen bir koridor (Z05) oluşturularak yapının güneybatısına sonradan eklenen mutfak bölümüne (Z13) geçilmektedir. Günümüzde sağlık odası (Z04) olarak kullanılan odaya geçiş, sofadan odaya açılan kapının karşısına eklenmiştir. Oluşturulan koridordan dolayı küçülen odanın batı duvarında mermer çeşme bulunmaktadır. Zemin katta bulunan odalara çift kanatlı kapılarla geçiş sağlanmaktadır. Zemin katın taban ve tavanları ahşaptır (Şekil 225).

Birinci kata, zemin kat sofasının batı ucundaki ahşap dönel merdivenle çıkılmaktadır (Foto. 472). İç sofalı plan düzenlemesi gösteren birinci kat sofası (1K02, 1K06), zemin katta olduğu gibi ortasında çift kanatlı ahşap kapının olduğu ahşap bölmeyle ikiye ayrılmıştır (Foto. 477, 478). Bu bölmenin yapılan onarımlarda değiştirildiği düşünülmektedir. Sofanın güneyinde üç oda (1K03, 1K04, 1K05), kuzeyinde iki oda (1K12, 1K10), çatı katına çıkışı sağlayan merdiven (1K11), bir de kuzeybatı köşede 362x140 cm ölçülerinde günümüzde arşiv olarak kullanılan mekân (1K08, 1K09) bulunmaktadır. Çatı katına çıkışı sağlayan merdivenin batısında yer alan oda, evdeki en büyük odadır. Başoda olduğu düşünülen olmalıdır[440] oda kuzey cepheden taşırılmıştır. Sofanın doğu ucunda çift kanatlı, dilimli kemer formlu ahşap kapıyla geçilen balkon yer almaktadır. Balkon korkulukları taş lobut şeklinde olup süslemelidir. Sofanın batı ucunda, zemin kattaki, sonradan eklenen ve günümüzde mutfak olarak kullanılan bölümün üstü teras (1K13) olarak işlev görmektedir (Şekil 226).

Birinci kat sofasının kuzey duvarının ortasında bulunan tek kanatlı kapıyla geçilen merdiven sofasındaki ahşap merdivenle kule görünümüne

[440] Yapıya ait eski çizimlerden bu odanın batı duvarının ortasında bir ocak olduğu anlaşılmaktadır. Ocak günümüze gelememiştir.

sahip, kare planlı cihannüma katına çıkılmaktadır. Tek odadan meydana gelen cihannüma katı, çatının tam ortasına yerleştirilmiştir (Foto. 462). Oda doğu, batı ve güney duvarlarına açılan çift kanatlı, dilimli kemer formlu birer pencereyle aydınlatılmaktadır (Foto. 463). Odanın kuzeydoğu köşesinde ahşap dolap bulunmaktadır. Çatı katı tamamen ahşaptan olup cepheleri de ahşap kaplamalıdır (Şekil 227).

Ev, balkonlu ve çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Yapının ön cephesi diğer cephelerine göre daha hareketlidir. Ön (doğu) cephede, birinci katta iki serbest, iki gömme sütunla taşınan bir balkon yer almaktadır (Foto. 460). Silmeyle sonlanan sütun başlıklarında birer rozet bulunmaktadır. Taş lobut korkuluklu balkonun üstü geniş saçaklıdır. Saçak altları ahşap malzemeli ve çifte tutulmuş dört konsolla desteklenmektedir. Konsolların uç kısımlarında dekoratif olarak yapılmış volütler yer almaktadır. Kuzey cephe aksının sağ tarafı üç kat boyunca çıkma yapmaktadır (Foto. 458, Şekil 228).

Yapının cephelerinde yataylık hâkimdir ve katlar birbirinden silmelerle ayrılmıştır. Bodrum kat, zemin kattan profilli silmeyle ayrılırken zemin kat birinci kattan dekoratif kat silmesiyle ayrılmıştır. Yapının pencerelerine baktığımızda bodrum katında taş, birinci ve ikinci katta ahşap sövelidir. Bodrum kat pencerelerinde çift basık kemer uygulamasına yer verilmiştir. Zemin ve birinci kat pencereleri dikdörtgen çerçeveli, çatı katındaki pencereler ise taşıma amacı olmayan süslemeli, dilimli kemerlidir. Kemerler oymalı ve "S" biçiminde kıvrımlıdır. Bodrum ve birinci kat pencerelerinde demir korkuluklar görülmektedir. Zemin katın üst seviyelerinde cepheye yansıyan havalandırma delikleri bulunmaktadır.

Süsleme: Yapı, süsleme bakımından oldukça zengindir. Dış cephelerde yapının ön cephesi, diğer cephelere göre daha vurguludur. Avluya geçiş yapılan iki kapıda da süslemeler mevcuttur. Ön cephede yer alan avlu giriş kapısının iki yanındaki taş babalar silmelerle hareketlendirilmiştir. Babaların sokağa bakan yüzünün ortasına rozetler ve rozetlerin içlerine çiçek motifi yerleştirilmiştir. Avlu kapısı demir parmaklıklı ve taç kısmında “S” biçimli kıvrımlarından oluşan süslemeler

vardır (Foto. 466). Arka avlu kapısının iki tarafında da taş babalar yer almaktadır. Kapı lentosunun üzerinde diş sırası şeklinde taş süslemeler görülmektedir. Ana girişte merdivenin önünde yer alan giriş sahanlığı ve arka (batı cephede) giriş sahanlığında iki renkli karo mermer süsleme mevcuttur. Kare panoların ortalarında bitkisel süslemeler olup kenar bordüründe meander motifi yer almaktadır.

Cephelerdeki masif kolonlar ve altlarındaki küçük konsollar süsleme amaçlı yapılmıştır. Birinci kattaki balkonu taşıyan iki sütun ile yapıya giriş sağlayan ana kapının köşesindeki dekoratif amaçlı yapılmış silindirik sütunların başlıklarında bitkisel süslemelere yer verilmiştir.

Girişin yukarısındaki balkonun taş lobut korkulukları süslemelidir. Balkon kapısının pencerelerinin üst kısımları "S" şeklinde kıvrımlar yapmıştır. Balkonun üstünde yer alan geniş saçakta kıvrımlar bulunmaktadır. Balkonun üzerindeki saçak üçgen şekilde sonlanmaktadır. Ayrıca saçağı taşıyan konsollarda dekoratif ve kıvrımlıdır ve altları volüt biçiminde sonlanmaktadır. Konsolun içindeki sathi nişin köşesinde istiridye kabuğu şeklinde süslemesi bulunmaktadır (Foto. 464).

Zemin kata geçiş sağlayan sahanlıktan sofaya açılan kapı zengin süslemelidir. Çift kanatlı ahşap kapı kanatlarının üst kısımları yuvarlak kemer formunda olup kemer kilit taşları süslemelidir. Kemerlerin içerisinde yer alan pencere şebekelerinde "S" ve "C" şeklindeki kıvrımlar Neo-barok dönem özelliğini yansıtmaktadır. Ahşap kapı kanatlarının kenarlarında dört adet dekoratif sütunçe yer almaktadır. Sütunçe başlıklarına küçük volütler işlenmiştir. Kapı lentosu diş sırası şeklinde bir süslemeye sahiptir. Kapının üst kısmındaki duvar üzerinde bir başlık ve başlığın her iki yanında bitkisel motifli ve kenger yapraklı süslemeler bulunmaktadır. Süslemeler altın yaldız rengiyle boyanmıştır. Zemin kata geçiş sağlayan batı cephedeki yuvarlak kemer formlu kapının üzerinde yer alan pencerenin demir şebekesi de dekoratiftir (Foto. 467, 468, 469).

Zemin katın kuzey tarafında bulunan birbirine geçmeli odaların dekoratif konsol sırasıyla desteklenmiş ahşap tavanı süslemelidir. İki odayı birbirinden ayıran kapı kanatlarına alınlık, başlık ve sütunlar işlenmiştir.

Bu süslemeler ve kapı kanatlarında alınlıklar Neo-klasik özellikte olduğunu göstermektedir. Odanın tavan konsolları diş şeklinde küçük sıralı bir biçimde dekoratif amaçlı yapılmışlardır. Süslemelerde altın yaldızlı boya kullanılmıştır. Zemin kat sofasının batı bölümünde yer alan giysi askılığı dolapta da (vestiyer) bitkisel süslemeler görülmektedir (Foto. 473).

Birinci katta yer alan odalarda herhangi bir taşıma amacı olmayan dekoratif amaçlı yapılmış kemerler "S" şeklinde kıvrımlarla hareketlendirilmiştir. Çatı katında yer alan kulenin pencereleri oymalı ve "S" şeklinde kıvrımlara sahiptir.

Malzeme ve Teknik Yapının dış beden duvarları yığma tuğla, iç duvarları bağdadi olarak inşa edilmiştir. Pencereler, bodrum katında taş, zemin ve birinci katta ahşap çerçevelidir. Pencerelerde olduğu gibi kolonlarda da alt kat köşe kolonlarında taş, üst kat köşe kolonlarında ahşap malzemeye yer verilmiştir. Kat silmeleri de taş malzemelidir. Çatı katı tamamen ahşap malzemelidir. Avlu duvarlarında, dış merdivende ve balkon korkuluğunda kesme taş kullanılmıştır. Avluya geçiş kapıları, kapı ve pencere korkulukları metaldir.

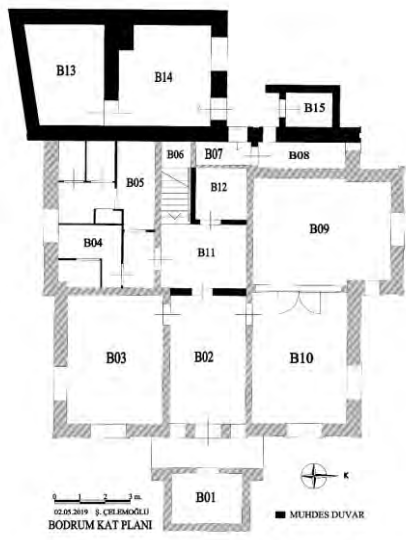

Şekil 224: Fuat Susuz Evi bodrum kat planı

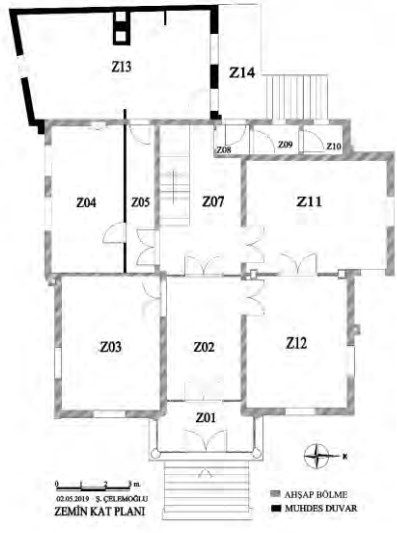

Şekil 225: Fuat Susuz Evi zemin kat planı

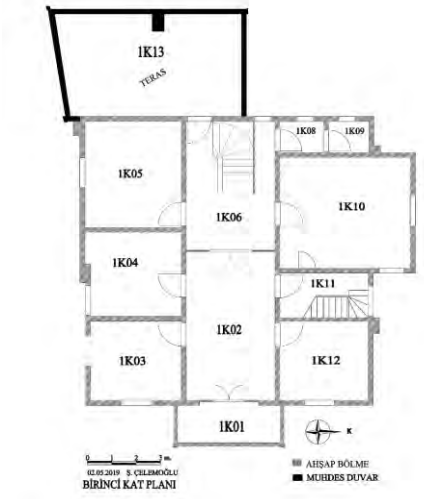

Şekil 226: Fuat Susuz Evi birinci kat planı

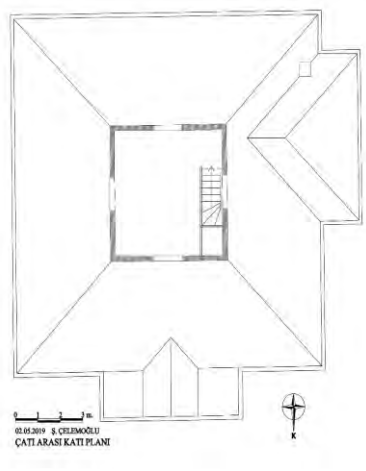

Şekil 227: Fuat Susuz Evi çatı arası katı planı

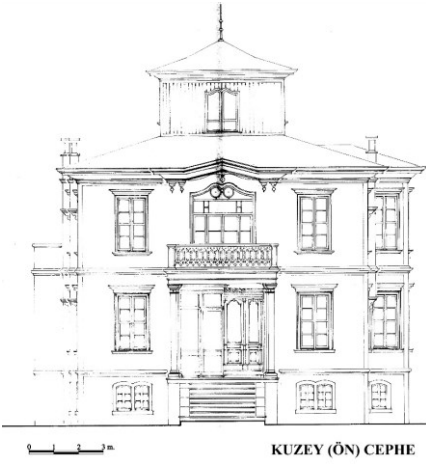

Şekil 228: Fuat Susuz Evi kuzey (ön) cephesi (SKVKBK-Mimar Hikmet Danışman)

Foto. 459: Fuat Susuz Evi dış cephesinden detaylar (SKVKBK 1984)

Foto. 460: Fuat Susuz Evi'nin doğu cephesi

Foto. 462: Fuat Susuz Evi cihannüma katının görünümü

Foto. 461: Fuat Susuz Evi doğu cephe balkon korkuluğu

Foto. 463: Fuat Susuz Evi cihannüma ve zemin katı penceresi

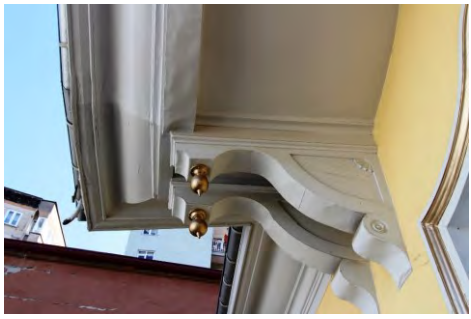

Foto. 464: Fuat Susuz Evi doğu cephe balkon korkuluğu

Foto. 465: Fuat Susuz Evi doğu cephe avluya geçiş kapısı

Foto. 466: Fuat Susuz Evi doğu cephe avluya geçiş kapısı

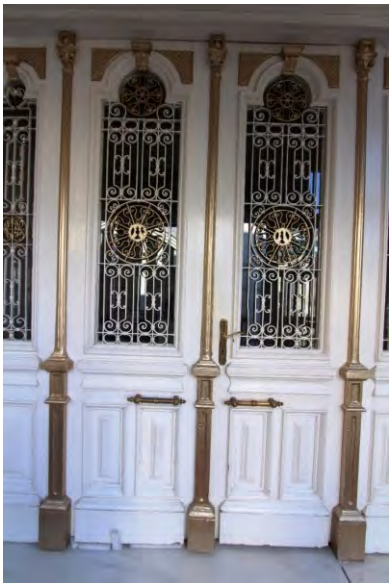

Foto. 467: Fuat Susuz Evi doğu cephe eve geçiş kapısı

Foto. 468: Fuat Susuz Evi kapı süsleme detayı

Foto. 469: Fuat Susuz Evi kapı üzerindeki süsleme detayı

Foto. 470: Fuat Susuz Evi bodrum kat sofası

Foto. 471: Fuat Susuz Evi zemin kat sofası

Foto. 472: Zemin kat sofası vestiyer bölümü ve birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 473: Fuat Susuz Evi vestiyer süsleme detayı

Foto. 474: Fuat Susuz Evi zemin kat kuzeybatı odası

Foto. 475: Fuat Susuz Evi kuzeybatı oda tavanı

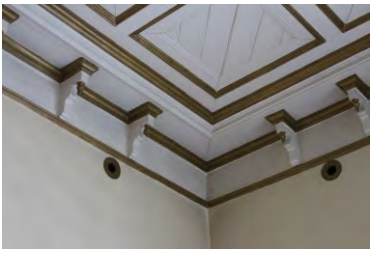

Foto. 476: Fuat Susuz Evi tavan süsleme detayı

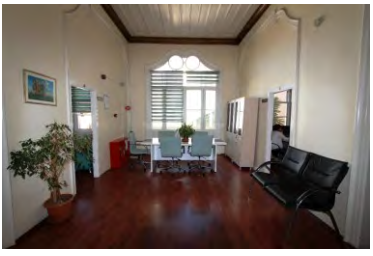

Foto. 477: Evin birinci kat sofasının doğu bölümü doğu bölümü

Foto. 478: Fuat Susuz Evi Birinci Kat Sofasının Batı Bölümü

2.5.2. İlkadım Müftülüğü

Katalog No: 50

Foto. 479: İlkadım Müftülüğü genel görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Ev, Ulugazi Mahallesi, Bora Sokak (No: 5), 25 pafta, 490 ada, 5 (16 yeni) parselde yer almaktadır. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

Yapının inşa tarihiyle ilgili herhangi bir yazılı belge ya da kitabe bulunmamaktadır. Fakat yapıda çıkmayı taşıyan korint başlıklı sütun başlıkları ve saçak altındaki kurt dişi bordür sırasının 1890 tarihli Boroğlu Evi ile benzerlik göstermesinden hareketle 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir.

Yapı, Ulugazi Cami Yaptırma Derneği tarafından satın alınmıştır. Derneğin tescilli binayı başka yere taşınarak boşalan parsele cami yaptırma istekleri, Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 25.03.1998 tarih ve 3121 sayılı kararıyla reddedilmiştir. 1999 yılında binanın boş olduğu için korunmasızlığı belirtilmiş, yine aynı yıllarda iki

yola bakan avlu duvarları sağlam olmasına rağmen bitişik parsel ile arasında duvar olmadığından avlusunun otopark olarak kullanıldığı vurgulanmıştır[441].

Evin, 2002 yılında, müftülük olarak kullanılmak üzere restore edilmesine ve tescilli evle aynı parsele yapılmak istenen cami projesinin uygun olduğuna karar verilmiştir[442]. Yapı, 2009 yılında müftülük olarak kullanılması için Türkiye Diyanet Vakfı'na devredilmiştir[443].

Konumu: Geniş bir avlu içerisinde yer alan yapının etrafı avlu duvarı ile çevrili olup avlu duvarının üzerinde demir parmaklıklı korkuluklar vardır. Avluya, Bora Sokağa bakan kuzey cepheden demir kapıyla geçilmektedir. Evle aynı avluda, yapının güneyinde (5 m yakınında) bir cami bulunmaktadır (Foto. 479).

Mimari Özellikleri: Yapı, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiş olup iç sofalı plan düzenlemesine sahiptir.

Bodrum kata, zemin kat sofasının kuzey ucunun doğu tarafında yer alan merdivenden inilmektedir. Bu merdiven zemin kat sofasında ahşap kapakla kapatılmıştır (Foto. 485). Arşiv ve depo olarak kullanılan bodrum kata girilemediğinden plan düzenlemesi tam olarak bilinememektedir (Şekil 229).

Evin zemin katına, kuzey cepheden dört basamaklı merdivenle ulaşılan sahanlıktaki (Z01) orijinal olmayan çift kanatlı ahşap kapıyla geçilmektedir. İç sofalı plan düzenlemesi gösteren zemin katta, sofa (Z02), kuzey-güney doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır (Foto. 486). Sofanın sağında (Z07, Z08) ve solunda (Z03, Z04), birbirine simetri oluşturan, aynı büyüklükte ikişer oda bulunmaktadır. Gerçekleştirilen onarımlarda özgün durumunu kaybeden zemin katın tabanının seramikle

[441] Uğur Pehlivan'ın Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'na sunmuş olduğu 21.10.1999 tarihli dilekçe. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-35/245/120 Numaralı Dosya.

[442] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 01.11.2002 tarih ve 563 sayılı kararı.

[443] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 12.03.2009 tarih ve 2017 sayılı kararı.

kaplandığı görülmektedir. Sofanın güneyinde, cepheden taşırılmış olan üst kata çıkış merdiveninin altında kalan bölüm (Z05), tuvalet olarak kullanılmaktadır. Sofanın güneyinde yer alan çift taraflı ahşap merdivenle üst kata çıkılmaktadır (Şekil 230).

Birinci kata yirmi iki basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Zemin katta iki tarafta bulunan merdiven birinci katta ortada birleşmektedir. "Üç kollu boy sahanlıklı merdiven" olarak adlandırılan bu merdiven türüne Samsun evlerinde sadece burada rastlanmaktadır (Foto. 487-490). Zemin katla benzer düzenlemede olan birinci kat, yapılan onarımlarda değişikliğe uğratılmıştır. Sofa (1K04, 1K01), düzgün olmayan bir duvarla iki bölüme ayrılmış, kuzey bölümü (1K01) müftü odası olarak kullanılmaktadır. Müftü odası ile batısında yer alan odanın (1K08) arasındaki duvar kaldırılarak bu odalar birleştirilmiştir. Birleştirilen oda müftülüğün toplantı odası olarak işlev görmektedir (Foto. 491). Zemin katta olduğu gibi sofanın iki yanında ikişer oda bulunmaktadır. Sofanın güneybatısında bulunan tuvalet (1K05, 1K06) birinci kat odalarının simetrisini bozmaktadır. Sofanın kuzey ve güney ucu cepheden taşırılmıştır (Şekil 231).

Ön cephesine önem verilen yapı, çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Kuzey cephede, dört sütunlu revak şeklinde düzenlenmiş sahanlığın gerisinde çift kanatlı bir kapı, kapının iki yanına ince uzun dikdörtgen şekilli birer kim geldi penceresi yerleştirilmiştir. Bu pencerelerin sağında ve solunda dikdörtgen şekilli ikişer pencere daha bulunmaktadır. Zemin kat pencereleri demir korkulukludur. Birinci katta yer alan çıkmayı korint başlıklı dört taş sütun taşımaktadır. Sütunlar dikdörtgen kaide üzerine oturmaktadır. Gövde ise iki farklı biçimde düzenlenmiştir. Gövdenin alt kısmı silindirik, üst kısmı çokgendir. Çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzeylerinde birer pencere bulunmaktadır. Çıkmanın sağında ve solunda birinci kat düzeninde ikişer dikdörtgen pencere yer almaktadır (Foto. 480, 481, Şekil 232).

Batı cephe, sade bir görünüme sahip olup zemin katta üç, birinci katta iki dikdörtgen şekilli, taş lentolu ahşap pencereler vardır. Güney cephede zemin ve birinci kat arasında merdivenle çıkılan bir girişi daha

bulunmaktadır. Orijinal olmadığı düşünülen bu merdiven ve giriş, 2002 yılında gerçekleştirilen onarımda kaldırılmıştır[444] (Foto. 482, Şekil 233).

Güney cephe diğer cephelere göre daha sağırdır. Cephe aksının ortasında bulunan ve cepheden taşıntı yapan çıkma, iki kat boyunca devam etmektedir. Çıkmanın ön yüzünde zemin ile birinci kat arasında kalan ve merdiven sofasına açılan uzunlamasına dikdörtgen şekilli iki pencere vardır (Foto. 482, Şekil 234). Doğu cephe kot farkından dolayı bodrum katın görülebildiği tek cephedir. Doğu cephenin zemin ve birinci katında dikdörtgen üçer pencere mevcuttur. Zemin kat pencereleri demir parmaklıdır (Şekil 235).

Zemin ve birinci katı birbirinden ayıran taş silme tüm cepheleri dolanmaktadır. Taş saçaklar silmelerle hareketlendirilmiştir. Ev, kırma çatılı olup Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: İç mekânda herhangi bir süsleme gözükmezken dış cephelerde taş süslemeler dikkat çekmektedir. Kuzey cephedeki çift kanatlı kapı lentosunun üzerinde kenger yaprağı motifli bitkisel süsleme bulunmaktadır (Foto. 484). Kuzey cephedeki çıkmayı taşıyan dört sütun başlığı korint düzendedir. Sütun başlıklarında kenger yaprakları ve köşelerde volütler görülmektedir (Foto. 483). Kuzey cephenin vurgulanması amacıyla saçakların altında kurt dişi sırasına yer verilmiştir. Yapının köşe kolonlarının kaidelerinde taş süslemeler bulunur.

Malzeme ve Teknik: Bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilen yapı kâgirdir. Taş malzeme yapının inşasında ve süslemelerinde bolca kullanılmıştır. Merdivende, pencerelerde, kapılarda ve tavanlarda ahşap malzeme kullanılmıştır.

[444] Yapının 1994 yılı fotoğraflarında bu merdivenin yerinde olduğu görülmektedir.

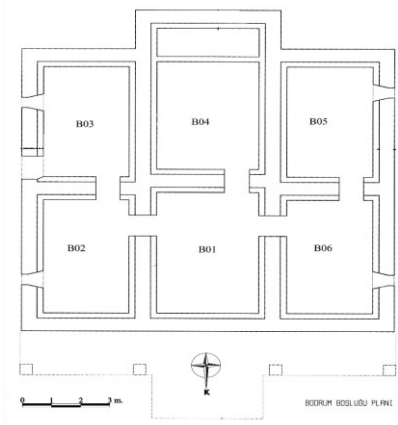

Şekil 229: İlkadım Müftülüğü bodrum kat planı (SKVKBK-Hisar İnş. Müh. Müt.)

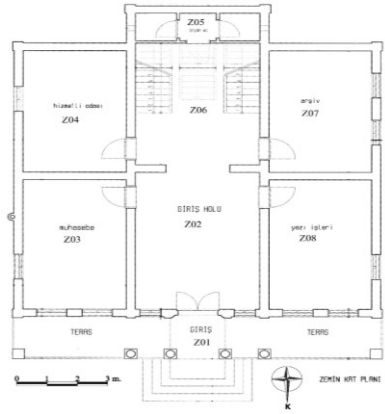

Şekil 230: İlkadım Müftülüğü zemin kat planı (SKVKBK-Hisar İnş. Müh. Müt.)

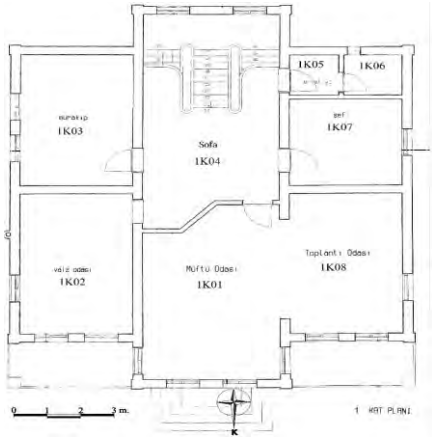

Şekil 231: İlkadım Müftülüğü birinci kat planı (SKVKBK-Hisar İnş. Müh. Müt.)

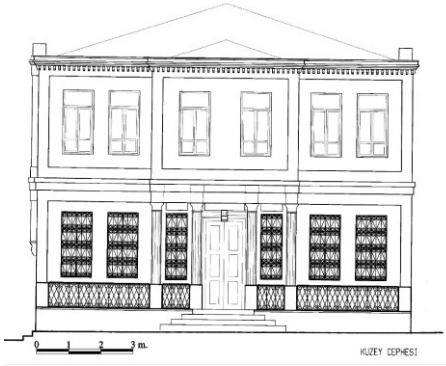

Şekil 232: İlkadım Müftülüğü kuzey cephesi (SKVKBK-Hisar İnş. Müh. Müt.)

Şekil 233: Yapının batı cephesi (SKVKBK-Hisar İnş. Müh. Müt.)

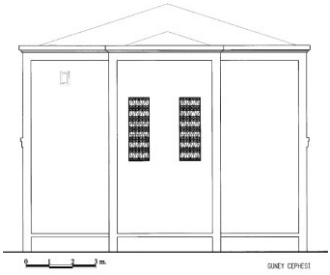

Şekil 234: Yapının güney cephesi (SKVKBK-Hisar İnş. Müh. Müt.)

Şekil 235: Yapının doğu cephesi (SKVKBK-Hisar İnş. Müh. Müt.)

Foto. 480: Yapının kuzey cephesi

Foto. 481: Yapının kuzey cephes i

Foto. 482: Yapının güneybatıdan görünümü

Foto. 483: Yapının sütun başlığı detayı

Foto. 484: Kapı üzerindeki süsleme detayı

Foto. 485: Yapının bodrum kata iniş merdiveni

Foto. 486: Yapının zemin kat sofası

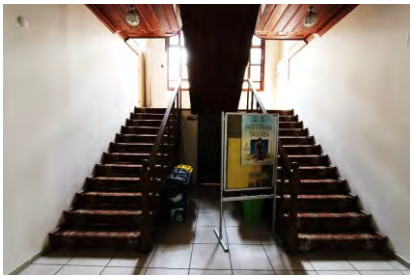

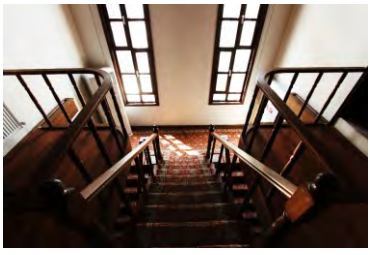

Foto. 487, 488, 499, 490: Yapının birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 491: İlkadım Müftülüğü birinci kat müftülük odası

2.5.3. Yol-İş Sendikası

Katalog No: 51

Foto. 492: Yol-İş Sendikası'nın İstiklal Caddesi'nden görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Ulugazi Mahallesi, İstiklal Caddesi, (No: 26), 65 pafta, 489 ada, 71 parselde yer almaktadır. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve 1363 sayılı kararı ile tescil edilmiştir. Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu tarafından 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak kabul edilmiştir. Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 12.07.1988 gün ve 108 sayılı kararıyla ise yapının koruma grubu III olarak belirlenmiştir[445].

Yapının inşa tarihini belirten bir kitabesi bulunmamaktadır. Reha Günay evlerdeki eklektik etkili süslemeyi II. Abdülhamid Dönemi'ne (1876-1909) tarihlemektedir[446]. Evin cephesindeki eklektik etkili süsleme kompozisyonlarından dolayı 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarına tarihlemek mümkündür.

[445] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-60 Numaralı Dosya.
[446] R. Günay, *Türk Ev Geleneği…*, s. 44.

Rum olan Anastas Simonaki'nin evi olan bina, Rumların mübadele sonucu Samsun'u terk etmeleriyle Maliye Hazinesi'ne kalmıştır[447]. 1936 yılına kadar Fransa konsolosluğu olarak kullanılan yapı[448], günümüzde Yol-İş Sendikası olarak kullanılmaktadır (Foto. 494).

Ev, zaman içerisinde geçirdiği onarımlarla günümüze gelebilmiştir. Harap durumda olan yapının 25.12.1996 tarihinde onarım projesi hazırlanmış olup 1997 yılında onarım geçirmiştir (Foto. 495)[449]. Bu onarımda dış cephede özgün cepheye sadık kalınsa da iç mekânda oldukça değişiklik yapılmıştır. İç sofalı olan yapı, gerçekleştirilen onarımda özgün plan şemasını kaybetmiştir. Güney cephesindeki çıkması hariç, çatısı ve birinci katı tamamen yıkılan evin üst kat dış duvarları bağdadiyken yığma duvar olarak yapılmış, iç duvar ise betonarme olarak tamamlanmıştır. Zemin kat girişini oluşturan sütunlu çıkmayla, güney cephedeki çıkma, ahşap malzemeyle sağlamlaştırılmıştır[450]. Üst kat pencereleri ise giyotin pencereyken kanatlı pencerelere dönüştürülmüştür[451].

Konumu: Samsun'un günümüzde en yoğun caddelerinden biri üzerine inşa edilmiş olan yapının içerisinde bulunduğu avlu, üç yönden duvarla çevrilidir. Eğimli bir arazide inşa edilmesinden dolayı yapının ön ve arka cepheleri arasında kot farkı vardır (Foto. 492, 493).

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum üzeri iki katlı olarak inşa edilmiştir. Özgün plan şemasında iç sofalı olan yapının iç mekanı oldukça değişmiştir[452].

Depo olarak kullanılmış olan bodrum kata, kuzey cephedeki bir kapıyla geçilmektedir. Bodrum katta, ortada, doğu-batı doğrultsunda uzanan dikdörtgen şekilli bir sofa (B05), sofanın kuzeyinde beş, güneyinde

[447] A. Tan, *agt.*, s. 71.
[448] Serpil Seyfi, *Samsun'da XIX. Yüzyılda Batı Tesirli Binaların Cephe Mimarisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Erzurum 2018, s. 48.
[449] S. Seyfi, *agt.*, s. 48.
[450] Müze araştırmacısı Emine Yılmaz ve Menderes Alan tarafından 28.01.1997 tarih ve 7 sayılı raporu.
[451] Birsel Güner ve Yasemin Feyiz tarafından 27.05.2003 tarih ve 34 sayılı rapor.
[452] Evin plan düzenlemesi oldukça değiştiği ve orijinal plan özelliklerini kaybettiği için günümüzdeki plan şeması tanıtılmayacak, özgün planı hakkında kısaca bilgi verilecektir.

dört mekan bulunmaktadır. Güney yönün ortasındaki oda (B03) cepheden taşırılmıştır. Mimari özelliklerinden dolayı özgün planında sofanın doğu ucunun (B01) sarnıç olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir (Şekil 236).

Zemin kata, İstiklal Caddesi'ne bakan doğu cephede, çıkmanın altında bulunan çift kanatlı ahşap kapıyla geçilmektedir. Kapıdan geçildiktan sonra özgün planda ortada bir sofa (Z06, Z11), sofanın iki tarafında farklı genişlikte odalar vardır. İç sofalı olan zemin katın güney yönündeki odalardan cepheden taşıntı yapan bölüm (Z03) merdiven bölümü olarak işlev görmektedir. Merdiven birimine güney cephede çıkma yapan bölümün doğu duvarına açılan kapıyla da geçilmektedir (Şekil 237).

Günümüzde misafirhane olarak düzenlenen ve özgün plan şemasını kaybeden zemin kata, Bora Sokağa bakan cephedeki merdivenle çıkılan bir kapıyla geçilmektedir. Doğu cephedeki kapıyla ise sadece birinci kata çıkan merdivenle ulaşılmaktadır.

Birinci katta, zemin katta olduğu gibi ortada bir sofa, sofanın etrafında odalar yer almaktadır. Doğu (ön) ve batı (arka) cepheden çıkma yapan sofa, üç bölüme (1K01. 1K16, 1K11) ayrılmıştır. maktadır. Bölümler arası geçiş çift kanatlı kapıyla sağlanmaktadır. Günümüzde, özgün plan şemasını kaybetmiş birinci kata, yapının doğu cephesindeki ahşap kapıdan girildikten sonra yirmi dört basamaklı sarmal merdivenle ulaşılmaktadır. Birinci kat günümüzde düzensiz plan göstermektedir. Birinci katın tavan kısmında aydınlatma feneri niteliğinde, dışarıdan içeriye doğru genişleyen bir düzenleme vardır. Bu kat sendikanın idari işleri için kullanılmaktadır (Şekil 238).

Girişin olduğu doğu cephe düzenlemesine diğer cephelere göre daha çok önem verilmiştir. Eğimden dolayı bodrum kat bu cepheden görülmemektedir. Cephe aksının ortasında bir kapı, kapının her iki yanında, taş işlemeli söveli üçer pencere bulunmaktadır. Pencerelerin üst kısımlarında kenger yaprağı motifli süslemeler görülmektedir (Foto. 499, 500). Zemin kat pencerelerinde demir parmaklıklı korkuluklar bulunmaktadır. Pencereleri iki yönden dikey, üstten yatay pilastr

çevrelemektedir. Birinci katta cepheden 150 cm kadar dışarıya taşırılmış çıkma vardır. Üçgen alınlıkla sonlanan çıkma, korint başlıklı çiftli sütunlarla taşınmaktadır (Foto. 501). Çıkmanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer, iki yanında ise dikdörtgen planlı ikişer ahşap pencere bulunmaktadır (Foto. 496, Şekil 239).

Bodrum kata geçişi sağlayan ahşap kapı, Bora Sokağı'na bakan güney cephededir. Güney cephede, zemin kat seviyesinde, birinci kata çıkışı sağlayan merdiven sofasına açılan bir giriş bulunmaktadır. Cephenin ortasında üç kat boyunca devam eden çıkma vardır. Çıkmanın ön yüzünde sağır yuvarlak kemer içerisine alınmış yuvarlak kemerli ikiz pencere uygulamasına yer verilmiştir. İkiz pencere zemin ve birinci katın arasına büyük boyutlu olarak yapılmıştır. İkiz pencerenin altında dikdörtgen küçük bir pencere daha vardır. Çıkmanın solunda zemin ve birinci katta tuvalete açılan iki küçük pencere mevcuttur. Çıkmanın iki yanında ise zemin ve birinci kata birer dikdörtgen pencere açıklığı yerleştirilmiştir (Foto. 497, Şekil 242).

Arka yöne bakan batı cephe, ön cepheyle benzer düzenlemeye sahiptir. Fakat kot farkından dolayı ön cephede görülmeyen bodrum kat, bu yönde cepheye yansımaktadır. Bodrum katta, taş çerçeveli dikdörtgen üç pencere vardır. Bodrum katı, birinci kattan yatay düz bir silme ayırmaktadır. Bodrum kat pencereleriyle aynı hizada, zemin katta, üç pencere bulunmaktadır. Birinci kattaki demir konsollu çıkmanın her yüzeyinde birer pencere açıklığına yer verilmiştir (Foto. 498, Şekil 241).

Kuzey cephe, diğer cephelere göre daha sade olup bodrum katta ikisi küçük dördü büyük, taş çerçeveli altı pencere mevcuttur. Zemin ve birinci katta ise simetrik olarak yerleştririlmiş dikdörtgen şekilli, ahşap beşer pencere vardır (Şekil 240).

Pencereler bodrum ve zemin katta taş çerçeveli, birinci katta ise ahşap çerçevelidir. Katlar arası taş silmelerle ayrılmış olup silmeler profillendirilmiştir. Bodrum ve zemin katta köşe kolonları taş, birinci katta ise ahşaptandır. Geniş saçaklı kırma çatı, Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Evin iç mekânları yapılan onarımda tamamen yenilendiğinden herhangi bir süsleme özelliği olup olmadığı bilinmemektedir. Fakat evin dış cephelerindeki taş süslemeler dikkat çekicidir. Ön doğu cepheye oldukça önem verilmiştir. Ön cephede zemin ve birinci kat arasındaki profilli silmenin altında birbirinin tekrarı şeklinde devam eden perde motifi vardır. Kat arasında perde motifi çıkmanın olduğu bölümde ahşap üzerine, iki yanında ise taş üzerine işlenmiştir (Foto. 500).

Birinci katta yer alan çıkmayı dört sütun taşımaktadır. Sütun başlıkları korint nizamında olup başlıkların köşelerinde volüt ve kenger yaprağı motifleri vardır (Foto. 501). Çıkmanın altında bitkisel bir süs kuşağı bulunmaktadır. Pencerelerin iki yanındaki pilastrların başlıkları kenger yaprağı biçimindedir. Giriş kapısının iki yanındaki pilastrların başlıkları, bitkisel süslemeli olup "Barok" karakter özelliği olan"S", "C" kıvrımları şeklinde tezyin edilmiştir (Foto. 502, 503). Ön cephede yer alan üçgen alınlık, korint başlıklı sütun başlıkları, pilastrlar ve kat silmeleri "Neo-klasik" üslup özellikleri göstermektedir.

Malzeme ve Teknik: Yapı, bodrum ve zemin katta kâgir, birinci katta ise bağdadi olarak inşa edilmiştir. Fakat onarım sonrası birinci kat yığma tekniğinde inşa edilmiş olup iç bölme duvarları betonarme yapılmıştır. Yapının özgün şemasında kapılarda, pencerelerde, merdivende, tavanda, tabanda, köşe dikmelerinde, saçak altı kaplamasında ahşap malzeme kullanılmıştır.

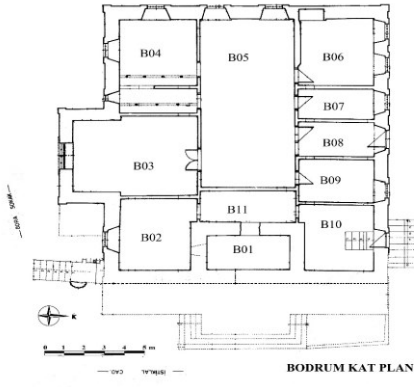

Şekil 236: Yol-İş Sendikası bodrum kat planı (SKVKBK-Bur-Ba Mimarlık)

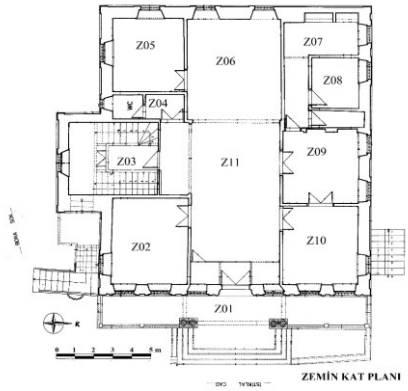

Şekil 237: Yol-İş Sendikası zemin kat planı (SKVKBK-Bur-Ba Mimarlık)

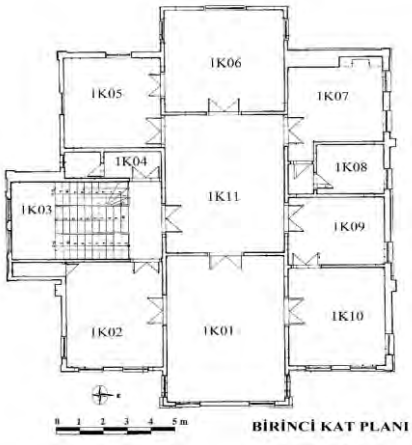

Şekil 238: Yol-İş Sendikası birinci kat planı (SKVKBK-Bur-Ba Mimarlık)

Şekil 239: Yol-İş Sendikası doğu cephesi (SKVKBK-Bur-Ba Mimarlık)

Şekil 240: Yol-İş Sendikası kuzey cephesi (SKVKBK-Bur-Ba Mimarlık)

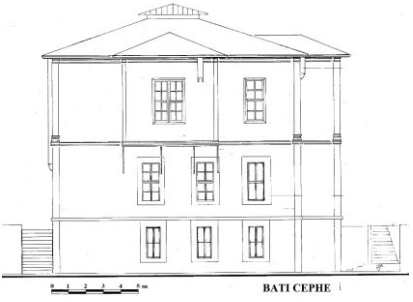

Şekil 241: Yol-İş Sendikası batı cephesi (SKVKBK-Bur-Ba Mimarlık)

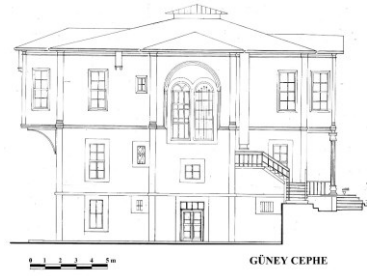

Şekil 242: Yol-İş Sendikası güney cephesi (SKVKBK-Bur-Ba Mimarlık)

Foto. 493: Yol-İş Sendikası'nın İstiklal Caddesi'nden görünümü (Yol-İş Sen. Arşivi)

Foto. 494: Yol-İş Sendikası'nın 1986 yılındaki durumu (SKVKBK 1986)

Foto. 495: Yol-İş Sendikası'nın 1997 yılındaki durumu (SKVKBK 1997)

Foto. 496: Yol-İş Sendikası doğu cephesi

Foto. 497: Yol-İş Sendikası'nın güneydoğudan görünümü

Foto. 498: Yol-İş Sendikası'nın güneybatıdan görünümü

Foto. 499: Yol-İş Sendikası'nın doğu cephe pencere düzenlemesi

Foto. 500: Yol-İş Sendikası pencere süsleme detayı

Foto. 501: Yol-İş Sendikası çıkmayı taşıyan sütun başlıkları

Foto. 502: Yol-İş Sendikası doğu cephesindeki yapıya geçiş düzenlemesi

Foto. 503: Yol-İş Sendikası'nın kapı süsleme detayı

Foto. 504: Yol-İş Sendikası birinci katın günümüzdeki hali

2.5.4. OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi

Katalog No: 52

Foto. 505: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi genel görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Ulugazi Mahallesi, Hakkıbey Sokak (No:12), 14 pafta, 492 ada, 1 parselde yer almaktadır. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 gün ve A-1363 sayılı kararıyla korunması gerekli eski eserler kapsamına alınmış olan ev, yine aynı kurumun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla taşınmaz kültür varlığı olarak tescil edilmiştir. Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 23.07.1990 gün ve 773 sayılı kararıyla koruma grubu III olarak belirlenmiştir[453].

Kitabesi olmayan yapının ne zaman yaptırıldığına dair bilgi bulunmamaktadır. Fakat karo döşeme kullanılan evlere, Samsun'da 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında rastlandığı için ev bu tarihlerde inşa edilmiş olmalıdır. Ev, mübadele öncesi Kocadağlı Dimit adlı bir Rum'a ait iken mübadeleden sonra Drama Mübadili Salih oğlu Mehmet ve zevcesi

[453] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-47 Numaralı Dosya.

Naide, Mahdumları Salih ve Hasan Efendi'ler, kerimesi Havva Hanım'a verilmiştir[454].

Geçirdiği onarımlarla günümüze gelebilen evin kuzeydoğuda yer alan kapısının üzerindeki levhaya Arap alfabesiyle "La İlahe İllallah, Muhammedün Resulullah" lafzı eklenmiştir.

Konut sahipleri tarafından koruma grubunun değiştirilmesi veya tescilden düşürülmesi için çeşitli zamanlarda, farklı kurum ve kuruluşlara dilekçe yazılmış fakat reddedilmiştir (Foto. 506). Yapı 2013 yılında basit çaplı bir onarım geçirmiştir[455]. On sekiz varis üzerindeyken 18.08.2018 tarihinde Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğü tarafından 372.900,00 TL bedelle satın alınmış ve basit çaplı bir onarım daha görmüştür. Ev günümüzde Ondokuz Mayıs Üniversitesi bünyesinde İlim Sanat ve Kültür Evi olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Yapının kuzeydoğu cephesi Hakkı Bey sokağa, güneydoğu cephesi Şehit Asteğmen Serkan Sokağa bakmaktadır. Avlu içerisinde yer alan evin etrafında 4 ve 5 katlı betonarme yapılar bulunmaktadır (Foto. 505). Avluya Hakkıbey Sokak üzerinde yer alan dekoratif demir kapıyla geçilmektedir. Avlunun etrafı 80 cm kadar yükseklikte ihata duvarıyla çevrilidir. Bu duvar 100 cm kadar yükseklikte demir korkulukludur. Avlu duvarında belirli aralıklarla korkuluk babaları bulunmaktadır. Yapının olduğu avlunun güney ve batı köşelerinde müştemilat yapıları yer almaktadır. Batı köşedeki müştemilat yapısı (Z11) tek mekânlı ve tek katlıdır. Güney köşedeki müştemilat ise ev ile aynı yükseklikte olup yapıya bitişiktir.

Mimari Özellikler: Zemin üzerine bir katlı olarak inşa edilmiş olan ev, iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir.

Zemin kata kuzeydoğu, kuzeybatı ve güneybatı cephelerden geçiş sağlanmaktadır. Kuzeybatıdaki tek kanatlı kapı, mutfağa (Z07) açılmaktadır. Güneybatı cephedeki tek kanatlı kapıdan merdiven sofasının

[454] B. Sarısakal, *Belge ve Tanıklarla…*, s. 519.

[455] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 24.05.2013 tarihli 1068 sayılı kararı.

olduğu bölüme geçilmektedir. Zemin kata asıl geçiş, kuzeydoğu cephe aksının ortasında, beş basamaklı taş merdivenle çıkılan sahanlıktaki (Z01) çift kanatlı ahşap kapıyla sağlanmaktadır. Çift kanatlı kapıdan geçildikten sonra pabuçluk kısmına ulaşılmaktadır. Pabuçluk kısmı karo mermer döşemelidir. Pabuçluktan çift kanatlı kapıyla kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda dikdörtgen sofaya (Z03) ulaşılır (Foto. 509, 510). Sofanın iki tarafına ikişer oda yerleştirilmiştir. Sofanın batısındaki odada (Z07) yer alan ocak nişinden, buranın mutfak olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır (Foto. 512). Ocak nişinin güneybatısında ahşap dolap vardır. Avlunun batı köşesine yerleştirilen, girişi dışarıdan olan müştemilat yapısına (Z09, Z10) mutfaktan geçiş açılmış ve dışarıdan verilen kapı açıklıkları iptal edilmiştir. Mutfaktan geçilen müştemilat yapısının arasındaki duvar kaldırılarak modern mutfak olarak düzenlenmiştir. Sofanın doğusunda yer alan dikdörtgen oda (Z04) diğer odalara göre daha büyük tutulmuştur. Zemin katta odalara geçişi sağlayan kapılar, çift kanatlı olup ahşap malzemelidir. Odalar dışa açılan dikdörtgen pencerelerle aydınlatılmaktadır. Zemin katın tabanı ve düz tavanı ahşaptandır. Sofanın güneybatı ucunda, dışa açılan kapının önünde de karo mermer kaplama görülmektedir (Foto. 510, 511). Sofanın güneybatı ucuna, üst kata çıkışı sağlayan ahşap tırabzanlı dönel merdiven yerleştirilmiştir (Şekil 243).

Birinci kata on dokuz basamaklı ahşap merdivenle ulaşılmaktadır (Foto. 513). İç sofalı plan düzenlemesi gösteren birinci katta sofa, kuzeydoğu ve güneybatı olarak ikiye ayrılmıştır. Güneybatı kısmı (1K06) merdiven sofası olarak kullanılmaktadır (Foto. 514). Kuzeydoğu ucu ise (1K01) cepheden taşırılarak çıkma oluşturmaktadır (Foto. 515). İkiye ayrılmış olan sofa çift kanatlı ahşap kapıyla birbirine bağlanmıştır. Zemin katta olduğu gibi bu katta da sofanın iki tarafına ikişer oda yerleştirilmiştir. Kuzeydoğudaki odalarla (1K02, 1K08), sofa arasındaki duvar kaldırılarak tek bir mekân haline getirilmiştir. Sofanın kuzeyinde yer alan odayla sofa arasındaki kaldırılan duvarın yerine altı kanatlı açılır-kapanır ahşap kapı yerleştirilmiştir. Sofanın doğusundaki odanın üç tarafına sedir eklenerek başoda gibi düzenlenmiştir. Birinci katın batısındaki odanın (1K07)

güneybatı duvarında ahşap yüklük görülmektedir (Foto. 516). Sofanın batısından müştemilat yapısına (1K09, 1K11) geçiş sağlanmıştır. Günümüzde bu mekanlar lavabo ve tuvalet olarak düzenlenmiştir (Şekil 244).

Ev, çıkmalı cephe düzenlemesine sahiptir. Girişin olduğu kuzeydoğu cepheye diğer cephelere göre daha fazla önem verilmiştir. Zemin katta, çıkmanın altı giriş olarak düzenlenmiştir. Taş söveli zemin kata geçiş kapısının dört tarafı silmelerle çevrelenmiştir. Çift kanatlı zemin kata geçiş kapısının iki yanında birer pencere bulunmaktadır. Bu pencerelerin yanına da dikdörtgen şekilli ikişer pencere yerleştirilmiştir. Birinci katta, cephe aksının ortasında, cepheden 150 cm kadar çıkıntı yapan üçgen alınlıklı cumba, silindirik gövdeli, kare kaideli iki taş sütunla taşınır. Cumbanın ön yüzünde iki, yan yüzlerinde birer basık kemerli giyotin pencere açıklığı bulunmaktadır (Foto. 507, Şekil 245).

Kuzeybatı cephede, zemin katta, iki pencere ile mutfağa açılan tek kanatlı ahşap kapı bulunmaktadır. Cephenin zemin katın üst tarafından başlayıp çatıya kadar devam eden baca, cepheyi dikey olarak bölmektedir. Kuzeybatı cephe aksının batısında ise iki kat boyunca yükselen müştemilat yapısı vardır (Şekil 246).

Güneybatı cephede, zemin katta, merdiven sofasına açılan bir kapı görülmektedir. Kapının sağında kapıya bitişik olarak küçük bir pencere açıklığı vardır. Birinci katta ise diğer pencerelerden daha büyük boyutlu olarak sofaya açılan yuvarlak kemerli bir pencere vardır. Bu pencerenin iki yanında ise dikdörtgen şekilli birer pencere açıklığı mevcuttur. Güneybatı cephenin batı tarafında da müştemilat yapısı cephe aksında eklenti olarak görülmektedir (Şekil 247).

Güneydoğu cephede ise zemin katta iki, birinci katta üç dikdörtgen pencere olup diğer cephelere göre daha sadedir. Bu cephede de kuzeydoğu cephede olduğu gibi cepheden taşıntı yapan baca çıkıntısı cepheyi dikeyde bölmektedir (Foto. 508, Şekil 248).

Zemin kat pencereleri boydan boya, birinci kat pencereleri ise yarısına kadar demir parmaklıdır. Taş kat silmesi, tüm cepheleri dolanmaktadır. Dar saçaklı yapının kırma çatısı, Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Ev süsleme bakımından genel olarak sade bir görünüme sahiptir. İç mekânda zemin kat sofasının iki ucundaki kapıların önünde yer alan pabuçluk kısımlarındaki karo mermer süslemeler dikkat çekicidir. Siyah, beyaz renkli karo mermerler bir araya getirilerek geometrik süslemeler oluşturulmuştur (Foto. 511). İki silindirik gövdeli taş sütunla taşınan çıkma, üçgen alınlık ve pencereler cephelere hareketlilik kazandıran mimari öğelerdir.

Malzeme ve Teknik: Yapının zemin katı yığma tuğla, asıl yaşama katı ise bağdadi olarak inşa edilmiştir. Diğer evlerde olduğu gibi burada da en çok kullanılan malzeme ahşaptır. Bina iskeleti dışında kapılar, tavan ve yer döşemeleri, pencereler, dolaplar, merdiven, korkuluklar, köşe dikmeleri ahşap malzemeyle yapılmıştır. Avlu kapısında, avlu duvarı korkuluklarında ve pencere korkuluklarında metal malzeme kullanılmıştır.

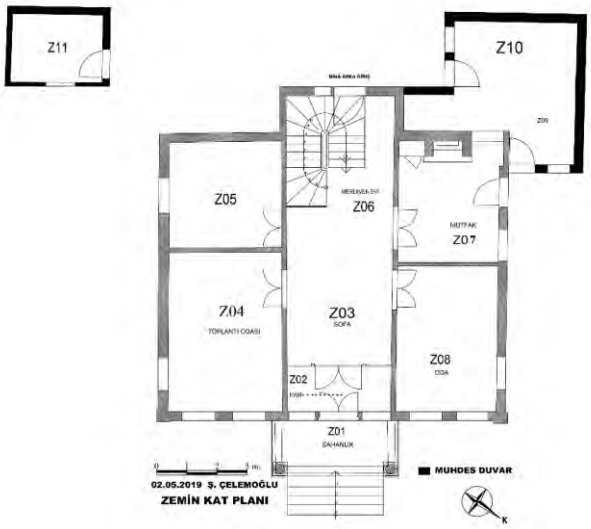

Şekil 243: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi zemin kat planı

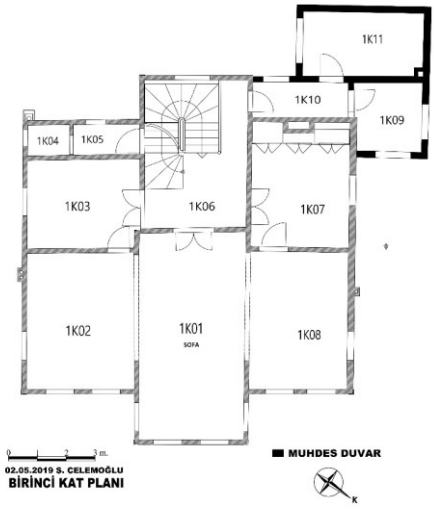

Şekil 244: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi birinci kat planı

Şekil 245: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi kuzeydoğu cephesi

Şekil 246: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi kuzeybatı cephesi

Şekil 247: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi güneybatı cephesi

Şekil 248: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi güneydoğu cephesi

Foto. 506: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi'nin onarım öncesi hali (SKVKBK 1990)

Foto. 507: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi'nin kuzeydoğu cephesi

Foto. 508: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi'nin doğudan görünümü

Foto. 509: Zemin kat sofasının kuzeydoğu bölümü

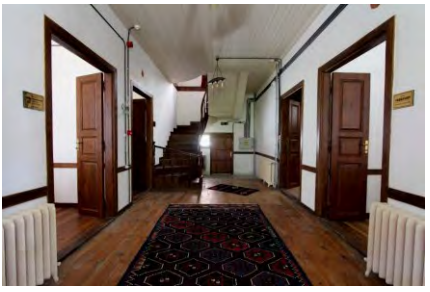

Foto. 510: Kat sofasının güneybatı bölümü

Foto. 511: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi zemin kat pabuçluğu

Foto. 512: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi zemin kat mutfağı

Foto. 513: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi birinci kata çıkış merdiveni

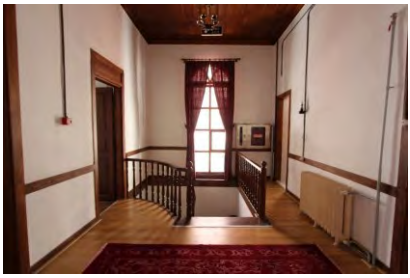

Foto. 514: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi birinci kat sofası kuzeydoğu bölümü

Foto. 515: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi birinci kat sofası kuzeydoğu bölümü

Foto. 516: OMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi birinci kat yüklük

2.5.5. Musa Arslan Evi

Katalog No: 53

Foto. 517: Musa Arslan Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Ev, Ulugazi Mahallesi, 614 Sokak (No: 7), 23 pafta, 283 ada, 44 parselde yer almaktadır. Yapı, Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 10.07.1996 tarih ve 2541 sayılı kararıyla korunması gerekli kültür varlığı[456] olarak tescil edilmiştir.

Evin ne zaman yapıldığına dair herhangi bir kayıt bulunamamıştır. Fakat evin kâgir olarak inşa edilmiş olması ve karo döşeme uygulamasından dolayı 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarına tarihlendirilebilir. Ev keşiş evi olarak bilinmektedir[457].

Bina zaman içerisine onarımlar görmüştür. 2012 yılında, yapının koruma grubunun II olarak belirlenmesine, fonksiyon değişikliği talebinin

[456] Katolik Kilisesi yanındaki keşiş evinin yıkılarak on katlı bina yapılmasına Anadolu Havarisel Naibi Ruggero Franceschını tarafından karşı çıkılarak bu yapının tescil edilmesi için Kültür Bakanlığı Anıtlar ve Müzeler Genel Müdürlüğü'ne 16.10.1995 tarihinde dilekçe verilmiştir. Evin bu dilekçe üzerine 1996 yılında tescil edildiği düşünülmektir.

[457] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-220 Numaralı Dosya.

uygun olduğuna, buna yönelik rölöve, restitüsyon ve restorasyon projelerinin onaylanmasına karar verilmiştir[458]. Restorasyon projesi yapının restaurant olarak işlev görmesine yönelik hazırlanmıştır. 2012 yılında gerçekleştirilen onarımlarda zemin kattan avlunun arkasına (100. Yıl Bulvarı'na bakan cephe) kapı açılmış ve bu cepheye merdiven eklenmiştir. Zemin katın odaları arasındaki bölmeler kaldırılmış, bu ve birinci kattaki bazı kapılar iptal edilmiştir. Bina ile kilise arasında bulunan keşişler evi yıkılmıştır. Evin sahanlık bölümünü kapatan camekan kaldırılmıştır (Foto. 518). 2019 yılında da basit çaplı bir onarım geçirmiş olan yapı, günümüzde kafe olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Ev, doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır. Daha önceden duvarlarla çevrili avlu içerisinde yer alan evin avlu duvarları kaldırılmıştır. Avlu duvarının yerine demir korkuluk eklenmiştir. Ön ve arkasında bulunan avlu ise tenteyle kapatılarak bu alanlara yeni işlevine yönelik masa ve sandalye eklenmiştir (Foto. 517).

Mimari Özellikleri: Yapı, bodrum kat üzerine iki katlı inşa edilmiş ve iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir.

Yapıya doğu ve batı cephelerinde yer alan kapılardan geçilmektedir. Bodrum kata, zemin kat sofasının batı ucunda yer alan merdivenden inilmektedir. Bu katta tuvalet ve depo olarak kullanılan mekanlar bulunmaktadır (Şekil 249).

Zemin kata, doğu cepheden merdivenle çıkılan sahanlıktaki (Z01), yuvarlak kemer formlu, çift kanatlı kapıdan geçilmektedir. Sahanlık ve kapıdan geçildikten sonraki pabuçluk bölümü karo mermer döşemelidir. İç sofalı olan zemin katta sofa (Z02), doğu-batı doğrultusunda dikdörtgen şekillidir (Foto. 523). Sofanın iki tarafında odalar bulunmaktadır. Sofanın solundaki (Z03, Z04) ve sağındaki (Z08, Z09, Z10) odalar arasındaki bölme duvarlar kaldırılarak yeni işlevine uygun hale getirilmesi için mekânların büyütülmesi amaçlanmıştır (Foto. 524). Doğu cephedeki ıslak mekân, daha sonradan kapıya dönüştürülmüştür (Şekil 250).

[458] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 31.05.2012 tarih ve 387 sayılı kararı.

Sofanın batısında bulunan ahşap merdivenden (Z05) birinci kata çıkılmaktadır. Birinci kat da zemin katta olduğu gibi iç sofalıdır (Foto. 525). Sofanın iki yanında odalar vardır. Odalar arasındaki bölmeler bu katta da kaldırılmıştır. Sofa her iki ucundan cepheden taşıntı yapmaktadır. Doğu ucundaki çıkmanın iki yan yüzünde yer alan kapılardan balkona (1K10) geçilmektedir. Çıkma ve balkonun aynı cephede ve aynı katta birlikte kullanılmış olması dikkat çekicidir. Onarımlar esnasında, ocak yüklük gibi geleneksel unsurlar kaldırılmıştır (Foto. 526, 527). Odalarda yalın çıtalı düz tavan uygulaması görülmektedir (Şekil 251).

Yapı çıkmalı ve balkonlu cephe düzenlemesine sahiptir. Yapının doğu cephesi sokağa bakmaktadır. Bodrum katın bir kısmı cepheye yansımaktadır. Cephe aksının ortasında zemin kata çıkan merdiven, iki tarafında ise bodrum katta iki küçük pencere vardır. Zemin katta, cephe aksının ortasına yuvarlak kemerli bir kapı, kapının iki yanına ise dar uzun "kim geldi" pencereleri yerleştirilmiştir. Cephe aksının sağında ve solunda da birer dikdörtgen pencere bulunmaktadır. Zemin kat seviyesinde, avlunun üzeri çatıyla kapatıldığı için cephe görünümünü bozulmuştur. Yapının birinci katının ortasında sofa cumbası olup sofanın üç tarafını saran balkonu bulunmaktadır. Bu uygulama geleneksel ev cephe düzenlemesinde karşılaşılan bir uygulama değildir. Çıkmayı silindirik gövdeli, iki ahşap sütun taşımaktadır. Balkon ise sütun başlığına oturan demir desteklerle taşınmaktadır (Foto. 522). Sütunlar postament şeklinde düzenlenmiş kaideye oturmaktadır. Balkonun iki tarafında da birer dikdörtgen şekilli pencere mevcuttur (Foto. 519, 520, Şekil 252).

Kuzey cephede, zemin ve birinci katta, ikişer pencere yer almaktadır (Foto. 520). Batı cephedeki eklenti bölüm son onarımda kaldırılmış, bu bölüme, yapıya geçiş için kapı açılmıştır. Bu cephede avlunun üzeri zemin kat seviyesine kadar tente ile örtülü olduğu için cephenin özgün dokusu bozulmaktadır. Cephenin ortası taşıntı yapmaktadır. Zemin katta, ortada bir kapı, kapının iki yanında birer pencere açıklığı vardır. Birinci katta ise biri çıkmada diğerleri iki yanında olmak üzere üç pencere açıklığı

bulunmaktadır. Daha önce sağır olan güney cephenin ise zemin ve birinci katına ikişer pencere eklenmiştir. Kat arası taş silme ile vurgulanmıştır.

Geniş saçaklı yapının saçak altları ahşap kaplamadır. Kırma çatılı ev, Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Yapının dış cephelerindeki, cepheye hareket kazandıran balkon ve çıkma unsurları dışına herhangi bir süslemesi bulunmamaktadır.

Malzeme ve Teknik: Evin bodrum katın tamamı, zemin ve birinci kat dış duvarları yığma tuğladır., Zemin ve birinci kat iç duvarları ise bağdadi tekniğinde inşa edilmiştir. Pencere ve kapı sövelerinde, merdivende, ön cephedeki taşıyıcılarda, tavan ve taban döşemelerinde ahşap malzeme kullanılmıştır. Dış merdivende ve kat silmesinde taş malzeme kullanılmıştır. Pencere ve balkon korkulukları demirdendir.

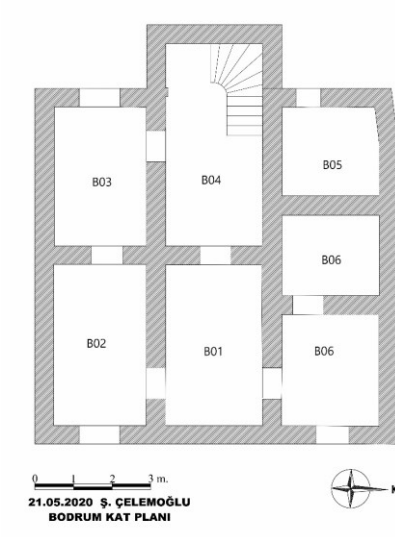

Şekil 249: Musa Arslan Evi bodrum kat planı

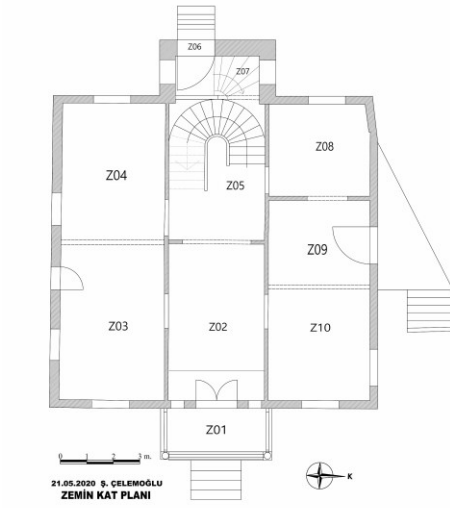

Şekil 250: Musa Arslan Evi zemin kat planı

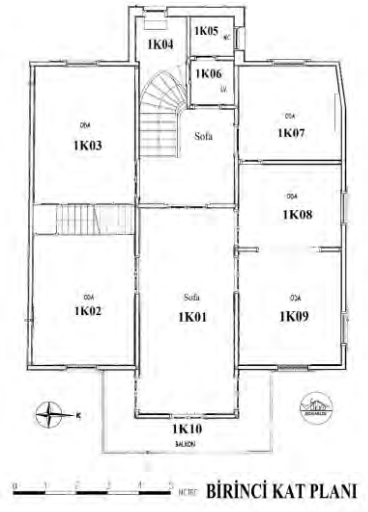

Şekil 251: Musa Arslan Evi birinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 252: Musa Arslan Evi doğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 518: Musa Arslan Evi'nin doğu cephe onarım öncesi görünümü (SKVKBK 2012)

Foto. 519: Musa Arslan Evi'nin doğu cephesi

Foto. 520: Musa Arslan Evi'nin kuzeydoğudan görünümü

Foto. 521: Musa Arslan Evi'nin doğu cephe birinci kat çıkma ve balkonu

Foto. 522: Musa Arslan Evi'nin birinci kat balkon ve çıkma taşıyıcıları

Foto. 523: Musa Arslan Evi zemin kat sofası

Foto. 524: Musa Arslan Evi'nin zemin kat güney bölümdeki oda

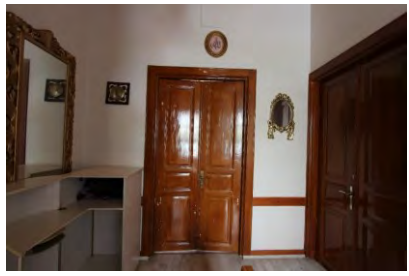

Foto. 525: Musa Arslan Evi birinci kat merdiven sofası

Foto. 526: Musa Arslan Evi birinci kat onarım öncesi yüklük (SKVKBK 2012)

Foto. 527: Musa Arslan Evi'nin birinci kat mutfağı ve ocak (SKVKBK 2012)

2.6. Hançerli Mahallesi

Hançerli Mahallesi Pazar ve Kale Mahallesi ile birlikte Samsun şehrinin 12. yüzyılda Selçuklular tarafından ilk kuruluş yeri olması bakımından önem taşımaktadır[459]. Tarihi dini yapı olarak Yalı Camisi (1485) ve Hançerli Camisi'nin (1871) olduğu mahallede, günümüzde kaymakamlık, hastane, vergi dairesi ve müftülük gibi kamu yapılarının ağırlıklı olduğu görülmektedir.

Mahalle, 19. yüzyılda kurulmuş olup bu yüzyılın en gelişmiş mahallelerinden birisidir. İsmini Hançer isimli bir şahıstan aldığı söylenmektedir[460].

Hançerli, günümüzde Selahiye, Liman, Kale ve Pazar mahalleleri arasında kalmaktadır. Bu mahallede Necip Bey Caddesi'nde üç ev bulunmaktadır.

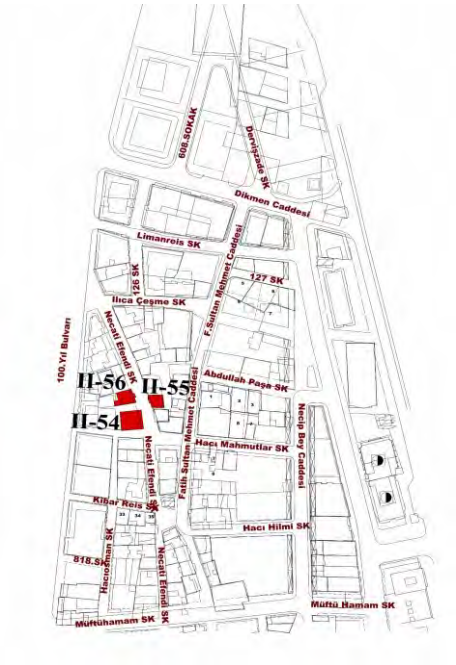

Şekil 253: Hançerli Mahallesi'ndeki evlerin konumları (İlkadım Belediyesi'nden işlenerek)

[459] A. Yılmaz, S. Gül, agm., s. 52.
[460] B. Sarısakal, *Samsun Belediye...*, s. 149.

2.6.1. Fethi Akyüz Evi

Katalog No: 54

Foto. 528: Fethi Akyüz Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Hançerli Mahallesi, Necati Efendi Sokak, (No: 111), 41 pafta, 340 ada, 6 parseldedir. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1983 tarih ve 1363 sayılı kararıyla tescillenmiş, Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 22.09.2006 tarih ve 879 sayılı kararıyla koruma grubu II olarak belirlenmiştir.

Evin yapım tarihi ile ilgili herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Özgün yapının geleneksel cephe düzeni ve bağdadi olarak inşa edilmesinden dolayı 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olmalıdır. Kaynaklarda evin Ermeni Gülyan Onnik Efendi Zevcesi Agavani'ye aitken, mübadele sonrası, Trabzon Harikzedesi Hüseyin Oğlu Hasan Efendi'ye verildiği belirtilmiştir[461].

[461] B. Sarısakal, *Belge ve Tanıklarla* … s. 729-730.

Yapı, 1935 yılında onarım görmüştür[462]. Fakat bu onarımda ne gibi işlemler yapıldığı bilinmemektedir. 2007 yılında, yapının, kullanılmaz durumda olduğu için restitüsyon projesi kurul tarafından onaylanmıştır[463]. 2007 yılında başlatılan onarım çalışmaları 2008 yılında bitirilmiş olan yapı, özgün plan şemasına sadık kalınarak yeniden inşa edilmiştir (Foto. 529, 531). Plan açısından özgün plana sadık kalınsa da iç mekânda geleneksel unsurlar (ocak, yüklük) kaldırılmıştır (Foto. 536).

Konumu: Necati Efendi Sokak ile Hacı Mahmutlar Sokak'ın kesiştiği parselde yer alan yapının iki cephesi bu sokaklara bitişiktir. Eğimli bir arazi üzerinde yer alan yapının etrafında 4-6 katlı betonarme yapılar bulunmaktadır. Yapının zemin katı ticarethane, birinci katı TMMOB Harita ve Kadastro Mühendisleri Odası Samsun Şubesi olarak kullanılmaktadır.

Mimari Özellikleri: Ev, eğimli araziye, zemin üzerine bir katlı olarak inşa edilmiştir.

Özgün plan şemasında zemin katın, Necati Efendi Sokağa bakan cephesinde iki kapı açıklığı bulunmaktadır. Fakat günümüzde bu iki kapının arasına diğer kapıların iki katı genişliğinde bir kapı açıklığı daha yerleştirilmiştir. Metal kapılar şeffaf camlıdır. Yapının zemin katı işyeri olarak kullanıldığı için özgün plan şemasını kaybetmiştir. Zemin kattan merdivenle çıkılan ara kat günümüzde işlevini yitirmiştir (Foto. 533, Şekil 254).

Hacı Mahmutlar Sokak'taki avlu kapısından girdikten sonra on üç basamaklı merdivenle batı cephedeki birinci kata geçişi sağlayan ahşap kapıya ulaşılmaktadır. Merdivenin altı depo olarak kullanılmaktadır. Birinci kat iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir (Foto. 534). Çift kanatlı kapıdan geçildikten sonra batı-doğu doğrultusunda uzanan sofanın (1K01) iki yanında odalar bulunmaktadır. Sofanın kuzeyinde üç (1K06, 1K07, 1K08), güneyinde iki oda (1K02, 1K03) bulunmaktadır (Foto. 535).

[462] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-179 Numaralı Dosya.
[463] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 15.02.2007 gün ve 1088 sayılı kararı.

Onarımdan önce sofanın güneyinde de üç oda varken, iki odanın arasındaki duvar kaldırılarak birleştirilmiştir. Yine aynı onarımda ocak ve yüklük gibi geleneksel unsurlar kaldırılmıştır. Girişin sağında ve solunda ise ıslak mekanlar (1K04, 1K05) bulunmaktadır. Birinci kat odalara geçişi sağlayan kapılar tek kanatlı ve ahşaptır. Birinci katın tavanı ve tabanı ahşaptanıdır (Şekil 255).

Evin cephesi, düz cephe düzenlemesine sahip olup herhanngi bir çıkma ya da balkon uygulamasına yer verilmemiştir. Necati Efendi Sokağına bakan doğu cephenin zemin katında, üç adet dikdörtgen planlı kapı açıklığının dışında (cephe aksının ortasındaki kapı, onarım sonrası) iki adet de yuvarlak kemer formlu taş söveli pencere açıklığı bulunmaktadır. Kapının üzerinde, cephenin ortasında, ara kata açılan iki adet ışıklık vardır. Sekiz adet olan üst kat pencereleri ise ahşap kornişli, dikdörtgen planlı giyotindir (Foto. 530, Şekil 256).

Hacı Mahmutlar Sokağa bakan güney cephede, zemin katın, eğimden dolayı doğudan batıya göre görünürlüğü azalmaktadır. Zemin katta bir, birinci katta beş dikdörtgen şekilli giyotin pencere bulunmaktadır (Foto. 528, 529)

Avluya bakan batı cephede, zemin katta, birinci kata çıkan merdiven yapıya paralel olarak yerleştirilmiştir. Birinci katta, cephe aksının ortasına yakın bir yerde, çift kanatlı bir kapı, kapının kuzeyinde ahşap söveli, dikdörtgen şekilli iki pencere açıklığı mevcuttur (Foto. 532, Şekil 257).

Kuzey cephede zemin kata bitişik olan eklenti yapıdan dolayı zemin kat görülmemektedir. Birinci katta ise beş pencere açıklığı vardır.

Köşe birleşimleri zemin katta gömme taş kolonla, birinci katta ahşap kolonla belirlenmiştir. Zemin ve birinci kat arası ahşap silmeyle vurgulanmıştır. Yapı geniş saçaklı, alaturka kiremitli bir çatı ile örtülmüştür.

Süsleme: Yapı, sade bir görünüme sahip olup herhangi bir süsleme unsuruna rastlanmamıştır.

Malzeme ve Teknik: Birinci kat yığma tuğla, ikinci kat bağdadi tekniğinde inşa edilmiştir. Zemin kat köşe kolonlarında, birinci kata çıkış

merdiveni ile zemin kat pencere ve kapılarının sövelerinde taş malzeme kullanılmıştır. Birinci kat köşe kolonlarında, kat aralarında, birinci kat pencerelerinde ve sövelerinde, saçakta ahşap malzeme kullanılmıştır. Yapı tamamen sıva kaplı olup hardal sarısı rengiyle boyanmıştır.

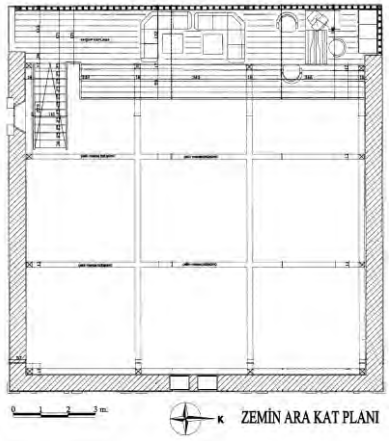

Şekil 254: Fethi Akyüz Evi zemin ara kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

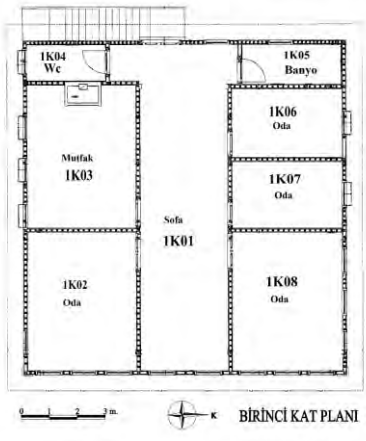

Şekil 255: Fethi Akyüz Evi birinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 256: Fethi Akyüz Evi doğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 257: Fethi Akyüz Evi batı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 529: Fethi Akyüz Evi'nin güneydoğudan görünümü (SKVKBK 1997)

Foto. 530: Fethi Akyüz Evi'nin doğu cephe görünümü

Foto. 531: Doğu cephe onarım öncesi görünümü (SKVKBK 2006)

Foto. 532: Fethi Akyüz Evi'nin güneybatıdan görünümü

Foto. 533: Fethi Akyüz Evi'nde zemin katın günümüzdeki hali

Foto. 534: Fethi Akyüz Evi'nin birinci kat sofası

Foto. 535: Fethi Akyüz Evi birinci kat kuzeydoğu köşesindeki oda

Foto. 536: Fethi Akyüz Evi zemin kat kuzeydoğu köşedeki oda

Foto. 537: Nesime Tuncay Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü (SKVKBK)

2.6.2. Nesime Tuncay Evi

Katalog No: 55

Foto. 538: Nesime Tuncay Evi batı cephe görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Hançerli Mahallesi, Necati Efendi Sokak, (No: 118), 41 pafta, 145 ada, 16 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

Evin inşa tarihini belirten herhangi bir kitabe yoktur. Bağdadi olarak inşa edilmiş olması ve sade gönyeli cephe uygulamasından hareketle ev, 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilebilir. Evin iç mekânlarında hane sahibi inceleme yapılmasına izin vermediği için ileride yapılacak bir inceleme sonucunda yapının tarihi ile ilgili bir ipucuna ulaşılması ihtimal dahilindedir.

Konumu: Yapı, kuzey-güney ekseninde inşa edilmiştir. Başlangıçta geniş bir avlu içerisine inşa edildiği düşünülen yapının batısında sokak, güneyinde dört katlı bir bina, kuzeyinde tek katlı bir yapı, doğusunda ise küçük bir avlu vardır. Avlunun olduğu arka bölüme, yapının güneyindeki

iki bina arasındaki geometrik süslemeli demir kapıdan geçilmektedir (Foto. 537, 538). Ev günümüzde kullanılmamaktadır.

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum kat üzerine iki kat ile tek oda halindeki cihannüma katından oluşmaktadır. Hane sahiplerinin izin vermemesinden dolayı eve girilemediğinden plan tipi görülememiştir.

Ev çıkmalı cephe düzenlemesi göstermektedir. Batı cephede, bodrum katta, ortada bir kapı, kapının iki yanında birer küçük pencere bulunmaktadır. Zemin katta beş dikdörtgen giyotin pencere vardır. Birinci katta sokağa bakan üç odanın ayrı ayrı ve kademeli olarak oluşturduğu gönyeli cephe düzenlemesi dikkat çekicidir. Bu çıkmaların köşelerinde ahşap gömme kolonlar, çıkma altlarında ise ahşap döşeme görülmektedir. Her çıkmada bulunan ikişer pencere dikdörtgen planlı olup alt kattakilerden farklı olarak kanatlıdır. Saçağa geçişte yivli ahşap işçilik görülmektedir (Foto. 540). Kule katının ise çatıdan dolayı bir kısmı cepheye yansımaktadır. Diğer cephelerde dikdörtgen pencereler vardır (Foto. 538, 539).

Süsleme: Evin iç mekanında süsleme unsuru olup olmadığı bilinmemektedir. Dış cephede bazı süsleme detayları dikkat çekmektedir. Saçak altında diş sırası şeklinde ahşap süsleme vardır. Birinci kat ahşap sövelerinde profiillenmeler görülmektedir. Batı cephedeki bodrum katın ahşap kapısı üzerinde "S", "C" kıvrımlı, bitkisel süslemeli kapı tokmağı bulunmaktadır (Foto. 541). Bu detaylar dışında süsleme unsuru yoktur.

Malzeme ve Teknik: Bodrum katı, taş yığma üzeri sıva olan yapının üst katları bağdadi üzeri sıvalıdır. Cihannüma katı ise tamamen ahşaptandır. Evin ana inşa malzemesi ahşap olup köşe kolonlarında, kat aralarında, pencerelerde, sövelerde, saçakta ve cihannüma katında ahşap malzeme kullanılmıştır. Demir ve taş malzemeli öğeler ahşaba göre oldukça azdır.

Foto. 539: Nesime Tuncay Evi ön cephe çıkma ayrıntısı

Foto. 540: Nesime Tuncay Evi cihannüma katı

Foto. 541: Nesime Tuncay Evi batı cephe zemin kat kapı tokmağı

2.6.3. Fatma Akyüz Evi

Katalog No: 56

Foto. 542: Fatma Akyüz Evi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Eser, Hançerli Mahallesi, Necati Efendi Sokak, (No: 115), 41 pafta, 340 ada, 17 parselde yer almaktadır. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 08.06.1979 tarih ve A-1676 sayılı kararı ve Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla tescillenmiştir.

Evin inşa tarihi ile ilgili herhangi bir belge tespit edilememiştir. Fakat iç sofanın tercih edilmesi, bağdadi olarak inşa edilmiş olması, sade çıkmalı cephe uygulamasından dolayı ev, 19. yüzyılın ikinci yarısına tarihlendirilebilir. Günümüzde ise evin zemin katı ticarethane, birinci (Adem Kosif Evi) ve ikinci katı (Seyit İhsan Sağıroğlu Evi) farklı kişiler tarafından mesken olarak kullanılmaktadır.

1982 yılında, yapının yerine yeni inşaat yapılabilmesi amacıyla tescilden düşürülmesi için başvuru yapılmış, bu başvuruya evin rölövesinin hazırlanıp kurul tarafından onaylandıktan sonra yeni yapılaşmaya

gidilebileceği belirtilmiş[464], fakat yapı yıkılmamıştır. Y. Ziya İskit 08.09.1987 tarihli başvurusunda yıkım izni istemiş fakat tescilin kaldırılmasına yönelik başvurusu reddedilerek yapının koruma grubu IV olarak belirlenmiştir[465].

Samsun Kültür Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 07.07.2005 gün 308 sayılı kararıyla fonksiyon değişikliği ve esaslı onarımına yönelik proje kabul edilmiş, yine aynı kurulun 22.06.2006 gün ve 756 sayılı kararıyla da tescilli yapının fonksiyon değişikliğine dair projesi kabul edilmiştir[466]. 2006 yılında tamamlanan bu onarımda harap ve kullanılamaz durumda olan yapının özellikle zemin katı işyeri olarak düzenlendiğinden oldukça değişime uğramıştır (Foto. 544). Birinci ve ikinci katta da mekânsal değişiklikler yapılmış, kapsamlı bir onarım geçirmiştir.

Konumu: Ön cephesi Necati Efendi Sokağı'na bitişik olan yapı, çevresinde bulunan diğer evlerle birlikte bütüncül bir görünüm sağlayarak bulunduğu sokağın tarihi dokusuna katkı sunmaktadır. Yapının güneyinde ve karşısında (doğusunda) birer tescilli yapı daha bulunmaktadır. Bu evler dışında olan taşınmazların tamamı yeni yapılaşmalardır. Evin etrafında bulunan beş ve dokuz katlı yapılaşmalar bu tarihi yapılarla güneş ve manzara yönünden uyuşmazlık oluşturmaktadır. Evin herhangi bir avlusu olmayıp Necati Efendi sokağa bitişik nizamdadır (Foto. 542).

Mimari Özellikleri: Ev, eğimli bir araziye inşa edilen bina, zemin üzeri iki katlıdır.

Zemin kat işyeri olarak kullanıldığından dolayı özgün şemasını kaybetmiştir (Şekil). Batı cephede yer alan birinci kata geçiş kapısına, kuzey cephede yer alan merdivenle ulaşılmaktadır. Birinci kat iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir (Foto. 547). Birinci kat plan düzenlemesi ortada bir sofa ve onun iki tarafındaki odalardan meydana gelmektedir.

[464] Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 09.04.1982 gün ve A-3431 sayılı kararı.

[465] Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Yüksek Kurulu'nun 04.03.1988 gün ve 14 sayılı kararı.

[466] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-118 Numaralı Dosya.

Doğu-batı doğrultusunda uzanan dikdörtgen şekilli sofanın (1K01) batıya doğru daralması dikkat çekicidir. 2006 yılında gerçekleştirilen onarımda, sofanın güneyinde yer alan odaların arasındaki duvar kaldırılarak tek oda (1K02) haline getirilmiş, odanın batısı tuvalet (1K03) olarak düzenlenmiştir. Sofanın güneybatısında yer alan odanın (1K08) güney duvarındaki ocak ve dolaplar bu onarımda kaldırılmıştır (Foto. 548). Birinci katın batı cephesinin güney yönünde cepheden taşıntı yapan mutfak bölümü sonradan eklenmiştir (Şekil 258).

İkinci kat, birinci kat ile odaların yerleştirilişi ile benzer düzenlemeye sahiptir. İkinci kata batı cepheden girişi olan ahşap merdivenle ulaşılmaktadır. Doğu-batı doğrulstusunda uzanan sofanın (2K01) doğu ucunun cepheden taşıntı yapmasıyla birinci kattan farklılık göstermektedir (Şekil 259, 260).

Yapının cepheleri cumba ve pencereler dışında sade bir görünüme sahiptir. Kuzeydoğu cephede, zemin katta üç, birinci katta beş dikdörtgen şekilli pencere bulunmaktadır. İkinci katta, ortada ahşap desteklerle taşınan üç yönlü düşey dikdörtgen bir çıkma mevcuttur. Bu çıkmanın ön yüzünde iki, yanlarında birer, sağında ve solunda ise dikdörtgen şekilli ikişer pencere açıklığı vardır (Foto. 543, Şekil 261).

Kuzeybatı cephenin birinci ve ikinci katında simetri oluşturacak şekilde üçer pencere açıklığı görülmektedir (Şekil 262). Yapının güneybatı cephesinde, kot farkından dolayı zemin kat gömülü durumdadır. Evin cephe aksının güney tarafında, cepheden taşıntı yapan eklenti olarak mutfak bulunmaktadır. Cephe aksının sağında ise ikinci kata çıkış merdivenine açılan ahşap kapı bulunmaktadır. Birinci kattaki muhdes mutfak bölümü, ikinci katta da devam etmektedir. Islak hacimlere açılan iki küçük pencere açıklığı bulunmaktadır (Foto. 546).

Güneydoğu cephede ise pencere bulunmayıp sağır tutulmuştur. Cephe duvarı ahşap kaplamalıdır. Yapının tüm pencereleri ahşap çerçeveli, dikdörtgen ve giyotindir (Foto. 545, Şekil 263).

Katlar arası düz, sade ahşap silme ile ayrılmaktadır. Geniş saçakları bulunan yapı, kırma çatılıdır.

Süsleme: Yapının cepheleri cumba ve pencereler dışında sade bir görünüme sahiptir. 2006 yılında yapılan onarımlarda geleneksel öğeler (ocak, yüklük) kaldırıldığı için iç mekanda süsleme unsuru olup olmadığı bilinmemektedir (Foto. 548).

Malzeme ve Teknik: Yapının zemin katı yığma taş, birinci ve ikinci katları ise bağdadidir. Köşelerde ve kat aralarında, pencerelerde, sövelerde ve saçakta ahşap kullanılmıştır. Güney cephe tamamen ahşap kaplamadır.

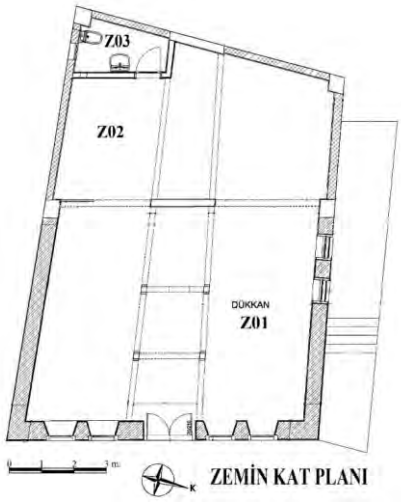

Şekil 258: Fatma Akyüz Evi zemin kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

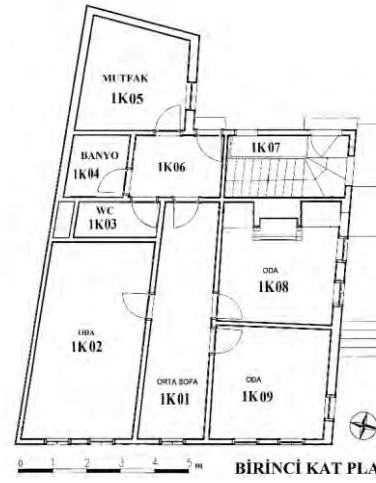

Şekil 259: Fatma Akyüz Evi birinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

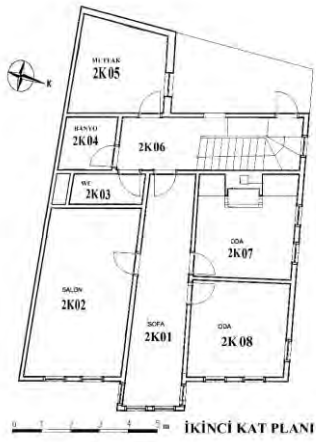

Şekil 260: Fatma Akyüz Evi ikinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 261: Fatma Akyüz Evi kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

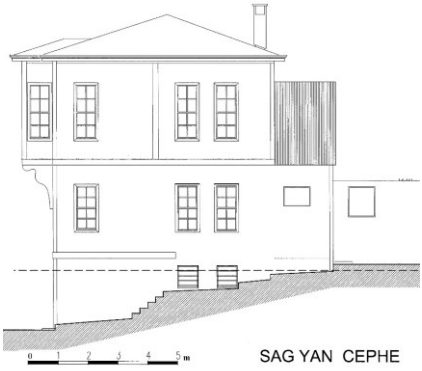

Şekil 262: Fatma Akyüz Evi kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

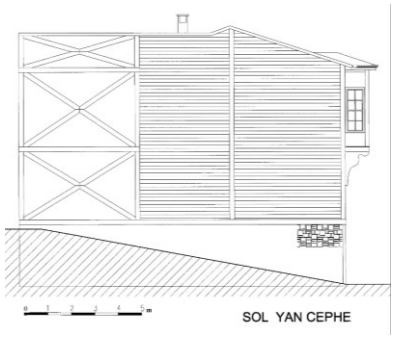

Şekil 263: Fatma Akyüz Evi güneydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 543: Fatma Akyüz Evi'nin kuzeydoğu cephe görünümü

Foto. 544: Fatma Akyüz Evi'nin kuzeydoğu cephe Görünümü (SKVKBK 2006)

Foto. 545: Fatma Akyüz Evi'nin güneydoğu cephesi

Foto. 546: Fatma Akyüz Evi'nin batı cephesi (SKVKBK 1997)

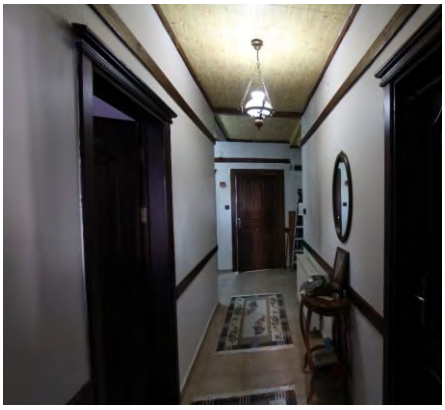

Foto. 547: Fatma Akyüz Evi birinci kat sofası

Foto. 548: Fatma Akyüz Evi ikinci kattaki ocağın özgün hali (SKVKBK 2006)

2.7. Karadeniz Mahallesi

Karadeniz Mahallesi, Zafer, İstasyon ve Çiftlik mahalleleri arasında olup kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplamaktadır. Karadeniz Mahallesi'nin olduğu alan önceden Ondokuz Mayıs Mahallesi sınırları içerisindeyken nüfusun artmasından dolayı ayrılarak yeni bir mahalle kurulmuştur.

Karadeniz Mahallesi'nde Şahinzade Remzi Bey Evi olarak bilinen ev grubu dışında günümüze gelebilen ev bulunmamaktadır.

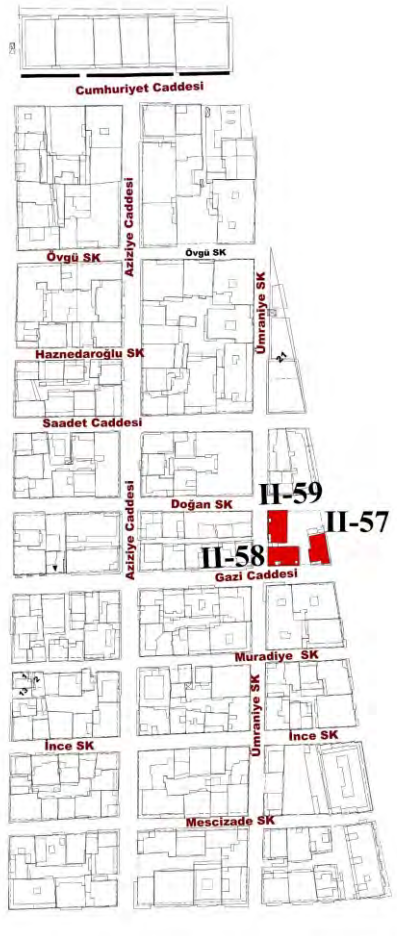

Şekil 264: Karadeniz Mahallesi'ndeki evlerin konumları (İlkadım Belediyesi'nden İşlenerek)

2.7.1. Şahinzade Remzi Bey Evi (A Blok)

Katalog No: 57

Foto. 549: Şahinzade Remzi Bey evlerinin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Ev, Karadeniz Mahallesi, Gazi Caddesi (No: 145), 4 pafta, 234 ada, 6 parselde yer almaktadır. Yapı, Atatürk'ün 20-24 Eylül 1924 tarihinde Samsun'a eşi Latife Hanımla ikinci kez gelişinde kaldığı yer olarak bilinmektedir[467]. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve A-1363 sayılı kararıyla eski eser olarak tescil edilmiştir.

Şahinzade Remzi Bey Evi olarak bilinen üç yapının inşa kitabesi bulunmamaktadır. Fakat Kurul dosyasında 20. yüzyılın başlarından inşa edilmiş olduğu belirtilmiştir[468]. Evlerin kâgir olarak inşa edilmiş olması, balkonlarındaki karo döşeme uygulaması ve çıkma yerine balkon uygulamasının görülmesi evlerin bu tarihlerde inşa edilmiş olabileceğini göstermektedir.

[467] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17.11.2011 tarihli 115 sayılı kararı.
[468] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-24 Numaralı Dosya.

Yapı, Samsun Belediye Encümeni'nin 01.04.1983 gün ve 854 sayılı kararıyla Güzel Sanatlar Galerisi olarak düzenlenmek üzere bitişiğindeki taşınmazlarla birlikte kamulaştırılmıştır. Bu amaçla hazırlanan restorasyon proje, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 13.05.1983 gün ve A-4416 sayılı kararıyla onaylanmıştır. Bu proje doğrultusunda gerçekleştirilen restorasyon çalışmaları tamamlandıktan sonra avlu tanzimi aşamasında, belediye, yapıların Güzel Sanatlar Galerisi olarak değil, konservatuar olarak kullanılmasına karar vermiştir. Konservatuar olarak kullanılmasına yönelik hazırlanan projeye göre izin alınmadan iç bölmelerin kaldırılması, yapının özgün durumunu kaybetmesine sebep olmuştur. Bu konuda Taşınmaz Kültür Varlıkları Ankara Bölge Kurulu'nun olumsuz görüşünü bildiren 28.11.1986 gün ve 1139 sayılı kararı bulunmaktadır. Yapının, 2011 yılında Samsun Kültür Varlıkları Koruma Kurulu tarafından onarım kararı onaylanmış ve restore edilmiştir[469]. Aynı yıl Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu tarafından yapının koruma grubu I olarak belirlenmiştir[470]. Evin zaman içerisinde geçirdiği onarımlarda iç mekân düzenlemesi tamamen değişmiştir. Yapı günümüzde Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Geniş bir avlu içerisinde yer alan yapının iki cephesi sokağa, diğer iki cephesi ise avluya bakmaktadır. Köşe parselde yer alan yapıyla aynı avlu içerisinde benzer mimari özelliklere sahip iki ev daha bulunmaktadır[471]. Avlu 100 cm yüksekliğinde duvar ve demir korkuluklarla çevrilidir. Avluya güneybatı ve güneydoğuda yer alan demir kapılardan geçilmektedir (Foto. 549, Şekil 265).

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum kat üzeri iki katlı, dikdörtgen planlı bir yapıdır**.**

[469] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17.12.2011 tarihli 182 sayılı kararı.

[470] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 15.11.2011 tarihli 74 numaralı raporu.

[471] Bu evlerin ayırt edilebilirliğinin kolaylaştırılması için A, B ve C blok olarak isimlendirilmiştir.

Bodrum kata, avluya bakan kuzeybatı cephe aksının solunda yer alan ahşap kapıyla geçilmektedir. Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan kareye yakın alanın (A-B01) güneydoğu bölümü ahşapla bölünmüş ve depo olarak işlevlendirilmiştir. Bodrum katın güneybatı bölümünde tuvalet mekanları (A-B03) ve çay ocağı (A-B02) bulunmaktadır. Bodrum katın batısındaki kesme taş merdivenle zemin kata çıkılmaktadır (Şekil 266, 267).

Yapının zemin katına geçiş, Gazi Caddesi'ne bakan güneybatı cephesinde sekiz basamaklı merdivenle (A-Z04) ulaşılan ahşap kapıdan sağlanmaktadır. Ahşap kapı, basık kemerli olup çift kanatlıdır. Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan sofanın (A-Z05) solunda bodrum kata kadar inen merdiven yer almaktadır (Foto. 558). Girişin sağında ise günümüzde ofis olarak kullanılan iki dikdörtgen mekân (A-Z02, A-Z03) bulunmaktadır. Girişin aksında bulunan kapıyla günümüzde müdüriyet odası olarak kullanılan, kareye yakın odaya (A-Z01) geçilmektedir (Foto. 559). Bu odanın kuzeydoğu duvarının ortasında bulunan kapı balkona (A-Z07) açılmaktadır (Şekil 268, 269).

Giriş sofasının kuzeyinde bulunan kesme taş merdivenle birinci kata çıkılmaktadır. Birinci katta (A-1K01) bölme duvarlar tamamen kaldırılmıştır. Ahşap ve cam bölmelerle kuşatılmış küçük ofisler yapılmıştır (Foto. 560). Giriş sahanlığının üzeri bu katta balkon (A-1K02) olarak düzenlenmiştir. Yine güneydoğu duvarında sokağa açılan iki balkon (A-1K03, A-1K04) bulunmaktadır (Şekil 270, 271).

Evde balkonlu ve çıkmalı cephe düzenlemesi görülmektedir. Girişin olduğu güneybatı cephesi Gazi Caddesine bitişiktir. Bodrum katta, cephe aksının solunda, zemin kata çıkış merdiveni mevcuttur. Zemin katta cephe aksının kuzeydoğusu cepheden taşıntı yapmaktadır. Bu çıkıntı üç kat boyunca devam etmektedir. Zemin kata geçiş kapısı ile kapının iki yanındaki pencereler basık kemerlidir. Birinci katta giriş kapısının üzerinde demir korkuluklu balkon yer almaktadır. Balkonu taşıyan demir destek, zemin kata kadar inmektedir. Bu kapının solunda ve cepheden çıkma yapan bölümde birer dikdörtgen şekilli, kesme taş çerçeveli ahşap pencere açıklığı bulunmaktadır. Çıkma üçgen alınlıklı olup, saçak ve çatıyı

çevreleyen silme altında meander sırası cepheleri dolanmaktadır (Foto. 551, Şekil 272).

Güneydoğu cephe Lise Caddesine bitişiktir. Eğimden dolayı cephe aksında sola doğru görünürlük azalmaktadır. Bodrum ve zemin katta dörder pencere bulunmaktadır. Birinci katta cephe aksının ortasında iki balkon mevcuttur. Balkonlara ahşap çift kapıdan geçilir ve kapılar düz lentolu olup dikdörtgen formundadır. Her iki balkon da demir konsollarla desteklenmektedir. Kapıların iki yanında birer pencere mevcuttur. Bodrum kat ve birinci kat pencereleri dikdörtgen şekilli, zemin kat pencereleri basık kemer formludur. Cephelerde yer alan kolonların altlarında kademelenme vardır (Foto. 553, Şekil 273).

Avluya bakan kuzeydoğu cephenin bodrum katında iki pencere mevcuttur Zemin katta cephe aksının sağında çift kanatlı ahşap kapıyla girilen balkon yer alır. Balkon dikdörtgen formunda olup demir korkulukludur. Balkon kapısı ile iki yanında yer alan pencereler basık kemerlidir. Balkon, iki taş destekle taşınmaktadır. Birinci katta ise dikdörtgen şekilli, taş söveli üç pencere açıklığı bulunmaktadır (Foto. 552, Şekil 274).

Yapının kuzeybatı cephesi iki bölüm olarak düzenlenmiştir. Cephenin sağ tarafı üç kat boyunca çıkma yapmaktadır. Bodrum katta dört pencere açıklığı, bir kapı açıklığı bulunmaktadır. Zemin ve birinci katta altışar pencere vardır. Bu cephedeki pencere açıklık boyutları birbirinden farklıdır. Diğer cephelerden farklı olarak birinci kat pencereleri basık kemerli değildir. Bodrum kat ve birinci kat pencerelerinde demir parmaklıklar bulunmaktadır.

Yapıda yataylık hâkim olup katlar birbirinden silmelerle ayrılmıştır. Yapı, yatayda geniş kuşaklar, kat silmeleri ve altlarında dekoratif bordürler, dikeyde pilastrların kesişmesi sonucu simetrik bir düzen göstermesi bakımından cephelerde Neo-klasik mimari anlayışın uygulandığı görülmektedir. Bodrum kat dış cephesinde de kare kesitli taşıntı yapan rustik örgü yine Neo- klasik dönem özelliğidir. Zemin katı, birinci kattan ayıran kat silmesinin altındaki bordürde perde motifi Neo-barok üslubu

yansıtmaktadır (Foto. 566). Köşe kolonları kabarık kesme taştandır. Kırma çatının üzeri Marsilya tipi kiremitle örtülüdür. Çatı oluk alt kenarları alçı kaplıdır.

Süsleme: İç mekânlar sade ve süslemesiz olup dış cephede ise taş süsleme unsurları karşımıza çıkmaktadır. Tüm cephelerde pencere açıklıkları ve iki cephedeki balkonlar cepheye hareketlilik kazandırmaktadır. Saçak altı ve kat silmesinin altındaki bordürde süslemeler görülmektedir. Kat silmesinin altındaki perde motifi ve saçak altındaki meander motifi tüm cepheyi dolanmaktadır (Foto. 564, 566). Giriş kapısının merdiven korkuluğunda, birinci ve ikinci katta yer alan balkonların demir korkuluklarında süslemeler bulunmaktadır. Güneydoğu cephenin ikinci katındaki balkonları taşıyan konsollarda kıvrımlı ve uçları volüt şeklinde süslemeler görülmektedir. Balkon döşemelerinde dekoratif karo mozaik görülmektedir.

Malzeme ve Teknik: Yapı, yığma tekniğinde olup tuğla malzeme ile inşa edilmiştir. Kapı ve pencere çerçeveleri ahşap malzemeli olup pencere sövelerinde ve denizliklerinde taş malzeme kullanılmıştır. Ayrıca bodrum kattan zemin kata çıkışı sağlayan merdiven basamaklarında da kesme taş kullanılmıştır.

2.7.2. Şahinzade Remzi Bey Evi (B Blok)

Katalog No: 58

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Ev, Karadeniz Mahallesi, Gazi Caddesi (No: 143), 4 pafta, 234 ada, 1, 4, 6, 8, 9 parsellerde yer almaktadır.[472]. Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve A-1363 sayılı kararıyla eski eser olarak tescil edilmiş, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla tescilin devamına karar verilmiştir.

Yapı, A Blok ile aynı tarihlerde onarım görmüş olup benzer işlemler görmüştür. Bina günümüzde Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı'na bağlı olarak Yaşlı Bakım Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Geniş bir avlu içerisinde yer alan yapı, etrafındaki iki yapıyla bütünlük oluşturması bakımından önem taşımaktadır (Foto. 550, Şekil 265).

Mimari Özellikleri: Yapı, bodrum üzerine iki katlı olarak eğimli bir arazi üzerinde inşa edilmiştir. Özgün plan şemasında aynı kütlede bulununan iki yapı yan yana simetrik olarak düzenlenmiştir ve bu yapılar müstakil olarak kullanılmıştır. Her yapının girişi ve üst kata çıkış merdiveni farklıdır.

Bina, gerçekleştirilen onarımlarda yapının iç mekan düzenlemesi tamamen değiştirilmiş ve özgün plan şemasını kaybetmiştir. Bodrum kata kuzeydoğu cephede B ve C Blokların birleşim noktasındaki açılan kapıdan geçilmektedir. Girişin sağında zemin kata çıkış merdiveni yer almaktadır. Bodrum katta tuvalet mekanları ve depo bulunmaktadır (Şekil 266, 277).

Gazi Caddesi'ne bakan güneybatı cephedeki dört taş basamaklı merdivenle ulaşılan iki sahanlıktaki (B-Z03, B-Z05), iki ahşap kapıyla zemin kata iki ayrı geçiş bulunmaktadır. Bu kapıların yanında bodrum kattan zemin kata çıkılan merdiven bulunmaktadır. Günümüzde, zemin

[472] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 17.11.2011 tarihli 115 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-24 Numaralı Dosya.

katta, bekleme salonları ve depo olarak kullanılan mekanlar bulunmaktadır. Simetrik olarak düzenlenmiş iki yapı birleştirilerek tek yapı haline getirilmiştir. Özgün plan şemasında zemin ve birinci kat dış sofalıdır. Güneybatı cephedeki çift kanatlı ahşap kapılardan geçildikten sonra ulaşılan sofanın kuzeybatısında iki oda bulunmaktadır. Sofanın kuzeydoğusunda ise lavabo ve üst kata çıkış merdiveni vardır (Şekil 268, 269).

Birinci kat günümüzde idari ofislerin bulunduğu kattır. Birinci özgün plan şemasını kaybetmiş, tek yapı olarak işlevsel hale gelmiştir. Özgün plan şemasında dış sofalı olan birinci katta iki tarafta da merdivenden sonra ulaşılan sofanın kuzeybatısında zemin katta olduğu gibi iki oda bulunmaktadır (Şekil). Zemin kata giriş sahanlıklarının üzeri birinci katta balkon (B-1K05, B-1K06) olarak düzenlenmiştir. Demir korkuluklu balkonlar karo mermer döşemelidir (Foto. 561, Şekil 270, 271).

Evde balkonlu ve çıkmalı cephe düzenlemesi görülmektedir. Girişin olduğu güneybatı cephe, Gazi Caddesine bakmaktadır. Kot farkından dolayı bodrum kat cepheye yansımamaktadır. Birinci katta, iki yapının girişinin olduğu sahanlık ile girişin yanında iki kat boyunca devam eden çıkma bulunmaktadır. Cephe aksına göre sağdaki yapının birinci katında bulunan balkonu taşıyan destek, kesme taştandır ve birinci kata kadar inmektedir. Zemin ve birinci katta yer alan cephe ve pencere düzenlemesi simetriktir. Taş söveli dikdörtgen pencereler zemin katta demir parmaklıklıdır (Foto. 554, Şekil 272).

Avluya bakan güneydoğu cephe sadedir. Bodrum katın bir kısmı görülen cephesinde, bodrum katta ve zemin katta ikişer, birinci katta ise dikdörtgen şekilli bir pencere açıklığı bulunmaktadır (Şekil 273).

Kuzeydoğu cephe aksının sağına sonraki dönemlerde, üç kat boyunca B Blok ile C Blok arasına geçiş açılmıştır. Cephe aksının solunda ise zemin ve birinci katta üçer, bodrum katta ise bir dikdörtgen pencere vardır. Ümraniye Sokağa bakan kuzeybatı cephede üç katta da taş söveli, dikdörtgen şekilli ikişer pencere açıklığı görülmektedir (Foto. 556, Şekil 274).

Yapıda yataylık hâkim olup katlar birbirinden silmelerle ayrılmıştır. Yapının bosajlı geçmeli köşeleri, kesme taştandır. Zemin katı, birinci kattan ayıran geniş bir silme yapıyı çevrelemektedir. Silmenin altındaki ağaç motifli kartuşlar yapıyı dolanmaktadır. Saçak altındaki silmede meandır motifli süslemeler görülmektedir (Foto. 564, 565). Dört cephesinde de pencere açıklığına yer verilmiş ve cephelerin pencerelerle hareketliliği sağlanmıştır. Bodrum kat ve birinci kat pencerelerinde demir parmaklıklar bulunur. Geniş ahşap saçaklı yapı, kırma çatı ile örtülüdür.

Süsleme: İç mekânlar sade ve süslemesizken, dış cephede taş süsleme unsurları ile karşılaşılır. Tüm cephelerde pencere açıklıkları ve iki cephedeki balkonlar cepheye hareketlilik kazandırmaktadır. Saçak altı ve kat silmesinin altındaki bordürde süslemeler görülmektedir. Kat silmesinin altındaki stilize ağaç motifi ve saçak altındaki meander motifi tüm cepheleri dolanmaktadır (Foto. 564, 565)).

Malzeme ve Teknik: Yapı, yığma tekniğinde olup tuğla malzemeyle inşa edilmiştir. Kapı ve pencere çerçeveleri ahşap malzemeli olup pencere sövelerinde ile denizliklerinde taş malzeme kullanılmıştır. Ayrıca zemin kattan birinci kata girişi sağlayan merdiven basamaklarında da kesme taş kullanılmıştır. Özgün planında merdiven ahşap olmalıdır.

2.7.3. Şahinzade Remzi Bey Evi (C Blok)

Katalog No: 59

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Eser, Karadeniz Mahallesi, Ümraniye Sokak (No: 9), 4 pafta, 234 ada, 4 parsellerde yer almaktadır. Ev, Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve A-1363 sayılı kararıyla eski eser olarak tescil edilmiş, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararı ile tescilin devamına karar verilmiştir[473].

A ve B Blok ile aynı zamanlarda onarım görmüş olan yapı, geçirdiği onarımlarda iç bölme duvarları tamamen kaldırılarak özgün plan şemasını kaybetmiştir. Ev günümüzde Yaşlı Bakım Merkezi olarak kullanılmaktadır.

Konumu: Geniş bir avlu içerisinde yer alan yapı, etrafındaki iki yapıyla bütünlük oluşturması bakımından önem taşımaktadır (Şekil 267).

Mimari Özellikleri: Bodrum kat üzerine iki katlı olarak inşa edilen yapı, güneybatı-kuzeydoğu doğrultusunda dikdörtgen planlıdır. B Blokda olduğu gibi C Blokta da simetrik olarak inşa edilmiş iki yapı, birbirine bitişiktir. Özgün planında B Blok ile C Blok plan ve ölçü bakımından birebir aynıdır fakat B Blokta ön cephe güneydoğu cephe iken C Blokta ön cephe kuzeybatı cephe olarak düzenlenmiştir.

Yapının Ümraniye Sokağa bakan kuzeybatı cephesinde sahanlığı bulunan (C-Z02, C-Z03) iki ayri giriş kapısı vardır. Gerçekleştirilen onarımlarda bodrum zemin ve birinci katın iç oda bölme duvarları kaldırıldığı için günümüzde tüm katlar dikdörtgen büyük bir mekan (C-B01, C-Z01, C-1K01) şeklindedir. Bodrum kat sergi salonu, zemin ve birinci kat ise ahşap ve cam bölmelerle ayrılarak ofis olarak düzenlenmiştir (Foto. 562, 563, Şekil 267, 269, 271)

Özgün plan şemasında ise C bloktaki müstakil olarak kullanılan iki yapıda bodrum, zemin ve birinci katlar dış sofalıdır[474] (Şekil 266, 268, 270).

[473] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-24 Numaralı Dosya.
[474] Özgün plan şeması ve cephe düzenlemesi B Blok ile aynı olduğu için tekrar edilmemiştir.

Yapıda yataylık hâkim olup katlar birbirinden silmelerle ayrılmıştır. Yapı, yatayda geniş kuşaklar, kat silmeleri ve altlarında dekoratif bordürler, dikeyde pilastrların kesişmesi sonucu simetrik bir düzen göstermektedir. Bodrum, zemin ve birinci kat silmeleri yapıyı çevrelemektedir. Her iki yapı da üçgen alınlıklıdır. Alınlık ortasında yuvarlak, küçük bir pencere vardır. Pencereler bodrum ve zemin katta demir parmaklıklıdır. Dikdörtgen pencereler ahşap çerçevelidir. Geniş ahşap saçaklı yapı, kırma çatılıdır (Foto. 555, 556, Şekil 275).

Süsleme: Yapının iç mekanlarında herhangi bir süsleme olmayıp dış cephede taş süslemeler görülmektedir. Tüm cephelerdeki pencere açıkları, kat çıkmaları ve kuzeybatı cephedeki iki balkon cepheye hareketlilik kazandırmaktadır. Zemin katı birinci kattan ayıran kat silmesinin altındaki bordürde kartuş şeklindeki stilize ağaç dizisi tüm cepheleri dolanmaktadır (Foto. 565). Birinci kat pencerelerinin üstüne denk gelen bölümlerdeki dikdörtgen kesme taşların üzerinde kabartma çiçek rozetleri bulunmaktadır (Foto. 557).

Malzeme ve Teknik: Yapı yığma tekniğinde tuğla malzemeyle inşa edilmiştir. Kapı ve pencere çerçeveleri ahşap malzemeli olup pencere sövelerinde ve denizliklerinde taş malzeme kullanılmıştır. Bodrum zemin ve birinci kat döşemeleri taştandır.

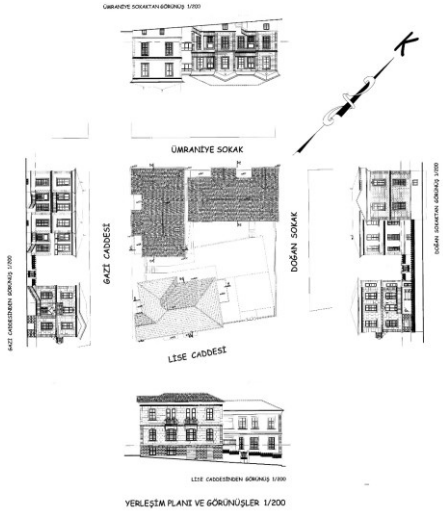

Şekil 265: Şahinzade Remzi Bey evleri vaziyet planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

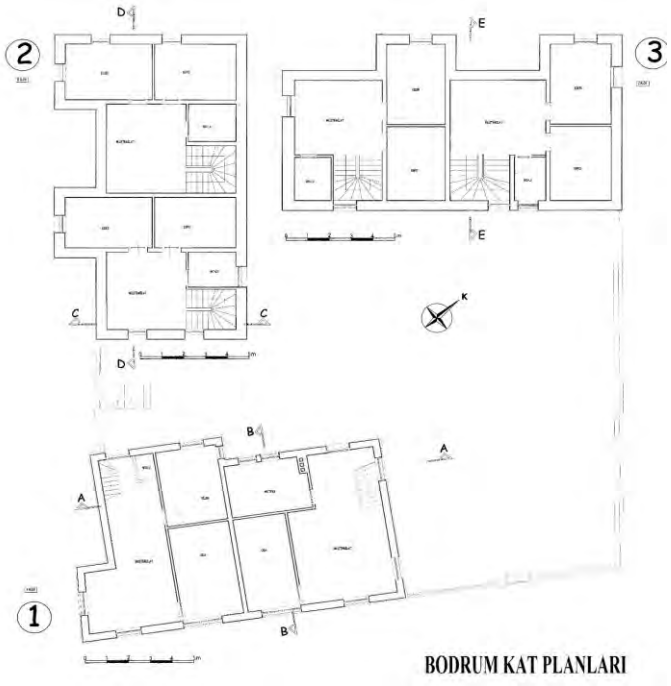

Şekil 266: Şahinzade Remzi Bey evleri özgün bodrum kat planları (Villa Mimarlık)

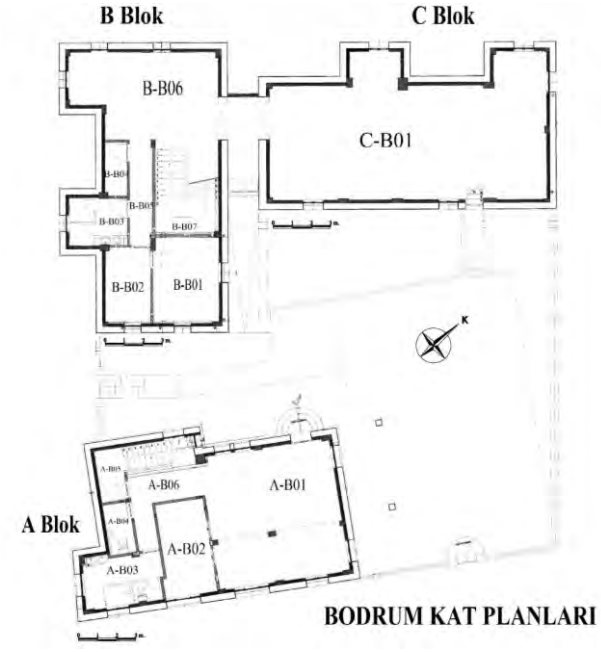

Şekil 267: Şahinzade Remzi Bey evleri günümüz bodrum kat planları (Villa Mimarlık)

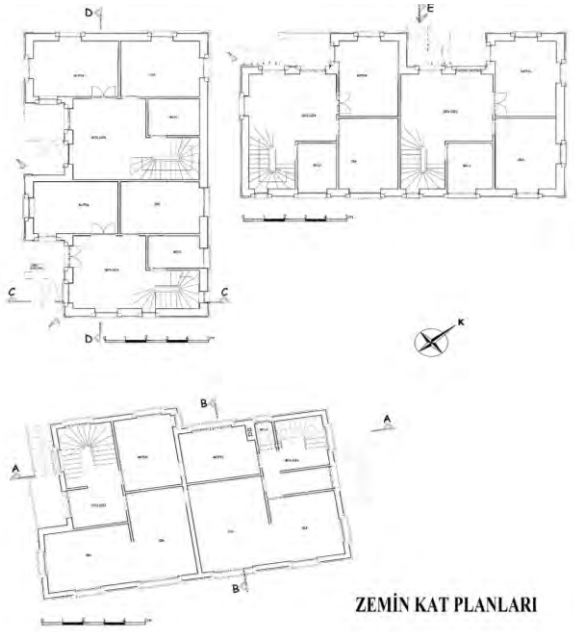

Şekil 268: Şahinzade Remzi Bey evleri özgün zemin kat planları (SKVKVK-Villa Mimarlık)

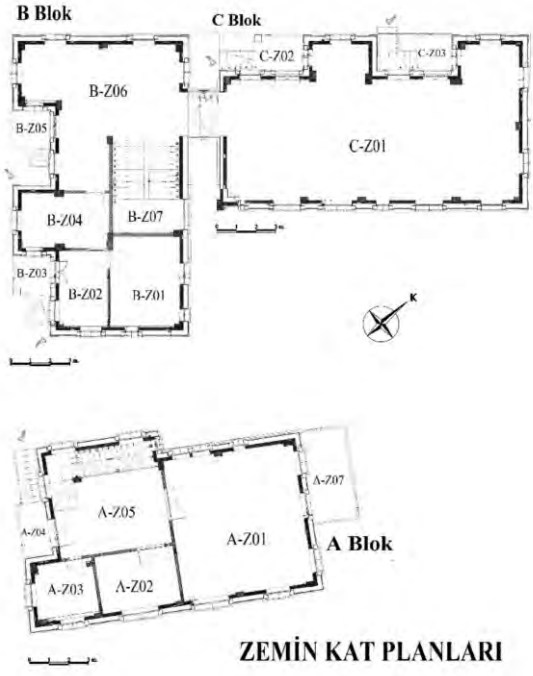

Şekil 269: Şahinzade Remzi Bey evleri günümüz zemin kat planları (SKVKBK-Villa Mimarlık)

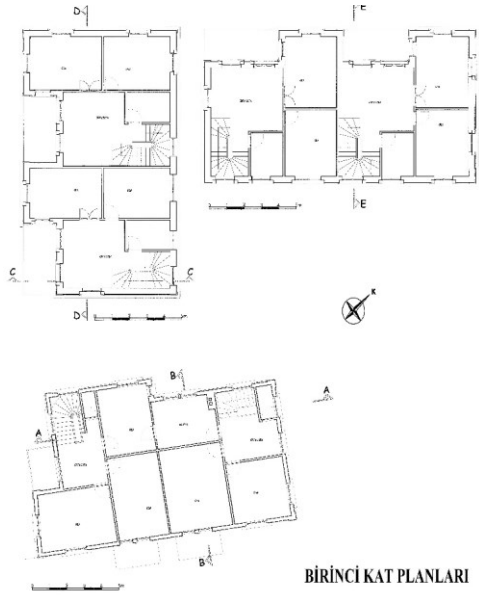

Şekil 270: Şahinzade Remzi Bey evleri özgün birinci kat planları (SKVKBK-Villa Mimarlık)

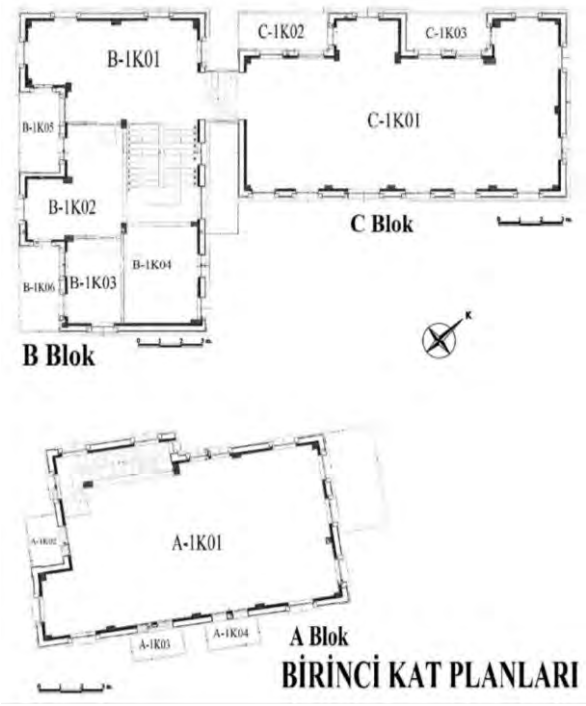

Şekil 271: Şahinzade Remzi Bey evleri günümüz birinci kat planları (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 272: Şahinzade Remzi Bey evlerinin Gazi Caddesi'nden görünüşü (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 273: Şahinzade Remzi Bey evlerinin Lise Caddesi'nden görünüşü (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 274: Şahinzade Remzi Bey evlerinin Doğan Sokak'tan görünüşü (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 275: Şahinzade Remzi Bey evlerinin Ümraniye Sokak'tan görünüşü (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 550: Şahinzade Remzi Bey evlerinin batı yönden görünümü

Foto. 551: Şahinzade Remzi Bey evlerinin Gazi Caddesi'nden görünümü

Foto. 552: Şahinzade Remzi Bey Evi A bloğun kuzeyden görünümü

Foto. 553: Şahinzade Remzi Bey Evi A bloğun güneydoğu cephesi

Foto. 554: B bloğun Gazi Caddesi'nden görünümü

Foto. 555: Şahinzade Remzi Bey Evi C bloğun kuzeybatı cephesi

Foto. 556: Şahinzade Remzi Bey Evi C bloğun kuzeyden görünümü

Foto. 557: Şahinzade Remzi Bey Evi C blok birinci pencere düzenlemesi

Foto. 558: Şahinzade Remzi Bey Evi A blok zemin kat sofası

Foto. 559: Şahinzade Remzi Bey Evi A blok zemin kat kuzeydeki oda

Foto. 560: Şahinzade Remzi Bey Evi A blok birinci kat görünümü

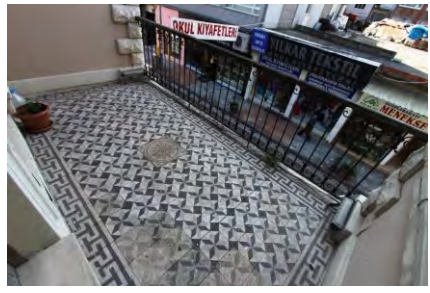

Foto. 561: Şahinzade Remzi Bey Evi B blok birinci kat balkon döşemesi

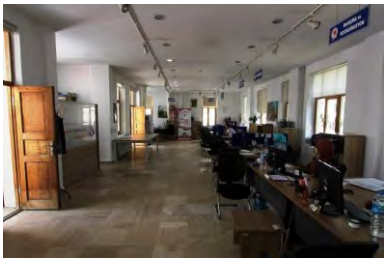

Foto. 562: Şahinzade Remzi Bey Evi C blok zemin katı

Foto. 563: Şahinzade Remzi Bey Evi C blok birinci katı

Foto. 564: Şahinzade Remzi Bey Evi A ve B blok saçak altı silmesi

Foto. 565: Şahinzade Remzi Bey Evi B ve C blok kat silmesi

Foto. 566: Şahinzade Remzi Bey Evi A blok kat silmesi

2.8. Zafer Mahallesi

Zafer Mahallesi, Osmanlı Dönemi'ndeki ismi Kırbaç Mahallesi'nin ismini aldığı Ondokuz Mayıs Mahallesi'nden ayrılmış ve yeni bir mahalle oluşturulmuştur. Mahalle günümüzde Karadeniz, Çiftlik, Hürriyet ve Ondokuz Mayıs mahalleleri ile komşudur.

Zafer Mahallesi'ndeki üç ev Atatürk ve Irmak Caddesi üzerinde yer almaktadır.

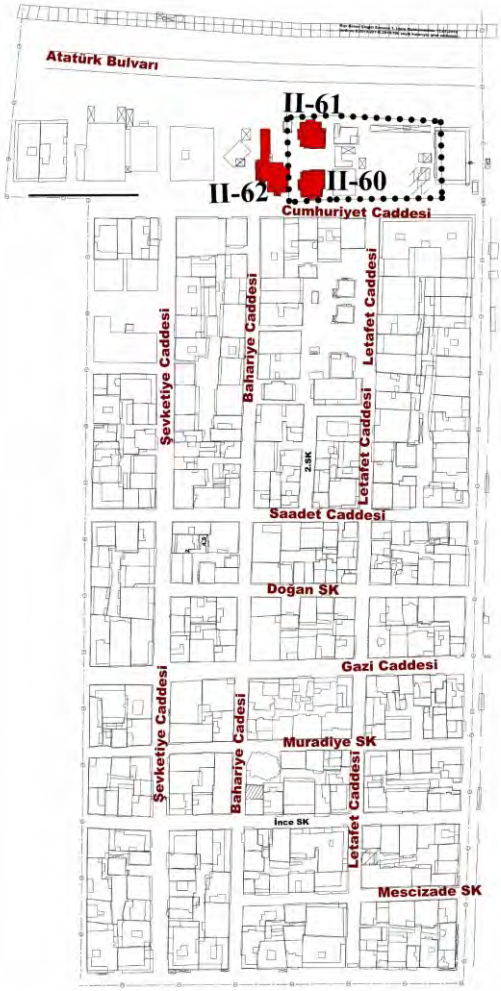

Şekil 276: Zafer Mahallesi'ndeki evlerin konumları (İlkadım Belediyesi'nden İşlenerek)

2.8.1. Kent Müzesi (A-B Blok)

Katalog No: 60-61

Foto. 567: Kent Müzesi A ve B bloğun genel görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Zafer Mahallesi, Atatürk Bulvarı'nda (No: 2) A Blok, Zafer Mahallesi Irmak Caddesi'nde (No: 35) -B Blok yer almaktadır. 1 pafta, 70 ada, 2 parsel üzerinde yer alan yapılar Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu'nun 14.10.1978 tarih ve A-1363 sayılı kararıyla tescil edilmiştir. Yine aynı kurulun 08.06.1979 tarih ve A-1676 sayılı, Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 tarih ve 798 sayılı kararlarıyla da tescil kaydının devam edilmesine karar verilmiştir.

Kent Müzesi binalarını oluşturan iki yapının, 1928 yılında Sivas-Samsun Demiryolu İnşaat ve İşletme İdaresi ve Devlet Demiryolu Lojmanı olarak inşa edildiği belirtilmiştir[475]. Fakat Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'ndaki bir dosyada kaynak göstermeden bu iki yapının 1912 yılında, yanında bulunan müştemilat yapısının 1954 yılında

[475] www.samsunkentmuzesi.com

inşa edildiğinden bahsedilmektedir[476]. Evlerde kullanılan malzeme, süsleme özellikleri ve karo mozaiğin 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başlarında daha yaygın olarak uygulanmış olması 1912 tarihinin evlerin inşa tarihi için daha uygun olduğunu göstermektedir.

Bodrum üzerine iki katlı olan ahşap yapıların zemin katları idari ofis, birinci katları ise lojman olarak kullanılmıştır. Bu yapıların yanındaki, Cumhuriyet Caddesi tarafındaki küçük bina ise 1936 yılında, müştemilat olarak kullanılan yapının yerine yapılmıştır[477].

2010 yılında, 70 ada 2 ve 9 parselde yer alan ve mülkiyeti TCDD' Genel Müdürlüğü'nde olan iki adet tescilli yapı, "Kent Müzesi" olarak kullanılmak üzere Samsun Büyükşehir Belediyesi'ne devredilmiştir[478] (Foto. 570). Eserin 2011 yılında koruma grubu II olarak belirlenmiştir[479]. 2012 yılında müzeye dönüştürülen yapıda oluşturulan sergileme senaryosuna göre ziyarete gelen kişilerin olumsuz iklim şartlarından etkilenmemesi için bu yapılar arasında şeffaf geçitle koridor yapılmıştır[480] (Foto. 571). Bunun yanında, gelen ziyaretçiler için anfi tiyatro tarzı oturma alanı ve genel çevre düzenlemesi yapılmıştır. Bu düzenlemeler de 2012 yılında gerçekleştirilmiş olmalıdır. Sekiz ay süren restorasyon sonrası binanın müze hüviyetine kavuşması için dekor ve içerik çalışmaları yürütülmüştür[481]. 2 Şubat 2013 günü yapılar, müze olarak ziyarete açılmıştır[482].

Konumu: Yapılar çevre duvarıyla çevrili olup geniş bir avlu içerisindedir (Foto. 567). Avluya Irmak Caddesi'nden iki, Atatürk

[476] Ali Şendur ve İbrahim Karabıçak tarafından tutulan 03.03.2010 tarih ve 46 sayılı rapor. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-331 Numaralı Dosya.
[477] www.samsunkentmuzesi.com
[478] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 28.03.2010 tarihli 2529 sayılı kararı.
[479] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 23.06.2011 tarihli 3136 sayılı kararı.
[480] Kültür Varlıkları ve Müzeler Genele Müdürlüğü'nün 15.04.2010 gün ve 80048 sayılı yazısı; Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu'nun 31.05.2012 tarihli 386 sayılı kararı.
[481] www.samsunkentmuzesi.com
[482] www.samsun.bel.tr

Bulvarı'nda bulunan bir demir kapıdan geçiş sağlanmaktadır (Foto. 568, 569, Şekil 280). Restorasyon çalışmaları sırasında Atatürk Caddesi'ne ve Irmak Caddesi'ne birer kapı daha eklenmiştir. Günümüzde bu geçişler kullanılmaktadır. Avlu içerisinde iki tescilli bina, bir müştemilat binası ve yakın zamanlarda eklenen, kantin olarak kullanılan yapı bulunmaktadır. A blok ile B blok arasında yaklaşık 12 metrelik mesafe vardır. B blok ile aynı hizada yer alan müştemilat binasının alt katı depo ve tuvalet, üst katı ise kütüphane olarak kullanılmaktadır. İki yapı arasına, bodrum kat seviyesinde, müştemilat yapısına kadar uzanan eklenti son onarımdandır. Bu alan ziyaretçi karşılama ve müze güzergâhının başlangıç bölümü[483] olarak kullanılmaktadır.

Mimari Özellikleri: Bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiş olan yapılar gerek plan gerekse cephe özellikleri bakımından aynı özelliklerdedir. A ve B bloktan oluşan yapılar simetrik planda inşa edilmiştir. Katlarda aynı boyutlarda odalara yer verilmiş, aynı pencere düzeni uygulanmış ve odaların büyüklükleri aynı tutulmuştur. Yapılar iç sofalı evler grubundandır.

Yapıların bodrum katlarına, iki yapının birbirine bakan cephelerinden geçilmektedir. Kapılardan girildikten sonra ulaşılan odanın (A-B07, B-B03) iki yanında birer oda bulunmaktadır. Bodrum kat iç sofalıdır. Sofa (A-B08, B-B07) kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda olup sofanın iki ucunda merdiven (B-B01, B-B05, A-B01, A-B04) bulunmaktadır. Sofanın diğer tarafında iki oda (A-B03, A-B02, B-B06, B-B08) daha vardır. Bodrum kat zemini moloz taş döşemeli, tavan ahşap kaplamalıdır (Foto. 581, 582, Şekil 277).

Zemin katlara kuzeybatıdaki giriş sahanlığında (A-Z08, B-Z08) bulunan, çift kanatlı, dikdörtgen planlı, yuvarlak kemerli kapıdan geçiş sağlanmaktadır (Foto. 579, 580). Yuvarlak kemerin kilit taşı volütlü olup taşıntılıdır (Foto. 578). Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan alanın zemini (A-Z01, B-Z01, renkli taşlarla döşelidir (Foto. 584). Giriş bölümünde üçlü merdiven düzenlemesi vardır. İki yandaki dar ahşap merdivenden bodrum

[483] Bu alan Kronolojik Tarih ve Kurtuluş Savaşı ile ilgili bilgilerin yer aldığı bölümdür.

kata inilmektedir. Ortadaki ahşap tırabzanlı, sekiz basamaklı merdivenle zemin kat sofasına (A-Z07, B-Z07) ulaşılmaktadır (Foto. 585). Zemin kat iç sofalı planlıdır. Sofa, kuzeybatı-güneydoğu doğrultusunda dikdörtgen planlanmış ve iki yanına odalar yerleştirilmiştir. Sofayla odalar arasındaki bağlantı sağlayan çift kanatlı ahşap kapılar kaldırılmıştır (Foto. 586, 588). A blokta sofanın kuzeydoğusundaki odalar arasındaki duvar kaldırılarak, odalar (A-Z02) birleştirilmiştir. Zemim katın güneyindeki ıslak mekân olarak kullanılan karo mermer döşeme (A-Z04, B-Z04)) kaldırılarak oda haline getirilmiştir. Odadan dışa tek kanatlı kapıyla karo mermer döşemeli balkona (A-Z09, B-Z09) geçilmektedir. Sofanın güneybatısında bulunan odalardan ortadaki (A-Z08, B-Z03) cepheden taşırılmıştır. Bu odanın yanında bir oda daha bulunmaktadır. B blokta aynı oda düzenlemeleri zıt yönde yapılmıştır[484] (Şekil 278).

Sofanın güneydoğusundaki ahşap dönel merdivenden birinci kata çıkılmaktadır (Foto. 587). Birinci kat odaların yerleştirilişi bakımından zemin katla benzerlik göstermektedir. Evlerin sokağa bakan cephelerinin ortasındaki odaların (A-1K04, A-1K09) çıkmalı yapılması, sofanın kuzeybatı ucunun oda olarak düzenlenmesi ve kuzeybatı cephede girişin üzerinin balkon (A-1K01, B-1K01) olarak düzenlenmesi zemin kattan farklılıklar olarak karşımıza çıkmaktadır. Balkon karo mermer döşemelidir (Foto. 589, 590, Şekil 279).

Yapılarda balkonlu ve cumbalı cepheler görülmektedir. Yapıların kuzeybatı cepheleri girişin olduğu cephelerdir. Zemin katta giriş kısmı, üst katta giriş kısmının üzerine denk gelen bölümde taş konsollarla taşınan balkon yer almaktadır. Yapıların kuzeybatı cephesinde yer alan ve günümüzde kullanılmayan sahanlık bölümüne çift kanatlı ahşap kapıdan geçilmektedir. Sahanlığa kuzeydoğusu ve güneybatısında bulunan iki basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Sahanlığın ön cephesi yuvarlak kemerli alınlık şeklinde düzenlenmiştir. Giriş sahanlığı, ikinci kat balkon hizasında yer alıp dışarıya taşıntı yapmaktadır. Bu alan dikdörtgen planda

[484] Evler simetrik düzende inşa edildiği için yapıların tanımlamalarda genel cümleler kullanılmış ya da bir ev üzerinden tanımlama yapılmıştır. Örneğin plan ve cephe düzenlemesinde A bloğun güneybatısı ile B bloğun kuzeydoğusu aynıdır.

ahşap kaplamalı olup üstü tonoz örtülü ve dıştan kurşun kaplamalıdır. Giriş sahanlığının iki yanında bodrum katta birer küçük pencere vardır. Zemin katta da birer dikdörtgen pencere mevcuttur. Girişin üzerinde, iki tarafta, çift taş konsollarla taşınan balkon yer alır. Balkon korkulukları metalden süslemelidir. Balkona açılan kapı, çift kanatlı olup üzerinde bir pencere daha bulunmaktadır. Balkonun iki tarafında dikdörtgen şekilli birer pencere açıklığı görülmektedir. Balkonu örten saçak ahşap konsollarla taşınmaktadır (Foto. 576, Şekil 281, 282).

A bloğun Atatürk Caddesi'ne bakan kuzeydoğu cephesi ile B bloğun Irmak Caddesine bakan güneybatı cephesi, cephe düzenlemesi bakımından aynıdır. Cephelerin bodrum katında kare şekilli iki zemin katta dikdörtgen şekilli üç pencere bulunmaktadır. Pencereler dikdörtgen formunda ve düz lentoludur. Birinci katın ortasındaki ahşap konsollarla taşınan çıkmanın ön yüzünde bir, yan yüzlerinde birer dar dikdörtgen formlu pencereler yer almaktadır. Çıkmanın sağında ve solunda da birer pencere bulunmaktadır (Foto. 572, 575, Şekil 283).

Yapıların güneydoğu cephesinde, bodrum katta bir küçük kare pencere vardır. Yapılar simetrik olarak planlandığı için A blokta cephe aksının sağı ile B blokta cephe aksının solu aynı düzendedir. Zemin kat A blokta cephe aksının sağında, B blokta cephe aksının solunda üç merdivenle ulaşılan kapıdan yapılara geçilmektedir. Bu kapıdan geçtikten sonra bodrum kata iniş ve zemin kata çıkış merdiveni vardır. Cephelerin diğer tarafı üç kat boyunca çıkmalıdır. A blokta çıkıntılı olan bu kısmın zemin kata gelen bölümünde, sağda büyükçe dikdörtgen formunda bir pencere, sağında da iki adet küçük dikdörtgen pencere yer almaktadır. İkinci katta da aynı düzenleme tekrar edilmiştir. Ancak sağda yer alan pencere yuvarlak kemer formundadır. Yuvarlak kemer formundaki pencere merdiven sofasına açılmaktadır. B blokta ise aynı düzenleme diğer yönde uygulanmıştır (Foto. 573, Şekil 285).

Simetrik olarak planlanan A bloğun güneybatı cephesi ile B bloğun kuzeydoğu cephesinin düzenlemesi aynıdır. Cephenin ortası üç kat boyunca çıkma yapmaktadır. Çıkma yapan bölümlerinde ve çıkmanın

solunda birer pencere mevcuttur. Çıkma yapan bölümün sağında ise zemin ve birinci katta demir korkuluklu balkon yer almaktadır. Balkonların köşelerinde üst katın ağırlığını taşımak için demir destekler vardır (Foto. 574, Şekil 284).

Dış cepheler ahşap kaplamadır. Katlar birbirinden profilli kat silmeleri, pilastrlar ve ahşap köşe kolonlarıyla ayrılmıştır. Marsilya kiremit örtülü kırma çatının geniş saçaklarının altları ahşap kaplamadır.

Süsleme: Yapının iç mekanları süsleme bakımından sade olmasına rağmen dış cephede bazı süsleme unsurları görülmektedir. Irmak Caddesi'nde yer alan demir avlu kapılarında bitkisel süslemeler bulunmaktadır. B bloğun güneybatı cephesinin iki yanındaki iki demir kapının ortasında yuvarlak madalyon içerisinde bitkisel süsleme vardır. Ortada, etrafında "C" kıvrımları, dört yönünde bitkisel süslemeler, yukarı köşelerde bitkisel kabartmalar ve madalyonun alt kısmında da dekoratif bitkisel süslemeler yer almaktadır (Foto. 568, 569). Kapıların iki yanında bulunan babaların üst kısımları diş sırası şeklinde süslenmiştir. Atatürk Bulvarında yer alan avlu kapısının süslemesi yoktur.

Zemim kat giriş kapılarının demir şebekelerinde kıvrımlı süslemeler bulunmaktadır. Kapının üstünde yer alan yuvarlak kemerli pencerenin üstünde dekoratif alınlık, alınlığın iç kısmında uçları kıvrım yapan bitkisel süslemeler, üst kısmında dilimli taç kısmı vardır (Foto. 579, 580, Şekil 286).

Kuzeybatı cephesinde yer alan iki binanın da birinci kat balkonlarını taşıyan taş malzemeli konsollarında oyma tekniğinde yonca yaprağı motifi işlenmiştir. Konsolların uç kısmında kabartma bitkisel süsleme görülmektedir. Balkonun altındaki girişin kemer kısmını dışarıya denk gelen kısmı vurgulanmış ve kemer kilit taşı da dışarıya taşıntısı olup kilit taşında kenger yaprağı ve volütler yer almaktadır. Volütler, yarım kenger yaprakları, "S" ve "C" kıvrımları "Neo-barok" üslup özelliğini yansıtmaktadır (Foto. 577, 578)

Zemin kat giriş sofasında, birinci kat balkon zeminlerinde ve bodrum kata inilen merdiven altı sekisinde iki renkli taşlarda stilize bitkisel ve

geometrik süslemeler bulunmaktadır. Ayrıca renkli taşların yanında karo mermere işlenmiş bitkisel süslemeler de vardır (Foto. 583, 584, Şekil 287).

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat yığma tuğla, üst katlar bağdadi duvardır. Tüm cephelerin dışı ahşap kaplama olup restorasyon çalışmalarından sonra yağlı boya ile boyanmıştır. Bodrum kat zemin döşemesi hariç diğer katlar ahşap döşemelidir. Bunun yanında tavanlarda, merdivende, dolaplarda ve pencerelerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Zemin kat giriş sofasının zemini, güneydoğu cephedeki giriş sahanlığı, giriş sofası ve zemin ve birinci kat balkon döşemesinde karo mermer malzeme kullanılmıştır. Avlu demir kapısı, yapıların ana giriş kapılarının korkuluklarında, pencere ve balkon korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır.

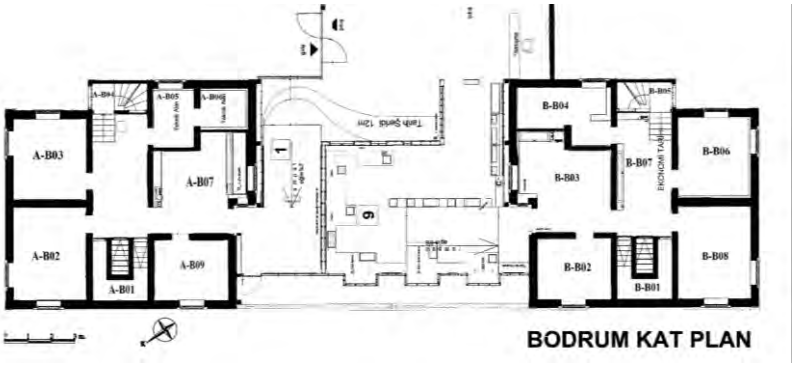

Şekil 277: Kent Müzesi bodrum kat planları (SKVKBK-Villa Mimarlık)

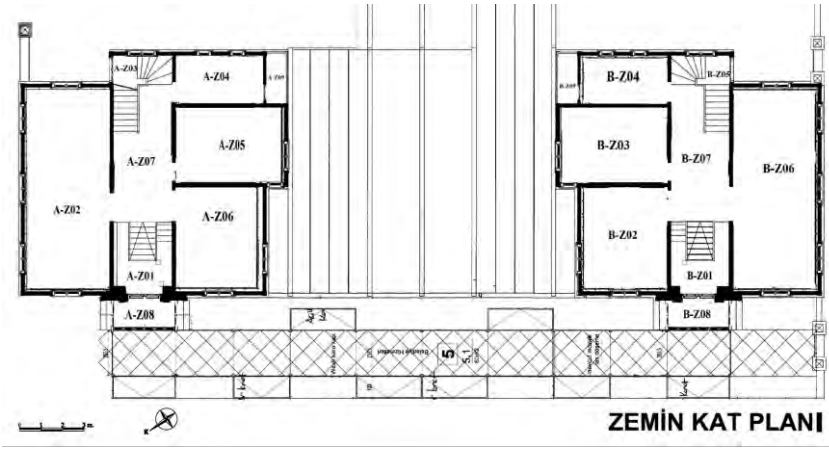

Şekil 278: Kent Müzesi zemin kat planları (SKVKBK-Villa Mimarlık)

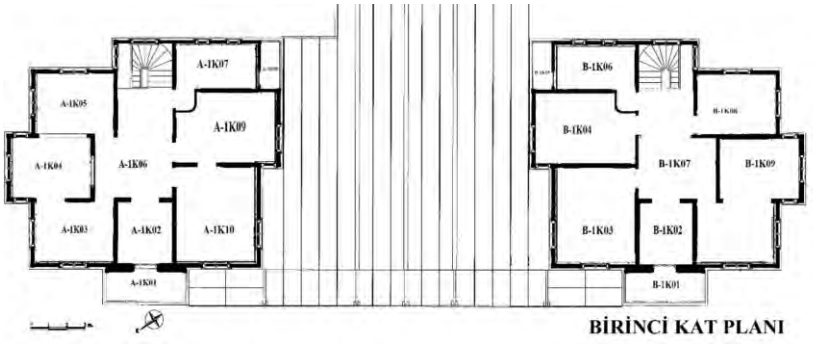

Şekil 279: Kent Müzesi birinci kat planları (SKVKBK-Villa Mimarlık)

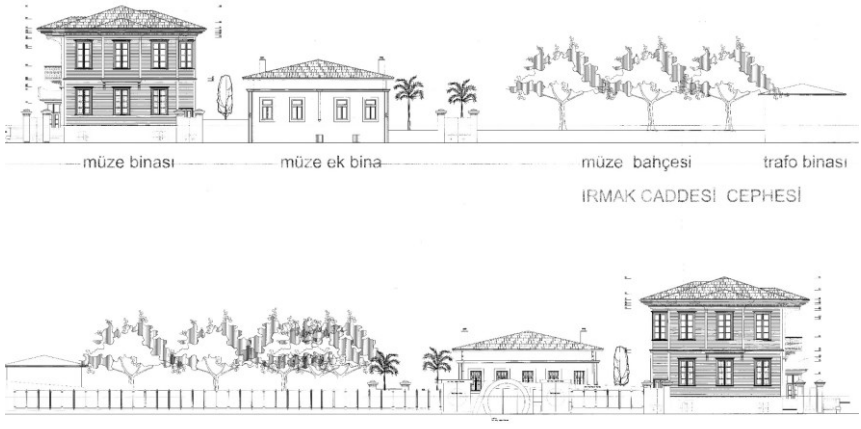

Şekil 280: Kent Müzesi'nin Irmak ve Atatürk Caddesi'nden görünümü (SKVKBK-Villa Mimarlık)

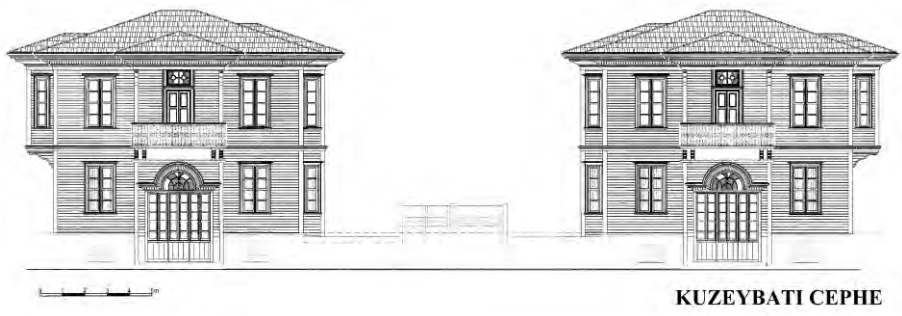

Şekil 281: Kent Müzesi A ve B bloğun kuzeybatıdan görünümü (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 282: Kent Müzesi B blok kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

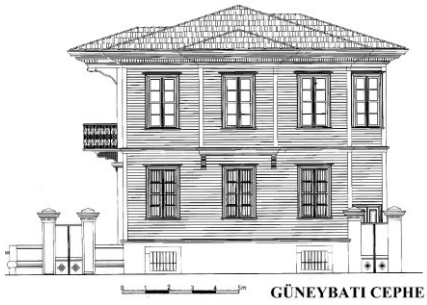

Şekil 283: Kent Müzesi B blok güneybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 284: Kent Müzesi B blok kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 285: Kent Müzesi B blok güneydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 286: Kent Müzesi yapıya geçiş kapı düzenlemesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

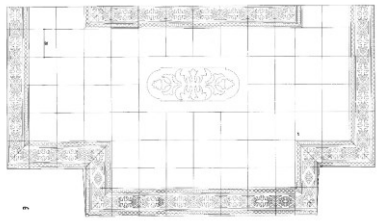

Şekil 287: Kent Müzesi pabuçluk bölümü döşemesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 568: Kent Müzesi Irmak Caddesi kuzeybatı avlu kapısı

Foto. 569: Kent Müzesi Irmak Caddesi güneydoğu avlu kapısı

Foto. 570: Yapıların avludan onarım öncesi görünümü (SKVKBK 2010)

Foto. 571: Kent Müzesi A ve B blok arasına eklenen geçit (SKVKBK)

Foto. 572: Kent Müzesi A blok kuzeydoğu cephesi

Foto. 573: Kent Müzesi A blok güneydoğu cephesi

Foto. 574: Kent Müzesi B blok kuzeydoğu cephesi

Foto. 575: Kent Müzesi B bloğun Irmak Caddesi'nden görünümü

Foto. 576: Kent Müzesi A bloğun kuzeyden görünümü

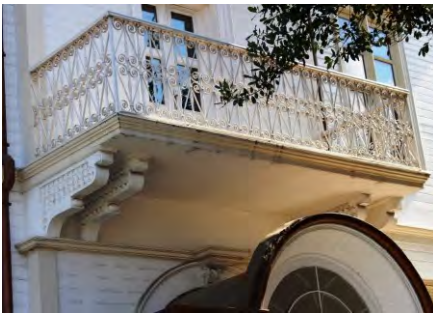

Foto. 577: Kent Müzesi kuzeybatı cephedeki balkon

Foto. 578: Kent Müzesi kuzeybatı cephedeki kapı kilit taşı süslemesi

Foto. 579: Kent Müzesi kuzeybatı cephe yapıya geçiş kapı düzenlemesi

Foto. 580: Kent Müzesi kapı üzerindeki süsleme detayı

Foto. 581: Kent Müzesi A blok bodrum kat sofası

Foto. 582: B Blok bodrum kat sofası

Foto. 583: Kent Müzesi A blok güneydoğu giriş pabuçluğu

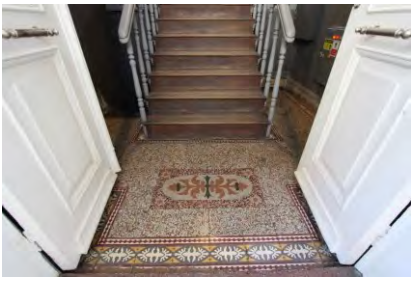

Foto. 584: Kent Müzesi A blok kuzeybatı giriş pabuçluğu

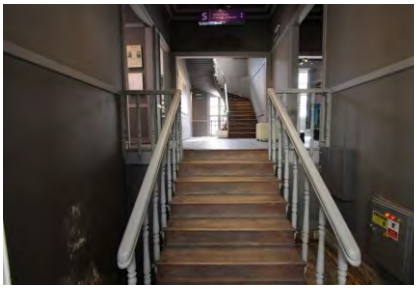

Foto. 585: Kent Müzesi A blok zemin kat merdiven düzenlemesi

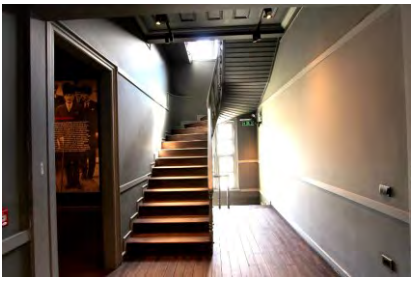

Foto. 586: Kent Müzesi zemin kat sofası

Foto. 587: Kent Müzesi birinci kata çıkış merdiveni

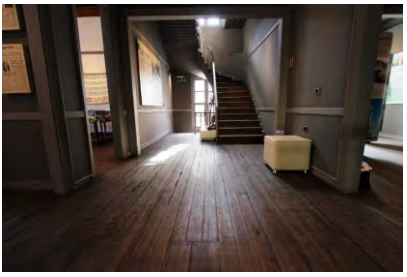

Foto. 588: Kent Müzesi B blok zemin kat sofası

Foto. 589: Kent Müzesi A blok birinci kat sofası

Foto. 590: Kent Müzesi B blok birinci katı

2.8.2. Samsun Üniversitesi Rektörlük Ofisi

Katalog No: 62

Foto. 591: Samsun Üniversitesi Rektörlük Ofisi'nin çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Ev, Zafer Mahallesi, Cumhuriyet Caddesi, (No: 33), 1 pafta, 70 ada, 3 parselde yer almaktadır. Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 30.04.1993 gün ve 1910 sayılı kararıyla tescil edilmiştir[485]. 2008 yılında yapının koruma grubu II olarak belirlenmiştir[486].

Evin ne zaman inşa edildiği bilinmemektedir. Fakat kullanılan dış beden duvarlarının yığma tuğla ile inşa edilmiş olması, geleneksel cephe anlayışında değişimlerin olmasından hareketle, ev 20. yüzyılın ilk yarısında inşa edilmiş olmalıdır.

Eser 1993 yılında tescil edildiği ve birçok işlev değişikliğine uğradığından 2008 yılı öncesi onarımları hakkında herhangi bir belge bulunmamaktadır. Birkaç fonksiyon değişikliği sonrasında yapı, zamanın

[485] Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 30.04.1993 gün ve 1910 sayılı kararı. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-180 Numaralı Dosya.

[486] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 25.04.2008 tarih ve 1654 sayılı kararı.

ihtiyaçlara cevap verebilmek için değiştirilmiştir. Yapıya betonarme eklentiler yapılarak bu ihtiyaçlar karşılanmaya çalışılmıştır. 2008 yılında Samsun İl Özel İdare tarafından kiraya verilmiş, Samsun Barosu olarak kullanılmak üzere fonksiyon değişikliği için onarım geçirmiştir (Foto. 592)[487]. Bu onarımda yapının yola bakan bodrum kat ön cephe pencere düzenlemesi sahanlığın betonarme eklentisiyle büyütülerek kapatılmıştır. Yapıya yüklenen betonarme ağırlıklar zaman içerisinde bodrum kat kuzeydoğu cephesi konsollarına ağırlık yaptığı için konsollara destek yapılmıştır[488]. 2009 yılında taşınmazın ek müştemilatının küçültülmesi ve avludan binanın terasına uzanan demir konstrüksiyon merdiven eklenmesine yönelik onarım yapılması gerektiğine karar verilmiştir[489]. Teras kısmına avlu tarafından çıkış sağlanması ve kullanılması için bu merdiven eklenmiştir. 2010 yılında yapının avlusuna sundurma eklenmiştir[490].

Bir süre Vali Konağı olarak kullanılmış olan yapı, yeni Vali Konağı inşa edilince Tarım Bakanlığı'na tahsis edilmiş, sonrasında ise boş kalmıştır. 2008 yılından 2019 yılına kadar Samsun Barosu'na tahsis edilen bina, 2019 yılından itibaren Samsun Üniversitesi Rektörlüğü ofis binası olarak kullanılmaktadır.

Ev, zaman içerisinde kullanıma bağlı olarak değişim gösterse de özgün plan şeması ve mimari elemanları hakkında bilgi vermektedir.

Konumu: Duvar ve demir korkuluk ile çevrelenen avluya, güneybatı ve kuzeydoğu yöndeki demir kapılarından geçilmektedir.

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum kat üzeri iki katlı ana kütle, ana kütleye bitişik bodrum üstü tek katlı müştemilat eklentisi ve avludaki tek

[487] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 25.11.2008 tarih ve 1921 sayılı kararı.
[488] 2008 Restitüsyon Raporu.
[489] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 10.10.2009 tarih ve 2292 sayılı kararı.
[490] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 25.02.2010 tarih ve 2455 sayılı kararı.

katlı mutfaktan oluşmaktadır. Ana yapı dış görünüşte daha yüksek olup eklentilerden ayrılmaktadır.

Bodrum kata, kuzeydoğu cephede dört sütunla oluşturulan revaklı sahanlıktaki basık kemer formlu çift kanatlı ahşap kapıdan geçilir. Kapıdan geçildikten sonra ulaşılan giriş sofasının iki yanındaki odalara (B03, B04) geçiş, çift kanatlı kapılarla sağlanmaktadır (Foto. 600). Giriş sofasından çift kanatlı kapıyla geçilen asıl sofa (B05) derinlemesine dikdörtgen şekillidir. Sofanın güneydoğusunda iki oda (B07, B08), güneybatısında sarnıç (B06), kuzeybatısında ise zemin kata çıkış merdiveni ve bir oda (B11) mevcuttur (Foto. 601). Merdivenin yanındaki koridordan müştemilat yapısının uzunlamasına dikdörtgen odalarına (B12, B13) geçiş bulunmaktadır. Bu odadan (B12) zemin kat seviyesinde olan müştemilat yapısı mutfağına açılan kapı vardır (Şekil 288, 289).

Zemin kata Atatürk Caddesine bakan güneybatı cephedeki altı merdivenle çıkılan sahanlıktaki (Z01) çift kanatlı kapıdan geçilmektedir[491] (Foto. 598). Giriş cepheden taşırılmıştır. Kapıdan girildikten sonra ulaşılan pabuçluk bölümünden sofaya (Z03) geçilmektedir. Sofanın güneydoğunda bir oda (Z04), tuvalet mekânı (Z06) ve birinci kata çıkış merdiveni, kuzeybatısında ise bir oda (Z07) ile bodrum kata iniş merdiveni (Z08) bulunmaktadır. Giriş sofasının kuzeydoğu duvarından asıl sofaya (Z09) geçilmektedir (Foto. 602). Sofa, kuzeydoğu ucunda cepheden taşırılmıştır (Foto. 603). Sofanın iki yanındaki odalarla (Z10, Z11) arasındaki duvarlar kaldırılarak tek bir mekân haline getirilmiştir (Foto. 604). Sofanın kuzeybatısındaki odanın (Z11) kuzeybatı duvarındaki açıklıkla, müştemilat yapısıyla bağlantısı sağlanmıştır. Zemin kat, müştemilat yapısına, güneybatı cephedeki beş basamaklı merdivenle ulaşılan sahanlıktaki (Z16) kapıdan girilir. Çift kanatlı kapıdan geçildikten sonra sağda ana yapıya geçiş sağlayan açıklık vardır. Beş merdiven çıkıldıktan sonra (Z14) koridorun solunda bir oda (Z13), karşısında büyük bir oda

[491] Giriş sahanlığının altına gelen kısımda, bodrum kat seviyesinde pencerenin olması, giriş sahanlığının sonradan eklendiğini göstermektedir.

(Z12) bulunmaktadır. Bu odanın güneydoğu duvarından ana yapıya geçiş mevcuttur (Şekil 290, 291).

Birinci kata ahşap merdivenle çıkılmaktadır. Merdivenden kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda dikdörtgen alanı kaplayan sofaya (1K07) ulaşılmaktadır. Sofanın güneydoğusunun mekân düzenlemesi zemin katla benzerlik göstermektedir. Güneybatıdaki zemin kat girişinin üzeri demir korkuluklu balkon (1K11) olarak düzenlenmiştir. Balkona çift kanatlı kapıyla geçilmektedir. Sofanın kuzeybatısında iki oda (1K01, 1K12) mevcuttur. Kuzeydoğusunda ise sofanın devamı niteliğindeki mekâna (1K04) çift kanatlı kapıyla geçiş sağlanmaktadır (Foto. 605). Bu mekânın güneydoğusundaki oda (1K05) ile arasındaki duvar kaldırılmıştır. Odanın kuzeydoğu duvarından çift kanatlı kapıyla betonarme balkona (1K03) geçilmektedir. Her iki katta da taban ve ahşap tavan düz ve yalındır (Şekil 292, 293).

Evin cepheleri çıkmalı ve balkonludur. Güneybatı cephe Atatürk Caddesi'ne bitişiktir. Bu cephede bodrum katın bir kısmı cepheye yansımaktadır. Ana yapıda balkon şeklinde düzenlenen zemin kat sahanlığına, altı basamaklı merdivenle çıkılmaktadır. Cephenin ortasında, cepheden taşıntı yapmış giriş bölümü bulunmaktadır. Çift kanatlı kapının etrafı kademelendirilerek hareketlendirilmiştir. Giriş çıkmasının iki yanında birer dikdörtgen pencere mevcuttur. Birinci katta girişin üzeri balkon olarak düzenlenmiştir. Demir korkuluklu balkona çift kanatlı, camlı kapıyla geçilmekte olup balkonun iki yanında giyotin birer pencere bulunmaktadır (Foto. 591, Şekil 294).

Güneydoğu cephedeki bodrum kat pencereleri basık kemer formludur. Cephe aksının sağ tarafı üç kat boyunca çıkma yapmaktadır. Çıkma yapan bölümün zemin katındaki pencere basık kemerli, cephedeki diğer pencereler dikdörtgen formlu, ıslak hacimlere açılan pencereler ise daha küçük boyutludur (Foto. 593, Şekil 297).

Kuzeydoğu cephe denize baktığı için balkon ve çıkmalarla hareketlendirilmiştir. Kuzeydoğu yönde, bodrum kat cepheye yansımaktadır. Cephe aksının ortasında silindirik dört taş sütunlu giriş

revağı bulunmaktadır[492]. Cephenin ortasında basık kemerli kapı, kapının iki yanında ikişer basık kemerli pencere mevcuttur. Bodrum kat giriş sahanlığının üzeri zemin katta çıkma yapmaktadır. Çıkmanın ön yüzünde üç, yan yüzlerinde yuvarlak kemerli birer pencere bulunmaktadır. Çıkmanın iki yanında basık kemerli ikişer pencere mevcuttur (Foto. 595). Birinci katta demir korkuluklu balkon vardır. Balkona birinci kattan ve müştemilat bölümünün terasından geçiş sağlanmaktadır. Kapının iki yanındaki pencereler dikdörtgen şekilli ve giyotindir. Balkonun üzeri çatı uzantısıyla kapatılmıştır. Çatı, postament şeklinde kaidelere oturan, altıgen ahşap desteklerle taşınmaktadır. Dış cephede arkaya doğru çıkıntılı, tek katlı, günümüzde mutfak olarak kullanılan müştemilat mekânı bulunmaktadır (Foto. 594, 596, Şekil 296).

Kuzeybatı cepheye müştemilat yapısı eklendiği için özgünlüğünü kaybetmiştir (Foto. 597, Şekil 295)

Bodrum ve zemin kat pencereleri demir korkulukludur. Bodrum, zemin ve birinci kat ayrımları taş silmelidir. Kırma çatılı, geniş saçaklı yapı Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Ev süslemesiz olup sade görünüme sahiptir. Güneybatı cephesindeki kapının kolundaki bitkisel motifler ve tokmağındaki el motifli demir işçiliği dikkat çekicidir (Foto. 599). Kuzeydoğu cephedeki balkon ve çıkma cepheye hareket kazandırmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Bodrum kat yığma tuğla tekniğindedir. Zemin ve birinci kat dış duvarları yığma tuğla, iç duvarları bağdadidir. Kapılar, pencereler, saçak altı kaplamaları, kuzeydoğu cephedeki birinci kat balkonundaki destekler ve merdiven ahşap malzemelidir. Kat silmelerinde, dış merdivende, bodrum kat pencere sövelerinde taş malzeme görülmektedir. Avlu kapılarında ve pencere korkuluklarında demir malzeme kullanılmıştır.

[492] Kurul dosyasından elde edilen eski fotoğraflardan buranın son restorasyonda revak olarak düzenlendiğini göstermektedir.

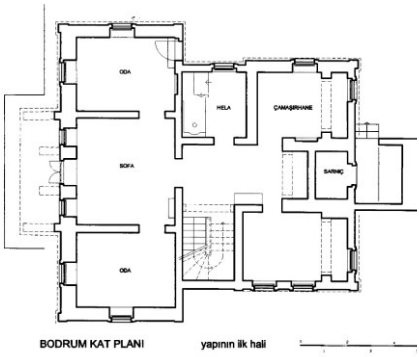

Şekil 288: Samsun Üniversitesi Rektörlük Ofisi özgün bodrum kat planı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

Şekil 289: Samsun Üniversitesi Rektörlük Ofisi günümüz bodrum kat planı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

Şekil 290: Yapının özgün zemin kat planı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

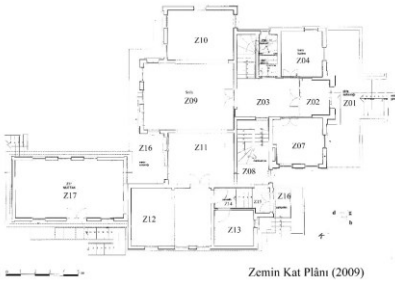

Şekil 291: Yapının günümüz zemin kat planı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

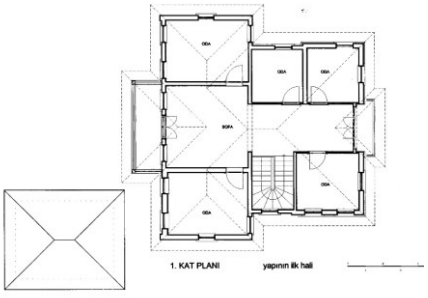

Şekil 292: Yapının özgün birinci kat planı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

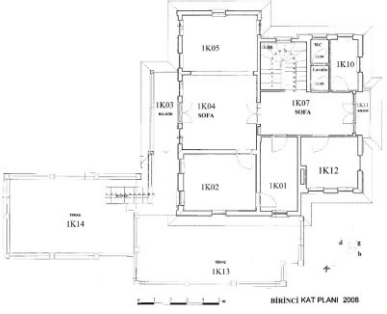

Şekil 293: Yapının birinci kat planı (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

Şekil 294: Yapının güneybatı cephesi (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

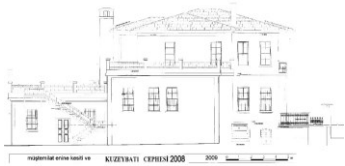

Şekil 295: Yapının kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

Şekil 296: Yapının kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

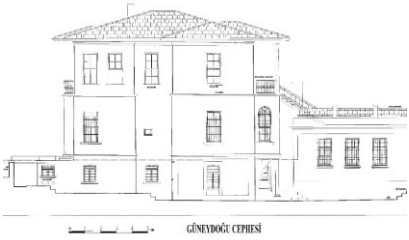

Şekil 297: Yapının güneydoğu cephesi (SKVKBK-Ali Kamil Yalçın)

Foto. 593: Yapının doğudan görünümü

Foto. 592: Yapının onarım öncesi görünümü (SKVKBK 2008)

Foto. 594: Samsun Üniversitesi Rektörlük Ofisi'nin kuzeydoğu görünümü

Foto. 595: Samsun Üniversitesi Rektörlük Ofisi kuzeydoğu cephe çıkması

Foto. 596: Yapının kuzeydoğu cephe balkon

Foto. 597: Yapının kuzeybatı cephe görünümü

Foto. 598: Samsun Üniversitesi Rektörlük Ofisi güneybatı cephe yapıya geçiş kapısı

Foto. 599: Samsun Üniversitesi Rektörlük Ofisi kapı tokmağı

Foto. 600: Samsun Üniversitesi Rektörlük Ofisi bodrum kat sofası

Foto. 601: Bodrum kattan zemin kata çıkış merdiveni

Foto. 602: Yapının zemin kat sofası

Foto. 603: Yapının zemin kat kuzeydoğuda çıkması

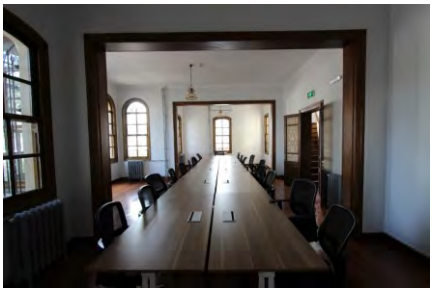

Foto. 604: Yapının zemin kat kuzeydoğu mekanları

Foto. 605: Yapının birinci kat kuzeydoğu odası

2.9. Hürriyet Mahallesi

Hürriyet Mahallesi'nin olduğu bölge önceden Ulugazi Mahallesi sınırları içerisindeyken ayrılarak yeni bir mahalle oluşturulmuştur. Mahalle, Rasathane, Ulugazi, Ondokuz Mayıs, Zafer, Çiftlik ve Yenidoğan mahalleleri arasında konumlanmaktadır. Hürriyet Mahallesi'nde bulunan evler İstiklal ve Osmaniye Caddesi üzerinde yer almaktadır.

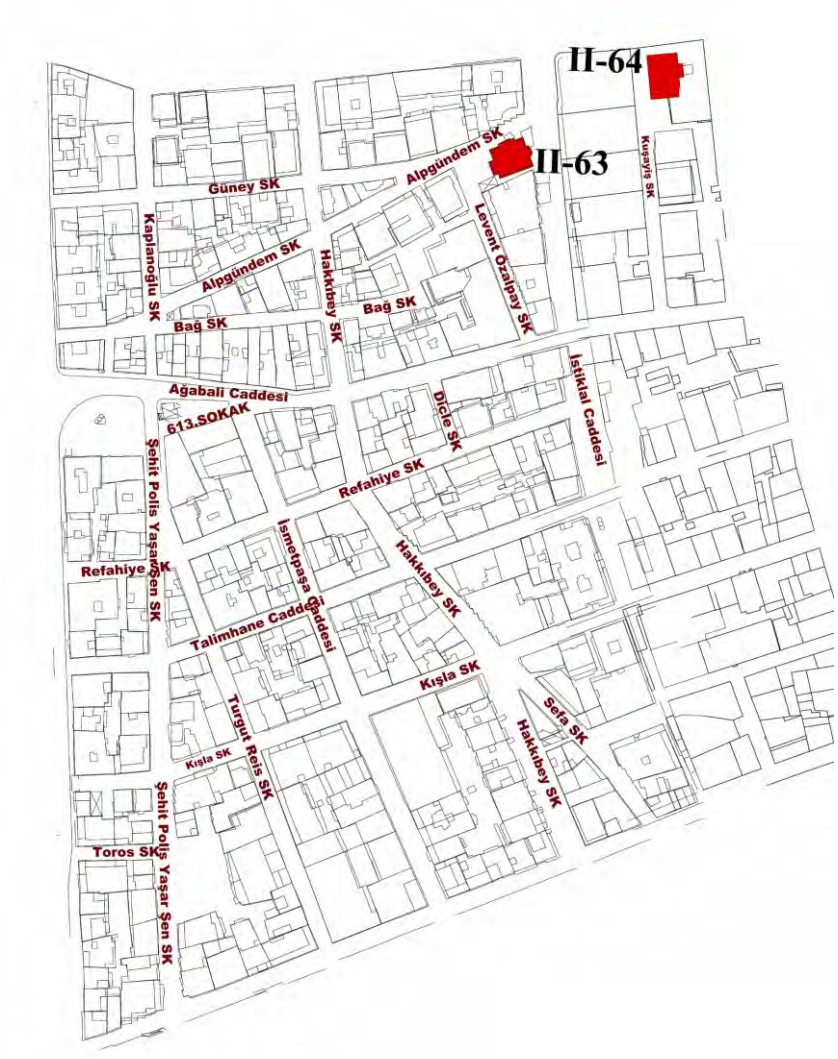

Şekil 298: Hürriyet Mahallesi'ndeki evlerin konumları (İlkadım Belediyesi'nden işlenerek)

2.9.1. Elmas Hanım Konağı

Katalog No: 63

Foto. 606: Elmas Hanım Konağı'nın çevresiyle birlikte görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Hürriyet Mahallesi, İstiklal Caddesi (No:62), Alpgündem Sokak ve Levent Özalpay Sokak'ın kesiştiği 15 pafta, 556 ada, 5 parselde yer almaktadır. Ev, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla tescil edilmiştir.

Yapının yapım tarihiyle ilgili herhangi bir kitabe bulunmamaktadır. Fakat Samsun Kültür Varlıkları Koruma Bölge Kurulu'nda yer alan dosyasında 1932 yılında inşa edildiğine dair bilgi bulunmaktadır[493]. Elmas Hanım Konağı'ndaki cephe düzenlemesinin kısmen değişmiş olması, malzeme seçimi ve uygulanan tekniklerden hareketle 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olduğunu desteklemektedir.

[493] Emine Yılmaz ve Mustafa Akkaya tarafından 09.08.1995 tarihinde tutulan rapor. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-216 Numaralı Dosya.

Trabzon Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 12.10.1995 tarih ve 2275 sayılı kararda tescilin kaldırılmasına yönelik başvurunun reddedilmesine karar verilmiştir (Foto. 614, 611). 2001 yılında satış mağazası olarak kullanılmak üzere fonksiyon değişikliğine yönelik proje onaylanmıştır[494]. Devam eden uygulamalarda iç kısım tamamen değiştirilerek çelik konstrüksiyona dönüştürülmüş ve buna yönelik tadilat projesi Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 28.09.2002 gün ve 546 sayılı kararıyla onaylanmıştır. Yapılan uygulamada ön cephedeki binaya giriş merdiveni değiştirilmiştir. Arka cephede büyük olan pencere, üst katlardakine uyumlu olarak küçültülmüş, üst kattaki camekânlı balkon açık hale getirilmiştir[495]. 2003 yılında gerçekleştirilen onarımdaki bazı uygulamaların izinsiz olmasından dolayı şahıslar hakkında kamu davası açılmıştır. Bu onarımda projede olmayan uygulamalar yapılmıştır. Taşınmazın bodrum katında kurulun onayladığı projeye aykırı olarak mutfak oluşturulmuş, avlunun yanında müştemilat yapılıp baca eklenmiş, arkasına metal profil ve cam kullanılarak yarı kapalı bir mekân oluşturulmuş, yan avluda bulunan müştemilatın üzeri projede yer almamasına rağmen sundurma ile örtülmüştür[496]. 2005-2006 yıllarında projeye aykırı yapılan bu uygulamalar ve izinsiz yerleştirilen kamelya kaldırılmıştır.

Yapı, 2010 yılında onarım geçirmiştir. Bu onarımda yapının iç bölümlerinde düzenlemeler yapılmıştır. Zemin kata mutfak teçhizatı yerleştirilerek, bu yıldan itibaren hamburgerci olarak kullanılmaktadır. 2014 yılında yapının avlu duvarındaki babalardan biri, yol çalışmaları sırasında iş makinası ile kazaen kırılmış, sonrasında avlu duvarının onarımı yapılmıştır[497]. Yapı geçirdiği onarımlar sonucu özgün iç mekân düzenlemesini tamamen kaybetmiş, fakat cephe özelliklerini korumuştur.

[494] Samsun Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 16.04.2001 gün ve 134 sayılı kararı.

[495] Mimar Yasemin Feyiz ve Birsel Güner'in 11.06.2003 tarih ve 57 numaralı raporu.

[496] Samsun 2. Ağır Ceza Mahkemesi Esas No: 2004/141 Karar No: 2006/99 SH: 2.

[497] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Kurulu Müdürlüğü'nün 10.06.2014 tarih ve 75788673-165/55.00/126-1128 sayılı yazısı.

Konumu: Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda inşa edilmiş olan ev, avlu içerisinde yer almaktadır. Onarımlarda yenilenen duvar ve duvarın üzerindeki demir korkuluklarla çevrelenen avluya, İstiklal Caddesi'ne bakan kuzeydoğu cepheden ve kuzeybatı cepheden iki demir kapıyla geçiş sağlanmaktadır (Foto. 606).

Mimari Özellikleri: Avlu içerisinde yer alan yapı, bodrum üzerine iki katlı olarak inşa edilmiştir.

Mutfak, kiler, tuvalet, banyo gibi mekânların olduğu bodrum kata, özgün planında güneydoğu cephedeki bir kapıyla geçilirken, günümüzde bu kapı açıklığı kapatılmış, oda bölmeleri kaldırılarak tek bir mekân haline getirilmiştir. Bodrum katın güneybatı bölümünde betonarme bir eklenti bulunmaktadır. Bu bölüm tuvalet ve depo (B04, B05, B06) olarak kullanılmaktadır (Foto. 615, Şekil 299, 300).

Zemin kata iki ayrı geçiş bulunmaktadır. Kapılardan biri İstiklal Caddesi'ne bakan kuzeydoğu cephenin ortasında yer almaktadır. On basamaklı taş merdivenle ulaşılan sahanlıktaki (Z03) taş lentolu çift kanatlı bir kapıdan, zemin kata geçilmektedir. Diğer kapı kuzeybatı aksında yer almakta ve yedi basamakla (Z07) ulaşılmaktadır. Özgün planında bu kapı merdiven sofasına açılmakta olup (Z02) merdiven sofasından birinci kata çıkış ve zemin kat sofasına (Z11) geçiş bulunmaktadır. Zemin kat orijinal planında iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir. Kuzeydoğu-güneybatı doğrultusunda dikdörtgen bir alanı kaplayan sofanın güneydoğusunda oda (Z06), mutfak (Z10), tuvalet-banyo (Z08, Z09), kuzeybatısında iki oda (Z03, Z13), iki odanın arasında ise merdiven sofası (Z02) bulunmaktadır. Sofanın güneybatı ucundan geçişi bulunan balkon (Z12), cepheden taşıntı yapmaktadır (Şekil 301). Onarımlarda zemin kat oda bölme duvarları kaldırılarak (Z02) günümüz işlevine uygun hale getirilmiştir. Birinci kata çıkış merdiveninin yeri değiştirilerek dönel ahşap merdiven (Z04) yerleştirilmiştir (Foto. 616, Şekil 302).

Özgün plan şemasında zemin ve birinci kat mekân düzenlemesi aynıdır. Fakat zemin kattaki giriş sahanlıklarının üzeri birinci katta balkon olarak (1K01, 1K04) düzenlenmiştir (Şekil 303). Günümüzde oda bölme

duvarları bu katta da kaldırılarak tek mekân (1K02) haline getirilmiştir (Foto. 617, Şekil 304).

Ev balkonlu cephe düzenlemesi göstermektedir. Yapının asıl cephesi İstiklal Caddesi'ne bakan kuzeydoğu cephesidir. Bodrum katta, cephe aksının ortasında zemin kata çıkış sağlayan merdiven, bunun iki yanında kareye yakın demir parmaklıklı birer pencere mevcuttur. Zemin katta ve birinci katta cephe aksının ortasında taş lentolu birer kapı, kapının iki yanında ise taş söve ve lentolu dikdörtgen şekilli birer pencere bulunmaktadır. Birinci katta bulunan demir korkuluklu balkon, iki taş konsol ile desteklenmiştir (Foto. 609). Balkonun alınlığı yuvarlak kemerli, çokgen alınlıklı bir form ile belirlenmiştir. Üçgen alınlığın başlangıç yerlerinde ve tepe noktasında, üç adet, muhtemelen kuş evi olduğu düşünülen mimari elemanlara yer verilmiştir (Foto. 613). Kuzeydoğu cephe, köşe kolonları ve kapının iki yanındaki kesme taş kolonlarla dikeyde üçe ayrılmıştır. Kat aralarında bulunan taş silmelerle yatayda da üç bölümlüdür (Foto. 607, 608, Şekil 305).

Evin Alpgündem Sokak'a bakan kuzeybatı cephesinde, diğer cephelerde olduğu gibi bodrum katın bir kısmı görülmektedir. Zemin katta cephe aksına göre sağa kaydırılmış çift kanatlı kapı, bunun solunda iki, sağında bir dikdörtgen şekilli, taş çerçeveli pencere vardır. Birinci katta da balkona açılan bir kapı ve iki pencere açıklığı bulunur. Balkon taş konsolla desteklenmiştir. Taş konsolla desteklenen balkonun üzerindeki saçak daha geniş tutulmuştur (Foto. 610, Şekil 306).

Güneybatı cephede, zemin ve birinci kat aynı düzenlemeye sahiptir. Bu katlarda cephe aksına göre sağa kaydırılmış olan balkonlar vardır. Zemin ve birinci katta birer kapı açıklığı, ikişer pencere açıklığı bulunmaktadır. Güneybatı cephede de balkonun üzerindeki saçak daha geniştir. Zemin kat balkonu ve birinci katta geniş tutulan saçak, silindirik taş sütunla taşınmaktadır (Şekil 307).

Diğer cephelere göre daha sade olan güneydoğu cephede zemin ve birinci katta üçer pencere açıklığı bulunmaktadır.

Tüm pencereler dikdörtgen şekilli ve taş söveli olup bodrum ile zemin kat pencereleri demir korkulukludur. Katlar arası taş silmelerle vurgulanmıştır. Kırma çatılı yapı Marsilya tipi kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Yapının içi özgün durumunu kaybettiği için herhangi bir süsleme olup olmadığı bilinmemektedir. Yapının üç cephesinde balkonlar ve pencereler cephelere haraketlilik kazandırmaktadır. Saçak altı, ahşap malzemeli diş sırasıyla süslenmiş olup tüm cepheleri dolanmaktadır (Foto. 612).

Malzeme ve Teknik: Yapının dış cepheleri kâgirdir. Kaldırılmış olan ara duvarları ise bağdadidir. Köşe kolonlarında, konsollarda, merdivende, sövelerde, balkonların etrafında taş malzeme kullanılmıştır. Pencereler, kapılar ve katlar arası geçişi sağlayan merdiven ahşap malzemelidir.

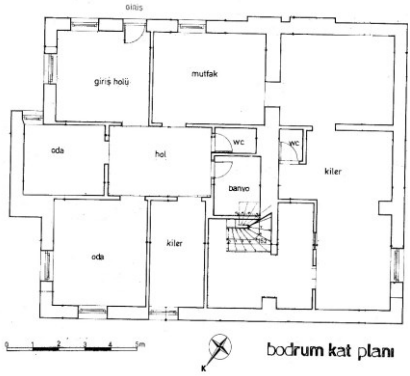

Şekil 299: Elmas Hanım Konağı özgün bodrum kat Planı (SKVKBK-Kar-San Mim. Müh.)

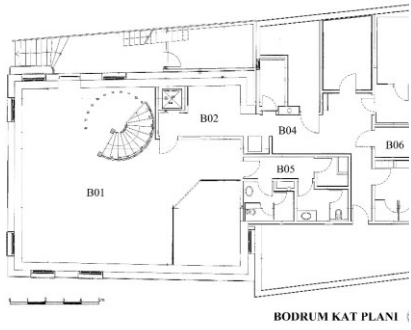

Şekil 300: Elmas Hanım Konağı günümüz bodrum kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

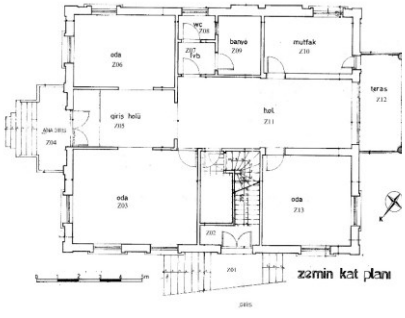

Şekil 301: Elmas Hanım Konağı özgün zemin kat planı (SKVKBK-Kar-San Mim. Müh.)

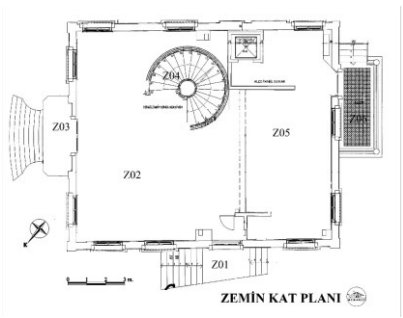

Şekil 302: Elmas Hanım Konağı günümüz zemin kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

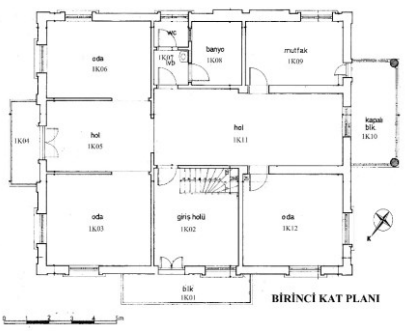

Şekil 303: Elmas Hanım Konağı özgün birinci kat planı (SKVKBK-Kar-San Mim. Müh.)

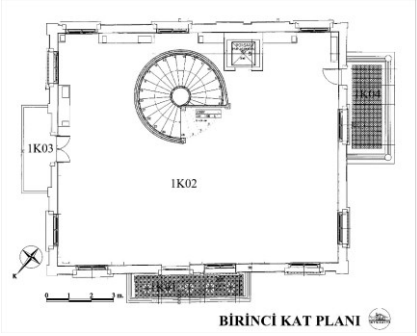

Şekil 304: Elmas Hanım Konağı günümüz birinci kat planı (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 305: Elmas Hanım Konağı kuzeydoğu cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 306: Elmas Hanım Konağı kuzeybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Şekil 307: Elmas Hanım Konağı güneybatı cephesi (SKVKBK-Villa Mimarlık)

Foto. 607: Elmas Hanım Konağı'nın kuzeydoğu cephesi

Foto. 608: Elmas Hanım Konağı'nın İstiklal Caddesi'nden görünümü (SKVKBK 1995)

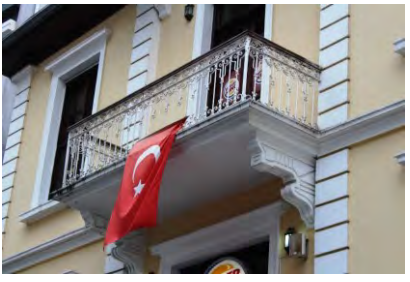

Foto. 609: Elmas Hanım Konağı kuzeydoğu cephe balkon görünümü

Foto. 610: Elmas Hanım Konağı'nın kuzeyden görünümü

Foto. 611: Kuzeybatı cephe balkon ve saçak düzenlemesi (SKVKBK 1995)

Foto. 612: Elmas Hanım Konağı saçak düzenlemesi

Foto. 613: Elmas Hanım Konağı kuzeydoğu cephe alınlık

Foto. 614: Elmas Hanım Konağı'nın batıdan görünümü (SKVKBK 1995)

Foto. 615: Elmas Hanım Konağı bodrum kat görünümü

Foto. 616: Elmas Hanım Konağı birinci kata çıkış merdiveni

Foto. 617: Elmas Hanım Konağı birinci kat görünümü

2.9.2. Fatma Eldemir Evi

Katalog No: 64

Foto. 618: Fatma Eldemir Evi genel görünümü

Yapının Yeri ve Tarihçesi: Yapı, Hürriyet Mahallesi, Osmaniye Caddesi (No: 35), 15 pafta, 501 ada, 7 parselde yer almaktadır. Eser, Taşınmaz Kültür ve Tabiat Varlıkları Yüksek Kurulu'nun 08.03.1985 gün ve 798 sayılı kararıyla tescillenmiştir.

Evin kitabesi bulunmadığından banisi ve inşa tarihi kesin belirlenememekle birlikte, ev sahibi yapının 1930'lu yıllarda inşa edildiği bilgisini vermiştir[498]. Ev sahibinden alınan bilgi ve evin cephe özellikleri, kâgir olarak inşa edilmiş olmasından hareketle yapıyı 20. yüzyılın ilk yarısına tarihlemek mümkündür.

Evin onarımına ait herhangi bir belge bulunmamaktadır. Fakat evin 1968 yılından beri sahibi olan ve o yıldan itibaren bu evde yaşayan Fatma Eldemir, evin 1968-70 yılları arasında kapsamlı bir onarım geçirdiğini

[498] Fatma Eldemir'den 03.03.2019 tarihinde alınan bilgiler.

belirtmiştir[499]. Bu onarımda zemin kat sofasının güneybatı ucu kapatılarak oda haline getirilmiştir. Sofanın güneydoğusundaki üst kata çıkılan merdiven kaldırılmış, üst kata çıkmak için güneydoğu cepheye betonarme merdiven eklenmiştir. Bu tarihten itibaren ise farklı zamanlarda sıva, çatı, boya gibi basit onarım şeklinde işlemlerin uygulandığını ifade etmiştir.

Konumu: Ev, kuzeydoğu-güneybatı ekseninde dikdörtgen bir alanı kapsamaktadır. Geniş bir avlu içerisindeki yapının kuzeybatı yönündeki dekoratif demir kapıyla avluya geçilmektedir. Burası, üzerinde 150 cm yüksekliğinde demir korkuluklar olan 115 cm yüksekliğinde avlu duvarı ile çevrelenmektedir. Evin üç cephesi avluya bakarken, güneybatı cephesi Kusayiş Sokak'a bakmaktadır (Foto. 618).

Mimari Özellikleri: Ev, bodrum üzerine iki katlı, kâgir bir yapıdır.

Depo ve müştemilat olarak kullanılan bodrum kata, kuzeydoğu cephedeki zemin kata çıkılan merdivenin altındaki ve güneydoğu cephe aksının ortasında bulunan tek kanatlı kapıyla geçilmektedir. Güneydoğu cephenin ortasına yerleştirilen kapıdan girildikten sonraki koridorun (B03) sonundan, bodrum katın doğu köşesine yerleştirilmiş odaya (B02) geçilmektedir. Bu odanın sofayla olan bağlantısını sağlayan kapı, günümüzde iptal edildiği için güneydoğu cephedeki kapı, sadece bu odaya ulaşmak için kullanılmaktadır. İç sofalı (B01) olarak düzenlenen dikdörtgen planlı sofanın iki tarafına üçer oda yerleştirilmiştir (Foto. 624). Sofanın güneybatı ucunda 431x327 cm ölçülerinde dikdörtgen sarnıç (B07) mevcuttur. Sofanın güneybatı ucuna sarnıç yerleştirildiği için ortada yer alan odaların (B03, B10) sofaya bakan bölümlerinden bodrum katın güney ve batı köşelernde yer alan odalara geçiş (B04, B09) açılmıştır. Sofayla sarnıcın birleştiği alana ve sofanın güneydoğu tarafındaki odalardan ortada olanın güneybatı tarafına (B05) sonradan eklendiği anlaşılan tuvaletler yerleştirilmiştir. Diğer odalara tek kanatlı ahşap kapılarla geçiş sağlanmakta olup taban betonarme, tavan ahşaptır (Şekil 308).

[499] Yapının günümüzdeki sahibi Fatma Eldemir'den alınan bilgilere göre evin ilk sahibi Keresteci Mustafa Bey'dir (03.03.2019).

Zemin kata giriş, avluya bakan cepheden taş lobut şeklinde korkuluklu, on üç geniş basamaklı merdivenle çıkılan sahanlıktaki (Z01) pencereli ve çift kanatlı ahşap kapıyla sağlanmaktadır. Kapıda ve pencerelerde yer alan demir korkuluklar dekoratifdir (Foto. 623). Çift kanatlı kapıdan geçildikten sonra güneydoğu-kuzeybatı yönünde uzanan, dikdörtgen bir giriş sofasında (Z02) geniş bir pabuçluk görülmektedir. Giriş sofasıyla asıl sofanın arasında bulunan ahşap bölümün ortasındaki çift kanatlı, pencereli kapıyla kuzeydoğu-güneybatı yönünde uzanan dikdörtgen sofaya (Z13) geçilmektedir (Foto. 625). Bu bölümün üzerinde mavi , kırmızı, sarı ve yeşil renkli camlar bulunmaktadır. Zemin kat orijinalde iç sofalı plan düzenlemesi göstermektedir. Fakat sofanın güneybatı ucunun sonradan odaya (Z10) çevrilmesiyle dış sofalı gibi görülmektedir. Sofanın kuzey bölümündeki çift kanatlı ahşap kapıyla geçilen oda (Z12), günümüzde misafir odası olarak kullanılmaktadır. Odanın kuzeybatı duvarında iki, kuzeydoğu duvarında dikdörtgen bir pencere bulunmaktadır. Odanın tavanı ahşap olup kademeli tavan tipindedir. Ana tavanın üzerine, yanlarda, kademeli olarak pervazlar çakılmıştır. Tavan beyaz ve gri renkler ile boyanmıştır. Zemin katın en büyük ve gösterişli odasıdır (Foto. 626). Sofanın batısında yer alan tek kanatlı ahşap kapıyla geçilen odayla (Z11) bu oda arasında çift kanatlı ahşap bir kapı bulunmaktadır. Sofanın güneybatısı daha sonradan odaya çevrilmiştir. Bu odada altındaki sarnıca açılan bir kapak vardır. Sofanın güneydoğusunda yer alan odalar özgün plan şemasını kaybetmiştir. Sofanın güneyindeki tek kanatlı bir kapıyla sofanın güneydoğusundaki odaların açıldığı dikdörtgen alana (Z05) geçilmektedir. Bu alanın güneybatısındaki kapıyla mutfak (Z09) olarak kullanılan odaya ulaşılır. Mutfakta geleneksel unsurlardan herhangi bir öğe yer almamakla birlikte günümüz işlevine uygun dolap ve ocak vardır. Mutfak kapısının yanındaki kapıdan geçilen koridordan (Z07) evin güneydoğu cephesine eklenen banyo (Z08) ve tuvalet (Z06) bölümüne ulaşılır. Koridorun sonunda zemin kata geçiş için bir kapı daha eklenmiştir. Koridorun kuzeydoğusunda üst kata çıkmak için kullanılan merdiven 1968-70 onarımında kaldırılmış ve burası duvarlarla çevrilerek odaya (Z04) dönüştürülmüştür. Bu odanın

kuzeydoğusunda ise dışarıya iki dikdörtgen pencereyle açılan ve yatak odası olarak kullanılan oda (Z03) bulunmaktadır (Şekil 309).

Birinci kata girilmediği için plan tipi ve süsleme özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi edinilememiş olsa da zemin kat ile benzerlik gösterdiği ve iç sofalı olduğu öğrenilmiştir[500].

Evde balkonlu cephe düzenlemesi görülmektedir. Simetrik düzenleme gösteren girişin olduğu kuzeydoğu cephede birinci katın ortasında demir korkuluklu ve iki taş konsolun desteklediği bir balkon vardır. Balkonun iki yanında diket dikdörtgen ahşap birer pencere bulunmaktadır. Birinci katta yer alan balkonun ve zemin kattaki giriş kapısının iki tarafında dikdörtgen birer pencere görülür. Pencereleri iki yönden dikey, alttan ve üstten yatay pilastr çevrelemektedir. Balkonun üzerinde daha geniş tutulan saçak bölümü de taş konsolla desteklenmiştir (Foto. 619).

Osmaniye Caddesi'ne bakan kuzeybatı cephesi, ön cephe ile benzer düzenlemeye sahiptir. Bodrum katta kareye yakın dikdörtgen şekilli altı pencere, zemin ve birinci katta dikdörtgen şekilli üçer pencere mevcuttur. Pencerelerin etrafı ön cephede olduğu gibi pilastrlar ile çevrilidir. Birinci katta, cephenin ortasında taş konsollarla desteklenen demir korkuluklu balkon vardır. Balkonun üzerinde konsol ile desteklenen saçak geniş tutulmuştur (Foto. 620, 621).

Güneybatı cephe, pencere düzenlemesi bakımından kuzeybatı cephe ile benzerlik göstermektedir. Evin güneydoğu cephesi ise eklenti yapısı olduğu için özgün durumunu kaybetmiştir. Birinci kata çıkış, güneydoğu cepheden 1968 yılında eklenen merdivenle sağlanmaktadır (Foto. 622).

Tüm cephelerde bodrum ve zemin kat pencereleri demir korkulukludur. Evin bodrum kat, zemin kat ve birinci kat arası taş bir silme ile ayrılmıştır. Ev, geniş saçaklı kırma çatılı olup alaturka kiremitle örtülüdür.

Süsleme: Evin cephelerinin birleştiği yerlerde kullanılan köşe taşları ve pencerelerin etrafını çeviren pilastrlar, kuzeydoğu ve kuzeybatı

[500] Zemin kat hane sahibi Fatma Eldemir'den 03.03.2019 tarihinde alınan bilgi.

cephelerdeki konsol destekli balkonlar ve pencereler cephelere hareket katan unsurlardır. Yapının avlu giriş kapısında, kuzeydoğu cephesindeki ana giriş kapısında, pencere ve balkon korkuluklarında demir malzemeli süslemeler bulunmaktadır.

Malzeme ve Teknik: Yapı yığma tekniğinde, kesme taş ile inşa edilmiştir. Yapıda taştan sonra en çok kullanılan malzeme ahşaptır. Dış kapıda, oda kapılarında, pencere çevrelerinde, dolaplarda, saçak altlarında, tavan ve tabanlarda ahşap kullanılmıştır. Avlu kapısı, ana giriş kapısı, pencere ve balkon korkulukları ise demirdendir.

Şekil 308: Fatma Eldemir Evi bodrum kat planı

Şekil 309: Fatma Eldemir Evi zemin kat planı

Foto. 619: Fatma Eldemir Evi kuzeydoğu cephesi

Foto. 620: Fatma Eldemir Evi'nin batıdan görünümü

Foto. 621: Fatma Eldemir Evi'nin kuzeybatı cephesi

Foto. 622: Fatma Eldemir Evi'nin güneyden görünümü

Foto. 623: Fatma Eldemir Evi kuzeydoğu cephe giriş düzenlemesi

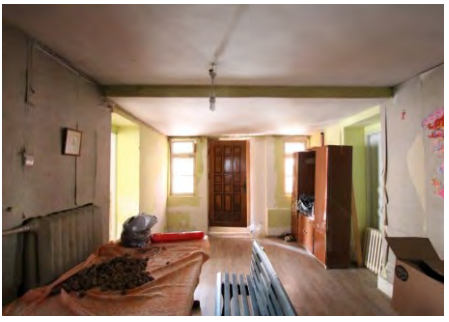

Foto. 624: Fatma Eldemir Evi bodrum kat sofası

Foto. 625: Fatma Eldemir Evi zemin kat sofası

Foto. 626: Fatma Eldemir Evi zemin kat kuzey köşedeki oda

III. BÖLÜM

KARŞILAŞTIRMA DEĞERLENDİRME

Anadolu'nun her yerinde varlığını sürdüren evler, kültürümüzün önemli bir parçasıdır. Türk evinde tabiatın olumsuz etkilerinden korunmak, ilke olarak benimsenmiştir. Geleneksel Türk evinin oluşmasında, Türklerin Orta Asya'dan getirdikleri mimari birikimin yanı sıra, Anadolu'nun kendine has kültürel ve çevresel ortamı etkili olmuştur. Osmanlı Dönemi'nde, 16. yüzyıldan sonra belirli bir tasarıma ulaşan "Türk Evi", bu yüzyılda kendine has kimliğini ortaya koymuştur[501]. Anadolu'nun kültür, iklim, arazi yapısı ve yerel yapı malzemesinin çeşitliliğin de etkisiyle bölgelere göre farklı mimari özellikte evler inşa edilse de bu evler genel karakteri bakımından birbiriyle benzerlik göstermektedir.

Tarih boyunca birçok yerleşime sahne olan Karadeniz Bölgesi, dini mimarisinin yanı sıra, sivil mimarisiyle de dikkat çekmektedir. Başta UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndeki Karabük/Safranbolu evleri olmak üzere, Karadeniz'in diğer illerinde geleneksel ev mimarisinin seçkin örnekleri bulunmaktadır. Orta Karadeniz Bölgesi'nde, coğrafi konumundan dolayı bağlantı noktasında yer alan Samsun, birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış olup, geleneksel dokusunu kısmen korumuş kentlerden biridir.

Samsun'da Türk dönemine ait, ayakta kalan tarihi eserlere bakıldığında, Osmanlı'nın son dönemlerinde inşa edilen yapılar olduğu gözlemlenmektedir. 19. yüzyılda Samsun'da ticaretin gelişmesi, kentin büyümesine katkıda bulunmuş olup dini, kamu, ticari, konsolosluk, banka ve sivil mimari gibi farklı amaçlar için birçok bina inşa edilmiştir. Samsun'daki Türk mimarisinin önemli bir kısmını oluşturan sivil mimari örnekleri, Orta Karadeniz Bölgesi evlerinin tipik özelliklerini taşımaktadır.

Evler yoğunluk sırasına göre Selahiye, Kadıköy, Kale, Ondokuz Mayıs, Ulugazi, Hançerli, Karadeniz, Zafer ve Hürriyet mahallelerinde konumlanmaktadır. Samsun, coğrafi konumu itibariyle farklı kültürleri

[501] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan …*, s. 11.

içerisinde barındıran bir şehir olmuş, bu durum evlerin biçim ve düzenine yansımıştır. Buradaki evler, hane sahiplerinin sosyal ve ekonomik durumuna göre iki grupta değerlendirilebilir. Birinci grubu; daha çok dar ve orta gelirli Müslüman ailelere ait olan cumbalı cephelere sahip geleneksel evler oluşturmaktadır. Bu grubu oluşturan evler, çoğunlukla ahşap konstrüksiyonla inşa edildiği için büyük çoğunluğu yıkılmıştır[502]. Halen yüksek katlı apartmanlar arasında varlığını sürdüren evlerin yapım tarihleri ise ancak 19. yüzyıl başına kadar uzanmaktadır. Geleneksel Türk evlerinin dışında, çoğunluğu 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra inşa edilmiş, varlıklı ailelere ait olan kâgir ve gösterişli evler ise ikinci grubu oluşturmaktadır. İkinci gruba ait olan evlerin büyük bir kısmı, Rum ve Ermeni azınlıkların yanı sıra, Samsun'daki ticari gelişmelere bağlı olarak 19. yüzyılın ikinci yarısından sonra buraya yerleşen, Avrupalı tacirlere (Levantenlere) ait olmalıdır. Fakat bu iki gruba ait yapıları kesin çizgilerle birbirinden ayırmak mümkün değildir. Çünkü burada yaşayan Müslüman, Rum ve Ermeni halkın, geleneksel ev özellikleri taşıyan konutlar inşa ettirdikleri gibi, geleneksel anlayıştan farklı üslupta yaptırdıkları konutlar da bulunmaktadır. Anadolu kenti olmasından dolayı buradaki Levantenlerden bazılarının da sıradan konutlarda yaşadığı düşünülmektedir.

Eski Ermeni mahallesi olan Selahiye ile Rum mahallesi olan Kadıköy'deki evlerde ve diğer mahallelerdeki azınlıklara ait yapıların kimlere ait olduğu konusunda bazı bilgiler bulunmaktadır. Selahiye (Eski Ermeni) Mahallesi'nde olan Ahmet Özder-2 Evi, Ohen Arşıyan'a aitken mübadele sonrası Kafadaroğlu Hüseyin zevcesi Ayşe Hanım'a verildiği belirtilmiştir (Foto. 69)[503]. Kurul kayıtlarında, aynı mahallede yer alan Sandıkçızade Evi (Foto. 78)[504] ve Ahmet Şevki Özturan Evi'nin de (Foto.

[502] 19. yüzyılın sonlarında Samsun'da ev sayısı 2.624 iken 20. yüzyılın başlarında ise 3.600 olduğu ifade edilmektedir (A. Şevki Duymaz, agm., s. 117). Bu evlerden çok azı günümüze gelebilmiştir.

[503] B. Sarısakal. *Belge ve Tanıklarıyla…*, s. 726.

[504] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-30 Numaralı Dosya.

175)[505] Ermeni bir aileye ait olduğu belirtilmiş, fakat isim verilmemiştir. Hançerli Mahallesi'ndeki Fethi Akyüz Evi'nin de Ermeni Gülyan Onnik Efendi Zevcesi Agavani'ye aitken, mübadele sonrası Trabzon Harikzedesi Hüseyin Oğlu Hasan Efendi'ye tahsis edilmiştir (Foto. 528, 529)[506].

Kadıköy (Eski Rum) Mahallesi'ndeki Necip Özüdoğru Evi'nin (Foto. 198) Rum bir tüccar[507], Paşa Konağı'nın (Foto. 243) ise Rum bir paşa[508] tarafından inşa edildiğine dair bilgi bulunmaktadır. Boroğlu Evi'nin ise Rumların 1924 yılında mübadele sonucunda Samsun'u terk etmesiyle Milli Emlak'a geçtiğine dair bilgi bulunmasından dolayı (Foto. 311) Rum evi olarak inşa edildiği düşünülmektedir. Ondokuz Mayıs Mahallesi'nde Hakkı Tomaç Evi, mübadele öncesi Abeşli Semercioğlu Kostanti Veledi Kiryaku'ya aitken, mübadeleden sonra Kavala mübadili Alioğlu Mustafa Efendi ve ailesine (Foto. 412)[509] geçmiştir. Ali Yücel Evi ise Demircioğlu İspir ile zevcesi Despina'ya aitken, mübadele sonrası Kavala mübadili Saim zevcesi Havva ve kızları Müstahsene ile Müzeyyen hanımlara verilmiştir (Foto. 429)[510]. Ulugazi Mahallesi'ndeki Omü İlim ve Kültür Evi olarak kullanılan yapı mübadele öncesi Kocadağlı Dimit adlı bir Rum'a aitken, mübadeleden sonra Drama Mübadili Salih oğlu Mehmet ve zevcesi Naide, mahdumları Salih ve Hasan Efendi'ler, kerimesi Havva Hanım'a geçmiştir (Foto. 506)[511]. Yol-İş Sendikası olarak kullanılan ev Rum olan Anastas Simonaki'nin evi iken, Rumların mübadele sonucu Samsun'u terk etmesiyle Maliye Hazinesi'ne kalmıştır (Foto. 493, 494)[512].

Asuman Reyhan (Foto. 424), İbrahim Fevzi (Foto. 286), ve Fuat Susuz (Foto. 466) evlerinin avlularına geçiş kapısı üzerine Latin rakamlarıyla Miladi tarihin yazılmış olması, bu evlerin Rum, Ermeni ya da Levantenlere ait olabileceğine işaret etmektedir. Fuat Susuz Evi'nin ön cephesindeki taş

[505] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-553 Numaralı Dosya.
[506] B. Sarısakal, *Belge ve Tanıklarla …* s. 729-730.
[507] M. Gerçek ve D. Elmalı Şen, agm., s. 973-983.
[508] Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-130 Numaralı Dosya.
[509] B. Sarısakal, *Belge ve Tanıklarla…*, s. 546.
[510] B. Sarısakal, *Belge ve Tanıklarla…*, s. 722.
[511] B. Sarısakal, *Belge ve Tanıklarla…*, s. 519.
[512] A. Tan, *agt.*, s. 71.

lobut korkuluklu balkon, alınlık, karosiman döşeme, balkon kapı açıklığı, cihannüma katı pencere açıklıklarındaki dilimli kemer, eve giriş düzenlemesi, zemin kat kuzeyindeki odada yer alan eklektik süslemeler ile tavan süslemeleri, bu evin Levanten bir aile tarafından inşa ettirilmiş olabileceğini göstermektedir. Asuman Reyhan Evi hareketli cephe düzeni, Latin rakamlı kitabesi (1905), sütunlu girişi ve Barok karakterli süsleme detayları ile geleneksel Türk evi özelliklerinden ayrılmakta olup, bu evin de Levanten bir aile tarafından inşa ettirilmiş olduğunu düşündürmektedir.

Şahinzadeler evleri üçgen alınlıkları, zemine kadar inen çıkmaları, ön cephelerdeki balkonları, balkon ve pabuçluktaki karosiman döşemeleri, süslemeli kat ve saçak bordürleri ile geleneksel evlerden farklı bir görünüme sahiptir (549-566). Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu olarak kullanılan yapı plan şeması, ahşap malzeme kullanımı ve saçak düzenlemesiyle Osmanlı ev mimarisi özellikleri taşısa da pencereler etrafındaki plastrları, dışa taşkın kat kornişleri ve balkon düzenlemesi ile geleneksel evlerden uzaklaşmaktadır (Foto. 361-368). Cemalettin Edinsel Evi (134-136), Aslan Geviz Evi (Foto. 141-152), Kalkavanlar Evi (Foto.153-156), Yeşilırmak Restaurant olarak kullanılan ev (Foto. 369-372), Çarşambalılar Derneği olarak kullanılan yapı (Foto. 380-384), Hilmi Belli Evi (Foto. 385-393), Ahmet Tos Evi (Foto. 394- 397), Cemile Tülay Kefeli Evi (354-357), Samsun Üniversitesi Rektörlük Ofisi olarak kullanılan yapı (391-395), Elmas Hanım Konağı (Foto. 606-610) ve Fatma Eldemir Evi (Foto. 618-622) kâgir olarak inşa edilmeleri, balkon uygulamaları ve cephe görünümleri ile geleneksel evlerden kısmen ayrılan yapılar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu yapıların da Samsun'da yaşayan azınlık grup tarafından inşa edilmiş olabileceği düşünülebilir.

Samsun'da Levantenlere ait olduğu düşünülen evlerin bazı ortak özellikleri tespit edilmiştir. Geleneksel Türk evlerinde, alt katların daha kapalı ve sağır tutulan cephelerine karşılık, Levanten evlerinde gizlilik, içe dönüklük terk edilmiş, yapılar büyük boyutlu pencerelerle dışa açılmıştır. Bu tür evler, avlu yerine, büyük ve gösterişli bahçeler içerisine inşa edilmiştir. Levanten evlerinde cepheler, geleneksel Türk evlerine göre daha

gösterişli ve hareketlidir. Levanten evlerinde girişler, revak şeklinde vurgulanırken, geleneksel evlerde çoğunlukla sofa çıkmasının altına yerleştirilmiştir. Geleneksel evlerde genellikle alt katlar yığma taş, üst katlar ise ahşap karkas tekniği ile yapılırken, Levanten evleri kâgir olarak inşa edilmişlerdir. Bu özellikler farklı illerde inşa edilen Levanten evleri ile de örtüşmektedir[513].

Plan olarak bakıldığında, Levanten evlerinde çoğunlukla belirli bir plan düzeni olmadığı gözlemlenmektedir[514]. Evler daha çok hane sahibinin ve mimarın isteğine göre şekillenmiştir. Fakat Çanakkale'de Vitalis (19. yüzyılın sonları-20. yüzyılın başları)[515], İzmir Bornova'da Davy (20 yüzyıl başları), De Cramer (?) gibi Levanten evlerinde[516], Samsun'da Levantenlere ait olduğu düşünülen Fuat Susuz (Şekil 224-226) ve Asuman Reyhan (Şekil 197-199) evlerinde olduğu gibi iç sofalı plan tipi uygulanmıştır. Buradan, Samsun'da Levanten evleri ile geleneksel evler arasında, plan açısından belirgin bir fark olmadığı anlaşılmaktadır. Fakat mekân organizasyonu açısından bazı farklar vardır. Türk evlerinde alt katlar depo, kiler gibi hizmet alanları olarak kullanılırken, Levanten evlerinde, her kat yaşama mekânı olarak değerlendirilmiştir. Bu konutların giriş (zemin) katları, ortak kullanıma hizmet eden mekanlar olarak, üst katları ise hane sahiplerinin kullanımına yönelik tasarlanmıştır. Zemin katlarda salonlar, ıslak hacimler ve servis mekanları, birinci katta ise yatak odaları ve hizmet mekanları bulunmaktadır. Geleneksel Türk evlerinde mekân kurgusunun temel öğesi olan odalar, tüm işlevleri (yeme, içme, yatma vs.) yerine getirmeye yönelik düzenlenmesine karşın, Levanten evlerinde odalara özel işlevler (yemek odası yatak odası, kabul salonu) verilmiştir. Zemin katlarda yer alan ortak kullanıma yönelik düzenlenen salonlar, zengin süsleme unsurlarına sahip iken, ailenin kullanımı için hizmet veren birinci katlar

[513] H. Akkurt, agm., s. 4-9; H. Akkurt, *agt.;* Ş. Çıkış, agm., s. 211-233; G. A. Güneş, *agt.;* S. Narin, *agt.,* 2012; İ. K. Ersoy, agm., s. 165-188; M. Dündar, agm., s. 303-329.
[514] F. Erpi, *age.,* s. 125-171.
[515] M. Dündar, agm., s. 327, Şek. 1.
[516] İ. K. Ersoy, agm., s. 165-188, Plan 1, Plan 2, Plan 3, Plan 4.

sadedir. Türk evlerinde ise bu uygulamanın tersine, üst katlarda yer alan başodalar evin süslü mekanlarıdır.

Ermeni Mahallesi olarak bilinen Selahiye Mahallesi ile Rum Mahallesi olarak bilinen Kadıköy Mahallesi'ndeki evler, çoğunlukla plan, cephe ve malzeme-teknik bakımından geleneksel Türk evi özelliği taşımaktadır. Fahriye Hanım Evi'nde görülen sütunlu ve kemerli giriş düzeni, balkon uygulaması, gömme sütunlar, köşe plastrları, profilli kat silmesi ve süslemeli pencere düzeni geleneksel Türk evi cephesinden farklılık göstermektedir (Foto. 336, 337, 338, Şekil 153). Fakat Osmanlıca kitabesinde yer alan "*Fahriye Hanım Konağı 1890*" ibaresinden, yapının Türk bir aileye ait olduğu anlaşılmaktadır. Buradan, cephe düzenlemesi ya da süslemeleri ile geleneksel evlerden uzaklaşan konutların tamamının gayrimüslim azınlıklara ait olmadığı ortaya çıkmaktadır. Yol-İş Sendikası olarak yapıda uygulanan cephe düzenlemesi, korint başlıklara sahip sütunlu giriş düzenlemesi ve süslemelerinde kullanılan eklektik etkiler, geleneksel Türk evi özelliklerinden farklılık göstermektedir (Foto. 492-504). Bu özellikleri, yapının Levanten bir aileye ait olduğunu düşündürse de Rum bir aileden, Maliye Hazinesine geçtiğine dair bilgi bulunmaktadır[517]. Bu nedenle Samsun'da kitabesi ya da herhangi bir kaydı bulunmayan evler hakkında mimari özelliklerine bakılarak Türk, Ermeni, Rum ya da Levantenlere ait olduğu hakkında kesin olarak karar verilemez.

Çalışma kapsamında ele alınan, 19. ve 20. yüzyılda inşa edilmiş olan Samsun evleri, Osmanlı'nın kültürel çeşitliliği içinde şekillenen ev mimarisine örnek teşkil edebilecek yapılardır.

3.1. Evlerin Çevresiyle İlişkisi

Ev mimarisinin şekillenmesinde, bulunduğu arsa, sokak, ada-parsel ve avlu önemli bir etkendir.

[517] A. Tan, *agt.*, s. 71.

3.1.1. Ev, Arsa-Sokak Durumu

Evlerin programı dışında tasarımı yönlendiren en önemli etken arsanın biçimi, topografyası, manzara ve sokağa göre durumudur[518]. Türk evinin önemli özelliklerinden biri, üzerine inşa edildiği arazinin, farklı özelliklerine uyum sağlayabilmesidir[519].

Geleneksel Türk şehrinin biçimsel karakterini yansıtan ve kente kimlik kazandıran temel öğelerden biri sokaktır[520]. Sokak, kent dokusu ve kentin toplumsal içeriği arasındaki ilişkinin doğal sonucu olarak ortaya çıkmaktadır. Samsun, denize paralel sokaklar ve bu sokakları dik kesen yapısıyla tepelerden denize doğru alçalmaktadır. Evler, deniz kıyısından güneydeki hafif eğimli yamaçlara kademe kademe yerleştirilmiş, denize dikey olan caddeler sayesinde şehrin birçok yerinden deniz görünür hale getirilmiştir.

Samsun'da, 1869 yangının daha az etkili olduğu, 100. Yıl Bulvarı'nın üst kısmında kalan Selahiye[521] ve Kadıköy mahalleleri[522], evlerin yoğun olduğu bölgelerdir. Bu mahallelerde arazinin yapısından dolayı, denize paralel olan sokak ve caddelerde eğimin daha az olduğu, fakat denize dik olan sokaklarda, eğimin fazla olduğu görülmektedir. Samsun'un deniz kıyısına yakın olan Ondokuz Mayıs, Kale, Hançerli ve Zafer mahallelerinin sokaklarında, eğim oldukça azdır. Tepede ve kıyıdaki yerleşim arasında kalan Ulugazi, Hürriyet ve Karadeniz mahallelerinde eğim, tepedekilere göre az, kıyıdakilere göre daha fazladır. Evlerin eğimli arazi üzerine inşa edilmesi, birtakım zorunlulukları beraberinde getirmiştir. En alt katta yer alan bodrum, tamamen arazi şartlarına uyum sağlayacak biçimde inşa

[518] Reha Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1989, s. 130.
[519] Ö. Küçükerman ve Ş. Güner, *age.*, s. 30.
[520] D. Kuban, *Türk Hayatlı …*, s. 190.
[521] Selahiye Mahallesi'nde Ebus Suud Efendi Caddesi, Halim Kadı Sokak, Uzun Sokak, Çayır Sokak Çifte Hamam Caddesi, Belediye Geçidi Sokak, Abbasağa Sokak, Uzun Sokak ve Aziz Efendi Sokak evlerin olduğu yerlerdir.
[522] Kadıköy Mahallesi'nde Gebi (Orhan Gencebay) Caddesi, Şehit Uzman Jandarma Çavuş Ferhan Hasovalı (Eski Debboy) Sokak, İstikamet Sokak, Sami Paşa Sokak, Sokullu Sokak ve Şükran Sokak evlerin olduğu sokaklardır.

edilmiş olup arazinin eğimine göre kot farklılıkları oluşmaktadır. Eğimin fazla olduğu arazi üzerine inşa edilen evlerin, farklı cephelerinde, farklı seviyelerde (katlarda) girişleri bulunur.

Mahalle ve sokaklardaki eğimin değişmesinden dolayı Samsun'da incelenen altmış dört evden, kırk yedisinin eğimli[523], on yedisinin düz arazi[524] üzerine inşa edildiği belirlenmiştir. Oransal olarak %73,43'ü eğimli, %16,67'si düz arazi üzerine inşa edilmiş olduğu çıkar.

Osmanlı Dönemi'nde iç kale ve dış kale surları[525] içerisinde kalan, günümüzde ticari yapıların yoğunlukta olduğu Kale, Hançerli ve Ulugazi mahallelerinde sokaklar dar, sur dışındakiler daha geniştir. Dar sokaklardaki evler, yeni yapılaşma arasında kaybolmuştur.

3.1.2. Ev, Ada-Parsel Düzeni

Evlerin ada-parsel içerisindeki konumları, avlu düzenlemesi ve cephe tasarımına yansımaktadır. Köşe parsellerde yer alan yapıların bir ya da iki sokağa cephesi olduğundan, sokağa bakan cephelerine önem verilmiştir[526]. Ara parsellerdeki evlerin ön cepheleri, köşe parseldeki evlere göre daha dar olup bu evlerin çoğunlukla sokak ve avlu olmak üzere iki cephesi vardır[527]. Ara parsel olup ön cephenin geniş olduğu ve dört tarafı avluyla çevrili yapılar da bulunmaktadır[528].

Samsun merkezdeki altmış dört evden, otuz sekizi köşe parselde[529], yirmi altısı ise ara parselde[530] konumlandırılmıştır.

[523] Kat. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 38, 39, 40, 44, 47, 51, 53, 54, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 64.
[524] Kat. 10, 12, 25, 26, 35, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 49, 50, 52, 55, 60, 61.
[525] B. Sarısakal, *Samsun Belediye...*, s. 109.
[526] İki cephesi sokağa bakan evler: kat. 1, 2, 9, 15, 20, 25, 30, 32, 39, 43, 63, 64.
[527] Kat. 18, 23, 44, 48, 55, 56.
[528] Kat. 3, 11, 16, 19, 35, 36, 37, 38.
[529] Kat. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 13, 15, 17, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 32, 34, 39, 40, 42, 43, 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 54, 57, 58, 59, 64.
[530] Kat. 3, 6, 10, 11, 12, 14, 16, 18, 19, 23, 31, 33, 35, 36, 37, 38, 41, 44, 48, 53, 55, 56, 60, 61, 62, 63.

3.1.3. Ev, Avlu İlişkisi

Mahremiyeti korumasıyla avlu, Türk ailesinin sosyal ve kültürel ihtiyaçlarını karşılayan önemli bir alandır[531]. Avlu, günlük işlerin yapıldığı yer ve dinlenme yeri olarak kullanılan alan olmasının yanı sıra içe dönük Türk ailesi için özgürlük alanı olarak da tanımlanabilir[532].

Samsun evleri, genellikle duvarlarla çevrili avlunun ortasına, köşesine veya sokak kenarına yerleştirilmiştir. Avlular, yeşil dokunun korunması ve peyzaj düzenlemesi bakımından önem taşımaktadır. İncelenen evlerden Hakkı Tomaç Evi hariç (Foto. 411)[533], altmış üç evde avlu uygulaması görülmektedir. Boyutları farklı olabilen avluların etrafını çeviren, moloz taş ya da kesme taş malzemeli duvarların yüksekliği arazinin eğimine göre değişmektedir. Bunların üzerine, duvar yüksekliği kadar demir parmaklıklar konulmuştur.

Parsel içerisindeki konumu ve alanın büyüklüğüne göre evlerin, bir[534], iki[535], üç[536] ya da dört[537] tarafı avlu içerisinde kalabilmektedir. Avluya bakmayan cepheler, sokağa ya da bir binaya bitişiktir[538]. Sokağa bitişik olan evlerin cepheleri, sokağın eğimine göre biçim almaktadır.

---

[531] Anadolu'da avlunun tarihsel gelişimi hakkında bkz. S. Gülçin Bozkurt ve Hakan Altınçekiç, "Anadolu'da Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi", *Journal of the Faculty of Forestry,* Istanbul University 2013, 63 (1), s, 69-91.

[532] Asım Kandemir, *Giresun Evleri Tipolojisi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2000, s. 53.

[533] Sadece 42 katalog numaralı evde, avlu bulunmamaktadır.

[534] Sekiz evin (Kat. 17, 20, 34, 43, 44, 46, 55 ve 56) tek tarafı avlu olarak düzenlenmiştir.

[535] İki tarafı avlulu ev sayısı diğerlerine göre daha fazladır. Yirmi üç evin (Kat. 5, 7, 10, 15, 18, 19, 21, 23, 24, 26, 27, 28, 29, 30, 40, 41, 51, 53, 54, 57, 58, 59, 63) iki cephesi avluya bakmaktadır.

[536] İki tarafı avlulu evlerden sonra en fazla üç tarafı avlu olarak düzenlenmiş evler görülmektedir. Yirmi evin (Kat. 1, 2, 4, 6, 8, 9, 12, 13, 14, 33, 35, 36, 45, 47, 48, 49, 50, 60, 61, 62) üç tarafı avlu olarak düzenlenmiştir.

[537] On iki evin (Kat. 3, 11, 16, 22, 25, 31, 32, 37, 38, 39, 52, 64) dört yönünde avlu bulunmaktadır.

[538] İncelenen evlerden 10, 14, 17, 23, 41, 42, 44, 46, 47, 49 ve 55 katalog numaralı evlerin yan cephelerinden biri, yanındaki bina ile bitişik durumdadır.

Avlularda; müştemilat[539], taşlık[540], kuyu[541], fırın[542], çeşme[543] ve süs havuzu[544] gibi unsurlar bulunabilmektedir (Foto. 627-629).

Foto. 627: Kat. 21, Müştemilat

Foto. 628: Kat. 25, Kuyu

Foto. 629: Kat. 22, Çeşme

Foto. 627-629: Avlu öğelerinden örnekler

Avluların sokakla bağlantısı demir kapıyla sağlanmaktadır (Şekil 186). Bunların söve tipleri ve kapı kanatları farklılık gösterebilmektedir. Kapı söveleri; avlu duvarıyla aynı düzeyde sadece kesme taştan, bir kısmı avlu duvarından taşıntılı, kübik kaideli ve silindirik gövdeli taş gömme sütunçe ve avlu duvarından taşan, kesme taştan kare kesitli olmak üzere üç farklı biçimde görülür (Foto. 630-633). Söveler, yukarıda düz atkı taşı ile birbirine bağlanmakta, atkı taşının olmadığı kapılar ise metal tepeliklerle

[539] Samsun merkezde bulunan 1, 22 (Foto. 202), 49 ve 52 katalog numaralı evlerin avlularında bulunan müştemilat yapıları, özgünlüğünü korumaktadır. Müştemilat yapılarında mutfak, ocak, fırın, çamaşırlık ve dolap gibi birimler vardır.

[540] Evlerin avlu kapısı ile evin girişi arasında kalan bölüm taşlık olarak adlandırılmaktadır.

[541] 15 ve 25 (Foto. 247) katalog numaralı evlerin avlularında kuyu bulunmaktadır. Kuyular, silindirik planlı olup moloz taş örgülüdür. Kuyuların bilezik kısmı zeminden yükseltilmiş ve üstleri örtü veya kapakla kapatılmıştır.

[542] Kat. 18.

[543] Samsun merkezde 22 (Foto. 206), 39 (Foto. 389, Şekil 187), 49 ve 51 katalog numaralı evlerin avlularında, çeşme uygulamasına yer verilmiştir. Çeşmeler sarnıç olan evlerin avluya bakan bölümünde, yapıya bitişik olarak veya avluda bağımsız olarak karşımıza çıkmaktadır.

[544] Kat. 25, 32.

son bulmaktadır. Bu tepelikler genellikle "S" kıvrımlarından oluşurken, bazen bunların aralarında yıldız motiflerine de yer verilmiştir. Genellikle dikdörtgen formlu, üst ve alt tabladan meydana gelen kapı kanatlarının, alt kısmında, kabartma olarak, "S" ve "C" kıvrımların oluşturduğu bitkisel ve geometrik motifler bulunabilmektedir (Foto. 5, 91, 203, 204, 437, 568, 569).

Foto. 630: Kat. 2

Foto. 631: Kat. 22

Foto. 632: Kat. 14

Foto. 633: Kat. 9

Foto. 630-633: Avluya geçiş kapılarından örnekler

3.2. Kat durumu

Türk evlerinde kat durumunu Sedat Hakkı Eldem, "*Türk evi umumiyetle bir katlıdır. Ancak zamanla kat sayısı artmıştır. Öyle olmakla beraber, daima esas kat tektir. Bu esas kat ise, birkaç katlı evlerde mutlaka*

yukarıdadır"[545] sözleriyle açıklamaktadır. Türk evi, başlangıçta bir katlı olsa da zamanla değişen şartlara göre iki ve üç katlı evler ortaya çıkmıştır[546].

İncelenen evlerden dördü iki, altmışı üç katlı olarak inşa edilmiştir. Üç katlı olan evlerin altı tanesinde ise cihannüma ya da çatı katı bulunmaktadır.

İki Katlı Evler: İki katlı olarak inşa edilen Hakkı Tomaç Evi, İrfan Tamtürk Evi (Foto. 443), İlim Sanat ve Kültür Evi ve Fethi Akyüz Evi zemin üzeri bir kat şeklinde düzenlenmiştir (Foto 634-636)[547]. Günümüzde müze ve ticarethane olarak kullanılan bu yapıların girişleri, ön cephe aksının ortasında yer almaktadır. Bunların giriş katları, hizmet ve servis mekânları olarak kullanıldığından pencere sayısı daha az ve boyutları küçüktür. Bu evlerde esas kat, üst kattır. Dolayısıyla Sedat Hakkı Eldem'in tespitinin yerinde olduğu anlaşılmaktadır.

Foto. 634: Kat. 42

Foto. 635: Kat. 52

Foto. 636: Kat. 54

Foto. 634-636: İki katlı evler

[545] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan* …, s. 12.
[546] M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev* …, s. 75.
[547] Kat. 42, 46, 52, 54.

Üç Katlı Evler: Üç katlı evler, genellikle bodrum, zemin ve birinci kat şeklinde inşa edilmiştir (Foto. 1, 19, 31, 134, 143, 380, 447, 458, 517, 567, 606 vd.)[548]. Fakat zemin üzeri iki kat şeklinde inşa edilmiş örnekler de bulunmaktadır (Foto. 56, 66, 404, 417, 543)[549]. Arazi eğiminin olduğu yerlerde daha çok karşılaşılan üç katlı evlerin bodrum katı depo, mutfak gibi hizmet alanları olarak işlev görmektedir. Evlerin bodrum katlarında dış çevreyle ilişki az, buna karşılık üst katta dış çevreyle ilişki daha güçlüdür[550]. Dolayısıyla, bodrum kat pencereleri hem güvenlik hem de mahremiyet açısından küçük boyutlu ve demir parmaklıklıdır. Bodrum katın kot seviyesinin altında kaldığı durumlarda, bu kata zemin kattan inilen merdiven vasıtasıyla ulaşılmaktadır[551]. Bu evlerde bodrum kat küçük boyutlu, enine dikdörtgen pencerelerle aydınlatılmıştır. Eğimden dolayı bodrum katın bazı duvarları tamamen toprak altında kaldığından, evler o cephelerde iki katlı olarak algılanır[552].

Zemin ve birinci katın planları, genellikle birbirinin tekrarı şeklindedir. İki katlı evlerde olduğu gibi üç katlı evlerde de asıl yaşama katı, en üst kattır. Bu nedenle evlerin vazgeçilmez öğesi olan cumbalar ve balkonlar, en üst katta uygulanmıştır. Yapıların alt katlarındaki kapalılığa karşı, üst katlarda çok sayıda pencere açıklığına yer verilerek, sofa ve odalar daha iyi aydınlatılmıştır (Şekil 310-312).

[548] Kat. 1, 2, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 44, 45, 47, 50, 51, 53, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64.
[549] Kat. 5, 6, 7, 41, 43, 56.
[550] Ö. Küçükerman ve Ş. Güner, *age.,* s. 99.
[551] Kat. 26.
[552] Kat. 2, 3, 4, 17, 20, 21, 26, 28, 29, 33, 36, 38, 39, 50, 51, 53, 57, 58, 59, 62.

Şekil 310: Kat. 2

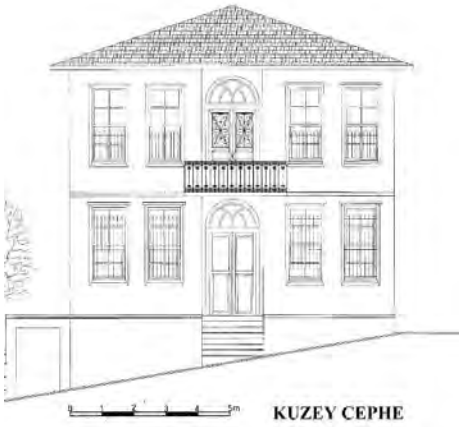

Şekil 311: Kat. 17

Şekil 312: Kat. 31

Şekil 310-312: Üç katlı evlerden örnekler

Üç Kat Üzerine Cihannüma ya da Çatı Katlı Evler: Bodrum, zemin ve birinci kattan oluşan evlerin üçünde cihannüma, üçünde ise çatı katı bulunmaktadır.

Cihannüma[553], etrafı seyretmek için bazı evlerin çatılarının üstünde yapılan oda veya teras olarak adlandırılır[554]. Geleneksel ev mimarisindeki cihannüma, çatı üzerine tamamen bağımsız olarak inşa edilenler, çatının ön yüzüne yapılanlar ve bağımsız köşk ya da kule şeklinde

[553] Cihannüma, Farsça kökenli olup "cihanı gösteren" anlamına gelmektedir. Mehmet Zeki Pakalın, Cihannüma, *Osmanlı Tarih ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul, 1983, 292.
[554] D. Hasol, *age.*, "Cihannüma", s. 113.

gerçekleştirilenler olmak üzere üç tipte görülür[555]. Samsun'da çatı üzerine tamamen bağımsız cihannümalar ile karşılaşılır. İncelenen Cemile Tülay Kefeli Evi (Foto. 454), Fuat Susuz Evi (Foto. 462) ve Nesime Tuncay Evi'ndeki (Foto. 537, 540) cihannüma katları bağımsız bölüm şeklindedir.

Anadolu'da ilk örneğine Konya'da, Anadolu Selçuklu yapısı olan II. Kılıç Aslan Köşkü'nde rastlanan cihannüma, 19 ve 20. yüzyıl Osmanlı geleneksel konutlarında yaygın olarak uygulanmıştır[556]. Sakarya-Taraklı'da Fenerli Ev'de (19. yy. sonları)[557], Konya'da Abdülkadir Dolmacı Evi (19. yy. sonları)[558], Sinop'ta Kalafat Evi[559], Ordu'da Zeynep Konyalı Evi[560], Giresun-Görele Osman Dülger Evi[561] cihannümaları, Samsun evleri ile benzerlik göstermektedir.

Kırma çatılı evlerde çatı katı, kırma çatıdan ayrı, kendine ait çatıyla örtülüdür. Beşik çatılı evlerde ise evin çatısı aynı zamanda bu katın çatısını oluşturur. Çatı arası katı olarak da adlandırılan bu kat, tek oda şeklinde ya da birkaç odadan meydana gelir[562].

Foto. 637: Kat. 48

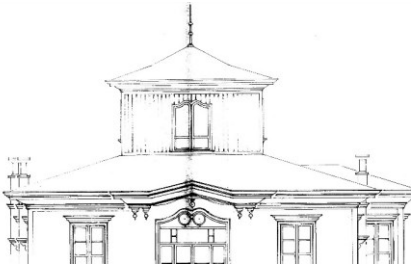

Şekil 313: Kat. 49

[555] Yusuf Çetin, "Osmanlı Konut Mimarisinde Cihannümalar (Seyir Köşkleri)", *Sanat Tarihi Dergisi,* XVII/2, 2008, s. 43-58.
[556] Erkan Aygör, "Konya Evlerinde Cihannüma", *İstem,* S. 26, 2015, s. 137.
[557] M. Sözen, *Gelenekten Geleceğe…,* s. 196.
[558] E. Aygör, agm., s. 138, Resim 10.
[559] Hayrunnisa Turan, Sinop'ta Geleneksel Konut Mimarisi, *Sosyal Bilimciler Gözüyle Sinop*, Berikan Yayıncılık, Ankara 2018, s. 184, Foto. 11.
[560] Şafak Şahin, *Ordu Geleneksel Evleri Üzerine Bir Araştırma,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon 2010, s. 146.
[561] Gazanfer İltar, *Giresun Evleri,* Giresun Valiliği Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü, İstanbul 2016, s. 1
[562] Kat. 27, 31, 32.

Foto. 638: Kat. 55

Foto. 637, 638, Şekil 313: Cihannüma katlı evlerden örnekler

3.3. Cephe Özellikleri

Evlerin cepheleri, Anadolu'nun farklı bölgelerinin zaman içinde sahip olduğu, kendine has kültür birikiminin yansıtıldığı önemli mimari unsurlardandır[563]. Samsun evlerinde cephelerin estetiği, sadeliğinden gelse de bazı varlıklı ailelere ait evlerin cephelerinde, zengin süsleme unsurlarına rastlanmaktadır.

Samsun evlerinin sokağa ya da denize bakan cephelerine önem verildiği gözlemlenmiştir. Bu cephelerde, çıkma ve balkon gibi unsurlara rastlanır. Samsun'da sadece Fethi Akyüz Evi'nde çıkma ve balkon olmadığı belirlenmiştir (Foto. 528). Ön cephenin dışında sokağa bakan diğer cephelere de bu cephe kadar önem verildiği görülmektedir. Çıkmalar, özellikle deniz tarafına bakan cephelerde yapılmakla birlikte, genellikle üst katlardadır. Evlerin eğimli yamaçlar üzerine inşa edilmiş olması, çıkmaların en üst katlara yapılmasının nedeni olarak gösterilebilir. Denize bakan evlerin ön cepheleri doğuya, kuzeydoğuya ve kuzeye yönelmişlerdir. Bazı durumlarda ise evlerin ön cephelerinin denize yönelmeyerek sokağa baktığı görülmektedir. Bu evlerin sokağa bakan ve denizi gören arka cephelerinde, ikinci çıkma ya da balkona yer verilmiştir (Foto. 90, 143, 157, 388, 552)[564]. Evlerin çevresinde çok katlı ve betonarme binalar yükseldiği için bunların deniz manzarası büyük oranda kaybolmuştur.

[563] Gökhan Uşma ve Nur Urfalıoğlu, "Geleneksel Van Evlerinin Cephe Özellikleri ve Tipolojisi Üzerine Bir İnceleme", *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 33/1, Mart 2018, s. 3.

[564] Kat. 9, 16, 18, 33, 39, 57.

Cephelerdeki kapılar, pencereler, çıkmalar, balkonlar, konsollar, taşıyıcı elemanlar ve kat silmeleri buralara hareketlilik kazandıran unsurlardır. Bu elemanların şekli, boyutları ve birbiriyle uyumları, cephelerin karakterini oluşturmaktadır.

3.3.1. Cephe Elemanları

3.3.1.1. Kapılar

Kapılar, genellikle ön cephe aksının ortasına, çıkma ve balkonların altına yerleştirildiğinden çıkma ve balkonlar bunlar için saçak işlevi görmektedir. Bazı yapılarda kapı, üstündeki çıkma ve bunun üstündeki üçgen alınlık ile cephe vurgulanmıştır. Özgün masif kapılar, genellikle sade ve gösterişsizdir. Bu kapılarda malzeme olarak çoğunlukla ahşap, daha az olmak üzere demir kullanılmıştır.

Kapıların yukarıları çoğunlukla düz atkı şeklinde yapılmış olmakla birlikte basık (Foto. 122, Şekil 272)[565] ve yuvarlak (Foto. 43, 138, 154, 263, Şekil 203)[566] kemer formlu olanlar da bulunmaktadır (Foto. 639-648). Altı evin kapısı tek kanatlı[567], diğerleri çift kanatlı olarak gerçekleştirilmiştir. Çift kanatların, çoğunlukla biri diğerine eşit olarak yapılmışken giriş açıklığının çok geniş olmadığı örneklerde bu eşitliğin bozulduğu görülmektedir. Kanatların genişliği, 55 ile 75 cm arasında, yüksekliği ise 185 ile 225 cm arasında değişmektedir. Evlerde kapı kanatlarının çoğunlukla, yatayda ve düşeyde iki ya da üç tabladan meydana geldiği bilinmekle birlikte, Samsun evlerindeki kanatların düşeyde, üç tabladan oluştuğu tespit edilmiştir.

Kapıların yukarısında veya kanatların üst tablalarında görülen aydınlatma pencerelerine bazılarında yer verilmemiştir. Bazı kapıların sövelerinin iki yanında "kim geldi" pencerelerine rastlanır (Foto. 34, 43, 174, 315, 330, 352, 385, 429, 480, 496, 507)[568]. Bunlar giriş sofasını aydınlatmaktadır. Altmış dört evden, yirmi sekizinin kapısında aydınlatma

[565] Kat. 13, 57.
[566] Kat. 4, 15, 17, 27, 43, 53, 60, 61.
[567] Kat. 9, 23, 30, 34, 42, 46.
[568] Kat. 1, 3, 4, 19, 32, 33, 35, 39, 44, 45, 50, 51, 52, 53.

penceresi bulunmaktadır (Foto 43, 78, 134, 142, 154, 174, 235, 243, 262, 330, 364, 380, 507, 519, 555, 579, 598, 619)[569]. Kapılardaki pencere açıklıklarının yeri değişebilmektedir. Alt kısımları tablalı, üst kısımları cam olan kapılarda, camlı kısım, baklava, düz ve eğrisel motifleri olan dekoratif demir korkuluklara sahiptir (Foto. 154, 243, 330, 380, 467, 579, 619).

Genellikle taş ya da ahşap bir silme ile çevrelenmiş olan penceresiz kapılar, sade bir görünüme sahiptir. Tek kanatlı kapıların tamamı[570], çift kanatlı kapıların ise yirmi dokuzu penceresizdir[571].

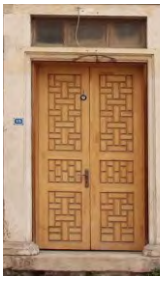

Foto. 639: Kat. 6

Foto. 640: Kat. 18

Foto. 641: Kat. 24

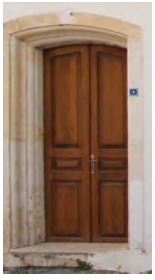

Foto. 642: Kat. 13

Foto. 643: Kat. 57

Foto. 644: Kat. 4

Foto. 645: Kat. 15

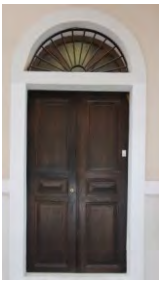

Foto. 646: Kat. 27

Foto. 647: Kat. 53

Foto. 648: Kat. 60-61.

Foto. 639-648: Kapı formlarından örnekler

[569] Kat. 1, 4, 8, 15, 16, 17, 19, 20, 24, 25, 27, 31, 33, 36, 37, 38, 41, 43, 49, 52, 53, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64.

[570] Kat. 9, 23, 30, 34, 42, 46.

[571] Kat. 2, 3, 5, 7, 10, 11, 12, 13, 14, 18, 21, 22, 26, 28, 29, 32, 35, 39, 40, 44, 45, 47, 48, 50, 51, 54, 55, 56, 63.

3.3.1.2. Pencereler

İç mekânı aydınlattığı ve estetik değer kattığı için cephe düzeninde önemli etkenlerden biri de pencerelerdir[572]. Pencereler, bazen doğal nedenlerle, bazen de toplumsal ve ekonomik nedenlere bağlı olarak, mekân düşüncesinin ve yaşam anlayışının dışa vurulduğu öğeler olarak değerlendirilir[573].

Samsun evlerinde pencereler bodrum, zemin, birinci, ikinci ve cihannüma katlarındaki odalarda, sofalarda, merdiven evlerinde ve çıkmalarda görülmektedir. Bunlar sayı, boyut, konum ve formlarına göre değişkenlik gösterebilmektedir. Samsun evlerinin cephelerindeki pencere düzeninin büyük çoğunlukla simetrik olduğu belirlenmiştir. Boyut bakımından bodrum kat pencerelerinin genişlikleri ve yükseklikleri, üst kat pencerelerine göre daha küçüktür. Yaşama katlarındaki pencerelerin genişlikleri ise 75 ile 110 cm arasında değişmektedir.

Pencerelerin genellikle dikdörtgen formlu oldukları gözlemlenmiştir. Düşey dikdörtgen formlu pencerelerden bazılarının üst kısmı, yuvarlak veya basık kemerlidir.

Bodrum katlarda kare (Foto. 56, 105, 236, 258)[574], yatay (Foto. 2, 59, 133, 134, 154, 157, 230, 301, 344, 354, 382, 385, 538, 550, 607)[575] ve düşey dikdörtgen (Foto. 34, 44, 66, 174, 243, 287, 313, 388, 395, 417, 449, 498, 511, 573, 620)[576] olmak üzere üç pencere formu görülmektedir. Kare ve yatay dikdörtgen pencereler, daha çok cephenin bir kısmının kot altında kaldığı, bodrum kat ve ıslak hacimlerde karşımıza çıkmaktadır. Islak hacimlerde ve

[572] Pencereler toplumların sosyal ve kültürel değişimine bağlı olarak sürekli değişime uğramıştır (Tümerkan İbiş, *Mimari Çevrenin Sürekliliği Açısından Pencere Elemanı: Pencerelerin Değişiminin Analizi,* (Basılmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon 1993; Nihal Uluengin, *Osmanlı-Türk Sivil Mimarisinde Pencere Açıklıklarının Gelişimi,* Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul 1988).

[573] Ö. Küçükerman ve Ş. Güner, *age.,* s. 103.

[574] Bodrum katta 5, 11, 20, 24, 26 katalog numaralı evlerde kare formlu pencereler bulunmaktadır.

[575] Kat. 2, 6, 14, 15, 17, 18, 23, 31, 33, 34, 35, 38, 39, 53, 55, 58, 59, 63.

[576] Kat. 3, 4, 7, 19, 22, 25, 30, 32, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 51, 57, 60, 61, 64.

bodrum katlarında mahremiyetten dolayı kareye yakın pencereler küçük boyutludur. Bunun yanında basık kemerli pencereler de bulunmaktadır (Foto. 143, 261, 372, 381, 437, 454, 595)[577]. Fuat Susuz Evi'nin bodrum katındaki basık kemerli pencereler, ikiz pencere düzenindedir (Şekil 228)[578]. Evlerin zemin ve birinci kat pencerelerinin genelinde, düşey dikdörtgen pencerelerin genişliği, boyunun yarısı kadardır. Bunlar, zemin ve birinci katlarda, dizi halinde görülür. Bazı yapıların zemin katlarında basık kemer formlu pencereler ile de karşılaşılmaktadır (Foto. 56, 157, 199, 352, 362, 395, 447, 551)[579]. Boroğlu (Foto. 312, 313) ile Şehit-Gazi ve Anı Evi (Foto. 122) olarak kullanılan yapıların zemin katlarında, ana çerçeve yuvarlak kemer formlu, ancak açıklığının dikdörtgen olduğu pencerelere yer verilmiştir[580]. Fethi Akyüz Evi'nin doğu cephesinin zemin katı kapısının iki tarafındaki pencereler, yuvarlak kemer formludur (Foto. 530)[581]. Birinci kat pencerelerinin büyük çoğunluğu dikdörtgen formlu olmasına rağmen, Havvanur Güçlü Çakır (Foto. 131), Ayşe Kardel (Foto. 352) ve Ahmet Tos (Foto. 397) evlerinde basık kemerli olduğu tespit edilmiştir[582].

Cumbaların ön yüzündeki pencereler, diğer kat pencereleri ile aynı boyutlarda olmasına rağmen, derinliğinin az olan cumbaların yan yüzlerinde pencerelerin daha dar olduğu görülmektedir. Bu pencerelerin çoğunluğu dikdörtgen formludur (Foto. 649). Fakat Hakkı Tomaç (Foto. 650) ve Samsun Üniversitesi Rektörlük Ofisi olarak kullanılan yapıda (Foto. 595) cumba pencereleri, diğer kat pencerelerinden farklı olarak yuvarlak[583] ve Mürüvvet Çakır (Foto. 19) ile İlim Sanat ve Kültür Evi olarak kullanılan evde (Foto. 651) ise basık kemerli[584] yapılmıştır. Merdiven

[577] Kat. 16, 27, 36, 37, 38, 45, 48, 49, 62.
[578] Kat. 49.
[579] 5, 16, 18, 22, 35, 36, 40, 47, 57 katalog numaralı evlerin arka (kuzey) cephesinde aynı formda pencere açıklığı vardır.
[580] Kat. 13, 32.
[581] Kat. 54.
[582] Kat. 14, 35, 40.
[583] Kat. 42, 62.
[584] Kat. 2, 52.

evlerinde ise yuvarlak kemerli pencere kullanımı yaygındır (Foto. 12, 55, 354, 448, 497, 573)[585]. Bu pencereler, zemin ve birinci kat arasına yerleştirilmiştir. Alemdarzadeler ve Yol-İş Sendikası olarak kullanılan evlerde, merdiven sofasındaki bu pencereler ikiz pencere şeklindedir (Foto. 652, Şekil 242).

Foto. 649: Kat. 8

Foto. 650: Kat. 42

Foto. 651: Kat. 52

Foto. 652: Kat. 51

Foto. 649-652: Çıkma ve merdiven sofası pencereleri

İşleyiş bakımından pencereler, düşey sürmeli giyotin[586] ya da kanatları iki yana açılan olmak üzere iki şekilde yapılmıştır. İki ve dört bölmeli olabilen giyotin pencereler, iki eşit ana bölümden oluşmakta olup alttaki parça sürüklenerek üstteki parçanın yanına paralel olarak getirilmesiyle açılmaktadır.

Bodrum katlarda, genellikle tek kanatlı pencereler görülür. Zemin ve birinci katlarda ise çoğunlukla giyotin pencere kullanılmıştır. İncelenen

[585] Kat. 1, 4, 33, 35, 47, 51, 52, 60, 61.

[586] Giyotin pencere, 16. yüzyılın ortalarından sonra tahminen Hollanda'da ortaya çıktığı ve Hollanda ve Belçika'da ahşap ve taş bölmeli pencerelerin yerini aldığı düşünülmektedir (N. Uluengin, *age.*, s. 10-19).

altmış dört evin, otuz sekizinin zemin ve birinci katlarında giyotin pencere tercih edilmiştir[587]. Kanatlı pencereler ise ahşap çıtalarla birçok parçaya ayrılmış olup pencerenin genişliğine göre bir[588] ya da iki kanatlı[589] olabilmektedir.

Cihannüma katlarının pencereleri de çoğunlukla düşey dikdörtgen şekillidir. Fuat Susuz Evi cihannüma katında görülen pencerelerin dilimli kemer formlu olması tekil örnek olarak kalmıştır (Foto. 462, 463).

Cephelerde, kapılardan sonra en fazla değişime uğrayan yapı elemanı pencerelerdir. Samsun'daki bazı evlerin ahşap pencerelerinin onarımlar sırasında pvc ile değiştirildiği anlaşılmıştır[590]. Bu durum geleneksel pencere anlayışının yok edilmesi anlamına gelir.

3.3.1.3. Cumbalar/Çıkmalar

Anadolu ev mimarisinin kendine has özelliklerinden biri olan cumbalar, cephe düzenini etkileyen en önemli unsurlardan biridir. Cumba, üst katlardaki oda veya sofanın cepheden sokağa doğru taşmış, üstü ve etrafı örtülü unsuru olarak tanımlanabilir[591]. Bunların küçük boyutlu olanlarına "şahnişin" veya "şahniş" denilir[592].

Cumbaların, dar sokaklarda inşa edilen evlerin, bodrum veya zemin katlarının sokağın genişliğine göre inşa edilmesinden dolayı, üst katlarda yer kazanmak, manzara ile sokağı seyretmek, ışık almak ve serinlemek amaçlı ortaya çıktığı sonucuna varılmıştır[593]. Zamanla, avlulu evlerde de

[587] Kat. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 22, 23, 24, 27, 29, 30, 33, 34, 36, 39, 41, 42, 45, 46, 47, 49, 52, 53, 55, 56, 60, 61, 62.

[588] Kat. 5, 11, 21, 54, 63.

[589] Kat. 20, 25, 28, 31, 32, 35, 37, 38, 43, 50, 51, 57, 58, 59, 64.

[590] Kat. 9, 10, 19, 21, 37, 40, 44, 50, 51.

[591] A. Turani, *age.,* s. 27; Y. Çetin, agm, s. 19. Çıkmanın farklı kaynaklarda birbirine benzer tanımları bulunmaktadır. Çıkma, binanın beden duvarından dışarı doğru cumba gibi olan taşması (A. Turani, *age.,* s. 29) ve alt kat duvarlarından taşan üst kat bölümü, sokak ya da üç tarafı avlu tarafına bakan mimari eleman (Doğan Kuban, *100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul 1973, 261, 268) olarak tanımlanmıştır.

[592] C. E. Arseven, "Şahnişin", *Sanat Ansiklopedisi,* C. 4, İstanbul, 1994, s. 1860; N. Göynüç, "Osmanlı Belgelerinde Konut Terminolojisi", *Habitat-II,* İstanbul, 2000, s. 266; Y. Çetin, agm., s. 19.

[593] Mesut Evren, *Türk Evinde Çıkma,* Fakülteler Matbaası, İstanbul 1959, s. 7.

görülen çıkmalar, evin karakteristiğini oluşturan unsurlardan biri olarak tüm bölgelerde uygulanmıştır[594]. Çıkmalar zaman içerisinde geçirdikleri gelişime bağlı olarak binalardaki durumlarına, istikametlerine ve formlarına göre farklı isimlerle anılmıştır[595].

Samsun evlerinin üst katlarında sofa genişliği ya da kat çıkması şeklinde cephe genişliği kadar çıkmaların varlığı tespit edilmiştir. Samsun merkezde incelenen kırk beş evde çıkma olduğu anlaşılmaktadır. Çıkmalar yapılardaki durumlarına, yönlerine, formlarına ve taşıyıcı sistemlerine göre ele alınmıştır[596].

3.3.1.3.1. Yapıdaki Durumlarına Göre Çıkmalar

Yapılardaki konum ve durumlarına göre çıkmalar; sofa çıkması, kat çıkması, kenar (oda) çıkma ve gönyeli çıkma olarak dört gruba ayrılmaktadır. Bunun yanında evin bütün katlarında beden duvarlarından taşan çıkma örnekleri vardır.

Sofa Çıkması (Ortada Çıkma): Anadolu'da "taht", "seki" veya "köşk"[597] ismi verilen sofa çıkması, pahlanmış iki oda kapısının arasında kalan kısım veya bir odanın geriye çekilmesiyle sofaya eklenen kısımdır[598].

Sofa çıkmaları, en yaygın çıkma şekli olup genellikle sofanın sokağa bakan ön cephesinde karşılaşılmaktadır. Üst katta uygulanan cumba, genellikle cephe aksının ortasında, eve geçiş kapısının yukarısına yerleştirilmiştir. İki cephesi sokağa bakan Paşa Konağı'nın, her iki cephesinde de çıkma bulunmaktadır[599]. Samsun evlerinde çıkmalar

[594] D. Demirci, *age.,* s. 103.

[595] Mesut Evren Türk evlerinde çıkmaları yapıdaki durumlarına göre çıkmaları beş (çıkmanın odadan daha dar tutulduğu, oda genişliğince normal çıkmalar, kolonlar üzerine alınan çıkmalar, gönyeli çıkmalar ve köşe çıkmaları), istikametlerine göre dört (bir, iki, üç ve dört istikametli), formlarına göre beş (normal, köşeleri pahlanmış, üç köşeli, beş, köşeli, yuvarlak ve haçvari) grupta incelemiştir (M. Evren, *age.,* s. 8-11).

[596] Anadolu'da bölgesel özelliklerine göre farklı çıkma tipleri ortaya çıkmıştır. Araştırma yapılan bölgelere göre çıkmalar hakkında farklı tipolojiler oluşturulmuştur. Samsun evlerinde Türk evlerinde karşılaşılan tüm çıkma tiplerine rastlanmadığı için var olan tipler üzerinden değerlendirme yapılmıştır.

[597] Eyüp Kömürcüoğlu, *Ankara Evleri,* İstanbul, 1950, s. 23.

[598] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 17.

[599] Kat. 25.

pencereli olarak tasarlanmıştır (653-656). Çıkmaların ön yüzlerinde iki, yan yüzlerinde birer pencere açıklığı bulunmaktadır. Samsun'da otuz üç evde sofa çıkması[600] görülmektedir. Çoğunlukla ön cephede uygulanan sofa çıkması, arka (Foto. 313, 595)[601] ve yan cephede de (Foto. 572, 575)[602] uygulanmıştır.

Foto. 653: Kat. 34

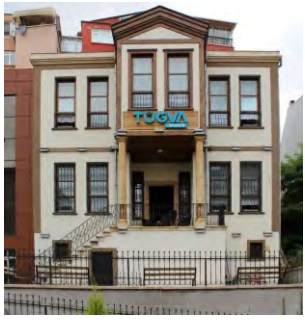

Foto. 654: Kat. 3

Foto. 655: Kat. 7

Foto. 656: Kat. 11

Foto. 653-656: Sofa çıkmalı evlerden örnekler

Ordu-Ünye'de Hüseyin Tataroğlu (1882)[603], Trabzon'da Avni Komut (1893)[604], Sinop-Boyabat'ta Ömer Saraç (19. yy.), Osman Abalı (19. yy.),

[600] Kat. 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 16, 18, 19, 20, 25, 32, 34, 35, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 50, 51, 52, 53, 56, 60, 61, 62.

[601] Kat. 32 ve 62.

[602] Kat. 60 ve 61.

[603] Sezai Avanoğlu, *Ünye Evleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul 2002, Resim 41.

[604] Haşim Karpuz, "Trabzon Evlerinin Mimari Özellikleri", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri,* Ankara 1991, s.115-135, Çizim 5, 8.

Mehmet Karaağaç (19. yy.), Süleyman Baş (19. yy.) İsmail Eski[605], Tokat-Niksar'da Çoroğlu (19. yy.)[606], Sakarya-Taraklı'da İsmail Akay (19. yy. sonu-20. yy. başı)[607], Gümüşhane'de Mehmet Aksoy (19. yy.), Rafet Çubukçu (19. yy.)[608], Ordu'da Çamaş'ta Cevat Bey (1907-1908)[609], Bolu-Gerede'de Hacı Baki (19. yy. sonu-20. yy. başı)[610], Bolu merkezde Erva Sultan (20. yy.)[611], Ordu-Boloman'da Nurettin Yerebasmaz[612] ve Karabük-Safranbolu'da Hacılar[613] evlerindeki sofa çıkmaları, Samsun evleri ile benzerlik gösteren Karadeniz Bölgesi evleridir.

Kat Çıkması: Türk evlerinde karşımıza çıkan kat çıkması, genellikle evlerin sokağa bakan cephelerinde bulunur. Üst katların daha fazla ışık almasını sağlayan kat çıkmaları, odaların sokağa veya avluya açılmasını sağlamaktadır. Samsun'da Necip Özüdoğru (Foto. 657) ve Ali Yücel (Foto. 658) evlerinde, sütunlar ile desteklenen kat çıkması, evlerin genel cephe kompozisyonunu oluşturmaktadır[614]. Birkan-Esin Sevinç (Foto. 98) ve Hilmi Belli Evi'nin (Foto. 659) ise manzaraya bakan arka cephelerinde kat çıkması bulunmaktadır[615].

---

[605] Pınar Selimoğlu, *Geleneksel Boyabat Evleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya 2016, s. 93, 116, 219, Foto. 4.5, 4.6, Şekil 3.135, 3.172.

[606] Hamza Gündoğdu, Ahmet Ali Bayhan, Ali Murat Aktemur vd., *Tarihi Yaşatan İl Tokat,* PYS Vakıf Sistem Matbaa, Ankara 2006, s. 490, Resim 490.

[607] Ermin Elmas, *Tarihi Sakarya Bölgesinde Sivil Mimari: Geç 19.Yüzyıl ve Erken 20.Yüzyılda Taraklı Konutlarının Analizi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli 2013, s. 188, Tablo 6.32.

[608] V. Şenel, *age.,* s. 111, 115, Plan 5, 9.

[609] Ahmet Ali Bayhan, "Ordu'dan Bir Geç Osmanlı Sivil Mimarlık Örneği: Çamaş Cevat Bey Konağı", *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu,* 31.07.2017, s. 9, Foto. 1, 2.

[610] Ramazan Güler, *Gerede Evleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara 2019, s. 260, Resim 4.109.

[611] Ebru Eroğlu, *Bolu Merkezinde Bulunan Eski Evler,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Ankara 2009, s. 212, Fotoğraf 243.

[612] Seyfi Başgan, "Geleneksel Doğu Karadeniz Evleri", *Erdem,* Sayı: 52, 2008, s. 72, Çizim 1.

[613] R. Günay, *Türk Ev Geleneği…,* s. 218.

[614] Kat. 22, 44.

[615] 10, 39. Birkan Sevinç Evi'nde (Kat. 10) kat çıkmasının derinliği çok az olup herhangi bir taşıyıcısı bulunmamaktadır.

Foto. 657: Kat. 22

Foto. 658: Kat. 44

Foto. 659: Kat. 39

Foto. 657-659: Kat çıkmalı evler

Giresun'da 19. yüzyılın ikinci yarısında inşa edilmiş olan Selahattin Albayrak, Atilla Aral, Celalettin Önbayrak ve Dilek Demir evleri, direk veya sütunlu kat çıkması ile[616] Samsun'da bulunan Ali Yücel ve Necip Özüdoğru evleri ile benzer düzenlemeye sahiptir.

Oda (Kenar) Çıkması: Oda çıkmaları, bulunduğu cephenin sadece bir kenarına yapılmış çıkmalardır. Genellikle sokağa bakan cephelerde görülen bu çıkma tipi bazı durumlarda yan cepheye de bakmaktadır. Üst katlardaki odaları büyütme amaçlı yapılan oda çıkmalarında, genellikle odanın dar kenarı cepheden taşırılmıştır (660-662). Cumbanın olduğu odaya, diğer odalardan daha fazla önem verildiğinden çoğunlukla bu oda, "başoda" olarak kullanılmıştır. İncelenen Samsun evlerinden dokuzunda oda çıkması görülmektedir (Foto. 107, 131, 136, 228, 235, 278, 287)[617]. Samsun dışında Karadeniz Bölgesi'nde Sinop-Boyabat Kazım Maviş Evi (19. yy.), Ahmet Eminnik Evi (19. yy.)[618], Bolu-Gerede Hüseyin Efendi Evi

[616] G. İltar, *age.,* 69, 70.
[617] Kat. 11, 14, 15, 23, 24, 28, 29, 30.
[618] P. Selimoğlu, *agt.,* s. 49, Foto. 3.55.

(19 yy. sonu ile 20. yy. başları), Hasan Güzelce Evi (19 yy. sonu ile 20. yy. başları), Taraşlar Konağı (1931)[619] kenar oda çıkmasının görüldüğü yapılardan birkaçıdır.

Foto. 660: Kat. 30

Foto. 661: Kat. 24

Foto. 662: Kat. 23

Foto. 660-662: Kenar oda çıkmalı evlerden örnekler

Gönyeli Çıkma: Sokağı ve arsası çarpık olan yerlerde veya ışığı almak için evlerde gönyeli çıkmalar yapılmıştır[620]. Bulunduğu cepheye paralel olmayan gönyeli çıkmalar, sokağın konumuna göre ön ve yan cephelerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar, kat boyunca, oda çıkması şeklinde görülmektedir. Gönyeli çıkma, Nesime Tuncay Evi'nin ön cephesinde (Foto. 663)[621], Mürüvvet Çakır (Foto. 664), Yusuf Sar (Foto. 58), Ali Haydar Aktaş-2 (Foto. 665) ve Cengiz Günaydın (Foto. 345) evlerinin ise yan cephesinde uygulanmıştır[622].

[619] R. Güler, *agt.,* s. 55, 99, 110, Resim 4.73, 4.225, 4. 259.
[620] M. Evren, *age.,* s. 8.
[621] Kat. 55.
[622] Kat.2, 5, 21, 34.

Foto. 663: Kat. 55

Foto. 664: Kat. 2

Foto. 665: Kat. 21

Foto. 663-665: Gönyeli evlerden örnekler

Sakarya-Geyve Ali Rıza Oktay Evi (19. yy. başı)[623], Safranbolu'da Hamzalılar Evi, Taşatarlar Evi[624], Tokat'ta Beyhamam Sokak 22 numaralı ev[625], Bolu-Gerede'de Mercanlar Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı) [626] ve Bolu'daki birkaç ev[627] gönyeli çıkmanın uygulandığı yapılardan bazılarıdır.

Evin Yüksekliği Boyunca Çıkma: İncelenen evlerde, yapının yüksekliği boyunca, tüm katlarda cepheden taşıntı yapan çıkmalar da vardır. Bu çıkmalar ön, arka ve yan cephelerde görülebilmektedir. Cepheden taşıntı yapan bölüm, cephe aksının ortasında ya da bir kenarında bulunabilir (666-668). Evin yüksekliği boyunca çıkma ile Şahinzadeler evlerinin ön cephesinde (Foto. 551, 554)[628], beş evin arka cephesinde (Foto. 90, 333,

[623] D. Koşan, *agt.,* s. 149.
[624] R. Günay, *Türk Ev Geleneği…*, s. 146, Foto. 143.
[625] Halit Çal; *age.*, s. 33, 34; Resim 16.
[626] R. Güler, *agt.,* s. 106, 4.248.
[627] E. Eroğlu, *agt., s. 308,* Fotoğraf 386–387.
[628] Kat. 57, 58, 59.

436)[629], dört evin ise yan cephesinde (Foto. 314, 458, 497)[630] karşılaşılmaktadır.

Foto. 666: Kat. 9

Foto. 667: Kat. 57

Foto. 668: Kat. 45

Foto. 666-668: Tüm katlar boyunca çıkma örnekleri

3.3.1.3.2. Formlarına Göre Çıkmalar

Samsun'da formlarına göre çıkmalarla, düz ve gönyeli olarak karşılaşılır. Cepheye paralel olarak yerleştirilen düz çıkmalar, taşırılan mekânın enine göre cephedeki boyutları değişmektedir. Bunların derinlikleri 70 cm ile 170 cm arasındadır.

3.3.1.3.3. Yönlerine Göre Çıkmalar

Çıkmalarla, çoğunlukla evlerin bir cephesinde karşılaşılır. Fakat sokağa bakan cephe sayısı birden fazla olduğunda her cephede cumba bulunabilir. İncelenen evlerden otuz altısının sadece ön cephesinde (Foto. 1, 42, 66, 78, 122,

[629] Kat. 9, 33, 38, 45, 53.
[630] Kat. 25, 32, 49, 51.

131, 136, 142, 157, 174 vd.)[631], dokuz evin hem ön hem de yan veya arka cephelerinin birinde çıkmaya yer verilmiştir[632]. Ali Haydar Aktaş Evi'nin ise hem ön hem de yan cephelerin her ikisinde vardır (Foto. 105)[633].

3.3.1.3.4. Taşıyıcılarına Göre Çıkmalar

Cumbalar, destek şekillerine göre basit konsol çıkmalar, konsol kirişli çıkmalar, payandalı çıkmalar, direk veya sütun destekli çıkmalar olmak üzere dört grupta değerlendirilmiştir.

Basit Konsol Çıkmalar: En basit olan bu tipteki çıkmalar, kat kirişlerinin uzatılması ile elde edilen, kat seviyesindeki çıkmalardır (Foto. 669-671)[634]. Altmış dört evden, sekizinde basit konsol çıkma görülmektedir (Foto. 66, 78, 98, 345, 412, 543, 572, 575)[635].

Konsol Kirişli Çıkmalar: Konsol kirişli çıkmalar, cepheye dik gelen duvarların üzerindeki kirişlerin uzatılmasıyla oluşturulmuştur. Bu konsolların bazıları sade, bazıları profilli yapılmışlardır[636]. Çıkmanın büyüklüğüne göre konsol sayısı değişmektedir. Araştırmaya dahil edilen Yusuf Sar (Foto. 672), Havvanur Güçlü Çakır (Foto. 131), İrfan Tamtürk (Foto. 443) ve Nesime Tuncay (Foto. 539) evlerinin çıkması bu tiptedir[637].

Foto. 669: Kat. 60

Foto. 670: Kat. 7

[631] Kat. 1, 3, 4, 6, 7, 8, 10, 13, 14, 15, 16, 18, 19, 21, 22, 24, 26, 28, 29, 35, 39, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 50, 52, 53, 55, 56, 60, 61, 62.
[632] Kat. 2, 5, 9, 23, 25, 30, 32, 34, 51.
[633] Kat. 11.
[634] R. Kafesçioğlu, *age.*, (Levha 26) s. 75; Y. Çetin, agm., s. 22.
[635] Kat. 7, 8, 10, 34, 42, 56, 60, 61.
[636] M. Evren, *age.*, s. 19.
[637] Kat. 5, 14, 46, 55.

Foto. 671: Kat. 56

Foto. 672: Kat. 5

Foto. 669-672: Basit konsol ve konsol kiriş destekli cumba örnekleri

Payandalı (Göğüsleme, Eliböğründeli) Çıkmalar: Türk evlerinde, en yaygın uygulanan cumba destek çeşididir. Çıkmayı taşıyan kirişler, iki ya da daha fazla payanda ile desteklenir veya göğüslenir[638]. Yalın payandalar olduğu gibi zarif kıvrımlı, ajurlu, ahşap eliböğründeler ile de karşılaşılmaktadır. 19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başlarında, bazı çıkma altlarında demir malzemenin kullanıldığı görülmektedir. Bu demir konsol, Osmanlı sanatında daha çok Batılılaşma sürecinde, yaygın olarak kullanılan "S", "C" kıvrımlı, bitki motifleri ve salt geometrik şekillerin uzatılması ile oluşturulan süslemelerdir[639]. İncelenen almış dört evin, sekizinde metal (Foto. 61, 122, 136, 259, 419, 498)[640], üçünde ahşap payandalı (Foto. 174, 189, 288) çıkma görülmektedir (Foto. 673-674)[641].

Direk veya Sütun Destekli Çıkmalar: Samsun'da çıkmalar, genellikle sahanlığa oturan silindirik gövdeli sütun ve direklerle taşınmaktadır. İncelenen altmış dört evden, yirmi evin çıkması sütun, beş evin çıkması ise direk ile taşınmaktadır.

Çıkmaları taşıyan sütunların malzemesi, kaidesi, formu, başlıkları ve sayısı değişebilmektedir (675-676). Sütunlar genellikle taş olmakla birlikte

[638] R. Kafesçioğlu, *age.,* Levha 28, s. 84; M. Evren, *age.,* s. 13; Y. Çetin, agm., s. 24.
[639] Y. Çetin, agm., s. 24.
[640] Kat. 6, 11, 13, 15, 18, 26, 43, 51.
[641] Kat. 19, 21, 30.

ahşap olanlar da vardır[642]. Kare[643], dikdörtgen[644] ve silindirik formlu[645] kaidelerin yanı sıra postament şeklinde (Foto. 48, 199, 520)[646] kaideler de kullanılmıştır. Sütunların çoğunluğu silindirik gövdeli olmakla birlikte Aslan Geviz Evi'nde sekiz kenarlı (Foto. 141)[647] olarak ortaya konulmuşlardır. Sütun başlıklarının büyük çoğunluğu yalın silmelerle belirlenmiştir[648]. Bunların yanında Boroğlu Evi (Foto. 327), İlkadım Müftülüğü olarak kullanılan ev (Foto. 483) ve Yol-İş Sendikası olarak kullanılan evde (Foto. 501) korint tarzı[649] başlıklar da görülmektedir[650]. Çıkmalar, iki köşede duvardan destek alırken, boşta kalan köşelerde genellikle birer sütunla desteklenirken yedi evin çıkmasının boşta kalan köşeleri çifte sütunlarla taşınmaktadır (Foto. 243, 313, 388, 396, 404, 435, 496)[651].

Çıkma taşıyıcısı olarak karşılaşılan direkler, sütunlarda olduğu gibi malzeme ve form bakımından çeşitlilik gösterebilmektedir. Malzeme olarak demir[652], taş[653] ve ahşap[654] direkler bulunmaktadır. Taş ve ahşap olan direkler dikdörtgen kesitli, demir olan direkler ise silindirik formludur.

[642] Kat. 24, 53.
[643] Kat. 3, 9, 16, 24, 40, 44, 50, 51, 52.
[644] Kat. 25, 32, 39, 41.
[645] Kat. 1, 35, 47.
[646] Kat. 4, 22, 45, 53.
[647] Kat. 16.
[648] Kat. 1, 3, 4, 5, 9, 22, 25, 32, 39, 41, 35, 40, 44, 45, 47, 52, 53, 62.
[649] Kat. 32, 50, 51.
[650] Ünye de Hilmi Kadı Konağı'nda (1891-92) ve Giresun'da Dilek Demir Evi'nde[650] korint tarzı başlıklı sütun kullanımı görülmektedir (S. Avanoğlu, *agt.*, s. 32, Resim 88, G. İltar, *age.*, s. 96).
[651] Kat. 25, 32, 39, 40, 41, 45, 51.
[652] Kat. 23, 28, 29.
[653] Kat. 20.
[654] Kat. 2.

Foto. 673: Kat. 15

Foto. 674: Kat. 10

Foto. 675: Kat. 25

Foto. 676: Kat. 51

Foto. 673-676: Çıkma desteklerinden örnekler

3.3.1.4. Balkonlar

Samsun evlerinde bazı yapılarda, cumbanın yerini balkon almıştır. Balkonlar, açık çıkmaların devamı niteliğindedir. Balkon, geleneksel Türk evlerinde uygulanan bir mimari öğe olmadığı için balkonlu evlerin, Rumlara, Ermenilere ya da Levantenlere ait olduğuna dair genel kabul bulunmaktadır. Fakat Samsun'da Ermeni ve Rum mahalleleri ile kaynaklarda Rumlardan kaldığına dair bilgilerin olduğu evlerde (Foto. 68, 412, 429, 496, 507, 528)[655], cumba kullanımı daha yaygındır.

Balkonlar, cumbalar gibi evin sokağa açılması ve ışık almasını sağlamasının yanı sıra yer kazanmak amacıyla da yapılmış olabilir. Balkon uygulamalarında, cumbalardan farklı olarak mahremiyet kavramının nispeten göz ardı edildiği anlaşılmaktadır.

Araştırmaya dahil edilen evlerin otuz beşinde, balkon uygulaması ile karşılaşılmaktadır. Bunlar, cumbalarda olduğu gibi genel olarak ön

[655] Kat. 7, 42, 44, 51, 52, 54.

cephenin birinci katına, girişin üzerini örtecek şekilde yerleştirilmişlerdir. İki cephesi sokağa bakan bazı evlerin her iki cephesinde de balkon bulunmaktadır.

Balkonlarda taş[656], ahşap[657] ve metal[658] malzeme kullanılmıştır. Sonradan eklenen bazı balkonların betonarme olduğu belirlenmiştir. Balkonların genellikle demir korkuluklu olduğu görülmektedir. Balkonların yukarısı üçgen alınlıklı veya üçgen alınlıksız çatı uzantısı şeklinde ya da sundurma biçiminde düzenlenmiştir.

3.3.1.4.1. Yapıdaki Durumlarına Göre Balkonlar

Yapılardaki konum ve durumlarına göre balkonlar, çıkmalarda olduğu gibi sofa (ortada) balkonu, kat balkonu ve oda (kenar) balkonu olarak üç grupta ele alınabilir.

Sofa (Ortada) Balkon: Sofa ya da ortada balkon, en yaygın olanıdır. Çıkmalarda olduğu gibi genellikle sofanın sokağa bakan ön cephesinde görülürler. Balkon, incelenen evlerin yirmi dokuzunda (Foto. 3, 111, 134, 154, 160, 185, 260, 261, 314, 330, 362, 370, 381, 385, 420, 455, 458, 517, 571, 609, 619)[659], cephenin ortasına yerleştirilmiştir (Foto. 667-679). Bunlar genellikle, evlerin ön cephelerine konulurken, Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (Foto. 363,364) ve Fatma Eldemir Evi'nin ön-yan (618, 620)[660], Hilmi Belli Evi'nin ön-arka (Foto. 385, 387)[661] taraflarında, Elmas Hanım Konağı'nın ise üç cephesinde (Foto. 610, 614) görülmektedir[662]. Ortada balkon kullanımı çoğunlukla evin ön cephesinde karşılaşılırsa da bazı durumlarda sokağa bakan yan cephe aksının ortasına konulmuştur[663].

[656] Kat. 12, 15, 16, 17, 25, 26, 27, 28, 29, 31, 32, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 47, 48, 49, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 64.
[657] Kat. 1, 53.
[658] Kat. 2, 20, 26, 33.
[659] Kat. 1, 12, 15, 17, 18, 20, 25, 26, 27, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 43, 48, 49, 53, 60, 61, 62, 63, 64.
[660] Kat. 40, 64.
[661] Kat. 39.
[662] Kat. 63.
[663] Kat. 1, 28, 29, 64.

Çoğunlukla birinci kata yerleştirilen balkon, Mürüvvet Çakır (Foto. 19), Paşa Konağı (Foto. 245) ve Hamide Ulaş (Foto. 447) evlerinin zemin katında görülmektedir[664]. Zemin katlardaki balkonların yukarısında birinci katın cumbası bulunur.

Foto. 677: Kat. 15

Foto. 678: Kat. 17

Foto. 679: Kat. 41

Foto. 677-679: Sofa balkonu örnekleri

Kat Balkonu: Evlerde, kat çıkmalarında olduğu gibi bütün kat boyunca uzanan balkonlar, evlerin sokağa ya da manzaraya bakan cephelerinde görülebilmektedir. Kale Mahallesi'nde yer alan Hilmi Belli Evi'nde, zemin katın denize bakan arka cephesi, kat boyunca, balkon olarak düzenlenmiştir665. Zemin katında balkon bulunan diğer evlerde olduğu gibi bu evde de balkonun üzerinde çıkma vardır. Balkonu ve birinci kat çıkmasını taş, dört çifte sütun taşımaktadır (Foto. 681)[666].

Oda (Kenar) Balkonu: Bulunduğu cephenin sadece bir yanına yapılmış balkonlardır. Genellikle sokağa bakan cephelerde görülen bu

[664] Kat. 2, 25, 47.
[665] Kat. 39.
[666] Kat. 39.

balkon tipi, bazı durumlarda avluya bakar. İncelenen Samsun evlerinin Arslan Geviz (Foto. 143), Ahmet Tos (Foto. 396), Şahinzadeler evleri (Foto. 552), Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi (Foto. 680) ve İbrahim Fevzi Evi'nde (Foto. 284) görülmektedir[667].

Foto. 680: Kat. 28

Foto. 681: Kat. 39

Foto. 682: Kat. 40

Foto. 680-682: Kat ve kenar oda balkonlu evlerden örnekler

3.3.1.4.2. Taşıyıcılarına Göre Balkonlar

Balkonlar konsol, elibelinde, sütun ve direklerle desteklenmiştir.

Konsol Destekli Balkonlar; Balkonlu evlerden sekizi taş konsolla (Foto. 361, 381, 417, 455, 576, 607, 619)[668], ikisi ahşap konsolla (Foto. 278, 284)[669] taşınır. Bunların genellikle iki tarafında birer konsol bulunurken, Kent Müzesi olarak kullanılan evlerin balkonunda, iki tarafında, çift konsol düzeni görülür (Foto. 576)[670].

[667] Kat. 16, 28, 29, 40, 57, 58, 59.
[668] Kat. 36, 38, 43, 48, 60, 61, 63, 64.
[669] Kat. 28, 29.
[670] Kat. 60, 61.

Payanda (Elibelinde) Destekli Balkonlar; Balkonu desteklemek amacıyla balkon ile duvar arasında kıvrımlı ya da üçgen benzeri destektir. Samsun'daki yedi evin balkonunu destekleyen demir malzemeli elibelindeler, işlevlerinin yanı sıra dekoratif karaktere de sahiptir (Foto. 3, 153, 185, 258, 261, 330, 522)[671].

Sütun ve Direk Destekli Balkonlar; Balkonlarda taşıyıcı olarak sütun ve direkler de kullanılmıştır. Samsun evlerinin dokuzundaki balkonlar, silindirik gövdeli taş sütunlarla taşınmaktadır[672]. Mustafa Sandıkçı'ya ait olan evin güney cephe aksının ortasındaki balkonu taşıyan sütunlar, yivli ve iyon başlıklı iken (Foto. 118)[673] Boroğlu Evi'nin balkonunu taşıyan sütunlar korint başlıklıdır (Foto. 327)[674]. Diğer sütunların başlıkları ise profillerle belirlenmiştir.

Sütunların yanı sıra, Aslan Geviz (Foto. 143) ve Şahinzadeler evlerinin B ve C blok (Foto. 554, 555) balkonundaki taş direklerin yanında[675], Yeşilırmak Restaurant olarak kullanılan ev (Foto. 370) ile Şahinzadeler Evi'nin A bloğunda (Foto. 551) demir direklerle karşılaşılır[676]. Uşak Paşa Hanı'nda (1898), avlunun kuzey tarafındaki revağın üç sütunu demirdendir[677]. Bu unsurun Batı sanatı etkisi ile Türk mimarisinde görüldüğü anlaşılmaktadır.

Foto. 683: Kat. 33

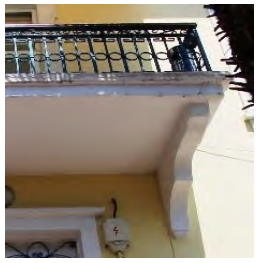

Foto. 684: Kat. 36

[671] Kat. 1, 17, 20, 26, 27, 33, 53.
[672] Kat. 2, 15, 21, 25, 32, 39, 40, 49, 63.
[673] Kat. 12.
[674] Kat. 32.
[675] Kat. 16, 58, 59.
[676] Kat. 37 ve 57.
[677] Kasım İnce, *Uşak'ta Türk Mimarisi,* Fakülte Kitabevi, Isparta 2004, s. 60, Res. 21f.

Foto. 685: Kat. 60

Foto. 686: Kat. 12

Foto. 683-686: Konsol ve sütun destekli balkonlardan örnekler

3.3.2. Diğer Cephe Elemanları

3.3.2.1. Söveler

Söve, kapı ve pencere açıtlarının iki yanına yerleştirilen taş veya ağaç dikme olarak tanımlanır[678]. Söveler, kapı ve pencere genişliklerine uyumlu bir şekilde yapılmış olup evin inşa malzemesine göre ahşap veya taş olabilmektedir.

Kapı söveleri: İncelenen evlerde kapı söveleri ahşap[679] ve taş[680] malzemelidir. Genellikle sade olan söveler, kapının üç tarafını çevreler. Taş sövelerin bazılarında, söve kenarları profillendirilmiştir[681]. Düz atkıların ortalarına, bazen yalın, bazen süslemeli kilit taşları konulmuştur[682].

Pencere söveleri: Pencerelerin üç veya dört tarafı söveyle çevrelenmektedir. Bodrum katlarındakiler, çoğunlukla taş malzemeli olup nadiren ahşaptır[683]. Zemin katlarda, evin inşa malzemesine göre taş ya da ahşap olarak değişmektedir. Bağdadi olarak inşa edilmiş asıl yaşama katlarında ahşap, kâgir olarak inşa edilen evlerde ise taştır (Foto. 687-688)[684].

[678] D. Hasol, *age.,* "Söve", s. 415.
[679] Kat. 1, 2, 4, 5, 7, 8, 9, 11, 14, 15, 17, 19, 21, 22, 24, 25, 28, 29, 30, 31, 34, 35, 37, 40, 41, 42, 45, 46, 47, 49, 54, 55, 56, 60, 61.
[680] Kat. 3, 6, 12, 13, 16, 18, 20, 28, 29, 32, 33, 38, 39, 43, 48, 50, 51, 52, 53, 57, 58, 59, 62, 63.
[681] Kat. 12, 33.
[682] Kat. 12, 36, 50, 51, 60, 61.
[683] Bodrum katlardaki ahşap malzemeli söveler için bkz. Kat. 7, 19, 34, 42.
[684] Kat. 31, 32, 37, 38, 43, 48, 49, 50, 57, 58, 59, 63, 64.

Sövelerin bazılarında, pencerenin alt ve üst kısımlarında süsleme öğeleri mevcuttur. Ahşap malzemeler üzerindeki süslemeler, çoğunlukla kıvrımlı formlardan oluşmaktadır. Taş söveler ise daha çok yalın gerçekleştirilmişlerdir.

Lentolarında kilit taşı olan pencerelerin yanında, yukarılarında taç biçimde süsleme unsuruna sahip pencereler de vardır[685]. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu olarak kullanılan evin penceresinin basık kemerinin ortasında kilit taşı görülür (Foto. 364)[686]. Fahriye Hanım Konağı (Foto. 689) ve Yol-İş Sendikası olarak işlev gören evlerin (Foto. 690) dikkat çekici bir yanı taç biçimli pencere saçaklarının payanda şeklinde bir konsola oturmasıdır. Bu evlerin zemin kat pencerelerinde, konsolun yüzeyi, düşey yivlerle hareketlendirilmiş, başlığın yüzeyine aşağıdan yukarıya doğru bir kenger yaprağı işlenmiştir[687]. Bazı pencerelerin ahşap ve taş sövelerinde, profillerle belirlenmiş başlıklılara da rastlanır[688].

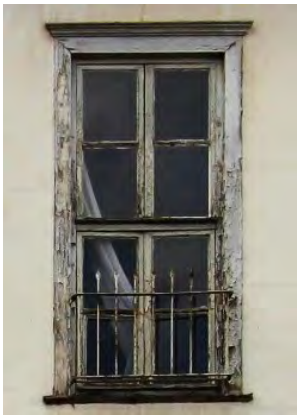

Foto. 687: Kat. 22

Foto. 688: Kat. 36

[685] Gonca Büyükmıhçı, Müslüman evlerindeki pencerelerin sade ve klasik oranlarda yapılırken, Ermeni evlerinde çeşitli tiplerdeki kemerler içine oturtularak yapılan yuvarlak hatlı ya da geometrik ve bitkisel silmelerle bezeli söveli pencerelere rastlanılmakta olduğunu iddia etmektedir (Gonca Büyükmıhçı, *Kayseri'de Yaşam ve Konut Kültürü,* Erciyes Üniversitesi Yayınları 148, Kayseri 2005, s. 184).

[686] Kat. 36.

[687] Kat. 33, 51.

[688] Kat. 4, 14, 22, 23, 28, 29, 33, 42, 43, 48, 49, 51, 54, 55, 60, 61, 63, 64.

Foto. 689: Kat. 40

Foto. 690: Kat. 51

Foto. 687-690: Pencere söve örnekleri

3.3.2.2. Silmeler

Silme; duvar, tavan, kapı, pencere, yazıtlık gibi öğeleri çevrelemek için düz veya eğri profilde kabartmalı olarak yapılan, çerçeve çubuğu gibi çıkıntılı unsurdur[689]. Samsun evlerinin kâgir olanlarında taş, bağdadi inşa edilenlerde ise ahşap olarak gerçekleştirilen silmeler, kat aralarında, çıkma alt hizalarında ve saçak altlarında görülmektedir.

Evlerin cephelerinde, kat aralarını belirleyen silmeler, ahşap ya da taş malzemelidir. Genişlikleri değişebilen, düz bir hat şeklindeki silmelerin yüzeyi, sıvanmadığından cephelerde dikkat çekmektedir. Genellikle düz olan taş silmelerden bazıları, yüzeyindeki yatay profillerle hareketlendirilmiştir[690]. Yüzeyinde desen bulunan silme örnekleri de vardır (Foto. 330, 500, 565, 566, 691-693)[691]. Ahşap kat silmeleri ise çoğunlukla işlevsel amaçlı ve sadedir[692]. Bazı evlerin kat ve köşe silmelerinin birleştiği noktalar kabara gibi düzenlenerek vurgulanmıştır (Foto. 246, 330, 395, 497, 528, 694)[693].

[689] D. Hasol, *age.,* "Silme", s. 408.
[690] İncelenen altmış dört evden, sekizinde taş kat silmesi, profillendirilmiştir. Kat. 20, 26, 32, 37, 39, 41, 49, 52.
[691] Kat. 33, 51, 57, 58, 59.
[692] Kat. 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 14, 17, 19, 21, 23, 24, 28, 29, 34, 44, 45, 46, 55, 56.
[693] Kat. 25, 33, 40, 51, 54.

Silmelerle, evlerin saçak altlarında da karşılaşılır. Bazı binaların taş ve ahşap olan saçak altı silme yüzeyleri, yatay profillerle hareketlendirilmiştir[694].

Foto. 691: Kat. 51

Foto. 692: Kat. 57

Foto. 693: Kat. 57, 58

Foto. 694: Kat. 54

Foto. 691-694: Süslemeli kat silmeleri ve köşe pervazından örnekler

3.3.2.3. Cephe Kaplamaları

Evlerde duvar kaplaması genel olarak, 2-4 cm kalınlığında, toprak ve kireç karışımı harçla yapılmıştır. Samsun'da incelenen evlerin çoğunun sıvası, işlem gördüğü için özgün dokusunu kaybetmiştir. Zamanla onarıma uğrayan bazı evlerde, çimento karışımlı harç sıva kullanılmıştır.

Evlerde kaplama olarak sıvanın dışında, ahşap malzeme de kullanılmıştır. Samsun'da tüm cepheleri ahşapla kaplanan yedi evin yanında[695], tek cephesinin ahşapla kaplandığı örnekler de bulunmaktadır (Foto. 695). Ahmet Özder (Foto. 50) ve Fatma Akyüz Evi'nin (Foto. 545) güneybatı cephelerinde[696], Gündoğdu Evi'nin (Foto. 231) ise kuzey cephesindeki çıkmada[697] ahşap kaplama görülmektedir. Kaplamalar, yatay olarak yerleştirilen 10 ila 30 cm arasında değişen tahtaların evin iskelet sistemine tutturulmasıyla gerçekleştirilmiştir. Samsun'daki ahşap kaplamalı evlerde, kaplamaların çeşitli renklerle boyandığı görülmektedir.

[694] Kat. 1, 3, 4, 22, 32, 33, 37, 39, 49.
[695] Kat. 24, 30, 42, 44, 45, 60 ve 61.
[696] Kat. 4, 56.
[697] Kat. 23.

İncelenen evlerden sadece Birkan-Esin Sevinç Evi'nin dış cepheleri, galvaniz oluklu sac ile (Foto. 696)[698], bazı evlerin ise köşe kolonları cepheye hareket katmak amacıyla taşla kaplanmıştır (Foto. 550, 697,698)[699].

Samsun dışındaki evlerde de benzer cephe kaplamaları ile karşılaşılmaktadır. Bolu-Göynük'te Postacılar Evi (19. yy. sonu), Geredeliler Evi (20. yy. başı)[700], Düzce-Akçakoca'da Bankacılık Düzenleme ve Sigorta Binası (19. yy. sonu-20. yy. başı) ve Sinop Murat Koca Konağı'nın[701] cepheleri ahşapla, Giresun Yağcı Hüseyin Evi'nin[702] cepheleri ise galvaniz sac ile kaplıdır.

Foto. 695: Kat. 4

Foto. 696: Kat. 10

Foto. 697: Kat. 16

Foto. 698: Kat. 37

Foto. 695-698: Farklı cephe kaplamalarından örnekler

[698] Kat. 10.

[699] Kat. 16, 37, 57, 58, 59.

[700] Ayten Erdem, *Göynük Tarihsel Siti, Dini ve Sivil Mimarlık Ürünleri, Koruma Sorunları ve Yeni Yapılanma Koşulları, (*Basılmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 1996, s. 190.

[701] Gamze Yerlikaya, *Sinop Murat Koca Konağı Restorasyon Önerisi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2006, s. 289, Resim 1.7.

[702] G. İltar, *age.,* s. 74.

3.3.2.4. Korkuluklar

Pencere ve avlu duvarı üzerinde yer alan korkuluklar, daha çok mahremiyet ve evin güvenliğini sağlamaya yönelik olarak yapılırken, balkon, sahanlık ve merdivendeki korkuluklar, meskende yaşayan insanların güvenliği için gerçekleştirilmiştir[703].

Avlu Duvarı Korkulukları: Avlu duvarlarının yukarısında, yaklaşık 100 cm kadar yükselen demir korkulukların çoğu özgünlüğünü yitirmiştir. İncelenen evlerin kırk üçünde, avlu duvarının üzerinde korkuluk bulunmaktadır[704]. Avlu duvar korkuluklarında sade görünümlüler olduğu gibi, "S" ve "C" kıvrımlı, olanları da görülür.

Merdiven Korkulukları: Cephelerde yüksek kotlu girişe çıkan ve sahanlıklı girişlerdeki merdivenlerde korkuluk mevcuttur. İncelenen altmış dört evden, yirmi altısında, sahanlığa çıkışı sağlayan merdivende demir korkuluk bulunmaktadır[705]. Boroğlu (Foto. 699, Şekil 142) ve Fatma Eldemir Evi'nde (Foto. 619), demir korkuluk yerine taş korkuluk görülür[706].

Pencere Korkulukları: Evlerde mahremiyet ve korunma kaygısıyla ahşap kafesler ve demir pencere korkulukları kullanılmış olmakla birlikte, Samsun evlerinde özgün olarak günümüze gelen ahşap kafeslere rastlanmamıştır.

Bodrum ve zemin katların demir korkulukları, genellikle orijinalliklerini korumuşlardır. Pencere alt hizasından üst sınırına kadar devam eden korkulukların genişliği, pencere enine göre değişmektedir. Bazı evlerin birinci kat pencerelerinde, korkulukların, yarı seviyede son bulması, kafeslerin yarı seviyede son bulmasıyla paralel bir uygulama

[703] Türk evlerinde demir parmaklıklar hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Erkan Aygör, *20. Yüzyıl İlk Yarısı Evlerinde Cephe ve Demir Parmaklıklar*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Konya 2005, s. 10-19.

[704] Kat. 1, 2, 3, 4, 8, 11, 13, 14, 16, 17, 19, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 32, 33, 35, 36, 38, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64.

[705] Kat. 1, 3, 4, 8, 19, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 35, 38, 39, 40, 41, 43, 45, 48, 49, 51, 57, 58, 59, 62, 64.

[706] Kat. 32.

olarak görülebilir[707]. Boroğlu Evi'nde farklı bir uygulama olarak, güneybatı ve güneydoğu zemin kat pencerelerinin bazılarında, birinci kat pencerelerinin ise tümünde, çift kanatlı ahşap kepenkler yapılmıştır (Foto. 700)[708].

Balkon Korkulukları: Balkondan düşmeyi engellemek için kullanılan demir balkon korkuluğu, yirmi altı evde bulunmaktadır[709]. Korkulukların yükseklikleri, 75 ile 100 cm arasında değişmektedir. Farklı motiflerle süslenen parmaklık aralıkları 12 ile 17 cm arasında değişebilmektedir. Fuat Susuz Evi'nde ise balkon korkuluğunun taş olması tekil örnek olarak görülür (Foto. 701)[710].

Foto. 699: Kat. 32

Foto. 700: Kat. 32

Foto. 701: Kat. 49

Foto. 699-700: Demir korkuluk dışında görülen korkuluklar

[707] Kat. 1, 3, 4, 12, 15, 17, 22, 28, 29, 30, 31, 32, 52.
[708] Kat. 32.
[709] Kat. 1, 2, 12, 17, 25, 26, 27, 28, 29, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 40, 43, 48, 53, 57, 58, 59, 60, 61, 63, 64.
[710] Kat. 49.

3.3.2.5. Havalandırma Açıklıkları

Samsun evlerinde karşılaşılan diğer bir cephe unsuru, havalandırma açıklıklarıdır. Bağdadi tekniği ile inşa edilen evlerde, Samsun'un nemli havasından dolayı ahşabın çürümesini önlemek ve nem dengesini sağlamak için havalandırma delikleri açılmıştır. Samsun örnekleri dışında çok da karşılaşılmayan havalandırma açıklıkları, iklimin mimariye etkisini gösteren önemli unsurlardan biridir. Havalandırma açıklıkları, cephelerde, yaklaşık 5 cm çapında, dairesel formlu pişmiş toprak şeklinde görülür. Yüzeyden dışa doğru 3-5 cm taşıntı yapan havalandırmaların, delikli kabara, çarkıfelek ve düz olarak yerleştirildikleri tespit edilmiştir.

Samsun evlerinin on sekizinde havalandırma açıklığı belirlenmiştir. Bunlar, dört evin tek[711], on iki evin iki[712], iki evin ise dört cephesinde[713] uygulanmıştır. Onarım gören evlerin, cephelerindeki havalandırma açıklıklarının kapatılmış olabileceği göz ardı edilmemelidir. Bunlar çoğunlukla sadece birinci kat ile zemin kat silmesinin hemen altına (Foto. 122, 201, 313, 353, 460, 507)[714], az da olsa üst katın sadece saçak altına (Foto. 78)[715] yapıldığı gözlemlenmiştir. Bunun yanında hem kat silmeleri altında hem de saçak altında görülen uygulamalar da mevcuttur (Foto. 702-704)[716].

Foto. 702: Kat. 8

Foto. 703: Kat. 1

[711] Kat. 13, 14, 15, 35.
[712] Kat. 2, 5, 8, 16, 17, 18, 32, 40, 41, 47, 49, 52.
[713] Kat. 1, 22.
[714] Kat. 13, 22, 32, 35, 41, 49, 52.
[715] Kat. 8.
[716] Kat. 2, 14, 17.

Foto. 704: Kat. 22

Foto. 704: Kat. 22

Foto. 702-704: Havalandırma açıklıkları konumu ve formları

Samsun'un Alaçam[717], Bafra[718] gibi kıyı ilçelerinde inşa edilmiş evlerde havalandırma delikleri ile karşılaşılırken, Ladik, Vezirköprü, Havza gibi iç kısımlarda konumlanan ilçelerdeki evlerde bu uygulamaya yer verilmemiştir. Bu da havalandırma açıklıklarının çoğunlukla nemin daha fazla olduğu bölgelerdeki evlerde uygulandığını göstermektedir. Karadeniz Bölgesi'nde Ordu'da Paşaoğlu Konağı (1896)719, Zafer Sokak ve Şener Sokak yer alan evlerde720, Giresun'da Tiralizade Konağı'da721 havalandırma açıklığı görülmektedir. İç Anadolu Bölgesi'ndeki Niğde'de Kadıoğlu Sokak 18 ve 42 numaralı evlerde722 ve Kayseri'de B. Şahin Evi'nde723 havalandırma açıklığı uygulaması görülse de Samsun evlerindeki havalandırma açıklıkları ile bu evlerdeki uygulamaların farklı olduğu anlaşılmaktadır. Samsun ve çevresindeki havalandırma açıklıkları yaklaşık 5 cm çapında iken, Kayseri ve Niğde'deki uygulamalarda 15-20 cm çapında olduğu görülmektedir.

---

[717] Samsun Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, s. 279, 296.

[718] Samsun Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, s. 383, 384, 387, 390, 391, 437, 445, 474, 484; Zarife Erkalkan, *Samsun İli Bafra İlçesi Sivil Mimarlık Örneklerinin İncelenmesi, Koruma Sorunlarının Belirlenmesi ve Koruma Önerileri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2019.

[719] https://karadeniz.gov.tr/ordu-pasaoglu-konagi-ve-etnografya-muzesi/

[720] Ordu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, Ordu Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri, 2010, s. 279, 296.

[721] G. İltar, *age.,* s. 228.

[722] Emel Efe Yavaşcan ve Zehra Gediz Urak "Geleneksel Niğde Evlerinde Enerji Etkin Yapı Tasarımının Güncellenmesi", *İdil,* 56, 2019 Nisan, s. 511.

[723] Şerife Tali, "Geleneksel Kayseri Evlerinde Süsleme", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* C. 6, 2005, s. 65, 77, Foto. 5.

3.3.2.6. Alınlıklar

Samsun evlerinde alınlık uygulamasının yaygın olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Evlerde çoğunlukla üçgen alınlık[724] ile karşılaşılsa da farklı alınlık uygulamaları da vardır.

On sekiz evde uygulanan üçgen alınlık (Foto. 2, 37, 56, 66, 78, 90, 108, 113, 177, 183, 412, 496, 507, 551)[725], genellikle ön cephede, sofa çıkmasının üstüne, cephe aksının ortasına yerleştirilmiştir (Foto. 705-706). Alemdarzadeler Evi'nin hem doğu cephesindeki sofa çıkmasının hem de güney cephesindeki balkonun yukarısında, üçgen alınlık bulunmaktadır (Foto. 3)[726].

Beşik çatı ile örtülü evlerde ise alınlık, iki cephede kendiliğinden oluşmaktadır. Birkan-Esin Sevinç Evi (Foto. 99), Lazzade Kaşif Bey Evi (Foto. 707) ve İkiz Ev'de (Foto. 261) beşik çatıya bağlı üçgen alınlık oluşumu bulunmaktadır[727]. Elmas Hanım Konağı'nda yukarıdakilerden farklı olarak, içte yarım daire, dışta ise üç kenardan oluşturulan alınlıkla karşılaşılır (Foto. 708)[728].

Ordu-Ünye'de Sabri Kadı Konağı (1879)[729], Sinop-Boyabat'ta Nuri Şimşir Evi (19. yy.), Ömer Saraç Evi (19. yy.), Süleyman Baş Evi (19. yy.) ve Mehmet İzci Evi (19. yy.)[730], Gümüşhane'de Mehmet Aksoy Evi (19. yy.), Rafet Çubuku Evi (19. yy.), Tokat-Niksar'da Çoroğlu Konağı (19. yy.)[731],

---

[724] Üçgen alınlık kullanımının mitolojiyle alakalı simgeler barındırdığı söylenmektedir. Üçgenin köşeleri kutsal üçlemede Gök-Yer-Yeraltını, Mısır mitolojisinde İsis-Osiris-Horus'i, Yunan mitolojisinde Zeus-Poseidon-Hades'i temsil etmektedir. Hıristiyanlık dininin yayılımıyla beraber kilise girişlerinde simgesel olarak üçgen alınlıkların tercih edilmiştir. Kiliselerdeki kutsal üçlemeler Beden, Can ve Ruh olduğu gibi Baba-Oğul-Kutsal Ruh veya Baba-Oğul-Meryem şeklindedir. Kutsal üçlemenin İslam'da etkileri ise bazı mezheplerde Allah-Muhammed-Ali şeklinde görülmektedir (Taylan Köken, "Üçgen Alınlık", *Ayvalık Dergisi,* S. 27, 2016, s. 2).

[725] Kat. 1, 3, 5, 6, 7, 8, 9, 11, 12, 19, 20, 42, 49, 51, 52, 57, 58, 59.

[726] Kat. 1.

[727] Kat. 10, 27, 31.

[728] Kat. 63.

[729] S. Avanoğlu, *agt.,* s. 29, Resim 66.

[730] P. Selimoğlu, *agt.,* s. 23, 182, Şekil 3.7, 3.300.

[731] H. Gündoğdu, A. A. Bayhan, A. M. Aktemur, vd., *age.*, s. 490, Resim 490.

Erdemir Akagün Evi (1928)[732], Ordu Çamaş'ta Cevat Bey Konağı (1907-1908)[733] Amasya-Merzifon'da Fadime Turaylar Evi (1908 öncesi), Volkan Hazneci Evi (1922-1923)[734], Düzce-Akçakoca'da Talat Uğur Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı), Ayşe Şen Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı), [735], Sinop'ta Kahraman-Gönenç Evi ve Abalıların Evi[736] Samsun örnekleri dışında Karadeniz Bölgesi'ndeki üçgen alınlık uygulamasının görüldüğü bazı yapılardır.

Foto. 705: Kat. 6

Foto. 706: Kat. 1

Foto. 707: Kat. 31

Foto. 708: Kat. 63

Foto. 705-708: Alınlık örnekleri

[732] V. Şenel, *age*., s. 111, 113, 115, Plan 5, 7, 9.
[733] A. A. Bayhan, agm., s. 9, Foto. 1, 2.
[734] Emel Şenel Boy, *Merzifon Evleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri 2014, s. 74.
[735] F. Naldan, *agt.*, s. 59, 102, Çizim 6.6, 6.47.
[736] H. Turan, agm., s. 187, Foto. 89-92.

3.3.2.7. Saçaklar

Türk evinin karakteristik unsuru olan saçak, çatının binadan taşan bölümü[737], çatı sularını yapı bedeninden ve temellerinden uzağa akıtmak, gerektiğinde gölge sağlamak için yapılmış öğe olarak tanımlanmıştır[738]. Saçaklar, taş ya da ahşap malzemeyle yapılmıştır. Çatı uzantısı olarak gerçekleştirilen saçak, özellikle Batı Anadolu ve Kuzey Anadolu ile Balkanlarda belirgin bir eleman olarak evlerde yer almaktadır[739]. Saçakların bazıları, konsol ve füruşlarla desteklenmiştir[740]. Bazı evlerin saçak altlarında, birer diş sırasına da rastlanabilmektedir.

Samsun'da yağmurlu gün sayısı fazla olduğundan dolayı saçaklara önem verilmiş ve genellikle saçaklar geniş tutulmuştur. İncelenen yapılardan yirmi sekizinde 50 cm ile 130 cm arasında değişen saçak uygulamalarıyla karşılaşılır[741]. Genellikle saçak altları, yatay profilli ahşap malzemeyle kaplanmıştır (Foto. 709)[742]. Bunun yanında Aslan Geviz (Foto. 710), Çayır Sokak 36 Numaralı Ev (Foto. 157), İkiz Ev (Foto. 261) ve Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi'nde (Foto. 278) saçak altı, alçı malzemeyle, iç bükey olarak şekillendirilmiştir[743].

Mimari bütünün bir parçası olan saçaklar, Batı sanatı akımlarının etkisiyle değişime uğramıştır. Saçakların dar tutulması, sıva kaplı alt yüzeyin yapıyı sonlandıran korniş ya da friz gibi karşımıza çıkması Batı üsluplarının etkisidir (Foto. 711)[744].

---

[737] D. Hasol, *age.*, "Saçak", s. 391.

[738] Türk Mimarisinde saçakların menşei ve tarihsel gelişimi hakkında bkz. Muhittin Binan, *Türk Saçak ve Kornişleri*, Fulham Matbaası, İstanbul 1952, s. 3-14.

[739] Nezih R. Aysel, "*Eldem Yapılarında Saçak, Mimar Mekâna Anlam ve Değer Katan Bir Elemana Dönüşüyor*", Toki Haber, Şubat 2019, s. 58.

[740] Muhittin Binan, Çin mimarisinin Türk mimarisine etkisinin olduğunu ve Türk evlerinde saçakların geniş tutulmasının ve saçakları taşımak için kolonlar ile taşınmasının Çin mimarisi ile benzerlik gösterdiğini belirtmektedir (M. Binan, *Türk Saçak …*, s. 3-14).

[741] Kat. 4, 6, 7, 8, 11, 13, 16, 19, 21, 25, 27, 28, 29, 37, 41, 43, 45, 49, 51, 52, 53, 54, 56, 60, 61, 62, 63, 64.

[742] Kat. 4, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 13, 14, 15, 19, 20, 21, 24, 25, 34, 35, 37, 41, 42, 43, 45, 46, 47, 49, 51, 53, 54, 55, 56, 60, 61, 62, 63.

[743] Kat. 16, 18, 27, 28.

[744] N. R. Aysel, agm., s. 58.

Boroğlu Evi'nin saçaklarının üstünde taş parapet, köşelerde ise yalın akroterler kullanılmıştır (Foto. 712)[745].

Foto. 709: Kat. 53

Foto. 710: Kat. 16

Foto. 711: Kat. 32

Foto. 712: Kat. 32

Foto. 709-712: Saçaklardan örnekler

3.3.3. Cephe Düzenlemesi

Cepheyi oluşturan mimari öğelerin her biri tek başlarına farklı işlevleri yerine getirdikleri gibi, bir arada bulunma şekillerine göre farklı anlamlar ve özellikler de taşımaktadır. Cephe elemanlarının, bütün üzerindeki etkisi, yapıların cephe üsluplarını meydana getirmektedir. Samsun merkezde bulunan evlerde kullanılan cephe elemanlarının benzerlik ve farklılıkları çok sayıda cephe düzenlemesini ortaya çıkarmıştır. Tüm cephe düzenlemelerinde dikkat çeken en önemli özellik simetridir.

Cephelerin şekillenmesinde, buraları hareketlendiren unsurlar ve açıklıklar etkili olmuştur. Açıklıklardan kapı ve pencerelerin konumlarında farklılıklar olsa da genel olarak belirli bir düzen içerisinde yerleştirildikleri anlaşılmıştır. Samsun evlerinde cephe hareketliliğine göre

[745] Kat. 32.

çıkmalı, balkonlu, çıkmalı-balkonlu ile çıkmasız ve balkonsuz (düz) olmak üzere dört farklı cephe düzenlemesi görülür.

3.3.3.1. Cumbalı/Çıkmalı Cepheler

Çoğunlukla girişin olduğu ön cephede görülen çıkmalar, Samsun evlerinde en çok karşılaşılan cephe tipini ortaya koyar. İncelenen altmış dört evden, yirmi sekizinin[746] çıkmalı cepheli olduğu belirlenmiştir.

Çıkmalar, yapının ön cephesine farklı şekillerde yerleştirilmişlerdir. Bunların binalardaki durumlarına göre cepheler; sofa çıkmalı, kat çıkmalı, oda çıkmalı ve gönyeli çıkmalı olarak karşılaşılmaktadır.

Çıkmalı cephelerde en çok sofa çıkmalı örneklere rastlanmakla beraber yapıdaki durumu ve taşıyıcılarının birlikte ele alınmasıyla kat çıkmalı cepheler daha dikkat çekicidirler (Foto. 713-718). Samsun'da sadece Necip Özüdoğru (Foto. 199), Ahmet Tos (Foto. 396) ve Ali Yücel (Foto. 429) evlerinde, kat çıkmalı cephe düzeni ile karşılaşılmaktadır[747].

Sinop-Boyabat'ta Mehmet İzci Evi (19. yy.), Nuri Şimşir Evi (19. yy.), Mehmet Karaağaç Evi (19. yy.), Süleyman Baş Evi (19. yy.)[748], Gümüşhane Raif Tuna Konağı (19. yy.)[749], Rafet Çubukçu Evi (1916-1918)[750], Ordu-Ünye'de Kuyumcu Evi (19. yy. ikinci yarısı)[751] gibi bazı yapılarda görülen çıkmalı cephe düzenlemesi, Samsun evleri ile benzer düzenlemeye sahiptir.

[746] Kat. 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 19, 21, 22, 23, 24, 30, 34, 35, 41, 42, 44, 45, 46, 50, 52, 55, 56.

[747] Kat. 22, 40, 44.

[748] P. Selimoğlu, *agt.*, s. 182, Şekil 3.135, 3.300.

[749] Nilüfer Kara, *Eski Gümüşhane Evleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 2005, s. 32, Çizim 1.

[750] Haşim Karpuz, "Gümüşhane Evlerinin Mimari Özellikleri", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu, 13–17 Haziran 1990*, Ankara,1991, s.160, Resim 18.

[751] Halis Bayrak, *Ordu Ünye Ortayılmazlar ve Buruncu Mahallelerinde Bulunan Geleneksel Konut Örnekleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu 2020, s. 268.

Foto. 713: Kat. 14

Foto. 714: Kat. 19

Foto. 715: Kat. 47

Foto. 716: Kat. 5

Foto. 717: Kat. 8

Foto. 718: Kat. 7

Foto. 713-718: Çıkmalı cepheli evlerden örnekler

3.3.3.2. Balkonlu Cepheler

Samsun evlerinde sayı bakımından ikinci sırada balkonlu cephe düzeni görülür. Cumbalarda olduğu gibi genellikle üst katın sofasına açılan balkonlar, yapıya geçiş kapısının yukarısına yerleştirilmiştir. Bunlar yapıdaki durumlarına göre; sofa balkonu, kat balkonu ve oda balkonu

şeklinde gruplandırılabilir[752]. İncelenen on beş evin (Foto. 111, 154, 161, 301, 330, 364, 370, 380, 455, 460, 551, 610, 619)[753] balkonlu cephe düzenlemesine sahip olduğu anlaşılmıştır (Foto. 719-721).

Ordu-Ünye'de Yeğin Evi (19. yy. ikinci yarısı)[754],Amasya-Merzifon'da Ramazan Kozlu Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı), Belediye Kültür Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı), Serdar Türker Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı)[755], Bolu-Göynük'de Varlık Evi (20. yy. başı)[756], Giresun'da; Selim Gökdeniz Evi, Hikmet Ergün Evi, Şükriye Akbay Evi, İlhan İhtiyaroğlu Evi, Nevzat Goloğlu Evi'nde[757] görülen balkonlu cephe düzenlemesi, Samsun örnekleri ile benzerlik göstermektedir.

Foto. 719: Kat. 33

Foto. 720: Kat. 48

Foto. 721: Kat. 64

Foto. 719-721: Balkonlu cepheli evlerden örnekler

[752] Balkon uygulaması cephe elemanları bölümünde ayrıntılı bir şekilde anlatıldığı için örnekler tekrar edilmemiştir.

[753] Kat. 17, 27, 31, 33, 36, 37, 38, 48, 49, 57, 58, 59, 63, 64.

[754] H. Bayrak, *agt.,* s. 401, Görsel 259.

[755] E. Ş. Boy, *agt.,* s. 21-29.

[756] A. Erdem, *agt.*, s. 298. Foto. 191.

[757] G. İltar, *age.,* s. 68, 69.

3.3.3.3. Çıkmalı ve Balkonlu Cepheler

Samsun evlerinde çıkma ile balkon birlikte kullanıldığı cepheler de bulunmaktadır. Çıkma ve balkon, farklı cephelerde uygulandığı gibi aynı cephenin farklı katlarında da görülmektedir. Bunların farklı cephelerde uygulandığı yedi evde, çıkma[758], yedi evde balkon[759] ön cephededir. Beş evde ise çıkma ve balkona aynı cephede yer verilmiştir (Foto. 19, 245, 396, 447, 594)[760]. Çıkma ve balkonun aynı cephede uygulandığı evlerde, çıkma ve balkon ön cepheye ya da manzaraya bakan cephelere yerleştirilmiş ve taşıyıcı olarak sütun kullanılmıştır. Bu cephe düzenlemesinde balkon, daima zemin katta, çıkma ise üst katlardadır.

Samsun evlerinde farklı bir uygulama olarak, Musa Arslan Evi'nin ön cephesinin birinci katındaki cumba, üç yandan balkonla çevrelenmektedir (Foto. 521)[761].

Ordu-Ünye'de Tantu Evi (19. yy. ikinci yarısı)[762], Sakarya'da Fenerli Ev (19. yy. sonları), Alicanlar Evi (1922-1923),[763], Düzce-Akçakoca'da Talat Uğur Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı)[764], Boyabat'ta ise Maviş Evi[765] çıkma ve balkonun birlikte uygulandığı evlerdir.

Foto. 722: Kat. 20

Foto. 723: Kat. 47

[758] Kat. 1, 16, 20, 26, 28, 29, 43.
[759] Kat. 12, 15, 18, 32, 39, 60, 61.
[760] Kat. 2, 25, 40, 47, 62.
[761] Kat. 53.
[762] H. Bayrak, *agt.,* s. 392, Görsel 242.
[763] Yusuf Çetin, "Sakarya ve Çevresinden Ev Örnekleri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* Erzurum 2011, s. 91.
[764] F. Naldan, *agt.,* s. 59, Foto. 6.5.
[765] H. Turan, agm., s. 210, Foto. 29.

Foto. 724: Kat. 53

Foto. 722-724: Çıkmalı ve balkonlu cepheli evlerden örnekler

3.3.3.4. Çıkmasız ve Balkonsuz Cepheler

Düz cephelerde, cepheye hareket kazandıran balkon ve cumba uygulamalarına yer verilmemiştir. İki katlı evlerde, zemin ve birinci kat, cephede aynı düzlemdedir. Çıkmalı ve balkonlu evlerde ise bunların uygulanmadığı cephe dışında kalan yönlerdeki cepheler düzdür. Samsun evlerinde düz cephe, ön cephelerde çok tercih edilen bir uygulama değildir. Sadece Fethi Akyüz Evi'nin cephelerinde, herhangi bir çıkma ya da balkon olmayıp düz cephelidir (Foto. 725)[766].

Ordu-Ünye Yanıkoğlu Evi (19. yy. ikinci yarısı), Çakmakçı Evi (19. yy. ikinci yarısı), Keşaplı Evi (19. yy. ikinci yarısı), Ay Evi (1901)[767],Gümüşhane Muammer Daloğlu (20. yy. başları)[768], Amasya-Merzifon Kazım Fahri Maden (1920)[769], Giresun'da Emin Yılmaz, İlyas Korkut[770] ve Gümüşhane'de Fazlı Yüce[771] evlerinde çıkma ve balkon olmayıp düz cephelidir.

[766] Kat. 54.
[767] H. Bayrak, *agt.,* s. 278, Tablo 1.
[768] H. Karpuz, "Gümüşhane Evlerinin…", s. 160, Resim 18.
[769] E. Ş. Boy, *agt.,* s. 47.
[770] G. İltar, *age.*, 70.
[771] N. Kara, *agt.,* s. 16, Fotoğraf 1, Çizim 1.

Foto. 725: Env. 54, Çıkmasız ve balkonsuz ev

3.4. Eve Giriş Düzenlemeleri

Giriş düzenlemesi bakımından evler, girişi avludan ve sokaktan olanlar biçiminde iki gruba ayrılabilir. Avlulu evlerde; sokaktan avluya, avludan yapıya geçilirken, sokağa bitişik yapılarda, sokağa açılan bir kapıdan yapıya geçiş sağlanmaktadır. Samsun evleri, genellikle avlu içerisinde yer aldığı için, otuz beş evin girişi avludan[772], dokuz evin girişi sokaktandır[773]. Bunun yanında iki yönden girişi olan yirmi evde hem sokaktan hem de avluya bakan yönden binaya geçiş sağlanmaktadır. Bunlardan dokuzunda ana giriş sokaktan[774], on birinde ise avludandır[775]. Evlerde birden fazla girişin olması, haremlik, selamlık uygulamasının sonucu olarak ortaya çıkmış olduğunu akla getirmektedir.

Eğimin fazla olduğu arazi üzerine inşa edilen evlerin farklı cephe ve katlarında bulunabilen girişlerin sayıları da değişebilmektedir. Nispeten daha az eğimli arazide inşa edilmiş olan yirmi beş evin, bir cephesinde girişi olduğu belirlenmiştir. Tek cephesinde giriş olan evlerde girişler, çoğunlukla ön cephede olsa da[776], yan cephelerde açılanlar da[777] vardır.

[772] Kat. 1, 2, 3, 4, 9, 11, 12, 15, 16, 19, 22, 23, 24, 25, 26, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 41, 45, 47, 49, 50, 52, 53, 54, 60, 61, 64.
[773] Kat. 13, 17, 29, 34, 42, 44, 57, 58, 59.
[774] Kat. 5, 6, 7, 8, 18, 27, 28, 51, 62.
[775] Kat. 8, 10, 14, 20, 21, 40, 43, 46, 48, 55, 56, 63.
[776] Kat. 3, 6, 9, 14, 15, 17, 19, 24, 26, 29, 30, 33, 34, 37, 38, 41, 42, 44, 45, 50, 59.
[777] Kat. 11, 23, 47, 48.

Samsun evleri genellikle eğimli arazi üzerine inşa edildiğinden ayaktaki otuz beş evin iki cephesinde de girişi bulunmaktadır. Bu düzendeki evlerin giriş kapıları, on dokuz evde ön-arka cepheye[778], yirmi evde ise ön-yan cepheye yerleştirilmiştir[779]. Bunların yanı sıra Sandıkçızade Evi, Boroğlu Evi ve Asuman Reyhan Evi'nin üç cephesinde[780], Ahmet Tos Evi'nin ise dört cephesinde, yapıya geçiş sağlayan kapı açıklığı mevcuttur[781].

Ev giriş düzenlemeleri, girişleri avludan ve sokaktan olmasına göre; dış sahanlıklı, düz ve nişli olmak üzere üç ana başlık altında gruplandırılabilir[782].

Dış Sahanlıklı Girişler: Kot seviyesinden daha yüksekte olan ve cepheden taşan sahanlıklı girişlerdir. Bu girişler, cephenin dışında fazladan yer kapladığı için genellikle avlulu yapılarda görülmektedir. Samsun'da evler, genellikle avlu içesinde yer aldığı için incelenen altmış dört evden, kırk altısının girişi, dış sahanlıklı olarak düzenlenmiştir (Foto. 726). Bazı evlerin giriş bölümleri, üst kat çıkma ve balkonlarını taşıyan sütunların sahanlığa oturmasından dolayı revak görünümü vermektedir. Bu giriş düzenlemesine sahip evlerde, sahanlığın altında, bodrum kat girişine yer verilir. Ahmet Özder (Foto. 34), Boroğlu (Foto. 727) ve Hilmi Belli (Foto. 385) evlerinde, sahanlıkta yer alan kapı, cepheden içeriye alınarak niş şeklinde düzenlenmiştir[783]. Bu evlerden Ahmet Özder Evi dışında kalan ikisi, sütunlu ve kemerli giriş düzenlemesine sahiptir[784].

Kâgir merdivenle ulaşılan dış sahanlıklı girişler, merdiven düzenine göre cephe hattına paralel tek merdivenli, cephe hattına dik tek merdivenli ve iki yanda merdivenli olmak üzere üç gruba ayrılabilir.

[778] Kat. 2, 4, 5, 10, 13, 18, 20, 21, 27, 31, 39, 49, 53, 54, 56, 58, 62.
[779] Kat. 1, 7, 12, 16, 22, 25, 28, 35, 36, 46, 51, 52, 55, 57, 60, 61, 63, 64.
[780] Kat. 8, 32, 43.
[781] Kat. 40.
[782] Abdullah Asım Divleli, *Geleneksel Türk Evinin Cephe Analizi: İstanbul-Zeyrek Semti Haydar Mahallesi Örneği,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, Konya 2008, s. 54-58.
[783] Kat. 3, 32, 39.
[784] Kat. 32, 39.

Tek yanda merdiven; sahanlığın bir ucunda, cepheye paralel ve bitişik olarak yerleştirilmiş merdivenlerin oluşturduğu gruptur. Samsun'da yirmi dört evde uygulanan bu giriş düzenlemesinde[785], girişi sokaktan olup birkaç basamakla çıkılan sahanlıklı evler de bulunmaktadır. Cepheye paralel olarak yerleştirilen birkaç basamakla ulaşılan sahanlığın bir bölümü, zemin kat odası ile sınırlandırılmıştır. Böylece cephenin bir bölümü sahanlık, kalan bölümü ise oda şeklinde tertiplenmiştir[786].

Sahanlığın orta aksına, cepheye dik olarak yerleştirilen tek merdiven düzenlemesi ile on yedi evin girişinde karşılaşılır[787]. Ali Yücel'e ait evde, diğerlerinden farklı olarak iki basamaklı merdivenle sahanlığa çıkılmaktadır[788].

Sahanlığın iki ucunda düz ya da dönel olmak üzere ikili merdiven düzenlemesiyle karşılaşılabilmektedir. Üç evde karşılaşılan bu giriş düzlemesinden Boroğlu Evi'nde (Foto. 315) merdiven düz, Paşa Konağı (Foto. 728) ve Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi olarak kullanılan evde (Şekil 212) ise oval biçimdedir [789].

Foto. 726: Kat. 8

Foto. 727: Kat. 32

[785] Kat. 1, 3, 4, 9, 10, 11, 12, 14, 15, 20, 22, 23, 24, 28, 29, 41, 43, 46, 47, 48, 54, 57, 58, 59.
[786] Kat. 23, 28, 29, 57, 58, 59.
[787] Kat. 16, 19, 31, 35, 37, 38, 39, 40, 49, 50, 51, 52, 53, 62, 63, 64.
[788] Kat. 44.
[789] Kat. 25, 45. Bu yapılara benzer olarak Ordu Çamaş Cevat Bey Konağı (1907-1908) Trabzon Avni Komut Evi (1893) ve Kalçıoğlu Evi'nde (1902-1907) sahanlığın iki tarafında dönel merdiven düzenlemesi görülür (A. A. Bayhan, agm., s. 9. Foto. 2; *Haşim Karpuz,* "Trabzon Evlerinin…", s.115-135, Çizim 5, 8).

Foto. 728: Kat. 25

Foto. 726-728: Dış sahanlıklı girişler

Düz Girişler: Cephe hattıyla aynı hizada olan bu giriş tipi, avlunun olmadığı, yapıya geçişin sokaktan sağlandığı yapılarda daha yaygındır. Arsanın kısıtlı olduğu durumlarda, giriş için fazladan yer olmadığından, on beş evde bu tip giriş tercih edilmiştir.

Düz girişler; yüksek kotlu girişler ve sokak kotlu girişler olarak ikiye ayrılabilmekte, ortada veya yanlarda bulunabilmektedir. Bu giriş tipinin merdiven basamak sayısı, kot farkına göre değişebilmektedir (Foto. 729-731).

Düz girişli düzenlemeye sahip evlerden, girişleri sokak seviyesinde olan on üç evden sadece bir tanesinin girişi cephenin yanında (Foto. 122)[790], diğerleri cephe aksının ortasındadır (Foto. 56, 66, 160, 191, 345, 412, 571)[791].

Samsun'da yüksek kotlu düz girişli yapılardan, İkiz Ev'in girişi cephe aksının ortasında (Foto. 264)[792], Abdül Demirci Evi'nin girişi (Foto. 290) cephe aksının bir kenarındadır[793].

Foto. 729: Kat. 6

Foto. 730: Kat. 18

[790] Kat. 13.
[791] Kat. 5, 6, 7, 18, 21, 34, 40, 42, 55, 56, 60, 61.
[792] Kat. 27.
[793] Kat. 30.

Foto. 731: Kat. 42

Foto. 729-731: Düz girişli evlerden örnekler

Nişli Girişler: Nişli girişler, çoğunlukla yapıya geçişin sokaktan sağlandığı yapılarda görülmektedir. Cephe genişliğine göre değişen nişler, cepheden içeriye çekilerek oluşturulmuştur. Bu girişler, düz girişlerde olduğu gibi yüksek kotlu ve sokak kotlu girişler olmak üzere iki düzendedir. Nişteki girişler, sokaktan 100 cm kadar yükseklikte olabilmekte, basamak sayıları da bu yüksekliğe göre değişebilmektedir. İncelenen evlerden, Kalkavanlar Evi'nin girişi yüksek kotlu (Foto. 732)[794], Fahriye Hanım Konağı'nın (Foto. 733), sütunlu düzenlemeye sahip girişi ise sokak kotundadır[795].

Foto. 732: Kat. 17

Foto. 733: Kat. 33

Foto. 732-733: Nişli girişli evler

[794] Kat. 17.

[795] Kat. 33. Sinop'taki Yüksek-Bulak Evi, sütunlu giriş düzeni ile Fahriye Hanım Evi ile benzerdir. H. Turan, agm., s. 189, Foto. 70.

3.5. Plan Özellikleri

Türk evi, yer aldığı bölgenin ikliminden ve geleneklerinden izler taşır. Evler çok farklı şartlar altında inşa edilmesine rağmen, ana hatları bakımından benzerlik gösterdiği anlaşılmaktadır. Türk evinin muhtelif tiplerini birbirine bağlayan ve birliği sağlayan en önemli unsur, planıdır[796].

Yerleşik hayata geçildikten sonra en basit Türk evi, çadırlarda olduğu gibi tek mekânlı ve sofasızdır. Zamanla odaların ve katların artmasıyla, bağlantıyı sağlamak için sofa ortaya çıkmış[797] ve Türk evinde en önemli plan belirleyicisi olmuştur. Bulunduğu katta, odalar arası bağlantıyı sağlamasının yanı sıra, bünyesinde barındırdığı merdiven vasıtasıyla üst ve alt katlarla, dışa açılan kapısıyla ise çevreyle ilişkiyi sağlamaktadır[798].

Samsun evleri genellikle geniş aileler için düşünülmüş ve plan şeması buna göre şekillenmiştir. Fakat zaman içerisinde geniş aile yapısı, yerini çekirdek aile yapısına bırakınca, bazı evlerde katlar arasındaki bağlantıyı sağlayan merdiven, ortadan kaldırılarak her katın girişi ayrı tutulmuştur.

Daha çok ihtiyaca yönelik planlanan bodrum katlar, servis, hizmet ve depo mekânları olarak kullanılmış, bodrum katın olmadığı yapılarda, bu işlevi zemin kat görmüştür. Bodrum katlar depo ve hizmet alanı olarak işlev gördüğünden mekânların konumları ve bölümlenmesi, belirli bir düzen göstermemektedir[799]. Üst katlar ise asıl yaşama katı olarak ayrılmış olup bu katlar, sofa ve sofanın etrafına yerleştirilmiş odalardan meydana gelir. Zemin ve birinci katlar, sofa ve odaların yerleştirilişi bakımından benzerlik gösterirler.

---

[796] S. Hakkı Eldem, *Türk Evi Plan ...,* s. 12,

[797] M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev...,* s. 77. Sofanın ilk olarak nerede kullanıldığı konusunda farklı görüşler vardır. Türk evinin en önemli mimari öğesi olan sofanın kökeninin, Türk-Asya ve İran'a dayandıranlar olduğu gibi, Bizans ve Venedik kökenli olduğu yönünde görüşler mevcuttur (A. Kandemir, *agt.,* s. 51).

[798] Asım Mutlu, "Türk Evleri", *Sanat Dünyamız,* 1/3, Yapı Kredi Yayınları, s. 7; S. H. Eldem, *Türk Evi…I,* s. 16; M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev …,* s. 73

[799] İncelenen evlerin otuz ikisinin bodrum katında düzensiz plan şeması uygulanmıştır. Kat. 1, 2, 9, 11, 12, 13, 17, 18, 19, 20, 21, 23, 24, 28, 29, 30, 31, 33, 34, 36, 37, 38, 44, 50, 54, 56, 57, 58, 59, 62, 63, 64.

3.5.1. Plan Tipleri

Türk evinde sofanın konumuna, biçimine ve odaların dizilişine göre sofasız, dış sofalı, iç sofalı ve orta sofalı plan düzenlemeleri ortaya çıkmıştır[800]. Samsun evlerinde sofasız ve orta sofalı evlere rastlanmazken genellikle iç sofalı tip kullanılmış olup dış sofalı evlere de rastlanmıştır.

Samsun'daki altmış dört evden, kırk tanesi iç sofalı, on yedisi dış sofalıdır. Yedi eve girilemediği için plan düzenlemesi bilinememektedir[801].

3.5.1.1. İç Sofalı Evler

İç sofalı plan tipi, özellikle şehirlerde en çok kullanılan plan tipidir[802]. Kentlerin kalabalıklaşmasından dolayı daha fazla kişinin barınmasına imkân sağlaması ve korunaklı olmasından dolayı iç sofalı evlerin, 19. yüzyıldan itibaren gelişme gösterdiği belirlenmiştir[803]. Marmara, Ege, Akdeniz bölgeleri ve İç Anadolu Bölgesi'nin güneye yakın bölümünde, daha yaygın olan bu plan tipi, uzunlamasına dikdörtgen şekilli bir sofa ve sofanın iki tarafına yerleştirilen odalardan meydana gelir[804].

Bu plan tipinde, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren sofanın bir ucuna yerleştirilen merdiven sofası, bir kapıyla asıl sofadan ayrılmıştır[805]. 19. yüzyılın başlarından itibaren ise sofanın çıkma veya giriş bulunmayan ucuna, merdiven yerleştirilmeye başlanmıştır. Samsun'da merdiven sofası ve asıl sofa genellikle çift kanatlı kapıyla birbirinden ayrılmaktadır. Merdivenin, sofada simetri ekseni üzerinde bulunduğu örneklerin yanı sıra[806], simetri ekseni üzerinde olmayıp, sofanın iki tarafında bulunan odaların bulunduğu bölüme yerleştirildiği örnekler[807] de görülür.

---

[800] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...*, s. 24-25; M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev ...*, s. 73.
[801] Kat. 5, 14, 23, 26, 48, 55.
[802] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...*, s. 91.
[803] R. Günay, *Türk Ev Geleneği...* s. 62.
[804] R. Günay, *Türk Ev Geleneği...* s. 62.; A. Kandemir, *agt.,* s. 51.
[805] A. Kandemir, *agt.,* s. 51. Merdivenin olduğu bölüm, merdiven sofası diğer bölüm ise asıl sofa olarak adlandırılmaktadır.
[806] Kat. 1, 3, 6, 7, 19, 20, 21, 25, 34, 38, 49, 50, 52, 53, 60, 61.
[807] Kat. 4, 16, 18, 22, 31, 33, 36, 37, 39, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 51, 56, 62, 63.

Ortada, uzunlamasına dikdörtgen şekilli bir sofa ve bunun iki tarafındaki odalardan meydana gelen iç sofalı plan tipi, Samsun evlerinde daha çok uygulanmıştır. Bu plan tipinde genellikle karşılıklı olarak yerleştirilen ikişer oda, simetri oluşturur. Fakat bazen oda sayıları ve büyüklükleri değişebilmekte, bu durum simetrinin bozulmasına neden olmaktadır. Samsun evlerinde zemin katlarda girişi olan evlerde kapı, doğrudan sofaya açılmaktadır. Üst katlarda ise sofanın bir ucu avluya, diğer ucu manzaraya bakmaktadır. Özgün planlarında zemin katı iç sofalı olan evlerin, üst katları da aynı planda inşa edilmiştir.

İç sofalı evlerde, sofanın dışa bakan duvarlarının pencereli-açık ve penceresiz-kapalı olması şeklinde iki farklı uygulama görülür. Dikdörtgen sofanın kısa kenarlarından birinin kapalı olduğu plan, "bir yüzlü, iç sofalı plan tipi", her iki ucunun da açık olduğu plan, "iki yüzlü, iç sofalı plan tipi" olarak adlandırılmaktadır[808].

Bir Yüzlü, İç Sofalı Plan Tipi: Sofanın bir ucunda herhangi bir açıklığın olmaması, çoğunlukla topografik sebeplerden kaynaklanmaktadır[809]. Eğimli arazilerde ortaya çıktığından bu plan tipi, genellikle alt katlarda uygulanmıştır. Üst katlara çıktıkça, bir yüzlü iç sofalı planın uygulandığı ev sayısı azalmaktadır. İncelenen evlerin bodrum katlarının on beşinde, bir yüzlü, iç sofalı plan görülmektedir (Şekil 314-316)[810]. Bunun yanında, yedi evin zemin katında (Şekil 23, 46, 68, 95, 194, 225, 230)[811], iki evin birinci katında (Şekil 191, 195)[812], bu plan tipi kullanılmıştır.

[808] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan...*, s. 91-125.
[809] A. Kandemir, *agt.*, s. 52.
[810] Kat. 3, 4, 8, 16, 25, 27, 32, 35, 39, 40, 47, 49, 51, 60, 61.
[811] Kat. 7, 13, 20, 25, 42, 49, 50.
[812] Kat. 41, 42.

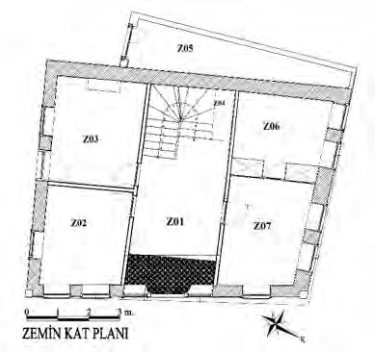

Şekil 314: Kat. 7

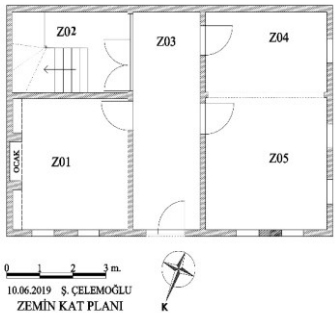

Şekil 315: Kat. 42

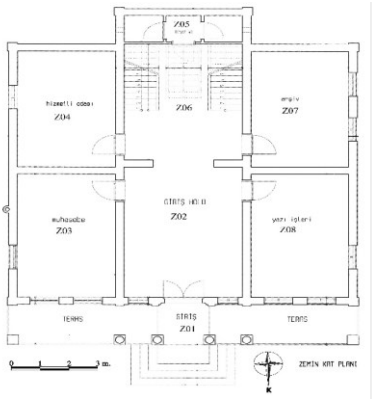

Şekil 316: Kat. 50

Şekil 314-316: Bir yüzlü, iç sofalı evlerden örnekler

Bolu Derebeyi Mustafa Evi (18. yy.), Amasya Hasan Efendi Evi (18. yy.), Merzifon Hilmidede Evi (18. yy.), Ankara Hacı Mustafa Evi (18. yy.)[813] Ordu Neriman Şadoğlu Evi[814] ve Giresun Hikmet Ergün Evi[815] Samsun dışında iç sofalı bir yüzlü planın uygulandığı bazı evlerdir.

İki Yüzlü, İç Sofalı Plan Tipi: Sofanın kısa kenarlarının her iki ucunda, açıklık bulunmasıyla meydana gelen iki yüzlü, iç sofalı plan tipinin, Samsun'da, ayakta olan otuz yedi (Şekil 5, 8, 13, 19, 25, 31, 47, 62, 65, 69, 75, 82, 97, 136, 148, 158, 162, 178, 198, 207, 212, 219, 226, 231, 237, 251,

[813] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 115.
[814] Ş. Şahin, *agt.*, s. 154.
[815] G. İltar, *age.*, 274.

255, 260, 293, 303, 309)[816], evde uygulandığı belirlenmiştir. Asıl yaşama katında iç sofalı olan kırk evden, otuz yedisinde iki yüzlü, iç sofalı plan tipinin gerçekleştirilmiş olması, üst katların aydınlatılmasına önem verildiğini gösterir (Şekil 317-319).

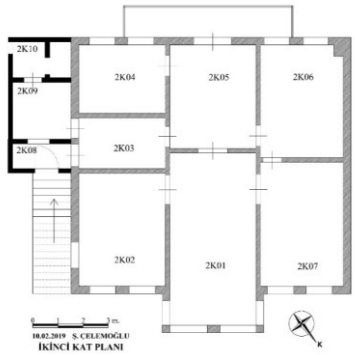

Şekil 317: Kat. 41

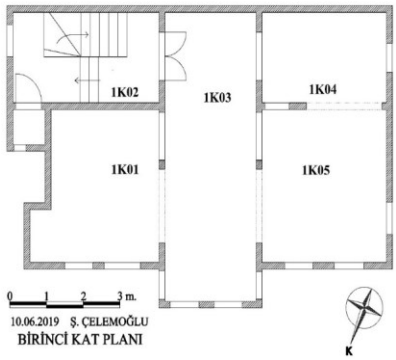

Şekil 318: Kat. 42

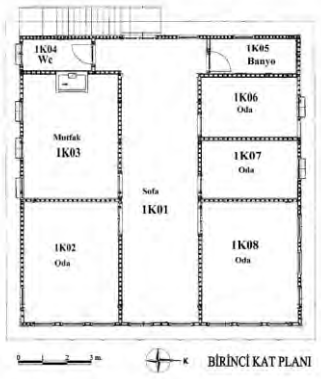

Şekil 319: Kat. 54

Şekil 317-319: İki yüzlü, iç sofalı plan tipli evlerden örnekler

İç sofalı iki yüzlü plan tipi ile Anadolu'nun her yerinde karşılaşmak mümkündür. Karadeniz Bölgesi'nde, Samsun dışında Sinop-Boyabat'ta Osman Abalı Evi (19. yy.), Şehri Keleş Evi (19. yy.) ve Nuri Şimşir Evi (19. yy.)[817], Bolu-Gerede'de Darendeler Konağı (19. yy. sonu), Tokat'ta Cevdet

[816] Kat. 1 2, 3, 4, 6, 7, 8, 9, 13, 15, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 32, 33, 34, 35, 38, 39, 43, 44, 45, 47, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 56, 60, 61, 62, 63, 64.

[817] P. Selimoğlu, *agt*., s. 212, Tablo 2.

Erek Evi (1903), Mustafa Süsoy Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı)[818], Hacı Baki Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı), Olgaçlar Konağı (20. yy. ortaları), Taraşlar Konağı (20. yy. ortaları)[819], Gümüşhane'de Hasan Fehmi Evi (1874), Mehmet Aksoy Evi (19. yy.), Rafet Çubukçu Evi (19. yy.), Erdemir Akagün Evi (1928)[820], Raif Tuna Evi, Ramiz Bey Konağı[821], Trabzon'da Avni Komut Evi (1893), Kalçıoğlu Evi (1902-1907)[822], Bolu merkezde Ali Bey Konağı (20. yy.), Yeşil Konak (20. yy.), Hülya Orhan Evi (20. yy.), Emine Tağcı Evi (20. yy.)[823], Ordu-merkezde Aynur Sönmez Evi[824], Ordu-Ünye'de Hilmi Kadı Konağı, Nuri Kadı Konağı[825], Sakarya-Geyve'de Mehmet Özuzun Evi[826], Giresun'da Selim Gökdeniz Evi, Arif Yıldırım Evi, Dilek Demir Evi, Oğuz Ekmekçi Evi Ali Takmaz Evi, Murat Özçubukçu Evi[827], Sinop-merkezde Karagülle-Üçüncüoğlu Evi, Özbilen Evi, Erkılıç Evi, Adalı Evi, Çelikbaş Evi, Sinop-Gerze'de Kalafat Evi, Olgunsoy Evi, Berber Evi[828], Safranbolu'da Kaymakamlar Konağı[829], Kastamonu'da Savlav Sokak 4 numaralı ev, Horozoğlu Sokak 25 numaralı ev[830], Amasya'da Lala Sokak 18

[818] H. Çal, *age.*, s. 24, 25, 30, Plan 4, 5. Emine Saka Akın ve Hamiyet Özen, "Tokat Geleneksel Evlerinin Beyhamam ve Beysokak Örneğinde İncelenmesi", *The Black Sea Journal of Social Sciences,* Yıl: 2, Sayı: 2, 2010, s. 177, Şekil 8.

[819] R. Güler, *agt.,* s. 220-240, Şekil 4.15, 4.23, 4.25.

[820] V. Şenel, *age.*, s. 108, 111, 113, 115, Plan 2, 5, 7, 9.

[821] N. Kara, *agt.,* s. 32, 79, Plan 3, 8.

[822] H. Karpuz, "Trabzon Evlerinin…", s.115-135, Çizim 5, 8.

[823] E. Eroğlu, *agt.,* 189-237, 266. Plan 36, 42, 50, 52.

[824] Ş. Şahin, *agt.,* s. 116, Şekil 47.

[825] S. Avanoğlu, *agt.,* s. 36, Plan 14, 15, 19.

[826] Ruhi Kafescioğlu, *Kuzey-Batı Anadolu'da Ahşap Ev Yapıları*, İstanbul, 1955, s. 31–32. Levha 14.

[827] G. İltar, *age.,* s. 62, 63.

[828] H. Turan, agm., s. 187, Çizim 4, 5, 6, 10, 13.

[829] S. Gülçin (Bozkurt) Azezli, *19. Yüzyılda Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekân Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2009, s. 54, Resim 4.3, Şekil 4.3.

[830] Kemal Kutgün Eyüpgiller, *Bir Kent Tarihi Kastamonu*, Eren Yayıncılık, İstanbul 1999, s. 244, Şekil D. 11, D. 25.

numaralı ev ile Müftü Kamil Sokak 8 numaralı ev[831] iç sofalı, iki yüzlü plan tipinin uygulandığı bazı yapılardır.

4.5.1.2. Dış Sofalı Evler

Dış sofalı evler[832], sofasız evlerden sonra ortaya çıkan plan tipidir. İlk örneklerinde, sofanın açık olduğu görülmektedir. Köylerde ve kasabalarda sofanın (hayat) avluya bakan taraflarının açık olduğu ve direklerle taşındığı görülürken, yaşam koşullarının değişmesiyle kapatıldığı anlaşılır[833]. Samsun evlerinde de dış sofalı evlerde, sofanın kapalı olduğu görülmektedir. Dış sofalı evler, Anadolu ve Rumeli'nin her kesiminde görülmekle birlikte, Ege ve Akdeniz bölgelerinde daha yaygındır[834].

Simetri bulunmayan[835] ve serbest olarak uygulanan bu plan tipi, Samsun evlerinde tek sıra odalı, köşe sofalı iki oda sıralı ve üç tarafı odalı dış sofalı olarak inşa edilmiştir[836].

Dış Sofalı, Tek Sıra Odalı: Dış sofalı plan tipi, en basit ve orijinal şekliyle sıra odalıdır. Sıra odalı, dış sofalı plan tipi, bir oda sırası ve onun önündeki sofadan meydana gelmektedir. İncelenen Şahinzadeler evlerinin zemin ve birinci katlarında sıra odalı, dış sofalı plan tipi görülmektedir (Şekil 268, 269)[837].

[831] Ayşe Mehpare Alaca, *Amasya İli Sofular Mahallesi Yakın Çevresi Yerleşim Dokusunun Analizi, Değerlendirilmesi ve Koruma Geliştirme Önerisi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara 2012, s. 72, 73.

[832] Dış sofanın Türklerden önce Anadolu'da kullanıldığı bilinse de Horasan civarında da dış sofaya rastlanması, Türk evindeki sofanın, Horasan kökenli olduğunu göstermektedir (M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev* ..., s. 83). Bu tip, yerine ve planın biçimine göre, ön, köşe açık sofalı, hayatlı, sergâhlı ve sayvanlı ev olarak adlandırılmaktadır (S. H. Eldem, *Türk Evi Plan*..., s. 31).

[833] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan*..., s.31.

[834] M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev* ..., s. 83.

[835] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan*..., s.31; M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev* ..., s. 83.

[836] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan*..., s.31, Şekil 14, 15, 16.

[837] Kat. 57, 58, 59.

Mudanya'da Kenan Doğruöz Evi (17. yy.)[838], Sinop-Boyabat'ta Hüseyin Yayla Evi (19. yy.)[839], Ordu'da Ömer Lütfü Bostancı, Fazlı Köksal Evi'nde[840] dış sofalı tek sıra odalı plan tipi görülmektedir.

Köşe Sofalı, İki Oda Sıralı: Dış ve köşe sofalı plan tipinde, sofanın etrafında "L" şeklinde odalar bulunmaktadır. Sofanın hemen yanında merdiven bulunan bu plan tipinde her katta, merdivenin karşısında bir, girişin karşısında iki olmak üzere, üç oda bulunmaktadır. Dış ve köşe sofalı plan tipi, Birkan-Esin Sevinç (Şekil 320), Ali Haydar Aktaş (Şekil 39, 40), Uğur Pehlivan (Şekil 92), Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu olarak kullanılan ev (Şekil 164, 165) ile İrfan Tamtürk evlerinin hem zemin hem de birinci katlarında (Şekil 216)[841], Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi (Şekil 322) ile İbrahim Fevzi Evi'nin ise sadece zemin katında uygulanmıştır[842].

Samsun dışında Ankara Kadınkız Evi (17. yy.)[843] Ordu-Ünye Hüseyin Tataroğlu Evi (1882)[844], Bolu merkezde Fethiye Sarı Evi (19. yy.)[845], Tokat Fatma Ercan Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı)[846], Bolu-Gerede Çakırlar Evi (20. yy.)[847], Sinop Duru Evi[848], Giresun Emin Yılmaz Evi, Mustafa Sütlaş Evi, İlyas Korkut Konuralp Evi[849] dış-köşe sofalı, iki oda sıralı evlerden bazılarıdır.

[838] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 38.
[839] P. Selimoğlu, *agt.,* s. 34, Şekil 3.34.
[840] Ş. Şahin, *agt.,* s. 116, Şekil 47.
[841] Kat. 10, 11, 24, 36, 46.
[842] Kat. 28, 29.
[843] S. H. Eldem, *Türk Evi Plan…*, s. 78.
[844] S. Avanoğlu, *agt.,* s. 36, Plan 9.
[845] E. Eroğlu, *agt.,* s. 271, Plan 65.
[846] H. Çal, *age.,* s. 26,27, Plan 6.
[847] R. Güler, *agt.,* s. 202, Şekil 4.37.
[848] H. Turan, agm., s. 244, Çizim 8.
[849] G. İltar, *age.,* 63.

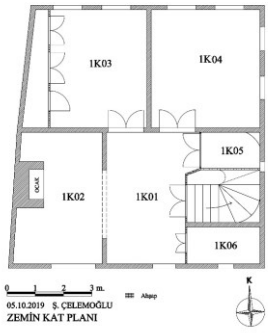

Şekil 320: Kat. 10

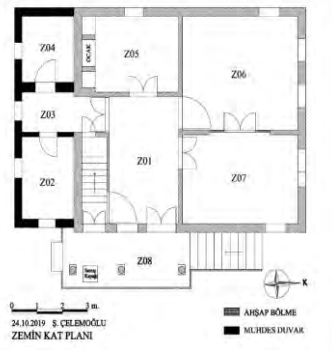

Şekil 321: Kat. 24

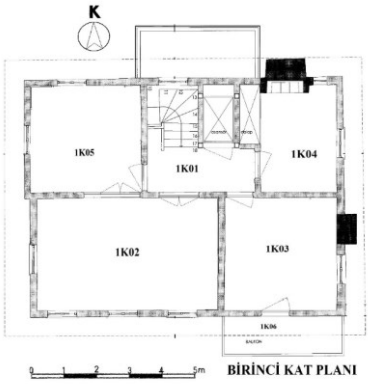

Şekil 322: Kat. 28

Şekil 320-322: Dış köşe sofalı, iki oda sıralı evlerden örnekler

Dış Sofalı, Üç Tarafı Odalı: Dış sofalı, üç tarafı odalı evlerde ise sofanın etrafını, giriş cephesine göre "Ters U" şekli oluşturacak biçimde odalar çevrelemektedir. Köşe sofalı evlerde olduğu gibi bu plan tipinin uygulandığı katlarda, genellikle üç oda bulunmaktadır. Üç tarafı odalı, dış sofalı plan tipi, Aslan Geviz (Şekil 323), Lazzade Kaşif Bey (Şekil 125), Abdül Demirci (Şekil 325) ve Yeşilırmak Restaurant olarak kullanılan (Şekil 171) evlerin hem zemin hem de birinci katlarında[850], İkiz Ev (Şekil 104), Kalkavanlar Evi (Şekil 58), Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi (Şekil 324) ile İbrahim Fevzi Evi'nin sadece birinci katlarında uygulanmıştır[851].

[850] Kat. 16, 30, 31, 37.
[851] Kat. 17, 27, 28, 29, 40.

Gümüşhane'de Zeki Kadirbeyzade (1870)[852], Rafiye Kolçak (19. yy.)[853], Bolu'da Gülezerler (19. yy.), Ali Bey (20. yy.), Benliay (20. yy.)[854], Ordu'da Zeynep Konyalı, Safiye Aktaş[855], Safranbolu'da Raşit Bey Bağ[856] evleri, Samsun dışında dış sofalı, üç tarafı oda plan tipinin uygulandığı bazı yapılardır.

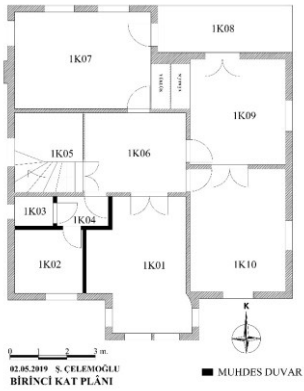

Şekil 323: Kat. 16

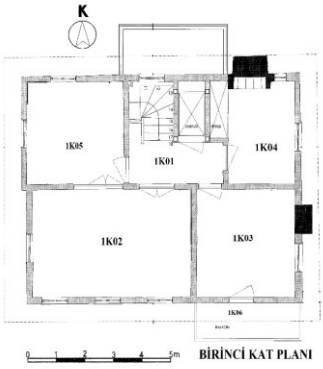

Şekil 324: Kat. 28

Şekil 325: Kat. 30

Şekil 323-325: Dış sofalı, üç tarafı odalı plan tipli evler

[852] H. Karpuz, "Gümüşhane Evlerinin…", s. 59, Çizim 5.
[853] F. Naldan, *agt.*, s. 89, Çizim 6.19.
[854] E. Eroğlu, *agt.*, s. 272, Plan 66.
[855] Ş. Şahin, *agt.*, s. 116, Şekil 47.
[856] S. G. Azezli, *agt.*, s. 53, Şekil 4.2.

3.6. İç Mekân Öğeleri

Başlangıçtan bu yana, Türk evi mekân örgütlemesinde temel ilkelerin, neredeyse hiç değişmediği anlaşılmaktadır. Türk evinin iç mekânını; sofalar, odalar ve hizmet alanları biçimlendirmektedir[857]. Mutfak, merdiven, ıslak hacimler ve hamam birimleri hizmet alanlarıdır[858].

3.6.1. Sofalar

Sofa, evin iç mekân örgütlenmesinde odalar arası ilişkiyi ve toplanmaya olanak sağlayan alan[859] olmasının yanı sıra abdestlik, hela, kiler, merdiven ve katlar ile bağlantılıdır[860]. Başlangıçta odalar arası bağlantıyı sağlamak amacıyla ortaya çıkan sofa, zamanla oturma, dinlenme, toplanma vb. işlevler için özel köşelerin oluşmasıyla, Türk evi plan şemasının temel öğesi haline dönüşmüştür[861]. Sofa çoğunlukla manzaraya yönelmiş, uygun yerlerine köşk, eyvan, seki, taht gibi dinlenme, sohbet ve seyir olanakları sağlayan, döşemeden yükseltilmiş özel köşeler oluşturulmuştur[862].

Türk evinde, son dönemlere kadar açık sofaya sadık kalınmış, fakat 18. yüzyıldan sonra artan Batı etkisi ve kentleşmenin sonucu olarak kapalı sofa yaygınlaşmıştır[863]. Türk evi, odaların aynı sofaya açılması ve sofanın evin içindeki hareket yollarının odak noktası olmasıyla Batı evlerinden ayrılmaktadır[864].

Sofanın konumuna, biçimine ve diğer mekânlarla ilişkilerine bağlı olarak Türk evinin gelişim evreleri incelenebilir[865]. Türk evi konusunda, Sedat Hakkı Eldem öncülük yapmış, sofanın ev içerisindeki yerine göre

[857] M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev …*, s. 63;
[858] M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev …*, s. 75.
[859] Ö. Küçükerman, *Kendi Mekânının Arayışı…*, s. 63; M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev …*, s. 72.
[860] R. Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri …*, s. 119.
[861] C. Eruzun, "Kültürel Süreklilik İçinde…", s. 69.
[862] M. Sözen, *Türklerde Ev...*, s. 81.
[863] D. Kuban, *Türk Ahşap Konut Mimarisi …*, s. 104.
[864] S. Hakkı Eldem, *Türk Evi Pl*an …, s. 16; M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev …*, s. 72.
[865] C. Eruzun, "Kültürel Süreklilik İçinde…", s. 69.

plan tiplerini oluşturmuştur[866]. Samsun evlerinde de plan belirleyicisi sofa olmuş, iç ve dış sofalı evler inşa edilmiş, iklim koşullarının etkisiyle sofalar, kapalı gerçekleştirilmiştir.

Giriş katlarındaki sofalar, bir kenarına açılan kapı sayesinde dış çevreyle ilişkiyi doğrudan, üst katlardakiler ise manzaraya ya da sokağa açılarak dış çevreyle ilişkiyi dolaylı kurmuştur.

Boroğlu Evi'nin birinci kat (Şekil 136), Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi olarak kullanılan evin zemin ve birinci kat (Şekil 212, 213) ve Fatma Eldemir Evi'nin zemin kat (Şekil 309) sofalarının bir ucu, sonradan kapatılarak odaya dönüştürülmüştür[867].

3.6.2. Odalar

Türk evi içerisinde en önemli mekânların başında, kendi başına bir ev olan odalar gelmektedir[868]. Önem sırasına göre evin en temel öğesi olup, diğer öğelerin bulunmayışı, yaşamın sürekliliğini ortadan kaldırmaz, fakat odanın olmaması ev kavramını ortadan kaldırır[869]. Tarihsel gelişimi içerisinde, Türk evi mekân gelişimi temel ilkelerinin, hemen hemen hiç değişmediği, çadır-yurt ve Türk evinde odanın mekân organizasyonun benzerliğinden anlaşılmaktadır[870]. Çadırda olduğu gibi odalar oturma, dinlenme, yemek hazırlama, yemek yeme, çalışma, ısınma, yatma hatta yıkanma gibi bütün yaşamsal fonksiyonlara sahip yaşama birimleridir.

[866] S. Hakkı Eldem, *Türk Evi Pl*an …; D. Kuban, *Türk Ahşap Konut Mimarisi* …, s. 104. Türk evlerinde plan tipleri ve tipoloji çalışmaları "Plan Tipleri" başlığı altında anlatılmıştır.

[867] Kat. 32, 45, 64.

[868] D. Kuban, *Türk Ahşap Konut Mimarisi* …, s. 104. Odaların tek başına bir ev gibi işlev görmesinden dolayı, Türk evindeki oda ile çadır karşılaştırması yapılmıştır. Odaya "göz", "hane" de denmektedir. Hepsi odayı ifade etmekle birlikte "hane" denildiği zaman bir dereceye kadar müstakil olduğu anlaşılmaktadır (S. Hakkı Eldem, *Türk Evi…I,* s. 16).

[869] M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev …,* s. 67.

[870] C. Eruzun, "Kültürel Süreklilik İçinde…", s. 68. Çadırın gelişim süreci ve Türk evine yansıması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. K. Akçay, *Türk Çadırlarının Evrim Süreci ve Mimari İle Etkileşimleri (İşlevler ve Bezemeler Açısından),* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 1993.

Geniş Türk ailesinde erkek evlatlar evlendiklerinde ayrı bir evde değil, baba evinde kendilerine ait odalarda hayatlarını kurmuşlardır[871].

Çadırla oda düzeni arasındaki temel benzerliklerden hareketle, Türk evi odası kurgusunun, çadırdan kaynaklandığı açıkça görülse de odalar, süreç içinde çevre koşullarının etkilerine, aile yapısına, ekonomik duruma, gelenek-göreneklerine, mülkiyet kavramına, üretim biçimine, nüfus artış hızına göre gelişmiş ve çeşitlenmiştir[872].

Alt kat odaları, hizmet mekânlarının olduğu odalar, orta kat odaları daha çok gündüz oturma mekânları, üst kat odaları ise genellikle yatmak ve misafirleri ağırlamak için kullanılmıştır[873]. Evin erkeğinin misafirlerini kabul ettiği başoda, üst kattadır. Bu odalar ya selamlık bölümünde ya da merdivenden çabuk ulaşılabilen bir yerdedir[874].

Ailenin büyüklüğüne ve ekonomik durumuna göre değişen[875] oda sayıları ve şekilleri, plan tipinin oluşmasında en etkili olan nedenlerden biridir. Odaların fazla veya az olması, plan tipini değiştirmekte ve geliştirmektedir[876]. Haremlik, selamlık, yaz odası ve kış odası gibi ayrımlar toplumsal yapının etkisiyle ortaya çıkmıştır[877]. Bunların adlandırılması bulundukları yerlere göre yapılmıştır[878].

---

[871] Ö. Küçükerman, *Kendi Mekânının Arayışı…*, s. 63. R. Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri …*, s. 114; R. Günay, *Türk Ev Geleneği …*, s. 46; M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev …*, s. 63; Ö. Küçükerman ve Ş. Güner, *age.,* s. 87. Türk evinde odanın en önemli özelliği, gün içerisinde değişen işlevlere göre gerekli değişikliklerin kolayca yapılabilmesidir. Her malzeme ve eşyanın özel bir yeri vardır. Kullanılacağı zaman çıkarılır, işlevi bitince kaldırılmaktadır (Ö. Küçükerman ve Ş. Güner, *age.,* s. 87).

[872] M. Sözen, C. Eruzun, *Anadolu'da Ev …*, s. 67. Örneğin çadırda yer almayan ikinci kat, merdiven, pencere gibi öğeler evlere eklenmiştir. Ö. Küçükerman ve Ş. Güner, *age.,* s. 78.

[873] R. Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri …*, s. 114.

[874] R. Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri …*, s. 114. Baş oda, evin en önemli odası demek olduğuna göre, ismini plan içindeki yerinden almış olmaz, fakat genellikle bir köşe odasıdır (S. Hakkı Eldem, *Türk Evi I,* s. 16).

[875] C. Eruzun, "Kültürel Süreklilik İçinde…", s. 69.

[876] S. Hakkı Eldem, *Türk Evi I,* s. 16. Örneğin orta sofalı planda, en az dört oda gerekmektedir. Köşe sofalı evlerde ise oda sayısı, iki veya üçten fazla olamaz. Odaların yönü de plana etki eden unsurlardandır. Bütün odalar aynı yöne açılıyorsa, dış sofalı plan tipi, dört yöne oda yapılacaksa orta sofalı plan tercih edilmiştir (S. Hakkı Eldem, *Türk Evi I,* s. 16).

[877] C. Eruzun, "Kültürel Süreklilik İçinde…", s. 69.

[878] Sıra içindeki odalar, yerine göre isimlendirilmektedir. Sıra başındakiler yan veya köşe

Geleneksel Türk evlerinde olduğu gibi Samsun evlerinde de bodrum kat hizmet mekânları, zemin kat oturma odaları, birinci katlar ise yatak ve misafir odaları olarak işlev görmüştür. Katlarda ocağın bulunduğu odalar, gündelik oturmalar için kullanılmıştır.

Samsun evlerinde odalar, genellikle dikdörtgen şekilli olup kare planlı olanlara da rastlanmaktadır. Samsun'da üst kat odaların yüksekliği, ortalama 320 cm ile 350 cm arasında, orta katlar 300 cm civarındadır. Çoğunlukla uzun kenarın bir köşesindeki kapıdan girilen odalar aynı istikamette sıralanmıştır. Dış sofalı planda bir, iç sofalı planda iki oda sırası vardır. Sokağa ve avluya daha iyi aydınlandığından diğerlerine göre ön plana çıkar. Odaların sayısı, plan tipine ve evin büyüklüğüne göre değişir. Derinlemesine dikdörtgen planlı sofanın iki yanına sıralanan odalardan oluşan iç sofalı planda, zemin ve birinci katlarda çoğunlukla dörder olmak üzere toplamda sekiz oda bulunmaktadır. Bodrum kattaki oda sayısı ise değişkenlik göstermektedir. Dış sofalı plan tiplerinde ise plan tipinin uygulanış biçimine göre oda sayısı değişmektedir. Her katta, dış sofalı sıra odalı planda iki, dış sofalı köşe sofalı planda üç, dış sofalı üç tarafı odalı plan tipinde dört oda bulunmaktadır.

Samsun evlerinin odalarına bakıldığında, Türk evi oda özelliklerine göre farklılıklar olduğu anlaşılmaktadır. Türk evinde görülen seki altı ve seki üstü uygulamaları 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kaldırılırken[879], Samsun evleri 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren görülen binalar olduğundan, bunlarda da seki altı ve seki üstü uygulaması görülmez. Bunun yanında, iç mimari öğeler olarak bilinen niş, yüklük ve gusülhane gibi uygulamaların ise daha çok evlerin geçirdiği onarımlarda

odalardır. Ortadaki odalar, orta veya ara odalardır. Köşe odaları, en değerli odalardandır. Çünkü çeşitli yönlere pencereleri olduğu gibi, sofanın sakin bir yerindedir ve yol üzerinde değildir. Orta odalar da bir çıkma veya boyutlarının büyüklükleriyle kıymetlendirilmiştir. Ara oda, genellikle ikinci derecede bir odadır. Köşk-oda veya eyvan-oda, köşk veya eyvandan bozma yerlerdir. İsimleri plan içindeki yerlerinden ileri gelir. Köşk-oda genellikle kıymetli ve baş oda durumundadır (S. Hakkı Eldem, *Türk Evi…I*, s. 16).

[879] S. Gülçin Bozkurt, "19.yy. da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekân Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi", *Journal of the Faculty of Forestry*, Istanbul University, 62/2, 2013, s. 66.

kaldırılmış olabileceği ifade edilebilir. Bu durum evlerin onarım öncesi ve sonrası fotoğraflarından tespit edilmiştir. Geleneksel Türk evlerinde bir oda, evli bir çiftin tüm ihtiyaçlarını karşılayacak niteliklere sahipken günümüzde odalara yatak odası, oturma odası, mutfak gibi ayrı ayrı fonksiyonlar yüklenmiştir.

3.6.2.1. Oda Kapıları

Evlerin mahremiyetinin yanında, her oda bir yaşama birimi olduğundan onun da kendi mahremiyeti vardır. Her odanın kapısının olması bu durumu teyit eder[880]. Oda kapıları, bir köşede açıldığından ve kapının karşısına yüklük konulduğundan odanın çok az bir kısmı görülebilir. Genellikle odalara doğrudan giriş sağlanırken, bazı yapıların üst katlarında dolaylı geçiş bulunmaktadır[881].

İç mekân odalarının kapıları, tek kanatlı ve çift kanatlı olabilmektedir. Bodrum katlarda, tek kanatlı kapılar tercih edilmişken, zemin ve birinci katlarda ihtiyaca göre kapı kanat sayısı artabilmektedir. Küçük boyutlu evlerin üst katlarındaki kapılar tek kanatlı[882], konak tarzı büyük evlerde çift kanatlı kapıların[883] kullanıldığı görülmektedir. Samsun evlerinde genellikle sofadan odaya geçişi sağlayan kapılar çift kanatlı, odaların kendi arasındaki geçişi sağlayan kapılar tek kanatlıdır[884].

İncelenen evlerde odalara geçişi sağlayan ahşap kapılar altta eşik, diğer üç yönde pervazla çevrelenmiştir. Dikdörtgen şekilli kapılar, alt ve üstleri dikey dikdörtgen ortaları kare ya da kareye yakın tablalara bölünmüştür. Bunlar genellikle sade bir görünüme sahiptir.

3.6.2.2. Tabanlar

Türk evinde alt örtü olarak tanımlanan taban, odaların ve diğer mekânların biçimlenmesinde etkili olmuş çok yönlü bir kavramdır[885].

[880] R. Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri …*, s. 116.
[881] Kat. 60, 61.
[882] Kat. 15, 21, 27, 30. 50, 56, 57, 58, 59.
[883] Kat. 2, 3, 4, 10, 22, 25, 34, 51.
[884] Kat. 1, 6, 7, 8, 9, 11, 13, 16, 17, 18, 19, 20, 24, 28, 31, 32, 33, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 52, 54, 60, 61, 62, 63, 64.
[885] Ö. Küçükerman ve Ş. Güner, *age.*, s. 107.

Günlük hayatın içerisinde her şey demek olan taban yürünür, uyunur, yemek yenir, çalışılır, kısacası yaşanır[886].

Önder Küçükerman'a göre, Türk evlerinde döşeme kaplaması olarak, toprak, pişmiş toprak, taş ve ahşap çok kullanılmıştır[887]. Samsun evlerinin bodrum katlarında, taban, sıkıştırılmış toprak, bazılarında ise sıkıştırılmış toprak üzerine ahşap kaplama olarak yapılmıştır. Zemin ve birinci katlarda ise döşeme olarak ahşap kaplama kullanılmış, kaplamanın üzerine dokuma ve halı serilerek alt örtü tamamlanmıştır.

Samsun evlerinde döşemede kullanılan 20-30 cm genişliğindeki ahşap malzemeler, genellikle 2-4 cm kalınlığındadır.

Ahşap döşemenin yanında karo döşeme de görülmektedir.

Karo Mozaik (Karosiman): Fransızcadaki "karo dö simon" okunuşunun halk arasındaki telaffuzu sonucu karosiman olarak dilimize geçmiştir[888]. Yapılış tekniğinden dolayı karo mozaik olarak da adlandırılmaktadır. 19. yüzyıl ortalarında, Fransa'da üretilen süslemeli döşeme karoları, ticaret yoluyla başta Akdeniz ülkeleri olmak üzere tüm dünyaya yayılmıştır. İstanbul, İzmir, Samsun, Mersin gibi liman kentlerinde yaşayan Levanten aileler aracılığıyla Osmanlı coğrafyasında da kullanım alanı bulmuştur[889]. Karo mozaik döşemelerin daha çok Levanten konutlarında kullanıldığı iddia edilmektedir[890].

Samsun'da 19. yüzyılın sonu, 20. yüzyılın başlarına tarihlenen on dört evde karosiman uygulaması ile karşılaşılmaktadır. Karosiman[891], Samsun

[886] Ö. Küçükerman ve Ş. Güner, *age.,* s. 107.

[887] Ö. Küçükerman, *Kendi Mekânı Arayışı* …, s. 149.

[888] A. Uçar, agm., s. 69.

[889] Ayşegül Uçar, "İzmir Konutlarında Karosimanlar", *Sanat Tarihi Dergisi,* XXIII/1, 2014, s. 67.

[890] A. Uçar, agm., s. 69.

[891] Döşeme kaplama plakları, tabakalarının kalınlıklarına, yüzey özelliklerine ve kullanılan agreganın tane çapına göre karosiman, karo mozaik, dizme (palladiyen), suni mermer plak ve özel biçimli plak şeklinde adlandırılırlar. Karo mozaik, üst tabakasında 10 mm'den büyük olmayan plak agregası kullanılarak imal edilen, üst yüzü silinerek parlatılmış döşeme plağıdır (Kürşat Esat Alyamaç, Ragıp İnce, "Karo Mozaik Döşeme Kaplama Plak Üretiminde Atık Mermer Çamurunun Kullanılabilirliği", *Ulusal Beton Kongresi,* TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, 2007, s. 437, 438).

evlerinde avlularda (Foto. 460)[892], sahanlıklarda (Foto. 265)[893], pabuçluklarda (Foto. 77, 120, 249, 271, 511, 583)[894], balkonlarda (Foto. 150, 322, 561)[895] ve zemin kat döşemelerinde (Foto. 248)[896] görülmektedir. Döşeme olarak kullanılmasının yanı sıra, Yeşilırmak Restaurant olarak kullanılan evin saçak altı bordüründe ve pencere altında süsleme öğesi olarak da karşılaşılır (Foto. 374, 375)[897]. Bunların formları kare ve dikdörtgen olarak gerçekleştirilmiştir.

Karoların yüzeylerinin bitkisel ve geometrik motiflerle süslendiği görülür. Kare formluların bazılarının yüzeyi tek renkle belirlenirken, çoğunlukla siyah-beyaz renkler kullanılmış olsa da renkli karosimanlarla da karşılaşılmaktadır.

3.6.2.3. Tavanlar

Tabanın bütünleyicisi[898] olarak görülen tavanlar, odanın önemine, ustanın becerisine, baninin isteklerine ve hane sahibinin ekonomik gücüne göre oluşturulmuştur[899].

Ahşap tavanlar, yapım yöntemlerine göre; ters tavan, düz tavan, tekne tavan ve kırlangıç örtülü tavan olmak üzere dört gruba ayrılmıştır[900]. Samsun evlerinde, geleneksel Türk evlerinde daha yaygın olarak karşılaşılan düz tavanın kullanıldığı belirlenmiştir[901] Bu tavanlar, odanın şekline göre biçimlendiğinden genellikle dikdörtgen formludur.

---

[892] Kat. 49, 52.

[893] Kat. 27, 53.

[894] Kat. 7, 12, 16, 25, 27, 28, 52, 60, 61.

[895] Kat. 16, 25, 27, 32, 57, 58, 59, 60, 61.

[896] Kat. 25.

[897] Kat. 37.

[898] Ö. Küçükerman ve Ş. Güner, *age.,* s. 125.

[899] Kemal Yıldırım ve M. Lütfi Hidayetoğlu, "Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme", 9. *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu,* İzmir 2006, s. 332-341.

[900] K. Yıldırım ve M. L. Hidayetoğlu, agm., s 333.

[901] Düz tavanlar; kirişlemenin altına perdahlı veya düz tahtaların, uzunlamasına düzgün bir yüzey oluşturacak biçimde çakılmasıyla elde edilmektedir. Bu teknikte yapılan tavanlarda kirişlemenin altı kaplandığı için kirişleme görünmez. Dolayısıyla düzgün bir görünüm elde edilmektedir (K. Yıldırım ve M. L. Hidayetoğlu, agm., s 334).

Önder Küçükerman'a göre tavanlar, kaplamasız, düz kaplamalı, çıtalı kaplamalı, geçmeli kesintisiz ve boyalı olmak üzere beş farklı şekildedir[902]. Samsun evlerinde kaplamasız, düz kaplamalı, çıta kaplamalı ve boyalı tavan kaplamalarıyla karşılaşılmaktadır.

Kaplamasız tavanlarda, tavan kirişlemesinin alt yüzünde, herhangi bir kaplama bulunmadığından tavan kısmında doğrudan üst katın taşıyıcı sistemleri görülmektedir. Samsun evlerinde kaplamasız tavanlara, bodrum katlarda rastlanmaktadır (Foto. 109, 233)[903]. Tavan kirişlerinin alt yüzeylerinin düz bir şekilde kaplanmasıyla oluşturulan düz kaplamalı tavanlar, üst katlarda uygulanmıştır[904]. Çıtalı tavan kaplamasında, düz ahşap kaplamanın birleşme noktaları ince çıtalarla kapatılmış, tavanların yüzeyinde çıtalar marifetiyle ince uzun dikdörtgenler oluşturulmuştur[905]. Necip Özüdoğru Evi (Foto. 219, 222)[906] ile Abdül Demirci Evi'nin (Foto. 296)[907] başoda tavanlarında bu çıtaların yüzeyi dilimlenmiştir. Bir diğer kaplama çeşidi olan tavanın boyayla kaplanması, Birkan-Esin Sevinç (Foto. 104), Cemil Demirel (Foto. 410), Fuat Susuz (Foto 474-476) evlerinin üst katlarının bazı odalarında görülür[908].

[902] Ö. Küçükerman, *Anadolu Mirasında…*, s. 126.
[903] Kat. 11, 23, 34.
[904] Kat. 1, 6, 7, 15, 19, 24, 32, 37, 38, 40, 41, 45, 52.
[905] Kat. 2, 3, 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 16, 18, 21, 22, 25, 27, 28, 29, 30, 33, 34, 35, 36, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 49, 50, 53, 54, 60, 61, 62, 64.
[906] Kat. 22.
[907] Kat. 30.
[908] Kat. 10, 41, 49.

Volta Döşeme: Yatay taşıyıcılarda volta döşeme[909] tekniğinin kullanıldığı yapılar, 1870'li yıllardan itibaren uygulanmaya başlanmıştır[910]. Samsun'da 19. yüzyılın sonları ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş evlerde görülmektedir. Cemalettin Edinsel, Paşa Konağı ve Boroğlu evlerinin bodrum kat tavanlarının tamamında döşeme olarak volta kullanılmıştır (Foto. 248, 317)[911]. Volta döşeme, Mürüvvet Çakır, Cemalettin Edinsel, Aslan Geviz, Mustafa Sandıkçı, Paşa Konağı, İkiz Ev, Boroğlu Evi, Ahmet Tos ve Fahriye Hanım evlerinde, balkonun altında uygulanmıştır (Foto. 111, 135, 143, 245, 261, 330)[912]. Alemdarzadeler, Türk İslam Sanatları olarak kullanılan ev, Cemalettin Edinsel ve Necip Özüdoğru evlerinde ise giriş sahanlığının altında volta döşeme uygulaması bulunmaktadır (Foto. 47, 134)[913].

Fener Rum Zükur İdadisi (1881) Bursa İdadisi (1885), Balıkesir İdadisi (1894-1895), Sivas Taş Han (19. yy. ikinci yarısı), Bursa-Trilye, Eski Taş Mektep Binası (19. yy. sonu)[914], Trabzon Kemerkaya Rum Zükur İdadisi (1902)[915] kamu yapılarında, İstanbul Akaletler Sıra Evler (19. yy.

[909] Volta döşeme, tek doğrultuda düzenlenen çelik profiller arasına taş ya da tuğla malzemenin örülmesiyle meydana getirilmiştir. Bu sistem, belli aralıklarla yerleştirilmiş "I" şeklindeki çelik putrellerin flanşlar arasında kalan bölüme, basık kemer şeklinde tuğlaların harçla beraber yerleştirilmesiyle oluşturulan bir döşeme tekniğidir. Bazı örneklerde tuğla yerine taş kullanılmış, uygulamadan sonra genellikle tavanın alt ve üst kısmı harç sıvayla kaplanmıştır (Sedat Kurugöl ve Sezgi Giray Küçük, "Tarihi Eserlerde Demir Malzeme Kullanım ve Uygulama Teknikleri", *5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu,* 2015, s. 521, 536).

[910] Yeliz Kılıç, *19.Yy İkinci Yarısı Kârgir Konut Mimari'sinin Beyoğlu Bölgesi Örneğinde İncelenmesi ve Yapısal Ölçekte Bir Koruma Yaklaşımı Geliştirilmesi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2007, s. 24.

[911] Kat. 15, 25, 32.

[912] Kat. 2, 12, 15, 16, 25, 27, 32, 33, 40.

[913] Kat. 1, 4, 15, 22.

[914] S. Kurugöl ve S. G. Küçük, agm., s. 525, 526, Şekil 6, 9.

[915] Rahşan Toptaş, *II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) İdadi Yapıları (Türkiye Örnekleriyle),* (Basılmamış Doktora Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli 2020, s. 74, 245.

ikinci yarısı)[916] ve Ordu-Ünye'de Tantu Evi (19. yy. ikinci yarısı)[917] sivil yapılarda volta döşemenin görüldüğü bazı yapılardır.

3.6.2.4. Yüklük-Dolaplar

Türk evinde, oda içerisindeki önemli öğelerden biri de kapalı ve açık kullanma alanları olan dolaplardır[918]. Evdeki dolaplar işlevlerine göre yüklük, çabukluk, kavukluk, testilik, peşkirlik, lambalık, cezvelik, fincanlık, çiçeklik, feslik, değneklik ve tembel deliği gibi isimlerle adlandırılır[919].

Yüklükler[920], odanın gün içerisinde işlevsel bir yaşama alanı olmasını sağlayan en önemli öğelerdendir. Bunlarda, gün içerisinde yeme, oturma, yatma gibi işlev değişikliğinde kullanılan eşyaların saklanması sağlamaktadır[921]. Dolaplar ise evlerin mutfak, oda ve sofa gibi bölümlerinde bulunabilmektedir.

Samsun evlerinde, Türk evi yüklük ve dolap özellikleri devam etmektedir. Yüklüklerle dolap içerisinde niş[922] veya ahşap dolap şeklinde karşılaşılır (734-736). Fakat günümüz ihtiyaçlarını karşılayamadığı düşünülen yüklükler, gerçekleştirilen onarımlarda kaldırılmış, yerine yeni anlayışla dolaplar yerleştirilmiştir. İncelenen evlerden on dört evdeki özgün yüklük dolabı, günümüze gelmiştir (Foto. 29, 63, 103, 130, 151, 215, 242, 294, 433, 516)[923].

---

[916] Zühal Bayrakçeken, *Akaretler Sıra Evlerinin Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekânsal Dönüşüm Analizi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2013, s. 47, Şekil 3.37.

[917] H. Bayrak, *agt.,* s. 392, Görsel 242.

[918] Ö. Küçükerman*, Kendi Mekânının Arayışı…*, s. 171.

[919] Ö. Küçükerman, *Kendi Mekânının Arayışı…*, s. 171.

[920] Uygur ve Selçuk Çağı'ndaki Türkler ise yüklemek sözünü yüdmek, yüdürmek biçiminde söylenmiştir. Üzerine eşya koyulan, masa, raf, ya da dolap gibi nesnelere de yüdrük denmektedir. Bu kelimeler yüklük kelimesinin kökenini oluşturduğu düşünebilir (K. Akçay, *agt.,* s. 95).

[921] Ö. *Küçükerman, Kendi Mekânının Arayışı…*, s. 171; D. Kuban, *Türk Hayatlı…*, s. 117.

[922] 18. yüzyıldan itibaren dolapların gömme olarak yapıldığı ve duvarları boydan boya kapladığı bilinmektedir (R. Günay*, age.*, s. 42).

[923] Kat. 1, 2, 6, 10, 13, 16, 18, 19, 21, 22, 24, 30, 44, 52.

Foto. 734: Kat. 22

Foto. 735: Kat. 30

Foto. 736: Kat. 52

Foto. 734-736: Yüklük, dolap örnekleri

Odalarda konum olarak yüklükler, pencerelerin karşısına ve kapı açıklığının bulunduğu duvara yerleştirilmişlerdir[924]. Yatakların koyulduğu çift kanatlı, ahşap kapaklı yüklüklerin derinlikleri ortalama 80-90 cm, genişlikleri 140-150 cm'dir. Yatak dışında diğer yaşam malzemelerinin koyulduğu dolapların derinliği ve genişliği daha az olup tek kanat kapaklıdır. Yükseklikleri ise genellikle insanın ulaşabileceği boyutlardadır. Samsun merkezde bulunan evlerin yüklük kapaklarında, herhangi bir süsleme unsuru bulunmamaktadır.

Türk evinde, bazı yüklüklerin içerisinde yıkanma işlevi için yapılmış özel gusülhaneler de bulunmaktadır[925]. Gusülhanelerin ya ocağın yakınındaki dolaba ya da yan odanın ocağına yakın yapılarak, sıcak tutulması sağlanmıştır. Sadece oturulacak ve su kabı konulacak

[924] Yüklüklerin bu alana yerleştirilmesiyle sofa ve oda arasında ses geçirgenliğini azaltılması sağlanmıştır (D. Kuban, *Türk Hayatlı…*, s. 117).

[925] D. Kuban, *Türk Hayatlı…*, s. 118. Gusülhane Eski Türk evlerinde gusül etmeye ve su dökünmeye mahsus, mangal ateşiyle ısıtılan, içi çinko veya çini kaplı yüklük şeklinde yıkanacak yer olarak tanımlanmıştır (C. E. Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, C. 1, s. 663).

boyutlardaki[926] gusülhaneler, Samsun evlerinde, yüklüklerle birlikte ortadan kaldırılmıştır. Samsun'da Ahmet Özder-2 Evi (Foto. 75, 76), Çayır Sokak 36 Numaralı Ev (Foto. 168), Necip Özüdoğru Evi (Foto. 215) ve Musa Arslan Evi'nde (Foto. 527)[927] yüklük içerisinde gusülhane bulunmaktadır.

Samsun evlerinde, dolaplar, mutfakta ocakların iki yanında (Foto. 75, 149, 168, 195, 239, 295, 452, 536)[928], üst kata çıkış merdiveninin altında (Foto. 148, 250)[929], sofanın uygun bir bölümünde (Foto. 95)[930] ve cihannüma katında[931] görülmektedir.

3.6.2.5. Sedirler

Üstü minderli sedirler, oturmaya[932] ya da yatmaya yarayan, tahtalardan yapılmış, yerden yükseltilmiş bölümdür[933]. Türk evinde odaların kuruluşunda, iç-dış ilişkilerin yoğunlaştığı bölgeler olan pencerelerin etrafı, sedir için düzenlenmiştir. Sedirlerin pencere etrafına yerleştirilmesiyle, odaların ortası çeşitli kullanımlar için boş bırakılmıştır.

Oda boyutları ve yapı malzemesi değişkenlik gösterse de sedirlerin konumu çoğunlukla aynıdır[934]. Bunlar, odanın büyüklüğüne göre iki ya da üç duvara yerleştirilmiştir. Sedirlerin yükseklikleri, 30-40 cm, derinlikleri 70-80 cm arasında değişmektedir. Erken dönemlerde, sedir yükseklikleri daha azken, daha sonra sandalye yüksekliğine kadar çıkarılmıştır[935].

---

[926] S. G. Bozkurt, agm., *s. 48.*

[927] Kat. 7, 18, 22 ve 53'de yüklüklerin içerisinde gusülhane örnekleri bulunmaktadır.

[928] Kat. 7, 16, 18, 21, 24, 30, 47, 52, 54.

[929] Kat. 10, 16, 25.

[930] Kat. 9.

[931] Kat. 49.

[932] Reha Günay, Türklerde oturma kültürünü *"Türk'ün doğa ile sıkı ilişkisi oturma biçiminde de ortaya çıkar. Türk yere oturur. Temiz olan her çeşit yere oturur. Özel bir araç istemez. Toprağa oturacak olursa ayağının üzerinde oturur. Evinde ise tahta döşeme üzerine veya onun üzerinde yayılan halı ve kilime, mindere ve son aşama olarak sedir üzerine oturur. Sedirde oturma biçimi de yerde oturma biçiminin aynıdır"* sözleriyle belirtmiştir (R. Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri …*, s. 131).

[933] C. E. Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, C. 4, s. 1776.

[934] K. Akçay, *agt.*, s. 93; S. G. Bozkurt, agm., s. 45.

[935] D. Kuban, *Türk Hayatlı…*, s. 114.

19. yüzyıldan sonra değişen yaşam kültürü, başta İstanbul ve büyük şehirler olmak üzere mobilya kullanımının yaygınlaşmasına ve sedirlerin işlevini yitirmesine sebep olmuştur[936]. Samsun evlerinde de sedirlerin kaldırılarak yerlerine koltuk tarzı oturma birimlerinin eklendiği görülmektedir. İncelenen evlerden Şehit Gazi ve Anı Evi (Foto. 737) ve İkiz Ev'de (Foto. 738) sedire rastlanır[937].

Foto. 737: Kat. 13

Foto. 738: Kat. 27

Foto. 737-738: Sedir örnekleri

3.6.2.6. Ocaklar

Ocaklar, yemek pişirme ve evin ısıtılması için yapılan kâgir öğelerdir[938]. Türk evlerinde ocağın yeri, odanın iç düzenlemesine göre şekillenmiştir. Odaların bir duvarı ocak ve dolaplar için ayrılmış olup bu öğeler genellikle girişin karşısındaki dar duvara yerleştirilmiştir. Ocağın bulunduğu duvarda, ocak davlumbazı dışa doğru taşıntı yaparken, ateşlik bölümü içe doğru girinti yapmaktadır[939]. Ocak tabanı, duvar içinde dikdörtgen şekilli olan ocakların üzerinde, dumanı çekmesi için külahı bulunmaktadır. Bu bölüm "ocak yaşmağı" ya da "davlumbaz" olarak da adlandırılmaktadır[940]. Ocak ateşliğinde ve arkasında, ısıya dayanıklı olması için 80 ile 100 cm kalınlığında, tuğla malzemeli duvar görülmüştür.

[936] S. G. Bozkurt, agm., s. 50.

[937] Kat. 13, 27.

[938] Ocak kelimesi, ateş yakılan yer manasında *"otak"* dan gelmektedir. Odaları ısıtmak için odun yakmaya mahsus üstü yaşmaklı ve oda içine doğru çıkıntılı ateş yeri anlamına gelmektedir (C. E. Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, C. 3, s. 1519).

[939] Ö. Küçükerman, *Kendi Mekânının Arayışı…* s. 189.

[940] S. G. Bozkurt, agm., s. 48.

Üst katlarda, birden fazla odası olan evlerin ocakları çoğunlukla başodalara yerleştirilmiştir. Bu katlarda birden fazla ocağı olan evler olduğu bilinse de[941] Samsun evlerinde, birden fazla ocağın olduğu eve rastlanılmamıştır.

Samsun'da evlerin zaman içerisinde geçirdiği onarımlarda, ocakların işlevini yitirdiği için kaldırıldığı anlaşılmaktadır. Onarım öncesi fotoğraflarında tespit edilen ocakların, onarım sonrasında kaldırılmış olduğu görülmektedir. Samsun'da yirmi beş evin ocağı günümüze özgün olarak gelmiştir (Foto. 739-742) [942]. Necip Özüdoğru Evi'nin müştemilatında[943] ve Çayır Sokak 36 numaralı evin avlusunda[944] da ocak bulunmaktadır.

Foto. 739: Kat. 16

Foto. 740: Kat. 2

Foto. 741: Kat. 18

Foto. 742: Kat. 22

Foto. 739-742: Ocak örnekleri

[941] D. Kuban, *Türk Hayatlı…*, s. 118.

[942] 1, 3, 7, 8, 9, 10, 12, 16, 17, 18, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 30, 35, 42, 43, 44, 52, 53 54 ve 56 katalog numaralı evlerde ocak vardır.

[943] Kat. 22.

[944] Kat. 18.

3.6.3. Hizmet Birimleri

3.6.3.1. Merdivenler

Türk evinde katlar arası düşey bağlantıyı sağlayan merdiven, sofanın içinde, önünde veya katların uygun bir yerinde konumlandırılmıştır[945]. Anadolu'da köy evlerinde merdiven, çoğunlukla hayatın dış yüzüne ya da yan duvarlarına işlevsel olarak yerleştirilmiştir[946]. Kentlerdeki evlerde, 18. yüzyıla kadar tek kollu yapılan merdivenler, 18. yüzyıldan sonra daha geniş ve yayvan yapılmış, alanda daha büyük yer kaplamıştır[947]. 19. yüzyılda son şeklini almış olan merdivenlerin kapladığı alan küçük evlerde de genişlemiştir. Üç kollu merdivenler daha ziyade konaklarda uygulanmıştır[948]. Evlerin merdivenleri, bir yanda duvar, diğer tarafta ahşap korkuluklarla sınırlandırılmıştır[949].

Samsun evlerinde yer alan merdivenlerin konumu, değişkenlik göstermektedir. Merdiven, sofanın içine, önüne veya uygun bir kat mahalline yerleştirilmiştir.

İç sofalı evlerde merdiven, genellikle sofanın bir ucunda bulunmaktadır. Bunlar, plan içerisinde ayrı bir birim gibi değil, sofanın uygun bir yerine açık olarak yerleştirilmiştir[950]. Zemin katta sofadan ayrılmayan merdiven, birinci katta, sofadan çift kanatlı kapı ya da ahşap bölme ile ayrılmaktadır. Paşa Konağı'nda ise sofanın içerisinde ayrı bir birim olarak düzenlendiği görülür (Foto. 250)[951].

Merdivenin sofanın ortasına gelecek şekilde yerleştirildiği Mürüvvet Çakır Evi ve İlkadım Müftülüğü olarak kullanılan evde, merdivenlerin üzerine açılıp kapanabilen ahşap ya da metal kapak konulmuştur (Foto. 27,

[945] S. Hakkı Eldem, *Türk Evi… III,* s. 132.
[946] D. Kuban, *Türk Hayatlı…*, s. 147.
[947] S. Hakkı Eldem, *Türk Evi… III,* s. 132; Mehmet Erman Aslan, *Türkiye'deki Geleneksel Konut Tipoloji ve Bileşenlerinin Sürekliliği,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul 2012, s. 37.
[948] S. Hakkı Eldem, *Türk Evi… III,* s. 132.
[949] R. Günay, *Geleneksel Safranbolu Evleri …,* s. 127.
[950] Kat. 1, 3, 6, 7, 19, 20, 21, 25, 34, 38, 49, 50, 52, 53, 60, 61.
[951] Kat. 25.

485)[952]. Bazı evlerin bodrum katından, zemin kata çıkışı sağlayan merdivenlerine, ahşap tek kanatlı bir kapı yapılmıştır[953].

İç sofalı evlerin bazılarında ise merdivenlerin, sofanın iki yanında bulunan odaların arasına ya da oda sırasının sonuna eklendiği görülür (Şekil 13, 54, 62, 83, 125, 148, 181, 195, 199, 206, 212, 219, 237, 259, 290, 303)[954]. Merdiven sofası olarak düzenlenmiş bu birimlerde, başlangıç ve bitiş yerlerine birer kapı eklenerek oda görünümü verilmiş ve merdivenin sofayla mekânsal bağı koparılmıştır.

Dış-köşe sofalı evlerde merdiven, girişin sağında ya da solundadır (Şekil 36, 39, 57, 109, 268)[955]. Samsun'da Abdül Demirci Evi'nde (Şekil 116)[956] ise diğer evlerden farklı olarak merdiven bölümü, cepheden taşırılarak sofa ve odaların dışında tutulmuştur.

İç mekânda, zemin ve birinci kat arasında merdivenle bağlantı olmasının istenmediği durumlarda, zemin ve birinci katın girişleri ayrı kapılardan sağlanmıştır. Oda sırasındaki ve kapısı dışarıdan olan merdivenlerle, birinci kata çıkılır[957]. Bazı evlerde ise zemin ve birinci kat arasındaki merdiven kaldırılarak yapıya sonradan eklenen bölüme yerleştirilmiştir[958].

Kot farkının fazla olduğu durumlarda alt ve üst katın girişleri ayrı cephelerden yapılarak merdivene ihtiyaç duyulmamıştır[959]. İkiz Ev'de ise iki binanın ortasında, birinci kata çıkışı sağlayan merdiven, özgün durumda olup iç mekânda merdiven bulunmamaktadır (Foto. 264)[960]. Geniş aile yapısının ortadan kalkmasıyla, zemin ve birinci katın müstakil birer ev olarak işlevlendirilmesi sonucu, iç mekândaki merdiven

[952] Kat. 2 ve 50. Celal Esat Arseven bu kapakların geceleri üst kata çıkışı önlemek için koyulduğunu belirtmektedir. C. E. Arseven, *Türk Sanatı,* s. 108.
[953] Kat. 24, 37 ve 38.
[954] Kat. 4, 16, 18, 22, 31, 33, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 51, 56, 62, 63.
[955] Kat. 10, 11, 17, 28, 29, 57, 58, 59.
[956] Kat. 30.
[957] Kat. 9, 24, 28, 29, 35.
[958] Kat. 8, 13, 32.
[959] Kat. 54.
[960] Kat. 27.

kaldırılarak, katlar arasındaki bağlantı koparılmıştır. Bu evlerden bazılarında merdiven, evin dışına alınmış (Foto 404, 442)[961], Ayşe Kardel Evi'nde ise sofada bulunan merdiven kaldırılmış, yan cepheye bakan odalardan birine merdiven eklenerek dışa bakan duvarına kapı açılmıştır (Şekil 161)[962].

Katlar arası ilişkiyi sağlayan merdivenlerin form ve boyutları, Samsun evlerinde, evin büyüklüğüne, merdivenin konumuna ve sahibinin ekonomik durumuna göre değişmektedir. Evlerde daha çok dönel merdivene (Foto. 743-745)[963], sonra tek kollu merdivene[964] ve sadece İlkadım Müftülüğü olarak kullanılan evde, üç kollu boy sahanlıklı merdivene (Foto. 487-490, 746)[965] rastlanır. Üç kollu tipte merdiven, çift kollu olarak başlar ve ortadaki sahanlıktan sonra tek kol halinde üst kata kadar devam eder[966]. Safranbolu Asmazlar Konağı'nda[967] benzer merdiven uygulaması görülmektedir.

Foto. 743: Kat. 1

Foto. 744: Kat. 4

Foto. 745: Kat. 18

Foto. 743-744: Dönel merdiven örnekleri

[961] Kat. 15, 41, 46 ve 64.
[962] Kat. 35.
[963] Kat. 1, 2, 3, 4, 6, 7, 9, 10, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 25, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 36, 39, 40, 43, 44, 47, 49, 52, 53, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63.
[964] Kat. 8, 11, 13, 24, 27, 35, 37, 38, 41, 42, 45, 46, 51. 56, 64.
[965] Kat. 50.
[966] Üç kollu merdiven, ampir üslubunun yansıması olarak karşımıza çıkmaktadır (S. Hakkı Eldem, *Türk Evi…III,* s. 132).
[967] S. G. B. Azezli, *agt.,* s. 77, Resim 4.33.

Kat. 50

Foto. 746: Üç kollu boy sahanlıklı merdiven örneği

Evlerde rıhtlı ve rıhtsız merdiven uygulamaları görülmektedir. Rıhtlı merdivenlerde, rıht yüksekliği 18-25 cm arasında değişmektedir. Rıhtsız merdiven, daha çok bodrum ve zemin kat arasında ya da birinci kat ile çatı katı arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır. Bu merdivenler, kısa mesafede kat arası bağlantı sağlanmak istendiği için dik tutulmuştur. Merdiven genişliği, 100 ile 140 cm, basamak genişliği ise 80 ile 120 cm arasında değişir.

Samsun evlerinde, iç merdivenler ahşap malzemeli olsa da bazı evlerdekilerin zaman içerisinde geçirdiği onarımlarda, bunların mermer ya da taş malzemeye dönüştürüldüğü belirlenmiştir[968].

3.6.3.2. Islak Hacimler

Anadolu'da tuvaletlere, halk arasında abdesthane ya da hela denmektedir. Anadolu Türk evinde tuvaletler, avlunun girişe yakın köşesine, evden mümkün olduğunca uzağa yerleştirilmiştir[969]. Daha sonraki dönemlerde küçük helalar hayatların bir köşesine ya da merdiven sahanlıklarına yapılmaya başlanmıştır. İç sofalı evlerin yaygınlaşmasından sonra ıslak hacimler, merdivenin bir kenarına veya eyvanların içine yapılmıştır[970].

Samsun evlerinde ıslak hacimler merdivenlerin altına, evin belirli bir bölümüne ya da arka ve yan cephelerdeki eklenti bölümlerine

[968] Kat. 32, 41, 45, 51, 57, 58 ve 59.
[969] G. Büyükmıhçı, *age.,* s 213.
[970] D. Kuban, *Türk Hayatlı…*, s. 155.

yerleştirilmiştir. Üst kata çıkışı sağlayan merdivenin altına, ıslak hacimlerin yerleştirildiği evlerde, basık olan bölüm tuvalet, tuvalete göre daha yüksek olan bölüm ise yıkanma yeri olarak düzenlenmiştir[971]. Merdiven altının dar ve basık olması, ıslak hacim olarak kullanılması için uygun değildir. Bu nedenle ıslak hacimler, evlerin arka cephelerine eklenen muhdes bölümlere yerleştirilmiştir[972]. Yusuf Sar, Ali Yücel ve Cemil Demirel evlerinin arka cephesi uygun olmadığı için ıslak hacimler, uygun olan yan cepheye konulmuştur[973]. Eklenti olmayan evlerde, oda sırasında yer alan mekânlardan biri, ıslak hacim olarak düzenlenmiştir[974]. Merdivenin oda sırasında yer aldığı ve merdiven sofası olarak düzenlendiği evlerin bir kısmında, ıslak hacimler bu alana yerleştirilmiştir[975].

Çoğunlukla yenilenen ıslak hacimlerin yenileme sırasında yerlerinin değiştirdikleri anlaşılmaktadır. Bu değiştirme esnasında daha çok betonarme malzeme kullanılmış, taban ve duvarları seramikle kaplanmıştır[976]. Bununla birlikte bazı evlerde, mermer ıslak hacim taşlarının orijinal olduğu anlaşılmıştır (Foto. 14)[977].

3.6.3.3. Mutfak ve Kiler

Arapça "matbah" yani yemek pişirilen yer anlamına gelen bu kelime[978], Türkler tarafından mutfak şeklinde kullanılmıştır. Türkler, Anadolu'ya gelmeden önce mutfak için "aşlık, aşevi, aşdamı, aşocağı" gibi adlandırmalar yapmıştır[979].

Samsun'da bulunan evlerde mutfak, farklı yerlerde konumlandırılmıştır. Özgün planlarında mutfaklar, bodrum ve zemin

[971] Kat. 3, 13, 17, 20, 34, 35.
[972] Kat. 7, 11, 15, 19, 24, 32, 37, 44, 45, 46, 53, 64.
[973] Kat. 5, 41.
[974] Kat. 1, 2, 6, 8, 10, 11, 16, 18, 21, 22, 25, 27, 28, 31, 38, 47, 49, 50, 52, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63.
[975] Kat. 30, 33, 36, 40, 42, 51.
[976] Kat. 4, 16, 37, 49, 60.
[977] Kat. 1, 32, 49.
[978] C. E. Arseven, *Sanat Ansiklopedisi*, C. 3, s. 1477.
[979] Ayşe Betim Ulular, *Konya'da Geleneksel Konutta Mutfak*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, Konya 2006, s. 8.

katta olsa da[980] bazı evlerde kattaki odalardan biri mutfak için ayrılmıştır[981]. Bulunduğu kat değişse de evlerin içerisinde genellikle arka ya da yan cephelere bakan odalardan birisi mutfak olarak işlevlendirilmiştir. Müştemilatı olan evlerde mutfak, avlu içerisindedir.

Diğer odalardan farklı olarak bu mekânlarda yemek pişirmek için ocak, malzeme dolabı ve günlük kullanılan kapların konulduğu raflar yer almaktadır. Fakat bazı evlerin zaman içerisinde geçirdiği değişikliklerden sonra mutfağın plan içerisindeki yerini belirlemek imkânsız hale gelmiştir. Bir takım evde ise mutfaklar, tamamen yenilenmiştir. Geleneksel özelliklerini yitirmiş ocaklar iptal edilmiş, yerine modern ocaklar yerleştirilmiştir.

Kiler, evlerde yiyeceklerin saklandığı ve depolandığı bölümdür. Evlerin bodrum katlarında, mutfağa yakın olan odalardan biri kiler olarak kullanılmıştır. Bu mekânlar, penceresiz ya da küçük pencerelidir. Endüstriyel gelişimlere bağlı olarak kiler, evlerde işlevini giderek yitirmiştir.

3.6.3.4. Sarnıçlar

Oluklar vasıtasıyla yağmur sularının toplandığı sarnıçlar, Samsun evlerinin önemli bir öğesi olarak görülür. Bölgenin yağışlı olmasının sarnıçların kullanımı konusunda önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

Bodrum katı olan Samsun evlerinde karşılaşılan sarnıçlar, bodrum katın herhangi bir yerinde ve bodrum kat seviyesinin daha alt kotuna, dıştan zemin kat sahanlığının altına yerleştirilmiştir.

[980] Aslan Geviz Evi'nde (Kat. 16) bodrum katta mutfak olarak kullanılan odada diğerlerinden farklı olarak iki ocak nişi bulunmaktadır. Fakat günümüzde bu ocaklardan birinin içi doldurularak kapatılmıştır.
[981] Kat. 10, 12, 16, 27, 28, 29, 51.

Samsun'da bulunan on altı evde, sarnıç ile karşılaşılmaktadır[982]. Aslan Geviz Evi (Foto. 747) ve Çayır Sokak, 36 numaralı evde (Foto. 748) bodrum kat seviyesinin altında, kapağı ise bodrum kat odalarının birindedir[983].

Foto. 747: Kat. 16

Foto. 748: Kat. 18

Foto. 747-748: Sarnıç örnekleri

Yedi evde sarnıç, bodrum katın farklı bölümlerine yerleştirilmiştir[984]. Bu tip sarnıçlar bodrum kat seviyesinde olup kapakları genellikle zemin katta bulunmaktadır. Alemdarzadeler Evi'nde sarnıç, bodrum katın kuzeybatısında yer almakta, kapağı ise zemin kat mutfağındadır (Foto. 8, Şekil 3)[985]. Kültür Müdürlüğü olarak kullanılan Boroğlu Evi'nde (Şekil 134), bodrum kat seviyesinde, güneybatıdaki oda, özgün planında sarnıç olarak işlev görmüştür. Mekân günümüzde işlevini yitirmiştir. Sarnıcın güneydoğusunda bulunan oda ile sofanın sarnıca bitişik duvarlarında su yalağının olması, bu bölümlerde çeşme olabileceğini akla getirmektedir (Foto. 318)[986]. Hilmi Belli Evi'nin, bodrum kat sofasının güneybatı ucu, sarnıç olarak düzenlenmiştir (Şekil 179)[987]. Ayşe Kardel Evi'nin bodrum kat sofasının güneyindeki bölüm, sarnıç olarak kullanılmıştır (Şekil 160)[988]. Yol-İş Sendikası olarak kullanılan evin özgün planında, bodrum kat sofasının doğu ucunun, sarnıç olarak kullanılmış olabileceği düşünülmektedir (Şekil 236)[989]. Samsun Üniversitesi rektörlük ofisi olarak

[982] Kat. 1, 3, 8, 12, 16, 18, 22, 24, 30, 32, 35, 39, 44, 51, 62, 64.
[983] Kat. 16, 18.
[984] Kat. 1, 32, 35, 39, 51, 62, 64.
[985] Kat. 1.
[986] Kat. 32.
[987] Kat. 39.
[988] Kat. 35.
[989] Kat. 51.

kullanılan evde bodrum katın güneybatısındaki bölüm, sarnıç olarak düzenlenmiştir (Şekil 288)[990]. Fatma Eldemir Evi'nde ise bodrum katta, sofanın güneybatı ucunda sarnıç mevcuttur (Şekil 308).

Yedi evin ön cephesinde, zemin kata çıkış merdiveni ile ulaşılan sahanlık bölümünün alt kısmı, sarnıç olarak düzenlenmiştir (Şekil 11, 81, 91, 205)[991]. Bu tip sarnıçlarda, sarnıç kapağı sahanlık bölümündedir.

Bölgede bulunan Ordu-Ünye'de Sabri Kadı (1879), Hüseyin Tataroğlu (1882), Nuri Kadı[992], Ordu-Çamaş'ta Cevat Bey (1907-1908)[993] ve Giresun'da Selim Gökdeniz ve Celaleddin Önbayrak[994] evlerinde benzer konum ve özelliklerde sarnıç örneklerine rastlanılmaktadır.

3.6.3.5. Hamamlar

Samsun evlerinde yıkanma ihtiyaçları, özgün plan şemalarında yüklük içerisinde bulunan gusülhaneyle giderildiği düşünülmektedir. Fakat bu gusülhanelerin çoğu, günümüz ihtiyaçlarına cevap veremediği için kaldırılmıştır. Bu nedenle evin bir bölümü, ıslak hacim olarak düzenlenmiş ya da evlerin arka cephelerine muhdes olarak ıslak hacimler eklenmiştir. Ancak büyük boyutlu yapıların bazılarında, sadece o evin ihtiyacını karşılamak için evin bir bölümü hamam olarak tasarlanmıştır. Alemdarzadeler (Foto. 7, Şekil 3) ve Boroğlu evlerinin (Foto. 318, Şekil 134) bodrum katlarındaki odalarından biri, hamam olarak düzenlenmiştir[995]. Mürüvvet Çakır Evi'nde ise hamam birimi yıkılmış olup harap durumdadır[996]. Küçük ve tek hacimli bir birim olarak yapılan hamamlar, dikdörtgen planlıdır.

[990] Kat. 62.
[991] Kat. 3, 8, 12, 22, 24, 30, 44.
[992] S. Avanoğlu, *agt.*, s. 26-34. Resim 47, 71, 113.
[993] A. A. Bayhan, agm., s. 4.
[994] G. İltar, *age.*, s. 51.
[995] Kat. 1 ve 32.
[996] Kat. 2.

Samsun örnekleri dışında Kütahya Çiyanzade Evi (18. yy. başı)[997], Kayseri Osman Çetin Evi, Aydın-Söke Göktepe Evi (1910-1911)[998], Beştaşoğlu Evi, Sadık Çelen Evi[999], Sakarya-Geyve Şaban Çakır Evi (1922)[1000], Sinop-Boyabat Mehmet Zeki Uçar Evi (19. yy.)[1001] Sinop-Gerze Duru Evi ile Şensoy-Demir Evi[1002] hamamı olan yapılardan bazılarıdır.

3.6.3.6. Çeşmeler

Evlerdeki çeşmeler, işlevsel özelliklerinin yanı sıra dekoratif unsurlar olarak da ele alınabilir[1003].

Samsun evlerinin sadece iki tanesinde çeşme görülmektedir[1004]. Boroğlu Evi'nin bodrum katında, sarnıcın sofaya bakan duvarında, lülesi günümüze gelemeyen çeşmeye yer verilmiştir (Foto. 749)[1005]. Çeşmenin su teknesinin kurna şeklinde tasarlanması dikkat çekicidir. Fuat Susuz Evi'nin zemin katındaki güneybatı odasının batı duvarında, pirinç lüleli çeşme bulunmaktadır (Foto. 750)[1006]. Her iki çeşmenin ayna taşları mermerdir.

[997] S. H. Eldem, *Türk Evi… I,* s. 68.

[998] Alper Atıcı, *Söke'de Türk Mimarisi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Pamukkale Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Denizli 2018, s. 160, Plan 13.

[999] Celil Arslan, "Kayseri Konak Hamamları", *Journal of World of Turks,* Vol. 4, No. 1, 2012, s. 53-81.

[1000] D. Koşan, *agt.,* s. 105.

[1001] P. Selimoğlu, *agt.,* s. 51, Foto. 3.63.

[1002] H. Turan, agm., s. 185, Foto. 19.

[1003] Sivil mimaride iç mekânda su ve çeşme hakkında ayrıntılı bilgi ve örnekler için bkz. Muhittin Aykut, *Türk Sivil Mimarlığında İç Mekânda Su Öğesi ve Değerlendirmesi,* (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 1990, s. 429; Aygül Uçar, "İzmir Konutlarında Çeşme", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi,* Ağustos 2016, Sayı: 38, s. 251-274.

[1004] Kat. 32, 49.

[1005] Kat. 32.

[1006] Kat. 49.

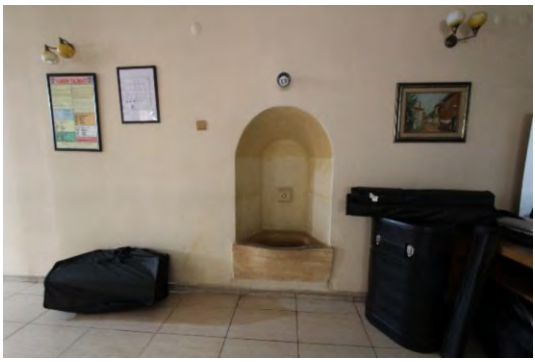

Foto. 749: Kat. 32 **Foto. 750:** Kat. 49

Foto. 751: Çeşme örnekleri

3.7. Koruma ve Onarım

1960'lı yıllarından sonra ülkemizde hızla artan nüfus ve köylerden kente göçün artması, şehirlerin taşıdığı doğal ve kültürel değerlerin tahrip olmasına neden olmuştur. Bu tahribattan etkilenen kültürel mirasın başında, evler gelmektedir.

Samsun'daki evlerin bir kısmı mimari anlamda değişikliğe uğramış, bir kısmı işlevselliklerini kaybetmiştir. Hane sahiplerinin vefat etmesi sonrası varisleri tarafından terk edilen evler, kullanılmadığından bakımsız hale gelmiştir.

Son yıllarda önem kazanan restorasyon çalışmaları ile Samsun'da onarılan evlerin sayısında artış gözlemlenmektedir. Zamanın yıkıcı etkisine karşılık onarıma ihtiyaç duyan evlerden on biri[1007] sahipleri tarafından restore ettirilmiş, özgün işlevine uygun olarak varlığını devam ettirmiştir. Bunun yanında yirmi yedi ev[1008] çeşitli kurumlar tarafından satın alınmış, işlev değişikliğine yönelik onarımlar geçirmiştir (Tablo 2)[1009]. Bu kurumlar arasında on bir evle Samsun Büyükşehir Belediyesi dikkat

[1007] Kat. 6, 7, 8, 11, 19, 21, 30, 44, 48, 53, 56.

[1008] Kat. 3, 4, 13, 25, 27, 28, 31, 32, 33, 36, 37, 38, 39, 43, 45, 49, 50, 51, 52, 54, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63.

[1009] İşlev değişikliğinin konut mimarisi üzerine etkilerinin Konya örneği için bkz. Beyza Yazıcı, *19. yy. Geleneksel Konya Konutlarında İşlev Dönüşümü ve Etkileri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya 2010.

çekmektedir[1010]. Belediyenin, harap durumdaki evlerin onarımını gerçekleştirerek bazılarını kiraya verdiği, bazılarını ise kendine ait birimler olarak kullandığı görülür (Tablo. 1).

Evlerden bir kısmı, aslına uygun olarak restore edilmiş olsa da bu işleme maruz kalan bazı evlerin mekân ve dış görünüşlerinde değişiklik olduğu belirlenmiştir. Özellikle iç mekânda bulunan ocak, yüklük, sedir, terek ve gusülhane gibi öğelerin kaldırıldığı görülmüştür.

Bazı evlerin katlarındaki ara duvarlar kaldırılarak plan şeması ile oynandığı tespit edilmiştir[1011]. Yol-İş Sendikası olarak kullanılan evde ara duvarlar tamamen yıkılmış ve betonarme bölme duvarlar eklenerek, plan şeması değiştirilmiştir[1012]. Elmas Hanım Konağı'nda iç mekân bölme duvarları tamamen kaldırılmıştır. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi olarak kullanılan evin oda bölme duvarları oldukça değiştirilmiştir. Bir kısım evde, sofanın yanlarındaki odanın aralarındaki duvarlar kaldırılarak birleştirilmiştir[1013]. Evlerin dış görünümlerindeki değişiklikler çatı, pencere, merdiven, sıva ve boya şeklinde gerçekleştirilmiştir.

Samsun'da geleneksel dokunun birkaç sokak dışında bozulduğu anlaşılmaktadır. Bu birkaç sokak dokusunun ve sokak aralarında kalan evlerin gelecek kuşaklara sağlam bir şekilde aktarılması için bölgede var olan koruma çalışmalarının arttırılması ve denetimlerinin alanında uzman kişiler tarafından yapılması gerekmektedir. Evlerin özgün durumlarını koruması için gerçekleştirilen onarımlarda yapının özgün özellikleri ile alınması ve uygulamaların bu doğrultuda gerçekleştirilmesi Samsun ev mimarisinin geleceği açısından önem taşımaktadır.

3.8. Süsleme

Samsun evlerinde, geleneksel Türk evlerinin genelinde olduğu gibi yalın bir üslup hâkim olsa da bazı evlerde süsleme unsurları görülmektedir. Batı üsluplarının Anadolu'da yayılmasıyla birlikte, 19. yüzyıl evlerinin iç

[1010] Kat. 3, 4, 25, 27, 28, 31, 57, 58, 59, 60, 61.
[1011] Kat. 31, 37, 57, 58, 59, 63.
[1012] Kat. 51.
[1013] Kat. 4, 19, 38, 52, 53, 56, 60, 61.

mekânlarında ve cephelerinde, döneme hâkim olan üslupların etkisi görülmektedir. Samsun evlerinde, Neo-klasik üslup cephe düzeninde, Neo-barok ve eklektik etkiler, tezyinat ve detaylarda karşımıza çıkmaktadır[1014].

Evlerin daha çok sokağa bakan cephelerinde karşılaşılan bezeme unsurları, çok az evin sofa ve başodalarında kendini göstermektedir. Ayrıca dış cephede, çıkmalar, balkonlar, farklı formlardaki pencereler, sütunlar, alınlıklar ve dekoratif demir korkuluklar görünüşe hareketlilik kazandırmaktadır.

Süslemeler taş, ahşap, metal ve alçı olarak yapılmıştır.

3.8.1. Taş Süsleme

Taş süsleme, evlerin avlu kapılarında, pencerelerin söve ve pervazlarında, balkonları taşıyan konsollarda, korkuluklarda, sütunlarda, giriş lento ve sövelerinde, kat ve köşe silmeleri ile saçaklarda görülmektedir.

Avlu Kapılarında: Avlu kapı sövelerinin kaide, gövde ve başlıklarında kullanılan taş malzemenin üzerine süsleme yapılmıştır.

Avlu kapısının söve kaidesinde süsleme olan sadece bir ev vardır. Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi olarak işlev gören evin, avlu kapısının sövelerinin kaidesinde, baklava dilimi içerisindeki stilize bitkisel motif, kabartma olarak verilmiştir (Foto. 751)[1015]. Aynı kapının sövesinde zikzak

[1014] Yol-İş Sendikası olarak kullanılan bina, özgün planında iç sofalı olmasıyla geleneksel ev mimarisi plan tipinde inşa edilmiş olsa da cephe detaylarında batı etkileri görülmektedir. Güneybatı yöndeki iki kat boyunca yükselen yuvarlak kemer formu içerisinde, yuvarlak kemerli ikiz pencere düzenlemesi bulunmaktadır. Sütunlu giriş düzenlemesine sahip olan ön cephede yer alan korint başlıklı sütunlar, üçgen alınlık, yatay saçak ve pilastrların kullanımı Neo-klasik üslubun etkileridir. Kapı lentosunda ve kapının iki yanında bulunan pilastrların başlıklarındaki kenger yaprakları, Barok karakterdedir. Yol-İş Sendikası olarak kullanılan evin ön cephesi form olarak Neo-klasik üslubu anımsatsa da süsleme ayrıntılarında eklektik anlayış hâkimdir. Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu olarak kullanılan yapının pencere etrafındaki pilastrlar, balkonları destekleyen volüt şeklindeki konsollar, saçak alında kullanılan konsollar, dışa taşırılmış kat kornişleri Neo-klasik etki olarak karşımıza çıkmaktadır. Basık kemerli pencereler ve kilit taşları ise Neo-barok etkiyi yansıtmaktadır

[1015] Kat. 45.

motifleri bulunmaktadır (Foto. 437)[1016]. Fuat Susuz Evi'nin avlu giriş kapısının sövesi, düşey silmelerle hareketlendirilmiş, silmelerin ortasındaki daire içerisinde, dört yapraklı yoncayı anımsatan bitkisel motife rastlanır (Foto. 752)[1017]. Fuat Susuz Evi (Foto. 465) ve Necip Özüdoğru Evi'nde (Foto 203), sövelerin başlıkları, yatay silmelerde profillendirilmiştir[1018]. Müftü Hamam Sokak 26 numaralı evde ise avlu kapısının iki yanındaki sövelerde, silindirik gövdeli, başlıkları düşey yivlerle hareketlendirilmiş, ikişer gömme sütunçe bulunmaktadır (Foto 753)[1019].

Foto. 751: Kat. 45

Foto. 752: Kat. 49

Foto. 753: Kat. 9

Foto. 751-753: Avlu kapılarındaki taş süslemeli örnekler

Sahanlık Korkuluğunda: Boroğlu Evi'nin taş korkuluklarında ve merdiven babalarında taş süsleme detayları mevcuttur. Giriş sahanlığının

[1016] Kat. 45.
[1017] Kat. 49.
[1018] Kat. 22 ve 49.
[1019] Kat. 9.

taş merdiven korkuluklarındaki lobutların arasında, orta seviyelerde, ön ve arkaya, çanak ve iki sıra halindeki yapraklarıyla açılmış biçimde çiçek motifleri yerleştirilmiştir. Ayrıca, merdiven babaları, dışa doğru açılan stilize çiçek motifiyle sonlanmaktadır. Ön cephede girişin iki yanındaki pencerelerin altındaki çiçek motifleri, taş korkulukların arasındaki çiçek motifiyle aynıdır (Foto. 754, Şekil 142, 143)[1020]. Fatma Eldemir Evi'nin sahanlık merdivenindeki dekoratif taş lobut korkuluklar, Boroğlu Evi'ndekilere göre daha yalındır (Foto. 755)[1021].

Foto. 754: Kat. 32

Foto. 755: Kat. 64

Foto. 754-755: Giriş düzenlemesindeki taş korkuluklardan örnekler

Sütunlarda: Çıkma veya balkonları taşıyan sütunların kaide, gövde ve başlıklarında da taş süsleme unsurlarına rastlanır.

Sütun kaideleri genellikle kare ya da dikdörtgen şekilli olup sade bir görünüme sahiptir. Fakat bazı evlerin sütunlarının kaideleri, postament şeklindedir (Foto. 48, 322)[1022]. Mustafa Sandıkçı Evi'nin birinci kat balkonunu taşıyan sütunların gövdesi, düşey yivlerle hareketlendirilmiştir (Foto. 118). Sütunların başlıkları genellikle birkaç silme sırasıyla son bulmaktadır. Bununla birlikte iyon ve korint tarzı başlıklar da görülmektedir. Mustafa Sandıkçı Evi'nin birinci kat balkonunu taşıyan sütun başlıklarının ön yüzleri iyon düzeninde yapılmışken, başlığın

[1020] Kat. 32.

[1021] Kat. 63. Ordu Paşaoğlu Konağı'nın (1896) sahanlığındaki taş korkuluk düzenlemesi, Boroğlu Evi ile benzerdir (Cemile Bahtiyar Karadeniz, Saffet Sarı ve Mehmet Kabacıkordu, "İlinin Kültürel Kaynaklara Dayalı Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi", *Sosyal Bilimlerde Güncel Akademik Çalışmalar*, Gece Kitaplığı, Ankara 2018, s. 647).

[1022] Kat. 4, 32, 45, 53, 62. Ordu Ünye'deki Yeğin Evi'nde kullanılan sütun kaidesi de postament şeklindedir. H. Bayrak, *agt.*, s. 401, Görsel 259.

arkasında, aynı düzenin şekil olarak gerçekleştirilmediği anlaşılmıştır (Foto. 118)[1023]. Fahriye Hanım Konağı'nın girişindeki sütunların başlıkları, korint nizamından esinlenmiştir. Buradaki volütlerin ortasından aşağıya doğru sarkıtılmış stilize çiçek motifi görülür (Foto. 758, Şekil 155)[1024].

Boroğlu Evi (Foto. 756, Şekil 144), İlkadım Müftülüğü olarak kullanılan ev (Foto. 757) ve Yol İş Sendikası olarak işlev gören evdeki (Foto. 501) sütunların başlıkları, korint düzendedir. Korint sütun başlıklarındaki volütler ve bunların arasındaki kenger yaprakları plastik etkilidir[1025] Bu başlıklar dışında, bazı sütun başlıklarında farklı süsleme unsurları ile karşılaşılmaktadır. Alemdarzadeler Evi'nin birinci kat çıkmasını taşıyan sütun başlıklarında, iç içe geçmiş dairesel formların yan yana getirilmesiyle oluşturulmuş geometrik bezeme görülür (Foto. 759)[1026]. Boroğlu Evi'nin, arka cephesindeki sütun başlıklarında, ters lale motifi bulunur (Foto. 328)[1027]. Fuat Susuz Evi'nin birinci katındaki balkonu taşıyan iki sütun ve yapıya giriş sağlayan ana kapının köşesindeki dekoratif amaçlı yapılmış silindirik sütunların başlıkları, stilize bitkisel süslemelidir Foto. 460, 461)[1028]. Paşa Konağı'nın kuzey cephesindeki birinci kat balkonunu ve ikinci kat çıkmasını taşıyan sütunların başlıklarındaki süslemeler, yumurta dizisi ve bitkisel rozetlerden oluşmaktadır (Foto. 255, 256)[1029].

Paşa Konağı'nın doğu ve kuzey cephelerinde (Foto. 243), Hilmi Belli Evi'nin kuzeydoğu cephesinde (Foto. 760), Ahmet Tos Evi'nin kuzeydoğu cephesinde (Foto. 396), Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi olarak kullanılan evin ön cephesinde (Foto. 435)[1030], Yol-İş Sendikası olarak kullanılan evin ön cephesinde (Foto. 496) kullanılan çift sütun düzenlemesi, Barok mimari üslubunu anımsatmaktadır. İstanbul

[1023] Kat. 12.
[1024] Kat. 33.
[1025] Kat. 32, 50, 51.
[1026] Kat. 1.
[1027] Kat. 32.
[1028] Kat. 49
[1029] Kat. 25.
[1030] Kat. 45.

Beylerbeyi Sarayı (1861-1865)[1031] ve Sivas Kongre Binası'nda (1892)[1032] çifte sütun uygulaması görülmektedir. Ordu-Ünye'de bulunan Hilmi Kadı (1891, 1892)[1033], Giresun'da Selahattin Albayrak, Atilla Aral, Sami Yapıcı[1034] evleri de çift sütun uygulamasının görüldüğü yapılardır.

Foto. 756: Kat. 32

Foto. 757: Kat. 51

Foto. 758: Kat. 33

Foto. 759: Kat. 1

Foto. 760: Kat. 25

Foto. 756-760: Sütun başlıklarındaki taş süslemelerden örnekler

[1031] Afife Batur, Beylerbeyi Sarayı Kıyıdan Tepelere Uzanan Bir Sahil Saray, *Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi,* S. 17, 2019, s. 139-161.
[1032] Hikmet Denizli, *Sivas Tarihi ve Anıtları*, Özbelsan Yayınları, Sivas 1995, s. 165-166.
[1033] S. Avanoğlu, *agt.,* s. 32, Resim 88.
[1034] G. İltar, *age.,* s. 201.

Giriş Düzenlemesinde: Fahriye Hanım Konağı'nın ön cephesinde, giriş düzenini oluşturan sütunların iyonikten mülhem başlıkları, taş sütunları birbirine bağlayan yuvarlak kemerin kilit taşının vurgulanması ve yapıya geçiş kapısının yanındaki silindirik gömme sütunların bitkisel süslemeli başlıkları, Neo-barok üsluptadır (Foto. 761, Şekil 154)[1035].

Boroğlu Evi'nin, ana giriş kapısının her iki yanında yer alan pencerelerin altındaki dikdörtgen panoların ortasında, merdiven korkuluğundaki çiçek motifleri daire içerisine yerleştirilmiştir (Foto. 762)[1036].

Foto. 761: Kat. 33

Foto. 762: Kat. 32

Foto. 761-762: Girişlerdeki taş süslemeler

Giriş Kapısının Lento ve Sövelerinde: Yol-İş Sendikası olarak kullanılan yapının giriş kapısının sövelerindeki pilastrların başlıkları, kompozit sütun başlığından esinlenerek yapılmıştır (Foto. 763)[1037]. Mustafa Sandıkçı Evi'nin giriş kapısının düz atkı taşında, stilize çiçek motifi kabartma olarak işlenmiştir[1038]. İlkadım Müftülüğü olarak kullanılan yapının kuzey cephesindeki, çift kanatlı kapı lentosunun üzerinde, kenger yaprağı motifi bulunur (Foto. 765)[1039]. Kent Müzesi binalarının giriş kemerinin kilit taşı, kenger yaprağı ve volüt motifleri "Neo-barok" üslup özelliğini yansıtmaktadır (Foto. 764)[1040].

[1035] Kat. 33.
[1036] Kat. 32.
[1037] Kat. 51.
[1038] Kat. 12.
[1039] Kat. 50.
[1040] Kat. 60, 61.

Foto. 763: Kat. 51

Foto. 764: Kat. 60-61

Foto. 765: Kat. 50

Foto. 763-765: Kapılardaki taş süslemelerden örnekler

Pencere Lento ve Sövelerinde: Fahriye Hanım Konağı'nın, zemin kat ön cephe pencere sövelerinin yüzeyi, düşey yivlerle vurgulanmıştır. Bu yivlerin üstüne, yukarıya bakar şekilde stilize bitkisel süsleme işlenmiştir (Foto. 766, Şekil 326)[1041]. Yol-İş Sendikası olarak kullanılan evin pencerelerin iki yanındaki pilastrların başlıkları, kenger yaprağı biçimindedir (Foto. 499, 500). Asuman Reyhan'a ait evin, sokağa bakan iki cephesinin birinci kat pencere sövelerinde, kıvrımlı volütlere yer verilmiştir (Foto. 767, 768)[1042]. Bazı yapılarda ise pencere pilastrları taşırılarak vurgulanmış, fakat bezeme yapılmamıştır (Foto. 365, 381, 457, 610, 619)[1043].

[1041] Kat. 33.

[1042] Kat. 43. Bayburt Dursun Onatçı Evi'nin (1904) kapı lento ve sövesinde yer alan süslemeler ile bu evlerin pencere süsleme kompozisyonu benzerlik göstermektedir (Filiz Yüksel, *Geleneksel Bayburt Evlerinin Mimari Özellikleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 1992, s 153, Foto. 34).

[1043] Kat. 36, 38, 48, 63, 64.

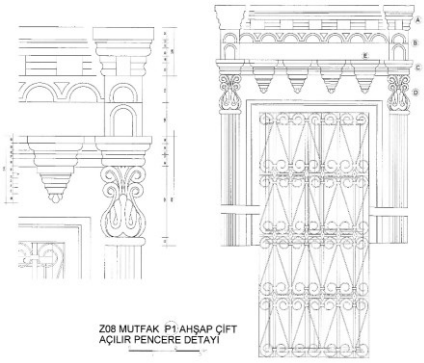

Şekil 326: Kat.33

Foto. 766: Kat. 33

Foto. 767: Kat. 51

Foto. 768: Kat. 51

Foto. 766-768, Şekil 326: Pencerelerdeki taş süslemelerden örnekler

Balkon Korkuluğunda: Samsun evlerinde balkon korkulukları genellikle demir malzemeli olsa da Fuat Susuz'a ait evin ön cephesindeki birinci kat balkonunun taş korkuluğunda dekoratif bir anlayışın olduğu görülür (Foto. 461)[1044].

Kat Silmelerinde ve Köşe Kolonlarında: Kat silmesi, yedi evde, birkaç kademe halinde yapılmıştır[1045]. Fahriye Hanım Konağı'nın kat silmesinin altındaki diş sırası ön cephe boyunca uzanmaktadır (Foto. 769)[1046]. Zemin katı, birinci kattan ayıran diş frizi kuşağı ile Samsun'da bulunan Gazi Müzesi (1902)[1047] ile benzerlik göstermektedir. Bu uygulama Neo-klasik ve

[1044] Kat. 49.
[1045] Kat. 20, 32, 37, 39, 41, 49, 52.
[1046] Kat. 33.
[1047] http://samsun.gov.tr/gazi-muzesi-muze

Neo-rönesansta kullanılan bir öğe olmasıyla dikkat çekmektedir. Yol-İş Sendikası olarak kullanılan yapının ön cephesinde, zemin ve birinci kat arasındaki silmenin altında, birbirinin tekrarı olarak girlanda[1048] benzer şekilde perde motifi görülür (Foto. 770)[1049].

Foto. 769: Kat. 33

Foto. 770: Kat. 51

Foto. : Kat silmelerindeki taş süslemelerden örnekler

Samsun'daki altı evin köşeleri, duvar yüzeyinden taşıntı yapacak şekilde düzgün kesme taşlarla kaplanmıştır (Foto. 261, 381, 457, 607, 619)[1050]. Şahinzadeler evleri B bloğun köşe kaplaması, bosajlı (şaşırtmalı) şekilde gerçekleştirilmiştir (Foto. 554)[1051]. Çarşambalılar Derneği olarak kullanılan evin ise hem köşeleri hem de pencere etrafı aynı şekilde kaplanmıştır (Foto. 371, 372)[1052]. Bu evlerin cephesinde taş taklidi kabartma sıva, rustik duvar görünümü Rönesans ve Neo-klasik yapılarının zemin katlarını akla getirmektedir[1053].

Konsollarda: Balkonları taşıyan taş konsollar, formları ve bünyelerinde barındıkları süsleme unsurları ile cepheye hareket katmaktadır[1054]. Fuat Susuz Evi'nin ön cephesindeki alınlık saçağını taşıyan

[1048] Girland, II. Mahmut Dönemi'nde (1809-1839) ampir üslubu ile Osmanlı mimarisine girmiştir (R. Günay, *Türk Ev Geleneği…,* s. 44). Nusretiye Camisi'nde (1826) mahfilin harime bakan yönündeki korkuluklarda girland şeklinde süslemeler görülmektedir (Dursun Arslan, "Tarihsel Konumu ve Mimarisiyle Nusretiye Camii", *Arış Halı, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi,* S. 13, 2018, s. 59, Fotoğraf 18).

[1049] Kat. 51.

[1050] Kat. 27, 38, 48, 63, 64.

[1051] Kat. 57, 58, 59.

[1052] Kat. 37.

[1053] Ali Murat Aktemur, "Batılılaşma Dönemi İstanbul Mimarisinden Eklektik Üslupta Bir Yapı: Galata Rüsumat (Gümrük) Binası (Eski Paket Postanesi)", *Güzel Sanatlar Dergisi,* s. 28, 2012, s. 1-17.

[1054] Kat. 36, 38, 48, 49, 63, 64.

konsolların alt kısmında volüt benzeri kıvrımlarla karşılaşılır. Konsolların iki tarafına bakan yüzeylerinde hafif çökertilmiş alanın köşesinde, istiridye kabuğu şeklinde bir süsleme bulunur (Foto. 771)[1055]. Asuman Reyhan'a ait evin kuzeybatı cephesindeki balkon konsolları da volüt şeklinde düzenlenmiştir (Foto. 417)[1056]. Kent Müzesi olarak kullanılan evlerin kuzeybatı cephesinde, birinci kat balkonlarını taşıyan taş konsolların yüzeyindeki baklava dilimlerinin arasına, oyma tekniğinde, üç yapraklı yonca motifi işlenmiştir. Ayrıca konsolların uç kısmında, kabartma teknikli, stilize bitkisel motifler görülmektedir (Foto. 772)[1057].

Foto. 771: Kat. 49

Foto. 772: Kat. 60-61

Foto. 771-772: Konsol süslemelerinden örnekler

Saçaklarda: Saçak kısmında ve saçak bölümünün altındaki bordürde taş süsleme unsurları olan evler bulunmaktadır. Dokuz evin saçak kısmı silmelerle profillendirilmiştir (Foto. 37, 201, 313, 387, 460)[1058]. Boroğlu (Foto. 773) ve Ahmet Tos Evi'nin saçak altında (Foto. 397), cepheleri dolaşan diş sırası görülürken[1059], Hilmi Belli Evi (Foto. 774) ve İlkadım Müftülüğü olarak kullanılan evin (Foto. 775) sadece ön cephesinde diş sırası bulunur[1060]. Boroğlu Evi'nin, teras parapetinde ve saçak burcundaki taş işçiliği unsurlar tekil örnektir (Foto. 326)[1061]. Ev, parapette ve saçak

[1055] Kat. 49.
[1056] Kat. 43.
[1057] Kat. 60, 61.
[1058] Kat. 1, 3, 4, 22, 32, 33, 39, 49.
[1059] Kat. 32, 40.
[1060] Kat. 39, 50.
[1061] Kat. 32.

burcundaki taş işçiliği bakımından Ordu Paşaoğlu Konağı (1896) ile benzer düzenlemeye sahiptir[1062].

Foto. 773: Kat. 32

Foto. 774: Kat. 39

Foto. 775: Kat. 50

Foto. 773-775: Saçaklardaki süslemelerden örnekler

3.8.2. Ahşap Süsleme

Samsun evlerinde ahşap malzeme üzerine yapılan süsleme ile pek karşılaşılmaz, restore edilen evlerde nasıl bir kayba uğradığını kestirmek oldukça güçtür. Ahşap süsleme unsurlarına dış cephelerde; saçaklarda, kat silmelerinde, pencerelerde, çıkma payanda ve konsollarında, ana giriş kapılarında, iç mekânın kapı ve tavanlarında rastlanmaktadır.

Saçaklarda: Birkan-Esin Sevinç Evi (Foto. 99), Mustafa Sandıkçı Evi (Foto. 113), Necati Efendi Sokak 118 numaralı ev (Foto. 540) ve Elmas Hanım Konağı'nın (Foto. 611) saçak altındaki bordür[1063], tek diş sırası ile belirlenmiştir[1064].

[1062] Muhammet Kurucu, *Ordu'nun Osmanlı Dönemi Mimari Dokusunun Gelişimi,* (Basılmamış Doktora Tezi), Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van 2014, s. 161, Fotoğraf 288.

[1063] Kat. 10, 12, 55, 63.

[1064] Giresun'daki Osman Dülger, Hadi Karahacıoğlu evlerinde, saçakların cepheden ayrıldığı yerlerde diş sırası motifi uygulaması Samsun evleri ile benzerdir. G. İltar, *age.,* s. 168.

Kat Silmelerinde: Ahşap kat silmeleri, Samsun evlerinde genel olarak sadedir. Fakat Yol-İş Sendikası olarak kullanılan yapının kat silmesinin altındaki bordürde yer alan perde motifi, çıkmanın iki tarafında taş yüzeyine, çıkmanın olduğu bölümde ise ahşap yüzeyine işlenmiştir (Foto. 776)[1065]

Pencerelerde: Asuman Reyhan Evi (Foto. 520), Necati Efendi Sokak 118 numaralı ev (Foto. 539) ve Kent Müzesi olarak kullanılan evlerin (Foto. 576) ahşap pencerelerinde uygulanan başlıklı söve tipi, cephede dikkat çekmektedir. Başlıklar birkaç kademe silme ile profillendirilmiştir[1066]. Ali Yücel Evi'nin penceresinin ahşap denizlikleri, kıvrımlı formlardan oluşur (Foto. 429)[1067].

Payanda ve Konsollarda: Çıkma ve balkonları destekleyen ahşap payanda ile konsollarda, ahşap süsleme detayları ile karşılaşılmaktadır. Abdül Demirci Evi'nin birinci kat çıkmasını destekleyen ahşap payandadaki geometrik süslemeler, ajur tekniğindedir (Foto. 778)[1068]. Musa Arslan Evi'nde, çıkmayı destekleyen konsolların dışa bakan yüzeyinde, yatay silmelere yer verilmiştir (Foto. 522)[1069]. Fatma Akyüz Evi (Foto. 543) ve Kent Müzesi olarak kullanılan evlerin (Foto. 575) çıkmalarını destekleyen ahşap konsollar, kıvrımlıdır[1070].

Eve Geçiş Kapılarında: Fuat Susuz Evi'nde yapıya geçiş sağlayan ahşap kapı kanatlarındaki at nalı kemer formunun ortasında konsola benzer kilit taşının yüzeyinde stilize kenger yaprağı motifi bulunur. Ahşap kapı kanatlarının kenarlarında, işlevsel olmayan, dört sütunçenin başlığı korintten esinlenerek yapılmıştır (Foto. 467, 468). Aynı kapının lentosu ise, diş sırası şeklinde bir süslemeye sahiptir. Kapının yukarısındaki duvar yüzeyinde bir başlık ile bu başlığın her iki yanında, kenger yaprağı motifli bitkisel süslemeler, Neo-barok özelliğini yansıtmaktadır (Foto. 469).

[1065] Kat. 51.
[1066] Kat. 43, 55, 60, 61.
[1067] Kat. 44.
[1068] Kat. 30.
[1069] Kat. 53.
[1070] Kat. 56, 60, 61.

Süslemeler, günümüzde altın yaldız ve beyaz renkle boyanmıştır (Foto. 777)[1071].

Tavanlarda: Samsun evlerinde tavanlar genellikle sade olarak yapılmış, sadece üç evde süsleme görülmüştür.

Necip Özüdoğru Evi (Foto. 779), Abdül Demirci Evi (Foto. 296) ve Hamide Ulaş Evi'nin (Foto. 453) tavanlarında ahşap kaplamanın birleşme noktasındaki çıtalar, dilimlenerek dekoratif hale getirilmiştir[1072]. Necip Özüdoğru Evi'nin sahanlık tavanında ise dilimli çıta yerine başak motifli çıta kullanılmıştır (Foto. 779)[1073]. Necip Özüdoğru Evi'nin başodası ile Fuat Susuz Evi'nin kuzeyindeki odanın ahşap tavan konsolları diş sırası şeklindedir (Foto. 780-781)[1074].

İç Mekân Kapılarında: İç mekân kapılarında süslemeye, sadece Fuat Susuz Evi'nde rastlanır. Evin kuzeyinde bulunan iki odayı birbirinden ayıran kapı kanatlarında, yüzeyden taşıntı yapacak şekilde alınlık, başlık ve dekoratif sütunçeler işlenmiştir (Foto. 471, 474). Bu süslemeler ve kapı kanatlarındaki alınlıklar, Neo-klasik üslup özelliği taşımakta olup ayrıntılarda Neo-barok karakterde süslemeler görülür. Aynı evin zemin kat sofasının batı bölümündeki giysi askılığı dolabında stilize bitkisel süslemeler görülmektedir (Foto. 473). Zemin kat sofasını ikiye bölen ahşap malzeme yüzeyinde de üçgen, dikdörtgen, kare ve daireden oluşan geometrik şekiller bulunmaktadır (Foto. 471)[1075].

Foto. 776: Kat. 51

Foto. 777: Kat. 49

[1071] Kat. 49.
[1072] Kat. 22, 30, 47.
[1073] Kat. 22. Bursa-Göynük Gürcüler Evi (19. yüzyılın ilk yarısı) yazlık oda tavanın da aynı uygulama ile karşılaşılmaktadır. A. Erdem, *agt.*, s. 310, Foto. 228.
[1074] Kat. 22, 49.
[1075] Kat. 49.

Foto. 778: Kat. 30

Foto. 779: Kat. 22

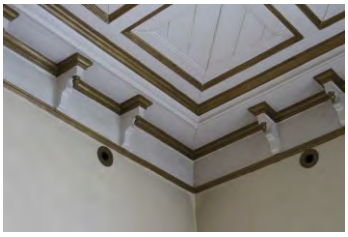

Foto. 780: Kat. 49

Foto. 781: Kat. 22

Foto. 776-781: Ahşap süsleme örnekleri

3.8.3. Metal Süsleme

Metal süsleme ile avlu kapılarında, kapı tokmaklarında, sahanlık, balkon ve pencere korkuluklarında karşılaşılmaktadır.

Avlu Kapılarında: Avlu kapı kanatları, dikdörtgen formlu olup üst ve alt tabladan meydana gelmektedir. Mürüvvet Çakır Evi (Foto. 22), Müftü Hamam Sokağı 28 numaralı ev (Foto. 91) ve Çocuk Evleri Koordinasyon Merkezi olarak kullanılan evin (Foto. 437) avlu kapılarının alt tablasında, "S", ve "C" kıvrımlarının oluşturduğu motifler bulunmaktadır (Foto. 782-783)[1076]. Mürüvvet Çakır Evi (Foto. 22), TÜGVA olarak işlev gören ev (Foto. 36), Necip Özüdoğru Evi (Foto. 203) ve Kent Müzesi olarak kullanılan evin (Foto. 568, 569) avlu kapılarının alt tablasında, kabartma olarak stilize bitkisel motifler görülmektedir[1077]. Alemdarzadeler (Foto. 5) ve Cemalettin Edinsel evlerinin (Foto. 137), avlu kapılarının alt tablalarında baklava dilimi formunda geometrik süsleme mevcuttur[1078]. Necip Özüdoğru Evi'nin doğu cephesindeki demir iki avlu kapısının alt

[1076] Kat. 2, 9, 45.
[1077] Kat. 2, 3, 22, 60, 61.
[1078] Kat. 1, 15.

tablalarında, baklava dilimi formu içerisinde, stilize bitkisel motifler görülmektedir (Foto. 204, 205, 782).

Üst atkısı olmayan avlu kapılarında tepelikler, "S" ve "C" kıvrımlarından oluşturulmuştur (Foto. 5, 137, 203, 424, 437, 465, 783)[1079]. Bunların bazılarının arasında, beş köşeli yıldız motiflerine yer verilmiştir (Foto. 5, 203) [1080].

Korkuluklarda: Balkon, sahanlık, pencere ve kapı korkuluklarında "S" kıvrımlarının oluşturduğu süslemeler bulunmaktadır (Foto. 785)[1081].

Paşa Konağı'nın doğu cephesinin birinci kata çıkan merdiven korkuluğunda, birinci katın doğu ve kuzey cephelerindeki balkon korkulukları ile eve geçişi sağlayan kapı kollarındaki dövme demirden yapılmış stilize bitkisel süslemeler dikkat çekicidir (Foto. 244)[1082]. Boroğlu Evi'nin ön ve arka balkonundaki dövme demir korkuluklarda, "S" ve "C" kıvrımlardan oluşan süsleme görülmektedir (Foto. 322)[1083]. Bunun yanında yapılara geçiş sağlanan kapıların yukarı kısmındaki şebekelerde, kıvrımlı metal süslemeler bulunmaktadır (Foto. 154, 243, 330, 380, 467, 579, 619)[1084].

Payandalarda: Çıkmaları ve balkonları destekleyen metal payandalardaki, "S" kıvrımlı motifler göze çarpar.

Kapı Tokmaklarında: Necati Efendi Sokak 118 numaralı evin, batı cephesindeki bodrum kata geçiş kapısının üzerindeki kapı tokmağı, "S" ve "C" kıvrımlı, kenger yapraklarından oluşan bitkisel süslemelidir (Foto. 787)[1085]. Samsun Üniversitesi Rektörlük ofis binası olarak kullanılan evin ise döküm tekniğindeki kapı tokmağı, el biçimindedir. El motifinin bilekliğinde takı, orta parmağında ise yüzük bulunmaktadır (Foto. 786)[1086].

[1079] Kat. 1, 15, 22, 43, 45, 49.
[1080] Kat. 1, 22, 45.
[1081] Kat. 1, 12, 17, 27, 28, 29, 31, 32, 33, 36, 38, 43, 57, 58, 59.
[1082] Kat. 25.
[1083] Kat. 32.
[1084] Kat. 43, 49, 60, 61, 63, 64.
[1085] Kat. 55.
[1086] Kat. 62.

Anadolu'ya Avrupa'dan gelmiş olan el biçimli kapı tokmakları, Anadolu'nun her bölgesinde yaygın olarak kullanılmıştır[1087]. Bu motifin, Batı kökenli olmasına rağmen Türk sanatında karşılaşılan, Hz. Peygamber, kızı, damadı Ali ile torunlarını simgeleyen ve "pençe-i al-i aba" denilen beş parmağı yan yana gösteren motif ile benzerliğinden dolayı yaygınlaşmış olduğu belirtilmiştir[1088]. Trabzon Çömlekçi Mahallesi'ndeki iki evde[1089], Tokat Sulu Sokak'ta yer alan evlerde[1090], Amasya Müftü Kamil Sokak 1 numaralı evde[1091], Kastamonu-Taşköprü Dumanlıoğlu Konağı'nda, Tabakhane Mahallesi Cengiz Topal Sokak 16 numaralı evde, Pulcular Mahallesi Mustafa Sıtkı Erkek Caddesi 32 numaralı evde[1092], Sivas-Divriği Durduoğlu ve Çankaya Konakları'nda[1093], Afyon'da 495 Ada'da Yer Alan Ev[1094] ve Kayseri-Germir'de bir evde[1095] görülen el tasvirli kapı tokmakları, Samsun örneği ile benzerlik göstermektedir. Ayrıca Ordu, Amasya, Kayseri, İzmir, Bartın, Bursa, Diyarbakır, Giresun ve Uşak gibi birçok ilde de el biçimli kapı tokmakları ile karşılaşıldığı belirtilmiştir[1096].

[1087] Halit Çal, "Osmanlı Kapı Halkaları ve Kapı Tokmakları", *Osmanlı,* C. XI, Ankara 1999, s. 275-284.

[1088] H. Çal, agm., s. 279.

[1089] Suat İskender, *Karadeniz Konut Mimarisinde Konut Üzerine İnceleme,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon 1987, s. 103, Şekil 4. 56.

[1090] Mutlu Özgen, "Geleneksel Tokat Evlerinde Kapı Tokmakları", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 21, 2018, s. 87-104, Foto. 6.

[1091] A. M. Alaca, *agt.,* s. 102, Resim 5.70.

[1092] Özgür Yeni ve Yusuf Çetin, "Kastamonu Taşköprü İlçe Merkezinde Yer Alan Geleneksel Kapı Tokmakları", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi (GSED*), Sayı/Number 37, Erzurum 2016, s. 278-298, Foto. 25-27.

[1093] Mustafa Denktaş, "Divriği Kapı Tokmakları ve Kapı Halkaları", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* S. 19, Yıl. 2005/2, s. 113-139, Foto. 20.

[1094] Osman Kunduracı ve Nurcan Bahargülü, "Geleneksel Afyonkarahisar Evlerinde Cephe Düzenlemeleri", *SUTAD,* 43, 2018, s. 491-522, Resim 2.

[1095] Şerife Tali, "Germir Evlerinin Giriş Kapı Tasarımları Üzerine Tipolojik Bir Araştırma", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi,* 0/21, 2008, s. 183, Foto. 17.

[1096] H. Çal, agm., s. 278, 279.

İç Mekânlarda: Aslan Geviz (Foto. 784) ve Abdül Demirci evlerinin (Foto. 297) giyotin pencerelerinin metal kulplarındaki bitkisel motifli süslemeler, iç mekânda yer alan nadir metal süslemelerdendir[1097].

Foto. 782: Kat. 22

Foto. 783: Kat. 49

Foto. 784: Kat. 16

Foto. 785: Kat. 64

Foto. 786: Kat. 62

Foto. 787: Kat. 55

Foto. 785-787: Metal süslemelerden örnekler

3.8.4. Karo Mozaik (Karosiman) Süsleme

Evlerin avlularında, sahanlıklarında, pabuçluklarında ve balkonlarında döşeme olarak kullanılmış olan karolarda, renkli süsleme unsurları bulunmaktadır (Foto. 788-791).

Samsun evlerinde kompozisyon oluşturan karolar ve bordür karolar ile karşılaşılır. Genellikle kompozisyon oluşturan karoların uygulanmış olduğu Samsun evlerinde, sadece Çarşambalılar Derneği olarak kullanılan binada, bordür karo düzenlemesi[1098] vardır.

Samsun evlerindeki karolar, bitkisel ve geometrik motiflerle bezenmiştir. Karoların bir kısmında, motiflerin birbirini tamamlayacak şekilde düzenlendiği, bazılarında ise her karonun motifini kendi bünyesinde barındırdığı görülmektedir. Paşa Konağı'nın zemin kat

[1097] Kat. 16, 30;
[1098] Kat. 37.

döşemesi (Foto. 249)[1099] ve İkiz Ev'in sahanlık bölümü (Foto. 265) ile balkon döşemesi karolarında (Foto. 270)[1100] tam kompozisyon uygulanmıştır. Tam kompozisyonlarda desen, karonun merkezinde bulunmakta, köşelerde ve kenarlarda başka karolarla bağlantıyı sağlayacak yarım kalmış motifler, dışa doğru uzanan dallar gibi tamamlayıcı unsurlar bulunmamaktadır. Bu karolarda çoğunlukla stilize bitkisel motif bulunur.

Birbirini tamamlayacak şekilde düzenlenen karolarda, motifler ile farklı kompozisyonlar oluşturulmuştur. Paşa Konağı'nın giriş sofası (Foto. 249)[1101] ile Şahinzadeler Evi C bloğun sahanlık döşemesindeki[1102] karoların dikdörtgen şekilli kenar bordüründe sarmaşık kıvrımı, yaprak ve çiçek motifi, bordürün iç kısmında ise farklı formlarda geometrik şekiller görülür. Boroğlu Evi'nin balkon döşemesi (Foto. 322, Şekil 145)[1103], Fuat Susuz Evi'nin avlu girişi (Foto. 465)[1104], İlim Sanat ve Kültür Evi olarak kullanılan yapının pabuçluğu (Foto. 511)[1105] ile Şahinzade Evi'nin balkon döşemesinde (Foto. 561)[1106], meander motifinin kullanıldığı dikdörtgen bir bordür, bordürün oluşturduğu dikdörtgen içerisinde ise benzer formlarda geometrik desenler vardır. Mustafa Sandıkçı Evi'nde, kompozisyonun etrafını çevreleyen bordürler ile bordürün çevrelediği kompozisyonda geometrik desenler kullanılmıştır (Foto. 120)[1107]. İkiz Ev (Foto. 271)[1108], Kadıköy Kültür Yaşam Evi olarak kullanılan bina[1109] ve Musa Arslan Evi'nin[1110] pabuçluk bölümünde bordür olmaksızın geometrik desenler görülmektedir.

[1099] Kat. 25.
[1100] Kat. 27.
[1101] Kat. 25.
[1102] Kat. 59.
[1103] Kat. 32.
[1104] Kat. 49.
[1105] Kat. 52.
[1106] Kat. 59.
[1107] Kat. 12.
[1108] Kat. 27.
[1109] Kat. 28.
[1110] Kat. 53.

Foto. 788: Kat. 21

Foto. 789: Kat. 25

Foto. 790: Kat. 58

Foto. 791: Kat. 21

Foto. 788-791: Karo mozaik (karosiman) döşeme örnekleri

Yeşilırmak Restaurant olarak kullanılan evin saçak altı silmesi (Foto. 792) ve pencere altında (Foto. 793) bordür karosu ile karşılaşılmaktadır. Saçak altı bordüründe ulamalı kompozisyon görülmekte olup palmet ve çiçek motifi birbirini tekrar eder şekilde devam etmektedir. Pencere altı kompozisyonunda ise karoların birleşim noktasında artı motifleri, ortada ise çerçeve içerisinde bitkisel süsleme kompozisyonu görülmektedir. İzmir-Bornova Cemal Gürsel Caddesi 184 numaralı evin (19. yy.), saçak altına belirli aralıklarla yerleştirilmiş karosiman uygulaması ile Yeşilırmak Restaurant olarak kullanılan evdeki düzenleme benzerlik göstermektedir[1111].

[1111] Selahattin Tülek, *19. Yüzyıl İzmir Yapılarında Saçak Düzenlemesi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir 2016, s. 89, Resim 63.

Foto. 792: Kat. 38

Foto. 793: Kat. 38

Foto. 792-793: Cephedeki karosiman süslemeler

İncelenen evlerdeki karolarda farklı renk kullanımları bulunur. Beyaz, arka fon olarak kullanıldığı için en fazla tercih edilen renk olmuştur. Beyaz fon üzerine yaygın kullanılan renk siyah[1112], siyahtan sonra kullanılan renk ise kırmızıdır[1113]. Bunun yanında mavi[1114], sarı[1115] ve yeşil[1116] gibi renkler ile de karşılaşılmaktadır.

Samsun evlerinde karşılaşılan karosiman kullanımı form, boyut ve bezeme bakımından İstanbul[1117] ve İzmir evleri ile benzerlik göstermektedir[1118]. Bölgede bulunan Giresun Eczacılar Odası olarak kullanılan evde[1119], Sakarya-Taraklı Cevat Bey Konağı[1120] ve Bolu Ali Bey Konağı'nda (20. yy.)[1121] karosiman döşeme ile karşılaşılmaktadır.

3.8.5. Alçı Süsleme

Alçı süsleme ile Samsun evlerinde nadir olarak karşılaşılmaktadır. Çayır Sokak 36 Numaralı evin zemin katındaki ocağın iki tarafındaki

[1112] Kat. 7, 12, 25, 27, 28, 32, 49, 52, 57, 58, 59, 60, 61.
[1113] Kat. 25, 27, 37, 60, 61.
[1114] Kat. 37.
[1115] Kat. 16, 37, 60, 61.
[1116] Kat. 37.
[1117] Tuncay Gezgin, *Bir Döşeme Örneği Olarak İstanbul Apartman Karoları*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2007, Şekil 5.4, 5.5, 5.11, 5.25, 5.39.
[1118] A. Uçar, *agt*., s. 248, Resim 116, 159, 161, 182, 232, 253.
[1119] Eczacılar Odası balkon zemin kaplamasında karo mozaik kullanılmıştır. G. İltar, *age.* s. 100.
[1120] Yusuf Çetin, "Geleneksel Sakarya Evlerinde Süsleme", *Karadeniz Araştırmaları,* Kış 2015, Sayı 48, s.143-164.
[1121] E. Eroğlu, *agt.,* s. 326, Fotoğraf 421.

alçıdan yapılmış el motifi, kabartma olarak işlenmiştir (Foto. 794)[1122]. Kent Müzesi olarak kullanılan evlerin giriş kapılarının yuvarlak kemerlerinin yukarısındaki dekoratif alınlık, alınlığın iç kısmında uçları kıvrım yapan stilize bitkisel süslemeler ve dilimli taç kısmı, alçı malzemelidir (Foto. 795)[1123]. Şahinzadeler Evi A bloğun kat silmesinin altındaki bordüre, alçı perde motifi yapılmıştır (Foto. 566)[1124]. Şahinzadeler evlerinin diğer bloklarında ise kat silmesinin altındaki bordürde, stilize ağaç motifi görülmektedir (Foto. 565)[1125]. Yine aynı evlerin alçı malzemeli, saçak kornişindeki meander motifli bordür, tüm cepheleri dolanmaktadır (Foto. 564)[1126]. İzmir-Buca Uğur Mumcu Caddesi 45 numaralı evdeki (19. yy.) saçak korniş düzenlemesinde de meander motifleri görülmektedir.

Foto. 794: Kat. 18

Foto. 795: Kat. 60-61

Foto. 794-795: Alçı süslemelerden örnekler

3.8.6. Yağlı Boya Süsleme

Samsun evlerinde nadir karşılaşılan süsleme çeşitlerinden biri de boyalı süsleme olup sadece Necip Özüdoğru Evi'nde karşılaşılmaktadır.

Necip Özüdoğru Evi'ne geçiş kapısının yukarısında, kartuş içerisindeki kitabenin etrafında, uçları palmet ile sonlanan kıvrım dallı, bitkisel süsleme görülmektedir (Foto. 219, 221, 222)[1127]. Aynı evin birinci kat kuzeybatısındaki başodanın duvarlarında, yağlıboya ile dikdörtgen

[1122] Kat. 12,
[1123] Kat. 60, 61.
[1124] Kat. 57. Yol-İş Sendikası olarak kullanılan evdeki taş ve ahşap üzerine işlenmiş olan perde motifi bu evde alçı üzerine işlenmiştir.
[1125] Kat. 58, 59.
[1126] Kat. 57, 58.
[1127] Kat. 22.

panolar oluşturulmuştur. Panoların içi mavi, çerçevesi ise kahverengi tonları ile açık yeşildir. Panonun dış köşelerinde stilize bitkisel motifler, iç köşelerinde ise ters lale motifleri işlenmiştir (Foto. 796-797)[1128].

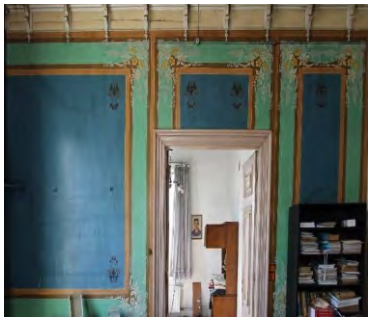

Foto. 796: Kat. 22

Foto. 797: Kat. 22

Foto. 796-797: Necip Özüdoğru Evi'nin tavan ve duvar süsleme detayları

3.9. Yapı Malzemesi ve Yapım Tekniği

3.9.1. Yapı Malzemesi

İnşa malzemesi, iklimden dolayı bölgelere göre farklılık gösterdiğinden, evlerde taş, kerpiç, ahşap ve tuğla gibi malzemeler kullanılmıştır[1129]. Karadeniz Bölgesi mimari eserlerinde; ahşabın, Marmara çevresi ve Ege Bölgesi'nde; ahşap, tuğla ve taşın, Orta Anadolu'da; kerpiç ve taşın, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da ise; taşın ağırlıkta olduğu görülmektedir. Bölgelerdeki malzeme seçiminde, ham maddeye yakınlığın yanı sıra ekonomik faktörler de etkili olmuştur[1130].

Türk evleri çoğunlukla, dayanıksız malzeme olan ahşap ve kerpiçle inşa edildiğinden, zamanın yıkıcı etkilerine karşı dayanabilen ev sayısı oldukça sınırlı kalmıştır. Malzemenin doğasından dolayı Samsun'da yapının ana malzemesinin ahşap olduğu evler, daha çok tahrip olmuş ya da günümüze gelememiştir. Az sayıda inşa edilen taş malzemeli evler, geçirdikleri onarımlarla günümüze sağlam bir şekilde gelebilmiştir.

[1128] Kat. 22.

[1129] V. Şenel, *age.*, s. 84.

[1130] Hüsrev Tayla, *Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları-II*, İstanbul 2007, s. 732.

Samsun evlerinde yapı malzemesi olarak taş, ahşap ve tuğla kullanılmıştır. Bunların yanı sıra kiremit, maden, alçı ve sac gibi yardımcı malzemeler de görülmektedir.

3.9.1.1. Ahşap

Ahşap[1131], Anadolu'da %60-75 arasındaki oranla en yaygın kullanılan inşa malzemesi olma niteliği taşımaktadır[1132]. Kolay elde edilebilen bölgelerde temel yapı malzemesi, az ve zor bulunan yörelerde ise diğer temel yapı malzemeleri ile birlikte yardımcı malzeme olarak kullanılmıştır.

Bu malzeme, Samsun'un coğrafi konumundan dolayı kolay temin edilebilmiş ve bolca kullanılmıştır. Bağdadi ve ahşap karkas (çatkı) tekniği ile inşa edilen evlerde temel yapı malzemesi olmasının yanı sıra, kapılarda, pencerelerde, kat silmelerinde, köşe kolonlarında, çıkmanın etrafındaki düşey ve yatay hatıllarda, çıkma taşıyıcılarında, saçak altı kaplamalarında, sövelerde, merdivenlerde, dolaplarda, tavanlarda, tabanlarda, çatı konstrüksiyonunda ve cephe kaplamasında yardımcı malzeme olarak kullanıldığı anlaşılmaktadır.

Samsun evlerinde, daha dayanıklı ve sağlam olmasından dolayı, taşıyıcı ahşap unsurlarda kestane ile köknar, kapı, pencere, söve, dolap, merdiven gibi yardımcı yapı elemanlarında ise ceviz, çam ve çınar gibi ağaç türlerinin kullanıldığı gözlemlenmiştir.

3.9.1.2. Taş

Samsun evlerinde ahşaptan sonra en çok kullanılan malzeme taştır. Evlerin farklı katlarında ya da aynı katlarda moloz, kabayonu ve kesme taş olarak karşılaşılmaktadır. Kabayonu ve kesme taş, çoğunlukla cephe duvarları ile köşe kolonlarında, moloz taş ise bodrum kat duvarlarında

[1131] S. Hakkı Eldem, ahşap kullanımının evlerin daha ferah, havadar ve aydındık olmasını sağladığını, duvarların hava almasından dolayı rutubeti engellediğini belirtmektedir. Diğer yapı malzemelerine göre depreme daha dayanıklı olduğunu, çıkmalar, girinti, büyük saçak gibi unsurları sorun oluşturmadan evlere uygulanabildiğini söylemektedir (S. H. Eldem, *Türk Evi…III,* s. 161).

[1132] Suat Çakır, *Geleneksel Karadeniz Ahşap Konut Yapım Yönteminin Çağdaş Teknoloji Açısından Değerlendirilmesi,* (Basılmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul 2000.

kullanılmıştır. Bölgenin yağışlı olmasından dolayı evlerin dış duvarları, temelden subasman seviyesine kadar moloz taşlarla örülmüştür. Üst katları bağdadi tekniğinde inşa edilen evlerin, bodrum veya zemin katları tamamen taş malzemelidir. İnşa malzemesi tamamen taş ile inşa edilen evler de bulunmaktadır.

Ana inşa malzemesi olarak kullanılmasının yanı sıra, avlu duvarlarında, avlu döşemelerinde, sahanlık ve kapılara ulaşılmasını sağlayan merdivenlerde, sahanlık döşemelerinde, balkon ve cumbaları taşıyan sütun ile konsollarda, kat silmelerinde, söve ve saçak gibi mimari öğelerde de taş kullanımı görülmektedir.

Evlerin inşasında kullanılan taşlar, yöredeki taş ocakları ve dere yataklarından temin edilmiş olmalıdır. Kesme taş ve kabayonu taş ile inşa edilen az sayıdaki evde, bazalt ve andezit gibi taş türleri kullanılmıştır.

Koyu renkli, volkanik kayaç türü olan bazalt, Samsun evlerinde çok tercih edilen taş türü olmamıştır. Bu taş türü ile, Fahriye Hanım Konağı (Foto. 330) ile Yol-İş Sendikası olarak kullanılan evin (Foto. 496) zemin kat cephesinde karşılaşılır. Maliyetinden dolayı daha çok kamu yapılarında tercih edilen andezit taşı, Samsun'da sadece Boroğlu Evi'nde inşa malzemesi olarak kullanılmıştır (Foto. 313).

3.9.1.3. Tuğla-Kiremit

Türk mimarisinde tuğlanın ilk olarak hangi yapıda kullanıldığı kesin olarak bilinmese de 907 yılında inşa edilen Samanoğlu Türbesi'nde kullanıldığı bilinmektedir[1133]. Anadolu'da anıtsal yapılarda yaygın olarak kullanılan tuğlanın, geleneksel evlerdeki kullanımı, anıtsal yapılar kadar yaygın değildir[1134].

Yangınların ve batılılaşmanın sonucu olarak ortaya çıkan kâgir yapıların inşası yaygınlaştığından dolayı, tuğlaya olan rağbet artmıştır. İlk olarak ithal edilen tuğla, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı bünyesinde üretilmeye başlanmıştır. Fakat Osmanlı'da tuğla üreticilerinin

[1133] H. Tayla, *age.-I*, s. 413.

[1134] Z. Sevgen Perker, "Sistem Yaklaşımı Bağlamında Bir Girdi ve Sistem Olarak Geleneksel Anadolu Konutu", *e-Journal of New World Sciences Academy,* 7/2, 2012, s. 560.

büyük çoğunluğunu, gayrimüslim Osmanlı vatandaşları ve sonradan buraya yerleşmiş yabancılar oluşturmaktadır[1135]. Tuğla malzeme, geleneksel inşa malzemesinin değişmesiyle 19. yüzyılın sonlarından itibaren Samsun evlerinde ana inşa malzemesi olarak kullanılmaya başlamıştır. Genellikle alt katların beden duvarları ile oda bölmelerinde ve üst katların dış beden duvarlarında karşılaşılmaktadır. Ateş tuğlası ana inşa malzemesi olarak kullanılmasının yanı sıra ateşe dayanıklı olmasından dolayı baca ve ocaklarda tercih edilmiştir.

Dayanıklı ve uzun ömürlü olmasından dolayı çatı kaplaması olarak kullanılan kiremit, Samsun evlerinde genellikle Marsilya[1136] tipi olarak görülür.

3.9.1.4. Metal

Samsun evlerinde metal malzemeler, inşa malzemesi olmasından ziyade yardımcı malzeme olarak kullanılmıştır. Avlu kapılarında, korkuluklarda (avlu, pencere, merdiven ve balkon), payandalarda, balkonlarda, kapı ile pencere menteşelerinde, kapı kollarında, kapı tokmaklarında ve kapı kilitlerinde metal malzeme kullanılmıştır. Bunların yanında pirinç malzemeli, döküm teknikli kapı kolları ve kapı tokmakları da bulunmaktadır. Direk olarak kullanılan demir, Şahinzadeler evlerinin ve Kent Müzesi olarak kullanılan evlerin balkonlarında taşıyıcı unsur olarak kullanılmıştır. Bu unsurun Batı sanatı etkisi ile Türk mimarisinde görüldüğü anlaşılmaktadır.

19. yüzyıldan önce kullanım alanı daha kısıtlı olan metalin, 19. yüzyıldan sonra evlerin pencere parmaklıkları ve korkuluklarında kullanılmasıyla alanı genişlemiştir.

[1135] Alaaddin Tok, "İmparatorluğun Son Döneminde İstanbul'da Tuğla Üretimi ve Ticareti (1839-1914)", *III. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu, İstanbul, Türkiye,* 25-26 Mayıs 2015, s. 771.

[1136] Özel şekilli geçmeli makine kiremidi olarak tanımlanan tek ve çift yivli olmak üzere iki çeşittir (D. Hasol, *age.,* "Marsilya Kiremidi", s. 263). Marsilya tipi kiremitler ilk defa 1834 senesinde Fransa'nın Yukarı Ren bölgesinde Gilardoni Kardeşler tarafından kurulan fabrikada, 1835 yılında imal edilmeye çalışılmıştır. 1840 yılında üretilmiş, 1841 yılında patenti alınmış, 1850 yılında ikinci tipi üretilmiştir (G. İltar, *age.,* s. 116).

3.9.1.5. Alçı

Alçı malzeme bölgenin iklim yapısından dolayı Samsun'da çok tercih edilen bir malzeme olmamıştır. Daha çok süsleme unsuru olarak karşımıza çıkan alçıyla, Samsun'da, Şahinzadeler evlerinin saçak altı ve kat silmesinin altındaki bordürlerde (Foto. 564)[1137], Çayır Sokak, 36 numaralı evin zemin kat ocağının etrafı (Foto. 168) ile Kent Müzesi olarak kullanılan evlere geçiş kapılarının yukarısındaki alınlıkta (Foto. 579) karşılaşılmaktadır[1138]. Bunların yanında dört evde saçak altı kaplaması olarak alçı malzemeyle karşılaşılır (Foto. 141, 157, 261, 278)[1139].

3.9.2. Yapım Tekniği

Türk evlerinin yapım teknikleri, çevre kaynaklarından kolay elde edilebilen ve dönüşümü sağlanabilen malzeme kullanımı ile insanların kolaylıkla üretebildikleri ekolojik tasarımlar niteliğindedir[1140]. Geleneksel evler yapı sistemi açısından; düz damlı toprak evler, çantı evler, kerpiç evler, ahşap evler, kâgir evler ve dolma evler olmak üzere altı gruba ayrılmaktadır[1141].

Samsun evlerinin inşasında Karadeniz ev mimarisinde yaygın olarak kullanılan geleneksel yapım teknikleri ile karşılaşılmaktadır. Evlerin inşasında bağdadi, yığma taş, yığma tuğla ve ahşap çatkı tekniklerinin uygulandığı tespit edilmiştir[1142]. Bu tekniklerin tek başlarına kullanıldığı örnekler olduğu gibi, birkaç tekniğin birlikte uygulandığı karma inşa teknikli evler de bulunmaktadır.

[1137] Kat. 57, 58, 59.

[1138] Kat. 18.

[1139] Kat. 16, 18, 27, 28.

[1140] Burcu Taşçı ve Tuğçe Pekdoğan, "Kozbeyli Kırsal Yerleşiminde Geleneksel Konut Mimarisinin Ekolojik Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi", *TÜBAV Bilim Dergisi,* 11/1, 2018, s. 2.

[1141] C. E. Arseven, *age.,* s. 104.

[1142] Ahşap yığma tekniği (çantı) Samsun'un kırsal kesimlerde yaygın olarak kullanılmış olsa kent merkezindeki evlerde bu teknikle inşa edilmiş evlere rastlanılmamıştır.

3.9.2.1. Bağdadi Duvar

Bağdadi tekniğinde, duvarların yüzeyleri 2-3 cm genişliğinde, yatay şekilde, ince çıtalarla kaplanmış, üzeri ise saman katkılı çamur ve kireçle sıvanmıştır[1143]. Türk sivil mimarisinde yaygın olarak kullanılan bağdadi tekniği, Samsun evlerinde de sıklıkla kullanılmıştır. Bu evlerin çoğunlukla bodrum katları yığma taş, üst katları bağdadi tekniklidir[1144]. Bağdadi, erken örneklerde bodrum üzerindeki tüm katların iç ve dış duvarlarında kullanılırken, 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kâgir yapıların yaygınlaşmasıyla, dış duvarları kâgir olan evlerin, ara duvarlarında uygulanmıştır[1145]. Üst kat duvarları çoğunlukla bağdadi olarak inşa edilmiştir.

Yapılan incelemelerde, Samsun'un Vezirköprü, Havza, Bafra, Alaçam gibi ilçelerinde inşa edilmiş evlerde bağdadi tekniğinin uygulanmış olduğu görülür. Samsun dışında Sinop-Boyabat'ta Zeki Uçar (19. yy.), Mehmet Karaağaç (19. yy.)[1146] Amasya-Merzifon'da Hakkı Uçok (1890), Mehmet Kutucu (1904), Fahri Maden (1920) [1147], Ordu-Ünye'de Dönmez Evi (19. yy. ikinci yarısı), Yanıkoğlu Evi (19. yy. ikinci yarısı)[1148], Bolu-Gerede'de Çarıkçılar (19. yy. sonu-20. yy. başı), Mercanlar (19. yy. sonu-20. yy. başı)[1149], Bolu-Göynük Varlık (20. yy. başı)[1150], Ordu'da Zeyneti Kaplan, Mikail Öztürk, Halit Ünal, Safiye Aktaş, Harun Furtun[1151] Giresun'da Eyüp Kırömeroğlu, Hamit Hanoğlu, Nermin Bilgi ve Ahmet Gürsoy[1152] evleri, bağdadi olarak inşa edilmiş yapılardan bazılarıdır.

[1143] C. E. Arseven, "Bağdadi", *Sanat Ansiklopedisi,* C. 1, 1983, s. 152.
[1144] Kat. 1, 2, 3, 5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 17, 18, 19, 22, 23, 28, 29, 30, 34, 35, 42, 46, 51, 54, 55, 56, 60, 61.
[1145] Kat. 4, 5, 9, 16, 20, 21, 25, 26, 27, 31, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 47, 48, 50, 53, 62.
[1146] P. Selimoğlu, *agt.,* s. 62, Foto. 3.81.
[1147] E. Ş. Boy, *agt.,* s. 41, 49, 53.
[1148] H. Bayrak, *agt.,* s. 267, Tablo 1.
[1149] R. Güler, *agt.,* s. 97, Resim 4.217.
[1150] A. Erdem, *agt.,* s. 137.
[1151] Ş. Şahin, *agt.,* s. 174, 176, 178, 188, 192.
[1152] G. İltar, *age.,* s. 40, 41.

3.9.2.2. Kâgir Duvar

Anadolu konutunda kullanılan duvar türlerinden olan kâgir yığma duvarlar, taş ya da toprak esaslı (kerpiç, tuğla) malzemeler ile oluşturulmaktadır[1153]. İnsanoğlunun en eski zamanlardan beri uyguladığı bu teknikte, duvarların hem mimari hem de taşıyıcı işlevi vardır[1154]. Yığma sisteminde, yapı malzemeleri üst üste yığılıp bir bağlayıcı aracılığıyla bütünleştirilmiştir. Samsun'da 1869 yangınından önce daha çok ahşap evler tercih edilirken, yangın sonrası kâgir evler tercih edilmiştir[1155]. Yığma taş ve tuğla tekniği ile inşa edilmiş evlerde bağlayıcı malzeme olarak kireç, çamur ve horasan harcı kullanılmıştır.

Ev mimarisinde yangınlara rağmen, kâgir binanın maliyeti ahşap binanın beş katı olduğundan halk daha ucuz olan ahşap malzemeyi tercih etmiştir[1156]. Yangınların artmasından dolayı kâgir evlerin inşasına teşvik edilmiş, varlıklı aileler tarafından kâgir evler inşa edilmeye başlanmıştır[1157].

Yığma Taş Tekniği: Bu teknikte duvarlar, taşların üst üste konulması ve kimi örneklerde görüldüğü üzere ahşap hatıllar ile desteklenmesi şeklinde uygulanmıştır. Yığma taş tekniği genellikle evlerin bodrum katlarında, bodrum katı olmayan evlerin ise zemin katlarında uygulanmıştır[1158]. Subasman ve en alt katlarda kırma moloz taş, köşelere denk gelen kısımlarda ise düzgün kesme taş kullanımı görülmektedir. Evlerin alt katlarına, üst katların yükünü taşıdığı için ayrıca önem verilmiş olup, bu katlarda duvar kalınlıkları 40 ile 60 cm arasında değişmektedir.

Bodrum katların, zemin katlar ile birlikte yığma taş tekniğinde inşa edildiği evler de vardır[1159]. Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (Foto.

[1153] Z. S. Perker, agm., s. 560.

[1154] Büşra Sarıkaya ve Ümit Arpacıoğlu, "Orta Anadolu Köy Evlerinde Duvar", *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergis*i, 1/1, 2019, s. 23.

[1155] B. Şahin, *age.*, s. 185.

[1156] A. Tok, agm., s. 771.

[1157] A. Tok, agm., s. 771.

[1158] Kat. 4, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 17, 19, 21, 32, 33, 35, 38, 42, 45, 46, 48, 50, 51, 55, 63, 64.

[1159] Diğer evlere göre dış cepheleri daha süslü olan kesme taş ile inşa edilen evlerin, Samsun'da daha önceden yaşamış olan Rum ve Ermeni tebaaya ait olduğu düşünülmektedir.

364), Fahriye Hanım Konağı (Foto. 330), İlkadım Müftülüğü (Foto. 479) ve Yol-İş Sendikası (Foto. 496) olarak işlev görev evlerin bodrum ve zemin katları kâgir olarak inşa edilmiştir[1160]. Bunun yanı sıra taşıyıcı duvarlarının tamamı yığma taş olarak inşa edilmiş evler de bulunmaktadır. Fatma Eldemir Evi'nin duvarları tamamen yığma taş tekniğinde inşa edilmiş olup sıvalı ve boyalıdır (Foto. 619)[1161].

Orta Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu'daki geleneksel evlerin çoğunlukla taş malzeme ile kâgir olarak inşa edildiği bilinmektedir. Karadeniz Bölge'sinde ise mimaride ahşap ağırlıklı malzeme ile inşa edilirken 19. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kâgir tekniğinin yaygınlaşmasıyla, bu teknikte evler inşa edilmeye başlanmıştır. Ordu-Ünye'de Yeğin Evi (19. yy. ikinci yarısı), Çalık Evi (19. yy. ikinci yarısı), Yılmaz Evi (20. yy. ilk yarısı)[1162], Giresun'da Şükriye Akbay Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı), Celaleddin Özbayrak Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı), Emin Yazıcı Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı), Orhan Yılmaz Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı)[1163], Sinop'ta Altınkök Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı)[1164], Ordu'da Paşaoğlu Konağı (1896)[1165], Sarı Konak (19. yy. sonu-20. yy. başı) ve Taşbaşı Mahallesi Sıtkıcan Caddesi 66 numaralı ev (19. yy. sonu-20. yy. başı)[1166] kâgir olarak inşa edilmiş evlerden bazılarıdır.

Yığma Tuğla Duvar: Geleneksel Anadolu mimarisindeki diğer kâgir duvar türü ise yığma tuğladır. Anadolu'da anıtsal yapılarda yaygın olarak kullanılan yığma tuğla, evlerde pek yaygın uygulanmamıştır[1167]. Yığma tuğla tekniği, Samsun evlerinde uygulanan inşa tekniklerinden biridir. Altı evin taşıyıcı duvarlarının tamamı yığma tuğla teknikli olsa da[1168], bu tekniğin daha çok dış beden duvarlarının yapımında uygulandığı

[1160] Kat. 33, 36, 50, 51.
[1161] Kat. 64.
[1162] H. Bayrak, *agt.,* s. 267, Tablo 1.
[1163] G. İltar, *age.,* s. 33, 34.
[1164] H. Turan, agm., s. 189.
[1165] https://karadeniz.gov.tr/ordu-pasaoglu-konagi-ve-etnografya-muzesi/
[1166] Ş. Şahin, *agt.,* s. 135-190.
[1167] Z. S. Perker, agm. s. 560.
[1168] Kat. 32, 43, 49, 57, 58, 59.

anlaşılmaktadır[1169]. Dış beden duvarları yığma tuğla olan evlerin, oda bölme duvarları bağdadidir.

Samsun dışında Karadeniz Bölgesi'nde Bolu'daki Karamanlı Mahallesi, Esen Sokak 4/4a numaralı ev, Karaçayır Mahallesi, Karaçayır Sokak 17 numaralı ev, Semerkant Mahallesi, Semerkant Caddesi, 10 numaralı ev[1170], Sinop-Boyabat'ta İmamoğlu Evi, Tırpan Evi[1171] yığma tuğla tekniği ile inşa edilen evlerden bazılarıdır.

3.9.2.3. Ahşap Çatkı (Karkas) Duvar

Ahşap çatkı tekniği, Samsun'da ev yapım tekniklerinden birisidir. Bu teknik, ahşap iskelet yapım sistemlerinde, iskeleti oluşturan dikmeler, yatay ve çapraz bağlantılar içeren ana strüktürden oluşmaktadır[1172]. İskeletin arası çeşitli taş, tuğla, ahşap ve kerpiç gibi malzemelerle doldurulmaktadır. Ahşap karkas duvarlarda yükler, ahşap dikme ve kirişler aracılığıyla taş duvara aktarılır.

Samsun evlerinde sadece Müftü Hamam Sokak 28 numaradaki bir evde ahşap iskeletin arasının tuğla ile doldurulduğu görülür (Foto. 88, 89)[1173]. Tuğla dolgulu ahşap karkas duvarın ev mimarisinde, Osmanlı sivil mimarlık örneklerinden Mudanya Halil Ağa Evi'nden (17. yüzyıl) beri kullanıldığı bilinmektedir[1174]. Karadeniz Bölgesi evlerinde, Samsun'un ilçelerinde, kırsalında yaygın kullanım alanı bulmuş olan ahşap karkas arası tuğla dolgu tekniğinin[1175], kent merkezindeki evlerde kullanımı yok denecek kadar azdır. Bolu-Gerede Hacı Mehmet Ali Konağı (1890)[1176], Düzce-Akçakoca'da Ayşe Şen Evi (19. yy. sonu-20. yy. başı)[1177], Sinop

[1169] Kat. 4, 5, 9, 14, 16, 18, 20, 21, 25, 27, 31, 33, 37, 38, 39, 40, 41, 47, 48, 50, 53, 62.
[1170] E. Eroğlu, *agt.*, s. 57, 71, 149, 349, Fotoğraf 477.
[1171] H. Turan, agm., s. 190, Foto. 82.
[1172] M. Sözen ve U. Tanyeli, *age.*, s. 75.
[1173] Kat. 9.
[1174] H. Tayla, *age., II*, s. 740-741. Resim 433.
[1175] Mutlu Kaya ve Cevdet Yılmaz, "Terme İlçesinde Kırsal Mimari", *Terme Araştırmaları*, Samsun 2017, s. 335.
[1176] R. Güler, *agt.*, s. 51.
[1177] F. Naldan, *agt.*, s. 154, Çizim 6.92.

Murat Koca Konağı[1178] Samsun dışında ahşap karkas arası tuğla dolgu tekniğinin kullanıldığı bazı evlerdir.

[1178] G. Yerlikaya, *age.*, s. 140, Resim 1.7.

SONUÇ

Orta Karadeniz Bölgesi'nde, İç Anadolu ile ulaşım bağlantılarının kesiştiği ana yol üzerinde yer alan Samsun, prehistorik dönemlerden beri önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Farklı din ve etnik grupların bulunduğu kent, 19. yüzyılda, Karadeniz'de ticaretin gelişmesi sonucu önem kazanmış, kentte farklı amaçlar için birçok bina inşa edilmiştir**.** Bu binalar arasında Samsun'daki Türk mimarisinin önemli bir kısmını oluşturan evler dikkat çekmektedir.

Çalışma kapsamında altmış dört ev incelenerek, Samsun ev mimarisinin özellikleri belirlenmiştir. Şehir merkezindeki Samsun evlerinin tamamı, İlkadım ilçe sınırları içerisinde yer almaktadır. Evler Selahiye, Kadıköy, Kale, Ondokuz Mayıs ve Ulugazi mahallelerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun yanı sıra Hançerli, Karadeniz, Zafer ve Hürriyet mahallelerinde de ev örnekleri bulunmaktadır. Evlerin çoğu yıkıldığından, mahalle ve sokak dokusu bozulmuştur. Yüksek katlı betonarme binaların arasındaki konutlar, tarihi dokuyu bir nebze yansıtmaya çalışmaktadır.

Samsun'da yüzyıllardır Müslüman halk ile Gayrimüslim tebaanın birlikte yaşadığı bilinmektedir. Rum ve Ermeni tebaanın yoğunlukta yaşadığı mahalleler olduğu gibi farklı din ve etnik gruba mensup olanların bir arada yaşadığı mahalleler de olmuştur. Eski Ermeni mahallesi olan Selahiye ile Rum mahallesi olan Kadıköy'deki evlerde ve diğer mahallelerdeki azınlıklara ait evlerde, mübadele sonrası mülkiyet değişimi yaşanmıştır.

Altmış dört evden yirmi ikisi, inşa ediliş amacına uygun olarak işlev görmektedir. Yirmi dokuz ev, işlev değişikliğine yönelik onarım geçirdikten sonra çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından kullanılmaktadır. İşlev değişikliğine yönelik onarım gören evlerin, iç mekanlarında geleneksel unsurların yok edildiği anlaşılmaktadır. Kullanılmayan veya bakımsız durumda olan on üç ev ise kaderine terk edilmiştir.

Samsun evlerinin yapım tarihleri, çoğunlukla 1869 büyük Samsun yangınından sonradır. Samsun evlerinde inşa tarihi kesin olanların sayısı oldukça sınırlı olup, sadece altı evde tarih kitabesi bulunmaktadır. Evlerin

üzerindeki tarihlerin, genellikle, 19. yüzyılın son çeyreği ile 20. yüzyılın ilk çeyreğine ait oldukları görülmektedir. Onarım tarihi ve inşa tarihi olan iki evdeki kitabe ise 20. yüzyılın ikinci çeyreğine aittir. Kitabesi olmayan Samsun evleri için kesin bir inşa tarihi söylemek mümkün değildir. Fakat hane sahipleri ile yapılan görüşmeler, Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi'nde yapılan çalışmalar, evlerde yapılan incelemeler ve tarihi bilinen evler ile yapılan karşılaştırmalar sonucunda, kitabesi olmayan evlerin 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş oldukları kanısına varılmıştır. Bu çıkarım yapılırken, evlerin mimari özellikleri, süsleme özellikleri, inşasında kullanılan malzemeler ve uygulanan teknikler de göz önünde bulundurulmuştur. Samsun evlerinin kitabelerinde usta isimleri ile karşılaşılmamıştır. Sadece Özüdoğru Evi'nin, birinci kat baş odasının, güney duvarındaki kapının üzerinde, *1933* tarihi ve *Nakkaş Ruşen* ismi geçmektedir. Bu ismin evin süslemesiyle ilgili olduğu açıktır.

Samsun ev mimarisine ışık tutan evlerin oluşumunda, diğer Anadolu kentlerinde olduğu gibi arazi yapısı, iklim, malzeme, gelenekler, ekonomik ve sosyal etkenler belirleyici olmuştur. Arazinin topografik yapısından dolayı, eğime paralel sokaklar ve bu sokakları dik kesen sokaklar üzerine konumlanan Samsun evlerinde, yönlendirici faktörün deniz olduğu anlaşılmaktadır. Evler, deniz kıyısından güneydeki hafif eğimli yamaçlara kademe kademe yerleştirilmiş, denize dikey olan caddeler sayesinde şehrin birçok yerinden deniz görünür hale getirilmiştir. Fakat günümüzde evlerin, yüksek katlı binaların arasında kalmasından dolayı, evlerin deniz manzaraları kaybolmuştur.

Hakkı Tomaç Evi hariç diğer evlerin tümünde, yapının bir ya da birkaç tarafı avlu olarak düzenlenmiştir. Günümüzde artan yapı yoğunluğu ve imar değişiklikleri, bazı evlerde avlu büyüklüklerinin değişmesine sebep olmuştur. Evin köşe ya da ara parselde olmasına göre avludan sokağa açılan kapı sayısı değişmektedir. Evlere geçişler çoğunlukla avlu üzerinden olsa da sokak üzerinden geçiş sağlanan evler de bulunmaktadır. Arazinin

eğiminden dolayı evlerin zemin ve birinci katlarına, sokak ya da avludan, ayrı kapılardan geçildiği örnekler de vardır.

Evler, çoğunlukla üç katlı olarak tasarlanmıştır. Üç katlı olarak inşa edilen yetmiş beş evden, altmışı bodrum üzeri iki kat, on beşi zemin üzeri iki kat şeklinde inşa edilmiştir. Üç katlı evlerin altısında ise cihannüma katı görülmektedir. On evde karşılaşılan iki kat düzenlemesi, zemin üzeri bir kat şeklindedir. Samsun'da evler çoğunlukla geniş aileler için tasarlanmıştır. Evlerin bodrum katlarında servis mekanları, eğimden ve yağışlı iklimden dolayı yükseltilmiş olan zemin katlarında genel hizmet mekanları yer almaktadır. Üst katlar ise asıl yaşama alanı olarak tertip edilmiştir. Bunların tasarımına tesir etmiş olan mahremiyet olgusundan dolayı, sokağa yakın bodrum katlar, çoğunlukla, içe dönük bir anlayış ile düzenlenmiştir. Asıl yaşam alanı olan üst katlar ise, artan pencere açıklıkları, sokağa taşan çıkmaları ve balkonlarıyla, evlerin dışa dönük bölümünü oluştururlar.

Geleneksel konut mimarisinde olduğu gibi, Samsun evlerinde de en önemli plan öğesi sofadır. Sofanın konumuna göre evler, iç sofalı ve dış sofalı olarak kurgulanmıştır. Ortada uzunlamasına dikdörtgen şekilli bir sofa ve bunun iki tarafındaki odalardan meydana gelen iç sofalı plan tipi, incelenen evlerin %75'inde tespit edilmiştir. Bu plan tipi, bir yüzlü ve iki yüzlü olmak üzere iki farklı türde görülmekledir. Dış sofalı plan tipi ise tek sıra odalı, köşe sofalı iki sıra odalı ve üç tarafı odalı olarak uygulanmıştır. Servis birimlerinin bulunduğu bodrum katlarda, çoğunlukla, ihtiyaca yönelik olarak düzensiz planlar uygulanırken, zemin ve birinci katlar aynı planda yapılmıştır. Katlar arası düşey bağlantıyı sağlayan merdiven, sofanın içinde, önünde veya katların uygun bir yerinde konumlandırılmıştır. Odalara, ihtiyaca yönelik olarak ocak, yüklük, gusülhane, dolap ve terek gibi geleneksel unsurlar yerleştirilmiştir. Değişen yaşam kültürü ile birlikte 19. yüzyıldan itibaren evlerin iç mekân kurgusu da değişmiştir. Bundan dolayı, iç mekanlarda sedir nadir olarak tercih edilmiş, eyvan, seki ve köşk ise hiç uygulanmamıştır.

Evlerin sokağa ya da denize bakan cephelerine önem verilmiş olup, simetrik düzen dikkat çekmektedir. Çıkmalar, balkonlar, kapılar ve

pencere dizileri cephelere hareket katmaktadır. Samsun evlerinde, cephe hareketliliğine göre çıkmalı, balkonlu, çıkmalı-balkonlu ve çıkmasız-balkonsuz olmak üzere dört farklı cephe düzenlemesi görülmektedir. Daha yaygın olarak karşılaşılan çıkmalı cephe düzeninde çıkmalar, sofa çıkma, oda çıkma, kat çıkma ve gönyeli çıkma olarak uygulanmıştır. Çıkmanın olmadığı evlerde karşılaşılan balkonlar, açık çıkmaların devamı niteliğinde olup çıkmalar ile benzer yerlere konumlandırılmıştır. Çıkma ve balkonun, aynı evde, hatta aynı cephede tatbik edildiği yapılar da bulunmaktadır. Samsun evlerinde çok tercih edilen bir uygulama olmayan düz cephe, sadece Fethi Akyüz Evi'nde görülmektedir. Çıkma ve balkonlar, konsol, elibelinde ve sütunlar ile desteklenmiştir. Yapılarda çıkma ve balkonların yanı sıra, farklı formlardaki pencere dizileri cephede önemli bir alan kaplamaktadır. Simetrik olarak yerleştirilen dikdörtgen şekilli pencerelerin yanı sıra basık kemer, yuvarlak kemer ve dilimli kemer formlarındaki pencere düzenlemeleri, cephelere estetik görünüm kazandırmaktadır. Karadeniz evlerinde de yaygın olarak uygulanan üçgen alınlık uygulaması, Samsun evlerinin cephelerinde dikkat çeken mimari öğelerdendir.

Samsun evlerinde, geleneksel Türk evlerinin genelinde olduğu gibi yalın bir üslup hâkim olsa da bazı evlerde süsleme unsurları görülmektedir. Cephe olarak sade bir görüntüye sahip olan evlerde, süsleme açısından en dikkat çeken yer, ön cephelerdir. Çıkmalar, balkonlar, üçgen alınlıklar, pencereler, saçaklar, kat silmeleri, sütunlar, kapı ve pencerelerin lento ile söveleri, cephelerde süsleme unsurlarının görüldüğü yerlerdir. Avlu kapılarında ve sahanlık, balkon ve pencere korkuluklarında metal işçiliği görülür. Dövme ve bükme tekniği kullanılarak yapılan korkuluklarda, S, C kıvrımlı bitkisel ve geometrik motifler yer almaktadır. İç mekanları oldukça yalın bir anlayış ile oluşturulmuş evlerde, süsleme olabilecek tavan, dolap ve kapı gibi unsurların, çoğunlukla işlevsel amaçlı yapıldığı anlaşılmaktadır. Nadir de olsa bazı evlerin tavan konsollarında ve çıtalarında ahşap süsleme unsurları bulunmaktadır. Batı üsluplarının Anadolu'ya yayılmasıyla birlikte, 19. yüzyıl evlerinin iç mekânlarında ve cephelerinde, döneme hâkim olan üslupların etkisi görülmektedir. Neo-

klasik üslubun cephe düzeninde hâkim olduğu Samsun evlerinde, Neo-barok ve eklektik üslup, tezyinat ve detaylarda etkili olmuştur. Antik sütun başlıkları, sütunlu giriş düzenlemeleri, üçgen alınlıklar, duvara gömülü sütunlar, pilastrlar, kenger yaprakları ve volütler, dönem üslubunun konut mimarisine yansımalarıdır. Bunun yanında 19. yüzyılın ortalarında, Fransa'da ortaya çıkan karosiman döşemenin, ticaret yoluyla, liman kentlerinden biri olan Samsun'da kullanılması da Batı etkisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlerin avlularında, sahanlıklarında, pabuçluklarında ve balkonlarında döşeme olarak kullanılmış olan karosimanlarda, bitkisel ve geometrik motiflerin oluşturduğu bezemeler görülmektedir.

Samsun merkezdeki evlerin ana yapı malzemesi ahşap, taş ve tuğladır. Bunların yanı sıra kiremit, metal, alçı ve sac gibi yardımcı malzemeler de görülmektedir. Samsun evlerinin inşasında Karadeniz ev mimarisinde yaygın olarak kullanılan geleneksel yapım teknikleri ile karşılaşılmaktadır. Evlerin inşasında bağdadi, yığma taş, yığma tuğla ve ahşap çatkı tekniklerinin uygulandığı tespit edilmiştir. Yapılarda genel olarak dört omuzlu kırma çatı tercih edilmiştir. Beşik çatı, yalnızca üç evin örtü sisteminde kullanılmıştır. Çatı kaplama malzemesi olarak Marsilya tipi kiremit tercih edilmiştir. Çoğunlukla geniş saçak uygulamasının olduğu Samsun evlerinin bir kısmında, saçak yerine silmelerle kademelendirilen friz uygulaması görülmektedir.

Samsun'da tarihi kentsel dokunun önemli bir bölümünü oluşturan evler, kültürel belleğin yaşayan parçalarıdır. Kullanım şekli, inşa malzemesi, çağa ayak uydurma çabası ve hevesi gibi birçok faktör nedeniyle sivil mimarlık örnekleri ne yazık ki çok fazla korunamamıştır. Bu nedenle, kültür varlığı niteliğindeki günümüze gelebilmiş az sayıdaki evin, özgün özellikleri bozulmadan, nitelikli onarımlarla gelecek nesillere aktarılması sağlanmalıdır.

Sonuç olarak; Samsun merkezdeki evler, plan tipi, cephe düzeni, süsleme özellikleri, malzeme ve yapım teknikleri bakımından dönem özellikleri taşımakta olup Osmanlı'nın kültürel çeşitliliği içinde şekillenmişlerdir. Samsun'da 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın

başlarında inşa edilmiş olan bu evler, dönem üslubunu yansıtmaları ve günümüze kadar korumaları bakımından önem taşımaktadır. Yapılan bu çalışmanın bölgedeki diğer evler hakkında yapılacak çalışmalara katkı sağlaması ümidiyle…

KAYNAKÇA

Akçay K., (1993). *Türk Çadırının Evrim Süreci ve Mimari ile Etkileşimleri (İşlevler ve Bezemeler Açısından),* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Akın N., (1997). "Ev", *Eczacıbası Sanat Ansiklopedisi*, Cilt 1, İstanbul, 568-570.

Akın E. S. ve Özen H., (2010). "Tokat Geleneksel Evlerinin Beyhamam ve Beysokak Örneğinde İncelenmesi", *The Black Sea Journal of Social Sciences,* 2/2, 167-189.

Akkurt H., (2004). "Batılı Kültürün 19. Yüzyıl İzmir'inde Mekansal Temsili Bornova ve Buca Levanten Konutları", *Ege Mimarlık,* 3, 2004, 4-9.

Akkurt H. B., (2004). *19. Yüzyıl Batılılaşma Kesitinde, Bornova ve Buca Levanten Köşkleri Mekansal Kimliğin İrdelenmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Aksoy E., (1963). "Orta Mekân, Türk Sivil Mimari'sinde Temel Kuruluş Prensibi", *Mimarlık ve Sanat*, 39-92.

Aktemur A. M., (2012). "Batılılaşma Dönemi İstanbul Mimarisinden Eklektik Üslupta Bir Yapı: Galata Rüsumat (Gümrük) Binası (Eski Paket Postanesi)", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi,* 1/12, 1-17.

Alaca A. M., (2012). *Amasya İli Sofular Mahallesi Yakın Çevresi Yerleşim Dokusunun Analizi, Değerlendirilmesi ve Koruma Geliştirme Önerisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Alkım U. B., (1988). Alkım H., Bilgi Ö., *İkiztepe I* (Birinci ve İkinci Dönem Kazıları 1974-75), Ankara.

Altan M., (1972). *Ulugazi,* Güvendi Matbaası, Ankara.

Altaylı A., (1967). *Samsun Tarihi,* Yüceer Matbaası, Samsun.

Altun S. B., (2008). *Geleneksel Türk Evleri, Kullanılan Yapı Malzemeleri, Yapı Elemanları ve Yapım Sistemleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Alyamaç K. E. ve İnce R., (2007). "Karo Mozaik Döşeme Kaplama Plak Üretiminde Atık Mermer Çamurunun Kullanılabilirliği", *Ulusal Beton Kongresi,* TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası İstanbul Şubesi, 437-446.

Anonim, (1982-83). "Samsun", *Yurt Ansiklopedisi,* Cilt IX, İstanbul, 6540-6652.

Anonim (1992), "Ev", *Meydan Larousse,* Cilt 6, Sabah Gazetesi Armağanı, 456-459.

Apak N. H., (2004). *Geleneksel Türk Evi Planlamasında İklim Faktörü: Edirne Evleri ve Mardin Evleri ile İlgili Bir Karşılaştırma*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Gebze.

Arel A., (1982). "Osmanlı Konut Geleneğinde Tarihsel Sorunlar", *Ege Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi,* 8/27, 34-45.

Arseven C. E., (1943). "Türk Sanatı Tarihi (Menşeinden Bugüne Kadar Mimari, Heykel, Resim, Süsleme ve Tezyini Sanatlar", VII. *Fasikül*, Maarif Basımevi, 535-560.

Arseven C. E., (1966). "Konut", *Sanat Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, Cilt III, İstanbul, 1115.

Arseven C. E., (1983). "Ev", *Sanat Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Basımevi, Cilt I, III, IV, İstanbul.

Arseven C. E., (1988). *Türk Sanatı,* Cem Yayınları, İstanbul.

Arslan C., (2012). "Kayseri Konak Hamamları", *Journal of World of Turks,* 4/1, 53-81.

Arslan D., (2018). "Tarihsel Konumu ve Mimarisiyle Nusretiye Camii", *Arış Halı, Dokuma ve İşleme Sanatları Dergisi,* 13, 53-85.

Aslanapa O., (2011). *Türk Sanatı,* Remzi Kitabevi, İstanbul.

Atasoy S., (1997). *Amisos, Karadeniz Kıyısında Antik Bir Kent*, Samsun.

Atıcı A. (2018), *Söke'de Türk Mimarisi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Pamukkale Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, Denizli.

Avanoğlu S., (2002). *Ünye Evleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Üniversitesi, İstanbul.

Ayan E., (2006). "*Dânişmendnâme'de Samsun"*, Geçmişten Geleceğe Samsun 2006, 609-622.

Aydın M., (1997). "Samsun", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi,* Cilt III, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 1605-1606.

Aygör E., (2005). *20. Yüzyıl İlk Yarısı Evlerinde Cephe ve Demir Parmaklıklar*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Konya.

Aygör E., (2015). "Konya Evlerinde Cihannüma", *İstem,* 26, 135-172.

Aykut M., (1990). *Türk Sivil Mimarlığında İç Mekânda Su Öğesi ve Değerlendirmesi,* (Basılmamış Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aysel N. R., (2019). "Eldem Yapılarında Saçak, Mimar Mekâna Anlam ve Değer Katan Bir Elemana Dönüşüyor", *Toki Haber*, 58-61.

Badakol S., (2003). *Tarihi Samsun Evlerinin Yapısal Özellikleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Başgan S., (2008). "Geleneksel Doğu Karadeniz Evleri", *Erdem,* 52, 42-90.

Batur A., (2019). Beylerbeyi Sarayı Kıyıdan Tepelere Uzanan Bir Sahil Saray, *Milli Saraylar Sanat Tarih Mimarlık Dergisi,* 17, 139-161.

Bayhan A. A., (2017). "Ordu'dan Bir Geç Osmanlı Sivil Mimarlık Örneği: Çamaş Cevat Bey Konağı", *XX. Uluslararası Ortaçağ Türk Dönemi Kazıları ve Sanat Tarihi Araştırmaları Sempozyumu,* 1-17.

Bayrak H. (2020). *Ordu Ünye Ortayılmazlar ve Buruncu Mahallelerinde Bulunan Geleneksel Konut Örnekleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.

Bayrakçeken Z., (2013). *Akaretler Sıra Evlerinin Yeniden İşlevlendirilmesinde Mekânsal Dönüşüm Analizi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Haliç Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bayraktar M. S., (2008). "Kentin Unutulan Çehresi Levanten Samsun", *Kent Kültürü,* 1/8, 22-25.

Bayraktar M. S., (2008). "Kentin Levanten Yapıları", *Kent Kültürü,* 1/9, 22-25.

Bayraktar M. S., (2009). "Samsun'da Anadolu Selçuklu ve İlhanlı Dönemi'nden Kalan Tarihi Yapılar", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2/7, 85-112.

Bayraktar M. S., (2016). *Samsun'da Türk Devri Mimarisi*, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun.

Bayram Y., (2013). "Kâmû'sü'l-a'lâm'a Göre 19 Yüzyılın Sonunda Samsun", *Samsun Araştırmaları*, Cevdet Yılmaz (ed.) III. Kitap, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, 253-267.

Bektaş C., (1991). "Çağdaş Türk Evini Oluşturan Yaşama Kültürü", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu*, 45-50.

Bektaş C., (1996). *Türk Evi,* Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.

Bektaş C., (1997). "Halk Yapı Sanatı", *Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi*, Cilt 2, İstanbul, 747-748.

Beşirli M., (1993). *XIX. Yüzyılın Başlarında Samsun Şehri (1755 Numaralı Samsun Şer'iye Siciline Göre (H. 1200-1255; M. 1785-1839),* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Bilgi Ö., (1990). "Bafra İkiztepe Kazılarının Işığında Samsun Bölgesinin Protohistoryası"*, II. Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri* (Uluslararası I), Samsun.

Binan M., (1952). *Türk Saçak ve Kornişleri*, Fulham Matbaası, İstanbul 1952.

Boy E. Ş., (2014). *Merzifon Evleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Bozkurt N., (1995). "Ev", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 11, İstanbul, 502 507.

Bozkurt Azezli S. G., (2009). *19. Yüzyılda Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekân Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Bozkurt S. G., (2013). "19.yy. da Osmanlı Konut Mimarisinde İç Mekan Kurgusunun Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi", *Journal of the Faculty of Forestry*, Istanbul University, 62/2, 37-70.

Bozkurt S. G. ve Altınçekiç H., (2013). "Anadolu'da Geleneksel Konut ve Avluların Özellikleri ile Tarihsel Gelişiminin Safranbolu Evleri Örneğinde İrdelenmesi", *Journal of the Faculty of Forestry,* Istanbul University 2013, 63/1, 69-91.

Büyükmıhçı G., (2005). *Kayseri'de Yaşam ve Konut Kültürü,* Erciyes Üniversitesi Yayınları 148, Kayseri.

Cansever T., (2002). "Türk Evi'nin Mimarisi", *Türkler Ansiklopedisi,* Cilt XII, Ankara, 200-203.

Cezar M., (1977). *Anadolu Öncesi Türklerde Şehir ve Mimarlık,* İş Bankası Yayınları, İstanbul.

Clauson S. G., (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century* Turkish, Oxford at the Clarendon Press.

Çakır S., (2000). *Geleneksel Karadeniz Ahşap Konut Yapım Yönteminin Çağdaş Teknoloji Açısından Değerlendirilmesi,* (Basılmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Çal H., (1999). "Osmanlı Kapı Halkaları ve Kapı Tokmakları*", Osmanlı*, C. XI, Ankara, 275-284.

Çetin Y., (2008). "Osmanlı Konut Mimarisinde Cihannümalar (Seyir Köşkleri)", *Sanat Tarihi Dergisi,* XVII/2, 2008, 43-58.

Çetin Y., (2011). "Sakarya ve Çevresinden Ev Örnekleri", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 67-103.

Çetin Y., (2015). "Geleneksel Sakarya Evlerinde Süsleme", *Karadeniz Araştırmaları*, Kış 2015, 48,143-164.

Çıkış Ş., (2009). **"**Modern Konut' Olarak XIX. Yüzyıl İzmir Konutu: Biçimsel ve Kavramsal Ortaklıklar", *Metujfa,* 26/2, 211-233.

Çoruhlu Y., (2007). *Erken Devir Türk Sanatı,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul, 245-255.

Darkot B., (1986). "Canik", *İslam Ansiklopedisi*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Cilt 3, İstanbul.

Darkot B., (1993). "Samsun", *İslam Ansiklopedisi,* Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Cilt 10, İstanbul, 172-178.

Demirci D., (2010). *Isparta Evleri,* Isparta Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü Yayınları: 7, Isparta.

Denizli H., (1995). *Sivas Tarihi ve Anıtları*, Özbelsan Yayınları, Sivas.

Denktaş M., (2005). "Divriği Kapı Tokmakları ve Kapı Halkaları", *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 19/2005/2, 113-139.

Divleli A. A., (2008). *Geleneksel Türk Evinin Cephe Analizi: İstanbul-Zeyrek Semti Haydar Mahallesi Örneği,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, Konya 2008

Diyarbekirli N., (1972). *Hun Sanatı*, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.

Dönmez Ş., (2000). "Orta Karadeniz Bölgesi Yüzey Araştırması", *Türkiye Arkeolojisi ve İstanbul Üniversitesi* (ed. O. Belli), 330-34.

Duymaz A. Ş., (2013). "On Dokuzuncu Yüzyılda Samsun'un Kentsel Gelişimine Dair Birkaç Mimari Örnek", *Samsun Araştırmaları,* (ed. Cevdet Yılmaz) III. Kitap, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür İşleri Daire Başkanlığı, Samsun, 115-127.

Dündar M., (2019). "Çanakkale'de İki Levanten Evi: Vitalis Konağı ve Whittall Konağı", *Çanakkale Araştırmaları Türk* Yıllığı, 17/26, 303-329.

Eldem S. H., (1968). *Türk Evi Plan Tipleri*, İTÜ Mimarlık Fakültesi, İstanbul.

Eldem S. H., (1987). *Türk Evi Osmanlı Dönemi Turkhish Houses Ottoman Period I-II-III*, Türkiye Anıt Çevre Turizm Değerlerini Koruma Vakfı, İstanbul.

Elmas E., (2013). *Tarihi Sakarya Bölgesinde Sivil Mimari: Geç 19.Yüzyıl ve Erken 20.Yüzyılda Taraklı Konutlarının Analizi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Kocaeli Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Kocaeli.

Eraslan A., (2015). "2 Odalı Dış Sofalı Türk Evinin Anadolu Kökeni Üzerine Frigya Vadisinden Bir Kesit", *Yapı 407*, 90-96.

Erdem A., (1996). *Göynük Tarihsel Siti, Dini ve Sivil Mimarlık Ürünleri, Koruma Sorunları ve Yeni Yapılanma Koşulları, (*Basılmamış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erkalkan Z., (2019). *Samsun İli Bafra İlçesi Sivil Mimarlık Örneklerinin İncelenmesi, Koruma Sorunlarının Belirlenmesi ve Koruma Önerileri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Erman M. E., (2012). *Türkiye'deki Geleneksel Konut Tipoloji ve Bileşenlerinin Sürekliliği,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Beykent Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, İstanbul.

Eroğlu E., (2009). *Bolu Merkezinde Bulunan Eski Evler*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Gazi Üniversitesi, Sanat Tarihi Ana Bilim Dalı, Ankara.

Erpi F., (1987). *Buca'da Konut Mimarisi (1838-1934*), Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara.

Erpi F., (1991). "Sosyo-Kültürel Yapının Yerel Konut Mimarisi Üzerindeki Yansıması Üzerine Kıyaslamalı Üç Örnek: Anadolu'daki Türk, Rum ve Levanten Konut Mimarileri", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri*, 73-84.

Eruzun C., (1989). "Kültürel Süreklilik İçinde Türk Evi", *Mimarlık*, 27/ 4, 68-72.

Esin E., (1976). "M. IX-XII Yüzyıl Uygur Köşklerinden Safranbolu Ev Mimarisine Gelişme", *MTRE Bülteni,* 5/6, 15-18.

Esin E., (2006). *Türklerde Maddi Kültürün Oluşumu,* Kabalcı Yayınevi, İstanbul.

Esmer M. A., (1992). *Avanos'un Eski Türk Evleri*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Evren M., (1959). *Türk Evinde Çıkma,* Fakülteler Matbaası, İstanbul.

Eyüpgiller K. K., (1999). *Bir Kent Tarihi Kastamonu*, Eren Yayıncılık, İstanbul.

Gabriel A., (1938). "Türk Evi", *Artitekt,* 5/6, 149-154.

Gerçek M.-Elmalı Şen D., (2019). "Bir Konak, İki Kültür: Özüdoğru Konağı", *Uluslararası 19 Mayıs Multidisipliner Çalışmalar* Kongresi 17-19 Mayıs 2019 Tam Metin Kitabı, İksad Yayınevi, Samsun, 973-983.

Gezgin T., (2007). *Bir Döşeme Örneği Olarak İstanbul Apartman Karoları,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Göker M., (2009). "Türklerde Oturma Elemanlarının Tarihsel Gelişim Süreci" *Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks*, 1/1, 163-169.

Göyünç N., (2000). "Osmanlı Belgelerinde Konut Terminolojisi", *Habitat-II*, İstanbul, 264-267.

Güler R., (2019). *Gerede Evleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ankara.

Gümüş H., (2007). *Milli Mücadele'de Samsun*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.

Günay R., (1989). *Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu*, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Günay R., (1998). *Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri*, YEM Yayınları, İstanbul.

Güneş G. A., (2010). *Mersin Levanten Yapıları Üzerine* Bir İnceleme, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana.

Gündoğdu H., Bayhan A. A., Aktemur A. M., vd., (2006). *Tarihi Yaşatan İl Tokat,* PYS Vakıf Sistem Matbaa, Ankara.

Gürler B., (1987). *Anadolu'da Roma Dönemi Evleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Hasol D., (1998). "Ev", *Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü*, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul, 165.

Hodder I., Cesford C., (2004). "Daily Practice and Social Memory at Çatalhöyük", *American Antiquity,* 69/1, 17-40.

İbiş T., (1993). *Mimari Çevrenin Sürekliliği Açısından Pencere Elemanı: Pencerelerin Değişiminin Analizi*, (Basılmamış Doktora Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

İltar G., (2016). *Giresun Evleri*, Giresun Valiliği Kültür ve Sosyal İşler Müdürlüğü Yayını, İstanbul.

İnce K., (2004). *Uşak'ta Türk Mimarisi,* Fakülte Kitabevi, Isparta.

İpek N., Yılmaz C., Seyhan A., (2016). *Fotoğraflarla Samsun (1840-1918*), Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür ve Sosyal İşler Daire Başkanlığı, Samsun.

İskender S., (1987). *Karadeniz Konut Mimarisinde Konut Üzerine İnceleme*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Kafescioğlu R., (1955). *Kuzey-Batı Anadolu'da Ahşap Ev Yapıları*, İstanbul.

Kandemir A., (2000). *Giresun Evleri Tipolojisi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Kara N., (2005). *Eski Gümüşhane Evleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Karadeniz C. B., Sarı S. ve Kabacıkordu M., (2018). "İlinin Kültürel Kaynaklara Dayalı Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi", *Sosyal Bilimlerde Güncel Akademik Çalışmalar*, Gece Kitaplığı, Ankara, 639-665.

Karahan R. E., (2012). "Eski Türklerde Şehircilik", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü*, 48, 425-440.

Karpuz H., (1984). *Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri*, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Karpuz H., (1991). "Trabzon Evlerinin Mimari Özellikleri", *Türk Halk Mimarisi Sempozyumu Bildirileri,* Ankara, 115-135

Karpuz H., (1991). "Gümüşhane Evlerinin Mimari Özellikleri", *Geçmişte ve Günümüzde Gümüşhane Sempozyumu, 13–17 Haziran 1990*, Ankara, 155-183.

Karpuz H., (2011). "Türk Evi", *Türk Yurdu,* C. 31, Ankara, 55-63.

Kaya M. ve Yılmaz C., (2017). "Terme İlçesinde Kırsal Mimari", *Terme Araştırmaları*, Samsun, 321-340.

Keleş R., (1998). *Kent Bilim Terimleri Sözlüğü*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara.

Keskiner O., (2013). *Kadı Sicillerinde Samsun,* Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Cilt 1, Samsun.

Kılıç O., (2006). "Osmanlı Dönemi İdari Uygulamalar Bağlamında Canik'in Yönetimi ve Yöneticileri" *Geçmişten Geleceğe Samsun* 2006, Birinci Kitap (Yayına Haz. Cevdet Yılmaz), Samsun, 31-54.

Kılıç Y., (2007). *19.Yy İkinci Yarısı Kârgir Konut Mimari'sinin Beyoğlu Bölgesi Örneğinde İncelenmesi ve Yapısal Ölçekte Bir Koruma Yaklaşımı Geliştirilmesi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Koşan D., (2011). *Sakarya İli Geyve İlçesi Geleneksel Konut Mimarisi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Köken T., (2016). "Üçgen Alınlık", *Ayvalık Dergisi,* 27, 2-10.

Kömürcüoğlu E., (1950). *Ankara Evleri,* İstanbul Matbaacılık, İstanbul.

Köse O., (2007). Rusların Samsun'u Bombardımanı (1915), *Geçmişten Geleceğe Samsun 2007, İkinci Kitap* (Yayına Haz., C. Yılmaz), Samsun, 95-112.

Kuban D., (1973). *100 Soruda Türkiye Sanatı Tarihi*, Gerçek Yayınevi, İstanbul.

Kuban D., (1975). "Türk Ev Geleneği Üzerine Gözlemler", *Sanat Tarihimizin Sorunları*, İstanbul, 197-200.

Kuban D., (1982). "Türk ve İslam Sanatı Üzerine Denemeler", *Arkeoloji ve Sanat Yayınları,* İstanbul, 195-211.

Kuban D., (1985). *Türk Hayatlı Evi,* Mısırlı Matbaacılık, İstanbul.

Kuban D., (1994). Konaklar, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Cilt 5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı, İstanbul.

Kuban D., (2017). *Türk Ahşap Konut Mimarisi 17-19. Yüzyıllar,* Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Kunduracı O. ve Bahargülü N., (2018). "Geleneksel Afyonkarahisar Evlerinde Cephe Düzenlemeleri", *SUTAD,* 43, 491-522.

Kuran A., (1969). *Anadolu Medreseleri*, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Cilt 1, Ankara.

Kurucu M., (2014). *Ordu'nun Osmanlı Dönemi Mimari Dokusunun Gelişimi,* (Basılmamış Doktora Tezi), Yüzüncüyıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Kurugöl S. ve Küçük S. G., (2015). "Tarihi Eserlerde Demir Malzeme Kullanım ve Uygulama Teknikleri", *5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu,* 521, 536.

Kuyulu Ersoy İ., (2013). "İzmir Bornova'da Levantenlerin İki Mirası Davy Evi ve De Cramer Evi", *Sanat Tarihi Dergisi*, XXII/1, 165-188.

Küçükerman Ö., (1985). *Turkish House In Search of Spetial Identity-Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi*, İstanbul.

Küçükerman Ö., Güner Ş., (1995). *Anadolu Mirasında Türk Evleri,* Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.

Kürüm M., (1992). *Tire Evleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Moltke H. V., (1969). *Türkiye Mektupları*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Mutlu A., (1975). "Türk Evleri", *Sanat Dünyamız,* Yapı Kredi Yayınları, 1/3, 3-11.

Naldan F., (2012). *Akçakoca'dan Bir Gurup Ev Mimarisi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.

Narin S. (2012). *İzmir Levantenleri ve Kültürel Etkileri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Felsefe ve Din Bilimleri Anabilim Dalı, Diyarbakır.

Naumann R., (1991). *Eski Anadolu Mimarlığı,* Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Okudan M., (2017). *Osmanlı Dönemi Samsun Vakıfları*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun.

Okur M. ve Usta V., (2009). "Karadeniz Bölgesi'nin Demografik Yapısına Dair Bir İnceleme", *History Studies,* 1/1, 35-70.

Ordu Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2010). *Ordu Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri,* Ordu.

Orhun Ö., (1949). *Samsun (Tarih, Coğrafya, Ekonomi)*, Samsun Matbaası, Samsun.

Ögel B., (1978). *Türk Kültür Tarihine Giriş,* C. III., Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara.

Öz M., (2006). "XV. Yüzyıldan XVII. Yüzyıla Samsun Yöresi" *Geçmişten Geleceğe Samsun* 2006, Birinci Kitap (Yayına Haz. Cevdet Yılmaz), Samsun, 3-29.

Öz M., (2009). "Samsun", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, Cilt 36, İstanbul, 83-88.

Özden Z., (2009). *Eskişehir Odunpazarı Geleneksel Konut Mimarisi Örnekleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Özgen M., (2018). "Geleneksel Tokat Evlerinde Kapı Tokmakları", *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 11/21, 87-104.

Pakalın M. Z., (1983). Cihannüma, *Osmanlı Tarih ve Deyimleri Sözlüğü*, İstanbul.

Perker Z. S., (2012). "Sistem Yaklaşımı Bağlamında Bir Girdi ve Sistem Olarak Geleneksel Anadolu Konutu", *e-Journal of New World Sciences Academy*, 7/2, 554-571.

Samsun Valiliği İl Özel İdaresi, (2012). *Taşınmaz Kültür Varlıkları Envanteri*, Samsun.

Sarcan A., (1966). *Samsun Tarihi*, Kültür Matbaası, Ankara.

Sarıkaya B. ve Arpacıoğlu Ü., (2019). "Orta Anadolu Köy Evlerinde Duvar", *İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergis*i, 1/1, 21-31.

Sarısakal B., (2002). *Bir Kentin Tarihi,* Samsun Araştırmaları- I, Samsun.

Sarısakal B., (2003). *Bir Kentin Tarihi,* Samsun Araştırmaları- II, Samsun.

Sarısakal B., (2007). *Samsun Belediye Tarihi*, Samsun Araştırmaları-6, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun.

Sarısakal B., (2007). *Belge ve Tanıklarla Samsun'da Mübadele*, Samsun Büyükşehir Belediyesi, Kültür Yayınları-4, Samsun.

Selimoğlu P., (2016). *Geleneksel Boyabat Evleri,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Selçuk Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Sevim A., (1993). *Anadolu'nun Fethi, Selçuklular Dönemi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.

Seyfi S., (2015). *Samsun'da XIX. Yüzyılda Batı Tesirli Binaların Cephe Mimarisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Üniversitesi, Erzurum.

Seyfi S. ve Bayhan A. A. (2017). "Samsun'da Bir Batılılaşma Örneği: Eski Belediye Sarayı", *Gaziosmanopaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi,* 12/2, 31-52.

Sözen M., (1975). *Türk Mimarisinin Gelişimi ve Mimar Sinan*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.

Sözen M., Eruzun C., (1992). *Anadolu'da Ev ve İnsan*, Emlak Bankası, İstanbul.

Sözen M., (2001). *Türklerde Ev Kültürü*, Doğan Kitap, İstanbul.

Sözen M., (2006). *Gelenekten Geleceğe Anadolu Yaşam Kültürü*, Çevre ve Kültür Değerlerini Koruma ve Tanıtma Vakfı, İstanbul.

Sözen M., Tanyeli U., (2015). *Sanat Kavram ve Terimleri Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul.

Şahin Ş., (2010). *Ordu Geleneksel Evleri Üzerine Bir Araştırma*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi) Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Şahin B., (2017). *Samsun Şer'iye Sicilleri (1878-1881 Tarihli),* Samsun Büyük Şehir Belediyesi, Samsun Kent Müzesi Araştırma Merkezi Yayını, Samsun.

Şenel V., (2002). *Gümüşhane Evleri,* Gümüşhane İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, Trabzon.

Şenocak B., (2008). *Levant'ın Yıldızı İzmir*, Şenocak Kültür Yayınları, İzmir.

Tali Ş., (2005). "Geleneksel Kayseri Evlerinde Süsleme", *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi,* 6, 61-85.

Tali Ş., (2008). "Germir Evlerinin Giriş Kapı Tasarımları Üzerine Tipolojik Bir Araştırma", *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi,* 0/21, 165-185.

Tan A., (2013). *Samsun Kenti ve Yakın Çevresinin Doğal ve Kültürel Peyzaj Özelliklerinin Turizm Potansiyeli Açısından İrdelenmesi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Taşçı B. ve Pekdoğan T., (2018). "Kozbeyli Kırsal Yerleşiminde Geleneksel Konut Mimarisinin Ekolojik Sürdürülebilirlik Bağlamında İncelenmesi", *TÜBAV Bilim Dergisi,* 11/1, 1-18.

Tayla H., (2007). *Geleneksel Türk Mimarisinde Yapı Sistem ve Elemanları I-II*, İstanbul.

Tekin T., (1998). *Orhon Yazıtları*, Simurg Yayınları, İstanbul.

Tellioğlu İ., (2012). *Osmanlı Hâkimiyetine Kadar Doğu Karadeniz'de Türkler*, Serander Yayınları, Trabzon.

Tellioğlu İ., (2012). *İlk Çağdan Osmanlılara Samsun*, İlkadım Belediyesi Yayınları, Samsun.

Tok A., (2015). "İmparatorluğun Son Döneminde İstanbul'da Tuğla Üretimi ve Ticareti (1839-1914)", *III. Uluslararası Osmanlı İstanbulu Sempozyumu*, İstanbul, Türkiye, 25-26 Mayıs 2015, 769-779.

Toptaş R., (2020). *II. Abdülhamid Dönemi (1876-1909) İdadi Yapıları (Türkiye Örnekleriyle),* (Basılmamış Doktora Tezi), Pamukkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Tuğlacı P., (1985). *Osmanlı Şehirleri*, Milliyet Yayınları, İstanbul.

Turan O., (1984). *Selçuklular zamanında Türkiye Tarihi*, Ötüken Neşriyat, İstanbul.

Turan H., (2018). Sinop'ta Geleneksel Konut Mimarisi, *Sosyal Bilimciler Gözüyle Sinop*, Berikan Yayıncılık, Ankara, 179-248.

Turan Ş., (2003). "Levant", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 27, Ankara 2003, 145-147.

Turani A., (1975). *Sanat Terimleri Sözlüğü*, Toplum Yayınevi, Ankara.

Tuztaşı U., (2009). *İdealleş[-tiril-]miş "Türk Evi'nin Arkeolojisi: Osmanlı Evinin Fragmanları ve Tipolojik Elemanları,* (Basılmamış Doktora Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Tülek S., (2016). *19. Yüzyıl İzmir Yapılarında Saçak Düzenlemesi,* (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

Uçar A., (2014). "İzmir Konutlarında Karosimanlar", *Sanat Tarihi Dergisi*, XXIII/1, 67-81.

Uçar A., (2016). "İzmir Konutlarında Çeşme", *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 38, 251-274.

Uluengin N., (1988). *Osmanlı-Türk Sivil Mimarisinde Pencere Açıklıklarının Gelişimi,* Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, İstanbul.

Ulular A. B., (2006). *Konya'da Geleneksel Konutta Mutfak*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Mimarlık Ana Bilim Dalı, Konya.

Uşma G. ve Urfalıoğlu N., (2018). "Geleneksel Van Evlerinin Cephe Özellikleri ve Tipolojisi Üzerine Bir İnceleme", *Çukurova Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 33/1, 1-16.

Uzun A., (2007). "Samsun İlinin Başlıca Coğrafya Özellikleri", *Geçmişten Geleceğe Samsun "2007, İkinci Kitap* (Yayına Haz., C. Yılmaz), Samsun, 317-342.

Uzunçarşılı İbrahim. H., (1998). *Osmanlı Tarihi*, Cilt I, Ankara.

Yavaşcan E. E. ve Urak Z. G., (2019). "Geleneksel Niğde Evlerinde Enerji Etkin Yapı Tasarımının Güncellenmesi", *İdil,* 56, 503-513.

Yazıcı B., (2010). *19. yy. Geleneksel Konya Konutlarında İşlev Dönüşümü ve Etkileri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Yediyıldız B., (1988). "1485-1576 Yılları Arasında Samsun Şehri", *Birinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri*, Samsun, 297-303.

Yeni Ö. ve Çetin Y., (2016). "Kastamonu Taşköprü İlçe Merkezinde Yer Alan Geleneksel Kapı Tokmakları", *Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi (GSED*), 37, 278-298.

Yerlikaya G., (2006). *Sinop Murat Koca Konağı Restorasyon Önerisi*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Yıldırım K. ve Hidayetoğlu M. L., (2006). "Geleneksel Türk Evi Ahşap Tavan Süsleme Özelliklerinin ve Yapım Tekniklerinin Çeşitliliği Üzerine Bir İnceleme", 9. *Uluslararası Geleneksel Sanatlar Sempozyumu,* İzmir, 332-341.

Yılmaz A., (1990). *Samsun Kazasının İdari İktisadi ve Sosyal Durumu*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz C., (2007). "Samsun İl Nüfusunun Sosyo-Ekonomik Yapısı Demografik Nitelikleri ve Coğrafi Dağılış Özellikleri", *Geçmişten Geleceğe Samsun 2007, İkinci Kitap* (Yayına Haz., C. Yılmaz), Samsun, 263-288.

Yılmaz A. ve Gül S., (2018). "Samsun Şehrinde Tarihi Yapı Mirası ve Şehirsel Koruma", *Osmanlı Mirası Araştırmaları Dergisi (OMAD),* 5/13, 49-62.

Yılmaz C. ve Zeybek H. İ., (2016). *Samsun Coğrafyası*, Canik Belediyesi Kültür Yayınları, Samsun.

Yiğit, E. M. ve Türel H. S., (2006). "İlkçağlardan Günümüze Anadolu'da Açık Mekânın Evrimi", *Tekirdağ Ziraat Fakültesi Dergisi,* 3/2, 187-195.

Yiğit H., (2002). *Samsun,* Bafra.

Yiğitpaşa N. T. ve Uz F., (2016). "XIX. Yüzyıl Samsun'da Bir Grup Konut Mimarisi", *Amisos,* 1/1, 22-43.

Yüksel F., (1992). *Geleneksel Bayburt Evlerinin Mimari Özellikleri*, (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.

Arşiv Kaynakları

Devlet Arşivleri Başkanlığı, (1323Ra-03) Yer: DAB İ. DFE/16-34-0, Tarih H. 19.03.1323).

Devlet Arşivleri Başkanlığı, (1323L-04) Yer: DAB İ. DFE/17-12-0, Tarih 18.10.1323.

Kurul Dosyaları

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-02 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-24 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-30 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-34 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-35/245/120 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-36 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-47 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-48 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-55 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-60 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-64 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-66 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-67 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-70 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-78 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-85 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-89 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-95 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-97 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-101 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-118 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-130 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-144 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-152 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-163 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-179 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-180 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-184 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-192 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-194 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-194/208/303 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-216 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-220 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-222 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-223 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-225 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-310 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-321 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-331 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-395 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-432 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-479 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-486 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-531 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-553 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi55-00-717 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-774 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-815 Numaralı Dosya.

Samsun Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Arşivi 55-00-823 Numaralı Dosya.

İnternet Kaynakları

https://karadeniz.gov.tr/ordu-pasaoglu-konagi-ve-etnografya-muzesi/

www.samsunkentmuzesi.com

www.samsun.bel.tr

TABLOLAR

Katalog No	Yapı Adı	Yapım Tekniği		İç Mekân Unsurları									Giriş					Cephe-Çatı				Cephe Düzenlemesi									Plan Tipi						Kat Durumu				
		Ahşap Karkas		Merdiven		Hamam	Sarnıç	Gusül-hane	Yüklük	Ocak	Avludan ve Sokaktan	Sokaktan	Avludan	Beşik Çatı	Kırma Çatı	Havalandırma Açıklığı	Üçgen Alınlık	Çıkmasız ve Balkonsuz (Düz) Cephe	Çıkma ve Balkonlu Cephe	Balkonlu Cephe	Çıkmalı Cephe					Dış Sofalı			İç Sofalı		3 Kat +Cihannüma	3 Katlı Eyler		2 Katlı Eyler	
			Kâgir		Dönel																	Gönyeli Çıkma	Kat Çıkma	Oda Çıkma	Sofa Çıkma	Üç tarafı Odalı	Köşe Sofa, İki Sıra Odalı	Tek Sıra Odalı	İki Yüzlü	Bir Yüzlü		Zemin +2	Bodrum+2	Zemin+1	
			Yığma Tuğla																																					
			Yığma Taş																																					
1	Alemdarzadeler Evi																																							
2	Müritvyet Cakır Evi																																							
3	SBB TÜGVA																																							
4	SBB Türk İslam Sanatları																																							
5	Yusuf Sar Evi																																							
6	Ahmet Özdeer 1 Evi																																							
7	AhmetÖzdeer-2 Evi																																							
8	Sandıkcızade Evi																																							
9	Müftü Hamam Sokak No:28																																							
10	Brkan-Esin Sevinç Evi																																							
11	Ali Havdar Aktaş-1 Evi																																							
12	Mustafa Sandıkçı Evi																																							
13	Şehit Gazi ve Anı Evi																																							
14	Havvanur Güçlü Cakır Evi																																							
15	Cemalettin Edinsel Evi																																							
16	Aslan Geviz Evi																																							
17	Kalkavanlar Evi																																							
18	Cavir Sokak 36 Numaralı Ev																																							
19	Ahmet Sevki Özturan Evi																																							
20	Sezgin Kava Evi																																							
21	Ali Havdar Aktaş-2 Evi																																							

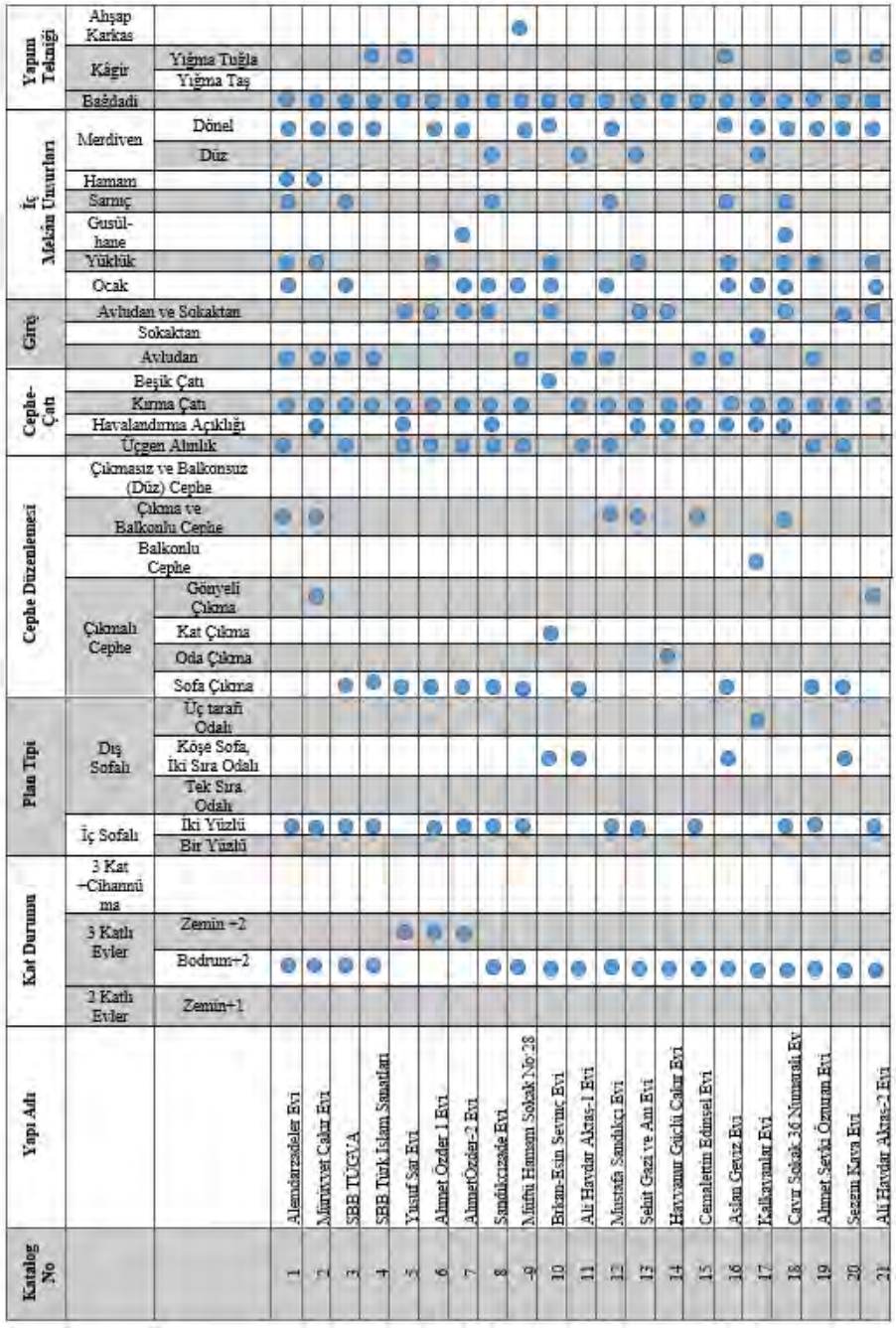

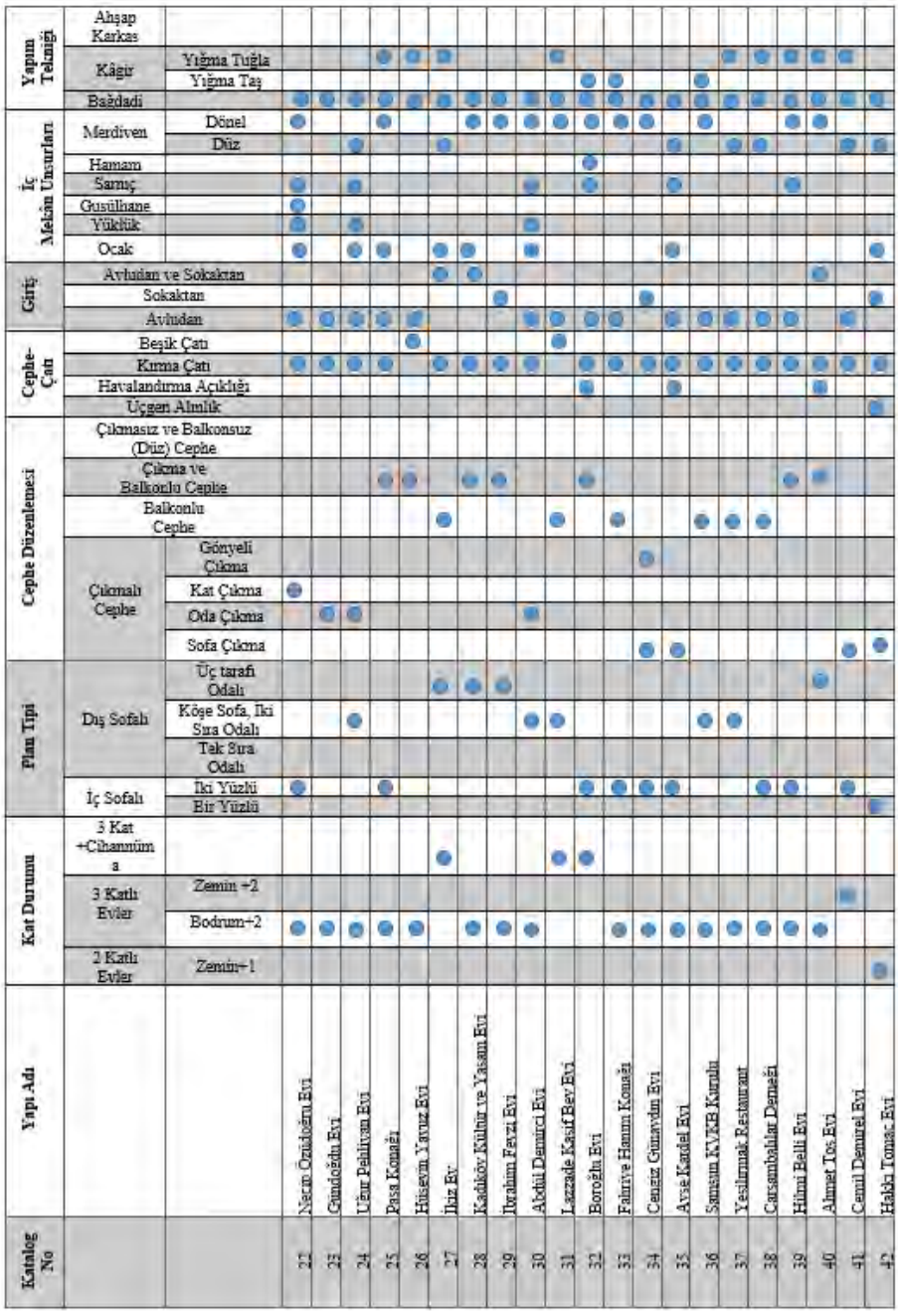
Yapım Tekniği
Ahşap Karkas
Kâgir
Yığma Tuğla
Yığma Taş
Bağdadi
İç Mekân Unsurları
Merdiven
Dönel
Düz
Hamam
Samsa
Gusülhane
Yüklük
Ocak
Giriş
Avludan ve Sokaktan
Sokaktan
Avludan
Cephe-Çatı
Beşik Çatı
Kırma Çatı
Havalandırma Açıklığı
Üçgen Alınlık
Cephe Düzenlemesi
Çıkmasız ve Balkonsuz (Düz) Cephe
Çıkma ve Balkonlu Cephe
Balkonlu Cephe
Çıkmalı Cephe
Gönyeli Çıkma
Kat Çıkma
Oda Çıkma
Sofa Çıkma
Plan Tipi
Dış Sofalı
Üç tarafı Odalı
Köşe Sofa, İki Sıra Odalı
Tek Sıra Odalı
İç Sofalı
İki Yüzlü
Bir Yüzlü
Kat Durumu
3 Kat +Cihannüma
3 Katlı Evler
Zemin +2
Bodrum+2
2 Katlı Evler
Zemin+1
Yapı Adı
Katalog No
Nesim Özüdoğru Evi
Gündoğdu Evi
Uğur Pehlivan Evi
Paşa Konağı
Hüseyin Yavuz Evi
İkiz Ev
Kadıköy Kültür ve Yaşam Evi
İbrahim Feyzi Evi
Abdül Demirci Evi
Lazzade Kasif Bey Evi
Boroğlu Evi
Fahriye Hanım Konağı
Cenaviz Günaydın Evi
Ayse Kardel Evi
Samsun KVKB Kurulu
Yesilırmak Restaurant
Carsambalılar Derneği
Hilmi Belli Evi
Ahmet Tos Evi
Cemil Demirel Evi
Hakkı Tomak Evi
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42

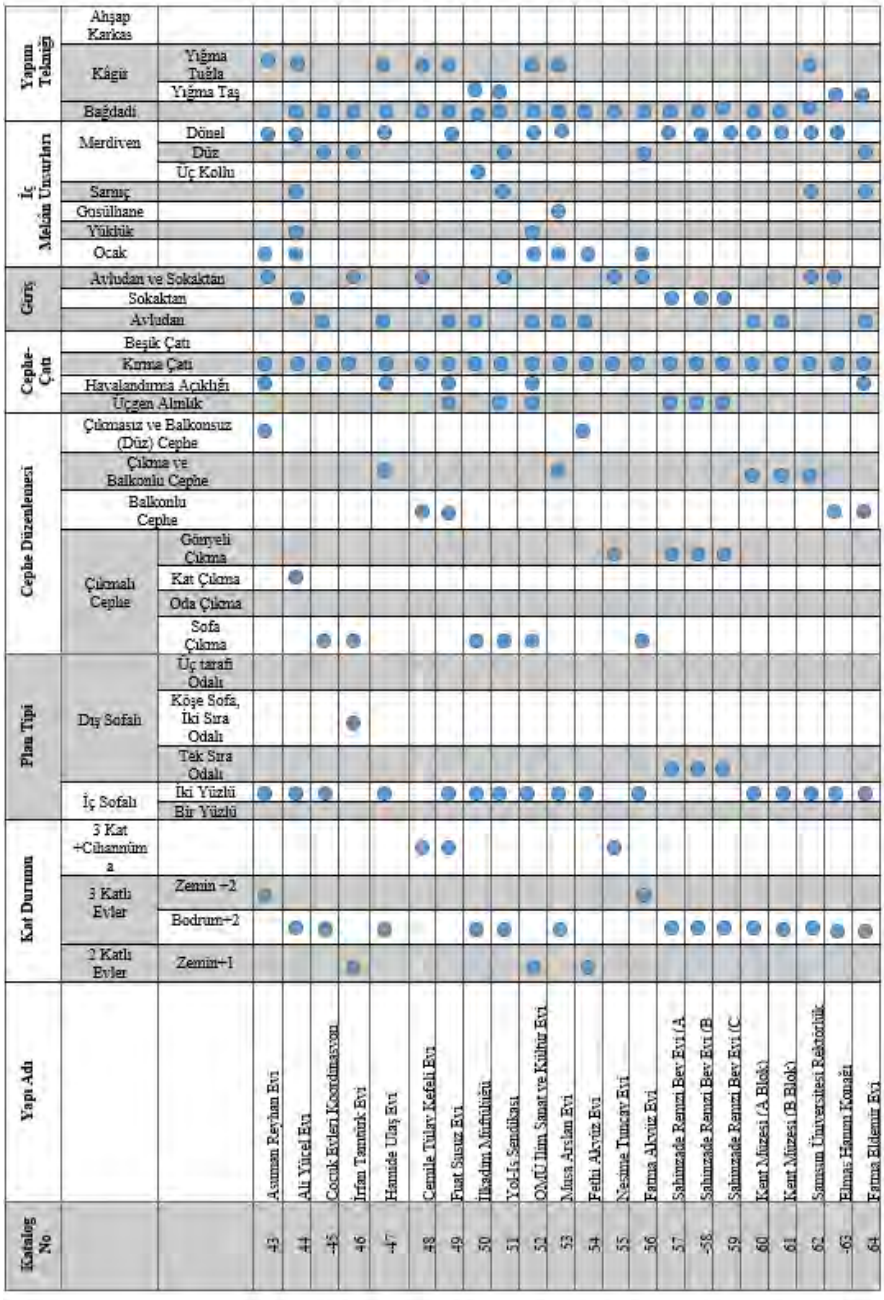
Yapım Tekniği
Ahşap Karkas
Kâgir
Yığma Tuğla
Yığma Taş
Bağdadi
İç Mekân Unsurları
Merdiven
Dönel
Düz
Üç Kollu
Sarnıç
Gusülhane
Yüklük
Ocak
Giriş
Avludan ve Sokaktan
Sokaktan
Avludan
Çephe-Çatı
Beşik Çatı
Kırma Çatı
Havalandırma Açıklığı
Üçgen Alınlık
Cephe Düzenlemesi
Çıkmasız ve Balkonsuz (Düz) Cephe
Çıkma ve Balkonlu Cephe
Balkonlu Cephe
Çıkmalı Cephe
Güreyeli Çıkma
Kat Çıkma
Oda Çıkma
Sofa Çıkma
Plan Tipi
Dış Sofalı
Üç tarafı Odalı
Köşe Sofa, İki Sıra Odalı
Tek Sıra Odalı
İç Sofalı
İki Yüzlü
Bir Yüzlü
Kat Durumu
3 Kat +Cihannüma
3 Katlı Evler
Zemin +2
Bodrum+2
2 Katlı Evler
Zemin+1
Yapı Adı
Asuman Reyhan Evi
Ali Yücel Evi
Çocuk Evleri Koordinasyon
İrfan Tanrıkırk Evi
Hamide Ulaş Evi
Cemile Tülay Kefeli Evi
Fuat Susuz Evi
İlkadım Müftülüğü
Yol-İş Sendikası
ÖMÜ İlim Sanat ve Kültür Evi
Musa Arslan Evi
Fethi Akyüz Evi
Nesime Tuncay Evi
Fatma Akyüz Evi
Sahinzade Ramzi Bey Evi (A
Sahinzade Ramzi Bey Evi (B
Sahinzade Ramzi Bey Evi (C
Kent Müzesi (A Blok)
Kent Müzesi (B Blok)
Samsun Üniversitesi Rektörlük
Elmas Hanım Konağı
Fatma Eldemir Evi
Katalog No
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64

Mimari Mirasın İzinde:

TARİHİ SAMSUN EVLERİ

Orta Karadeniz Bölgesi'nde, İç Anadolu ile ulaşım bağlantılarının kesiştiği ana yol üzerinde yer alan Samsun, tarihi dokusunu kısmen korumuş kentlerden biridir. Farklı din ve etnik grupların bulunduğu kent, 19. yüzyılda, Karadeniz'de ticaretin gelişmesi sonucu önem kazanmış, kentte farklı amaçlar için birçok bina inşa edilmiştir. Bu binalar arasında Samsun'daki Türk mimarisinin önemli bir kısmını oluşturan evler, dikkat çekmektedir. Kültür, iklim, arazi yapısı ve yerel yapı malzemesinin etkisiyle şekillenen bu evler, Samsun halkının tarihini, kültürünü, ekonomisini ve yaşam tarzını yansıtmaktadır. Evler Selahiye, Kadıköy, Kale, Ondokuz Mayıs ve Ulugazi mahallelerinde yoğunlaşmaktadır. Bunun yanı sıra Hançerli, Karadeniz, Zafer ve Hürriyet mahallelerinde de ev örnekleri bulunmaktadır. Bu kitap ile yaşayış, kültür, iklim ve malzemenin etkisiyle meydana gelen Samsun evlerinin mimari özelliklerinin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Samsun'da 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başlarında inşa edilmiş olan bu evler, plan tasarımları, cephe kompozisyonları, süslemeleri, malzeme ve teknikleriyle, dönem üslubunu yansıtmaları ve günümüze kadar korumaları bakımından önem taşımaktadır. Ev mimarisi çalışmalarına katkı sağlaması ümidiyle...

SERÜVEN YAYINEVİ

www.seruvenyayinevi.com

/seruvenyayinevi /seruvenyayinevi /seruvenyayinevi /seruvenyayinevi

9 786256 319943